

VOLKS *7B 389* **ONTWIKKELING**

**MAANDBLAD UITGEGEVEN VOOR DE
MAATSCHAPPIJ TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN
ONDER REDACTIE VAN:**

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT Prof. R. CASIMIR, A. H. GERHARD,
Prof. Dr. J. H. GUNNING Wz., Dr. Ph. J. IDENBURG, Dr. K. F. PROOST,
G. VAN VEEN, J. HOVENS GREVE, Secretaris



Jan Nieuwenhuysen
1784

PER
JAAR
F 8.75

VAN GORCUM & COMP. N.V.
UITGEVERS ASSEN

PER
NUMMER
F 0.75

INHOUD VAN AFLEVERING 1.

	Bladz.
Niet „Openbaar of Bijzonder" — maar „Goed of Slecht", door Prof. Dr. J. H. Gunning Wzn. . . .	1
Onderwijshervorming? door L. Welling	17
Feiten en Pogingen	25
Boekaankondiging	30



Verzchenen:

DE BESTEDING VAN DE VRIJE TIJD DOOR DE NEDERLANDSE ARBEIDERS

uitkomsten van een enquête onder 621 arbeiders

door

Dr. A. BLONK en Dr. J. P. KRUIJT

met medewerking van **E. W. HOFSTEE**

doctorandus soc. geogr.

Prijs f 1.50

NUTSUITGEVERIJ CENTRAAL STATION, AMSTERDAM

BIBLIOTHEEK RIJSGEDRUKTEN



0248 4422

Niet „Openbaar of Bijzonder“ — maar „Goed of Slecht“

door Prof. Dr. J. H. Gunning Wzn.

Wie over Nederlandsche schoolkwesties wil schrijven, dient zich wel bewust te zijn, dat hij het gaat hebben over zeldzaam ingewikkelde en ondoorzichtige toestanden, die bovendien uniek zijn in de wereld. Met algemeene formules of overgeleverde schema's is niets te beginnen en met hypothesen komt men ook niet veel verder. Het eenige middel om het kluwen althans eenigzins te ontwarren, is de historische beschouwingswijze; maar wie heeft een onpartijdigen, onbenevelden en alles omvattenden blik op de geschiedenis, vooral in deze materie? Het helpt natuurlijk wel wat, wanneer men beschikken mag over levendige persoonlijke herinneringen en ervaringen, die zich uitstrekken over een tijdsverloop van driekwart-eeuw, maar ook dat brengt weder zijn eigenaardige bezwaren mede. Het inleidend artikel van Kohnstamm in afl. 8 heeft de verdienste het vraagstuk als allesbehalve eenvoudig voor te stellen, maar werkt wel wat veel met algemeene gezichtspunten en kan de hulp van een, volgens eigen getuigenis onbewijsbare, hypothese niet ontberen. De heer Daalder, in afl. 10, brengt ons een heel eind verder en in 't vervolg zal wel blijken, dat ik 't met zijn conclusie, bl. 302/3, geheel eens ben. Maar zijn groepeeringsdeeling lijkt mij en te willekeurig en niet geheel passend; zijn groep 4 toch, die eigenlijk in zijn gedachtengang de belangrijkste plaats inneemt, is niet veel anders dan een samenraapsel van het overschot der vorige groepen, „assez étonnés de se trouver ensemble“. En in de groepen 7—3 mis ik die, welke ik de voornaamste acht en die ik ook onder zijn groep 3 niet goed thuis kan brengen, nl. de geloovigen, die juist op grond van hun geloof de godsdienstige opvoeding hunner kinderen niet aan de school willen toevertrouwen.¹⁾

En nu moet ik op den voorgrond stellen, dat ik niet uit eigen aandrifft of behoefte mij aangord om mijn kritisch vervolg op hun beschouwingen te leveren, maar dat ik heb moeten zwichten voor sterken aandrang, op mij uitgeoefend, die mij voorhield, dat het mijn p l i c h t was mijn stem in dit kapittel te doen hooren.

Het zij zoo, als men dan maar goed wete — en dit is de reden, waarom ik dit vermeld — en goed gelieve te vinden, dat ik een geheel persoonlijke noot zal doen hooren.



¹⁾ Hierover heb ik gehandeld in een artikel voor „De Schakel“ van 1915, getiteld „School en Godsdienst“, herdrukt in Verz. Paed. Opstellen, N.R. (1924) nr. 5, waarnaar ik in alle bescheidenheid met aandrang meen te mogen verwijzen. Ik voeg er nog aan toe, dat de echte Kohlbruggianen principieel de Christelijke school verwierpen, omdat zij zou berusten op het denkbeeld, dat de bekeering menschenwerk zou kunnen zijn, een standpunt, dat de huidige Barthianen, zoo zij 't niet deelen, m.i. krachtens hun beginsel moesten deelen.

Om te beginnen wil ik afrekenen met een punt, waaraan mijn voorgangers, ook de heer Gerhard in afl. 7, m.i. te veel gewicht hebben gehecht, n.l. dat de zorg voor de openbare school vaak was — en is — toevertrouwd aan haar principiële tegenstanders. Natuurlijk, wanneer iemand mij met de stukken kan aantoonen, dat hier of daar — maar dat zal dan wel in de een of ander afgelegen plattelandsgemeente zijn geweest — lokale machthebbers van „christelijken" huize hun macht (ge)misbruikt hebben om de openbare school af te breken, dan zal ik dit grif erkennen. Maar zelf ¹⁾ heb ik er weinig van gemerkt en ik ben toch als districtsschoolopziener van verreweg de grootste gemeente van het land, welke betrekking mij ook, voor de keuze van schoolhoofden, het gansche land heeft doen doortrekken, genoeg in de gelegenheid geweest, om daaromtrent ervaring op te doen. Integendeel, ik heb bij overtuigd „rechtsche" wethouders en schoolopzieners steeds het eerlijke streven aangetroffen aan het openbaar onderwijs zijn vollen eisch te geven. Ja, het heeft mij wel eens verwonderd, dat ik van die zijde nooit pogingen heb zien aanwenden om wraak te nemen over jarenlange achteruitzetting en onrecht. Ik gebruik met opzet deze krasse woorden, omdat ik om mij heen zie, dat het tegenwoordig geslacht zich absoluut er niet meer van bewust is, hoeveel kwaad bloed indertijd is gezet door de manier, waarop de openbare school door de toenmalige machthebbers, de „liberalen" en de „verlichte" moderne predikanten, dikwijls aan de bevolking is opgedrongen en welk tergend misbruik vaak gemaakt is van het — volgens Groen „ellendige" — voorschrift der Grondwet, dat overal „voldoend" openbaar onderwijs moest worden gegeven. ²⁾ In het recente boekje van wijlen P. Oosterlee — een gematigd en rechtvaardig oordeelend man, overtuigd volgeling van van der Bruggen — „Geschiedenis van het Christelijk Onderwijs" (1929, deeltje van de Volksuniversiteitenbibliotheek) kan men anders gemakkelijk genoeg nalezen, aan welke tracasserien schoolopzieners en andere autoriteiten zich jaren lang hebben schuldig gemaakt en welke door-en-door onwaardige middelen, die in niets onderdeden voor die, welke in latere jaren — overigens terecht — aan vele overijverige en fanatieke voorstanders van het bijzonder onderwijs zijn en ook nu nog wel worden ten laste gelegd, maar die hierom zooveel te erger waren, omdat zij door overheidspersonen met apert misbruik van hun ambtelijke positie en macht werden aangewend, in de vorige eeuw zijn toegepast om de

¹⁾ Uit courantenberichten zou ik opmaken, dat in N.Brabant en Limburg vaak gemeentebesturen, zij 't ook slechts door hun coniventie, meegewerkt hebben aan de vervanging van een openbare door een r.k. bijzondere school, maar, zoover ik zien kan, ging de actie dan altijd, of gewoonlijk, uit van de geestelijkheid. Maar ik zal straks een éclatant voorbeeld aanhalen van een tegenovergestelde verhouding.

²⁾ Zie o.a. J. Kuiper. Geschiedenis van het Christelijk Lager Onderwijs, 161—164.

christelijke school te chicaneeren, te denigreeen en te paralyseeren, zoo-
dat het soms zelfs eerlijken liberalen te bar werd ¹⁾.

Ik geloof dus, dat men beter doet, dit geheele punt buiten spel te laten;
het blijven vermoedens, die zelfs als zij in enkele gevallen waar mochten
blijken, toch geen zoden aan den dijk zouden zetten.



Maar ik zou het over mijn eigen persoonlijk standpunt hebben. Ik vraag
dan: waar hebben wij het eigenlijk over? Immers over het geconstateerde
feit, dat de openbare school ook na 1920, en ook nog in de laatste jaren,
achteruit blijft gaan. Maar men wil dit feit niet slechts trachten te
verklaren, men hoopt door middel van de verklaring tevens de mid-
delen op te sporen om dien achteruitgang te stuiten.

Welnu, eerlijk gezegd, daarvoor kan ik mij niet warm maken.

Ik ben voorwaar geen tegenstander van het openbaar onderwijs. Ik heb
zelf nooit ander onderwijs genoten — behalve dan op de kleuterschool
natuurlijk — en blij levenslang dankbaar voor het daar genoten onderwijs.
Ik heb zelf het onderwijs nooit anders gediend dan in openbare ambten en
de mij meer dan eens geboden gelegenheid om naar het bijzonder — „chri-
stelijk” zoowel als „neutraal” — onderwijs over te gaan steeds van de hand
gewezen. Ik heb nooit verzwegen, dat ik de openbare school geen ramp voor
de natie en geen gevaar voor het Christendom achtte en heb als schoolop-
ziener, toen een door mij overigens en als mensch en als onderwijzer hoog-
geschat hoofd eener „christelijke” school de bij het openbaar onderwijs
ingeschreven nieuwe leerlingen in een courant gequalificeerd had als
„overgeleverd aan ongelooft en revolutie” in het openbaar daartegen
krachtig geprotesteerd. Ik ben zelfs ingelijfd geworden bij de vijanden van
het christelijk onderwijs en niemand minder dan wijlen prof. Woltjer Sr.
heeft mij eens in De Standaard toegevoegd: „gij haat het christelijk onder-
wijs”, wat natuurlijk onzin was.

Maar dat had ik hieraan te danken, dat ik gebreken bij het christelijk
onderwijs nooit verbloemd, maar, waar ik dit nuttig en noodig achtte,
onbarmhartig heb blootgelegd. Zoo heb ik bijv., nadat ik in Amsterdam
als schoolopziener de toestanden uit eigen aanschouwing had leeren ken-
nen, eens verklaard, dat de Diaconiescholen der N. Herv. Gemeente de
slechtste scholen waren van de geheele stad, zonder mij te laten weerhou-
den door het feit, dat ik zelf uit de Réveilkringen afstamde, welke die
scholen in het leven hadden geroepen. Daarover is men toen een korten tijd
tegen mij in woede ontbrand; sommigen zagen er zelfs het bewijs in, dat

¹⁾ Zie inzonderheid bl. Oosterlee 18—20, 46—60, 198—202, 241 e.e. En toch geeft
deze slechts een kleine bloemlezing; uit „Van Strijd en Zegen” van Kalsbeek, Lens
en Meinen kan men nog meer opdiepen.

ik geen christen was! Maar ik had gelijk en de eersten, die mij gelijk gaven, waren die hoofden der scholen zelf, die jaren lang tevergeefs onder verwaarloozing gezocht hadden. Er is toen ook spoedig groote verandering ten goede gekomen; of men daarvoor ook mij niet een beetje dank schuldig was?

Over de oorzaken dier „verwaarloozing" zoo aanstonds; ik ben nagekomen aan het centrale punt van mijn geheele betoog en van mijn uitzonderlijk persoonlijk standpunt.

Voor mij is levenslang en in al mijn functies de hoofdvraag altijd geweest, of het onderwijs goed of slecht was, onverschillig welke Attiquet het droeg. En dat is zij nog.

Ik ben een leerling van mijn onvergetelijken oom, den grooten theoloog en diepzinnigen Christusondiger J. H. Gunning, en ik heb diep in mij opgenomen zijn prachtig woord: „wat niet goed is kan nooit christelijk zijn, ook niet een „christelijke" school ¹⁾.

M.a.w. ik verkies een goede openbare school verreweg boven een slechte „christelijke". Natuurlijk geldt dit ook omgekeerd en zoo heb ik dan ook wel eens kinderen van mij een christelijke school laten bezoeken en andere en bijzondere „neutrale", toen die naar mijn overtuiging de beste waren onder mijn bereik. Ja, ik acht mij zelve in staat, als ik ergens gewoond had, waar geen andere keus had dan tusschen een slechte openbare, een middelmatige „christelijke" en een voortreffelijke roomsche school, mijn kinderen naar de laatste te zenden.

En zoo interesseert ook thans mij veel meer de vraag of ons L.O. eindelijk de „vernieuwing" zal ondergaan, die het zoo dringend noodig heeft, dan de vraag naar de toekomst der O.S. Alleen wanneer het mocht blijken, dat die vernieuwing niet tot stand kan komen als de O.S. niet de leiding neemt of althans krachtig medewerkt, zal ik mij voor haar voortbestaan in de bres stellen. Maar omgekeerd, mocht het blijken of ook maar waarschijnlijk worden, dat de kansen voor die vernieuwing beter zouden worden naarmate het bijzonder onderwijs meer de plaats inneemt van het openbare ²⁾, dan zou ik hopen dat, en mij verblijden als, het dien kant uitging.

Gruwelijk geërgerd heb ik mij altijd aan het bedrijf dergenen, die het voor hun geweten konden verantwoorden, ja zich zelfs voor hen geweten verplicht achtten, het Christendom te gebruiken als dekmantel voor allerlei onvolkomenheden, om van ongerechtigheden maar te zwijgen. En dit is

¹⁾ Het staat in zijn prachtige studie over „Spinoza en de Idee der Persoonlijkheid". Ik ben er den heer Bolkestein zeer erkentelijk voor, dat hij het daaruit eenigen tijd geleden weer eens opgedolven heeft.

²⁾ Kohnstamm heeft h. b. a.l. 8. bl. 235, heel kort maar heel duidelijk aangegeven, hoeveel kans daarop bestaat.

toch in ons gezegend vaderland allesbehalve uitzondering. Dat merkt men eerst goed, als men in een kleine plaats woont en u op allerlei manieren aan het verstand wordt gebracht, dat, als gij uw reputatie van christen te zijn niet wilt verliezen, gij verplicht zijt slechtere waar te koopen bij minderwaardige leveranciers en uw huis te laten bederven door werklieden, die evenmin als hun baas hun vak verstaan, als die leveranciers en die bazen christenmenschen waren, — d.w.z. als zoodanig bij de gemeente en de theologische keurmeesters te boek stonden. Dat was en is voor mij even aanstootelijk als de strijdleuze, die misschien meer dan eenige andere er toe heeft bijgedragen om de „christelijke" school te bevolken ten koste der openbare, nl. dat Christenouders door hun doopbelofte in hun geweten gebonden zijn, hun kinderen naar de christelijke school te zenden, ook al is die nog zoo onvolkomen en al staat er een goede „neutrale" naast. ¹⁾

Nu moet hieraan evenwel worden toegevoegd, dat in dit opzicht de toestanden zich in de laatste 20, 30 jaar radicaal ten goede gewijzigd hebben. Er was een tijd, dat het confessioneel onderwijs zijn achterlijkheid eeniger mate kon verontschuldigen met een beroep op de armoede, waarin de moordende concurrentie der van de staatsruif levende O.S. het gedompeld hield — ofschoon ik voor mij in armoede nooit een afdoend beletsel voor goed onderwijs heb kunnen zien ²⁾. Ook toen langzamerhand die druk verminderde ³⁾, was aanvankelijk niet veel te bespeuren van een ernstig pogen om het gehalte van het eigen onderwijs op het peil te brengen van het openbare. Maar daarin is vrij plotseling en ik weet niet recht door welke oorzaken ⁴⁾ een wending gekomen en openbaarde zich bij het confessioneel

¹⁾ In dat opzicht gaven — en geven — de r.katholieken hun protestantschen medestrijders niets toe. Als voorzitter eener „neutrale" Nutsschool heb ik eens een vader van den gegoeden stand haast in tranen zien uitbarsten, toen hij ons kwam vertellen, dat hij zijn kinderen wel van onze (redelijk) goede school moest afnemen om ze naar de erbarmelijk slechte r.k. school te zenden, omdat hij „anders thuis geen leven meer had", dank zij de inneming van mijnheer den pastoor.

²⁾ Dat ook het openbaar onderwijs zich in dien tijd alles behalve in weelde haadde: de feestgave bij het 75-j. jubileum van dd Levensverzekering-maatschappij van het N.O.G. komt mij juist van pas daaraan herinneren.

³⁾ Ook door de vrijwillige liberaliteit van de veelgesmaide „liberalen". Ik denk hierbij aan de invoering van het bouwsubsidie en de staatspensioeneering der bijzondere onderwijzers, ware weldaden, aan het bijzonder onderwijs vrijwillig verleend door het ministerie Pierson-Goeman Borgesius. Laatstgenoemde maatregel kwam weliswaar eerst 1906 tot stand onder Kuypers, maar ik weet volstrekt zeker, dat hij door Pierson was ontworpen en voorbereid.

⁴⁾ Misschien dat de inmiddels ingetreden subsidieering van het M. en G.O. onderwijs daarop van invloed is geweest. Want op dit terrein, waar relatief veel en veel meer gesubsidieerde neutrale scholen voorkomen, heeft men eensdeels nooit in zoo armoedige „tenten gewoond" — H. J. van Wijlen. „Toen wij nog in tenten woonden". 2.7. 1937 — als bij het „christelijk" L.O. en is anderdeels het streven om minstens even goed, ja beter onderwijs te geven dan de staatscholen, van den aanvang der subsidieering al steeds levendig geweest.

6 NIET „OPENBAAR OF BIJZONDER" — MAAR „GOED OF SLECHT"

onderwijs algemeen de eierzucht om, in het inwendige zoowel als in het uitwendige, in het gehalte van het onderwijs zoowel als in het uiterlijk en innerlijk van het schoolgebouw, de O.L. te evenaren, ja de loef af te steken. En zoo zijn wij nu in den toestand gekomen, dat men erkennen moet, dat het bijzonder onderwijs, ook en niet in 't minst het confessioneele — in het algemeen gesproken — in niets onderdoet voor het openbare.

Er is dus thans geen enkele reden om te vreezen, dat het Nederlandsche volk cultureel achteruit zal gaan, wanneer de bijzondere school het definitief van de openbare mocht winnen. Wij weten trouwens, dat dit ook geen nachtmerries-veroorzakend schrikbeeld is geweest voor dien grooten liberalen — werkelijk liberalen — staatsman, die Thorbecke was.

* *

Dat „geen enkele reden" moet ik nog even toelichten, zonder bij dit punt lang stil te staan. Want ik weet zeer goed — en het is uit de loopende discussie ook al gebleken — dat er nog altijd trouwhartige aanhangers der O.S. zijn, die in de bijzondere confessioneele scholen broeinesten zien van onverdraagzaamheid en die de oudliberale illussie koesteren, dat de neutrale overheidsschool, waar de kinderen uit alle gezindten broederlijk naast elkaar zitten, de ware school is der godsdienstige verdraagzaamheid, de schatbewaarster van Nederlands edelste traditiën en het hechte cement der volkseenheid. Daar geloof ik heel weinig van. Dat de ll. der confessioneele scholen stelselmatig worden opgeleid tot haat of althans tot verachting van andersdenkenden, dat op die scholen het begrip „de eerbied, verschuldigd aan de godsdienstige begrippen van andersdenken" een onbekende zaak is, is mij nooit gebleken, al geef ik onmiddellijk toe, dat er wel ongunstige uitzonderingen zullen hebben bestaan en misschien nog bestaan en dat de fanatieke taal van vele geestdrijvers overvloedig gelegenheid heeft gegeven om die verdenking te voeden. Psychologisch acht ik het volstrekt onbewezen, en heelemaal niet waarschijnlijk, dat het bijeenbrengen van kinderen van verschillende godsdienstige of politieke denominatie op dezelfde schoolbanken de verdraagzaamheid bevordert en ik zou mij daarvoor op ervaringsfeiten kunnen beroepen. Maar ook op historische gronden acht ik de stelling, dat wij de openbare school noodig hebben voor het behoud der verdraagzaamheid volkomen onhoudbaar en ik geloof, dat haar pleitbezorgers in onze dagen verstandig zouden doen dit motief geheel los te laten. Zijn zij dan vergeten, of willen zij niet weten, dat in de vorige eeuw tientallen van jaren lang minstens evenveel en even felle onverdraagzaamheid gekweekt is in het kamp van de voorstanders der O.L. als ooit in de tegenovergestelde kampen? Let wel, ik zeg uitdrukkelijk „in het kamp van" dus: buiten de schoolmuren, want, nog eens, haat en onverdraagzaamheid zaaien in de klas, in de harten der kinderen, is naar mijn vaste overtuiging in Nederland noch op de openbare

noch op de bijzondere school ooit sprake geweest dan bij wijze van laakbare uitzondering.

En thans is de toestand wel zoo, dat wij gerust kunnen aannemen, dat het eerder nog beter zal worden. Als slechts de voorstanders der O.S. oppassen, dat zij het vuur niet op nieuw aanstoken. Want men moet niet over het hoofd zien, dat de onderlinge verhouding tusschen openbaar en bijzonder onderwijs zich niet alleen in financieel opzicht totaal gewijzigd heeft. De bijzondere school heeft zich niet alleen, zooals gezegd, opgewerkt tot een gelijkwaardige mededingster van het O.O., zij heeft zich ook in hooge mate daaraan geassimileerd, zooals ik voor mij terstond voorspeld heb dat geschieden zou, toen de subsidies zoo begonnen te zwellen. Een school, die van staatsgeld leeft, is eo ipso een soort staatsschool. De subsidieering geeft den staat een geweldig recht van medezeggenschap in allerlei aangelegenheden der „vrije” school; hoezeer hierdoor bijv. het bemoeiingsrecht van het staatstoezicht is toegenomen, daarvan kan ik uit eigen ervaring meespreken. Maar, algezien daarvan: het is opmerkelijk te zien, hoe weinig het eigenlijke onderwijs op de verschillende scholen thans nog uiteenloopt, hoe bijv. hier en ginds in ruime mate dezelfde leermiddelen gebruikt worden. ¹⁾ Maar ook wat de bevolking betreft, is er verregaande assimilatie, althans wat de protestantsche scholen aangaat, want de katholieke houden zich ook in dit opzicht veel meer „van vreemde smetten vrij”. Vele protestantsche scholen echter worden — mijn voorgangers wezen er reeds op — tegenwoordig overstromd met leerlingen, die er niet thuis behooren — en die er ook weinig van mee dragen: op deze beide punten kom ik nog terug — en niet zoo heel gering is het aantal kinderen, dat afwisselend beide soorten van scholen heeft bezocht. Wat evenwel meer voorkomt bij het voortgezet dan bij het G.L.O.

* * *

Dit brengt mij vanzelf op de tweede groote reden, die mij er altijd toe gebracht heeft tegenover het „christelijk” onderwijs een tamelijk afzijdige houding aan te nemen. Ik zette zooveen het woord „vrije” tusschen aanhalingsteekens. Oorspronkelijk de eertitel van de christelijke school, is 't nu haast tot een aanfluiting geworden. Voor de vrijheid om bijzondere scholen op te richten is men aanvankelijk ten strijde getogen, maar toen die verkregen was, niet alleen theoretisch en wettelijk maar ook practisch, is het een strijd geworden om op voet van gelijkheid mede te mogen eten van de staatsruif. Ik bedoel daarmee niets kleineerends. In mijn zooeven aangehaald artikel heb ik de noodzakelijkheid en het zedelijk recht dezer wending ten volle erkend (Verz. Raed.

¹⁾ Het is evenwel bekend, dat in dit opzicht, gelijk wat het volgende betreft, de katholieken veel rigoreuser zijn dan de protestanten.

Opst. N.R. bl. 119 en 123/4) en bij Oosterlee, bl. 238/9 kan men nalezen, hoe, toen deze wending duidelijk werd, zij oprechte voorstanders en voorvechters van het christelijk onderwijs met bekommernis en afkeuring vervulde. Het is mij evenwel hier niet om zedelijke appreciatie te doen, maar om historische. Het feit blijft bestaan, dat, zooals Oosterlee het uitdrukt (bl. 241) „de strijd om de vrijheid een strijd werd om gelijke rechten”, m.a.w. een politieke strijd. Dat is de vloek geweest van het Nederland der XIXe eeuw, dat de school de inzet is geworden van een, neen van letterlijk geheel den politieke strijd. „De schoolpolitiek — het is alweder Oosterlee, die spreekt, t.a.pl. verg. ook bl. 254 — heeft het volk geleerd, wat een stembiljet waard was en zoo is de rechtsvraag geworden een strijd om de macht, met den aanleef van dien”. In den strijd om de school zijn de rechtsche partijen eerst ontstaan en vervolgens groot geworden en dat is meer dan iets anders de ondergang der liberale partij geworden. De rechtschen konden den strijd niet anders voeren dan door aanvallen — hoe feller hoe liever — op de staatsschool en dreven daardoor de liberalen in de strategisch zeer ongunstige defensieve stelling. De liberale partij had werkelijk nog wel andere dingen op haar programma — dit heeft zij nog onder haar laatste groote ministerie, dat van Pierson-Goeman Borgesius getoond — doch maar al te zeer heeft zij in de kaarten der tegenpartij gespeeld door zich de rol te laten welgevalen van te zijn „de” partij van het openbaar onderwijs. Ik zeg dit vooral, omdat in de laatste dagen — ook in de onderhavige discussie — teekenen vallen waar te nemen, dat de liberale partij zich nog altijd — of wederom — als zoodanig voelt en als zoodanig wil optreden. Wat ik een groote politieke fout zou vinden.

Maar wederom, daar gaat het hier niet om; waar ik op komen wilde, is dit, dat in den strijd tegen de staatsschool zich aan de rechterzijde praktijken ontwikkeld en vastgezet hebben, die krachten hun aard bestemd waren de „pacificatie” te overleven, en dat reeds daarom de verwondering, dat de aftakeling der O.S. voortgaat, misplaatst is. Dat men in dien strijd tegen de staatsschool de lasterlijkste aantijgingen als wapen had leeren gebruiken — ik gaf boven reeds een voorbeeld en herinner hier aan „het kind van het bijwijf” — is nog niet het ergste, want zulke dingen slijten wel uit. Veel erger was, dat, om den politieke strijd vol te houden en te winnen, veel meer „christelijke” scholen zijn gesticht dan noodig was en door de bevolking verlangd werd. Mijn eerste aversie tegen dat bedrijf dateert van den tijd toen ik van nabij moest aanschouwen hoe het hoofd van een „christelijke” school zijn school schromelijk verwaarloosde om als verkiezingsagent der antirevolutionaire partij werkzaam te zijn. Nog veel erger echter was het intimidatiemiddel, dat op groote schaal tegen predikanten werd aangewend en dat zeer nauw verwant is met de straks vermelde verwijzing naar de doopsbelofte, die tegen de ouders werd uit-

gespeeld. Wanneer nl. een rechtzinnig predikant in een gemeente stond, of kwam te staan — want het middel werd vooral op pasbeginners toegepast — waar geen „christelijke” school bestond en hij zette zich niet terstond aan het werk om hemel en aarde te bewegen er een in zijn gemeente te stichten, ook al bestond daaraan volstrekt geen behoefte en vroeg niemand erom dan eenige zeloten, dan kreeg hij van die zeloten te hooren; dat hij „niet trouw” was en met dat tooverwoord was hij dan reddeloos gecompromitteerd. Natuurlijk hebben ook vele, zoo niet alle van die predikanten uit eerlijke overtuiging voor de oprichting van een eigen school geijverd, maar dat was dan toch ook, omdat zij zichzelf het getuigenis wilden geven, dat zij wél „getrouw” waren.

En nu bedenke men, dat in grootere gemeenten, die met één school niet toe kunnen, er maar één schrede lag tusschen „niet” en „niet genoeg” om te begrijpen, dat dit alles ook na 1920 wel m o e s t voortgaan. Op dat standpunt is en blijft het gewetensplicht de openbare school „leeg te pompen” — gelijk bekend, een historisch woord — door er een bijzondere naast te zetten, ook al is daaraan volstrekt geen behoefte en heeft de drijverij feitelijk geen anderen oorsprong dan de heerschzucht of de sectegeest van den een of anderen geestelijke. Ten bewijze hiervan volgde hier het „éclatante” voorbeeld, dat ik boven heb aangekondigd, dat van recenten datum is en dat ik zelf heb meegemaakt als lid van den Hilversumschen gemeenteraad. Daar waren twee aanvragen ingekomen om medewerking volgens de wet tot oprichting van een katholieke en van een „christelijke” school. De geheele raad, waarin de rechtsche partijen sterk vertegenwoordigd waren, inclus de katholieke en antirevolutionaire wethouders en de katholieke burgemeester, wisten en spraken het uit, dat geen van beide scholen noodig was; de eene werd alleen verlangd door een eigenzinnig pastoor, die p e r s e een school wilde hebben in zijn eigen parochie, schoon overvloedig plaats was in nabij gelegen en goede katholieke scholen; de andere werd verlangd door een dominee, die ontdekt had, dat zijn orthodoxie toch nog een fractie beter was dan die van de scholen van de richting, als welker aanhanger hij n.b. beroepen was. Beide aanvragen werden door den Raad é é n s t e m m i g geweigerd; hij deed dit met de volledige wetenschap, dat de aanvragen geheel aan de wettelijke eischen voldeden en dat hij dus bij hooger beroep, dat stellig ingesteld zou worden, ongelijk zou krijgen. Maar hij hoopte, dat de aanvragers alsnog tot bezinning zouden komen en niet zoo zware geldelijke offers van de noodlijdende gemeente zouden afpersen. Pogingen daartoe zijn onder de hand ook aangewend, maar tevergeefs; het geding werd tot in de hoogste instantie doorgezet en in alle instanties door den Raad verloren; niet omdat hij ongelijk had met zijn bewering, dat de scholen onnoodig waren en veel te zware geldelijke offers van de gemeente zouden eischen, maar alleen

omdat de aanvragen krachtens de wet hadden moeten zijn ingewilligd. Gelukkig heeft toen het stopwettje van minister Waszink op het aller-allerlaatste oogenblik redding gebracht, maar het heeft een haartje gescheeld en.... c'est à recommencer!

Als men zulke dingen heeft meegemaakt, verwondert men zich niet, dat de rechtse partijen, na vlijtig te hebben medegewerkt aan de door de crisis vereischte bezuinigingen op het openbaar onderwijs, halsstarrig weigerden hun eigen scholen hetzelfde juk op te leggen, niettegenstaande niemand minder dan Colijn zijn partijgenoten vaderlijk had vermaand, niet het pond van Shylock te eischen.

Hun eigen financiële nood en de dwangmaatregelen der regering dwingen thans vele gemeenten op het openbaar onderwijs veel meer te bezuinigen dan die scholen eigenlijk lijden kunnen, terwijl de wet diezelfde gemeentebesturen verplicht tot uitgaven ten behoeve van het onderwijs aan of de aankleeding van bijzondere scholen, die er voor hun eigen scholen niet af kunnen.

Waarlijk, de financiële „gelijkstelling” is in feite een groote financiële achterstelling geworden van de O.S. bij de bijzondere. Meent men heusch dit te kunnen stuiten met wat optrommelen ter linkerzijde van liefde voor de openbare school?

* *

Gaat het nu eigenlijk nog wel om de school?

Wij zijn heusch gerechtigd die vraag te stellen, maar de historie leert, dat men op goede gronden zou kunnen betoogen, dat 't nooit daarom te doen is geweest.

De oorspronkelijke actie voor de christelijke school ten onzent droeg geheel een missionair karakter. Zij werd ingezet ten behoeve der armen¹⁾. Het was aanvankelijk een puur liefdewerk en bleef dat nog lang. Maar de „hoogere” standen, die onder de pleitbezorgers en oprichters van christelijke scholen sterk vertegenwoordigd waren, gevoelden er voor zichzelf weinig behoefte aan. Ik weet, dat dit met min of minder oprechte verontwaardiging zal worden tegengesproken, maar ik weet wat ik zeg en wat ik zelf gezien heb; ik ben immers zelf uit die kringen voortgekomen! De vermogende Amsterdamsche en Haagsche Réveilkringen gaven hun geld voor christelijke armenschoolen, maar dachten er niet aan hun eigen kinderen daarheen te zenden. Zij zonden ze echter evenmin naar de openbare school, ook niet toen deze in Amsterdam door de differentiatie in vier „klassen” voor hen meer aannemelijk was gemaakt, maar

¹⁾ Zie alweder Oosterlee. Vandaar ook, dat de actie, niet alleen te Nijmegen, maar bijv. ook te Amsterdam, inzette bij de Bewaarschool. Ook de Diaconiescholen waren typische armenschoolen, waar geen welgesteld christenmens ooit zijn kind zou hebben heen gestuurd.

naar particuliere „instituten”, die godsdienstig minstens even „neutraal” waren als welke openbare school ook. Vele families zonden zelfs uit traditie hun kinderen naar een instituut, dat nu eenmaal bij hun stand en v o g u e was, schoon zij wisten, dat het onderwijs er, zacht gesproken, middelmatig was. Wat kwam het er ook op aan. De kinderen gingen toch later naar het gymnasium of naar een kostschool, en dan liefst in het buitenland. De l e v é e n m a s s e voor de School met den Bijbel kwam eerst later, toen de midden- en de boerenstand tot den strijd waren opgeroepen: de instelling van de „Unie-collecte” heeft daarbij evenzeer de rol gespeeld van oorzaak als van gevolg.

Deze geheele toestand berustte op een nationale traditie, die, omdat zij ondergronds was geworden, er niet minder sterk om was. Tot op den franschen tijd had Nederland geen openbaar onderwijs gekend dan alleen de stedelijke „Latijnsche” of „Groote School”, die slechts een gering deel der bevolking trok ¹⁾. De typische nationale school der Republiek was de „fransche” school, die een taai leven heeft gehad; haar laatste stuip-trekkingen heb ik te Amsteream nog in het begin dezer eeuw meegemaakt. De openbare school heeft in Nederland haar intrrede gedaan als armen-school. Men was wel reeds in de XVIIIe eeuw begonnen met redeneeren en prijsvragen uitschrijven over de beteekenis van goed volksonderwijs, maar men kan gerust zeggen, dat het gros der Nederlandsche ouders zich eerst in en door den schoolstrijd der XIXe bewust is geworden, dat zij hun kinderen niet maar naar — de een of andere — school moesten zenden, maar een keuze moesten doen, en wel eene, die zij voor hun geweten verantwoord konden.

Daar komt nog dit bij. De moderne mensch is er zich in 't geheel niet van bewust, en kan zich ook onmogelijk meer indenken, welk een hemels-breed verschil er bestaat tusschen de plaats, die de school thans in het maatschappelijk en particulier leven, alsmede in de schatting der menschheid inneemt en die van niet zoo heel lang geleden, immers tot op het einde der XVIIIe eeuw, anders gezegd, tot op Pestalozzi en de fransche Revolutie. De school, die thans beslag legt op zooveel krachten en zooveel tijd van ouderen en jongeren, van overheid en particulieren en hun met recht „een voorwerp” is „van aanhoudende zorg”, en die in alle cultuurlanden mil-lioenen en miljoenen verslindt, was eeuwen lang een inrichting, die een zeer ondergeschikte rol speelde, waar niemand, anders dan bij vlagen, zich erg voor interesseerde, die voor sommige particulieren en gemeente-besturen een bron van inkomsten was, maar ook als zoodanig niet hoog werd aangeslagen, kortom, een instituut, waar niemand veel van ver-

¹⁾ Ook de „hoogere” standen meden haar en lieten hun kinderen onderwijs geven door inwonende „goeverneurs” of „hofmeesters”.

wachtte en van hetwelk nog minder geeischt werd ¹⁾. Dat zij onmisbaar is voor hoogere geestescultuur en dat haar uitbreiding en bloei een juisten maatstaf opleveren voor den cultuurgraad van een natie, is een bij uitstek modern denkbeeld, dat evenwel in de geschiedenis geen steun vindt ²⁾.

Staat dus de moderne mensch geheel anders tegenover de school dan de geheele menschheid van vóór 1800 — met uitzondering misschien van China! —, dat neemt niet weg, dat de oudere opvatting nog als een hem zelf onbekende en onwaarneembare zuurdeesem in hem doorwerkt. Ook de moderne mensch staat, voorzooer hij haar althans niet als een vijandige macht beschouwt, in doorsnede „gematigd onverschillig" tegenover de school, tenzij er iets bijkomt.

Ten z i j e r i e t s b i j k o m t. Voor de geheele rechterzijde was dit, gelijk ik reeds aanvoerde, de schoolstrijd, de politieke partijdrift, die haar meeste aanhangers evenwel niet gevoelden als een politieke drijfveer, maar als een religieuze overtuiging. De linksche partijen hebben wel de uitdaging aanvaard en zich op politiek terrein geschaard rondom de openbare school, maar dit sproot niet voort uit een ging dan ook niet gepaard met groote persoonlijke liefde voor die school; dat een „liberaal" mensch zich door zijn politieke houding ook v e r p l i c h t gevoelde, zijn kinderen naar de O.S. te zenden, is nooit gebleken, althans zeker niet als massaverschijnsel, zooals ter rechterzijde, en wordt ook weersproken door de gemakkelijkheid, om niet te zeggen, de voorliefde, waarmede men zich daar van bijzonder neutraal onderwijs naar eigen smaak bediende en bedient.

Ook om deze reden was de O.L. niet alleen jaren lang in 't nadeel tegenover de bijzondere confessioneele, maar is zij dit ook even goed na 1920 gebleven. De bijzondere school heeft hiermede op haar een voorsprong, die zij, naar mijn overtuiging, nimmer zal inhalen.



Er is, als ik wel zie, onder de linksche partijen eene, op welke het bovenstaande niet of slechts onder sterk voorbehoud toepasselijk is. Ik bedoel na-

¹⁾ Ik weet natuurlijk heel goed, dat men uit de geschiedenis tal van feiten kan opdiepen, die het bovenstaande op elk punt schijnen te weerleggen. Ik maakt mij echter sterk hun bewijskracht stuk voor stuk te ontzenuwen. Daaraan is natuurlijk hier geen beginnen; ik volsta daarom er mede met — voor de zooveelste maal! — erop te wijzen, dat in bijna al die gevallen nooit sprake is van wat wij thans onder „de school" verstaan, maar van onderwijs aan adolescenten, ja aan volwassenen en aan lagere scholen alleen als vooropleiding daartoe; zoo, om slechts dit te noemen, in de bekende klacht van Seneca: *scholae, non vitae discimus* (want aldus is de authentieke redactie), waar „schola" de filosofen-secte beteekent.

²⁾ Tot weerlegging daarvan is het genoeg te wijzen op het Athene van Pericles, welks bevolking een zoo hoogen graad van algemeen verspreide cultuur bereikt had als wel zonder wederga is in de geschiedenis. Hoe zij die hoogte bereikt had, is een wonder en een raadsel, maar één ding staat vast; aan haar scholen had zij het niet te danken.

tuurlijk de sociaal-democratische, voor welke de neutrale staatsschool niet alleen de verkieslijkste, maar de principieel alleen bruikbare was. ¹⁾

Het is vanzelfsprekend, dat dit feit in de oogen van de anderen, die altijd nog de groote meerderheid der natie uitmaken, afbreuk moest doen aan de staatsschool. Toch meer indirect dan direct. Gelijk ik boven aan de confessioneele school uit volle overtuiging het getuigenis heb gegeven, dat ik daar nooit iets gemerkt heb van haatzaaijerij in de harten der kinderen, zoo ben ik thans aan de sociaaldemocratische partij eenzelfde getuigenis schuldig, dat ik op de openbare school nooit iets gemerkt heb van sociaaldemocratische politieke propaganda ²⁾. Dat de openbare school niettemin bij een groot gedeelte van het publiek onder de sterke verdenking kwam van indirecte sociaaldemocratische propaganda, dewelke, zoo zij werkelijk bestond, terecht voor minstens even gevaarlijk werd gehouden, heeft zij te danken aan de houding, door zoovelen harer dienaren te onzaliger ure aangenomen en trots alle waarschuwingen, ook van bevriende zijden, hardnekkig volgehouden. Dat in Nederland een openbaar ambtenaar wel vrij is in zijn persoonlijke politieke en andere overtuigingen, maar aan zijn ambt verschuldigd is zich in de openbare propaganda daarvoor zekere beperkingen te getroosten, dat heeft de sociaaldemocratie ten onzent nooit begrepen noch willen begrijpen en de schoolmeesters onder haar aanhang eerst recht niet. Dat een belangrijk percentage der openbare onderwijzers, en onder de jongeren misschien wel de meerderheid, overtuigde sociaaldemocraten waren, dat werd niet alleen niet verbloemd, maar op onnoodig luidruchtige en uitdagende wijze geafficheerd; ik herinner slechts aan het meeloopen in de eerste-Mei-betooingen en de aansluiting van den Bond van N.O. aan de S.D.A.P.

Voegt men daarbij den verwoeden strijd tegen het hoofdschap en de alleronhebbelijkste houding door sommige jeugdige onderwijzers tegen hun hoofden aangenomen, dan wordt het maar al te begrijpelijk, dat vele

¹⁾ Toen zij na 1918 in den staat Hamburg de politieke macht in handen kreeg en op overigens hoogst lofwaardige wijze energieek aan het werk toog om het volksonderwijs grondig te verbeteren, voerde zij openlijk in haar schild de invoering van de *verplichte neutrale staats-eenheidsschool*.

Of ten onzent toch niet wel eens overtuigde sociaaldemocraten een kind naar een „christelijke” school hebben gezonden, of alsnog zullen zenden, is een andere vraag, die zoo aanstonds aan de orde komt.

²⁾ Als schoolopziener ben ik eens in de gelegenheid geweest dit in een zitting van de Amsterdamsche schoolcommissie openlijk te verklaren.

Vooruitlopende op het volgende punt, wil ik hier even invlechten, dat misschien de mooiste les over het ontstaan van het Christendom, die ik ooit heb bijgewoond, was de geschiedenis van een sociaaldemocratisch onderwijzer aan een openbare school te Amsterdam, tevens bekend als een vurig Bondsman.

ouders dachten: aan zulke onderwijzers wil ik in geen geval mijn kinderen toevertrouwen.

Die groeiend wantrouwen tegen de O.S. werd in hooge mate gevoed door het eigenaardig begrip van neutraliteit, dat de sociaaldemocratische onderwijzers met woord en daad propageerden. Ik stel op den voorgrond, dat zij daarbij naar mijn overtuiging volkomen te goeder trouw waren en dat hun redenatie, op zichzelf beschouwd, nog zoo gek niet klonk. Politiek, zeiden zij, is niet des kinds, en een kind te willen verpolitiseeren is een paedagogisch vergrijp aan de kinderziel. Daarom onthouden wij ons ook op de school van alle politieke propaganda, maar eischen dat nu ook van alle anderen. Is op de school alle sociaal-democratische propaganda taboe, dan moet elke propaganda voor andere richtingen dit evenzeer zijn. In het zoogenaamde aankweeken van nationale gevoelens en van liefde voor het Huis van Oranje kunnen wij niets anders zien dan een politieke propaganda, die in strijd is met de aan de kinderziel verschuldigde neutraliteit. Het is niets anders dan een politiek partijkiezen en daaraan doen wij niet alleen niet mede, daarvoor willen wij zoo veel aan ons ligt het schoolkind vrijwaren.

Het is hier niet de plaats de zwakke punten in deze redenatie op te sporen; voor ons doel is het volkomen genoeg te constateeren, dat deze eigenaardige „neutraliteit" door minstens alle niet-sociaaldemocratische Nederlanders werd opgevat, en niet anders kon worden opgevat, dan als beslist anti-nationale en speciaal anti-orangistische propaganda. En waarlijk niet zonder reden; immers niet willen meedoen aan de voorbereiding voor nationale feesten en het instudeeren van nationale liederen, het zich onthouden van en zich afzijdig houden bij iedere volksuiting van afhankelijkheid aan en liefde voor Oranje, feiten, die sterk naar buiten spraken, het kon door het Nederlandsche volk eenvoudig niet anders worden opgevat dan als een positief antinationaal bedrijf.

De schade, hierdoor aan de O.S. toegebracht, kan moeilijk worden overschat en wordt naar mijn bescheiden meening door mijn voorgangers niet genoeg in rekening gebracht.

Nu is wel, gelijk iedderen weet, in den laatsten tijd daarin een groote verandering ten goede gekomen. Maar toch ook eerst in den allerlaatsten tijd; in 1920 was daarvan nog niets te bedspeuren en dus zijn de sociaaldemocratische onderwijzers blijven doorwerken aan de afbraak der openbare school, tot voor zeer korten tijd.

* *

Maar ook in onze dagen heeft hun Bond zich zeer hardleersch betoond, toen hij de invoering van bijbelsch onderwijs op de O.L.S. zonder stemming van de hand wees. Daarmede eens te meer bewijzende, hoe weinig hij de teekenen der tijden weet te duiden.

Want als er in de laatste 20, 30 jaar iets veranderd is in de geestelijke gesteldheid van den gemiddelden cultuurmensch, dan is het wel zijn houding tegenover den godsdienst. Om zich daarvan te overtuigen behoeft men slechts de groote dagbladpers van heden te vergelijken met die van het laatst der vorige eeuw. Tegenwoordig kan men geen groote courant meer opnemen of men zal er allerlei artikelen en berichten in aantreffen, biographieën, grafreden, verslagen van vergaderingen, boekenrecensies, zendings- en kerknieuws, de hoofdartikelen vooral niet te vergeten, waarin godsdienstige tonen worden aangeslagen als een generatie geleden ondenkbaar was. Tot in het program der Liberale Staatspartij toe is de erkenning van het christelijk karakter van den Nederlandschen staat doorgedrongen. Of de wereld werkelijk zooveel christelijker is geworden, kan hier niet onderzocht worden en ieder mag daarvan denken wat hij wil, maar dat in de algemeene schatting het peil van den godsdienst, en dan dat van het Christendom, aanzienlijk is gestegen, kan niemand loochenen. En wat voor ons onderwerp van bijzonder belang is: er is een geheel geslacht van ouders opgestaan, die, terugziende op den geest, waarin zij zelf zijn opgevoed, daarin een ledig bespeuren, dat zij hun kinderen willen besparen. Zelf gevoelen zij zich niet in staat dat aan te vullen, maar dat is tegenwoordig geen bezwaar meer: „dan zenden wij onze kinderen maar naar de christelijke school."

Ik zal er niet bij stilstaan, dat een groot percentage van dat deel der bevolking van de „christelijke" scholen, waarvan boven is aangeduid, dat „zij er niet thuis hooren", uit zulke gezinnen gerecruteerd wordt. Maar ik verzoek den lezer zich te herinneren alles wat ik boven gezegd heb omtrent het verbeterd gehalte van de confessionele school en haar assimilatie aan de openbare, alsmede omtrent de betrekkelijke onverschilligheid van vele ouders betreffende de school; dan zal hij terstond beseffen, hoe onder de medewerking van deze factoren zoo vele ouders er zeer gemakkelijk toe konden komen en er nog dagelijks toe overgaan, hun kinderen naar de „christelijke" school te zenden, zonder daarom eenige wezenlijke verandering te brengen in hun eigen politieke en (of) religieuze „vrijzinnigheid".

Er zijn wel tekenen, die er op wijzen, dat een gedeelte van dezen stroom zal afvloeien in de bedding van een „neturaal", maar allesbehalve godsdienstloos, bijzonder onderwijs. Maar het lijkt mij niet waarschijnlijk, dat de staatsschool nog veel zal profiteeren van den huidige retour naar den godsdienst, ook al slaagt men erin haar geheel te bevrijden van het haar, grootendeels uit misverstand, opgedrongen a-religieus karakter.

* *

Ik ben nog lang niet uitgepraat en heb veel in het halfdonker moeten laten. Maar ik heb mijn beschouwingen taliter qualiter afgerond.

Ben ik den lezer nu nog een slotwoord en een conclusie schuldig?

Heb ik hem willen suggereeren, dat het een hopeloos geval is, en dat men de openbare school maar aan haar lot moet overlaten? Als dat mijn bedoeling geweest was, had ik het korter kunnen zeggen.

Ik heb op den voorgrond gesteld, dat het gehalte van het onderwijs mij verre gaat boven het étiquet, dat het draagt. Liget daarin niet opgesloten, dat ik iedere poging om onze scholen, hoe ook genaamd, te verbeteren van harte toejuich en, als mij daartoe nog de gelegenheid geschonken wordt, daaraan gaarne en met ambitie zal medewerken?

Gesteld, dat dit gebeurt, dan is het toch wel heel onwaarschijnlijk dat mijn medewerking zal worden ingeroepen voor de verbetering van het confessioneel onderwijs. Bij mobilisatie zal men dus mij practisch alleen kunnen aantreffen in de gelederen van de voorstanders van het openbaar onderwijs. Men behoeft niet bang te zijn, dat ik hun dan in den rug zal vallen of mij een flauw medestrijder zou betoonen.

Wij moeten de openbare school zoo goed mogelijk trachten te maken, eenvoudig reeds daarom, omdat zij nooit geheel zal kunnen verdwijnen. Er zal altijd een grooter of kleiner restant overblijven, dat haar voor zijn kroost begeert en dat restant zal, hoe geslonken ook, altijd zijn volle recht behouden op het beste onderwijs, dat verkrijgbaar is.

Het verschil tusschen mijn medestanders en mij schijnt dus niet meer te zijn dan een verschil in rangorde. Voor hen is op het oogenblik de instandhouding, en zoo mogelijk de wederopbloeiing, van de O.S. primair, voor mij de verbetering van het onderwijs.

Dit verschil is echter, niet zoo groot als het op het eerste gezicht lijkt. Want ieder poging om het onderwijs aan een school te verbeteren, is per se een poging om haar voortbestaan en bloei te bevorderen. In dit verband wijs ik op de tegenwoordige actie voor de invoering van bijbelsch onderwijs op de O.L.S. Ik mag deze zeker wel beschouwen als een onderdeel van een algemeener actie tot wat ik zou willen noemen de herkerstening der O.L.S. Wie zou daaraan hartelijker willen mede werken dan ik?

Maar als ik nu hun, die daarvoor ijveren, eens toevoegde: „gij doet dat alleen om zieleljes te winnen voor uw dierbare openbare school", zouden zij dit dan niet als een lasterlijke aantijging met verontwaardiging afwijzen? De herkerstening der O.S. is hun heilige ernst en een doel op zichzelf, geheel afgezien van de voordeelen, die daarmede misschien te behalen zijn. Zoo beschouwd blijft er van die voorrangskwestie toch niet heel veel over.

Bovendien, mocht ik in het bovenstaande erin geslaagd zijn sommige oorzaken van den achteruitgang van de O.L.S. ook na 1920 iets beter toe te lichten dan mijn voorgangers, heb ik dan ook niet mijn bijdrage geleverd tot oplossing van de vraag: wat te doen om te verhinderen, dat het getij nog meer verloopt?

Onderwijshervorming?

door L. WELLING.

Toen me gevraagd werd op de conferentie van de W.V.O. over ¹ „Onderwijshervorming“ te spreken, heb ik de uitnodiging aanvaard onder voorwaarde, dat achter de titel van mijn voordracht een vraagteken geplaatst zou worden. Mijn bedoeling hiermede was na te gaan, of onderwijshervorming noodzakelijk en mogelijk geacht moet worden.

De roep om onderwijshervorming is algemeen en komt zeker voort uit ontevredenheid over de resultaten, die met het tegenwoordige onderwijs bereikt worden. Die ontevredenheid komt niet alleen van de kant van de buitenstaanders maar ook van de onderwijzers zelf, die dagelijks gevoelen, dat de resultaten van hun werk toch niet in overeenstemming zijn met de moeite en zorg, die er aan besteed wordt. De klachten over de slechte resultaten zijn niet nieuw; zolang mij heugt zijn ze altijd geuit, de ene keer wat sterker dan de andere. Onderzoekingen bij kinderen, enige jaren na het verlaten van de school wezen uit, dat er van het geleerde zeer weinig was blijven hangen. Als er nog enige kennis was van de geschiedenis, was die hopeloos verward, de aardrijkskundige kennis was miniem enz. enz. Voor mij is dit de natuurlijkste zaak van de wereld, omdat het bij dergelijke onderzoeken en bij de klachten in het algemeen meestal voornamelijk gaat om de parate kennis.

Ik wil op die kwestie van de parate kennis wat dieper ingaan omdat die de leerstof altijd voor een groot deel beheerst heeft. En dan wil ik met de grootste nadruk verklaren dat ik niet behoor tot degenen, die minachtend neerzien op de parate kennis: voor elke ontwikkeling, in welke richting ook, is het bezit van een zekere hoeveelheid parate kennis noodzakelijk, doch parate kennis heeft alleen waarde, wanneer het middel is en geen doel. Bovendien moet er rekening mee gehouden worden dat alle parate kennis, die niet onderhouden wordt, „wegzakt“ en na korter of langer tijd niet meer gereproduceerd kan worden. Ik geloof dat dit een bewering is, die niet voor tegenspraak vatbaar is. Wie mocht twifelen bedenke maar eens wat hij zelf nog weet van het vele, dat hij voor verschillende examens „paraat“ gehad heeft en wat hij er nu nog van weet, wanneer hij door lesgeven of op een andere manier de kennis niet onderhouden heeft. En dit betreft dan kennis, die heel wat meer beklijfd geweest is dan die bij het kind van de lagere school.

Bij het vaststellen van de leerstof moeten we ons dus er terdege rekenschap van geven, welke parate kennis nodig is, om het kind de door ons gewenste ontwikkeling bij te brengen, terwijl anderzijds ook het oog gericht moet worden op de eisen, die het latere leven stelt. De hoeveelheid parate kennis moet zoveel mogelijk beperkt worden ten eerste, om tijd te winnen voor nuttiger zaken en ten tweede, omdat de geringere hoeveelheid beter vastgelegd kan worden. Bovendien moet er

naar gestreefd worden deze kennis „te verankeren en te verbinden met die handelingen en gedachten, die wij telkens nodig hebben, omdat dit de enige mogelijkheid is om iets werkelijk meester te worden en te blijven.” (Prof. Kohnstamm).

Een tweede vraagstuk, dat bij de vaststelling van de leerstof een rol speelt, is de „sociale binding” van de school. Dit is ook alweer niets nieuws: altijd is verkondigd, dat de school moet opleiden „voor het leven” doch ondanks die leuze is de school steeds verder van het leven afgetrokken: de school is in hoofdzaak hetzelfde gebleven en het leven wijzigt zich steeds.

Er wordt wel eens beweerd, dat de leuze: „de school moet opleiden voor het leven”, niet gesteld mag worden, omdat dan iets onmogelijks gevraagd zou worden. De eisen, die het latere leven aan de mensen stelt zijn zó verschillend, dat het onmogelijk is, daarmede op de lagere school rekening te houden. Aan den timmerman worden andere eisen gesteld dan aan den landbouwer, de leerling, die voortgezet onderwijs zal krijgen, heeft een andere voorbereiding nodig dan degenen, die na het verlaten der lagere school het leven ingaat, enz. Zó opgevat is de leuze zeker verkeerd: de lagere school kan geen vakschool in zakformaat zijn. Wat echter voor ieder mens in zijn latere leven van het grootste belang is, is, dat hij geleerd heeft te denken, of, zoals het in den volksmond zo kernachtig heet, „zijn hersens heeft leren gebruiken”. De school, die daaraan de volle aandacht besteedt, leidt zeker op voor het leven. Daarnaast zal men tot op zekere hoogte ook rekening kunnen houden met de speciale eisen, die het leven later stelt. In een plattelandsschool in een streek met een landbouwende bevolking, zal de leerstof vooral in de hogere leerjaren voor verschillende vakken anders moeten zijn dan bv. in een stadsschool.

Hoe staat het nu met de tegenwoordige leerstof der lagere school? In het algemeen gesproken meen ik, dat bij verschillende vakken veel te veel aandacht geschonken wordt aan de parate kennis, dat te weinig gedacht wordt aan de „sociale binding” der school en dat het kind in zijn kennen en kunnen dikwijls onderschat wordt, al wil ik er dadelijk bijvoegen, dat overschatting ook meermalen plaats heeft.

Het is met de leerstof der lagere school eigenlijk een zonderlinge geschiedenis. Het leerplan der bijzondere school wordt vastgesteld door het bestuur der school en de inspecteur heeft slechts toe te zien, dat voldaan wordt aan de wettelijke eisen. Practisch wordt het vastgesteld door het hoofd van de school. Voor de openbare school heeft de vaststelling van het leerplan plaats door Burgemeester en Wethouders, in overeenstemming met den inspecteur. Het wordt ontworpen door het hoofd

der school na overleg met de onderwijzers der school. Van een centrale instantie, die de grote lijn aan zou kunnen geven, is dus geen sprake en op het gebied van de leerplannen, dus van de leerstof, heerst dan ook de grootst mogelijk verscheidenheid en dikwijls ook de grootst mogelijke verstarring. De praktijk is, dat men zich bij de samenstelling van een leerplan in de eerste plaats afvraagt, welke methoden er voor een bepaald vak bestaan en daarnaar de leerstof bepaalt. Bevalt de methode in de praktijk niet dan zoekt men na enige jaren naar een andere en begint maar weer opnieuw met de proef.

Van een doelbewust stelling nemen ten opzichte van verschillende problemen, is in veel gevallen geen sprake. Wij hebben in de derde hoofdinspectie sterk de bezwaren van dezen toestand gevoeld. Wil men tot verbetering komen, dan moet de inspecteur op elke school de zaak gaan bespreken, andere wegen aanwijzen en het personeel voor nieuwe denkbeelden zien te winnen. Gezien het grote aantal scholen, dat de tegenwoordige inspecties tellen, is dit een onmogelijk werk. Wij hebben ons dan ook beraden op een andere werkwijze en zijn tot de conclusie gekomen dat de enige uitweg was de zaak in het groot aan te pakken. Een commissie van inspecteurs werd gevormd, die richtlijnen zou ontwerpen voor de verschillende vakken. Deze richtlijnen worden besproken in de vergadering van inspecteurs om te verkrijgen, dat in de gehele hoofdinspectie één gedragslijn gevolgd wordt. Deze richtlijnen worden door de inspecteurs in vergaderingen met het onderwijzend personeel besproken en wie er dan iets voor voelt, kan de nieuwe richting gaan. Van opleggen is in deze geen sprake, want als we van één ding overtuigd zijn is het wel dit, dat er alleen verbetering kan komen, wanneer de leerkrachten overtuigd zijn dat datgene, wat wij voorstellen, inderdaad beter is dan hetgeen thans bestaat. Daarom zijn we bij ons werk ook uitgegaan van het denkbeeld, dat wij iets moeten geven dat aanvaardbaar is voor de tegenwoordige leerkrachten. Natuurlijk zal dit studie vereisen en dikwijls ook meer werk, omdat er meer gevraagd zal worden van het initiatief van den onderwijzer; de tegenwoordige schoolorganisatie hebben wij echter, indien eenigszins mogelijk, intact gelaten. Een andere schoolorganisatie eist van den onderwijzer een geheel andere instelling en stelt overigens eisen, waaraan een groot aantal onderwijzers niet kan voldoen. Men zie dus in ons werk niet een ideaal, dat wij ons gesteld hebben, maar een praktisch bereikbare oplossing van veel vragen, waarvoor men bij verbetering van de leerstof komt te staan. Natuurlijk hebben wij ons niet zuiver tot de leerstof kunnen beperken: ook de wijze, waarop deze aangeboden wordt kan groten invloed hebben op de resultaten. Vandaar, dat wij in dit opzicht ook verschillende wenken gegeven hebben.

Na deze algemeene opmerkingen zal ik in 't kort enkele vakken bespreken en ik begin dan met de vakken nederlandse taal en lezen. Ik noem deze vakken samen, omdat ik lezen als onderdeel van het vak taal beschouw.

Het taalonderwijs is het voornaamste vak van de lagere school, omdat ontwikkeling alleen mogelijk is door de taal. Op de meeste scholen wordt dit niet als zodanig beschouwd; daar is het vak rekenen nog altijd nummer één. Scholen, waar aan het vak rekenen veel meer tijd wordt besteed dan aan het vak taal zijn, zacht uitgedrukt, geen zeldzaamheid.

Het doel van het taalonderwijs moet zijn dat het kind leert zijn gedachten mondeling en schriftelijk uit te drukken en gesproken en geschreven taal te verstaan, alles, voor zover dit voor een kind mogelijk is. Voor het schriftelijk uitdrukken is het nodig, zoveel aandacht aan de spelling te besteden, dat het kind zo zuiver mogelijk leert schrijven.

Om het hier omschreven doel te bereiken, is het nodig, dat het kind, vooral in de eerste jaren van zijn schooltijd kan spreken over dingen, die het kent en beleefd heeft en de onderwijzeres moet dit stimuleren, door stof te zoeken uit het milieu van het kind. Zij zal dus het milieu van haar leerlingen moeten kennen, een opgave, die voor het platteland heel wat gemakkelijker is dan voor de stad. Nu komt hierbij dadelijk de grote moeilijkheid, dat zeer veel kinderen een dialect spreken en steeds is mij de vraag gesteld: wat moeten we nu doen, het dialect toelaten of eisen, dat de kinderen zich zo spoedig mogelijk in „zuiver nederlands" uitdrukken. Hierop heb ik steeds dit geantwoord: Voorop staat, dat het kind tot spreken gebracht moet worden en wanneer men direct aanmerking maakt op zijn dialect is in de meeste gevallen het resultaat, dat het zwijgt en niet meer tot spreken te krijgen is. Dan bereikt men dus niets. Daarom zal men goed doen het kind eerst in zijn dialect te laten praten en zeer voorzichtig corrigerend op te treden. De leesles zie ik als een eerste gelegenheid, om de kinderen een goede uitspraak van het Nederlands bij te brengen. Ik spreek liever niet van een „zuivere uitspraak", niet, omdat men het er niet over eens zou zijn, wat daaronder verstaan moet worden, maar omdat dit voor de kinderen, die een dialect spreken, een onmogelijke eis is. Wanneer we het tot een „behoorlijke uitspraak" brengen, mogen we tevreden zijn.

Het kind moet dus veel spreken en schrijven en daarnaast moet het door goed leesonderwijs komen tot het kunnen opnemen van de gedachten van anderen. Met het leesonderwijs is het op zeer veel scholen treurig gesteld. Voor twintig, vijf en twintig jaar is de richting opgekomen van het gemakkelijke leesboek en hebben de zogenaamde doorrenboekjes hun intrede in de school gedaan. Alle aandacht kan dan besteed worden aan het technisch lezen en dit zou niet bemoedlijkt worden, doordat de

leesstof niet begrepen werd. Het is met deze vereenvoudiging gegaan zoals met verschillende andere: de resultaten zijn er niet beter door geworden. Het technisch lezen is in het algemeen niet beter maar minder dan vroeger en het verstandelijk lezen staat in de tegenwoordige school op een zeer laag peil. Algemeen is de klacht, en die is zeker gerechtvaardigd, dat de kinderen niet begrijpen wat zij lezen. Wij moeten terug, niet naar de te moeilijke leesstof, maar naar leesstof, waar wat aan te behandelen is en waarin een element van ontwikkeling zit. De kinderen moeten gedwongen worden zich rekenschap te geven van hetgeen zij lezen en steeds zal men moeten onderzoeken, of zij dat werkelijk doen. Men verliese toch niet uit het oog, dat voor zeer veel kinderen later het lezen de enige mogelijkheid is, om zich te ontwikkelen en de school, die in dit opzicht haar leerlingen niet het maximum meegeeft, van wat bereikt kan worden, schiet schromelijk te kort in haar taak. Voor lezen, zo opgevat, is het hardop lezen bijnaak. Zeker, kunnen lezen met een goede voordracht, is van groot belang, doch het is niet primair. Het *begrijpen* van hetgeen gelezen wordt, is van het grootste belang en daaraan moet dus in de eerste plaats aandacht besteed worden. In verband hiermede wijs ik op het stil-lezen. Dit kan van zeer grote waarde zijn mits . . . het gedaan wordt zoals degenen, die dit „nieuwe vak” gepropageerd hebben, het bedoeld hebben. Het is een droevig verschijnsel, dat nieuwe leuzen in de school dikwijls verkeerd toegepast worden, omdat men niet doorgedrongen is tot de gedachten, waaruit die leuzen ontstaan zijn. Wij zijn meermalen in scholen gekomen, waar de kinderen inderdaad stil lazen, maar meer ook niet. Alle controle, die daarop moest volgen, bleef achterwege. Zó opgevat kan van het stil-lezen geen enkel nut verwacht worden. Zal het taalonderwijs goed worden, dan kan het goed stil-lezen echter niet ontbreken.

Ik kom nu tot het rekenonderwijs, een vak, waaraan in de meeste scholen zeer veel tijd en moeite wordt besteed met in zeer veel gevallen een treurig resultaat. We hebben den tijd van de „kranensommen” achter ons; men is aan het vereenvoudigen gegaan en het resultaat is er niet beter op geworden, ik durf zelfs beweren, dat het minder geworden is.

De oorzaken van dezen onbevredigenden toestand moeten gezocht worden in de stof, die onderwezen wordt en in de methode van werken.

Bij het vaststellen van de stof staan we voor deze grote moeilijkheid, dat het o.i. niet mogelijk is die zodanig te bepalen, dat met de gehele klas voldoende resultaten verkregen worden. Er is nu eenmaal een groot aantal kinderen, voor wie de gebruikelijke rekenstof te moeilijk blijkt te zijn.

Daarom hebben wij dezen uitweg gezocht: voor de eerste 4 leerjaren

kan de stof voor alle leerlingen hetzelfde zijn: het gaat dan in hoofdzaak om de bewerkingen met gehele getallen, metriek stelsel, „kleine” gewone en tiendelige breuken enz. Wij menen dat, mits goed behandeld, deze stof door alle normale kinderen verwerkt kan worden. Na de vierde klasse echter kan de zuivere klassikale behandeling niet behouden blijven. Men kan dan verschillende wegen op: het klassikale stelsel kan geheel losgelaten worden doch vindt men dat te radicaal, dan kan de klasse gesplitst worden in twee of drie groepen: een eerste groep, die bestaat uit de, voor het vak rekenen zwakke leerlingen en een tweede groep van vluggere leerlingen. Deze laatste zou men dan nog kunnen splitsen in een groep van normale en vlugge leerlingen, bij welke laatste dan gerekend zouden moeten worden de leerlingen, die later naar H.B.S. of gymnasium moeten.

Voor de eerste groep van de zwakke leerlingen, is een leerplan ontworpen, dat zeer zeker voldoende stof geeft met het oog op het latere leven, doch dat aan het denkvermogen niet te hoge eisen stelt. Geleerd wordt b.v. wel de oppervlakte en inhoudsberekening, de procent-rekening enz., doch de vraagstukjes, die gemaakt moeten worden zijn „direct”, zoals ze ook in het leven voorkomen. Geëist wordt b.v. wel, dat de verkoop uitgerekend kan worden, wanneer de inkoop gegeven is en de winst in percenten, doch de leerling wordt niet voor de vraag gesteld den inkoop te berekenen, als de verkoop gegeven is en de winst in percenten van den inkoop. Het is onze ondervinding, dat een groot aantal kinderen aan het oplossen van deze laatste vraagstukken niet toekomt, tenzij . . . zij slechts een schema hebben in te vullen.

Het leerplan voor de vluggere leerlingen gaat verder en geeft ook, wat wij noemen indirecte vraagstukjes, waaronder dan b.v. valt het berekenen van den inkoop, als verkoop en winst in percenten gegeven is. Voor de vlugste leerlingen en voor hen, die naar de H.B.S. of het gymnasium gaan is het leerplan aangepast aan de eisen, die deze inrichtingen bij de toelating stellen.

Ook de tegenwoordige werkwijze heeft de resultaten ongunstig beïnvloed. Doordat de leuze: „de kinderen kunnen geen beredeneerde oplossingen maken” gretig ingang vond, is niet alleen het beredeneerd oplossen vervallen, doch is men verder gegaan en is ook het „denkend werken” geheel op den achtergrond geraakt. Men is gaan „mechaniseren” met het gevolg, dat van enig inzicht in zaken, waarin het kind wel degelijk inzicht krijgen kan, geen sprake meer is. Een tweede fout is geweest, dat het hoofdrekenen op heel veel scholen geheel verwaarloosd wordt en dat alles al cijferende wordt gedaan. Men kan er over twisten, of het hoofdrekenen voor de praktijk van het leven grote waarde heeft of niet, doch ik wil geen hoofdrekenen om het practische nut, doch om het bijbrengen

van inzicht. Wij hebben meermalen kunnen constateren, dat b.v. het getal 42 niet gezien wordt als 40 en 2 of als 4 tienen en 2 eenheden maar als 4 en 2. Wanneer alle bemerkingen al cijferende worden uitgevoerd, is dit ook zeer verklaarbaar: de optelling $42 + 27$ wordt uitgevoerd: 7 en 2 is negen, 4 en 2 is zes, samen 69. Door dit ontbreken van inzicht in de getallen ontbreekt ook alle controle op het antwoord en schrijven leerling rustig op, dat 3% van $f \ 225 / 675$ is.

De grote fout zit hier in de lagere leerjaren, waar de „telmethode” zeer veel kwaad gedaan heeft. Ik wil geenszins ontkennen, dat ook met deze methode het rekenen goed onderwezen kan worden en het kind tot inzicht gebracht kan worden, maar de praktijk is, dat het zo goed als nooit gebeurt en dat het kind blijft tellen in een stadium, waarin de getallen van één tot twintig volledig beheerst moesten worden.

Een groot bezwaar van de tegenwoordige werkwijze is ook, dat er dikwijls ontzaglijk veel tijd verloren gaat. De rekenles is dikwijls voor de helft of meer een schrijfles, juist tengevolge van het vele cijferen. Hierdoor krijgt het kind niet de nodige training en blijven de resultaten beneden de verwachting. Een goed oefen- en tevens controlemiddel is het zogenaamde rekendictée: de onderwijzeres zegt de opgave, b.v. $9 + 7$ en de leerlingen schrijven alleen het antwoord op.

Na een groep van b.v. 10 opgaven worden de antwoorden klassikaal gecorrigeerd.

Ook rijen zeer eenvoudige vraagstukjes wordt op deze manier behandeld:

Jan heeft 8 cent, Piet heeft 6 cent, samen hebben ze cent.

Men ga eens na, hoeveel er op deze manier méér in een half uur gerekend wordt dan wanneer de kinderen alles moeten opschrijven. Een belangrijk ding is ook, dat nu de onderwijzeres het tempo van werken in de hand heeft.

Ten slotte nog iets over een van de zaakvakken. Als er één vak op zeer veel scholen is, waarbij de parate kennis hoogtij viert, dan is het het vak aardrijkskunde. Men staat dikwijls versteld over de hoeveelheid namen van plaatsen, rivieren, kanalen en gebergten geleerd en dikwijls ook gekend worden doch — voor hoe lang en met welk nut? Nu komt de grote moeilijkheid als men zegt dat niet en er wordt gevraagd: maar wat dan wel? Economische aardrijkskunde? Men zal het wel met mij eens zijn dat op dit gebied zeer weinig stof gevonden kan worden, die geschikt is voor leerlingen der lagere school. Voor dit vak kan inderdaad de stof zeer beperkt worden en zal men moeten zoeken naar die dingen, die voor het latere leven van belang zijn en die binnen de bevattingsgrenzen der leerlingen liggen. Daarbij kan de kinderen ook bijgebracht

worden, hoe zij later verschillende dingen kunnen vinden. Het leren lezen van een kaart en het gebruik van een atlas zijn hierbij zeer belangrijk. Verder kan men, aanknopende bij hetgeen om ons heen gebeurt, dikwijls nuttige stof verzamelen, die natuurlijk in geen enkele methode te vinden is, maar die alleen gevonden kan worden door den onderwijzer, die initiatief bezit.

Ik zal het bij deze vakken laten. Het is niet mijn bedoeling geweest elk vak „te behandelen”; dat is in een enkel artikel of in een enkele rede onmogelijk. Mijn bedoeling is alleen geweest de overtuiging bij te brengen, dat we met ons onderwijs in veel opzichten vastgelopen zijn en dat er verandering moet komen. Dus toch onderwijshervorming? Ja, doch binnen de grenzen van het bereikbare. Wat in Bilthoven en op verschillende andere inrichtingen gebeurt, is zeer nuttig, als stimulans en om te laten zien, wat mogelijk is, doch men denke niet dat wat daar gebeurt algemeen door te voeren. Want een stelsel kan nog zo mooi en goed zijn, het is tot mislukking gedoemd wanneer de mensen ontbreken om het naar zijn bedoeling uit te voeren. Wanneer de uitweg uit den tegenwoordigen onbevredigenden toestand alleen mogelijk zou zijn door een onderwijshervorming, die gepaard ging met een algehele verandering van onze schoolorganisatie zou er niets van terecht komen, omdat ons onderwijzerscorps daar niet rijp voor is. Wij, die beter dan ieder ander de toestanden en de mensen in de school kennen, zijn daar zó vast van overtuigd, dat wij onszelf, hoe ons standpunt tegenover een andere schoolorganisatie ook is, bij ons „hervormingswerk” de beperking opgelegd hebben niet verder te gaan dan tot wat voor het grootste deel der leerkrachten bereikbaar is. Wanneer het schooltoezicht in deze mede den weg kan wijzen en helpend kan optreden waar dit nodig is, vervult het een taak, die, naast de controlerende, voor het onderwijs van het grootste belang kan zijn. Die taak kan echter alleen goed volbracht worden, wanneer er samenwerking is tussen leerkrachten en inspectie en ik moge een beroep doen op de leerkrachten, om tot die samenwerking te komen tot heil van ons volksonderwijs.

Feiten en Pogingen

„HET SALON" HERLEVE!

In het jongste nummer van „De Stern" van Dirk Coster lezen wij een artikel van Dr. Blankestein, dat ons diep trof. Niet, omdat de gedachte, daarin vervat, nieuw was (Sombart heeft o.a. jaren geleden reeds in gelijke geest geschreven), maar, omdat de schrijver haar tot uitdrukking bracht op een wijze, dat men er moeilijk meer van los komt. De wereld — is de gedachte van Dr. B. — loopt mank. Haar technische been is in betrekkelijk korte tijd snel in lengte toegenomen, maar haar ethische been, dat met het technische gelijke tred moet houden, is achtergebleven. Vandaar de onzekere en onheilspellende weg, waarlangs de mensheidsgang zich beweegt. En God zij onze arme Europa in de toekomst genadig — huilt Dr. B. — want wij praten over wat gebeuren kan, maar hebben niet het flauwste besef van wat de werkelijkheid zal zijn, als eens de hel mocht losbarsten. En hij legt ons uit, dat met een nederlaag en een vernedering van Japan of Duitsland, hoezeer wij geneigd zijn hun schuld toe te rekenen, niets is gewonnen. Want achter deze vernedering doemt hetzelfde probleem op, dat de wereld moet oplossen, het probleem van de mankheid van een orde van zaken, die zich in evenwichtsstoornissen wreken moet. Inderdaad, indien wij eens konden leren in plaats van van ons af, naar ons toe te praten, onszelf onder kritiek te stellen en ons eigen streven te meten aan de opgave, waarvoor de tijd ons stelt!

Welke „feiten en pogingen" zouden nodig zijn, om de twee benen weer in coördinatie te brengen? vroegen wij ons af. Wij zouden ons geen leerling van Spranger moeten voelen, als wij niet dit antwoord gaven: de individualistische typen, die op levensbeheersing uit zijn, de mensen van het koude weten, van het zakelijk gewin, van de „realistische" politiek, die bezig zijn op zo tragische wijze vast te lopen, moeten weer hand in hand gaan met de dienende typen, die zichzelf

wensen te verliezen in schoonheidsdienst, in mensheidsdienst, in godsdienst. Werkelijke cultuur is slechts mogelijk, waar alle typen elkaars sprake verstaan, zich voor elkaar open stellen, elkaar in eigen beperking als orgaan van waarheid en werkelijkheid gebruiken. In 's hemelsnaam niet met het gevoel, dat de een meer en beter is dan de ander. Waar de hoogmoed, ook de ethicistische, aan 't woord komt, is de zaak der mensheid verloren. Wij moeten ons doordringen van het besef, dat ieder mensentype waarde heeft en onmisbaar is en dat als er sprake is van schuld in de sociale zin van 't woord, deze niet te wijten is — althans niet alleen — aan het been, dat te snel groeide, maar — minstens evenzeer — aan het been, dat achterbleef. Niet wie actief was, valt onder het oordeel der geschiedenis, maar wie te kort schoot in activiteit. En in het te korte ethische been onze samenleving schuilt een te kort aan activiteit van de dienende typen in die samenleving. Zij zijn het, die een achterstand hebben in te halen en de paedagogische opgave van deze tijd is hen tot activiteit te prikkelen en zich met sterke stem bij de andere typen te doen geliden.

Hier gelden slechts „feiten en pogingen", uitdrukking van zuivere gezindheid en onbuigzame wil.

De Oxfordbeweging was (is?) één zo'n poging, waarop ik in dit verband reeds aandacht vestigde. Maar zij, die zeggen, dat gezindheid niet helpen kan en zelfs een wil niet, welke het inzicht mist ons door de verhoudingen der werkelijkheid een weg te banen, hebben zeker geen ongelijk, al moet inzichtelijk zoeken op zijn beurt steunen op goede gezindheid en zuivere wil.

Wij kennen uit de Barchembeweging de zakenconferenties, zoals er trouwens veel besprekingen plaats hebben, waar personen uit verschillende beroepskring proberen elkaar te naderen. Vergissen wij ons, als wij zeggen, dat ze veel te klein in aantal zijn, om vruchtbaar te wezen en dat dit alles nog te veel coterie is,

d.w.z. te veel de sympathie van de eigen kring nodig heeft, te weinig de wil tot de daad in wijder kring mobiliseert?

Een klein berichtje trok mijn aandacht. In een kerkelijke gemeente te Amsterdam, die ik niet bij name noemen zal, las ik de mededeling, dat het maandblad der gemeente uitgebreid zal worden. Tot nog toe werd het uitsluitend geredigeerd door de predikanten, die het, behalve met organisatorisch nieuws, vulden met stichtelijke inhoud. De Kerkeraad had nu besloten de redactie over te nemen (de predikanten hielden als leden van die Raad zitting) en verder leden uit de gemeente aan de redactie toe te voegen.

Ziehier een poging een nieuwe verhouding te scheppen tussen leer en leven, welke maar te weinig tot uitdrukking komt. Moge men het in de betrokken kring niet bij artikeltjes laten, maar ook mondeling van gedachten wisselen over problemen, waarmee de mensheid in het reine moet komen, wil zij deze crisis overleven. En mochten ook interkerkelijke besprekingen uit zulke conferenties voortkomen. Het is ons bekend trouwens, dat de Vereniging voor Nationale Volksopvoeding bezig is te trachten het gemeen overleg tussen de richtingen aangaande problemen van algemeen belang, te richten en te organiseren. Verzuimen wij ook niet onze Volkshogeschool met ere te noemen, die met haar synthetisch werk veel meer steun verdient uit het volk dan haar tot nu toe gewordt.

En toch zijn wij niet gerust. Het wil ons voorkomen, dat meer ernst gemaakt moet worden met het geregeld contact tussen de leidende geesten in ons volk, van welk beroep, welke rang of stand deze ook mogen zijn. Indien ooit een tijd de opgave stelde „salons“, zoals ze in de geschiedenis van het Frankrijk vóór de revolutie zulk een rol hebben gespeeld, te openen, dan is het deze. Er zijn nog rijke mensen met sociale zin er zijn nog brandende problemen. Indien zij wekelijks voor personen uit de meest verantwoorde-

lijke kringen, mannen (en vrouwen) van techniek, van wetenschap, van kunst, van godsdienst en opvoeding hun huis openden en zorgden voor gerechten, welke de geur der werkelijkheid in alle neusgaten zou doen doordringen — dan zouden zij voor deze vastgelopen maatschappij ontzaglijk veel kunnen doen. Want het grote gevaar, dat deze samenleving loopt, steekt in het isolement der verantwoordelijken, die door de afzondering, waarin zij leven door een gevoel van onmacht worden beslopen en het gevoel krijgen, dat de dingen nu eenmaal hun noodlottige gang zullen moeten gaan.

Zijn er geen invloedrijke mensen van geld meer, die hun salons kunnen openen voor een receptie van verantwoordelijken en hun aandacht van bridgedrives en schaakpartijen kunnen afleiden naar een gedachteswisseling, welke op het lot der mensheid invloed zou kunnen oefenen?

De pers bracht ons het nieuws van de stichting van „Het nationaal Centrum“, dat haar middelpunt zal krijgen op „Schoonoord“ te Zeist, een landgoed, voor dit doel afgestaan door mevr. Ramondt Vis. Openhartigheid lijkt mij een deugd in deze tijdsomstandigheden. Welnu, ik moet verklaren, dat wat de voorzitter van „Het Nationaal Centrum“ in zijn rede en wat Z.E. prof. Romme bij de officiële opening hebben gezegd voor mij een deceptie is geweest. Ik wist dat dit Centrum in staat van oprichting was en ik had gedacht, dat inderdaad „Schoonoord“ bestemd was het conferentieoord te worden voor leidende persoonlijkheden van allerlei richting en uit allerlei kring, die elkaar hier informeel zouden ontmoeten, om van elkaars inzichten te profiteren en elkaars gezindheid te peilen.

Niets is daarvan tot uitdrukking gekomen in de beide redevoeringen. Wat ik uit de bladen gemerkt heb, is dat het bestuur bestaat uit mensen, wier naam in glans met die van oud porselein kan wedijveren, maar welks gebruikswaarde met die glans niet harmonieert. G. v. V.

JEUGBEWEGING

ROOMS-KATHOLIEKEN EN ARBEIDSDIENST.

De R.K. Commissie voor jeugdwerkloozenzorg hield begin Juni haar tweede congres ter bestudering van vraagstukken betreffende de jeugdwerkloosheid.

Op dit congres verklaarde de regeringsafgevaardigde, dat de verplichte arbeidsdienst als on-Nederlandsch zou worden afgewezen en dat ieder die pogen zou het werk der vier organisaties (die bestaan ter bestrijding van de gevolgen der jeugdwerkloosheid) af te breken, de gehele regering tegen zich zou vinden.

Het congres van één der vier organisaties nam tenslotte een resolutie aan, waarin werd aangedrongen op het verplicht stellen van de deelname aan werkcampen voor alle werkloze jonge mannen van 18-24 jaar, van welke verplichting alleen ontheffing zou kunnen worden verleend op principieele bezwaren der ouders. „Zolang een afdoende opheffing der jeugdwerkloosheid binnen het kader van het bedrijfs- en beroepsleven niet bereikt is, dienen de noodlottige gevolgen dier werkloosheid ten koste zelfs van grote offers, zowel morele (vrijheidsdrang) als financiële, in het belang der individuen en der gemeenschap, krachtadig te worden bestreden“, zo luidt het eerste deel der derde conclusie. Verder wordt gezegd, dat de kampen — daar de opvoedkundige werking op de voorgrond dient te staan — op principieele en confessionele basis moeten worden opgebouwd. Voor degenen echter, die niet aan een der bijzondere werkkampen wensen deel te nemen, zouden van overheidswege kampen moeten worden ingericht, „in welke kampen aan de godsdienstige en geestelijke verzorging volle aandacht moet worden besteed“.

De kosten der door bijzondere verenigingen georganiseerde kampen dienen voor het overgrote deel ten laste van het rijk te komen. Alles wat geschiedt op dit gebied zal bovendien tot een planmatig geheel moeten worden gecoördineerd.

BUITENLAND.

R.-KATH. JEUGBVERENIGINGEN IN OOSTENRIJK?

Uit het R.K. leidersorgaan „Dux“ nemen we het volgende over:

„Oostenrijk bezat zeer actieve en wijdvertakte kath. jeugdorganisaties. Door het Concordaat, dat Oostenrijk in 1933 met den H. Stoel gesloten had, kregen de kerkelijke jeugdorganisaties volle vrijheid, om volgens de richtlijnen van het Episcopaat te werken.

Na den Anschluss zijn de verhoudingen ook hier totaal gewijzigd en waarschijnlijk zal er van de kath. jeugdbonden weinig of niets overblijven. Tot dusver zijn voor geheel Oostenrijk drie kath. jeugdorganisaties geheel opgeheven; op de verschillende plaatsen werden voorts ook andere organisaties verboden, maar dit waren nog slechts maatregelen van plaatselijk karakter, die niet voor het gehele land gelden.

Over het gehele land zijn thans opgeheven:

1. Alle katholieke studentenverenigingen, die waren ingedeeld in de „Katholieke Duitse Universiteitsstudentenbond van Oostenrijk“. Aan de universiteiten van Weenen, Graz en Innsbruck, evenals aan de katholieke faculteiten van Salzburg en aan de mijnbouwschool te Leoben. Hierbij waren aangesloten de studentencorporaties van het oude type en de nieuwe vakgroepen, in totaal 78 verenigingen. De oudste katholieke studentencorporaties waren „Austria“ in Innsbruck (opgericht in 1864), de „Austria“ en de „Norica“ in Weenen (opgericht in 1876 en 1883) en de „Carolina“ in Graz (opgericht 1888).

2. De Christelijke-Duitse Turnbond, die in 1900 opgericht werd en nu 270 verenigingen en 38.000 leden telde.

3. De Katholieke Padvindervereniging „St. George“ met 155 groepen en ongeveer 5000 leden.

Onopgehelderd is nog de toestand van en „Reichsbund“, de „Gezellenver-

eniging" en de vrouwelijke katholieke organisaties. In verschillende streken werden de verenigingen door de plaatselijke autoriteiten opgeheven, hun bezittingen in beslag genomen en hun leiders gearresteerd. Maar dit zijn veelal willekeurige daden van ondergeschikte instanties. Een groot deel van de verenigingen bestaat nog."

NATIONALE JEUGDHULDE.

Ter gelegenheid van het regeringsjubileum van koningin Wilhelmina, heeft er — op initiatief van het Nationaal Jongeren Verbond — een jeugdhulde plaats gehad, waaraan jongeren uit alle gemeenten en zelfs uit 23 overzeese gemeenten hebben deelgenomen. Voor de deelname aan deze huldebetoging waren alle jeugdorganisaties uitgenodigd, behalve de communistische. Alle uitgenodigde verenigingen hebben mee gedaan, op één na. Deze ene was de Arbeiders Jeugd Centrale, die bezwaar maakte tegen het feit dat men een niet-democratisch gezinde organisatie als de Nationale Jeugd Storm deel liet nemen. Daar aan dit bezwaar, dat gedeeld werd door de Vrijzinnig Democratische Jongeren Organisatie, niet kon worden tegemoet gekomen, heeft de Arbeiders Jeugd Centrale zich verder afzijdig gehouden.

Dat toch ook in A.J.C.-kring behoefte werd gevoeld om van eerbied te getuigen voor koningin Wilhelmina's regering, blijkt uit het feit, dat de A.J.C. voor het eerst in haar bestaan, een telegram met gelukwensen aan H.M. heeft gezonden. Het telegram werd de 6e September verzonden en had de volgende inhoud:

Het hoofdbestuur van de Arbeiders Jeugd Centrale biedt Uwe Majesteit zijn eerbiedige en welgemeende gelukwensen aan bij Uw veertigjarig regeringsjubileum. Het spreekt daarbij de hoop uit, dat Uwe Majesteit er getuige van moge zijn, dat het tijdens Uw bestuur tot stand gekomen beschavingswerk ten behoeve van het

Nederlandsche volk — inzonderheid voor de rijpere jeugd, door jeugdorganisaties van alle richtingen opgebouwd — zich volledig zal ontwikkelen en dat de grote gevaren, die de volksgemeenschap en de jeugd bedreigen, overwonnen zullen worden. In deze zin hebben wij dankbaar gemeend Uw oproep aan de Nederlandse jeugd in Uw woord tot ons volk van 31 Augustus j.l. te mogen verstaan en van harte zal de A.J.C. in deze geest medewerken.

Namens het Hoofdbestuur
van de Arbeiders Jeugd
Centrale,

JAN PETERS, voorzitter.

WIM THOMASSEN, secretaris.

NICO BLOEMENDAAL, penningm.

WIM VAN HALM, centraal Rode
Valkenleider.

Hoe verheugend het ook is, dat in de afgelopen feestelijke weken ook de jongeren elkaar gevonden hebben, op deze plaats mag zeker niet een woord van spijt achterwege blijven over het verloop der „onderhandelingen", die aan de huldebetoging vooral gingen.

Dat dergelijke besprekingen niet zo vlot plegen te verlopen, als men meestal hoopt, had ieder kunnen weten die wel eens meer met dat bijtje had gehakt. Juist om de moeilijkheden te zien, te vermijden of als ze toch gerezen waren, te overwinnen, was het veel beter geweest dat de gehele organisatie van de betoging in handen van een centraal instituut was geweest, waarom heeft het Nederlandsch Jeugdleiders Instituut dat zoveel jaren gewerkt heeft aan de toenadering der verschillende jeugdverenigingen niet het initiatief genomen? En waarom hebben — toen dit niet gebeurde — de organisatoren der jeugdhulde, de verdere voorbereiding niet via deze bestaande en vertrouwde instelling laten lopen? Juist op zulke momenten heeft een centraal instituut een zo belangrijke functie te vervullen.

HERWONNEN MOED.

Dit is de titel van een zeer merkwaardig artikel in „Jonge Kracht“, het orgaan van de Ned. Bond van „Abstinēt Studeudenten“. ¹⁾

Het artikel, dat vooraf gaat aan een even merkwaardige „Troonrede“ van het hoofdbestuur, werd geschreven naar aanleiding van het jaarlijkse congres dat is gehouden en dat voor vele N. B. A. S. ers een verrassing is geworden. Een verrassing, omdat zich daar ineens weer iets openbaarde van een optimistische, krachtige, overtuigingsvolle houding der vrije jeugdbeweging. Iedereen weet, dat er reeds jaren wordt gepraat over de „krisis in de jeugdbeweging“ en iedereen weet ook dat ook hier de ledentallen der verenigingen zienderogen achteruitgingen. Men verwachtte dan eigenlijk ook wel niet anders of de vrije Jeugdbeweging zou rustig — aan geheel uitdoven.

Is dit toch verkeerd gezien?

Volgens den schrijver van genoemd artikel waarschijnlijk wel, althans voorzover het de oudste nazaat der oorspronkelijke jeugdbeweging betreft, de N. B. A. S.

Wat de oorzaak is van het terugwinnen van de moed? Waarschijnlijk zijn de oorzaken vele. Zeker is, dat er langzamerhand genoeg getheoretiseerd was over het bestaansrecht en de taak van de jeugdbeweging. Zeker is ook, dat de „jeugdbewegings“ veel en veel bescheiden zijn geworden. „De jeugdbeweging zal niet, zoals zij eens vast geloofde de wereld hervormen. Maar wel kan zij, als levend pleidooi voor de moedige en verantwoorde levenshouding, de eenheid helpen voorbereiden, die uit de chaos van deze tijd zal groeien“. Dat kan zij juist doordat zij jeugd beweging is, die jonge mensen in gemeenschap leert leven. Wie gemeenschap beleefd heeft kent een werkelijkheid die de moed levend houdt.

De grote moeilijkheid echter, waarvoor de oude jeugdbeweging stond, zo zegt het H.B., was dat men moest leren „de nieuwe

werkelijkheid, die zich in onverschilligheid en moedeloosheid van steeds groter wordende groepen van mensen, ook van jongeren, aan ons voerde, als uitgangspunt en basis van ons werk te aanvaarden“. Toch is dit de eis, waaraan de jeugdbeweging moet voldoen, wil zij niet de idee der persoonlijke verantwoordelijkheid verloochenen, waarvoor ze altijd pal stond. Meer nog dan vroeger zal daarom deze gedachte in het komende jaar in de bond moeten worden gepropageerd.

Men is er van overtuigd juist in deze tijd een — hoewel bescheiden, maar daarom niet minder belangrijke taak te vervullen te hebben.

„Dat ook de studerende jeugd — die toch straks mede leiding aan het geestelijk en maatschappelijk leven zal moeten geven — de problemen van onze tijd ontwijkt en vlucht voor enige verantwoordelijkheid moet ons voor het lot van de toekomst doen vrezen. Deze werkelijkheid stelt ons voor opgaven, die misschien te zwaar voor ons zijn en die wij niet in hun volle omvang tot een goed einde zullen kunnen brengen. Maar van de verplichting tot handelen, ontslaat dit ons niet. Een drietal taken dringen zich onder de huidige omstandigheden aan ons op, taken waarvan het aanvaarden voortvloeit uit ons besef van verantwoordelijkheid, en die de jeugdbeweging een plaats in de samenleving, waarbuiten zij zich jaren had geplaatst, zullen geven. 1e de organisatie van de studie, 2e de getuigenis voor de noodzaak van verzet tegen de geest van onze tijd, 3e het werkløzenwerk“.

We laten nu daar, of de kijk op de toekomst der vrije jeugdbeweging die in de aanvang gegeven werd, juist is of te optimistisch; het is in elk geval zeer verheugend dat ook in deze groep van studerende jongeren naast verantwoordelijkheidsgevoel weer overtuigingskracht komt.

V.C. JEUGDRAAD.

Doordat er twee maal een dubbelnummer van „Volksontwikkeling“ moest verschijnen, zijn er berichten uit de

¹⁾ Jonge Kracht 17 Sept. '38.

jeugdbeweging wat vertraagd. Onder andere is dat het geval met het toch zeker belangrijk bericht, dat er van de zijde van de Centrale Commissie voor het Vrijzinnig Protestantisme besloten is een Jeugdraad in het leven te roepen. Deze Vrijzinnig Protestantische Jeugdraad krijgt de opdracht, de verdere opbouw van het gehele vrijzinnige jeugdwerk krachtig te bevorderen in nauwe samenwerking met alle groepen, die het Vrijzinnig Protestantisme vormen. In een circulaire der propaganda-commissie wordt het volgende als argumentatie gegeven:

Het is de overtuiging van Vrijzinnig Nederland en zijn leidende kringen,

dat een krachtige en goed-georganiseerde, geestelijke sterke jeugdorganisatie een groot algemeen belang is van het gehele Vrijzinnig Protestantisme;

dat evenzeer de afzonderlijke gemeenten, kerken en groepen die in dezen tijd haar taak goed willen vervullen, het jeugdwerk dienen te bevorderen;

dat in niet mindere mate in deze jaren van geestelijken nood van een groot deel der Nederlandsche jeugd een beginselvaste en hechte Vrijzinnig Protestantische Jeugdvorming een volksbelang genoemd mag worden.

Boekaankondiging

Dr I. J. Brugmans: *Geschiedenis van het onderwijs in Nederlandsch-Indië*. Uitg.: J. B. Wolters, Groningen-Batavia 1938. 370 blz. Prijs / 4.90.

De belangstelling voor al wat Ned.-Indië betreft, beweegt zich — het zij met ingenomenheid geconstateerd — bij ons volk in stijgende lijn. Ook dit boek kan als bewijs van deze stelling gelden.

De auteur van dit werk, door hem bescheidenlijk in het voorbericht als proeve betiteld, had zich geen gemakkelijke taak gesteld. Wel was de stof, die hij zich ter bewerking koos, uitgebreid en overvloedig, maar ze was volkomen ongeordend. Kon hij, wat betreft 't laatst der 19e en de jaren dezer eeuw, beschikken over officiële rapporten en verslagen, voor den tijd daarvoor moest hij zijn stof moeizaam bijeenzoeken uit verschillende tijdschriften, boeken, verzamelingen, verordeningen, enz.

Na een inleidend hoofdstuk over wat Hindoes, Mohammedanen en Portugezen voor 't onderwijs hadden gedaan vóór de komst der Hollanders, geeft het tweede hoofdstuk ons een overzicht van het werk der Oostindische Compagnie. Wan-

neer we bedenken, dat deze organisatie in de eerste plaats een handelslichaam was, dan — zo leren we bij Dr Brugmans — valt er inderdaad wel het een en ander te loven. Volgens den geest van den tijd was het eerste doel van alle onderwijs, ook voor de O.I.C., de verbreiding van den Christelijken godsdienst, in dit geval den Protestant en in haar hoedanigheid van kerkelijke overheid, heeft de Compagnie den eredienst en het onderwijs verzorgd. Tegen het eind van de 18e eeuw kregen in ons Indië ± 7000 kinderen onderwijs op geregelde scholen, een getal, dat men historisch moet zien, om het te kunnen waarderen.

Grote moeilijkheid, reeds bij het werk der Compagnie, baarde telkens weer de taal.

Het Portugees was er niet uit te krijgen bij de inlandse bevolking. Tot welke maatregelen men zijn toevlucht nam, blijkt uit het volgende merkwaardige citaat:

„Reeds tijdens het bewind van Gouverneur-Generaal Van Diemen zag de Indische regering het gebruik van de Portugeesche taal door de slaven en de slavinnen zoozeer toenemen, dat zij ernstig begon te vreezen

„deselve eyndelyck d' overhant nemen ende onse vaderlantse tale 't eenmael onderdrucken soude, dat (= hetgeen) om vele ende gewichtige polytycque consideratien soodanich niet en behoort". Uit die overweging bepaalde zij: dat de slaven, die te voren nooit hoeden of mutsen hadden mogen dragen, dit voortaan wel mochten doen indien zij de Nederlandsche taal „redelyck verstaen ende spreekken" konden; dat slaven en slavinnen door Christen-eigenaars slechts mochten worden vrijgelaten indien zij redelijk Nederlandsch konden spreken; dat inlandsche vrouwen, die het Nederlandsch „niet redelyck verstaen ende spreekken", geen huwelijk met een Nederlander mochten aangaan; dat ten slotte onder de Mardijkers niemand tot officier mocht worden geëligeerd die het Nederlandsch onvoldoende machtig was. Het voorschrift van 1643, dat in de scholen uitsluitend Nederlandsch moest worden gesproken, sluit zich daarbij geheel aan."

In Hoofdstuk III wordt de Verlichting, de Aufklärung besproken; met waardering wordt melding gemaakt van het werk van het Nut in ons land en wordt gewezen op de betekenis van Herbart. Hier heeft de zucht naar beknoptheid den schrijver enige parten gespeeld; zo noemt hij bij de bespreking der nieuwere paedagogische denkbeelden wel Locke, maar wordt Rousseau in een bijzinnetje weggeborgen, terwijl de Philantropijnen (Basedow, Salzmann e.a.), die de eigenlijke paedagogen van de Aufklärung zijn geweest, niet worden vermeld. Na 1816, toen de O.I. archipel aan Nederland teruggegeven was, ging de onderwijsverbetering zij 't ook met schokken en met vallen en opstaan, verder zijn weg. De opvolgende ministers en gouverneurs-generaal wijdten in meerdere of mindere mate hun aandacht aan dit zeer belangrijke onderdeel van koloniaal beleid.

Vooral van betekenis is geweest een Koninklijk Besluit van 1848, waarbij de

Gouverneur-Generaal werd gemachtigd, om op de Indische begroting een som van 25000 gld. 's jaars uit te trekken voor oprichting van scholen onder de Javanen v.n.l. bestemd tot opleiding van inlandsche ambtenaren. In dit besluit en vele andere, die volgden, zien we de neiging, om aan te sluiten bij hetgeen reeds opgekomen was uit het volk zelf, maar dat slechts fragmentarisch en ongeordend bestond. Dit is, zegt de Schrijver, het geheim van het succes der onderwijspolitiek in Indië geweest; geduldige bestudeering en grondig, langdurig beraad, passend bij den Nederlandschen volksaard, hebben ten slotte steeds geleid tot die vormen van onderwijsvoorziening, die zich aansloten aan de maatschappelijke structuur en hare behoeften. De onstuimige pioniersdrift heeft ontbroken, maar eveneens de ontijdige dadendrang, die tot mislukking moet voeren.

Het politiek beleid bracht mee, dat het Nederlandse gezag in ons Indië niet het voorbeeld volgde van Brits-Indië. Daar werd besloten, het aan de inheemse bevolking te verstrekken onderwijs te doen geven in het Engels en het de westerse wetenschappen te doen omvatten, wat later een reusachtige vergissing zou blijken. In Ned. Indië werd de voornaamste plaats toegekend aan het Maleis, dat van oudsher de functie van lingua franca had vervuld. Dat dit een verstandig besluit was, heeft de verdere ontwikkeling van het onderwijs bewezen. Naar verschillende kanten is het uitgegroeid, waaraan tal van mannen hebben meegewerkt: Fransen v. d. Putte, v. Dedem, v. Heutsz, Fock, Idenburg, v. Deventer, Colijn e.a. De ruime subsidieeringspolitiek van de regering, die tot voor korten tijd alleen de Prot. en R.K. Schoolorganisaties ten goede kwam, heeft in de laatste jaren ook inheemse verenigingen in de gelegenheid gesteld scholen te exploiteren; daaronder behoort ook de vereniging; Mohammadjah, die o.a. de eerste inheemse M.U.L.O.-school stichtte, welke later door vele andere werd gevolgd. De

inheemse M.U.L.O.-school, voor welke oprichting het kamerlid Gerhard in 1918 pleitte, is een van de krachtigste takken geworden van het Ned. Ind. onderwijs.

Gelijk dit zeer sober overzicht getuigt, is het boek van Dr Brugmans een rijk werk. Toch hadden we gaarne gezien, dat zijn laatste hoofdstuk wat meer en verder was uitgewerkt. Zo wordt het werk van Dr G. J. Nieuwenhuis helemaal niet genoemd, terwijl het toch evenals dat van den Onderwijsraad, die evenmin wordt vermeld, zeer belangrijk is. De jeugdbeweging in Indië, het bureau voor Volkslectuur, de Vrouwenbeweging — vooral de Poetri Merdika en het Indonesische vrouwencongres (1928) — zijn onderwerpen, die strikt genomen buiten het onderwijs vallen. In een breed opgezet werk als dat van Dr Brugmans, hadden ze o.i. toch wel een plaatsje verdiend.

Enige goed-verzorgde illustraties versieren het werk. Bt.

Lize de Haan. Leidraad bij de methodiek in de kleuterschool. Uitgave H. J. Smits. Oude Gracht 231. Utrecht.

Een fris, prettig geschreven handleiding, bestemd voor de opleiding van onderwijzeressen bij het kleuteronderwijs. Zij wil in de eerste plaats een gids zijn voor de practijk en het hoeft wel nauwelijks gezegd, dat de bekende schrijfster, directrice van de gemeentelijke kweekschool voor onderwijzeressen bij het voorbereidend onderwijs te 's Gravenhage, die zelve door een langjarige practijk is heengegaan en diepgaande studie van haar vak maakte, hier een bij uitstek bevoegd opperleidster is.

Persoonlijk trof mij in haar inleidende hoofdstukken haar uiteenzetting over de betekenis van een goede opleiding der leidsters. Het is wel een teken des tijds, dat alom routine en kennis, hoewel onmisbaar, als van secundaire betekenis worden gezien en dat begrip en scheppend vermogen primair worden gesteld. Daarom wordt bij de opleiding de psychologie van het jonge kind centraal gesteld met

daaromheen: algemene en bijzondere opvoedkunde (methodiek en didaktiek) en geschiedenis van de paedagogiek. Daarna worden eisen van algemene ontwikkeling gesteld (Ned. taal en letterkunde, aardr. en geschiedenis met vreemde talen), een voorname plaats nemen in de natuurkundige vakken, waaronder biologie moet worden dienstbaar gemaakt aan het leren waarnemen, terwijl uiteraard de expressievakken: zingen, spreken, rythmiek, gymnastiek, handenarbeid, tekenen en pianospel van groot belang worden geacht („Kind en kunstenaar begrijpen elkaar gemakkelijk.” Stond ook Froebel niet sterk onder de invloed van Schelling, den schoonheidszoeker onder de filosofen?)

Mej. de Haan intussen, hoe groot bewonderaarster van Froebel (en Haanstra, die een prachtige aanvulling leverde op diens werk), is allerminst eenzijdig. Dankbaar past zij ook de gedachten van Montessori toe en verwerkt die in haar systeem en Decroly's beginselen, die ze overigens reeds bij Froebel meent aan te treffen, hebben haar aandacht. Wij kunnen van de stof, die zij behandelt in haar methodiek, hier geen overzicht geven. Het geheel is zeer beknopt gehouden. Nergens verliest ze zich in theoretische besprekingen, die haar boek uiteraard gemakkelijk tot een dik handboek zouden hebben kunnen doen uitdijen, overal houdt zij zich bewust binnen het raam van de practische wenken.

Een zestiental „platen” besluit het werkje, waarvan als gewoonlijk de gereproduceerde kindertekeningen het interessantst zijn, welke bestudering zij terecht warm aanbeveelt. Voor de zoveelste maal heb ik „paf” gestaan, wat sommigen (zij 't enkele) kinderen van 6 jaar vrij tekenend op papier brengen. De laatste drie tekeningen van plaat 10 zijn kunststukjes, waarop menig zestienjarige jaloers zal worden, ook al hebben de kinderen deze tekeningen vrij getekend naar wat ze vooral op het bord hadden gezien. Ik kan dit levende werkje warm aanbevelen! G. v. V.

Ter perse:

SOCIAAL-PAEDAGOGISCHE VOORDRACHTEN
Geschriften-reeks van de Dr D. Bos-Stichting

Deze reeks opent hierbij met:

Nr 1-2: PLANMATIGE LEIDING IN ONDERWIJS EN VOLKSONTWIKKELING, en WERKLOOSHEID EN VOLK-OPVOEDING, door Prof. Dr Ph. Kohnstamm.
Prijs 90 cent.

„THEORIA“ een reeks kleinere wijsgerige geschriften onder redactie van Dr D. Bartling, Prof. Dr J. C. Franken, Drs P. H. van der Gulden, Dr R. J. Kortmuider en Prof. Dr H. J. Pos.

(Redactie-adres: Amstelkade 178, Amsterdam-Z.).

Prijs 75 cent; voor intekenaren 60 cent.

IV. AANTEKENINGEN OVER STIJL, PERSOONLIJKHEID EN KUNSTWERK, door Dr D. Bartling.

Schrijver poogt in deze aantekeningen de stijl te begrijpen als het grondbegrip dat een zelfstandig gebied der menselijke ervaring fundeert, wijst de verwantschap en het onderscheid van dit begrip met het persoonlijkheidsbegrip aan en geeft een duidelijke uiteenzetting van de verschillende functies oorer oenre oerromen bij het kunstwerk en hun draagkracht voor de toepassing in de kunstcritiek.

In Van Gorcum's Jeugdtoneelfonds onder Redactie van David Tomkins is zo juist verschenen in afd. A Groep I (4—12 jaar):

No 68: HOE KABOUTER DEUGNIET GENEZEN WERD door Tine Meyer.

Een boze kabouter, beseten door plaagkracht, waarvan vooral een arm oud vrouwtje, Moedertje Lijsbet, het slachtoffer is, wordt genezen met hulp van Moeder Lijsbet door zijn vriendje Goedhart, door middel van een wonderkruid, — tot grote vreugde van de andere kabouters, Moeder Lijsbet en hemzelf!

Prijs per boekje 30 cent.

No 69: TIEN PAOR KLOMPKES, door C. P. v. Asperen v. d. Velde.

Dit is een grap, bewerkt naar een oud verteltje uit het hoorenland. Moeder telt 's avonds de klompjes van haar slapend kroost na en ontdekt dat er maar negen paar staan in plaats van tien paar. Dus: er is een kind wegl. Vader, de meid, grootmoeder, buurvrouw, de postbode, de veldwachter, — allen komen er aan te pas en moeten meetellen om zich ervan te vergewissen, dat er één paar klompjes, dus één kind onthrekt! Tot plotseling blijkt, dat een kleine rakker met de klompkens aan te bedde gekruip is — algemene geruststelling en algemeten gelach!

Op te voeren door 7 grote en 2 kleinere kinderen of door 7 volwassenen en 2 kinderen, allen in boerenkleding; postbode en veldwachter in uniform.

Prijs per boekje 30 cent.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij
VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

In Van Gorcum's Historische Bibliotheek verschenen:

**Nr 16: GRAFMONUMENTEN EN GRAFZERKEN IN DE
OUDE KERK TE DELFT, door Jhr. Mr Dr E. A. van
Beresteyn.**

In het jaar 1922 werd de Zuiderbeuk der Oude Kerk te Delft door een brand ernstig beschadigd. Hoe jammer dit op zichzelf ook was, de gelegenheid van de plotseling noodzakemk geworpen restauratie werd aangegrepen om de kerk in haar geheel een beter aanzien te geven, o.a. door het aanbrengen van nieuwe banken en vloeren. Vloeren die evenwel een groot gedeelte van de fraaie grafzerken aan het oog zouden onttrekken. Het was daarom geboden de zerken opnieuw nauwkeurig te beschrijven.

Het was Jhr Mr Dr E. A. van Beresteyn — die reeds een beschrijving van de grafzerken in de Nieuwe Kerk te Delft het licht deed zien — die dit werk op zich nam, en het thans voltooide met een beschrijving der in de kerk aanwezige grafmonumenten, grafzerken en rouwborden.

Het resultaat van deze arbeid is vervat in het boek dat wij onder bovenstaande titel zullen publiceren. Gezorgd wordt voor een waardige uitvoering, fraai geïllustreerd met reproducties van de mooiste monumenten en grafzerken, alsmede van plattegronden van de ligging der zerken voor en na de restauratie, waarbij de tijdens de revolutie uitgehakte wapens op de tekeningen der zerken zijn hersteld. Bij ieder der ruim 350 beschreven graven heeft de schrijver zowel alle eigenaren als alle namen van hen die hier een laatste rustplaats vonden zoveel mogelijk vermeld, terwijl ook zoveel mogelijk melding is gemaakt van de testamenten dergenen wier namen op de zerken voorkomen. Nog is opgenomen een beschrijving van de vroeger aanwezige, doch thans verdwenen grafzerken, terwijl een alfabetische lijst der rouwborden die in de kerk hebben gehangen en een register van alle namen (± 3000) en wapens het werk besluiten. Prijs f 3.25.

**Nr 14 VAN KERSPEL TOT GEMEENTE. Schets van de
geschiedenis van de Drentsche gemeente Vledder en haar
landbouwleven, door Mr J. Linthorst Homan.**

De bedoeling van dit werkje is, een beeld te geven van groei en uitbouw der plaatselijke gemeenschap tot hetgeen nu een gemeente is. De schrijver bouwt hierbij voort op het in 1924 van zijn hand verschenen werk over het ontstaan der gemeenten in Drenthe.

Uiteraard geldt de beschrijving vooral de in de titel genoemde gemeente. De opzet is echter zó, dat de beschrijving eveneens haar belang heeft voor de geschiedenis van andere plattelandsgemeenten, vooral die in Drenthe, en voor de geschiedenis van de Drentse landbouw.

Het werk bespreekt, aan de hand van plaatselijke gegevens, oude en nieuwere maatschappelijke en administratieve verhoudingen. Het omvat de volgende hoofdstukken: Inleiding; een blik op de kaart; de tijd vóór 1600; van 1600 naar 1795; van 1600 tot de revolutietijd, 1795—1810; landbouwtoestanden rond 1810; de Franse tijd; 1813—1825; 1825—1851; 1851 tot heden. Prijs f 3.—

Als deel 19 verschenen:

**DE LEGERVLAGGEN UIT DEN AANVANG VAN DEN
80-JARIGEN OORLOG, door Mr J. P. W. A. Smit,
Rijksarchivaris in N.-Brabant.**

Een heraldische studie over het ontstaan der vlaggen, waardoor de schrijver, bouwend op historische gegevens in woord en beeld, den lezer in staat stelt zich een wetenschappelijk oordeel te vormen. In hogere mate dan ooit tevoren worden hier de soorten vlaggen uiteengehouden en ieder daarvan naar haar rechtsymbolische waarde beoordeeld. Het boek is rijk geïllustreerd. Prijs f 2.90.

Verkrijgbaar in de boekhandel en bij

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

VOLKS ONTWIKKELING

71B 3869

**MAANDBLAD UITGEGEVEN VOOR DE
MAATSCHAPPIJ TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN
ONDER REDACTIE VAN:**

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT Prof. R. CASIMIR, A. H. GERHARD,
Prof. Dr. J. H. GUNNING Wz., Dr. Ph. J. IDENBURG, Dr. K. F. PROOST,
G. VAN VEEN, J. HOVENS GREVE, *Secretaris*



Jan Nieuwenhuysen
1784

PER
JAAR
F 8.75

VAN GORCUM & COMP. N.V.
UITGEVERS ===== ASSEN

PER
NUMMER
F 0.75

INHOUD VAN AFLEVERING 2.

	Bladz.
Tekenen des Tijds. Rechtsstaat en Volksopvoeding, door Ph. Kohnstamm	33
Hoe in Engeland arbeidersorganisaties volksontwikkeling betrachten, door E. C. Knappert	37
Het onderwijs in 1937, door A. H. Gerhard	45
Arbeidsdienst, door O. V. L. Guermontprez	51
Feiten en Pogingen	66



Verschenen:

DE BESTEDING VAN DE VRIJE TIJD DOOR DE NEDERLANDSE ARBEIDERS

uitkomsten van een enquête onder 621 arbeiders

door

Dr. A. BLONK en Dr. J. P. KRUIJT

met medewerking van E. W. HOFSTEE

doctorandus soc. geogr.

Prijs f 1.50

NUTSUITGEVERIJ CENTRAAL STATION, AMSTERDAM



0248 4430

Tekenen des Tijds

RECHTSSTAAT EN VOLKSOPVOEDING

door PH. KOHNSTAMM.

Het schijnt mij nog te vroeg om een bezonken oordeel uit te spreken over wat de Septembermaand van dit jaar in de wereldgeschiedenis betekent voor een ieder, die én den vrede, én de gerechtigheid liefheeft.

Ik zeg de gerechtigheid, niet het recht. In zijn rede, uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar in het Volkenrecht te Amsterdam heeft Prof. Verzijl duidelijk doen zien, dat de vrede alleen ten koste van een rechtsbreuk is gekocht. Met den beoefenaar van het volkenrecht moet een ieder, die het recht liefheeft, dat met smart constateren. Maar deze vraag, die den jurist allereerst aangaat, is niet de eerste voor den sociaal-paedagoog. Gelijk overal in de opvoeding heeft hij allereerst te vragen niet naar handhaving van den regel, maar naar beginseltrouw, die in bepaalde concrete situaties wel eens met opoffering van den regel gepaard kan, ja moet gaan. Dit onderzoek is én veel moeilijker dan het eerstgenoemde, het eist ook veel nauwkeuriger feitenkennis. En juist die laatste ontbreekt ons nog voor een, in dit opzicht, wel-gefundeerd oordeel.

Wanneer ik in de volgende bladzijden enige opmerkingen maak over de lessen, die wij als sociaal-paedagogen moeten trekken uit de gebeurtenissen, die nog zo vers in ons geheugen liggen, en over de problemen die zij ons voorleggen, hoop ik die ontoereikendheid van onze kennis geen ogenblik uit het oog te verliezen. Wanneer ik echter zelf nog zo veel onzekerheid voel omtrent de feitelijke basis van mijn beschouwing, behoeft het nauwelijks nog uitdrukkelijke verzekering, dat wat hier volgt alleen te mijner persoonlijke verantwoording staat en in genen dele een redactionele mening bedoelt weer te geven.

De reden, waarom ik, ondanks de aangeduide onzekerheden, mij toch gedrongen voel reeds thans in Volksontwikkeling iets over de Septembermaand te zeggen, is deze, dat ik op enkele symptomen zou willen wijzen, die mij als bijzonder pijnlijk en als dreigende gevaren ook voor ons eigen volk hebben getroffen. Aan het bestaan dier gevaren toch kan men m.i. niet twijfelen, ook al zou men later komen tot een veranderde waardering der jongste geschiedenis in het licht van nog onbekende gegevens.

Daar is allereerst de ontzaglijke afstand, die er veelal blijkt te bestaan tussen het a a n h a n g e n van beginselen en het consequente t o e p a s s e n ervan in een geval, dat ons voor pijnlijke gevolgen stelt. Het „zelfbeschikkingsrecht" van volkeren en volksgroepen — dat natuurlijk geen „recht" in strikten zin is, maar wel het democratisch beginsel uitsprekt — verliest voor vele beoordelaars zijn aantrekkingskracht, zodra de erkenning van dit beginsel prestige- en machts-winst voor den

tegenstander betekent. Dat geldt met name van het verlangen der Sudeten-Duitsers naar vereniging met het Derde Rijk. Nu moge men dit verlangen voor onbegrijpelijk, ja zelfs voor in strijd met hun eigen wezenlijke belangen houden — en de lezer zal wel van mij willen aannemen, dat ik op dit punt althans niet van de critici afwijk — maar dat schijnt mij juist uit democratisch oogpunt niet relevant. Tenzij wij van de democratie de dictatuur der helft + één maken — en ik moet erkennen, dat die vorm van dictatuur mij in geen enkel opzicht sympathieker is dan welke andere vorm van dictatuur ook —, dienen wij bij levensbelangen van een ander niet allereerst te vragen, hoe wij, maar hoe die ander ze geregeld wil zien.

Let wel, het ging hier om het beginsel-zelf, niet om de wijze van uitvoering. Ik voel mij ernstig bezorgd door wat tot nu toe bekend geworden is over die uitvoering der Münchense besluiten in de internationale commissie — die toch een meerderheid bezat der niet-totalitaire staten. En ik vraag mij af, hoe het staat met de kracht en het inzicht van de vertegenwoordigers der Westerse mogendheden in die commissie. Ja, ik acht op grond van haar beslissingen zelfs twijfel gewettigd aan de gezindheid, die tot het accoord van München leidde; maar van die maatregelen was nog niets bekend bij het publiceren van de kritiek, die ik op het oog heb.

Ernstiger nog dan zulk een afbrekend oordeel schijnt mij de zo vaak uitgesproken beschuldiging, dat „natuurlijk" hier niet van ideële motieven, maar alleen van Britse „belangen" sprake kon zijn. Al kan men begrijpen, dat de bitterheid van een gekrenkt rechtsbewustzijn zich aldus lucht kan geven, dat neemt niet weg, dat zelfs dan deze ongecontroleerde uiting meehelpt aan de ondermijning van juist die gevoelens, die men beveiligd zou willen zien. En wanneer die uitspraken, behalve uit de bitterheid, die ik noemde voortkomen uit en gevoed worden door historisch-materialistische overwegingen, dient men m.i. de vraag onder het oog te zien, of zulke consequenties van deze maatschappijbeschouwing nog wel verenigbaar zijn met waarlijk democratische overtuiging. Want de echte democratie is een ideologie, die gelooft in iets meer, in iets diepers dan economische belangen. Zijn zij echter niet op dien bodem gegroeid — en het is opmerkelijk hoe vaak zij samengaan en in de afgelopen weken verdedigd zijn van zijden, die onder geen beding voor historisch-materialistisch zouden willen aangezien worden — dan dient men des te scherper zelfkritiek te oefenen. Want, gelijk gezegd, van welke kant zulke uitingen ook komen, hun sociaal-paedagogische gevolgen zijn altijd funest; zij helpen het gevaar versterken, dat zij zouden willen bestrijden. Het grote gevaar toch voor de jeugd, die opgroeit in tijden als de tegenwoordige, is dat van het cynisme, van de geestelijke inzinking, die alle ethische overwegingen en uitingen voor frasen uitmaakt. En nu weet ik wel, dat men dit gevaar niet keren zal door een struisvogelpolitiek, die het werkelijke

kwaad in deze wereld niet zien wil, maar de sociaal-paedagoog moet er telkens weer op wijzen, dat overdrijving naar de andere zijde zeker niet minder gevaarlijk is, dan die naar de idealistische. Wat „men“ algemeen doet of geacht wordt te doen, geldt als norm voor de overgrote meerderheid, het verbreiden van de mening, dat beginselvastheid een zeldzaam uitzonderingsgeval is, werkt de beginselloosheid ook in eigen omgeving zeer sterk in de hand.¹⁾

En wat nu deze lichtvaardig afbrekende uitingen over buitenlandse staatslieden in mijn oog nog veel bedenkelijker maakte, was de vanzelfsprekendheid, waarmede meestal dezelfde critici schenen aan te nemen, dat de kleine landen, met name het onze, generlei mede-verantwoordelijkheid voor den gang van zaken droegen. Ik verheel mij niet, dat de volstrekte onvoorbereidheid op tal van gebieden, die gedurende de crisisdagen aan het licht is getreden, elke andere houding onmogelijk maakte, dan die van: laat ons ten koste van alles althans trachten, als de hel van den oorlog losbarst, er nog enkele maanden buiten te blijven. Maar het heeft mij wel verwonderd en bedroefd vrijwel overal in één adem bitse woorden te horen over de Engelse politiek, die het recht voor haar belang verzaakte, en een zonder enige moeite aanvaardden te zien van de stelling, dat wijzelf ons alleen door ons eigenbelang moesten laten leiden.

Maar zelfs als de houding, die ik in de voorgaande alinea's schetste, niet als beginselloos moest worden gewraakt, zou men haar als hoogst onverstandig in meer dan één opzicht moeten bestrijden. Want zij geeft aan de dictatoren telkens weer gelegenheid, hun houding als de enige te verdedigen, die de gerechtvaardigde wenssen van volkeren en volksgroepen kan bevredigen. De democratie wordt zodoende niets dan de bewaarster van de traditie van Versailles. En de groeiende oppositie — ik kreeg van zeer gezaghebbende zijde daarvan in de laatste weken merkwaardige staaltjes te horen — wordt te hoop gedreven met de aanhangers van het regime, omdat klaarblijkelijk de democratieën niet minder dan de dictaturen geweld boven gerechtigheid verkiezen.

Brengt dus deze houding eenheid tot stand in de landen der dictaturen, in de democratieën zaait zij een verdeeldheid, die noodlottig is. Als de Septembermaand één ding duidelijk heeft gemaakt, is het dunkt me wel dit. De onscrupuleusheid, waarmede de aanhangers van den geweldstaats krachtens hun beginselen kunnen optreden, verschafft hen een zo groten

¹⁾ Terwijl ik dit schrijf ligt voor mij het verslag van de jongste rede van Lord Halifax in een onzer grote dagbladen en het overzicht, dat de redacteur in hetzelfde nummer naar aanleiding van die rede schrijft. Het is merkwaardig en bedroevend, te lezen hoe anders dat verslag en dat overzicht (van dezelfde rede) den daarin besproken gedachtingang weergeven.

voorsprong in machtsontplooiing, dat alleen een weloverwogen en welvoorbereide samenwerking der het minst aangetaste volkeren en staten het kostbaar goed der vrijheid van gedachte en geweten daartegen zal vermogen te beschermen. In 't bijzonder de Ver. Staten zijn een onontbeerlijk lid geworden in dien kring; in de Staten zelf, zo lang blind voor elke andere dan hun isolatiepolitiek, begint men wakker te worden voor dit inzicht. Maar zal het mogelijk worden, dat dit inzicht hun actuele politiek bepaalt, dan moeten ook zij, wier geestelijk voortbestaan van die hulp afhankelijk is geworden, er geen twijfel over laten, dat zij niet in naam belijden, wat zij zelf niet willen toepassen en dat zij niet van anderen offers vragen, die zijzelf niet willen brengen. Maar die offers dienen dan niet alleen gebracht om den buitenlandsen vijand te bestrijden. En nu vrees ik niet, dat de direkte propaganda voor de geweld-leer in ons land veel kans zou hebben. Maar er is één bondgenoot in dien strijd, die mij wel geducht voorkomt, dien wij naar mijn vaste overtuiging niet ernstig genoeg kunnen nemen als tegenstander. Ik bedoel de werkloosheid. Zelfs ons naar aanleg en traditie zo gezonde volk, dat immuun schijnt voor de besmetting met den afgodendienst dezer eeuw, zal niet en kan niet bestand blijven tegen den druk van een toestand, waarin honderdduizenden het perspectief van een voor hen begrijpelijk en bereikbaar levensdoel missen. Reeds ruim vijf jaar geleden heb ik in Volksontwikkeling getracht dat dreigend gevaar te schetsen. Ik heb toen aandacht gevraagd voor het feit, dat wij hier niet met een uitzonderlijken toestand, een crisis- of overgangsfase te doen hebben maar met een structuur-verandering in onze maatschappij, aan wier fatale gevolgen alleen diepgaande wijzigingen van ons maatschappelijk bestel een einde kunnen maken.

Wanneer de macht der dictatoren nog steeds groeiende is, dan is dat voor een niet gering deel, omdat zij aan hun aanhangers een levensdoel voorhouden en de middelen weten te vinden om dat doel ook na te streven. Hoe dieper men dat levensdoel verfoeit, des te krachtiger dient men op te komen voor een andere en betere oplossing. Want het probleem bestaat en grijnst ons aan. Met lapmiddelen kan het niet afdoende bestreden worden. Het eist offers, offers van oude en geliefkoosde inzichten, maar ook offers van belangen.

Als de wereldnood, wiens somber beeld wij in de afgelopen weken zo duidelijk voor ogen hebben gezien, de harten bereid zal maken voor die offers, zullen onze kindskinderen wellicht de tijden als een keerpunt prijzen, die ons, onmiddellijk daarin betrokken, zo diep benauwen.

Hoe in Engeland arbeidersorganisaties volksontwikkeling betrachten ¹⁾

door E. C. KNAPPERT.

Wat van Frankrijk en van ons land geldt in dezen, kan ook van Engeland gezegd worden. Trouwens in alle cultuurlanden hebben thans de arbeidersorganisaties de opvoeding en ontwikkeling van hunne vak- en klassegelovenoten ter hand genomen. Waarom toch is bij de intellectuelen de verantwoordelijkheid voor de opvoeding van „het volk” pas in de vorige eeuw ontwaakt? Wij zagen aan het Fransche voorbeeld, om van het eigen land te zwijgen, hoe deze welmeenende pogingen ten deele mislukten, hoe de oorzaken hiervan vroeg of laat kwamen vast te staan en als juist werden erkend.

John Ruskin is de man, die de noodzaak van een en ander het eerst scherp heeft gezien en er zakelijk en welsprekend uitdrukking aan heeft gegeven ²⁾. De stichting van een inrichting voor honger onderwijs in Oxford in het jaar 1899, bestemd voor arbeiders die daar tegelijk kost en inwoning vonden, verzekerde de practische uitwerking en toepassing van Ruskin's beginselen en idealen. Een Amerikaansch echtpaar van Hollandschen oorsprong, de heer en mevrouw Walter Vrooman zijn de stichters van Ruskin Hall, nu Ruskin College. Vooraanstaande leden van de Britsche vakverenigingen, van de coöperatieve vereeniging en van de Universiteit hielpen mede. In de circulaire, die de bedoelingen van de stichting uiteenzette, werd uitdrukkelijk gezegd dat niet propaganda maar opvoeding beoogd werd, dat het veel meer ging om hare studenten op te leiden tot het dienen van hunne mede-arbeiders dan om hunne eigen materiele positie te verbeteren. Het ging om een voller en rijker leven, hen te helpen zelfstandig te leeren denken, een verantwoord oordeel te vormen over de arbeidsproblemen waarmede zij in aanraking kwamen zoowel als over maatschappelijke en levensproblemen in het algemeen.

Latijn en Grieks, theologie en filosofie stonden niet op het programma.

Weldra telde het Huis vijftig inwonende arbeiders die voor een jaar, voor twee jaar of slechts voor een termijn van ongeveer drie maanden kwamen. Slechts enkelen waren in staat op eigen kosten te studeeren: de meeste ontvingen studiebeurzen of toelagen van arbeidersverenigingen of plaatselijke onderwijsinstellingen.

Het gebeurde zelfs dat een plaatselijke vakvereniging een zeer begaafden onder hare leden naar „Ruskin” zond, voor zijn gezin zorgde op geen

¹⁾ Het is bekend dat Engeland het eenige land is waar de minister van onderwijs „minister of education” heet. Al naar wij meenden dat bedoeld werd is in dit opstel het woord „education” nu eens door onderwijs of ontwikkeling, dan weer door opvoeding of vorming weer gegeven.

²⁾ Men zie vooral „Sesame and Lilies” en „Fors Clavigera”.

andere voorwaarde dan dat hij met de opgedane kennis zijne kameraden zou verrijken. Een jaar of acht na de oprichting verloren de stichters een groot deel van hun vermogen en keerden zij naar Amerika terug. Meer en meer werd het Huis aangewezen op den finantieelen steun van de vakverenigingen en andere arbeidersorganisaties: krachtdadige hulp van sympathiseerende personen bleef evenmin uit. Moeilijke jaren volgden. Lees Smith ¹⁾ was toen onderdirecteur; hij doceerde economie. Toen hem een professoraat werd aangeboden verliet hij Ruskin college, waardoor de directeur Dennis Hird vrij spel kreeg om zijne extreme theorieën aan den man te brengen. Ging het in dit opstel om de geschiedenis van Ruskin College dan zou het noodig zijn langer stil te staan bij de figuur van dezen begaafden, onevenwichtigen charmeur met zijn groote administratieve talenten die zich bovendien uit de meest onwaarschijnlijke bronnen geldelijken steun wist te verzekeren voor het latere Labour-College. Daarenboven was hij een van die wonderlijke mensen, die iets anders begeeren te doen dan en liefst in strijd met het werk waarvoor zij betaald worden. ²⁾

De mannen waren voor een deel zeer op hem gesteld. Al waren er velen die steviger onderwijs begeerden dan het zijne en die zijn uitvallen tegen den godsdienst heftig afkeurden. Spoedig bleek echter dat, de meerderheid moge dan tegen het drijven van den directeur zijn geweest, een kleine minderheid van extremisten de lakens uitdeelde. Wie, zij het vanuit een zeer nabije verte deze dingen heeft meegemaakt, hield zijn hart vast voor het voortbestaan van het Huis. Heftige openlucht-propaganda van de raddraaiers joeg tal van sympathiseerenden in het harnas en het officiële Oxford werd — hoe kon het anders? — al meer tegen het Labour College ingenomen. Het ergste in deze onkwikkelijke geschiedenis was dat Hird het gezag van de staf van docenten ondermijnde en voor het fabriceren van leugens en legenden niet terugdeinsde. De bedoeling was hier socialisme in discredit te brengen en de arbeiders-studenten te doen gelooven dat hier streven was het socialisme ondergronds te bestrijden. Het dagelijksch bestuur van den raad van beheer was heel niet op de hoogte van den stand van zaken — dit komt meer voor —. Eindelijk gelukte het den onderdirecteur, die de vergaderingen van het uitvoerend bewind meemaakte, dit laatste eenig inzicht te geven in wat zich afspeelde en wat op het spel stond. Een enquête werd ingesteld. Nog terwijl deze gaande was belegt Hird een vergadering waar de „Plebs League" werd opgericht; de bedoeling was zich van Ruskin College meester te maken om het

¹⁾ Later directeur der Posterijen en als zoodanig lid van de Arbeidersregering onder Macdonald.

²⁾ Lord Sanderson „Memories of sixty years".

om te zetten in een zuiver Marxistische instelling. Het rapport der enquête-commissie, dat zich tegen Hird verklaarde, werd echter aangenomen en aan Hird werd verzocht zijn ambt neer te leggen. Zijn verzoek om een afscheidswoord te spreken werd toegestaan. Een lid van het bestuur zou daarbij tegenwoordig zijn. Dit werd besloten op een vergadering te Londen. Hird ging ijlings naar Oxford terug en hield zijn toespraak vóórdat het bestuurslid aanwezig kon zijn. Zijn woorden waren een lont in het kruit en het gevolg was, staking. Men bleef weg van de lessen, men weigerde opstellen te maken, met de staf wilde men niet te maken hebben. De pers, altijd belust op sensatie, buitte het geval uit. Het stakings-comité eischte, dat Hird zou gehandhaafd worden. Waarom er gepost werd voor het station, voor het College en voor de woning van den lateren directeur, toen docent Sanderson, is moeilijk uit te maken. Wilde men verhinderen dat de staf contact kon hebben met het uitvoerend comité en den raad van beheer?

Na ruim een week werd de staking opgeheven en werd wederzijdsch begrip mogelijk. Het Huis werd veertien dagen gesloten. Allen mochten terugkomen, ook de belhamels. Ongeveer vijftien man bleef weg, vijf en dertig kwamen terug. Intusschen hield Hird zich onledig met pogingen tot stichting van een concurreerend Labour College. Dit gelukte. Het kon zich echter in Oxford niet handhaven; tegen het eind van 1910 verhuisde het naar Londen. Hird had zich daartoe de hulp verzekerd van den Mijnwerkersbond van South Wales en van de organisatie der Verenigde spoorwegbeambten.

Zooals wij reeds zeiden gaat het hier niet om de geschiedenis van Ruskin College, en gaan wij dus niet verder in op al de moeilijkheden, financiële en moreele die voortsproten uit het bestaan van een concurrent, die met slimheid en talent wapenen hanteerde als een leugencampagne en verdachtmaking, wapenen die Bestuur en staf van „Ruskin” konden noch wilden gebruiken. Hier sta het oordeel van den lateren directeur van „Ruskin”.

„De stichting van het Labour College was een zware slag voor Ruskin en voor de beweging tot ontwikkeling van volwassenen in het algemeen, want sedert dien is er een voortdurende polemiek geweest tusschen de voorstanders van ontwikkelende opvoeding in den gewonen zin en de voorstanders van een opvoeding gebaseerd op den klassenstrijd met de leer van Marx als haar evangelie. Ik heb steeds beweerd dat er plaats is voor socialistische en zelfs voor Marxistische propaganda en daar is geen reden waarom Ruskin College en het Labour College niet ieder zonder wrijving langs de eigen lijnen zouden gearheid hebben. Maar het Labour College noch de Plebs League hebben ooit dit standpunt aanvaard en eeuwige vijandschap met alle vormen van wat zij noemen „bourgeois” of kapitalis-

tische opvoeding is een machtig leerstuk uit hun credo. Hunne houding was: „Gij zult Marxist zijn en als gij niet in Marx gelooft, zullen wij er u toe dwingen. Geloofd gij in eenigen anderen vorm van opvoeding, dan de onze dan verraadt gij de zaak en het klasse-bewust proletariaat”.

Voor ons ligt het laatste verslag van „Ruskin” (1937—1938) en met tal van gegevens over het Labour-college het laatste nummer van „The Plebs” het maandblad van wat eens de „Plebs League” was en nu de „Nationale raad van Labour Colleges”. Vóórdat wij hieruit een en ander mededeelen (het laatste jaarverslag van het Labour College is nog niet uit) meenen wij goed te doen een bladzijde in te lasseschen van Sanderson (die van 1903 tot 1925 directeur van Ruskin College is geweest) waarin hij het karakter typeert van beide inrichtingen.

„Het Labour College had een aanmerkelijken voorsprong waar het gold een beroep om steun. Na een verblijf van twee of drie maanden, konden mannen worden afgeleverd die als zij een zekere gemakkelijheid van spreken hadden — en de meesten van hen die naar het Labour College gingen verstonden de kunst van praten — de gewone bombast van revolutionnairnen onzin uitkramen en een vrij pakkend beroep doen op de onnadenkende, onopgevoede en ongedurige jonge mannen tot wie zij zich richtten het is gemakkelijk een misleidend beroep te doen op het gevoel van mannen die lijden onder lage loonen en werkloosheid — mannen die meenen dat de dingen niet veel erger kunnen zijn en dat ieder probeersel de moeite waard is. Het Labour College organiseerde cursussen door het gansche land, die een belangrijk aantal propagandisten opleverden, waardoor het Huis op een vrij solieden steun kon rekenen van den meer revolutionnairnen vleugel van de Arbeidersbeweging. De Plebs League gaf een maandblad uit „The Plebs” dat, hoewel door en door gewetenloos, dikwijls knap en aantrekkelijk was geschreven: bij tijden vond het ruimen aftrek. Met Ruskin College stonden de zaken geheel anders. Ons doel was aan onze mannen een vrij intensieve vorming te geven op enkele gebieden. Zij kwamen voor een of twee jaar en op zijn hoogst leverden wij er per jaar tusschen de twintig en dertig af. Ons doel was heel niet, allereerst docenten of sprekers te vormen, en natuurlijk maakten wij ons waar dat velen in deze richting nooit iets zouden bereiken. Wanneer zij terugkeerden naar hunne woonplaatsen hoopten wij natuurlijk dat zij met hunne vrienden over het Huis zouden praten en geen gelegenheid zouden verzuimen om de arbeidersorganisaties, waartoe zij behoorden, er attent op te maken. Maar geheel anders dan het Labour College, beschouwden wij onze oud-studenten nimmer in de eerste plaats als propagandisten voor Ruskin.

Daar zijn tal van mannen en vrouwen voor wie ontwikkeling niets anders is dan een middel om een bepaalde leer machtig te worden plus

de wetenschap hoe deze te verkondigen. Maar zulke menschen scheppen een wankel basis voor den opbouw van een ontwikkelde democratie. In den regel weten zij niets behalve de leer die zij onverteerd hebben ingeslokt en zij zijn niet in staat hetzij ze te verdedigen, hetzij andere leerstelsels die hun aantrekkelijk worden voorgehouden, te weerleggen. In mijn ervaring als leeraar van arbeiders is er weinig wat meer ter neerdrukt dan dat knappe, veel belovende jonge mannen aan studie de rug toekeeren, weigeren zelf te denken en zich tevreden stellen met propagandist te worden in de wilde hoop een korteren weg te vinden die voert naar het duizendjarig rijk, te midden van een als regel zich langzaam bewegend volk, conservatief van uitzicht en geworteld in traditie. In minder dan een paar jaar zijn deze geestdriftigen ontgoocheld en pessimist en ik haal mij er meer dan een voor den geest, die aanving aan den uitersten linkervleugel maar die nu tot de reactionnair behoort. Wil ontwikkeling iets beteekenen dan moet zij een poging zijn om menschen te helpen zelf te denken, overdachte oordeelen te vellen, en hun eigen levensbeschouwing te vormen. Natuurlijk hoopt de docent dat zijne leerlingen tot dezelfde conclusies zullen komen als hij zelf, wanneer hij voldoende geloof heeft in zijn eigen meeningen. Maar aanvaarden zij standpunten, die van de zijne verschillen dan heeft hij geen reden tot beklag want, om de politiek als voorbeeld te nemen, hij behoort er de voorkeur aan te geven dat een man een conservatief wordt met redenen voor het geloof dat hij belijdt, dan dat hij een slecht onderlegd lid van de Arbeiderspartij worden zou, die de nageprate leuzen van anderen nabouwt.

Het onderricht dat wij de mannen in Ruskin College geven, had in het begin vaak een sterk neerdrukkenden invloed en nadat zij halfgare en slechtverteerde begrippen van zich hadden afgeschud, maakten velen hunner een tijd door van bijna volslagen scepticisme, niet wetende wat te gelooven. De meesten hunner hadden verwacht pasklaar gemaakte antwoorden te krijgen op iedere gestelde vraag, maar wanneer zij tot de ontdekking kwamen dat die niet te krijgen waren, begonnen zij wien het ernst was, gewoonlijk werkelijk na te denken. Wanneer hun studietijd om was, wisten zij in den regel dat daar, waar zij zekerheid hadden verwacht, problemen lagen die op oplossing wachtten en dat vragen op antwoord wachtten, die het hun niet de moeite waard had geleken onder de oogen te zien. Ik ben er zeker van dat zij hun leven opnieuw ingingen, beter in staat om met zijn moeilijkheden en hunne omgeving te worstelen dan degenen aan wie men alleen geleerd had wat zij hadden te denken". Tot zoover Sanderson.

Het is nu dertien jaar later. In 1936 werd aan het in 1912 gestichte nieuwe gebouw een vleugel toegevoegd. De bibliotheek kon daardoor

worden ondergebracht in een fraaie, rustige met eikenhout beschoten boekenkamer, een nieuwe, ruime conversatiekamer worden gebouwd, terwijl dank zij aankoop en afbraak van aangrenzende panden een flink stuk open terrein in een tuin en grasveld kon worden herschapen. De verhouding tot de Universiteit is een veel nauwere, en de arbeiders hebben toegang tot de Bodleian en andere bibliotheken, ze jaars Ruskin-mannen kunnen het Universiteitsdiploma verkrijgen voor economie en staatswetenschap of dat voor publieke en sociale administratie. Verscheidene hunner hebben hiervoor gewerkt met een resultaat, dat boven het gemiddelde was. Behalve economie, economische geschiedenis en sociale en politieke geschiedenis, worden nu ook cursussen gegeven in Engelsche taal en letterkunde, in vreemde talen, in economische aardrijkskunde, in spreken in het openbaar. Uit een onderzoek onlangs ingesteld naar de loopbaan van vroegere leerlingen blijkt, dat zes hunner zitting hebben in het huidige Parlement. Twee hunner hadden zitting in beide Arbeidersregeeringen. Tien anderen in vroegere parlementen. Dat velen hunner verantwoordelijke posten bekleeden in vakverenigingen, in de coöperatie, als gewestelijke secretarissen van de W.E.A. (Workers Educational Association) spreekt van zelf. „Maar” zegt het verslag „het succes van het Huis moet niet worden afgemeten naar het aantal dat uitsteekt en naar voren komt: de meesten verrichten hun besten arbeid in hunne eigen beroepsbezigheden en woonplaatsen en in menige bescheiden en verborgen arbeid ten bate hunner kameraden”. En zoo is Ruskin College tot op dezen dag en voegen wij erbij, gedurende de weldra veertig jaar van zijn bestaan, trouw gebleven aan het opvoedingsideaal van hem wiens naam het draagt!

Hoe het het Labour College vergaan is in de achtentwintig jaar van zijn bestaan? Wie den gang der gebeurtenissen in de arbeiderswereld heeft gevolgd en kijkt op de arbeidersmentaliteit, begrijpt dat, ondanks het bedenkelijk begin, hier levenskrachtige kiemen lagen die tot ontwikkeling moesten komen. In een van de vele brochures door de National Council of Labour Colleges uitgegeven wordt terecht gezegd hoezeer de Arbeidersbeweging met hare vakverenigingen, hare coöperatie, hare politieke Beweging dringend behoefte kreeg aan geschoolde arbeiders.

„Waar deze bewegingen groeiden, werd het al duidelijker, dat haar succes uit den aard der zaak aanmerkelijk zou beperkt worden, indien geen stappen gedaan werden tot ontwikkeling van hare leden. Al duidelijker werd het, dat organisatie alleen — het uitgeven van een lidmaatschapskaart — niet voldoende was. Om betrouwbare vakverenigingsleden te zijn, moesten mannen en vrouwen het waarom en het waartoe van het vakverenigingswezen kennen. Daarom begon de Arbeidersbeweging zich de behoefte waar te maken van „ontwikkelingswerk”.

Van de eerste poging; het Working Men's College in Londen van 1854, Ruskin College in Oxford van 1899 en de Workers' Educational Association van 1909 wordt gezegd dat deze alle, juist omdat zij eerste pogingen waren, teekenen van onrijpheid vertoonen. „Ongelukkig hebben deze instellingen nog zeer onklare noties van wat de arbeidersklasse op het terrein der opvoeding van noode heeft. Voor hen is opvoeding iets dat uitgaat boven de voortdurende worsteling tusschen coöperatieve en kapitalistische winkels, tusschen vakverenigingen en federaties van werkgevers. Met andere woorden, over het geheel genomen is de opvoeding van hetzelfde type als aan de universiteiten gegeven wordt en de onderwijzers ontvangen dezelfde opleiding. Universiteiten zijn middelpunten van geleerdheid voor de hogere standen en daarom is haar onderwijs over sociale onderwerpen benepen, bevooroordeeld en onwetenschappelijk. Ten bewijze hiervan is het voldoende hare blindheid voor het centrale feit in de kapitalistische maatschappij — de klassestrijd. Daarenboven ontgaat het de meesten dat de behoorlijke opvoeding in eenig maatschappelijk klasse-systeem gehouden is een opvoeding te zijn, die in hoofdzaak samenvalt met de behoeften van de regeerende klassen; want economische en politieke controle sluit in onderwijscontrole" ¹⁾.

Dat het eerste Labour College in den aanvang te vechten had om het hoofd boven water te houden, ligt voor de hand. Wij hoorden reeds hoe overal in het land cursussen werden georganiseerd, het maandblad „The Plebs" deed daarbij goede diensten, legde verbanden, schiep samenwerking, was een voortdurende aansporing tot krachtige inspanning en een middel tot aanwerving van leden.

Geen wonder dat de Groote Oorlog bevruchtend werkte. In Schotland vooral won de beweging voor onafhankelijk onderwijs in die dagen sterk in kracht. Een Schotsch Labourcollege kwam tot stand terwijl tegelijkertijd in tal van Engelsche industrie-centra inrichtingen voor arbeidersontwikkeling werden opgericht doch zonder internaat. In toenemende mate zit er voortgang in de beweging.

In 1921 besloten de verschillende Labour colleges zich op nationalen grondslag te organiseren: De Nationale Raad van Labour Colleges de N.C.L.C. werd in het leven geroepen.

Enkele jaren later in 1923 had de Algemeene Raad van het congres der vakverenigingen een plan ontworpen met het doel om Ruskin College, de W.E.A., het Labour College en de N.C.L.C. te zamen te brengen. Men denkt zelfs aan één onderwijsschema voor allen. Natuurlijk bleek dit edelmoedige plan, voortgekomen uit den lofwaardigen drang tot samen-

¹⁾ Zie de brochure *Education for Emancipation*, p. 15—16. N.C.L.C. Publishing Society.

werking niet te verwezenlijken. Men hoore den directeur van „Ruskin“:

„De verschillen in standpunt waren te groot om tot samenwerking te kunnen komen, want om het heel beknopt te zeggen bij de W.E.A. en Ruskin College ging het om opvoeding, bij de N.C.L.C. en het Labour College om propaganda“. Het wil ons voorkomen dat een dergelijke qualificatie van het werk der N.C.L.C. op dit oogenblik niet meer juist zou zijn. Het geval is intusschen een duidelijke illustratie van de onmogelijkheid op grond van wenschen samen te brengen wat niet bij elkaar hoort — nog niet. Dit wordt duidelijk wanneer wij de taak van de N.C.L.C. „de grootste opvoedingsorganisatie ter wereld van niets dan arbeiders“, aldus omschreven vinden: „Opvoeding, niet voor zichzelf, maar voor dienst aan de Arbeidersbeweging“. Aan welke doelstelling terecht wordt toegevoegd: „Dit is van groot belang, want er zijn zwermen van ontwikkelingsinstellingen wier wezenlijke doel is, menschen op te voeden tot het dienen van de bestaande, maatschappelijke orde“.

Om een indruk te geven van den omvang der werkzaamheden van den „National Council of Labour Colleges“, volgen hier enkele gegevens. Het aantal aangesloten en subsidieerende vakvereeningen en andere organisaties bedraagt zes en twintig. De Engelsche en Schotsche coöperatieve groothandel-maatschappijen steunen bovendien het nationale in onderscheiding van het plaatselijke werk. Wat de steun van arbeidersorganisaties beteekent blijkt o.a. uit het feit, dat in 1929 het eerste Labour College moest gesloten worden ten gevolge van den financieelen noodstand van de mijnwerkersfederatie van South Wales. (Men zal zich herinneren hoe Dennis Hird zich de hulp verzekerd had van deze organisatie toen hij brak met Ruskin College).

Wat het maandblad „The Plebs“ betreft, dat van den aanvang in Oxford af het orgaan is geweest van het Labour College, het heeft zich tot op dezen dag niet alleen staande gehouden, maar van duizend en weeduizend abonné's is het geklommen tot acht duizend. De critiek van Sanderson moge juist geweest zijn voor de eerste jaren — wat wij niet in staat zijn te beoordeelen — wis en zeker geldt die al lang niet meer. Het is wellicht overbodig te zeggen dat de N.C.L.C. veel krachtadiger dan Ruskin College partij trekt van de propaganda-middelen die de techniek beschikbaar stelt.

Ware het niet dat Ruskin College in de W.E.A. een machtige bondgenoot had gekregen, die in hoofdzaak dezelfde ontwikkelingsidealen heeft, dan zou het dwaas zijn een vergelijking te maken tusschen een grootsche organisatie als de N.C.L.C. en één instelling als Ruskin College.

Maar men zal wel begrepen hebben, ook in verband met wat uit Frankrijk werd medegedeeld dat het hier vooral gaat om twee opvattingen naar voren te brengen, wier recht van bestaan door niemand zal ontkend worden. Werpt men mij tegen dat Ruskin niet door arbeiders is gesticht, dan

wordt dit direct toegegeven. Waarbij wij niet vergeten dat in het Bestuur steeds meer arbeidersvertegenwoordigers zijn opgenomen. Dat de Engelsche coöperatieve groothandel-maatschappij beide instellingen steunt, ligt voor de hand. De Arbeidersreisverenigingen komen op beide lijsten van subsidieerende vereenigingen voor. Arbeidersverenigingen en plaatselijke vakbonden in groote getale.

Reeds bij de stichting vóór bijna veertig jaar, werd aan Ruskin een afdeling verbonden voor schriftelijke cursussen of cursussen via de post zooals de N.C.L.C. ze noemt. Stelster dezes herinnert zich de vreugde van den leider van dit werk in Oxford, toen door arbeiders niet meer uitsluitend gevraagd werd om economische en politieke onderwerpen en er steeds meer vraag kwam naar onderwerpen van cultureelen aard. Een vergelijking van de stof die de beide richtingen behandelen, wijst uit dat die van de N.C.L.C. overwegend ligt op economisch, sociologisch en sociaal gebied.

Wie zich in beide stroomingen verdiept, moet erkennen dat de directeur van Ruskin College gelijk had toen hij al vóór meer dan een kwarteeuw de overtuiging uitsprak, dat, beide richtingen recht van bestaan hadden en naast elkaar konden bestaan. Hoeveel te meer geldt dit van heden. Waar in de ééne het humanistisch, in de andere het socialistisch element overheerscht, is het een bemoedigend en hoopvol verschijnsel dat beide van elkaar wenschen te leeren in plaats van vijandig tegenover elkander te staan. Of is hiermede te veel gezegd?

Het onderwijs in 1937

door A. H. GERHARD.

Regelmatig is in ons tijdschrift van het jaarlijks schoolverslag in zijn huidige vorm een overzicht gegeven van zijn zeer belangrijke inhoud. De inrichting van dit verslag, uitmuntende door volledigheid en tevens door overzichtelijkheid, is uitvoerig geschetst in XV jaarg. bl. 191 e.v. en XVII jg. bl. 15 e.v. We kunnen dan hopelijk volstaan met daarnaar te verwijzen. Misschien hebben onze overzichten er toe medegewerkt de kennismaking met deze departementale uitgave te bevorderen.

Er blijkt trouwens uit de vakpers en meermalen zelfs uit de dagbladpers toenemende belangstelling er voor; vrij geregeld vindt men daarin uitgebreide overzichten en aanhalingen.

Natuurlijk wijdt ieder dan de meeste aandacht uit de overrijke inhoud aan die verschijnselen of afdelingen van het onderwijs, die hem 't meest

interesseren of waarbij hij zelf betrokken is, of waarin zijn publiek, naar hij meent, het meeste belang stelt.

Er is keuze te over: de talrijke regeringsmaatregelen betreffende alle vakken van onderwijs, de regeling der toelating tot gymnasia en middelbare scholen, de ontwikkeling van nijverheids- en landbouwonderwijs, de droevige staat van het voorbereidend onderwijs, de merkwaardige groei van het buitengewoon lager onderwijs, de gevolgen der bezuinigingsmaatregelen, de lijdensgeschiedenis der leerlingenschaal, het reeds tot een instituut uitgegroeide misbruik der „Kwekelingen met acte", de „zitten-blijvers", de verhouding van gezin en school, de neiging tot hervormingen, de betrekkelijke waarde van leerplannen, de salariëring der leerkrachten, het vraagstuk der opleiding dezer leerkrachten, de sterk wijzigende inzichten in de didactiek der leervakken en nog vele andere onderwerpen.

Ook wij zouden slechts enige grepen uit deze voorraad kunnen doen voor wat nadere behandeling, wijl een volledige reportage van een werk van 600 pagina's eenvoudig onmogelijk is.

Uiteraard komen wij daarmee in ons maandschrift tamelijk achteraan, nu er zoveel meer belangstelling reeds is gewekt en mag er dus twijfel rijzen of zulke vertraagde reportage nog veel nut heeft.

We zullen ons dus nu bepalen tot de herhaling der reeds telken male gegeven aanbeveling om van dit verslag kennis te nemen, eigenlijk het te bestuderen. Wie het onderwijs in al zijn geledingen in Nederland wil leren kennen, zowel statisch als dynamisch, hetzij als daarin werkzame leerkracht, hetzij als bestuurder en organisator der onderwijs-inrichtingen, hetzij als daarvoor verantwoordelijke overheid, kan de kennis, uit dit verslag op te doen, niet missen.

Er is evenwel één zaak, in betrekking tot het verslag, die een opzettelijke bespreking verdient. In de vakpers is het volgende communiqué verschenen:

„In verband met tot mij gerichte aanvragen, ben ik overgegaan tot het doen vervaardigen van overdrukken van de verslagen van de Hoofdinspecteurs van het Lager Onderwijs, verschenen in het Verslag van de Staat van het Onderwijs over 1937. Deze overdrukken zijn thans en in de toekomst verkrijgbaar bij de Algemene Landsdrukkerij à f 0.75 per exemplaar.

De Directeur Generaal van het Onderwijs,
van Poelje."

Men zal zich herinneren, dat we steeds op deze zeer interessante verslagen de aandacht hebben gevestigd. 't Is niet zo heel veel jaren geleden, dat ze eigenlijk door niemand werden gelezen, al was er toen reeds veel

uit te putten geweest ten bate van de praktijk in de school. Daarin kwam geleidelijk aan een gunstige verandering voor 't eerst in 1932 over het onderwijs in 1930 en gestadig groeide de belangstelling. Het aangehaalde communicé schijnt nu op iets verheugends te wijzen. Men mag er, dunkt mij, uit afleiden, dat in de kringen van het onderwijs zelf het nut dezer verslagen voor de schoolpraktijk wordt ingezien, inzonderheid in twee opzichten.

Ten eerste krijgt men uit deze rapporten een waardevol beeld van wat er in 't land in de scholen gedaan wordt, van welke opvattingen men bij zijn werk in de klasse uitgaat, met welke moeilijkheden men er worstelt en hoe men poogt die te overwinnen. Daaruit is altijd profijt te trekken voor 't eigen werk in de school.

Ten andere aarzelen de Inspecteurs niet om uit hun dagelijkse ervaringen bij schoolbezoek en uit de vergelijking, waartoe dit uiteraard aanleiding geeft, een oordeel te vormen en ook uit te spreken over de doeltreffendheid van leerplan en werkwijze, over de deugdelijkheid van handleidingen, toegepaste methodes, leerboeken en hulpmiddelen, over 't gevaar van slaafs volgen der methodes en vooral van sleur, die ontoegankelijk maakt voor nieuwe inzichten en ervaringslessen. Zij komen er dus ook toe om wenken en algemene adviezen te geven.

Over 't algemeen zijn deze raadgevingen in weinig opdringerige vorm, zodat ze bij velen een willig oor vinden, al zullen er ook wel zijn, die jammer genoeg, slechts door autoritaire voorschriften tot ogenschijnlijke zelfkritiek te bewegen zijn. 't Komt mij voor, dat deze occasionele adviezen al duidelijk nut gehad hebben.

Natuurlijk blijft de onderwijzer in zijn werk in de school vrij naar zijn inzicht te handelen binnen de grenzen van zijn voorgeschreven taak, doch bij de, hoewel misschien niet te vermijden, niettemin vaak komisch aandoende vaagheid der leerplans, doen zulke adviserende opmerkingen, op ervaring en vergelijkende praktijk gegrond, zonder twijfel goede dienst.

Daarbij komt, dat telken jare één bepaald onderwerp, in gezamenlijk overleg door de Hoofdinspecteurs vastgesteld, een afzonderlijke, uitvoerige behandeling krijgt.

Voor 1937 was dit de algemene toestand van het onderwijs in het leervak, kennis der natuur, waarvan het rapport ongetwijfeld bij velen verhelderend en stimulerend zal kunnen werken.

Deze verwachting vindt steun in de mededelingen in 't Verslag van vele inspecteurs afkomstig, dat het studieverlangen onder de onderwijzers omtrent hun eigen vak duidelijk groter wordt. Wel zijn er nog zeer velen, voor wie alle vakstudie met het behalen der diploma's voor onderwijzer of hoofdonderwijzer afgesloten is. Hoogstens komt men dan nog wel tot de studie voor een bij-acte of tot een liefhebberij-studie, liggende buiten het

schoolwerk. Op zich zelf is lust tot enige deugdelijke studie onverschillig op welk gebied aan te bevelen. Doch 't is stellig een verheugend verschijnsel, dat de wetenschappelijke zijde van paedagogiek, psychologie en didactiek steeds meer de aandacht trekt der onderwijzers en 't verlangen naar meer geregelde, deskundige voorlichting — de beste bescherming tegen de altijd dreigende sleur — door meerderen onder hen wordt gekoesterd.

Daarnaast vindt men iets overeenkomstigs in de inspectie zelf.

Het ware een dwaasheid niet te erkennen, dat haar taak in de eerste plaats administratief en controlerend is. Die goed te vervullen is haar organisatorische plicht.

Doch op haar rust nog een andere, misschien nog gewichtiger taak, kortweg saam te vatten in het begrip leiding.

Opmerkelijk is een aanhaling uit het verslag van den Inspecteur te Utrecht, te vinden op bl. 402.

Deze citeert uit een bespreking van de Zesde Internationale Onderwijs-Conferentie te Genève:

„Bij de bespreking van de taak van den inspecteur werd er sterke nadruk op gelegd, dat deze taak niet uitsluitend, zelfs niet in de eerste plaats moet zijn: het uitvoeren van controle maar veeleer die van voorlichten en raadgeven. De kennis van de psychologie van het kind ontwikkelt zich en de mogelijkheden van de toepassing van die kennis in de praktijk van het onderwijs nemen toe. Maar het is voor den onderwijzer niet doenlijk zich van dit alles op de hoogte te houden. Hem daarbij behulpzaam te zijn werd door de conferentie beschouwd als de hoge roeping der inspectie. Het werd daarom van bijzondere betekenis geacht, dat niemand tot inspecteur zal worden benoemd, die geen blijk heeft gegeven van belangstelling voor paedagogische en psychologische vragen. Sterke nadruk werd er op gelegd, dat men de inspecteurs niet met administratieve arbeid moet overbelasten opdat zij wetenschappelijk bij kunnen blijven.”

Met blijkbaar veel instemming bepleit deze inspecteur navolging van deze beschouwingen en zijn Hoofdinspecteur gaat daarmede accoord en voegt er aan toe:

„Op veel scholen worden de adviezen van het Rijksschooltoezicht op zeer hoge prijs gesteld en juist bij de praktische arbeid in de Scholen kan zo menige nuttige wenk worden gegeven.

Bij volkomen handhaving van de grondwettelijk gewaarborgde vrijheid van richting, kan toch door samenspreking over het werk zoveel goeds tot stand worden gebracht en dat komt niet voldoende tot zijn recht, zolang het aantal scholen der inspecties zo groot blijft.”

Soortgelijke beschouwingen zijn door het Verslag nog meer verspreid. Er is ook duidelijke werking in die richting. We herinneren in dit verband

aan de opmerkelijke reeks lezingen door den Hoofdingspecteur in de 3e hoofdingspectie gehouden en wijzen met ingenomenheid op de interessante stap in deze zelfde Inspectie ondernomen met de uitgifte van de

„LEIDRAAD voor de vakken: lezen, schrijven, rekenen en Nederlandse taal, samengesteld door de inspectie van het Lager Onderwijs in de 3e Hoofdingspectie”.

Er is in ons tijdschrift reeds vele malen sprake geweest van de wenselijkheid van meer leiding van boven af op onderwijsgebied in de vorm o.a. van een Centraal-Paedagogisch Instituut. Heel hard schiet die zaak niet op. In de aflevering van Oct. 1937 is op bl. 30 medegedeeld, dat de Minister van Onderwijs een advies wenste van de Onderwijsraad over de vraag welke instituten voor empirisch-pedagogisch onderzoek voor een mogelijk federatief verband in aanmerking kunnen komen.

Een jaar later treft men nu in dit jongste Schoolverslag op bl. 104 de mededeling aan, dat ter voorbereiding van dit advies een Commissie uit de Onderwijs-raad is ingesteld.

Dit vraagpunt is in deze vorm reeds in 1930 aangesneden, terwijl de zaak feitelijk al dateert van 1919. Men vergelijke de XII jg. bl. 161 e.v. en bl. 218 e.v.

Het bovenvermelde denkbeeld van een federatief verband werd reeds in de vergadering van de Onderwijs-raad van 14 Maart 1931 krachtig ondersteund. Tevens werd daarin bepleit een herziening der organisatie van de Rijksinspectie in dezelfde zin als op de reeds genoemde Zesde Internationale Onderwijs-Conferentie werd betoogd.

Departementale molens malen beangstigend langzaam. Op dit terrein echt Nederlands langzaam: de vrees, dat men zich aan het koude water „Staatspedagogie” zou kunnen branden is machtiger dan de niet langer te miskennen behoefte aan wetenschappelijke leiding in zake pedagogiek en didactiek.

Het is bemoedigend waar te nemen, dat, hoewel langzaam doch zeker in de kringen der eigenlijke practici het nut van theoretische voorlichting wordt ingezien en dat, naast het voorrecht van de individuele vrijheid om naar eigen beste weten het onderwijs in te richten ook de behoefte aan gezaghebbende leiding wordt gevoeld.

De stijgende belangstelling voor de verslagen der Hoofdingspecteurs bij het Lager Onderwijs is daarvan een symptoom.

In dezelfde lijn ligt ook het volgende punt. De verschijning van de twee rapporten. Bolkesteyn en van het zeer recente K.B. op de regeling van het eindexamen aan de inrichtingen van het M.O. en het V.H.O. heeft reeds verschillende pennen in beweging gebracht. We hebben nu

alleen het oog op de grief tegen dat besluit van wege de vaagheid of beter de onvoldoende scherpte in de begrenzing van zijn voorschriften. Dr Höweler komt in het H. blad van 27 Sept. terug op zijn vraag om een officiële toelichting van bedoeld besluit voor zover het betreft het mondeling gedeelte van het eindexamen in het Nederlands voor de gymnasia; de opmerkingen gelden evenwel uiteraard ook de andere gedeelten. Hij brengt ter nadere verduidelijking van zijn vraag in herinnering de toelichting, die in 1934 verstrekt is door Dr E. H. Renkema, inspecteur der gymnasia, op het K.B. no 84 en 85 d^o 28 Feb. 1934.

Dr Höweler zegt o.a. daarvan:

„Die toelichting, welke ik officieel zou willen noemen — zij is ongetwijfeld als zodanig beschouwd en in praktijk gebracht — voorkwam onnodige onzekerheid en wanorde.”

Inderdaad is dat het doel van zulk een toelichting: voorkomen van onzekerheid en wanorde. Wie zou niet gaarne toegeven, dat dit een zeer goede zijde zou hebben.

Staat daar echter niet tegenover, dat in ons Nederlandse schoolwezen een uiterst geringe geneigdheid bestaat voor zeer scherp en al te gedetailleerd geformuleerde voorschriften op didactisch gebied en ten aanzien van kennisonderzoek. Deze laten immers veel te weinig ruimte aan individuele inzichten en voorkeur. Toch zal zeker niemand willen ontkennen, dat zeer grote vaagheid ook haar schaduwzijden heeft. De jeugd in een land als een geheel beschouwd is zeker niet gediend van een chaotische verscheidenheid van onderwijs-inzichten en gewoonten.

Niettemin overweegt bij de grote meerderheid het bezwaar tegen „officiële” interpretaties, dat zij te zeer verleiden tot kritiekloze naleving en sleurtoepassing bevorderen.

Dan komen we onwillekeurig terug op de ervaringen met de verslagen betreffende het Lager-Onderwijs en in verband daarmee nemen we de vrijheid te verwijzen naar een opmerking in de aflevering van December 1935 op bl. 82.

We spraken toen onze bevreemding uit over het buitengewoon magere verslag betreffende het M. en V.H.O.: „De zeven inspecteurs brengen n.l. een gemeenschappelijk verslag uit, 5½ bladzijde beslaande en dat feitelijk slechts het minimum bevat van zuiver wettelijke wederwaardigheden”, en verder: „’t Moet, dunkt me, wel de moeite waard zijn iets te vernemen uit de persoonlijke ervaringen en inzichten van de inspecteurs, hoe het staat met de inrichting en de praktijk van het zo zeer uiteenlopend onderwijs in de veelsortigheid van scholen, met de leraren en leerlingen, met de verhouding van gezin tot school, met de resultaten, met de pogingen tot vernieuwing van School- en leermethoden.”

Het zou o.i. alle aanbeveling verdienen, indien eens ernstig overwogen

werd of niet veel meer dan tot nu het geval is, de verslagen der Inspecteurs bij het M. en V.H.O. dienstbaar kunnen gemaakt worden aan voorlichting en leiding bij de toepassing der wettelijke bepalingen, waarbij de ervaringen der practici ten volle benut kunnen worden, de persoonlijke opvattingen der leraren tot hun recht blijven komen en niettemin de aldus goed overwogen verklaringen der inspectie de waarde krijgen van vrijwillig te aanvaarden „officiële interpretaties”.

Arbeidsdienst

door O. V. L. GUERMONPREZ.

Arbeidsdienst wordt nog altijd gezien in direct verband met de jeugdwerkloosheid.

Inderdaad is in ons land de gedachte eraan wel voornamelijk in verband met de jeugdwerkloosheid en naar aanleiding van de resultaten van het jeugdwerkloozenwerk (met name de kampen) actueel geworden.

Die kampen bereiken immers slechts een klein percentage van de werklooze jeugd (16%) en slechts voor een korte periode (2 weken of 2 maanden). Er móét iets anders komen, gevoelt men en de keuze is niet zoo ruim. Arbeidsdienst zou alle werklooze jongens voor een tijd kunnen opnemen en hun een gezond stuk werk en leven geven.

Hoe voelen deze jongens dat zelf?

„Arbeidsdienst” is — zoowel door de gedachte aan den militairen dienst als door die aan het Duitsche systeem — bij de Nederlandsche arbeidersklasse een woord met weinig gunstigen klank.

Wij hebben de vraag „Hoe zou je staan tegenover invoering van een verplichten arbeidsdienst” meerdere malen gesteld als onderwerp voor het opstel, hetwelk in een algemeen kamp voor jeugdige werkloozen gemaakt moest worden direct na aankomst, vóór dus van het kamp zelf een bepaalden invloed had kunnen uitgaan. Hoe zouden deze jongens, die telkens afkomstig waren uit alle gewesten van ons land en van zeer uiteenlopend geloof en politieke gezindheid, hierover denken?

Laat ik U zeggen, dat het mij verwonderd heeft, dat over het algemeen een meerderheid zich uitsprak vóór invoering. De geheele Nederlandsche geestelijke en politieke voorlichting is toch eigenlijk gericht tegen een dergelijke instelling. En toch, bij deze jongens, die er het allereerste onder zouden vallen, een stemming vóór. Op welke gronden?

Vaak worden, zoowel vóór als tegen, zeer goede overwegingen van algemeen aard, los van de eigen werkloosheid, aangevoerd. Maar er

is toch één argument, hetwelk den doorslag geeft en waarvan ik enkele uitingen uit een aantal opstellen, gemaakt in een kamp voorjaar 1938, zal aanhalen:

„Velen, die hun best doen om werk te krijgen, zouden het zoo vinden”

„Anders slentert men toch maar rond.”

„De werkloozen zijn van de straat.”

„Velen leeren weer werken.”

„Men kan zijn capaciteiten toonen.”

„Arbeidsdienstplicht brengt: discipline,

werk,

vermeerdering van inzicht,

algemeene ontwikkeling.”

„Hier blijkt, dat ieder recht op arbeid heeft.”

Daar is één gedachte: weer kunnen werken, weer gelijkwaardig zijn. En inderdaad, voor iederen jongen, die werkloos is en die nog levensdrang in zich heeft, is dat het groote punt van direct belang.

De kampen kunnen daar éven aan voldoen, maar niet lang en niet volledig genoeg. Arbeidsdienst zou wat langer kunnen duren en zou wanneer ook niet-werkloozen eraan deel zouden nemen, het gevoel van gelijkwaardigheid versterken. En zoo neigt men ertoe den arbeidsdienst te aanvaarden.

Het argument is in zekeren zin juist. Elk werk, elk goed geleid kamp, elke goed opgezette arbeidsdienst is op zich zelf reeds beter dan het nietsdoen en verslappen. De werkloosheid op een leeftijd, waarop men door het werk gevormd moet worden, doodt tenslotte alles. Wij mogen ons daaromtrent geen illusies maken. Wij hebben omstreeks 150000 jeugdige werkloozen in ons land en toch is het heel rustig. De rijen der extremistische partijen worden niet op onrustbarende wijze door deze groep versterkt. De jeugdcriminaliteit neemt toe, maar is toch nog wel in bedwang te houden. In de kampen heerscht geen opstandige geest. De steun is bij ons niet laag in vergelijking met andere landen en ook de jongens uit werklooze gezinnen krijgen nu een eigen steunbedragje. Er zijn nog niet zooveel verontrustende gegevens omtrent ondervoedingsverschijnselen. Het lijkt eigenlijk allemaal niet zoo heel erg — ons straatbeeld is nog steeds heel rustig en keurig.

Maar in wezen is de toestand veel erger dan wanneer er wat meer onrust zou zijn. Deze jeugdwerkloosheid kweekt een geslacht van jongens op, die geestelijk vaak te slap zijn en te weinig belangstellend, om nog tot onrust te kunnen komen. En eerder dan hierover een verwijt te laten hooren, mogen wij er ons wellicht over verwonderen, dat er nog zooveel zijn, die zich wél staande hebben weten te houden, die hun geestelijke activiteit toch hebben weten te bewaren.

Het gaat hier om een deel van ons volk, om een groot deel van onze jeugd, daarom kan men het als een zeer groot staats- en volksbelang zien. Maar het gaat ook om tienduizenden ¹⁾ jonge levens, om jonge mensen, die ook een illusie hebben, om een plaats in de wereld te krijgen, om te kunnen trouwen, om te kunnen leven.

Kunnen de kampen of kan een arbeidsdienst aan dezen nood tegemoetkomen?

Ik kan, na een 5 jaar lange ervaring in het kampwerk voor jeugdige werklozen, niet anders zeggen, dan ronduit Neen. Voor deze groote vraag zijn de kampen niet afdoende. Het is in dit opzicht lapwerk. De kardinale vraag voor de toekomst van dit deel van onze jeugd moet anders opgelost worden. Moét inderdaad opgelost worden: er moet werk geschapen worden met vooruitzichten. Dat is een eerste eisch, welke niet vaak genoeg herhaald kan worden en welke gaat vóór de vraag omtrent den arbeidsdienst. Hoe dit moet geschieden? Misschien worden hieronder enkele wegen voor gedeeltelijke oplossingen aangegeven (2-op-1 stelsel, herscholing, emigratie) maar als geheel is dit een vraag van algemeen regeeringsbeleid, welke hier niet in al zijn omvang behandeld kan worden.

Wel willen wij een oogenblik stilstaan bij de vraag naar de waarde en naar de toekomst van het werk ter bestrijding van de gevolgen der jeugdwerkloosheid, waaronder immers ook de arbeidsdienst vaak gerangschikt wordt.

Wanneer wij vooropstellen, dat de opheffing van de jeugdwerkloosheid een eisch van nationaal en menschelijk belang is van de allereerste orde en dat de kampen daartoe niet meehelpen, beteekent dat dan, dat wij de waarde van het kampwerk, hetwelk gedurende 6 jaren in Nederland is verricht, ten eenenmale ontkennen?

Allerminst! De kampen hebben hun betekenis gehad voor velen van degenen, die er aan deelgenomen hebben. Meerderen hebben er hun levensmoed teruggekregen en zijn er weer tot eigen activiteit gekomen. Het heeft voor velen een nog niet gekend stuk gezond gemeenschapsleven beteekend. Het is ook een uiting geweest van solidariteit van degenen, die het geld bijeenbrachten en van hen, die als student of anderszins meewerkten. Het heeft bovendien een ruim inzicht gegeven in de ontwikkeling van deze generatie.

¹⁾ Het juiste getal is hier moeilijk aan te geven. Het aantal, hetwelk vrijwel blijvend door de werkloosheid getroffen wordt en daardoor volledig van zijn levenskansen wordt ontroefd is natuurlijk veel kleiner dan 150.000, maar het getal van hen, die er tijdelijk den invloed van ondergaan is weer veel grooter. De jeugdregistratie heeft uitgewezen, dat van alle niet-schoolgaande jongens van 21 jaar minstens 50% korter of langer werkloos waren geweest en onder de slechte gevolgen dus geleden moeten hebben.

Het vrijwillige kampleven in een primitieve gemeenschap heeft zijn eigen charme en zijn eigen waarde, doordat het aan ieder de gelegenheid geeft, al zijn initiatief, zijn dienstvaardigheid en zijn arbeidskracht te ontplooiën, om er met elkander iets van te maken. Zoo is het vooral in de eerste kampen het geval geweest.

Maar de kampen hebben zich ontwikkeld. „Kampen” zijn het soms nauwelijks meer, daar zij het karakter hebben gekregen van blijvende instellingen, waar de eene groep van deelnemers op de andere volgt, zonder tusschenpooze vrijwel; waar vaste leiders als een soort ambtenaren (maar op financieel en juridisch zeer zwakke en losse basis!) worden aangesteld; waar de uit het gemeenschapsleven zelf naar voren komende regels vervangen worden door centraal vastgestelde verordeningen; waar de huiselijke, door vrouwelijke hand bestuurd huishouding plaats heeft gemaakt voor de gerationaliseerde kokskeuken; waar de drijfveer tot deelname veelmeer die van het vastgestelde zakgeld is geworden dan die van het zoeken naar avontuur, ontwikkeling en gemeenschap en waar het gemeenschappelijk besproken en uitgevoerde werkobject-binnen-het-kamp overgegaan is in een onder vreemde leiding uit te voeren werkobject buiten het kamp.

Enkele kampen hebben vastgehouden aan den oorspronkelijken opzet, maar de schroef der centralisatie wordt wel aangedraaid. Zakelijk is in menig opzicht veel ten goede veranderd, maar men is toch op een gevaarlijk pad voor de verdere ontwikkeling van het kampwerk. ¹⁾

Het aantal deelnemers aan de kampen is gestaag gegroeid. Van 2464 ²⁾ in 1935 kwam het in 1936 op 10.205 en in 1937 op 26.809. Vooral de Protestantsche en Roomsche centrales voor werkloozenzorg (waarvan in het bijzonder de eerste, welke ook pas enkele jaren na den aanvang van het kampwerk werd opgericht, zeer „gerationaliseerd” tracht te werken) breidden hun aantallen zoo sterk uit. Maar over 1938 lijkt het anders. De belangstelling neemt niet toe — noch van de zijde der deelnemers, noch van die der geldgevers, terwijl voorstellen tot verhooging van de Rijkssubsidie nog steeds op aanvaarding wachten.

Nu blijft de ontwikkeling dus min of meer stil staan. En is dit verantwoord?

¹⁾ Dit artikel werd geschreven in begin September. Sindsdien vond in de leiding van den dienst voor sociale jeugdzorg (vervanging van den Heer Meyer de Vries door den Heer van Hoeven) een verandering plaats en werd door den Minister van Sociale Zaken een nieuwen opzet van het geheele werk aangekondigd. Zoo kunnen wij vermoeden, dat bewust gebroken wordt met dezen gevaarlijken weg van louter werkverschaffing voor jeugdige werklozen en dat thans aan de sociale en pedagogische eischen welke hieronder geformuleerd zijn, voldoende aandacht besteed zal worden.

²⁾ Hierbij zijn echter geen korte kampen meegerekend, zoodat het totaal waarschijnlijk wel ongeveer 5000 zal zijn geweest.

Kan men, nu deze kampen zich van een vorm van vrij jeugdwerk hebben ontwikkeld tot sterk door het Rijk gesubsidieerde en gereglementeerde instellingen, waar jaarlijks duizenden jongeren gedurende 2 maanden ieder worden samengebracht voor een volledige opvoeding van dag en nacht, volstaan met den huidige opzet? Is het enkel maar een werkverschaffing, waarbij de opzichters van de Heide Maatschappij en één algemeen leider voldoende zijn voor het waarborgen van een behoorlijke arbeidsprestatie en van een niet-wanordelijken gang van zaken, of moeten hier paedagogische eischen gesteld worden? Zou men er eigen kinderen van een jaar of 18 (en de meeste kampen laten reeds jongens van 16 jaar toe) op deze wijze heel graag naar toe laten gaan? En juist wanneer het hoofdmoment zoozeer op het practische werk, op den vorm van tijdelijke werkverschaffing dus, gaat vallen, is het dan verantwoord, om dit aan de werkloze jeugd voor te blijven houden, groote bedragen hieraan te besteden (over 1937 moet voor de 903.311 mandagen zeker 1 miljoen besteed zijn) en dan nog de particulieren voor groote sommen aan te spreken, terwijl de uitzichtsloosheid precies gelijk blijft?

Al deze vragen beantwoorden wij met neen. In hun huidige vorm zijn de 2-maandsche kampen niet meer te aanvaarden. Wij hebben zes jaren tijd gehad, om ervaring op te doen en het is thans niet meer voldoende, de bestaande kampen nog verder te rationaliseeren met centrale keukendiensten e.d. Neen, het is noodzakelijk, wanneer men met de jeugdwerkloosheid als een voorloopig blijvende factor rekening wil houden, een systeem op te bouwen, waarin practisch en paedagogisch veel positiever gewerkt wordt.

Op drie wijzen zou men daartoe bij de opgedane ervaringen kunnen aansluiten.

a) Door verdergaande uitbreiding van de gerationaliseerde kampen in de richting van een werkverschaffing voor jongeren met verplichte deelname voor iederen werklozen jongen. Arbeidsdienst dus uitsluitend voor werklozen. Een deel van de overheidspersonen wil, naar het schijnt, dezen kant uit.

Men gaat uit van de gedachte, dat de jeugd in de eerste plaats arbeid noodig heeft en dat de kampen dus in hoofdzaak op werk moeten zijn gericht, terwijl, gezien de vrijwillige deelname onvoldoende is gebleken, dwang zal moeten worden toegepast. Omdat het jongeren zijn, wil men wel, meer dan bij de werkverschaffing voor ouderen, rekening houden met de besteding van den vrijen tijd, met het godsdienstig leven en met het toezicht. Maar wat verder zou gaan in de richting van een ontwikkelingsprogramma, wordt „idealisme" genoemd: de arbeider heeft daaraan geen behoefte.

De eerste fout, welke men bij deze redeneering maakt, is deze, dat de werkloze jongen uiteindelijk niet zoozeer behoefte heeft aan werk-

zonder-meer, maar aan werk-met-toekomst, hetgeen een werkverschaffingskamp nooit kan geven. De dwang zou bovendien beteekenen een verscherping van het gevoel van afzondering en uitgestooten zijn. Hier wordt aan jongens, die toch buiten hun wil werkloos zijn geworden, een plicht opgelegd, om te werken tegen lage vergoeding, buiten hun vak en zonder verbetering van hun toekomstkansen. Dit moet in de kampen een sfeer brengen van onverschilligheid, slapheid en gebrek aan animo. Waar moet hier de verheffing van uitgaan en de opgewektheid, in een groep van jongens, die allen de invloed van de werkloosheid hebben ondergaan, die de uitzichtsloosheid vóór zich hebben en die, hoezeer ook de werkloosheid buiten hun eigen schuld is ontstaan, toch zeker geen selectie der flinksten vormen. Reeds thans is een kamp van enkel werklooze deelnemers veel onverschilliger dan een gemengd kamp, waaraan ook werkenden, studenten en boerenzoons deelnemen. Bij verplichte deelname zal dit nog sterker worden.

Arbeidsdienstplicht uitsluitend voor werkloozen moet dus worden afgewezen.

b) Een tweede weg zou gevolgd kunnen worden door voort te bouwen op het paedagogische element, hetwelk zich in het werkloozenwerk heeft ontwikkeld. Uit de talrijke proefnemingen met cursussen van allerlei aard zijn een aantal instellingen naar voren gekomen, welke zeer waardevol zijn.

Er zijn de Centrale werkplaatsen, waar de deelnemers een praktische ontwikkeling in hun eigen vak krijgen, welke directer dan veel van het huidige ambachtsonderwijs aansluit op de praktijk van fabrieken en werkplaatsen, zoodat herhaaldelijk een groote vraag naar jongens van de Centrale Werkplaatsen valt waar te nemen. Een theoretische aanvulling kan gevonden worden in het geïndividualiseerde schriftelijke onderwijs van het P.B.N.A. Deze Centrale Werkplaatsen, aangepast aan de werkmogelijkheden der omgeving, kunnen nog aanmerkelijk worden uitgebreid.

Eenzoo zijn bepaalde kampen te specialiseeren op vak-ontwikkeling. Een voorbeeld wordt gevormd door de Landarbeiderscursussen, waarin gedurende de wintermaanden de dan werklooze landarbeiders een beter inzicht in het geheel van hun landbouwwak kunnen verkrijgen, waarvan zij door de toenemende mechanisatie in de bedrijven steeds meer enkel nog maar de onderdeelen te zien en te verwerken krijgen. Ook hier dus een positief stuk werk, hetwelk de vooruitzichten van de deelnemers aanmerkelijk verhoogt. Samenwerking met de boerenorganisaties in het binnenland en opening van de emigratie-mogelijkheden naar landen als Frankrijk en Zweden kunnen practisch aan het einde van het kamp voor iederen flinken deelnemer een goede kans op werk verzekeren.

Ook herscholing van jonge arbeiders kan zeer nuttig zijn. Een

opleiding tot steenzetter in Sliedrecht bracht bijv. binnen het jaar een 50-tal jongens goed aan het werk. Kleine tekorten, welke regelmatig, dan hier dan daar, aan bepaalde geschoolde arbeiders ontstaan, kunnen aldus telkens worden aangevuld.

Wil dit werk echter tot zijn grootste waarde komen, dan zal het noodzakelijk zijn, een volledig overzicht te hebben van de werkmogelijkheden (te verstrekken door de economisch-technologische organisaties en door een goed emigratie-bureau ¹⁾) en over het aantal jongens van de verschillende beroepen en leeftijden. Dit laatste overzicht zal verstrekt moeten worden door de bureaux voor jeugdregistratie, welke thans in een 26-tal gemeenten bestaan maar zoo spoedig mogelijk over het geheele land zullen moeten worden verspreid: het is de eerste voorwaarde voor een doeltreffende aanpak van het jeugdwerkloosheids-werk.

Verder zal doorgevoerd moeten worden het thans in enkele bedrijven reeds toegepaste zg. 2-op-1 stelsel, hetwelk voor de jongens tot 17 jaar het werk in de fabrieken en bedrijven tot halve dagen (of halve weken) beperkt, zoodat het dubbele aantal jongens in het werk betrokken wordt, terwijl de tijd, waarin niet gewerkt wordt, besteed wordt aan vak-ontwikkeling. In de Limburgsche mijnen zijn op deze wijze thans 900 in plaats van 450 jongens ingeschakeld, die gedurende halve dagen het werk aan den leesband verrichten en gedurende de andere helft van den dag binnen het bedrijf een vooropleiding krijgen voor den volwaardigen mijnarbeid, waarvan zij anders niets zouden leeren. Juist in de generationaliseerde bedrijven, waar het werk voor de jongens het meest doodend en het minst leerzaam is en waar de jongens omstreeks hun 18de jaar uit komen zonder iets van eenig vak af te weten, zou een dergelijke regeling uitermate wenschelijk zijn, terwijl bovendien door de inschakeling van zooveel meer menschen de geheele jeugdwerkloosheid aanmerkelijk af zou nemen. Iedere jongen ontvangt dan natuurlijk slechts het halve loon, maar dat is op dien leeftijd niet zoo belangrijk, daar in het totaal in de gezinnen, door het werken van het dubbele aantal jongens, evenveel wordt binnengebracht.

Hier liggen dus de goede resultaten van het werkloozenwerk, zooals zich dat heeft ontwikkeld, ten aanzien van veel dezer punten onder directen invloed van den uitstekenden dienst voor de jeugdwerkloosheid van het Departement voor Sociale Zaken, onder leiding van den Hoofdcontroleur, den Heer N. H. de Graaf. Hierop zal moeten worden voortgebouwd door algemeene invoering van de jeugdregistratie, wettelijke regeling van het 2-op-1 stelsel met verplichte invoering voor alle bedrijven, waar toepassing technisch mogelijk is, uitbreiding van Centrale Werkplaatsen, herscholingscursussen en landarbeiderskampen. Al deze instellingen zijn van zoo

wezenlijke waarde voor de jongens zelf, dat dwang zeer waarschijnlijk overbodig zal zijn. Boven de 17 jaar (grens van het 2-op-1 stelsel) zullen niet alle jongens bereikt worden, maar zullen er zooveel bereikt kunnen worden als waarvoor deze ontwikkeling zin heeft.

Daarnaast kan worden voortgebouwd op het algemeen-vormende deel van het ontwikkelingswerk. Plaatselijke cursussen voor algemeene ontwikkeling met behulp van de schriftelijke lessen van het Instituut voor Individueel Onderwijs (opgezet onder toezicht van Prof. Kohnstamm) zijn zeker waardevol. Van grootere beteekenis nog zijn de kampen, welke den nadruk leggen niet op de werkverschaffing zonder meer maar op de vorming en ontwikkeling. Van een kamp, hetwelk een volledige levensgemeenschap is, kan immers bij een verantwoorde leiding een belangrijke karaktervormenden invloed uitgaan, terwijl groote aandacht besteed kan worden aan tal van cultureele waarden als zang, muziek, voordracht, lichamelijke ontwikkeling, algemeen maatschappelijke belangstelling enz.

Al dit werk reikt verder dan het vraagstuk der werkloosheid. Het is uiterst waardevol en zelfs noodzakelijk volksopvoedingswerk, hetgeen in ons land helaas over het algemeen achterwege blijft en waarvoor men thans, bij een deel der jeugd, van de werkloosheid gebruik kan maken, om er iets van te verwezenlijken. Dat het uitsluitend tot werkloozen beperkt wordt, is een nadeel.

Het meest kan men thans dit vormende kampwerk nog in de korte kampen vinden, welke, ook door de vrijere regeling, tot veel intensere belevingen kunnen worden gemaakt.

De regeling der lange kampen is er allermintst op ingesteld. Een financiële opzet, welke één kampleider (met zeer matige bezoldiging) toelaate voor een kamp van 100 deelnemers, opent geen mogelijkheden voor verantwoorde leiding en verantwoord cultureel werk. In een enkel kamp is het mogelijk, de kosteloze medewerking van bekwaame krachten te krijgen, maar voor werk, hetwelk zich meer en meer uitbreidt en waarbij het Rijk een steeds grootere plaats gaat innemen, is dat geen grondslag.

Wil men dezen vorm van kampwerk behouden, dan zal een soepeler regeling en een ruimere financiering noodzakelijk zijn. Dan kan — ook in de gespecialiseerde kampen voor werkloze onderwijzers, werkloze bouwkundigen e.d. — nog waardevol werk verricht worden. Dit ook zoolang het enkel de werkloozen betreft, misschien met een zekeren drang, door deelname aan het cultureele werk als voorrang bij het krijgen van werk te laten gelden, maar zonder absolute dwang.

c) En dan, als derde mogelijkheid, invoering van een algemeene arbeidsplicht.

Men kan zeggen: het samenbrengen van jongens vanuit verschillende

gewesten, van verschillende gezindheid en verschillende sociale groepeerings, zooals dat in de beste werklozenkampen, waar studenten en anderen aan hebben medegewerkt, gebeurd is, kan voor onze Nederlandsche jeugd zooveel beteekenen voor de ontwikkeling van het saamhorigheidsbesef en de persoonlijkheidsvorming, dat dit algemeen moet worden ingevoerd.

Het is een maatregel van zeer ver strekkenden aard. Een nieuwe plicht wordt aan ons volk opgelegd. Zeker 60.000 jonge mannen zouden jaarlijks moeten worden opgeroepen. Zelfs wanneer de duur niet langer dan 4 maanden zou zijn, zoodat 3 groepen per jaar een kamp zouden kunnen bevolken, zouden nog 60 kampen elk voor 300 man noodzakelijk zijn! De inrichting daarvan wordt begroot op f 4.620.000.—, de jaarlijksche huisvestingskosten op f 1.098.000.—, de kampkosten in engeren zin per jaar op f 10.000.000.—, het werkobject per jaar op f 6.720.000.— . . .

Wanneer het dus niet om zeer groote waarden gaat, is het niet verantwoord, met zoiets te beginnen of het zelfs maar te propageeren. Ook de militaire dienstplicht is alleen aanvaardbaar, wanneer men meent, dat deze tenslotte kan beslissen over het voortbestaan van de onafhankelijkheid van ons land. Ook voor de arbeidsdienstplicht moeten hooge eischen gesteld worden.

Maar het gaat inderdaad om zeer groote waarden.

In de eerste plaats ten aanzien van de jeugdwerkloosheid zelf. Zocals in den aanvang gezegd, raakt een arbeidsdienst de centrale vraag van de werkloosheid niet, en moeten alle maatregelen tot reële werkverruiming en tot vergroting van toekomstkansen (genoemd onder *b* hierboven) vooropstaan, maar zoolang men dan toch nog met een zeker contingent jeugdige werklozen rekening moet houden, is een algemeene arbeidsdienst de eenig volledig aanvaardbare vorm. Direct reeds zal, doordat permanent 20.000 menschen in de arbeidsdienstkampen zijn opgenomen, de werkloosheid met 20.000 verminderen, maar grotere winst wordt nog geboekt door de algeheele erkenning van de gelijkwaardigheid van werkenden en werklozen. Thans gaat het veelal nog zoo, dat men, terwijl men ervan overtuigd is, dat een groote groep der jeugd tot werkloosheid gedoemd is, buiten eigen schuld, men deze werklozen toch gaat behandelen als een soort zieken, die geïsoleerd moeten worden. In een algemeenen arbeidsdienst zal dit stempel van werkloos-zijn vervallen en zal het geheele peil van het werk aanmerkelijk verhoogd worden. Van de niet schoolgaande jeugd kwam volgens de gegevens van de jeugdregistratie minder dan de helft nooit met de werkloosheid in aanraking. Mag van deze bevoorrechte groep dan niet terwille van hen, die wel door de werkloosheid getroffen worden, het offer gevraagd worden, dat allen gezamenlijk en als gelijken hun taak in een arbeidsdienst vervullen? Dit offer reeds zou voor het werkelijke saamhorigheidsbesef van ons volk van zeer groote

waarde zijn en wie voor de werklozen een plicht aanvaardt, mag die voor de werkenden niet afwijzen.

Maar het gaat niet alleen om de jeugdwerkloosheid, het gaat om de volksopvoeding in haar geheel.

Ons volk ligt uit elkander. De geestelijke verscheidenheid, welke één van de rijkdommen van ons Nederlandsche leven zou kunnen vormen, is organisatorisch uitgebouwd tot een net van tegenstellingen, welke het geheele leven gaat beheerschen. De geloofsgroepen hebben niet enkel meer hun geestelijken band en hun kerk, maar zij hebben in hun scholen, hun politieke apparaten, hun kranten, hun drukkerijen, hun uitgeverijen, hun woningbouwverenigingen enz. steeds zwaardere materiële organisaties verkregen, welke ieder geestelijk contact met andersdenkenden onmogelijk maken, welke alles gaan concentreeren op stemmenwinst en politieke machtsvorming en welke steeds vollediger beslag gaan leggen op ieder mensch. Ook in de meest technische zaken mag men zich niet buiten de eigen groep organiseren. Tot zelfs de geitenfokverenigingen moeten confessioneel gesplitst worden.

Contact met andersdenkenden wordt voor de massa der geloovigen tegengegaan uit angst, zooals een predikant het uitdrukte, „dat zij anders uit de rails zouden vliegen”

Met de sociale tegenstellingen is het niet veel beter. Een Nederlandsche industrie-arbeider zal vaak meer van een Duitschen arbeider begrijpen dan van een Nederlandschen boer, en omgekeerd. Wat weet een student van de arbeiderslevens, waarover hij straks wellicht zal moeten beslissen, wanneer hij de beloofde „leidende positie” zal innemen? In welk land is het bekrompen standsverschil van vrouw-juffrouw-mevrouw zoo sterk doorgevoerd?

Laten wij hier geen schuldvraag nagaan, maar laten wij weten, dat een dermate versplinterd volk niet in staat zal zijn, de groote moeilijkheden, waarvoor ons volk nationaal en internationaal staat, te overwinnen. In enkele landen is met geweld een eenheid doorgezet, welke geen enkele verscheidenheid meer toelaat, in een ander land vecht men het nog op de meest bloedige manier uit. Laten wij hopen, dat er voor ons een andere weg is, namelijk om met behoud van de verscheidenheid voldoende contact te leggen tusschen de groepen en voldoende besef van eenheid en waardeering voor elkander te scheppen. Dit is een quæstie van opvoeding en vorming. En gezien het bestaande onderwijs zelf reeds door deze versplintering beheerscht wordt, kan een arbeidsdienst, welke de menschen op den leeftijd van maatschappelijke bewustwording samenbrengt in een kampgemeenschap, buitengewoon gunstig werken.

Er is meer, waarom een arbeidsdienst zeer wenschelijk is.

In de werklozenkampen komt een jeugd naar voren, die vaak verslapt is, verslaafd aan cigaretten-rooken, volledig ingesteld op de vermaaks-cultuur van bioscoop, dancing en stadion en gespeend van iedere geestelijke en maatschappelijke belangstelling en inzicht. Het komt in deze kampen soms zeer sterk naar voren, maar is het werkelijk alleen een werkloosheids-verschijnsel? Waarom ziet men dan ook bij hen, die pas werkloos zijn geworden, dus „frisch" uit de maatschappij komen, hetzelfde? Ook de afgestudeerde M.T.S.-ers en onderwijzers ontkomen er vaak niet aan. En zijn vele studenten zooveel rijker aan innerlijk leven en aan maatschappelijke belangstelling? Vaak zijn het in de gemengde kampen de studenten, die het allerminste van de sociale vraagstukken afweten.

Ook voor de persoonlijke vorming, voor het inzicht geven in de rangorde der waarden, voor het wekken van geestelijke en maatschappelijke belangstelling en van cultureel inzicht, kan een algemeene arbeidsdienst een uitstekend middel zijn. Hoevele levens gaan niet triest en leeg voorbij, zonder begrip voor het Hoogere, zonder gevoel voor het schoonere, zonder strijd voor de gerechtigheid? Is het niet de moeite waard, om eens te trachten binnen de sfeer van een kamp het innerlijk van de menschen hiervoor te raken?

Men zal nu gaan vragen „Is deze opvoedende taak wel weggelegd voor de staat? Is zij niet evengoed te vervullen door gezin, kerk en vereniging?" Inderdaad zal het als regel de taak van de staat niet zijn, om de geestelijke opvoeding ter hand te nemen, maar hier gaat het er juist om, om naast al datgene, wat gezin, kerk en vereniging reeds doen, het saamhorigheidsgevoel en de onderlinge waardeering te versterken en ook diegenen te bereiken, die zich in de volledige overgave aan vermaak en sensatie aan iederen invloed van kerk en jeugdvereniging onttrekken. Deze taak behoort zeker wel aan de Staat.

Ook kan men vragen, of de militaire dienstplicht niet hetzelfde bereikt. Ook daar wordt de geheele jeugd voor één doel bijeengebracht (zij het, door de afzonderlijke opleiding voor reserve-officier, reeds dadelijk gesplitst naar klasse) maar het primaire, de militaire weerbaarheid, brengt met zich mede, dat de eenheid, welke daar geschapen wordt, een typisch mechanische is. Geestelijke en maatschappelijke vragen komen daar niet aan de orde.

Ook verlenging van de leerplicht zou een deel van de jeugdwerkloosheid opheffen. Maar zou doorvoering van het 2-op-1 stelsel met een goed opgezet onderwijs in den vrijen tijd, waardoor de jongens tot hun 17de jaar met het onderwijs in aanraking blijven, niet nog belangrijker zijn? En datgene, wat een arbeidsdienst door de samenwerking van verschillende geestelijke groepen in een kampgemeenschap op een leeftijd van geestelijke en maatschappelijke bewustwording bereiken wil, kan door verlenging van de leerplicht tot het 15de jaar zeker niet verwezenlijkt worden.

Hoe zou zulk een arbeidsdienst in de praktijk verwezenlijkt moeten worden?

Eerst moet er een groot nationaal werkobject zijn, hetwelk niet aan de arbeidsmarkt onttrokken mag worden. Men heeft vaak gezegd, dat dit in ons volkomen in cultuur gebrachte land niet te vinden zou zijn; ook de werkverschaffing voor ouderen vindt slechts moeilijk nieuwe werkobjecten. Toch heeft Dr. Ir. J. T. P. Bijhouwer, de Regeeringsadviseur voor de landschapsarchitectuur van de Wieringermeer, een plan ontworpen, hetwelk de overweging zeker waard is: de aanleg van een groot net van ontspanningswegen door ons land. Vanuit de groote steden willen ieder week-einde duizenden en tienduizenden naar buiten trekken — liefst op de goedkoopste en meest nationale wijze: per fiets. Het zou een weldaad zijn, indien hiervoor, in plaats van de smalle fietspaden, vlak langs de drukke autowegen, waar men nog allerm minst rustig buiten is, een behoorlijk net van fietswegen kwam, welke voor geen ander verkeer opentonden, midden door het landschap liepen met een ruime berm van gras en groen (welke voorkomt, dat men direct door hekken en prikkeldraad van het landschap wordt afgesneden) en met hier en daar breede kampeerplaatsen e.d. Geen breede asfaltwegen, doch zeer eenvoudige fietswegen, mooi door hun ligging en directe omgeving.

In ons land zouden ongeveer 4000 km. van deze ontspanningswegen wenschelijk zijn. Uitvoering van het plan geeft de mogelijkheid, de kampen over alle gewesten te verdeelen, het geeft voor een 10-tal jaren werk, waarbij in verband met kleine overbruggingen, rasterwerk, bouw van kampeershuisjes e.d. ook vakwerk is inbegrepen, en het is een bij uitstek „Nederlandsch” werkobject (het andere „fietsland”, Denemarken, is ons bij de uitvoering van een soortgelijk plan reeds voor). Het is zeker voor de jeugd van groot belang. Het onderhoud van de aangelegde wegen en de uitvoering van een groot beboscingsplan kunnen er op den duur bij aansluiten.

Het tweede bezwaar, hetwelk tegen een arbeidsdienst pleegt te worden aangevoerd, is juist dat van het samenvoegen der verschillende richtingen in één kamp, de angst voor de „besmetting” met verkeerde denkbeelden en gewoonten. Zoo stellen sommigen zich een arbeidsdienst voor met afzonderlijke kampen voor iedere richting, maar hoofdzak moet juist zijn, dat de jonge menschen, die verder steeds uitsluitend in het milieu van de eigen richting zijn opgevoed, thans eens met anderen in aanraking komen. Dit beteekent geen nivelleering, geen opvoeding tot een „eenheids-overtuiging”, noch een „neutraliteit”, welke er in zou bestaan, alle principiële problemen en onderwerpen uit te sluiten van behandeling. Het beteekent, dat in de gemeenschappelijke besprekingen geleerd zal worden, respect te hebben én voor de eigen overtuiging én voor die van een

ander, en in den geheelen kameraadschappelijken omgang vriendschap te hebben met jongens van andere bevolkingsgroepen. Het beteekent, dat telkens weer een beroep zal worden gedaan op ieders persoonlijke verantwoordelijkheid.

Men zou, zooals dat wel is voorgesteld, desnoods zoover kunnen gaan, dat een gedeelte van het kampleven in de eigen groep wordt doorgebracht, doordat men in elk kamp, hetwelk bijvoorbeeld bestaan zou uit 10 barakken voor 30 man, naast een aantal algemeene barakken er ook enkele zou inrichten voor jongens van bepaalde richtingen. Natuurlijk behoeven in ieder kamp niet alle voorkomende richtingen vertegenwoordigd te zijn — voldoende ware, dat in ieder kamp één kamp voor R.K., één voor Orthodox-Christelijke en één voor Vrijzinnig-Christelijke jongens aanwezig zou zijn, terwijl daarnaast in bepaalde kampen barakken zouden kunnen worden ingericht voor bijzondere, kleinere geestelijke groepen (bijv. de orthodox-Joodsche).

Wanneer nu de groepen steeds hun ontbijt in de daarvoor in iedere barak aanwezige huiskamer gebruiken, terwijl daar ook vrije avonden, middagen en Zondagen, waarop niets gemeenschappelijks georganiseerd is, kunnen worden doorgebracht en bovendien iedere barak zijn eigen leestafel kan verzorgen, dan is toch voldoende ruimte gelaten aan het eigen geestelijk leven¹⁾.

Het werk, de lessen, de lichamelijke opvoeding, de algemeene avonden (vragenavonden, lezingen, muziek, ontspanning) die zullen echter in ieder geval gemeenschappelijk moeten blijven en zullen ook het zwaartepunt van het kamp moeten vormen.

Ook in de leiding zal de algemeenheid tot uiting moeten komen. De leiders zullen telkens uit de verschillende geestelijke groepen gekozen worden, maar hun persoonlijkheid en niet hun richting zal den doorslag moeten geven. De hoofdleider zal vast moeten worden benoemd en zal moeten worden bijgestaan door een plaatsvervanger, door leeraren voor cursuswerk en lichamelijke opvoeding, technische leiders voor werkobject en werkplaats, twee of drie geestelijken en tien groepsleiders. Deze leiding zal natuurlijk systematisch moeten worden geschoold en deze scholing zal tevens een krachtige voorbereiding moeten zijn voor de samenwerking der verschillende richtingen in de kampen zoodat deze opleiding ook in gemengde cursussen zal moeten plaats vinden.

¹⁾ Persoonlijk komt dit mij niet wenschelijk voor. Wanneer in de geestelijke leiding de verschillende richtingen vertegenwoordigd zijn en wanneer alle ruimte wordt gelaten voor ieders godsdienstig leven in kerk en godsdienst-onderricht, lijkt mij dat voldoende.

Derde en grootste bezwaar, hetwelk wordt aangevoerd is dat der verplichting tot deelname. Men ziet dat als een fascistische of buitenlandsche methode, welke hier niet zou passen en zou leiden tot een militaire discipline.

Laten wij vooropstellen, dat de regeling zeer soepel zou kunnen zijn.

Alle aanmelding zou kunnen geschieden via de Jeugdregistratie, welke hopelijk toch zoo spoedig mogelijk algemeen zal worden ingevoerd, waarbij iedere jongen, vanaf het oogenblik, dat hij de school voor goed verlaten heeft, wordt ingeschreven en waar hij een „staat-van-dienst-boekje" in ontvangst neemt, waarin geregeld worden bijgehouden zijn verschillende betrekkingen, zijn periodes van werkloosheid enz. Wanneer de deelname als regel zou worden gesteld voor degenen, die alleen L.O. genieten, in het jaar, dat zij 18 worden, en voor degenen, die een verdere opleiding genieten, desgewenscht direct na beëindiging daarvan, met de mogelijkheid deelname eventueel tot aan het 20ste jaar uit te stellen, dan zou voor zeer velen het oogenblik van werkloos worden een natuurlijke aanleiding vormen voor de aanmelding voor den arbeidsdienst. Men kan er voor zorgen, dat iedere maand in een deel van de kampen een nieuwe periode van 4 maanden aanvangt, zoodat men nooit lang zou moeten wachten. De leider van de Jeugdregistratie, op de hoogte met de omstandigheden van iederen jongen, kan steeds adviseeren omtrent het meest gewenschte tijdstip. Dit geldt voor ong. 65% van de jongens (degenen, die alleen L.O. genieten); 25% volgen MULO, ambachtsschool of iets dergelijks en kunnen dus omstreeks hun 17de of 18de jaar, direct na het verlaten van de school en vóór het verrichten van den militairen dienst (waaraan de arbeidsdienst steeds zooveel mogelijk zou voorafgaan) naar het kamp gaan. De overigen, met verdere opleiding tot academische toe, kunnen ouder zijn.

Eventueel zou ook begonnen kunnen worden, de verplichting alleen in te voeren voor degenen, die geen militaire dienstplicht hebben te vervullen volgens het voorstel van Prof. Mr. C. W. de Vries uit Rotterdam. Bij een militair contingent van 32000 man blijft nog een vrijwel even groote groep over, welke voor den arbeidsdienst in aanmerking zou komen. Hiertegen zou zeker geen principieel bezwaar zijn aan te voeren, daar het aan een zekere billijkheid tegemoet zou komen. Men bereikt dan niet alle jongeren, maar wel de helft uit alle groepen, zoodat de gedachte van den arbeidsdienst en van de saamhoorigheid toch sterk zou kunnen doorwerken. Het zou een uitstekend begin zijn.

Zou verplichte deelname tot militaire discipline leiden? Het is de bedoeling zeker niet. Prof. Rosenstock heeft eens zeer juist gezegd, dat het Deutsche volksleger van vóór 1914 zijn groote volksopvoedende waarde heeft gehad door de disciplineering van alle Duitschers uit alle,

toen nog zoo uiteenlopende gewesten van het Rijk, maar dat in dezen tijd, nu de fabrieken met hun gemechaniseerden arbeid hun uniformiteit over de geheele wereld brengen, juist een individualisering en een vorming tot zelfstandige, denkende persoonlijkheid noodzakelijk is en dat zulks alleen in goede gemengde kampen als die van den arbeidsdienst mogelijk is, waar het kampleven voldoende mogelijkheid tot individueele ontplooiing geeft en waar het gemeenschappelijk bespreken van alle interne kamp-aangelegenheden aan ieder een inzicht kan verschaffen in den gang van zaken binnen een kleine gemeenschap als voorbeeld voor de werking van grootere gemeenschappen als die van den staat. Het gaat dus allerminst om militaire discipline, maar om zelfstandigheid binnen het kampverband.

Ook de heele gedachte der saamhoorigheid kan nooit door louter dwang aan den menschen worden bijgebracht.

Wil de arbeidsdienst beteekenis hebben, dan moet hij ontstaan als een wensch van de jeugd, althans van een groot deel ervan en dan is de verplichting alleen de bezegeling daarvan, welke voorkomt, dat de onverschilligen, de onbewusten en degenen, die zich bewust tegen de saamhoorigheid verzetten, zich zouden onttrekken.

Er leeft onder vele jongeren een groote drang naar samenwerking en er bestaat in onze geheele maatschappij een groote behoefte daaraan. Men kan trachten deze samenwerking tegen te houden terwille van het behoud van de eigen groep, maar het gevolg kan enkel zijn: Duitschland, Rusland, Italië of Spanje. Een goed geleide arbeidsdienst geeft de mogelijkheid van een andere ontwikkeling. De propaganda voor den arbeidsdienst zal daarop gebaseerd moeten zijn: er is een nationaal werkobject te verrichten in den vorm (bijv.) van het groote net van ontspanningswegen, maar er is daarnaast een nog groot en nationaal werkobject te verrichten: het bewijs van solidariteit met de werklooze leeftijdsgenooten, de vorming van een krachtiger jeugd en van een werkelijk saamhoorigheidsbesef. Dit is het werk van de jeugd. De arbeidsdienst is een van de mogelijkheden daartoe en wel eene, waarin deze taak vervuld kan worden binnen een verantwoord kader en onder leiding van ouderen, die van dezelfde gedachte doordrongen zijn. Het lijkt mij toe, dat deze mogelijkheid zou moeten worden aangegrepen.

Algemeene noot: De practische gegevens betreffende verwezenlijking van een Nederlandschen arbeidsdienst zij ontleend aan een rapport, door een semi-officiële Commissie aan den Minister van Sociale Zaken aangeboden.

Feiten en Pogingen

Op 27, 28 en 29 October vergaderde op Sillen-hoeve, Lage Vuursee, de eerste Didactische Conferentie voor het Christelijk Onderwijs, bijeengeroepen door een werk-comité onder leiding van Prof. Dr. J. Waterink; secretaris was de heer J. Nauta, hoofdredacteur van „De School met den Bijbel“. De grote opkomst van meer dan 400 deelnemers toont wel aan, hoe groot de belangstelling in den laatsten tijd groeiende is in de kringen van het christelijk onderwijs voor

de hernieuwing van het onderwijs. Een aantal referaten werd gehouden over de toepassing van de nieuwere didactische inzichten op de verschillende leervakken. Ook van de zijde van de autoriteiten, in het bijzonder van den kant der Inspectie, werd grote belangstelling getoond. Wij hopen binnenkort wat breder op dit onderwerp terug te kunnen komen; voor het oogenblik willen wij alleen de organisatoren van deze conferentie geluk wenschen met hun zeer geslaagde initiatief.

JEUGDORGANISATIE

BEREIKTEN DE ROOMS KATHOLIEKEN DE MASSA DER JEUGD?

Dit is een vraag, die men zich in de kringen der Roomse vrije jeugdvorming, evenals elders, reeds jaren stelt, en waarop steeds het antwoord ontkennend moest luiden. Vooral in de laatste jaren hebben de katholieken mede met het oog op de mogelijkheid van massaler organisatie, grote aandacht aan het werk voor de rijpere jeugd besteed. En de insiders weten: niet zonder resultaat. Het Roomse jeugdwerk is eigenlijk geheel van karakter veranderd, het heeft zich, zeker ook door navolging van ander jeugdwerk, veel beter aangepast bij de behoeften der moderne jeugd, al is natuurlijk zijn doelstelling in wezen gelijk gebleven. Wie een troep fleurige Graalmeisjes tegenkomt, wie kennis maakt met het bezielde K.J.V.-werk in het Zuiden, of wie de R.K. Verkennerij gadeslaat, kan zich nauwelijks meer indenken, dat een jaar of tien geleden het verouderde patronaatswerk zijn best deed de massa te bereiken.

Ook aan de cijfers is de verandering en uitbreiding van het werk te constateren. Toen in 1922 voor het Nationaal R.K. Jeugdcongres voor 't eerst cijfermateriaal was verzameld, bleek dat op de 470.000 R.K. jongens en meisjes tussen 12 en 21 jaar 136.000, d.i. nog geen derde deel,

waren georganiseerd. Op dit oogenblik worden er van de 650.000 jeugdigen van die leeftijd die er nu zijn, 433.000 bereikt door de vrije jeugdverenigingen, dat is dus ruim twee derden (bij de tellingen kwamen beide keren de onvermijdelijke dubbel-tellingen voor; de cijfers zijn dus niet geheel nauwkeurig ¹⁾).

Hoewel dus het Roomse jeugdwerk zeer in omvang is toegenomen, stelt men zich in R.K. kring toch geenszins tevreden met het bereikte resultaat. Immers daar wordt de vrije jeugdvorming opgevat als aanvulling van de opvoeding die door gezin en school wordt gegeven. Meer nog: het jeugdwerk wordt als zielszorg beschouwd en is dus een deel van het opvoedende werk, dat de kerk tot zich heeft getrokken. Daarom ook moet dit werk gericht zijn op de massa; immers van de zielszorg mag niemand worden uitgesloten, of uitgesloten blijven.

Toch is er een bijzondere reden voor aan te wijzen, dat juist de allerlaatste tijd het probleem van het bereiken der massa ook de jeugdleiders in R.K. kring zo sterk bezig houdt. De oproep tot de Katholieke Actie n.l. die de Paus tot het gehele R.K. volk heeft gericht, sluit ook de jeugd in. Zij heeft een eigen taak hierbij, de actie zal bij haar meer dan bij de volwassenen,

¹⁾ Cijfers ontleend aan Dux, Oct. '38.

ondergeschikt zijn aan de vorming.

Het spreekt wel vanzelf, dat alle bestaande R.K. Jeugdverenigingen meewerken aan wat ze in ons land noemen de Actie voor God.

Daarnaast echter poogt men ook op andere wijze de jeugd in deze actie te betrekken, d.w.z. de rijpere jeugd voor geestelijke vorming te bereiken.

Een merkwaardige poging, die hier zeker vermelding verdient, wordt daartoe op het ogenblik ondernomen door de in het jeugdwerk zeer bekende Mgr. F. Frencken uit Breda, de ziel van het K.J.V. werk voor meisjes.

Mgr. Frencken was door ervaring op het idee gekomen, dat men — wilde men de massa der jeugdigen bereiken — af moest stappen van de illusoire gedachte, dat men haar eerst in de jeugdbeweging moest krijgen en dan vormen. Dit was immers gebleken niet te gaan. Eigenlijk ook begrijpelijk. Vóór men offers wil brengen — en dat eist elke jeugdorganisatie — moet men een zekere karaktervorming hebben gehad. Door die vorming — die vanzelfsprekend bij de katholieken primair godsdienstige vorming is — moest er godsdienstige overtuiging en religieus entoesiasme komen.

In navolging nu van „la Settimana della Giovane" die Mgr. Frencken in Italië leerde kennen, heeft hij in het bisdom Breda een poging gedaan de boven geschetste inzichten in toepassing te brengen. In „Dux" van October i.l. staat over dit nieuwe werk een zeer interessant artikel, waaraan wij een en ander ontleenen.

Men begon met in de verschillende parochies de vrouwelijke jeugd te registreren (later is de manlijke gevolgd). Daarna stelde men propagandisten aan (vrijwilligsters) die de jongeren op moest wekken aan een te organiseren vormingsweek deel te nemen. De bedoeling van deze studieweken voor de massa der jeugd is: verdieping van de geloofskennis, opbouw van een sacramenteel geloofsleven. „Want" staat er in Dux

„het volk zoekt niet meer op de eerste plaats naar wetten van moraal en naar de uiteenzetting van wat allemaal niet mag en van wat zonde is, maar het zoekt naar de bron van het leven".

Bij deze bron tracht men de jongeren door de studieweken te brengen.

De vormingsweken worden een maand lang zeer systematisch en grondig gepropageerd o.a. door een gebedsactie, door pers en raambiljetten, door persoonlijke briefjes van de pastoor aan de jeugdigen van zijn parochie, door aankondiging in Zondagspreken. Gedurende de vormingsweek wordt al het andere jeugdwerk stil gelegd.

Het is boven alle verwachting geweest, dat men met deze vormingsweken, die reeds in tientallen plaatsen gehouden zijn, zo'n groot deel der jeugd bereikte. De percentages bij de meisjes variëren tussen 83 en 100%, bij de jongens tussen 92 en 98%.

Inderdaad een verbluffend resultaat, waarbij men in andere kring niet uit het oog moet verliezen, dat de gehele geestelijkheid en de leken meewerken aan de propaganda en aan de voorbereiding. Maar ondanks dat: een verbluffend resultaat, dat hopelijk jeugdleiders in andere kringen aan zal sporen opnieuw naar middelen te zoeken om ook daar de massa der rijpere jeugd te bereiken. Want al is het waar, wat rector B. H. de Groot in hetzelfde nummer van „Dux" schrijft, dat in de gehele Nederlandse vrije jeugdvorming de methode der kernvorming wordt toegepast met feitelijke uitsluiting van massaorganisatie, het is zeker niet juist dat de niet-R.K. jeugdverenigingen de massa ook niet willen bereiken. Wij zien dus niet, zoals rector de Groot, een essentieel verschil tussen de R.K. en de andere jeugdorganisaties op dit punt. Wanneer dit bestond, zou niet de gehele vrije jeugdvorming zich zo bij voortduring hebben geïnteresseerd voor het probleem massa of élite, en zouden niet zo vele verenigingen steeds weer middelen trach-

ten te vinden om ook de massa der jeugdigen blijvend tot zich te trekken. Die middelen hebben ze inderdaad niet gevonden. Ook de R.K. hebben die nog niet gevonden, maar het werk der vormingsweken is wellicht een begin. Moge deze poging ook jeugdleiders uit andere kring aansporen onvermoeid naar middelen te zoeken ter bereiking van de massa. Om met het massawerk te slagen is echter nodig, dat de vrije jeugdvorming door ons gehele volk gezien wordt als een opvoedingsinstituut even noodzakelijk als de school. Zonder de medewerking van ouders en andere opvoeders in de aller-nuist zinn van het woord, kunnen de jeugdleiders niet slagen. Het voorbeeld dat de Rooms Katholieken bij de gehouden vormingsweken hebben gegeven in zake samenwerking in eigen kring, kan zeker anderen ten voorbeeld strekken.

Als het waar is — en wij geloven het — dat het volk, wij zouden liever zeggen de mens, in deze tijd zoekt naar de bron van het leven, dan kunnen inderdaad vele jeugdorganisaties op eigen wijze en volgens eigen diepste overtuiging meehelpen de jeugd weer tot die bron te brengen. Een grootse taak, waarvoor het waard is onvermoeid te werken en teleurstellingen dapper te dragen!

VRIJZ. PROT. JEUGDLEIDERS INSTITUUT.

Reeds lang streefde men in Vrijzinnig Christelijke kring ernaar een eigen instituut te kunnen oprichten voor de

vorming van leiders(sters) voor het jeugdwerk. Door een aanbod van de zijde van de Oolgaardstichting (het Oolgaardshuis te Arnhem werd reeds als bondshuis door de V.C. Jeugdbeweging gebruikt), is het ideaal waarschijnlijk binnen afzienbare tijd bereikbaar geworden. Er is reeds een kracht vrijgemaakt, die zich geheel aan de opbouw van het instituut zal wijden. Deze heeft zich in samenwerking met de leiding van de V.C.J.C., tot taak gesteld voor het leidersinstituut: het organiseren van vacantiecursussen; kaderbesprekingen van de verschillende aangesloten verenigingen; het aanmoedigen van, ontwerpen maken, leiding geven en zoeken voor plaatselijke en gewestelijke leiderscursussen en kaderweek-ends; het opbouwen van een sfeer in het Oolgaardshuis, die het tot een stimulerend centrum maakt voor de gehele V.C.J.C.-leiding.

JONGEREN-CONFERENTIE „VOLKEN- BOND EN VREDE”.

De Vereniging voor Volkenbond en Vrede, belegde op 13, 14 en 15 October 1931, te Woudschoten een conferentie voor jongeren. Er werd gesproken over „Het beginsel van vredesame samenleving”, „de Volkenbond als rechtsorganisatie”, „De V.b. als orgaan van internationale samenleving”, „De V.b. nu”. Bovendien is er aan de hand van de inleidingen gesproken over praktische vredespropaganda in de Nederlandse jeugdorganisaties.

W. K.-H.

Zojuist verschenen:

DE „VREDE" VAN MÜNCHEN

beoordeeld door Britse conservatieve staatslieden:

ANTHONY EDEN

RICHARD LAW

WINSTON CHURCHILL

HAROLD NICOLSON

Nr 7 van de tweede reeks **Waaakzaamheid**
Prijs 25 cent per stuk.

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

Ook bij de boekhandel

Voorless- en vertelstof te kust en te keur in:

Van Gorcum's Verhalenbundels

Algemene verhalen:

Nr 1: **HET GROELENDE LEVEN.** Bloemlezing, bijeengebracht door G. A. ter Braak-Huizinga, W. L. Cruif, Tony de Ridder en D. A. Vorster, 2e druk.

Nr 2: **LICHTE BLOEI.** Bloemlezing, als vervolg op „Het Groeiende Leven" bijeengebracht door G. A. ter Braak-Huizinga, W. L. Cruif, Tony de Ridder en D. A. Vorster.

Nr 3: **KLEINE FAKKELS.** Bloemlezing, bijeengebracht door I. C. Thomson-Wentholt Ingeleid door D. A. Vorster.

Nr 9: **VERTELLEN! LUISTER JE MEE?** Verhalen voor kleuters, verzameld door Aafje Fokker, ingeleid door Henriëtte J. Kluit, met bandontwerp en illustraties van Aafje Bruyn.

Nr 11: **SPROKKELHOUT,** uit „boeken-waar-je-wat-aan-bebt" verzameld door Ds D. Bakker, Ned. Herv. pred. te Drachten.

Nr 12: **VAN TWEE KLEINE MEISJES IN HOLLAND,** door Aafje Fokker, met illustraties van Aafje Bruyn.

Kerstverhalen:

Nr 6: **DE STER VAN BETHLEHEM.** Een bundel Kerstverhalen, verzameld door Corrie Jacobs, ingeleid door Dr G. Horreüs de Haas.

Nr 7: **HET BLIJDE GEHEIMENIS.** Een bundel Kerstverhalen, verzameld door Corrie Jacobs, ingeleid door Dr G. Horreüs de Haas. 'n zelfstandig vervolg op „De Ster van Bethlehem".

Alle delen zijn gestoken in fleurig, stevig omslag en ook in linnen band verkrijgbaar.

De prijs is nu 90 cent per stuk; voor uitdelingen bij 25 ex. van één nummer 75 ct. Bij aanschaffing van één volledig stel van 12 nummers worden onze eveneens geleverd à 75 ct. p. stuk. Gebonden exemplaren steeds 60 ct. per stuk hoger in prijs.

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

Ook bij de boekhandel

Als deel 19 verscheen in Van Gorcum's Historische Bibliotheek:

**DE LEGERVLAGGEN UIT DEN AANVANG VAN DEN
80-JARIGEN CORLOG, door Mr J. P. W. A. Smit,
Rijksarchivaris in N.-Brabant.**

De Nederlandse en de Princevlag genieten thans groter belangstelling dan ooit, getuige verschillende tijdschrift- en courantenartikelen van de laatste tijd. Echter moet het opvallen, dat daarin meer beschouwingen ten beste gegeven dan nieuwe feiten ter tafel gebracht worden. Voor een beoordeeling der soms tendentieuze voorstelling van zaken is men dus aangewezen op meer wetenschappelijke publicaties, die weder niet iedereen ten dienste staan. Gatroot men zich de moeite ook deze door te zien, dan zal men doorgaans onbevredigd blijven en legt men het gelezene ter zijde met een gevoel van onsekerheid, of het materiaal, voor zover bekend, ook met voldoende oordeel en deskundigheid gebruikt is.

De schrijver van deze studie heeft aan deze bezwaren willen tegemoet komen. Zij is van de ene kant objectief, overzichtelijk en beknopt en bevat van de andere kant de nieuwste gegevens, waaronder verschillende nooit gepubliceerde afbeeldingen der Princevlag. Bovendien zijn ook de andere legertekens van 1568 en 1585 behandeld en afgebeeld: die der Benden van ordonnantie, der Spaanse troepen, der koningsgezinden en Malcontenten, der Brabantse Partij en van Frans van Anjou.

Wij menen, dat dit werk van den Rijksarchivaris in Noordbrabant Mr J. P. W. A. Smit Uw aandacht zal trekken, gegrond als het is op verguldigd getoetst feitenmateriaal, tegelicht door betrouwbare gelijk-tijdige tekeningen en gravuren, die bovendien meest nimmer gepubliceerd werden, en gesteund door zeer uitvoerige aantekeningen achter de tekst. Het boek is rijk geïllustreerd. Prijs f 2.90.

**VAN TWEE KLEINE MEISJES IN HOLLAND, door Aafje
Fokker, met illustraties van Aafje Bruyn. „Van Gorcum's
Verhalenbundels" nr 12.**

Prijs 90 cent, in linnen band 80 cent meer.

De schrijfster vertelt hierin hoe 2 kleine meisjes die uit Indië komen, Holland zien. Hoeveel ze ook over Holland hoorden, toch bezien ze de werkelijkheid met verbaasde ogen. De trams, de hoge huizen, het kaal worden van de bomen, het is alles even belangwekkend. Het echt Hollandse Sint-Nicolaas- en Kerstfeest zijn hoogtepunten van „het verlot". Hoe genieten zij van de sneeuw en het dunne ijslaagje! 't Is alles echt gebeurd en is er iets wat kinderen interessanter vinden?

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij
VAN GORCUM & COMP. N.V. — UITGEVERS — ASSEN

VOLKS ONTWIKKELING

783867

**MAANDBLAD UITGEGEVEN VOOR DE
MAATSCHAPPIJ TOT NUT VAN 'ALGEMEEN
ONDER REDACTIE VAN :**

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT Prof. R. CASIMIR, A. H. GERHARD,
Prof. Dr. J. H. GUNNING Wz., Dr Ph. J. IDENBURG, Dr. K. F. PROOST,
G. VAN VEEN, J. HOVENS GREVE, Secretaris



Jan Nieuwenhuysen
1784

PER
JAAR
F 8.75

**VAN GORCUM & COMP. N.V.
UITGEVERS ===== ASSEN**

PER
NUMMER
F 0.75

INHOUD VAN AFLEVERING 3.

	Bladz.
Het Instituut voor Arbeidersontwikkeling, door Dr H. Brugmans	69
De levenskracht van het Openbare Onderwijs, door Dr N. B. Tenhaeff	76
Heden en Toekomst van de Openbare School, door K. Geertsma	86
Uit de toepassing van het Dacrolly onderwijs, door W. A. van Liefland Jr.	93
Feiten en Pogingen	99



Verschenen:

DE BESTEDING VAN DE VRIJE TIJD DOOR DE NEDERLANDSE ARBEIDERS

uitkomsten van een enquête onder 621 arbeiders
door

Dr. A. BLONK en Dr. J. P. KRUIJT

met medewerking van **E. W. HOFSTEE**

doctorandus soc. geogr.

Prijs f 1.50

NUTSUITGEVERIJ CENTRAAL STATION, AMSTERDAM

BIBLIOTHEEK ROZENDEN



0248 4448

Het Instituut voor Arbeidersontwikkeling

door Dr H. BRUGMANS.

De romantische periode van de arbeidersontwikkeling is beëindigd.

Wij leven niet meer in een tijd, waarin het voldoende was om een lezing aan te kondigen over een willekeurig onderwerp, en waarin een simpele bekendmaking volstond om honderden mensen naar het Volkshuis te doen stromen. De onberedeneerde, maar hartstochtelijke drang naar weten is uitgewerkt, en wij kunnen zeggen dat er bij velen een gevoel van onbehagen uit is overgebleven. De jongere arbeiders begrijpen, dat zij niet meer lukraak kunnen studeren om zich productief te maken in de maatschappij; de tijd, dat socialistische leiders „op de fiets sprongen” en dan weg reden zo goed en zo kwaad het ging, ligt achter ons. En ook verheugen wij ons niet meer, wanneer wij merken, dat mensen die geen ander onderwijs hebben gehad dan dat van de Lagere School, zich een grote, maar volkomen chaotische kennis hebben eigen gemaakt: hoogstens is dit voor ons een aanwijzing van wat, bij systematische leiding, kan worden bereikt.

De romantische periode van de arbeidersontwikkeling is voorbij. Thans komt het tijdvak van een onverbiddelijk realisme. In deze zin begrijpt het Instituut voor Arbeidersontwikkeling zijn taak.

Met „realisme” bedoelen wij, dat wij ons in het ontwikkelingswerk baseren op de werkelijkheid, d.w.z. op de kennis en beschaving, die er inderdaad bij onze mensen bestaat, zonder overschatting noch onderschatting, zonder gevel-architectuur die streeft naar het brillante, maar ook zonder de massaverachting, die niet gelooft aan de groei-mogelijkheden van de persoonlijkheid, bij tienduizenden en tienduizenden.

Wat is het geestelijk bezit van de arbeidersklasse? Het is enerzijds zeer rijk, anderzijds zeer gering. Gering, door het uiterst onvoldoende onderwijs, dat men voor bijna drie kwart van ons volk voldoende acht. Maar uiterst rijk door levenservaring en ideaal.

Uit het voorgaande volgt, dat — willen wij inderdaad aan de basis beginnen — wij bijna niets bekend mogen veronderstellen, noch wat betreft het gebruik van de moedertaal, noch inzake „algemene ontwikkeling”. Maar daaruit volgt ook, dat de geestelijke bevrijding (onze leuze is veeleer „kennis maakt vrij” dan „kennis is macht”) alleen kan plaats hebben, wanneer wij er in slagen de energie, de geestelijke dynamiek der arbeiders los te maken. En wij achten dit slechts mogelijk wanneer de gehele persoonlijkheid, de gehele overtuiging hierbij wordt ingeschakeld, dus ook de geestelijke en maatschappelijke overtuiging van hen, die wij willen bereiken.

Daarmee is de geestelijke grondslag van het Instituut gegeven. Het is opgericht in 1924 door S.D.A.P. en N.V.V., met steun van voornamelijk

de „Centrale Arbeiders Verzekerings- en Depositobank”.¹⁾ Het is dus een onderdeel van de Sociaal Democratische en Moderne Arbeidersbeweging; wij achten dit geen bezwaar doch een voordeel. Niet slechts, omdat wij persoonlijk Sociaal Democraat zijn en dus het belang inzien van socialistische opvoeding voor kader en massa. Maar vooral ook, omdat de paedagogiek voor volwassenen naar onze stellige overtuiging geen neutraliteit verdraagt, omdat intensieve inwerking slechts mogelijk is wanneer men zijn ideaal niet verzwijgt, doch er de kracht uit put om het moeilijke werk der zelfontwikkeling ter hand te nemen.

Inderdaad, wij geloven niet, dat de diepe volkskrachten die in eeuwenlange verdrukking sluimerend zijn gebleven, kunnen worden gewekt door geestelijke kleurloosheid. Men moet een perspectief kunnen tonen, voor individu en gemeenschap; men moet kunnen laten zien, waartoe het ontwikkelingswerk in laatste instantie dient; het moet gedragen worden, zoal niet door een „mythe” dan toch een zekere beschouwing van mens en maatschappij.

Ik leg er de nadruk op, dat deze principieele stellingname alleen daár mag doorwerken, waar het paedagogisch noodzakelijk en dus verantwoord is. Klarheid omtrent het algemene karakter, de grote inspiratie van ons streven mag nooit leiden tot platte „partijdigheid”.

„Partijdigheid” is nooit bevrijdend. Zij kan tijdelijk een mens verlossen van bepaalde vooroordelen, doch stelt er dadelijk nieuwe voor in de plaats. Slechts opvoeding tot zelfstandig oordelen, tot geestelijke zelfwerkzaamheid, onafhankelijkheid en objectiviteit mag ons doel zijn. Wanneer hierdoor tevens de socialistische overtuiging van de deelnemers wordt versterkt, is dit slechts een compliment voor het socialisme

Natuurlijk zal ik niet beweren dat in alle scholen, cursussen en werkclubs van het Instituut een volkomen onpartijdigheid wordt betracht — ik kan slechts verzekeren, dat er overal naar wordt gestreefd. Maar kan „objectiviteit” ooit ten volle door den mens worden bereikt? Beschikt hij ooit over een zo grote documentatie en helderziendheid, dat hij verklaren kan: „nu ben ik objectief”? Het zou even aanmatigend klinken als wanneer hij verklaarde: „nu heb ik de volle waarheid gevonden.” Wel echter mag van den opvoeder worden verlangd, dat hij (zijnde wie hij is en met de overtuiging die hij heeft) zichzelf voortdurend onder controle stelt, zichzelf behoedt voor generalisering en voor te snelle conclusies, dat hij onafgebroken zichzelf blijft afvragen of hij geen onrecht doet aan andere opvattingen en andere mensen. Slechts in die geest is

¹⁾ De Centrale subsidieert jaarlijks met f 18000.—, S.D.A.P. en N.V.V. slechts met resp. f 1000.— en f 4000.—.

karaktervolle en principiële opvoeding onsectarisch en vruchtbaar.

Wij hebben dus het principiële partijkiezen beschouwd als een uiting van paedagogisch realisme: wie wil opvoeden moet weten waar hij in de wereld staat. Hiermede is dus een zekere kenschetsing gegeven van de gezindheid die aan ons ontwikkelingswerk ten grondslag ligt en van de doelstelling waarop het zich richt. Alles blijft nog te zeggen over de werkmethode.

Hierbij moeten wij uitgaan van twee algemene feiten. Allereerst (wij hebben er reeds even op gewezen), dat de hoeveelheid parate kennis bij arbeiders en daarmee gelijk te stellen groepen zo laag mogelijk moet worden aangeslagen. In de tweede plaats, dat het bewustzijn van die geestelijke achterstand geleid heeft tot een zeker gevoel van persoonlijke onmacht (om niet het modewoord te gebruiken: „minderwaardigheidscomplex“!), hetgeen de betrokkenen schichtig maakt tegenover het ontwikkelingswerk, tenminste zodra zij de periode der romantische zelfoverschatting (zie boven) achter zich gelaten hebben.

Wie zelf in de gelegenheid is geweest om Middelbaar- en Hogeronderwijs te genieten, zal zich moeilijk kunnen voorstellen, hoe het er uit ziet in het brein van iemand, wiens stelselmatige ontwikkeling is afgebroken op het 13de of 14de levensjaar. Na de schooljaren is de stormachtige periode van de puberteit gevolgd; men heeft betrekkingen gezocht en al of niet gevonden; men heeft in de meeste gevallen niet de concentratie gehad, nodig voor verdere studie. De geestelijke training is verloren gegaan, de concrete kennis vervaagd. Ieder jaar wordt het moeilijker, aan verdere opbouw te beginnen: de basis zakt steeds dieper weg.

Daarom is het noodzakelijk, om een bepaald ogenblik halt te maken, op nieuw de grondstagen te leggen, en op deze basis verder te werken.

Dit mogelijk te maken, is de taak van onze Scholendienst.

Deze dienst is begonnen met het dak te bouwen, vervolgens de eerste en tenslotte de straatverdieping.

Het „dak“ is de Troelstra-School, waar, gedurende vier jaar, dus in 4 klassen, de toekomstige hogere functionarissen van de arbeidersbeweging les krijgen in een zevental juridische en economische vakken. Geen propagandistenscholen, maar opvoeding tot verantwoordelijkheid! Niet van alles wat, maar van enkele dingen zoveel, dat men het materiaal in handen heeft tot verdere studie: op het ogenblik zijn de oud-leerlingen bezig met een collectieve studie over de Oost-Indische Compagnie, uit een oogpunt bedrijfseconomie, boekhouden, financiële politiek, staatsrecht enz.

Het is nog maar enkele jaren geleden, dat de Troelstra-School leerlingen is gaan afleveren, en reeds thans vinden wij deze overal in de beweging

terug, in bestuurscolleges en in de gemeentelijke magistratuur. Het is natuurlijk de vraag, in hoeverre zij, met het drukke werk waarvoor zij dadelijk worden gebruikt, gelegenheid houden tot studeren. Maar het is géén vraag of zij systematisch hebben leren werken: dat is inderdaad het geval, en dat is de voornaamste winst van de 4 jaar opleiding, bestaande uit telkens internaatwerk gedurende 5 weken, plus gemaakte en gecorrigeerde taken in de rest van het jaar.

De „eerste verdieping“ is het kaderschool-werk, aanvankelijk bedoeld als voorbereiding tot de Troelstra-school, doch spoedig voor de meeste deelnemers geworden tot eind-onderwijs. De leervakken zijn: Nederlands, Bockhouden, Economie, Geschiedenis en Staatsinrichting, waarbij de laatste door de voorlaatste wordt ondersteund. Er wordt gewerkt gedurende twee avonden per week, twee jaar lang: natuurlijk wordt er huiswerk gemaakt. Ter oriëntering wat betreft de objectiviteit van het onderwijs diene, dat b.v. voor de economie behandeld wordt het bekende boek van Prof. Cohen: *Hoofdpijnen der Staatshuishoudkunde*. Natuurlijk zal de leraar bij zijn onderwijs nu en dan aangeven welke economische perspectieven de arbeidersbeweging voor zich ziet (Plan van den Arbeid) — hoofdzakelijk blijft echter: de opvoeding der leerlingen tot zakelijk en concreet stellen der problemen.

Ten slotte: de „straatverdieping“: de Arbeiders Avond-school. Het spreekt vanzelf, dat de overgrote meerderheid van de arbeidersklasse nog niet aan kaderonderwijs toe is. Wanneer er jaarlijks minstens een zevental eerste-klassen P.K.S. (Plaatselijke Kader Scholen) kunnen worden geopend (plus een Centrale Kaderschool voor continu-arbeiders en plattelanders, die in internaatverband komt studeren), dan is dit enerzijds zeer verheugend, doch anderzijds natuurlijk zeer onvolgende. Er moet méér gebeuren, en er gebeurt ook meer. Ieder jaar worden in tientallen gemeenten Arbeiders-Avondscholen opgericht, waar, door sympathiserende onderwijzers, onderwijs wordt gegeven in Nederlands, rekenen en „sociale kennis“ (dat is: eenvoudige economische aardrijkskunde, enige geschiedenis en elementaire staatsinrichting). Hier wordt inderdaad niets bekend verondersteld. Het rekenen begint met de allereenvoudigste bewerkingen, het Nederlands bij de vraag: wat is een werkwoord?

Voor dit onderwijs zijn een zestal speciale leerboekjes geschreven (3 voor het eerste en 3 voor het tweede jaar) en dat kon ook moeilijk anders. Immers, het probleem: hoe leren wij rekenen aan volwassenen, aan arbeiders?, kon niet beantwoord worden door het kiezen van een rekenboekje van de Lagere School. Het hele onderwijs van de Arbeiders Avondscholen is — nogmaals: met aller streven naar objectiviteit — sociaal onderwijs. Dat wil zeggen, dat het zich bezig houdt

met zaken, die de volwassenen kunnen interesseren: financiële transacties, grafische voorstellingen, jaarverslagen van penningmeesters enz.

Groot is hier echter de financiële moeilijkheid. Hoezeer het Instituut ook zijn schoolgelden heeft aangepast bij de draagkracht der leerlingen, het blijft voor de betrokkenen steeds vrij hoog: wie beneden de f 12.— per week verdient, is b.v. f 4.— per jaar schuldig wanneer hij lid is van het Instituut en f 5.— wanneer hij nog niet aangesloten is (hierbij is de prijs van de drie leerboeken inbegrepen). Gelukkig is de medewerking van de plaatselijke organisaties in dezen zeer groot, terwijl Landarbeidersbond, Fabrieksarbeidersbond en Bond van Arbeiderstoneelverenigingen, belangrijke toeslagen betalen op het schoolgeld van hun leden-leerlingen. Toch blijven de schoolgelden jaarlijks een pijnlijke geschiedenis, zelfs al is het b.v. nauwelijks mogelijk om aan de onderwijzers voor dit werk een geldelijke tegemoetkoming te geven. Een poging om hieruit een werkobject te maken, van overheidswege, voor werkloze „kwekelingen met acte”, vond bij den minister een vriendelijk onthaal doch bleef helaas zonder praktische uitwerking.

Op de basis van het Scholenwerk heeft de organisatie van cursussen en studieclubs vorm kunnen krijgen.

Wij denken aan de grote economische scholings-campagne, welke door het Instituut is gevoerd in 1935/'36, bij de verschijning van het Plan van den Arbeid. De massale belangstelling is sindsdien teruggelopen, doch een documentatie- en discussieblad, „Contact”, uitgegeven door het Instituut en het Wetenschappelijk Bureau der S.D.A.P. bleef behouden, terwijl het intensieve studiewerk sindsdien ook meer en meer in de afdelingsprogramma's wordt opgenomen.

Wij denken ook aan de „clubs voor boekenvrienden”. Het is een algemene ervaring, dat de meeste mensen (zelfs zij, die graag lezen) dikwijls toch zeer slecht lezen. Men ziet de letters wel, en onthoudt zekere gebeurtenissen, situaties, en karakters, doch geeft zich veel te weinig rekenschap van het waarom, het mooi of lelijk, belangrijk of onbelangrijk. Daarom heeft het Instituut een, voorlopig nog klein aantal boeken uitgekozen van allerlei aard, en hierover telkens twee geschriftjes laten samenstellen: één, gedrukt, voor de deelnemers, en één, gestencild, met aanwijzingen voor den leesclubleider. Door deze methode is het mogelijk geworden, dat ook zeer kleine afdelingen, die niet of nauwelijks over intellectuelen beschikken, toch een stuk opvoedingswerk ter hand nemen, dat in eigen kring gebeuren kan en daardoor des te waardevoller is.

Uit het bovenstaande zal men hebben opgemaakt, dat het Instituut voor Arbeidersontwikkeling niet uit is op socialistische scholing alleen,

ook al organiseert het deze, en met name in de jaarlijkse provinciale kader-cursussen, waar, in een weekend, aan de hand van een syllabus, een belangrijk actueel probleem wordt behandeld met de functionarissen van S.D.A.P., vakbeweging en culturele organisaties. Doch wij willen meer dan dat. Wij hebben ons in de laatste jaren steeds meer geworpen op de problemen, die gesteld worden door de vrije tijd.

Wie het werk van het Internationale Arbeidsbureau in Genève op dit punt onderzoekt, bemerkt, hoe zeer de arbeidsverkortung en de betaalde vacantie door de hele wereld veld winnen. Doch het is niet voldoende om de werktijden te verkorten: men moet ook de gelegenheid scheppen om van deze veroverde vrije tijd een nuttig gebruik te maken.

Een prachtig aanknopingspunt is hier: het toerisme met alles wat daaraan vast zit.

Enige jaren geleden heeft het Instituut, dat van zijn leden een kleine maandelijkse contributie vraagt van vroeger 10, daarna 15 en thans 20 cent per maand, gefuseerd met de Nederlandse Arbeiders Reisvereniging, die een zekere organisatorische zelfstandigheid behield onder de naam van: de Natuurvrienden, aangesloten bij de internationale toeristenvereniging „Die Naturfreunde“.

Sedert deze fusie is het zogenaamde „buitenwerk“ op bredere basis en op hoger plan gekomen. Er worden wandelleiders geschoold, terwijl ook de buitenlandse reizen in aantal en betekenis groeiden: vandaag beschikt het Instituut over een goed geoutilleerd, all-round Reisbureau.

Ook het binnenlandse toerisme bloeit op. Een twaalfstal Natuurvriendenhuizen en kampeerterreinen schiepen de mogelijkheid voor werkenden en werklozen om gedurende het weekend voor minimale prijzen de industrie-stad te ontvluchten en, temidden van gelijkgezinden, het weekend door te brengen in de vrije natuur.

Het is niet met woorden te zeggen noch in getallen uit te drukken, welk een beschavingsarbeid hier is en wordt verricht, welk een opvallende maar diep inwerkende opvoeding hier plaats vindt. Men leert met elkander omgaan zonder ruzie te maken over kleinigheden. Men leert onbevangen met elkaar spreken zonder dat dit een politieke discussie behoeft te worden om te ontkomen aan persoonlijke achterklap. Minstens één zomerfeest, dat per huis gehouden wordt, geeft gelegenheid tot het samenstellen van een eenvoudig, doch goed verantwoord feestprogramma, waarbij de deelnemers zelf zoveel mogelijk worden ingeschakeld. Alles hangt hier af van de sfeer, en deze is op de Natuurvriendenhuizen voortreffelijk, zonder dat iemand precies kan zeggen aan wie of aan wat dit ligt.

Organisatorisch betekent het Natuurvriendenwerk voor het Instituut: een massa-basis, een voortdurende stroom van nieuwe leden, nieuwe deelnemers ook aan het intensieve werk.

Zomerwerk is massawerk. Maar ook in de winter kan het Instituut niet volstaan met intensieve arbeid in studieclubs en werkgroepen, hoe belangrijk die overigens zijn, en hoeveel aandacht wij ook besteden aan de leiding en stimulering van alle mogelijke practicum-kernen. Om het intensieve werk levend te houden moet er ook „extensief” werk worden georganiseerd.

Vroeger was dat: de lezing. Dat is thans uit. Zeker, de afdelingen organiseren nog steeds losse voordrachten, en wij oefenen centrale invloed uit op de keuze der onderwerpen, door het beschikbaar stellen van kleine brochures van vier pagina's (de serie „Grote Problemen in Klein Bestek”). Wij hebben voorts onze lichtbeeldendienst gesticht, met standaardlezingen, die tot in zeer kleine afdelingen kunnen worden vertoond. Uitvoerige syllabi maken het mogelijk, dat inleiders met zeer bescheiden vooropleiding, maar na serieuze voorbereiding, in beperkte kring de eerste schreden leren zetten op de weg van cursusleiding en opvoedingswerk.

Maar dat alles is onvoldoende, wanneer het niet wordt aangevuld door andere arbeid, waarvan niet de intellectuele inhoud, maar de onderlinge kameraadschap de waarde bepaalt. Wij denken aan de eenvoudige bonte avonden, waar zeer simpele programma's met eigen krachten worden opgesteld, waar (speciaal op Zaterdagavonden) de arbeiders onder elkaar zijn, met zang en leken spel, muziek, voorlezen en een korte kunstzinnige lichtbeelden serie. Onlangs heeft het Instituut, ter ondersteuning van dit werk, een uitgave met commentaar en regie-aanwijzingen bezorgd van de oude klucht Nu Nog, en er zal meer moeten volgen: dramatiseringen en pantomimes van sprookjes en folkloristische verhalen. Hier is ook weer het nuchterste realisme werkzaam, dat niet in eerste aanleg de topprestatie vraagt, maar vóór alles de zelfwerkzaamheid, de vertrouwelijkheid, het gevoel van „erbij te kunnen”. Is deze basis eenmaal gelegd, dan krijgt een verdere actie tot verbetering van de programma's werkelijk zin. Maar hoe dan ook: liever een bescheidener opzet, die aansluit bij de reële behoefte, dan een brilante „daad”, die aan de mensen-zelf voorbij gaat. De mensen-zelf, en zij alléén, blijven voor ons „de maat van alle dingen”.

Zo groeit het Instituut, en dat is nodig. Wij zeiden reeds, dat het is opgebouwd op het individuele lidmaatschap. Aan de contributie-opbrengst ontleent het een zekere, onmisbare zelfstandigheid tegenover S.D.A.P. en N.V.V., die trouwens plaatselijk en landelijk in de besturen zijn vertegenwoordigd.

Sedert het congres van dit jaar, te Amsterdam gehouden, zijn alle Instituutsleden tevens Natuurvrienden. Het maandblad „De Natuurvriend” moest dan ook opgaan in het Instituutsorgaan „De Toorts”,

dat sedert deze zomer in veel verbeterde vorm kon worden toegezonden aan alle leden en donateurs.¹⁾

De eerste jaren van het Instituut zijn moeilijk geweest: een tijd van zoeken en experimenteren. Thans geloof ik, dat wij doel en weg duidelijker voor ons zien: een aantal publicaties uit de laatste jaren leggen hiervan getuigenis af.²⁾

Wel wordt deze ontwikkeling sterk belemmerd door de nog altijd vrij bescheiden financiële mogelijkheden waarover wij beschikken: noch de contributie van onze pl.m. 32000 leden noch de genoemde subsidies zijn eigenlijk voldoende om plaatselijk en landelijk al het werk te verrichten, dat noodzakelijk en ook volkomen mogelijk zou zijn. Doch wanneer over enige jaren ook deze dagelijkse en helaas steeds weer remmende zorg van ons is afgenomen, zal het Instituut volkomen zijn vleugels kunnen uitslaan.

Doch ook dan verwachtte men van ons niet in de eerste plaats allerlei brillant werk. Onze voorkeur richt zich speciaal op het bescheiden, weinig aan de weg timmerende, maar juist daarom zo diep ingrijpende, eenvoudige en typisch proletarische werk met school en studieclub, bonte avond en weekeind op de Natuurvriendenhuizen, met excursie en lichtbeeld, smalfilm en kunstkring.

¹⁾ Leden kunnen slechts zij zijn, die zijn aangesloten bij de S.D.A.P. of een moderne vakbond, terwijl het donateurschap voor allen openstaat. De contributie is dezelfde, echter kunnen slechts leden deel uitmaken van de besturende colleges.

²⁾ Zie: het Ontwikkelingsplan (1936), het Supplement-1937, Hoe maken wij een winterprogram? (1938), en het Natuurvriendenwerkplan (1937), ad 25 ct. per stuk te verkrijgen bij het Centraal Bestuur: Weteringschans 106, Amsterdam (C).

De levenskracht van het Openbare Onderwijs

door Dr N. B. TENHAEFF.

Er kan weinig twijfel bestaan over de voorkeur, die mij eigen is op het gebied van het onderwijs. Mijn staat van dienst plaatst duidelijk één jaar openbare school tegenover een kwart eeuw bijzonder onderwijs. En dan was dat ééne jaar ook nog het eerste! Ik wil daarmee niet gezegd hebben, dat ik mij bewust afwendde van de openbare school. Hoe zou ik ook in dat jaar 1913, toen het openbare onderwijs nog in volle fleur stond. Voor mij was „confessioneel” geen woord met verlokkenende glans. Ik wil slechts daarmede dankbaar hebben erkend, dat de organisatie-vorm van het bijzondere onderwijs, die mijn medewerking en dienst bleek te begeeren, mij blijvend gepakt heeft.

Graag laat ik mijn licht schijnen over de levenskracht van de openbare school. De partijman was altijd in mij slecht ontwikkeld. Dat men mij de paradox ten goede houde, maar zelfs toen ik het voorrecht genoot, opdracht te ontvangen tot het stichten van een bijzondere school van duidelijke signatuur, zelfs toen deed ik geen afstand van het gemeenschaps-ideaal: de school voor allen. Bedoeling en zin van deze bewering zullen zoo straks van zelf duidelijk worden.

Ik beoog met dit geschrijf niets anders dan antwoord te geven op een aantal twijfelende vragen, die A. H. Gerhard hier een half jaar geleden (No 7; Aprilnummer) na wat naakte statistische gegevens heeft gesteld. En ik geef dat antwoord van uit mijn ervaringen. Ik zal trachten duidelijk en onomwonden aan te wijzen de bevoorrechtiging van de bijzondere school krachtens haar interne organisatie; bevoorrechtiging bij alle fijn uitgesponnen wettelijke gelijkstelling. En mijn doel is daarbij niet, namens het bijzondere onderwijs een fanfare-begeleiding te componeeren bij Gerhards stille cijfers, maar — wegen te helpen zoeken, opdat een levenskrachtige en bloeiende openbare school zal blijven staan naast de bijzondere. Dit toch is zeer in het belang van het onderwijs, en dus ook in het belang van het bijzondere onderwijs, dat daar slechts deel van is.

Uit den aard der zaak schrijf ik voornamelijk over de Middelbare School. Maar principieel verschillen de Lagere en Middelbare schoolproblemen minder, dan men denkt; beide schooltypen beoogen immers niets dan propaedeuse. Eerst bij het Hooger Onderwijs stelt de wetenschap zelve haar eischen. Zij doet het zoo imponerend, dat wel binnen afzienbaren tijd geen stoffelijke en geestelijke mogelijkheden aan het bijzondere Hooger Onderwijs gegeven zullen zijn, binnen het kader der door een bepaalde religieuze overtuiging of een bepaalde wereldbeschouwing saamgebonden, tot o v e r v l e u g e l i n g van het openbare Hooger Onderwijs te geraken. Dat ligt anders bij dat onderwijs, dat in de propaedeuse zijn hoogste doel ziet. Voorloopige vorming van persoonlijkheid, langs den bekendsten weg van de nuttige en gepaste kundigheden, dat is in deze lagere regionen het hoogste, — en zeggen wij er dadelijk bij: ook het zéér hoge —, doel. En wie daarover even nadenkt, die begrijpt onmiddellijk, dat de levensvraag voor Lagere en Middelbare scholen ligt in hun o p v o e d - k u n d i g e efficiency.

Ontdoe die woorden gerustelijk van hun abstracte gewichtigheid. Vraag zuiver zakelijk: wat heeft aan deze generatie van ouders de overtuiging gegeven, dat hun kinderen op de bijzondere school, confessioneel of niet-confessioneel, het veiligst zijn? En vraag daarna: wat kan de openbare school in haar organisatievormen wijzigen, om meer ouders dat gevoel te zijnen opzichte bij te brengen.

Zoo dikwijls ik mij die vragen stel, zie ik een Amerikaansch bezoeker

voor mij, die oriënteerende inlichtingen over het Nederlandsche onderwijs van mij wenschte. Ik had hem onze eigen, dood-simpele „organisatievormen” laten zien. Hij had zich in het leven van mijn school wat verdiept. En nu hij met deze vragen tot mij kwam, ontsnapte het mij zoo maar: „I am no official, my teachers are no officials; we founded this school in comradeship”. „I see”, zei hij vriendelijk. Maar ik moet hier dadelijk een restrictie aan toevoegen. Ook ik, ook mijn collega's, wij zijn met een gord stuk van onze persoonlijkheid ambtenaren in den zin der wet, getrouwelijk uitvoerend wat van ons verlangd wordt, getrouwelijk verantwoordend, wat verantwoord moet worden. Maar als wij daarmee klaar zijn, dan zijn wij er ook mee klaar. En dan begint er iets anders, dat wel is waar binnen alle schoolmuren aanwezig is bij dezen of genen docent, maar dat helaas, dikwijls genoeg ook niet opvalt, als het afwezig is bij dezen of genen docent. In Gerhards geciteerde artikel onderstreepte ik een woord: de milder ingerichte bijzondere school.

Men vergeve mij, maar zoo lang nonsensikale begrippen als de eer van de school, of, om dat afschuwelijke woord neer te schrijven: de standing van de school, „die - hard” - stemmingen wekken in al te zeldzame docentenvergaderingen, dan gebeuren er van tijd tot tijd ongelukken, die om de school een steeds wijder deinende cirkel van levenloze verlatenheid trekken. Er zijn geen grootere vijanden van het onderwijs dan de hooghouders.

Toen ik van openbare scholen kwam als jong docent, met de beste herinneringen aan die scholen, in het door Casimir geschapen milieu van de, let wel: neutrale, bijzondere school, toen vond ik daar een door hem volledig doordachte en volledig beheerschte werkgemeenschap van een zoo milde structuur, dat ik er eerst onwennig van werd. Kregelig vroeg ik wel eens, waarom die school meende zoo veel tijd te mogen vragen, die ik graag aan mijn studie zou hebben gegeven. Het wijze antwoord, dat ik kreeg, was een rooster, dat mij een blok bruikbaren, vrijen tijd gaf¹⁾. Zakelijke vriendelijkheid verricht groter wonderen dan quasi-zakelijke gezagshanteering. Die school was stellig „milder” ingericht. Milder wat de verhouding „directie-personeel” betrof, milder ook wat aanging de vanzelfsprekende tekortkomingen der leerlingen.

En het mooiste was, dat dit niet voortvloede uit een gemeenschappelijke overtuiging over de dingen dezes aardschen tevens of over het ondoorgrondelijke, dat daarachter staat. Deze eenheid omspande het zéér linksche en het zeer rechtsche, het verrijnd-aristocratische en het plomp-burgerlijke, den meest typischen wetenschapsmensch en den meest practischen schoolmeester. Een van de in dat milieu gevormde rectoren gaf aan zijn school

¹⁾ Dat kon toen nog; het was in den tijd, dat een belasting van iets meer dan 20 uren normaal was.

later het devies: ik dien. Drukte hij daarmee uit, dat dienst aan de gemeenschap het eenige schooldoel is?

Dit is in ieder geval, het mooiste, omdat het overal navolgbaar is.

Wanneer men den confessionneelen scholen hun stelligheid zou kunnen benijden, die stelligheid is b u i t e n het confessionneele kader onnavolgbaar. Men moet aan die scholen deze eigen rijkdom, — rijkdom, want hier is eigen sfeer gegeven —, laten.

Maar maatschappelijk idealisme is niet het specifieke eigendom van welke maatschappelijke groep ook. Daarom kan dit het bezielende element van de school-voor-allen zijn.

Het is bovendien gemakkelijk aanleerbaar. Men behoeft daartoe slechts samen te komen, om zich telkens opnieuw rekenschap te geven van het gemeenschappelijke werk, dat in de school geschiedt door twintig, dertig, veertig docenten. Men behoeft daartoe slechts ernst te maken met het werkelijk willen kennen van den leerling, met het werkelijk willen samenwerken met de ouders. Is het niet wat beschamend, dat in al deze dingen de bijzondere school is voorgegaan? En is uiterlijke navolging van dit alles eigenlijk wel voldoende?

Ik begriip heel goed, dat het openbare onderwijs zich anno 1913 nog zeer zijn meerderheid bewust was, maar het had reeds lang geen monopolie meer. Het vergat, zich te realiseeren, dat daar „aan den overkant” werd gestreefd naar het steeds meer zich zelf overtreffen. Het achtte het niet noodig, concessies te doen aan ouderverlangens, die van „School en Gezin” hadden vernomen als een soort blijde boodschap. Het wilde niet zien, dat het met programmatische eischen ging als met de ketterplakkaten onder Karel V en Filips II, van laksche tot stringente uitvoering. Het zocht „selectie” van „materiaal”, dat wil zeggen: het werd een soms ongeduldig en hooghartig keuringsbureau.

Ik houd geen requisitoir.

Ik wil alleen aantoonen, dat er voor de levenskracht van het openbare onderwijs nog veel ongebruikte mogelijkheden zijn. En ik meen, dat het niets anders heeft te doen, dan die zoo snel mogelijk, en zoo doortastend mogelijk, aan te grijpen.

Daarbij heeft de openbare school den steun van de overheid zeer noodig. Gelooft niet, dat zij daar zeker van is, omdat de openbare school immers de overheidsschool is. Ik bedoel geenszins te insinueeren, dat de Regeering sinds vele jaren in handen is van politieke groepen, wien men geen groote liefde voor het openbare onderwijs kan toeschrijven. Ik bedoel slechts, dat „wettelijke gelijkstelling” voor het openbare onderwijs altijd een nadeel oplevert, omdat het bijzondere onderwijs, behalve die gelijkstelling, nog eigen positieve waarden bezit in schoolbesturen en curatoria, wien het een bijzondere lust is „hun” school voort te helpen; in oudersorganisaties, die

blij zijn, als zij iets voor de school van hun kinderen kunnen doen.

De overheid heeft de scheppingskracht van haar idealisme in de laatste jaren, — het begon in 1922 —, bewust uitgeschakeld, om zich tot zuinig beheer te bepalen. De nadeelige gevolgen voor het openbare onderwijs liggen voor het grijpen. Een papieren uniformering gooide, althans in iedere groote stad, alle middelbare scholen op een hoop en cijferde uit, of docent zus nog niet een paar uren kon worden gedetacheerd aan school zoo. Alsof deze ontworteling van den docent ooit iets goeds zou kunnen opleveren. Alsof ooit een sterke gemeenschapsschool zou kunnen groeien uit dit nomadendom, dat ook leerlingen dan maar overplant via het aarts-geduldige papier. De bijzondere school, autonome gemeenschap, hield haar mannetjes bij elkaar. Als zij gedwongen werd tot stoffelijke offers, dan greep zij terug op de reservekrachten, waarover zij beschikt.

Maar hoe nuttig ook boekhoudkundig beheer moge zijn, als het ondergeschikt is aan een stuwende zakenwil, het werkt funest, als het die zakenwil knevelt. Dan wordt het afbraak en cijferdespotisme. Dan neemt het commando, wien geen commando toekomt.

Van alle crisisnarigheid heeft de openbare school het meest geleden. Zij was het eerst aan bod voor de administratieve bezuiniging, die aan haar leven - als - organisme wetten stelde, die tegen het wezen van dat organisme ingingen.

De steun van de overheid moet dus hierin bestaan, dat zij den school-samenhang, de schooleenheid niet langer ondermijnt, omdat zij zich een bedrijfseenheid van drie, vijf, tien scholen kan voorstellen, waarbij van alles en nog wat zich in elkaar wringen laat. Dat is op papier prachtig, maar in de realiteit noodlottig.

Nog beter ware het, als er een vorm gevonden kon worden, om de openbare school een schoolgeld B. toe te kennen, zooals zoo vele bijzondere scholen hebben. Een schoolgeld, niet bestemd om in de algemeene kas te verdwijnen, maar om gebezigd te worden voor de bijzondere schoolbehoefte van iedere openbare school op zich zelf. Er zijn immers in iedere school kinderachtige uitgaven van huishoudelijken aard, die bij dubbeltjes en centen op de daarvan profiteerenden verhaald moeten worden. Het is veel juist, daarvoor bescheiden fondsen ter beschikking te stellen. Wanneer men een school wil, waaraan de docenten extra-tijd geven, dan geve men het leven van die school een andere allure dan die van een tochtig postkantoor. Wanneer men een school wil, waar de ouders zich gemakkelijk en graag bewegen, dan trede men die ouders tegemoet met eenvoudige gastheerlijkheid. Wanneer men een school wil, waar de leerlingen bij hun clubleven reële bemoediging voor verstandig initiatief vinden, dan helpe men die leerlingen met kleine tegemoetkomingen, ook financieel. En dit alles legge men in handen van de directie van de school zelve.

Dit behoeven geen „geheime" fondsen te zijn!

Iedere bijzondere school, die zich deze of dergelijke uitgaven veroorlooft, kan, hoop ik, een gedetailleerde boeking van die uitgaven overleggen. Men prate daar alleen niet „ambtelijk" in mee. Men centraliseere het niet in ambtelijke bureaux op folioellen.

Misschien vindt men dit zoo knus, dat men er niet aan wil. Ieder jaar ontvang ik immers een vragenlijst, die rekenschap vordert over het medegebruik van schoollokalen door leerlingen voor hun verenigingsleven enz. Pennywise, poundfoolish. Men schraapt een paar dubbeltjes, een paar guldens bij elkaar en is blij met de resultaten van de wijze zuinigheid, die het wezen van de school bederft.

Maar, als de overheid dit niet klaar speelt, zou er dan zoo'n groot bezwaar zijn voor het openbare onderwijs, zich dit te verschaffen door de hier en daar bestaande oudersverenigingen wat uit te bouwen? Iedere beheerder van een bijzondere school zal het onderschrijven: men krijgt meelevende en meewerkende ouders naar de mate van wervende kracht, die van de schoolleiding uit gaat. Men verbeelde zich bij het openbare onderwijs toch in 's hemels naam niet, dat een bloeiende bijzondere school ontstaat, door dat de directie van die school zich bepaalt tot het houden van een afgemeten spreekuur ter incasseering van ouderlijke medewerking.

Is de directeur van een openbare school alleen maar een „onder het stadhuis" of een „onder het Departement" ressorteerende ambtenaar, en kan en mag hij niets anders zijn, dan is inderdaad de openbare school gedoemd steeds meer terrein te verliezen, omdat er in het denken en in het verwachten van de ouders iets veranderd is.

Daarom heeft de openbare school noodig groote vrijheid en duidelijke autonomie, verlossing van papieren bedenksels, werkelijk zelfstandige leiding. Misschien kost dat wat meer geld. Maar waarom de suikerbieten wel gesteund en de school-voor-allen niet?

Ik veroorloof mij in dit verband een opmerking over de Lagere School. In de herinnering van mijn jongensjaren staat het Hoofd van mijn school voor mij als een figuur, ordenend en zorgend, controleerend en regelend. Ik kreeg nooit de voorstelling van een nietsnut, die gapend een paar papieren invulde en dan zijn jas aantrok, zijn hoed opzette en huiswaarts wandelde. Is het niet tekenend, dat in de groote stad de bijzondere Lagere school, als het financieel maar even kan, het Hoofd los maakt van een bepaalde klasse? Ik weet het. De aandrang kwam uit het onderwijs zelf. Maar ook daar zijn vergissingen mogelijk. Grootere Lagere Scholen, - het stadstypen -, hebben, dunkt mij, niet genoeg aan een klasse-onderwijzer, die 's avonds thuis de statistiek bij houdt. Dat is geen bedrijfsleiding.

Nooit kan men het onderwijs goed bezien van uit een te nauw standpunt. En dat geschiedt maar al te vaak. Hoe pijnlijk wordt men getroffen, als men

de noodlottige ontwikkeling van het neutraliteitsbegrip nagaat in de school, die eens bedoeld werd te strekken tot ontwikkeling van alle Christelijke en maatschappelijke deugden.

Ik geloof, niet dat bij de onderwijsdebatten van 1854 en volgende jaren het woord „neutraal" ooit gebruikt is. De discussie draaide toen om de „gemengde" school. Men zag naast elkaar zitten het Protestantische kind en het Roomsche kind en het Joodsche kind. Er waren toen orthodox-Protestantsche ouders, die dat niet juist vonden. Men wilde dus: differentieering naar groepen. Waarom, zo vroeg in 1856 Minister Simons, bemoeit de Staat zich met het onderwijs, dat zaak der ouders is? En zijn antwoord luidde in alle nuchterheid: „omdat niet ieder gezin daarvoor die zorg kan dragen". Dat onderwijs was natuurlijk: Christelijk onderwijs, omdat onze natie, blijkens haar geschiedenis, een Christelijke natie is. Simons wenschte dus een Christelijke overheidsschool voor de grootste mogelijke groep van ouders. En als men in zake „de mate van dat Christelijke", — een elegante wending is dit niet —, meer begeerde, dan achtte hij dit een zaak van „tijd, omstandigheid en plaats".

De staat erkende in die jaren 1854 e.v. geen andere andersdenkenden dan de Joden, de niet-Christenen. Binnen de Christenbevolking ging het, afgezien van de Roomsche groep, die geen bijzondere verlangens had, slechts om een Protestantische schakeering van „rekkelijk" en „precies". Men kon den „preciezen" tegemoet komen. Maar dan bleef toch de overheidsschool een Christelijke school. . . .

Omstreekt 1857 was het „modernisme" in Nederland nog niet sterk genoeg, om aan de communis opinio in zake die „zekere mate van Christendom" veel afbraak te doen. Het Protestantisme was wel geschakeerd, maar, globaal gesproken, had het nog iets homogeen.

Omstreeks 1878 was dat anders geworden. In de phase van Kappeynes Lager Onderwijs-wet is er aan de grondslagen gerukt. De volstrekte autoriteit van den Bijbel stond sinds een menschenleeftijd ter discussie. Het accent in den schoolstrijd was dientengevolge verschoven.

Het voorloopig verslag over Kappeynes wetsontwerp ging vergezeld van een paar nota's. Een van de hand van de Heeren Bichon van IJsselmonde, Asch van Wijck, Mackay e.a., welke nota in de Kamerdebatten werd toegelicht door den Heer Teding van Berkhout. Die sprak van „neutraliteit". Zie, zoo zeide de afgevaardigde, in 1857 gold de strijd de „gemengde" school; men wilde neutraal zijn tegenover een specifieke Protestantische Roomsche of Joodsche opvoedkunde. „Door het opkomen van de zoo-genaamde moderne opiniën in de Kerk van Christus . . . is een toestand in het leven geroepen, dat de openbare school, die voor allen moet zijn, goddeloos mag heeten". Teding van Berkhout vreesde dus, dat de praktische „mate" van een voor allen bestemd, openbaar, Christelijk onderwijs,

uit hoofde van overeenstemming met de „zoogenaamde eischen des tijds", een „moderne", d.i. vrijzinnig-Christelijke, door hem goddeloos geheeten, school zou opleveren. En dat wilde hij natuurlijk niet.

De Memorie van Antwoord van Kappeyne wasforsch genoeg. „Met de neutraliteit van de school tegenover de geloofsverschillen der kerkelijke secten strijdt het niet, dat het onderwijs, de omgang tusschen onderwijzer en jeugd van den zuurdesem der ethiek doortrokken zij". En in 's Ministers slotwoord was dit positieve nog veel duidelijker: „Men kan ons van geloofsgemeenschap uitsluiten, van de gemeenschap der Christelijke zedeleeer weigeren wij uitgesloten te worden". De Minister en de Wet bleven het positieve standpunt innemen, dat Christelijke ethiek de school en het schoolleven beheerschte en beheerschen moet. Het was Mr S. van Houten, die een ander geluid hooren deed. De openbare school, zei hij, met miskenning van het punt in kwestie, propageere noch Katholieke, noch orthodox-Protestantsche noch ook moderne overtuigingen. „Ik wensch hetgeen ons wordt voorgelegd alleen te toetsen aan de eischen van het onderwijs zelf". School en levensstijl hebben niets met elkaar te maken. De school is niets dan leer-instituut.

Zoo kreeg „neutraliteit" den zin van „geheelonthouding".

Het geslacht van Marx en Multatuli hoopte door de technische bijslijping van het jeugdige intellect betere tijden van onbelemmerde zakelijkheid voor te bereiden. Het begrip „neutraal", dat oorspronkelijk aanduidde: het ter zijde stellen van bepaalde en bijzondere, religieuze, opvoedkundige systemen ter wille van een voor allen als bekend verondersteld algemeen, Christelijk-ethisch, opvoedkundig systeem, werd nu, onder den aandrang van rechts en links, de volstreckte terzijdestelling van ieder religieus-opvoedkundig systeem ter wille van een puur critisch intellectualisme. Het hoogste opvoedkundige doel werd het ignoreeren van alle standpunten, inclusief het eigene.

De opvoeder, de onderwijzer werd neutraal.

Als hij zweeg van het eigene, mocht hij ook zwijgen van het andere.

Deze caricatuur is „theoretische" werkelijkheid geworden.

In 1878 was Troelstra 18 jaar. Hij had de school te Stiens reeds lang verlaten. Maar in zijn Herinneringen (I blz. 77) is de zeventigjarige die school nog geenszins vergeten. Hier is de „practische" werkelijkheid een paar jaar, vóór Teding van Berkhout de Lagere School goddeloos geworden noemde, vóór S. van Houten zei „geen propaganda". Ik citeer „De Openbare Lagere School, waarop ik te Stiens werd geplaatst, was de school van 1857, ingericht volgens de wet Van der Bruggen. Een „school met den Bijbel" was het niet; evenmin een godsdienstlooze school. In deze school werd ik opgevoed in hetgeen Thorbecke noemde „christendom boven geloofsverdeeld-

heid". De week ving aan met gebed en werd met dankgebed gesloten. Er was een aangenaam leesboek over Bijbelsche geschiedenis en bijzonder interessant vond ik een ander leesboek, waarin figuren uit den Bijbel behandeld werden. Deze school vulde voor mij iets aan, wat ik thuis miste". Men begrijpt gemakkelijk, dat in den jare 1878 niet opeens het Hoofd der School te Stiens bekeerd was tot het inzicht van zijn goddeloosheid, volgens de meening van Teding van Berkhout, of tot afkeer van zijn propaganda, volgens den wensch van Van Houten. Tegenover de simpele erkenning van Troelstra wordt die neutralistische geheelonthouding wel erg grauwe theorie.

Meer dan eens heb ik mij afgevraagd, of ik in de jaren, dat ik het „neutrale" onderwijs diende, ooit anders ben geweest, dan in de jaren, waarin ik een „principiele" school zelf mocht opbouwen. Ik kan in den gemoede verzekeren van niet, of niet noemenswaard. En honderden, duizenden onderwijzers en leeraren van openbare scholen zullen er nog steeds niets op tegen hebben, met Kappeyne te verklaren, dat zij weigeren uitgesloten te worden van de „gemeenschap der Christelijke zedelee", dat hun „onderwijs", hun „omgang" met de jeugd doortrokken is en blijft „van den zuurdesem der ethiek".

Schort het in dit van verkettering volle leven de openbare school aan een ethischen grondslag, die noch Roomsche, noch orthodox-, noch vrijzinnig-Protestantsch mag zijn, dan wil ik haar gaarne van over den Atlantischen Oceaan een paar woorden van simpele wijsheid halen, die aan al deze negatieve eischen voldoen. Zij zijn oud, zoo oud, dat alleen een geschiedenisman er mee aan kan komen dragen. En in dit geval is het een deugd, want men kan die woorden nu niet afweren met een of andere vervloeking van „zoogenaamd moderne opiniën" of van „zoogenaamde eischen van den tijd".

Ik zal dien fijnen, aristocratischen Virginier, Thomas Jefferson, hier aan het woord laten. Die man, die vorm gaf aan de Amerikaansche onafhankelijkheidsgedachte, heeft telkens weer als onderwijs-specialist het woord willen voeren. Een wereldhistorische figuur van grooter formaat nog dan de mannen, die ten onzent schooltypen hebben gesticht, hoewel ook aan dezen meer dan doorsnee-grootheid niet vreemd was. Heemskerks gymnasium, Thorbecke's Hoogere Burgerschool B, De Visser's Hoogere Burgerschool A zijn scheppingen van mannen, die perspectief zagen Gemakkelijk begrijpt men, hoop ik, dat er een aanklacht schuilt in de onvolledigheid van deze enumeratie³⁾. Maar keeren wij terug tot den man-van-overzee, Jefferson, en de broodnuchtere formuleeringen, die hij aan

³⁾ Sinds 30 jaar wacht het Lyceum op den staatsman, die aan dit schooltype, dat suo jure wil leven, een eigen vorm geven zal. Hij behoeft het niet te scheppen; het is er sinds lang.

zijn onderwijsdoeleinden schonk. Het zijn er zes, waarbij ik hier en daar iets spatieer.

1^o Iederen burger de kennis bij te brengen, die hij noodig heeft tot uitoefening van zijn eigen bezigheden (his own business).

2^o Hem in staat te stellen voor zichzelf te calculeeren en zijn gedachten, zijn verplichtingen en zijn boekhouding in geschrifte vast te leggen en te bewaren.

3^o Door lectuur zijn moreele opvattingen en zijn vermogens te verbeteren.

4^o Zijn verplichtingen tegenover zijn naasten en tegenover zijn land te begrijpen en de ambten, hem door naasten en land opgedragen, competentelijk te vervullen.

5^o zijn rechten te kennen; ordelijk en rechtschapen uit te oefenen de rechten, die hij voor zichzelf behoudt; wijs te kiezen de gevolmachtigden voor de rechten, die hij overdraagt; zorgvuldig, eerlijk en verstandig die gevolmachtigden in hun gedragingen gade te slaan.

6^o En in het algemeen, intelligent en betrouwbaar, zich te houden aan de sociale verplichtingen, die op hem rusten ¹⁾.

Dit alles moet de school zijn medeburgers meegeven. De schijnbaar-dorre pedantheid van die sententies verhindert ons volstrekt niet, na de utiliteit van doel 1 en van doel 2, de ethiek van doel 3 en doel 4, den politieken en socialen gemeenschapsdienst van doel 5 en van doel 6 op te merken. Van fanfares heeft dit niets. Het is een zakelijke proclamatie, die den Amerikaanschen schoolmeester als plicht oplegt: opvoeding tot burgerdeugd in den diepsten zin van het woord.

Hier geen religieus geharrewar, maar ook geen verpieterd, negatief intellectualisme. Een groote stelligheid ligt aan die formuleeringen ten grondslag; de stelligheid van het gezonde en eerlijke denken. Jefferson koos tot motto voor de universiteit van Virginia: And ye shall know the truth, and the truth shall make you free. Diepe ernst kenmerkte zijn manlijke good will: I have sworn upon the altar of God eternal hostility against every form of tyranny over the mind of man.

Ik geloof, dat Jeffersons idealen nog zouden kunnen werken als machtige bezieling van het openbare onderwijs in ons land, voor zoo ver het die bezieling behoeft.

Want ik ben er van overtuigd, dat er geen openbare school in Nederland is, waar men niet zou kunnen aanwijzen de mannen en vrouwen, wien het volle ernst is met de vervulling van hun taak in Jeffersons geest.

Misschien mag men zich afvragen, of de levensstijl van die overtuigden de levensstijl van allen is?

Misschien zou het goed zijn, als het openbare onderwijs zich bewust was

¹⁾ Vgl. The Unique Function of Education in American Democracy, Washington, Educational Policies Commission; 1937; blz. 22.

nog uit andere beginselen te leven dan uit dat van de „uitgeholde" neutraliteit.

Het aanvaarde dan het hier geschrevene als een poging, den weg tot die beginselen voor allen terugvindbaar te maken. Ik heb het mede mijn taak geacht, bij de stichting van een „bijzondere school met bijzondere signatuur" daartoe mede te werken. Zie daar de verklaring van een inleidende paradox.

Heden en Toekomst van de Openbare School

door K. GEERTSMA.

Het beginsel der Nederlandse lagere-schoolwetgeving is, naar het mij voorkomt, onaanvechtbaar uit een zedelijk oogpunt: het schenkt een grondslag voor vrijheid van schoolopvoeding aan iedere niet al te onbetekenende volksgroep, en dus voor gewetensvrijheid. Uit de hier neergeschreven stelling en haar motivering behoeft niet te volgen, dat de uitwerking van dit beginsel in wet en praktijk eveneens onaantastbaar zou wezen. Beide, praktijk en wet, worden beheerst door de beschaving en de ontwikkeling van het volk, de eerste direct door die van de brede volkslagen, de laatste indirect door die van zijn politieke bovenlaag. Als de in de wet aangeboden grondslag voor gewetensvrijheid niet kan worden aanvaard in de praktijk van het volksleven, dan kan de wet het beoogde effect niet hebben.

Indien we ons nu bezinnen op de uitwerking der wet-1920, dan vinden we onder meer — A. H. Gerhard gaf de cijfers in de jongste Novemberaflevering van dit tijdschrift — een langzaam achteruitgaande openbare school: in zes jaar brokkelde het zevende deel er van af ¹⁾. Gerhard kan moeilijk toegeven, dat in dezelfde mate de liefde voor confessioneel onderwijs toenam, en zoekt naar andere oorzaken: „verwoesting-Marchant", stoffelijke achteruitzetting, ongunstige plaatselijke ligging der scholen en ouderdwang door „steun". Prof. Kohnstamm slaat deze zijwegen niet in, maar kan wel aannemen, dat de oorzaak in toenemende liefde voor het Confessioneel karakter van de bijzondere school ligt; immers, onze tijd heeft behoefte aan belijden als grondslag van handelen (p. 238). En ook de heer Daalder gewaagt van de hedendaagse vlucht in de omschreven belijdenis (vergelijk p. 299).

Hoezeer ik — men heeft mij gevraagd hier het probleem als religieus-socialist te beschouwen — geneigd ben aandacht te schenken aan geestelijke

¹⁾ Van 39,5% in 1929 tot 33,9% in 1935 (p. 53).

verschijnselen, hun verband met het materieel-maatschappelijke verlies ik toch niet gaarne uit het oog. En dan treft mij allereerst, dat het hoge goed der gewetensvrijheid niet veilig is in een samenleving op de grondslag van het Kapitalisme. Een zeer groot deel van het volk — men kan het beter sociaal dan economisch aanduiden, o.a. omdat de arbeidersklasse sterker is georganiseerd dan de middenstand, en haar leden in hun vak- en politieke strijd vaak beter zijn ontwikkeld dan die der middengroepen — is stoffelijk te zeer afhankelijk, dan dat het geestelijk vrij kan zijn. Ook verkeert het materieel in een te slechte positie dan dat zijn leden zich gemakkelijk tot geestelijke zelfstandigheid kunnen opwerken. Het feit, dat ik hier bedoelde te omschrijven, kan in een meer bekende formule worden uitgedrukt: de geestelijke, dus ook de politieke democratie van ons volk kan moeilijk tot haar recht komen zonder economische democratie. Deze waarheid vermindert zowel het effect van het goede beginsel onzer schoolwet als b.v. dat van het algemeen kiesrecht. Ze zegt op zichzelf nog niets omtrent toekomstige bloei of versterving der openbare school; alleen maar iets aangaande de mogelijkheid van de juiste uitwerking van ons schoolbeginsel, ze maant degenen onder ons tot voorzichtigheid, die zouden menen dat uit de hedendaagse afbrokkeling der openbare school haar ondeugdelijkheid of impopulariteit zou blijken.

Toch kunnen we, geloof ik, een meer positieve conclusie trekken uit de in cijfers gegeven ervaring met ons schoolstelsel. Gerhard berekende, dat het openbare gewone Lager onderwijs, wat schoolbevolking betreft, erger afbrokkelt dan het dito uitgebreide l.o. En wordt deze laatste bevolking niet gevormd uit de kringen der stoffelijk en geestelijk beter gesitueerde ouders? Dit zou er op kunnen wijzen, dat speciaal de openbare school te lijden heeft onder de nood der tijden, vooral dus van de in 1929 aangevangen crisis. Intussen, de eventuele juistheid dezer veronderstelling zou duidelijker te bewijzen zijn, indien de afbrokkeling der openbare school in cijfers was uitgedrukt voor milieu's van verschillende welstand. Nu is naast de steun, die ze aan Gerhards berekening ontleent, slechts te stellen de kracht der algemene redenering, dat in een politieke democratie particulieren als pleitbezorgers ener school eerder schooldwang toepassen dan overheidsorganen en dat in crisistijd zulk een dwang het grootste effect heeft. M.a.w. als de kapitalistische maatschappij in een erger dan gewone crisis verkeert, loopt de geestelijke democratie het grootste gevaar, wat op lagere-schoolgebied in een land als het onze allereerst ten nadele komt van de overheidsschool.

Hiermee zijn we teruggekeerd tot het maatschappelijk milieu van ons schoolwezen. Het zou niet goed zijn, daarin te blijven steken, en terecht vragen naast de economische de geestelijke gesteldheden onze aandacht. Daarom moeten we ook het andere volksleven en de scholen op zich zelf

bezien, en trachten heden en toekomst van de openbare school te beschouwen van uit haar eigen aard en het hedendaagse geestelijke leven.

De openbare school wordt verkozen door ouders, die, om welke redenen dan ook, geen gebruik wensen te maken van de mogelijkheid tot differentiatie, welke onze onderwijswet-1920 aanbiedt; voor hen is deze school in beginsel de eenheidsschool, die in dienst staat van de volkséénheid, ja, van de menselijke broederschap. Dit verlangen uit zich in deze schoolkeuze echter niet onbeperkt, en kan daarom ook niet voor zo zuiver worden aangenomen als het zich in de regel in woorden aandient: aanvaard werd n.l., dat de éénheid mag worden verbroken door het verschil in maatschappelijke stand. De wet-1920 stond zeer zeker op hoger standpunt, en wenste de invoering der algemene volksschool, gedifferentieerd alleen naar de geestelijke verschillen der ouders. Omdat we uit zedelijk oogpunt de geestelijk differentiatie in het volk stellen boven de maatschappelijke, kunnen we zeggen, dat kort na de wereldoorlog in ons land de wet het volksleven vóór was; vandaar waarschijnlijk, dat op dit punt die wet in de praktijk heeft gefaald. Voor de derde maal zien we hier de uitwerking van politiek-democratische maatregelen belemmerd in een maatschappij, die op het economisch individualisme rust (algemeen kiesrecht — vrije schoolkeuze — algemene volksschool).

Maar waar het standsgevoel niet te luid spreekt, zoals op de oude dorpen, of waar het zich geheel kan „uitleven“, zoals in de grotere steden, daar is de (of een) openbare school, in vergelijking met de bijzondere, de geestelijk-ongedifferentieerde. En het komt mij voor, dat hierin haar toekomst wordt gewaarborgd, voorzichtiger uitgedrukt: dat dit voor haar toekomst een factor ten goede is. Misschien ben ik nog te zeer onder de invloed van de sfeer der jubileum-week, — maar ik voel de groei onzer volkséénheid, zelfs in de huidige maatschappij. En nu erken ik de waarde van een gedifferentieerde eenheid wel, waarop de voorstanders der bijzondere school de nadruk zullen leggen, maar ik voel de klem toenemen, die op het woord éénheid valt, vooral waar het de opvoeding der kinderen betreft. Eerbied voor de geestelijke differentiatie der volwassenen zal niet beletten een tegenzin in een al te vroege scheiding tussen de kinderen van eenzelfde volk, die iets gevaarlijks en antipathieks krijgt, waar volkséénheid steeds dringender nodig blijkt. Op zijn minst zal de overdreven zucht naar splitsing, die dikwijls werd bot gevierd in het eerste tiental jaren na de wet-De Visser impopulair worden, en wellicht langs legislatieve weg tegengegaan.

Krijgt hierdoor de naam van de openbare school een gunstiger klank, het effect hiervan zal kunnen worden versterkt door opzettelijke maatregelen rondom en in die school. De eerstbedoelde zijn reeds in werking getreden,

al hebben ze, zoals we zagen, de afbrokkeling die we bespreken, niet kunnen beletten. Of ze haar hebben kunnen belemmeren, is moeilijk na te gaan. Maar er is een leger ter verdediging gevormd, waarvan de gevechtskracht langzamerhand moet zijn gewassen bij toenemende ervaring in een voormaals geheel vreemde praktijk. Op de bres die geslagen is in de openbare school, staan nu plaatselijke en nationale oudercommissies en -raden, en staat een Propagandacomité, waarin verenigingen van onderwijzers met die van niet-onderwijzers samenwerken. Door deze omstandigheden gaat reeds een overheidsinstelling als de openbare school is, zich enkele van de voordelen assumeren die gewoonlijk slechts aan particuliere instituten ten deel vallen, en is reeds de richting ingeslagen, die prof. Kohnstamm wees, toen hij voorloeg „de zorg voor het O.O. op te dragen niet aan de gemeentebesturen, maar aan afzonderlijke lichamen ad hoc, die dan uit voorstanders van niet-confessioneel onderwijs zouden moeten bestaan” (p. 234). Ik weet, dat de door mij hier aangewezen zorg niet die der overheid kan vervangen, maar dat komt mij ook niet gewent voor: nog steeds is in ons schoolstelsel de openbare school primair, al heeft haar voorkeurspositie een knak gekregen bij de wetswijziging, die de „verwoesting-Marchant” heette goed te maken. Ik zou de openbare school in handen der overheid willen laten, zowel om de autoriteit die ze daaraan ontleent, als tot behoud van haar in materiele zin normatief karakter, als ter wille van de rechtspositie der onderwijzers.

In de artikelen van prof. Kohnstamm en den heer Daalder komen sterk naar voren twee bezwaren tegen de O.S. als overheidsschool (p. 234 en p. 300): eventueel beheer door tegenstanders, en bureaucratie als oorzaak van hardnekkig conservatisme. Het eerste erken ik als juist en gevaarlijk; zou het op te heffen zijn door een bepaling, dat openbaar en bijzonder onderwijs ieder althans hun eigen rijk schooltoezicht kregen? Het tweede bezwaar lijkt mij minder juist of minder belangrijk. Prof. Kohnstamm ziet het bewijs in de z.i. grotere mate van „vooruitstrevendheid” van Nijverheids- en Kleuteronderwijs t.o.v. l.o., m.o. en v.h.o. Indien dit verschil bestaat, kunnen dan ook niet als oorzaken hebben gewerkt de betrekkelijke nieuwigheid der beide eerste soorten en de omstandigheid, dat ze minder vast zijn ingeschakeld in een examenketen als de laatste drie verbindt? De Heer Daalder — het blijkt verderop in zijn artikel — verbindt een program van een „nieuwe” school aan zijn verzet tegen de openbare in haar huidige vorm van overheidsorgaan. Ik geloof echter niet, dat de weg, waardoor hij het zedelijk doel der O.S. wil bereiken („bevordering van kameraadschap, verantwoordelijkheidsgevoel, verdraagzaamheid, zelfbeheersing bij het dienen der gemeenschap”) noodzakelijk die van de „nieuwe” school moet zijn; ik geloof, dat ook de „oude” tot deze doeleinden leiden kan. Intussen, een vrije strijd van meningen zal hier

waarschijnlijk helderheid kunnen brengen; en nu kan men zich voorstellen, dat het door mij genoemde verdedigingsfront der O.S. plaats ging bieden voor een dergelijke strijd.

Hiermee neem ik afscheid van de O.S. als overheidsorgaan, om het slot van mijn beschouwing dier school te wijden aan de O.S. als volksorgaan.



De lagere school heeft tot taak, de overgang te bevorderen der geestelijke goederen van een volk aan zijn nageslacht; daarbij gaat ze selecterend te werk, zodat de overdracht tevens een zuivering is. Omdat ze put uit de wereld der volwassenen en zich richt tot die der kinderen, wordt ze geestelijk bepaald door de gesteldheden van het volk en die van zijn jeugd. De laatste neemt ze vooral in acht bij haar methodiek, paedagogiek en psychologie, de eerste ondervindt zij in wetgeving, zede en karakter van het volk. Het zijn niet de hulpwetenschappen der opvoeding geweest die in ons land hebben geleid tot de splitsing der lagere school, al zal (maar hier voel ik mij onbevoegd) van richtingen naar geloofsovertuiging in paedagogiek en psychologie sprake kunnen zijn; in de „schoolstrijd” evenwel heeft dit verschil niet veel effect gehad. Wel wat buiten het eigenlijke schoolterrein lag: de volksaard heeft het beginsel der wet van 1920 bepaald. In deze wet zegepraalde de zucht naar vrijheid en verdraagzaamheid, en kwam het intellectueel vermogen om vorm te geven aan deze verlangens tot uiting. Al deze geestelijke volksgoederen droegen natuurlijk het stempel van hun tijd, in dit geval de vóór-oorlogsjaren: de „schoolstrijd” is in feite beslecht in de Pacificatie-Commissie, ingesteld bij K.B. van 31 December 1913; haar rapport is uitgebracht 11 Maart 1916.

Wil men nu oordelen over heden en toekomst der openbare school en daarbij die school vooral beschouwen als volksorgaan, dan rijst de vraag niet zo zeer naar de volksaard, want die is zeer constant, maar wel naar de volksgeest in de na-oorlogsjaren; professor Kohnstamm en de heer Daalder hebben dan ook op de tijdsverschijnselen gewezen, en daarmee geconfronteerd het geestelijk centrum der openbare school, de alom bekende „Christelijke en maatschappelijke deugden”. Beiden komen hierin overeen, dat ze deze in haar oorspronkelijke betekenis willen zien opgevat (239 en 301), dat ze dus de openbare school tot een in wezen christelijke school willen maken. De Heer Daalder wil nog de naam vermijden, professor Kohnstamm treedt niet in bijzonderheden.

Bij deze schrijvers sluit ik mij op dit punt van harte aan, hierbij naar ik meen niet enkel eigen idealen volgend, maar ook de zich wijzigende gevoelens van de ouders der openbare school. Ik geloof, dat de voor-oorlogse opvatting van „neutraal” onderwijs als onderwijs „vrij van godsdienstige en politieke dogma's” in de na-oorlogse jaren merkbaar aan aanhang verloren heeft. Eigenlijk is het meer een onderwijzers-overtuiging geweest,

gevoed door het rationalisme van de vóór-oorlogse volksgeest, van de negentiende eeuw. Liberalisme en marxistisch socialisme hebben deze onderwijzers-overtuiging een klankbodem verschaft in de kringen der intellectuelen en niet-godsdienstige arbeiders, beide voedingsmilieu's der openbare school. Natuurlijk hebben ook de onderwijzers zelve, die niet buiten het volk leven maar deel hebben aan de volksgeest, geput uit dit rationalisme.

Het is hier niet de plaats, naast de „negatieve" opvatting der neutraliteit de „positieve" te stellen, althans deze uitvoerig te omschrijven; alleen dan dit: de school moet in contact staan met het volk, en tot zich toelaten wat duidelijk te herkennen is als het waardevolle uit de volksgeest, voor zover kinderen het zich kunnen toe-eigenen. Hiertoe behoren dan, als godsdienstig „dogma" zo men wil: het geloof in God naar het Evangelie, en als politiek „dogma" het geloof in de waarden van ons nationaal leven.

Ik achtte het beter deze dingen voor te stellen zonder er eerst doekjes om te winden. Onze openbare school mag, krachtens het verloop van wet en zede, een christelijke, nationale volksschool zijn, en ik zou, in deze vernieuwde doelstelling, niet te opportunistisch willen wezen. Immers, het is nu de tijd om duidelijk te zijn en helderheid te brengen. Het contact tussen volk en openbare school, dat allereerst in den onderwijzer wordt tot stand gebracht, vraagt van dezen een nadere bezinning op de mogelijkheden, de noodzakelijkheden van een juist en innig verband. Hierbij kan voorlichting alleen dienen, als ze tegenover twijfel en aarzeling de besliste overtuiging stelt.

Niet natuurlijk het gebod en de dwang. Niet-godsdienstige en niet-nationaalvoelende onderwijzers, alsmede zij die menen dat ze op deze punten hun gevoelens in de klas moeten verbergen, blijven toegang behouden tot de openbare school. Maar er moet een opvoedingsproces plaats hebben, zowel van ouders als van onderwijzers, dat nieuwe inzichten beoogt in het vraagstuk der „neutraliteit". De vrij algemeen gevestigde negentiende-eeuwse overtuiging, dat een conscientieus openbaar onderwijzer bij zijn werk de naam van God niet noemen mocht, bijbelsche stof opzettelijk moest vermijden, de begrippen vaderland en vorstenhuis moest ontzien, — die overtuiging moet, buiten de school, aan een nieuw onderzoek worden onderworpen voor en in zijn eigen kring. Daardoor moet opnieuw verband worden gelegd tussen den openbaren onderwijzer en de gewijzigde volksgeest. En er is geen enkele reden om aan te nemen, dat niet langs deze zuiver democratische weg het verouderd neutraliteitsbegrip zal worden gezuiverd. Zeker, er is tijd nodig, zoals altijd het geval is bij de niet-autoritaire opvoeding en er is geduld nodig, zoals geestelijke groei immer vergt. Het komt maar aan op de kracht der eigen overtuiging van wie de arbeid ondernemen. Dat zullen, dunkt mij, in de eerste plaats, ik wil niet

zeggen de kerken, maar dan toch de godsdienstige verenigingen moeten zijn; en omdat ons probleem op het terrein van het openbaar onderwijs ligt, allereerst de vrijzinnig-godsdienstige. Daarnaast die, welke zonder een godsdienstige belijdenis te vragen, toch de godsdienst zodanig waarderen en de openbare school zo zeer liefhebben, dat ze zelf een „nieuwe ontmoeting“ tussen godsdienst en openbare school gewenst achten. Ook de organisatie's, wie het nationale leven ter harte gaat (en tevens de openbare school) zullen het probleem der neutraliteit „voor het voetlicht“ moeten brengen. Kortom: de vraag van het verband tussen volksleven en openbare school moet uit de beperkte kring der onderwijzers worden overgebracht in milieu's, die wel hun vertrouwen hebben, maar waarin andere „volksopvoeders“ en ouders een woordje meespreken. Ik geloof, dat de tijd hiervoor gunstig is, en gunstiger worden zal.

* *

Dit brengt mij dan tot een beknopte formulering van mijn geloof in de toekomst der openbare school, tevens een samenvatting van enkele verwachtingen, in de loop van dit artikel uitgesproken.

De kapitalistische maatschappij bemoeilijkt de vrije schoolkeuze die de onderwijswet politiek waarborgt; de huidige bloei of afsterfing van één der schoolsoorten (openbaar of bijzonder) is dus geen zuivere graadmeter voor de liefde, die de delen van ons volk haar inderdaad toedragen. De voorstanders der openbare school, ook de school zoals die nu is, moeten zich dus door haar achteruitgang niet laten ontmoedigen; uit haar beginsel moeten ze de kracht putten, haar trouw te blijven en te doen gedijen. Dit zal gemakkelijk vallen bij het bedenken, dat dit beginsel, gesteld naast dat van de twee andere grote oudergroepen — die der Rooms-Katholieke en der orthodox-Protestantse school — in ons land nog de meeste aanhangers telt: in 1936 hadden de openbare scholen 37.1 % der hele schoolbevolking, de Pr. Chr. 27 % en de R. K. 33.8 % (uit Gerhard's artikel, p. 60).

De openbare school lijdt, wat het gezamenlijk aantal harer leerlingen betreft, waarschijnlijk meer onder de huidige maatschappelijke crisis dan de bijzondere; reden (onder andere) voor haar voorstanders om op krachtige bestrijding er van aan te dringen en op een maatschappelijke ordening die de kans op crises in de toekomst vermindert of verdwijnen doet. In dit verband moet ik afwijzen het streven, ook op enkele plaatsen in het artikel van den heer Daalder uitkomend (p. 301, 303), om het politiek optreden van openbare onderwijzers (indien dit valt binnen de grenzen van wet en geweten) in naam van het belang der openbare school terug te wijzen of te dringen; indien de heer D. de voorstanders van het democratisch socialisme bedoelde, dan wees hij, naar ik meen, een hulpkracht der openbare school af.

Binnen het raam der tegenwoordige schoolwet, zo mogen voorstanders van het beginsel der openbare school vragen, dienen wijzigingen te worden

overwogen in overeenstemming met het groeiend éénheidsgevoel in ons volk: ze dienen versplintering tegen te gaan, en de zorg voor elke schoolsoort zooveel mogelijk op te dragen aan haar voorstanders.

Gewenst is, rondom de openbare school als overheidsinstituut een groep van voorstanders te activeren uit particuliere kringen, met behoud evenwel van haar huidige plaats en primaire positie in ons scholenstelsel.

De openbare school moet in elke periode openstaan voor het geestelijk volksleven, ook in onze tijd, en plaats inruimen voor het ontwakend christelijk en nationaal volksgevoel, dat niet door een negentiend' eeuwse opvatting van „neutraliteit" mag worden buitengehouden. Wetswijziging ten aanzien der formule „opleiding tot alle Christelijke en maatschappelijke deugden" is vooralsnog niet wenselijk; nodig is opvoeding tot het nieuwe inzicht, zo van onderwijzers als van ouders. Slaagt deze, dan wordt de toekomst der openbare school vaster gewaarborgd.

Uit de toepassing van het Decroly onderwijs

door W. A. VAN LIEFLAND JR.

De klachten over de geringe praktische resultaten van het schoolonderricht nemen de laatste jaren geregeld toe en daaraan evenredig rijst de vraag naar een onderwijsvernieuwing in zodanige geest, dat het kind op meer doelmatige wijze wordt voorbereid voor zijn toekomstige taak in het maatschappelijk leven.

Het onderwijs- en opvoedingssysteem volgens de principes van den Belgischen psycholoog en paedagoog Dr. Prof. Ovide Decroly beoogt vóór alles een praktische opvoeding voor het werkelijke leven te geven, gebaseerd op de resultaten van het psychologisch onderzoek. In een meer dan 30-jarige praktijk heeft het op overtuigende wijze zijn groote waarde zowel voor het normale als voor het abnormale kind, bewezen. Niet alleen in de meeste Westeuropese landen, over heel de wereld wordt zijn methode toegepast en een van de meest bekende inleidingen tot zijn werk werd reeds in dertien talen overgezet, w.o. in het Turks en het Japans.

De huidige school stelt zich als voornaamste doel een zo groot mogelijke hoeveelheid parate kennis bij te brengen, zonder zich er voldoende reken-schap van te geven, of deze kennis voor het latere leven van enig nut is. Over het gehele land worden precies dezelfde reken- taal- en leesboekjes gebruikt, onverschillig uit welke streek of uit welk milieu de kinderen afkomstig zijn. Terwijl het toch niet valt te ontkennen, dat de levens-ervaringen van kinderen, die in verschillend milieu zijn opgegroeid, ook absoluut verschillend zijn en daardoor ook hun behoeften en interesses.

Dit is de reden, dat Decroly nooit of te nimmer een vaste methode heeft willen of kunnen ontwerpen; hij gaf slechts fundamentele principes, die voor alle kinderen gelijkelijk gelden. De uitwerking van deze principes liet hij over aan de scholen en deze uitwerking móet in elk afzonderlijk geval weer anders zijn, omdat elke groep kinderen anders is en dus andere behoeften heeft, omdat elke leerkracht zijn leerlingen moet aanpakken op de wijze, die hem het beste ligt en omdat altijd en altijd weer de omstandigheden, waaronder het onderwijs gegeven wordt, wisselend zijn.

De tegenwoordige school vormt veelal een doel op zichzelf. Men vraagt zich niet af, wat het kind er leert en welk nut het daar later van zal trekken, men eist alleen, dat het een bepaalde school „met goed gevolg doorlopen” heeft, dat het een „diploma” heeft, ook al zijn alle belanghebbenden — ouders en werkgevers, zowel als de meerderheid der betrokken leerkrachten — het er over eens, dat een groot deel van wat er geleerd wordt absoluut onnutte ballast is, ballast, die na het doorlopen van de school ogenblikkelijk weer vergeten wordt.

Zo heeft de school zich ontwikkeld tot een instituut, dat geheel en al naast het eigenlijke leven staat en dat daardoor in zijn voornaamste taak — de jonge mens op doelmatige wijze op te voeden voor zijn toekomstige plaats in de samenleving — ten enenmale tekortschiet.

Decroly echter plaatst zijn school midden in het volle leven; al het kunstmatige, schoolse wordt zoveel mogelijk geweerd en vervangen door een natuurlijke evolutie van het kind, een evolutie, die ruimte laat voor de volledige ontplooiing van de in aanleg aanwezige geestelijke en lichamelijke krachten.

Hierbij wordt aan de maatschappelijke opvoeding een ruime plaats ingeruimd. Het milieu, waarin het kind opgroeit, ook het schoolmilieu, is daarbij een factor van groot belang. En nu is het wel opmerkelijk, dat de allereerste onderwijsdaad van den jeugdigen medicus Decroly reeds getuigt van deze waardering voor het milieu.

Evenals Montessori begon Decroly met het onderwijs aan abnormale kinderen en toen hij daar in 1901 een aanvang mee maakte, stichtte hij geen school, maar nam een aantal zwakzinnige kinderen bij zich in huis; het gezin toch is het door de natuur aangewezen milieu voor de opvoeding van het jonge kind. In dit grote gezin, waarin met de andere ook de eigen kinderen werden opgevoed, werd tevens een tweetal onderwijzeressen opgenomen: Mej. Degand en Mej. Monchamp, beide thans nog zeer vooraanstaande persoonlijkheden in het Belgische onderwijs. Hier, in het eigen huis, vond Decroly het meest ideale psycho-paedagogisch laboratorium, dat zich denken laat; van de ochtend tot de avond, zo nodig ook des nachts, was hij in de gelegenheid normale en abnormale kinderen in al hun uitingen te observeren en te bestuderen en de resultaten van dit

onderzoek kwamen weldra naar buiten in een lange reeks publicaties in binnen- en buitenlandse wetenschappelijke bladen.

Maar van niet minder belang was het praktische onderwijs- en opvoedingswerk, wat op deze onderzoeken werd gebaseerd. Er kwamen steeds meer aanvragen voor plaatsing, zowel voor normale als voor abnormale kinderen. Het gezin werd groter en groter, het moest gesplitst en nog eens gesplitst en naar groter behuizingen worden overgebracht. Maar wat er ook veranderde, de gezinssfeer bleef. En wie nu een bezoek brengt aan de beide grote Decrolscholen vindt daar nog altijd diezelfde huiselijke, intieme sfeer terug, niet alleen op het kleinere internaat voor abnormalen, maar eveneens op de vermaarde „Ecole de l'Ermite" met een kleine driehonderd leerlingen van 3 tot 18 jaar. Daar in de gezellige, ruime „Villa Montana" in de onmiddellijke omgeving van het prachtige Zoniënwood, vormen kleinen en groten één grote familie, vol interesse en medeleven voor elkaars kleinere en grotere belangen en altijd klaar om te helpen, waar maar te helpen valt.

De villa ligt midden in een oude tuin, met grote grasvelden, waar de kleintjes kunnen stoeien en ravotten en waar onder het lommer der bomen stille, schaduwrijke plekjes te over zijn voor rustige arbeid en studie. Als het weer en de omstandigheden het maar even toelaten, verplaatst het leven van de school zich naar deze tuin, die voor de opvoeding van minstens evenveel belang is als het schoolgebouw.

Hier leven de kinderen in nauw contact met de natuur, hier volgen zij de wisselingen der jaargetijden en zij voelen hun invloed op het leven van mens en dier en plant. Zo groeien ze op in liefde en eerbied voor alles wat er leeft en groeit en bloeit.

Voor al aan de omgang met dieren hecht Decroly grote opvoedende waarde en men vindt ze hier dan ook in allerlei soorten: duiven, eenden, kippen, konijnen, marmotjes, geiten, honden en katten. De zorg voor deze levende have berust bij de kinderen, evenals die voor de aquaria en terraria in de verschillende klassen.

De school is niet verdeeld in een aantal klassen, die ieder hun eigen gangetje gaan. Neen, ze vormt één grote gemeenschap, waarin iedere groep verantwoordelijk is voor een bescheiden taak, die de mate van zijn krachten niet te boven gaat. De ene groep zorgt voor de moestuin, een andere voor het onderhoud der paden en grasvelden, een derde voor de dieren. Een van de oudere groepen verzorgt het eigen tweemaandelijks orgaan, dat de kinderen zelf redigeren en zetten en drukken en dat alle leerlingen, oud-leerlingen, leerkrachten en ouders verenigt. En elk kind afzonderlijk heeft weer bij toerbeurt zijn kleine taak in dit geheel. Zo voelen ze, dat ze deel uitmaken van een geheel, en dat het dienen van dit geheel allen ten goede komt. Zo leren ze samenleven.

In deze gemeenschap wordt op vele Decrolyscholen een of andere vorm van schoolcoöperatie ingeschakeld. In de grote gemeenschappelijke tuin worden bijv. groenten en vruchten gekweekt en ook verkocht, hetzij — ten behoeve van de gemeenschappelijke maaltijden — aan de school, hetzij aan ouders of aan andere particulieren. Daarvoor moet echter eerst alles worden gewogen of geteld om daarna met behulp van de geldende marktprijzen de verkoopprijzen te berekenen.

Naast de inkomsten staan uitgaven voor zaad, tuingereedschap en ander materiaal. Wordt er goed geboerd, dan kan van de winst nog eens een schoolfeestje of uitstapje worden bekostigd en zeker een ziek kameraadje een verrassing bereid.

Hiervoor is echter een soort boekhouding nodig, van het geheel zowel als van allerlei onderdelen. Het is bijv. van belang te weten, of de opbrengst van de eieren groter is dan de kosten van kippevoer e.d., vooral waar vele kinderen — en trouwens ook vele volwassenen — zo licht geneigd zijn van dergelijke liefhebberijen alleen maar de voordelen te zien. Het heeft ook zijn nut de ontwikkeling van de jonge kuikentjes en konijntjes zorgvuldig na te gaan en daar eens het een en ander over op te schrijven.

Zo zit hierin een massa intellectueel werk: rekenen, lezen, taal, natuurkunde, en hoe wij dit volgens de traditionele „schoolvakken” nog meer mogen noemen. Maar veel meer dan de boekenwijsheid van onze vermethodiekte vakken heeft dit de belangstelling der kinderen en daardoor nemen ze het ook beter op. Bovendien is het praktisch, van directe waarde voor het latere leven, van veel meer waarde dan de puzzle-achtige „sommen”, „taaloefeningen”, en „opstellen”, die het werkelijke leven niet kent. Althans niet in die vorm! En dit verklaart mede, dat zovele kinderen — en daaronder heel goede leerlingen — als ze van school afkomen niets, maar dan ook niets, terecht brengen van de meest eenvoudige en voor de hand liggende levensopgaven. Ze moeten hun abstracte schoolkennis eerst omvormen tot bruikbare levenskennis — voorzover die althans om te vormen is — en velen kinderen kost dit heel veel moeite en heel veel tijd. Daarom plaatst Decroly zijn school midden in het werkelijke leven en stelt hij zijn leerlingen zoveel mogelijk voor dezelfde vraagstukken, als die het leven hun stelt.

Bij dit alles kan de leiding van den onderwijzer niet gemist worden, maar de goede onderwijzer zal zich op de achtergrond houden en zijn leerlingen van jongsaf wennen te trachten zelf de moeilijkheden op te lossen. Voor de buitenstaander, gewend aan de talrijke boekjes en handleidingen van de oude school, zal het misschien lijken of de stof op deze manier gauw is uitgeput. Het tegendeel is echter waar; is de belangstelling eenmaal gewekt, dan komen de kinderen zelf steeds weer met nieuw materiaal en nieuwe vragen en dan zal de onderwijzer meer moeten remmen en ordenen dan stimuleren.

Bij de kleintjes leveren de school zelf, de tuin en de naaste omgeving het leermateriaal, waarbij de indeling in „schoolvakken” geheel en al vervalt. Naarmate ze groter worden, breidt dit milieu zich uit door schoolwandelingen, excursies en schoolreisjes. De oude school kent die ook, maar als bijzaak, als een soort toegift, terwijl ze bij Decroly een integrerend deel van het program uitmaken.

De directe waarneming, het zelf zien en beleven staat steeds op de voorgrond. Ten slotte kan hier echter niet mee volstaan worden; men kan er immers niet meer dan een waarnemingskring van hoogstens enkele tientallen kilometers in doorsnede mee bereiken. Het kind vraagt meer, het wil „alles” zien en „alles” weten. Daarom wordt het door het gesproken en geschreven woord, maar vooral ook door allerlei documentatiemateriaal — door foto's, platen en afbeeldingen, door naturalia, en modellen — binnengeleid in die gebieden, die in tijd en ruimte verder af liggen. Hieronder valt voor een deel ook het onderricht, wat wij samenvatten onder aardrijkskunde en geschiedenis, echter onder dit voorbehoud, dat het hier weer niet gaat om een grote hoeveelheid parate kennis, maar wel om enig inzicht in de omstandigheden, waaronder de mensen vroeger leefden en ook nu nog in andere landen en werelddelen.

De oude indeling in schoolvakken acht Decroly niet in overeenstemming met het kinderlijk denken. Deze indeling moge noodzakelijk zijn voor de beoefenaars der wetenschappen, die het terrein van hun werkzaamheden hierdoor begrenzen, de kinderlijke belangstelling springt van het ene „vak” naar het andere en het is juist deze belangstelling, die voor Decroly de basis vormt voor alle onderricht.

Zoals reeds eerder werd opgemerkt, heeft elk kind andere behoeften en dus ook andere interesses. Daarnaast zijn er echter ook elementaire behoeften, die alle mensen — oud en jong — gemeen hebben en het zijn deze behoeften, die voor Decroly het uitgangspunt vormen voor zijn onderwijsprogramma, n.l.:

- a. de behoefte aan voeding.
- b. de behoefte aan bescherming tegen weersinvloeden, anders gezegd: de behoefte aan kleding en woning.
- c. de behoefte aan verdediging tegen allerlei gevaren,
- d. de behoefte aan gemeenschappelijke arbeid, spel en ontspanning.

Vanuit deze algemene behoeften wordt het Decrolyprogram ontwikkeld, voor elke groep en voor elk individu in overeenstemming met milieu en bijzondere omstandigheden.

Hierbij is het niet de onderwijzer, die voor de klasse staat te spreken, terwijl de kinderen stilletjes en ingespannen luisteren, of zoetjes indommelen, al naar het vermogen van den verteller zijn volkje meer of minder te boeien. Neen, het zijn de kinderen zelf, die bezig zijn, die van hout en papier,

van klei en wat lapjes sluisen en pieren, Indianententen en Eskimowoningen maken, die uit boeken, kranten en tijdschriften materiaal verzamelen en daarover zelf vertellen en disputeren.

De oude praat- en luisterschool is vervangen door de doeschool, die voldoet aan een van de meest elementaire behoeften van het kind, de behoefte aan activiteit en lichamelijke bezigheid. En deze activiteit is ook nog op andere wijze nuttig.

Het is een bekend feit, dat het gesproken en geschreven woord bij de één heel andere voorstellingen oproept dan bij de ander. Geldt dit alreeds voor volwassenen onderling, in nog veel sterkere mate doet zich dit verschijnsel voor in het mondeling verkeer tussen kinderen en volwassenen. En de volwassenen zouden versteld zijn, als ze eens precies konden nagaan, hoe kinderen hun woorden vaak interpreteren.

De ouderen maken bijv. talrijke malen gebruik van allerlei vormen van geijkte beeldspraak. Uitdrukkingen als: het regende keistenen, hij schrok zich een ongeluk e.d. worden door het jonge kind lange tijd in letterlijke zin opgevat. Maar ook oudere kinderen vervormen de woorden van de volwassenen naar hun eigen gedachtenwereld en het is uitermate moeilijk daarin door te dringen.

In een artikel „Vertalen en Totaliteitsbegrip" geeft Prof R. Casimir daar het volgende leerzame voorbeeld van:

Een van zijn leerlingen had een jaar lang nauwkeurig boekgehouden van het geschiedenisonderwijs in zijn klas. Het bleek, dat ook als de kinderen hun lessen goed kenden, de jaartallen goed konden opzeggen en goed op vragen wisten te antwoorden, zij in hun tekeningen soms geheel andere voorstellingen onthulden. Een van de kinderen bijv., die heel goed wisten, dat Sint Helena een eiland was, had Napoleon op St. Helena getekend als Napoleon in de bijzondere strafgevangenis te Scheveningen. Het kind kende haar lessen alleen maar verbaal d.w.z. zij had ze in woorden opgenomen en kon ze in dezelfde woorden reproduceeren. In werkelijkheid had ze zich echter een voorstelling gevormd, die volstrekt niet overeenkwam met de betekenis van de woorden, maar aangepast was aan haar beperkte kennis. Het kind woonde te Scheveningen en „gevangen zijn" was voor haar blijkbaar identiek met opgesloten zijn in het haar bekende gebouw.

Zo gaat van het gesproken woord in de klasse heel veel over de kinderen heen en wat ze opnemen wordt nog vaak verkeerdt verwerkt. Dit feit verklaart mede, waardoor er van het op school geleerde — beter was het te zeggen: van het op school vertelde — zo weinig blijft hangen. Decroly praat dan ook zo weinig mogelijk. Als het maar even doenlijk is, laat hij het kind de werkelijkheid zien en beleven, is dit uitgesloten, dan tracht hij door platen, afbeeldingen, modellen en nabootsingen de werkelijkheid zoveel mogelijk te benaderen.

Ook de kinderen zelf bedienen zich niet alleen van de taal om zich uit te drukken. Al hun schriftelijk werk, van de laagste tot de hoogste klasse, is verlucht met platen, foto's, krantenknipsels en zelfs met kleinere naturalia. En ze schrijven en vertellen niet alleen, ze tekenen, boetseren, timmeren, plakken, ze zingen en musiceren, ze voeren toneelstukjes op en kleine pantomimes en door al deze verschillende wijzen van uitdrukking wordt hun gedachtenleven en voorstellingswereld meer verrijkt dan door het woord alleen.

Zo wordt het schoolgaan geen straf maar een vreugde, een vreugde ook, omdat de intellectuele behoeften, die elk normaal kind heeft, hier niet alleen in schijn, maar wèrkelijk worden bevredigd.

Enige tientallen jaren heeft dit onderwijs de toets van de praktijk doorstaan en bij verschillende proefnemingen is gebleken, dat de kinderen die op deze wijze werden onderwezen ook voor het volgen van Middelbaar en Hoger Onderwijs met glans de vergelijking kunnen doorstaan met kinderen, die volgens de oude methode volgepropt werden met examenkennis.

Vele ouders die indertijd tot de eerste leerlingen van Decroly behoorden, sturen dan ook in het volste vertrouwen ook hun kinderen weer naar deze scholen en in België heeft de regering de verdiensten van zijn methode erkend door in het nieuwe algemene leerplan een groot gedeelte van zijn principes over te nemen.

Feiten en Pogingen

JEUGDBEWEGING

JEUGDACTIE TEN BATE DER VER- DRUKTE JODEN.

Op 3 December is op initiatief van het Nederlandsch Jeugdleiders Instituut een collecte georganiseerd, die tot nationale inzameling werd, ten bate der Joodse vluchtelingen. Aan de collecte werd door leden van zeer verschillende jeugdorganisaties deelgenomen. Zij bracht een bedrag op dat terwijl wij dit schrijven de 400.000 gulden nadert.

Te Utrecht werd op 24 November een bijeenkomst gehouden op initiatief van de

leerlingen van De Werkgemeenschap van Kees Boeke te Bilthoven. Afgevaardigden van scholen en jeugdorganisaties uit een tiental plaatsen (o.a. A'dam, R'dam, den Haag, Utrecht) namen aan de besprekingen deel. Besloten werd mee te doen aan bovengenoemde collecte, mee te helpen aan algemene hulpacties tot het verkrijgen van kleding, voedsel en huisvesting. Verder worden er door jongeren uitvoeringen georganiseerd ten bate der vluchtelingen.

Er is een algemeen bestuur gevormd en plaatselijke kernen van actie.

3e LUSTRUM V.D.J.O.

De Vrijz. Democratische Jongeren Organisatie heeft onlangs haar 15-jarig bestaan feestelijk gevierd.

Bovendien gaf zij ter ere van dit derde lustrum een zeer interessant nummer van haar blad „Jongeren en Democratie“ uit (Nov. 1938).

Interessant in de eerste plaats om de vele bijdragen van bekende „oudere“ vrijzinnig-democraten, waaruit de buitengewoon goede verstandhouding spreekt die in deze kring tussen jongeren en ouderen bestaat.

Maar vooral belangrijk in het nummer van J. en D. is de schets van de geschiedenis der Vrijz. Dem. Jongeren Organisatie. Daaruit blijkt nl. dat de organisatie, die in de eerste tien jaren van haar bestaan voortdurend met grote interne moeilijkheden te kampen had, eerst in de laatste vijf jaar snel tot bloei is gekomen. Zeker kwam dit voor een deel doordat de organisatie als zodanig betere basis kreeg. Een nieuwe grondslag voor het werk, die vaster omlijnd was dan de vroegere, maakte dat alleen werkelijk overtuigden lid werden en daardoor dat er een grotere eenheid kon ontstaan.

Een andere oorzaak van de groei der V.D.J.O. is echter geweest de bedreiging en belaging die de democratie bijna overal ging ondervinden. De schrijver van het historisch overzicht zegt daarvan: „Allereerst ging ook tot de jongeren steeds meer het besef doordringen, dat onze hoogste goederen ernstig in gevaar dreigden te komen, en dat het noodzakelijk was deze te verdedigen tegen de opdringende belagers der democratie. Ook de actie van de vijanden der democratie, welke in het begin vooral onder de jongeren zoveel aanhangers verwierf — veelal aanhangers die door politieke onwetendheid volkomen te goeder trouw en met groot enthousiasme meenden een groot toekomstideaal te dienen, maar spoedig bemerkten op het verkeerde pad te zijn — deze actie wekte

een reactie op onder de jongeren, die vooral onze organisatie ten goede kwam. De jongeren in vrijzinnige kringen, tot dusver politiek zo onverschillig, werden zich bewust van hun grote verantwoordelijkheid als toekomstige staatsburgers en de V.D.J.O. won daardoor belangrijk aan macht en activiteit“.

Dat de belangstelling toenam blijkt ook wel uit de cijfers betreffende de deelname aan de landdagen, die sinds 1934 werden georganiseerd. Dit eerste jaar bedroeg het aantal deelnemers ± 600, het volgend jaar steeg het tot 1000, in 1936 bedroeg het 1200, terwijl het vorig jaar 2000 jongeren den landdag bezochten.

Het is goed aandacht te besteden aan deze en dergelijke gegevens, waar er in onze tijd altijd maar weer gesproken wordt over de grote invloed die het fascisme op de jeugd kan hebben. Blijkbaar is de democratie ook in staat jongeren warm te doen lopen, en dan alleen uit eigen vrije beweging.

VIERWEEKSE JONGE VROUWEN KURSUS.

De Arbeiders Gemeenschap der Woodbrookers wil het nieuwe jaar met een nieuw stuk werk beginnen. Van 9 Januari tot 4 Februari zal zij een cursus organiseren voor jonge vrouwen, die haar werk hebben in ziekenhuis, huishouding of kantoor. Men verwacht meisjes en jonge vrouwen van stad en platteland, die een vakopleidingstijd achter de rug hebben en nu behoefte hebben aan geestelijke verdieping en sociale oriëntatie.

Er zal aandacht worden besteed aan de hedendaagse sociale bewezingen, aan leidersfiguren, aan omgang met mensen, natuur en dingen.

KERSTVERHALEN

om voor te lezen of te vertellen vindt U o.m. in:

(Voor jongeren)

DE STER VAN BETHLEHEM, (6)
een bundel Kerstverhalen, verzameld door C. Jacobs,
ingeleid door Dr G. Horreüs de Haas.

Als Kerstmis nadert komt bij ouders en jeugdleiders de vraag op: wat zal ik bij het Kerstfeest voorlezen of vertellen en de kinderen als blijvend Kerstgeschenk geven? Met deze bundel is getracht, en wij kunnen gerust zeggen, ook bereikt, deze alhier weer herhaalde vraag te beantwoorden. In deze aantrekkelijke uitgave vindt men een verzameling bekende en minder bekende Kerstverhalen voor jongere kinderen, alle tot ons sprekende van de grote Liefde en het Heilig Kerstgebeuren. Dit boek wil, evenals het volgende, bijdragen tot de wijding van het Kerstfeest. De uitvoering is fris; een stevig geel omslag omsluit het forse boek dat ook in linnen band verkrijgbaar is. — Prijs 90 cent, geb. 60 cent meer.

Inhoud: P. Roeggien Vrolijke Kerstmis; A. W. Mercier: Het Kerstkindje; E. Mees: Heggelannes; G. B. Impink-Got Buddet: 't Kerstkind (naar Sign. Strauvel); Z. Topelidje: Ster-ongie; G. Lenore: Mathote; Anna Snelten; De vierde wijze uit 't oosten (naar H. van Dijke); D. A. Cramer-Schaaps: De vader; Pil de Mont; Van Godelindus.

Dit is een bundel echt goede en vorstende Kerstverhalen.

(Mevr. Eigenhuis-van Gendt in Eenheid.)

Iedere Zondagschool en ieder predikant zal deze bundel willen besitzen. Wij wensen hem en nog veel meer handen opdat zijn licht schijne in heel veel harten.

(Ds L. R. v. d. Broek in Ons Godsdiensig Leven.)

Wij hebben alle reden voor deze bundel dankbaar te zijn, hoewel Kerstverhalen er ook in omloop zijn, aan mooie vertellingen van enige literaire waarde te nog steeds behoefte.

(Ds D. Drijver in De Opbouw.)

Wie wat moois wil voorlezen bij de kerstboom schaft zich dit boekje aan.

(Mevr. Padi in Kringorgaan.)

(Voor ouderen)

HET BLIJDE GEHEIMENIS, (7)
een tweede bundel Kerstverhalen, verzameld door
C. Jacobs, ingeleid door Dr G. Horreüs
de Haas.

Weer eens een boek, waarvan men reeds te voren met zekerheid durft te zeggen, dat het „er in zal gaan“. Want deze bundel, die bestemd is voor een leeftijd boven 14 jaar, bevat een keur kerstverhalen — voor velen waarschijnlijk nog onbekende — van de bekendste schrijvers. Wanneer we zo namen zien als Joh. Fabricius, Antoon Coolen, Felix Timmermans, Selma Lagerlöf en andere, dan zouden ook hier de zoveel gebruikte woorden van toepassing kunnen zijn: de namen waarborgen kwaliteit. De samensteller heeft voor een goede keuze gezorgd, en het uiterlijk van het boek is in overeenstemming met de waarde van de inhoud: een stevig, heiderblauw omslag omsluit een schat van aantrekkelijke literatuur. — Prijs zie boven.

Vervolg pag. 4 omslag.

VOLKS *713 2862* **ONTWIKKELING**

**MAANDBLAD UITGEGEVEN VOOR DE
MAATSCHAPPIJ TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN
ONDER REDACTIE VAN:**

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT Prof. R. CASIMIR, A. H. GERHARD,
Prof. Dr. J. H. GUNNING Wz., Dr. Ph. J. IDENBURG, Dr. K. F. PROOST,
G. VAN VEEN, J. HOVENS GREVE, Secretaris



Jan Nieuwenhuysen
1784

PER
JAAR
F 8.75

VAN GORCUM & COMP. N.V.
UITGEVERS ===== ASSEN

PER
NUMMER
F 0.75

INHOUD VAN AFLEVERING 4.

	Bladz.
Volksontwikkeling en Dienstplicht, door J. H. Fruyt van Hertog	101
De school en de lichamelijke opvoeding. Rapport van het Rijkscollege voor de lichamelijke opvoeding	112
Jeugdleiding, door K. Terpstra	117
Het IVIO en de groei van het vervolgonderwijs, door B. H. Perels en C. J. J. Wiedhaup	124
Boekaankondiging	130
Feiten en Pogingen	131



Verschenen:

DE BESTEDING VAN DE VRIJE TIJD DOOR DE NEDERLANDSE ARBEIDERS

uitkomsten van een enquête onder 621 arbeiders

door

Dr. A. BLONK en Dr. J. P. KRUIJT
met medewerking van E. W. HOFSTEE
doctorandus soc. geogr.

Prijs f 1.50

NUTSUITGEVERIJ CENTRAAL STATION, AMSTERDAM



0248 4455

Volksontwikkeling en Dienstplicht

door J. H. FRUYT VAN HERTOEG.

Reserve-Kolonel der Infanterie

Wanneer wij ons de vraag stellen, of er in ons Volk een drang bestaat naar verdere geestelijke ontwikkeling, dan moet men in algemeenen zin die vraag met „ja" beantwoorden.

Van de bronnen, waaruit die drang ontspruit, moeten in het verband van deze verhandeling genoemd worden:

1^o het onvoldaan zijn met hetgeen de school geschonken heeft voor de geestelijke weerbaarheid in het leven;

2^o de behoefte aan een tegenwicht van den geest-doodenden mechanischen arbeid in fabrieken, kantoren e.d.

3^o de zucht, om vrij en ongehinderd te kunnen „ronddolen" in het geestesleven, niet gebonden aan allerlei wetten, voorschriften, bepalingen, die de menschen in het dagelijksch leven persen op allerlei paadjes en plaatsjes.

Hoe uit zich die drang? Bij het meerendeel meer door **w e e t g i e r i g h e i d** dan door **l e e r g i e r i g h e i d**.

Die **l e e r g i e r i g h e i d** openbaart zich bij de jongeren na de schoolopleiding in het willen leeren van één of enkele vreemde talen en voorts in belangstelling voor technische (voornamelijk motoren en radio) gelegenheden. Overigens is het **w e e t g i e r i g h e i d**.

In dat „willen weten" valt zelden een bepaalde lijn, een vast plan te ontwaren. In de meeste gevallen is het „leeshonger". Oppervlakkig (evenals de geliefde bioscope) wordt geestelijk verwerkt, wat het toeval in handen speelt. Geestelijke **v e r d i e p i n g** is dan nimmer het resultaat.

Laten we ons verder bepalen tot den jongeman in het laatste gedeelte van zijn puberteitsperiode (18 tot 23 jaar) en stellen we ons de vraag, hoe is zijn beeld, lichamenlijk en geestelijk?"

L i c h a m e l i j k. Op enkelen na, die daadwerkelijk de sport beoefenen — en die dus niet behooren tot de hup-hup-roepers aan den kant achter het lijntje of op de tribune — slap, zeer slap. Doffe, holle oogen, ingevallen wangen, een uitgezakte onderlip, alles gevolg van funeste sigarettenrookerij. Hooge schouders, platte borst, de handen diep in de zakken. Stilstaande leunend tegen een muur of paal of hangend over een rijwiel. Om zich te verplaatsen zelfs over zeer korte afstanden, steeds op de fiets; en als er bij uitzondering geloopt wordt, dan 's het bij de meesten — de schouders bij de ooren en de handen in de zakken tot aan de ellebogen.

Wist ge, dat bij bedoelden jongeling een week na zijn inlijving in militairen dienst niets meer van die slapheid te bemerken valt en hoe hij zelve zich inspant, om zich van een andere, betere zijde te doen kennen?

Geestelijk. Volgens de psychologie zouden we moeten kunnen constateeren ethische, aesthetische en religieuze idealen, kiemvorming voor een later leven van toewijding en waardevervulling.

Zeker — er doen zich gevallen voor. Maar het meerendeel? Bioscope, dancing, bar. Oorzaken? Laat die vraag rusten. Als iemand te water geraakt is, moet men ook niet vragen, waardoor het ongeval gebeurd is, maar men moet „het water in". Met krachtige slagen er op af en helpen met inzet van alle krachten. Zoo ook hier.

Waarin bestaat het geestelijk tekort van den jongeman?

Bepalen we ons tot de hoofdzaken; tot de gebieden van het intellect, den wij, het saamhoorigheidsgevoel.

Intellect. Hiervoren gaven we reeds te kennen, dat de verworven schoolkennis (men lette niet alleen op het lager onderwijs; de klacht geldt ook voor H.B.S. en gymnasium) geen voldoende zekerheid voor 100% geestelijke weerbaarheid voor het volle leven schenkt. Helaas duidt het woord „schoolsch" op een vacuum. Wat het leven — het harde veeleischende leven — vraagt, dat moet voor een goed deel de school geven, althans de grondslagen daarvoor leggen.

Bovendien in meer algemeenen zin moet in dit verband de jonge mensch leeren „zien", „hooren", „denken". Hij moet aan zijn gedachten richting en vorm kunnen geven. Actief denken, geen napraterij.

Hij moet leeren zich behoorlijk uit te drukken.¹⁾

Hij moet een werkplan kunnen samen stellen voor zijn geestelijken en lichamelijken arbeid.

Hij moet weten, hoe hij zijn energie moet ontwikkelen en benutten, en dat, wil men iets bereiken, men er op af moet gaan.

Hij moet leeren, hoe hij een gulden kan verdienen en hoe hij dien mag uitgeven.

Hij moet leeren, dat aan alle doen en niet-doen consequenties zijn verbonden.

¹⁾ Hoe menig z.g.n. geschoold arbeider ziet er dagen lang tegen op een brief te schrijven en menig student aan onze universiteiten levert epistels van dien aard, dat men geneigd is te zeggen: „ga je schoolgeld terug halen."

Ergelijk is het evenwel, dat dagbladen — waaronder groote — zich schuldig maken aan het afdrukken van briefjes van maatschappelijk eenvoudige Moeders en Vaders, waarin deze op onbeholpen manier kennis geven van het niet ter school kunnen komen van een van hun kinderen.

Redactie en inzend(st)er dienen te bedenken, dat in dergelijke gevallen de Moeders en Vaders een beleefdheid en een wettelijken plicht vervullen, dat zoo'n Moeder minder opziet tegen een dag „uit werken" gaan, dan tegen het schrijven van bedoeld briefje.

ten slotte, dat het publiceren van deze onbeholpen gestelde briefjes een slag is in het aangezicht van het Nederlandsche lager onderwijs.

Hij moet leeren weerstand bieden aan de suggesties door reclame, slagzinnen e.a., waarvan slechts heel enkele zijn geestelijk en lichamelijk heil op het oog hebben.

Hij moet innerlijke waarde kennen van de dagelijksche stoffelijke behoeften en weten op welke wijze daarin voorzien wordt.

Hij moet van zijn Land en zijn Volk kennen het verleden en het heden; hij moet innig en vast beseffen, wat er noodig zal zijn om een duurzaam voortbestaan daarvan te verzekeren, en diep en ernstig begrijpen, wat daarbij zijn eigen levenstaak is.

Gevoelen. Den jongen man moet de oogen en de ziel geopend worden — op de voor de puberteit noodige omzichtige wijze — voor de hooge waarden, die het leven biedt en behoeft.

Hij moet leeren mee-strijden om terug te winnen, wat aan schoons de laatste tientallen jaren verloren is gegaan door gebrek aan inzicht en ruggegraat bij de *ouderen* en door braniezucht, bandeloosheid en gezinszwakte bij de *jongeren*. Terugwinnen vooral „eerbied”, niet het minst voor de jonge vrouw, die feitelijk door de ouders en haar mannelijke leeftijds-genooten jammerlijk in den steek gelaten is, toen plotseling de emancipatie haar betrekkelijke vrijheid schonk.

Hij moet leeren strijden om het behoud van zijn zelfrespect.

Hij moet leeren eerbied voor andersdenkenden en -voelenden.

Hij moet leeren te ontdekken en te behouden de nieuwe waarden, die ook deze tijden — hoe bijzonder deze ook zijn — in zich verbergen.

Bovenal moet zijn ontwakend religieus gevoel aan hem zelve geopenbaard worden. „Gevoel”, dat beteekent niet, geperst worden in den vorm van slechts door enkelen te beseffen philosophische hoog-intellectueel gevormde volzinnen, of verstarring in programma-achtige passiviteit. Het moet zijn een religieus gevoel, dat het hart doet openbarsten onder een drang tot actief danken, actief denken, actief dienen om al het schoons en goeds, dat steeds en alom een Hoogere Macht ons openbaart.

Wil. Als de mensch in zijn „wil” vrijgelaten wordt, vervalt hij dooraans in ruwheid, onmatigheid, dierlijkheid.

De samenleving breidelt dan dien wil en deze wordt van een actief iets, een passieve handeling, gebonden als hij dan is aan allerlei ge- en verboden.

Toch ontwaakt bij elk jong mensch de drang tot actief willen en hij verzet zich vaak op krachtige en taaië wijze tegen alles, wat hem daarbij in den weg treedt.

Moeten we hem figuurlijk bij den nek nemen en hem dwingen onmiddellijk en zonder voorbehoud te doen, wat wij ouderen voor hem gedacht en uitgepaald hebben?

Of moeten wij ons bezinnen om den actieven wil van den jongeren op te voeren tot arbeidsdrang, arbeidslust, levensdurf en levensblijheid?

Kies zelve. Beschouw elk geval afzonderlijk. Verbieden is zoo gemakkelijk, maar beneemt in vele gevallen het uitzicht op den weg, dien de jongere — eenmaal vrij gelaten — heeft in te slaan.

Ik wil hierop niet verder ingaan; ieder onbevangene weet, hoe het in eigen kring gesteld is en hoe het zou moeten worden.

S a m e n h o o r i g h e i d. Bekend is de zucht tot onderlinge aansluiting bij de pubermenschen en afwending van de ouderen. Er openbaart zich dus een samenhoorigheidsgevoel, maar de jongeling is nog verre van een „gemeenschapswezen". En dat zeer zeker de tegenwoordige werklooze jongeling, die opgegroeid is met de gedachte van te „winnen zonder werken", steeds te „ontvangen en nooit te geven". Dat is zijn schuld niet. De oplossing van de schuldvraag brengt ons echter niet veel verder. Het gaat er om, de zich tegen allen en alles verzettende jongelieden, die zich niets en dan ook niets aantrekken van verdriet, schade en onheil, die zij in kleinere en grootere kringen stichten, te doordringen van het besef, dat de mensch slechts aan blijheid wint, wanneer hij die wint met anderen, en voor anderen. En daarvoor is noodig s a m e n g a a n hand aan hand, hoofd aan hoofd, hart aan hart.

Eén zijn, één zijn!

En nu de vraag, kan de omstandigheid, dat een aanzienlijke schare jongelieden voor een aantal maanden in het verband der w e e r m a c h t bijeengebracht wordt, benut worden om te pogen de geschetste gebreken te verhelpen?

Daarop antwoord ik vol overtuiging „ja" en tevens, dat niet alleen de samenleving in het algemeen, maar ook de weermacht van dat pogen de vruchten zal plukken.

Men vergete echter niet, dat de tijd, gedurende welken de jongelieden deel uitmaken van de weermacht, betrekkelijk slechts kort is (zie hierna). Tevens, dat het dan geldt ten eerste het opheffen van den door omstandigheden aan den dag getreden geestelijken en moreelen achterstand en ten tweede hen op het hooger geestelijke en moreele plan te brengen, waarop de weerbare Nederlandsche jonge man moet staan, wil hij op waardige wijze zijn nationalen plicht kunnen vervullen tegenover het verleden, het heden en de toekomst van het Nederlandsche Volk.

Bepalen we ons in het volgende tot de jongelingen, die voor e e r s t e o e f e n i n g in het Nederlandsche Leger onder de wapenen zijn gekomen, en bij de regimenten zijn ingedeeld.

Hierbij moge ik opmerken, dat de ruimte, die mij in dit blad is toegestaan, mij noodzaakt mij te bepalen tot het aangeven van enkele richtlijnen.

Is een gelijksoortige behandeling voor allen noodig en mogelijk? Neen, want de algemeene ontwikkeling en de schoolontwikkeling loopen sterk uiteen.

Wat de schoolontwikkeling betreft, staan onderaan het schippers- en het kramerskind (nog lager staanden komen voor, maar zijn weinig in getal). Bovenaan staan de academisch ontwikkelden, die niet geplaatst konden worden op een der scholen voor reserve-officieren (het aantal jongelieden, dat zich hiervoor aanmeldt, overtreft in beduidende mate dat van de beschikbare plaatsen).

Wat algemeene ontwikkeling aangaat, staan juist de schippers op een betrekkelijk hoog peil. Milieu en beroep oefenen hier grooten invloed uit. Voor menig boerenzoon is de militaire dienstdtijd het eerste en vaak ook eenige tijdperk in zijn leven, dat hij iets van de wereld ziet en met ander soort menschen in dagelijksche aanraking komt.

Het onderwijs zal dus groepsgewijze gegeven moeten worden; we komen hier nog op terug. Toch zal het noodig zijn, dat bepaalde besprekingen van ethischen, moreelen en religieuzen aard, alsmede de meeste filmvertooningen gezamenlijk genoten worden. Maar bovendien zal er zelfs s t r e e k s gewijze variatie noodig zijn, want én schoolontwikkeling én algemeene ontwikkeling in verschillende deelen des lands wijken beduidend van elkaar af, terwijl ook die van de groote-stads-jongeling zeer verschilt van die van het platte land.

Bij deze en verdere besprekingen laat ik hen, die de k a d e r o p l e i d i n g volgen, buiten beschouwing; hun z.g. vrije tijd is geheel bezet met opgegeven studie.

De vraag dient gesteld, of het volgen van het onderricht en het bijwonen van de besprekingen v e r p l i c h t gesteld moeten worden.

Gelet op het algemeen belang, meen ik die vraag bevestigend te moeten beantwoorden, al zal er ruimte moeten zijn voor enkele uitzonderingen. Deze moeten zich bepalen tot hen, die zich bekwamen voor een examen, verband houdende met hun burger loopbaan. Voorts zal voor enkele gedeelten vrijstelling verleend kunnen worden, daar het geval zich zal kunnen voordoen, dat de betrokkene reeds ter zake over voldoende ontwikkeling beschikt.

Uniformiteit van leerplan is dus uitgesloten. We komen hierop nog terug.

Welken tijd kan (mag, moet) men voor de gewenschte ontwikkeling benutten?

Hierop dient met bijzonderen nadruk geantwoord te worden, dat het absoluut uitgesloten

is, dat een gedeelte van den militairen oefeningstijd — hoe klein dat gedeelte ook zou zijn — daarvoor besteed zou kunnen worden. De militaire eerste-oefeningstijd, kort geleden voor de meeste wapens op 11 maanden gebracht, is feitelijk nog ontoereikend om een jongeling op te leiden tot geoefend soldaat. Wat deze in den modernen oorlog moet kennen, is meer dan het tienvoudige van dat van vóór den grooten oorlog. Geen minuut kan van den militairen opleidingstijd worden afgenomen.

Wel is de z.g.n. vrije tijd ruimer geworden, d.w.z. het aantal avonden is verdubbeld; hierin moet de gelegenheid worden gezocht.

Maar . . . laten we ons daarvan ook weer geen te grooten dunk vormen. Daartoe gelde de volgende berekening.

Laat ons het hoofdwapen — de infanterie — nemen en stellen we het aantal weken van den eerste-oefeningstijd van 11 maanden op 48.

Hiervan moet afgetrokken worden de tijd, waarin geen avonden voor lessen mogelijk zijn, zijnde:

13 weken eerste gedeelte recruitentijd (grootte vermoeienissen voor den jongeling, huishoudelijk onderricht (reiniging enz.)),

5 weken groote oefeningen (grootte vermoeienissen, tal van nacht-oefeningen),

1 week Kerstmis-Nieuwjaar,

1 week Goeden Vrijdag-Paschen.

Totaal 20 weken.

Er resten dus nog 28 weken.

Van de 6 werkdagen der week moeten worden besteed:

1 avond oefening bij duisternis;

1 avond bewegingsvrijheid (Zaterdag),

1 avond vrij,

Totaal 3; rest 3.

Aannemende, dat de lesavond bestaat uit 2 uren, dan zal het betreffende leerplan opgebouwd worden op een totaal van $28 \times 3 \times 2$ uren = 168 uren.

• Dat is dus niet veel en . . . laat men gerust aannemen, dat dit aantal nog ruim gedacht is, want hierbij is nog geen rekening gehouden met catechisatie, kerkgenootschappelijke vereenigingsavonden, alarmoefeningen, ziekte, bijzondere verlofdagen, e.d. Om zeker te zijn, kan men het aantal beschikbare uren gerust stellen op 150; voor de sporadisch voorkomende analphabeten en vrijwel-analphabeten zou dit aantal uitgebreid moeten worden. Als we dit vergelijken met het aantal lesuren van de lagere school, dan komen we tot 1½ maand. Dat is dus betrekkelijk gering.

En nu het leerplan. Is dit noodig? Ja, juist omdat het aantal uren zoo gering is, is dat noodig. Echter zou ik niet veel verder willen gaan dan:

a. het aangeven van hetgeen op intellectueel peil bereikt moet worden (zie boven) en dit zeer zeker ook om de zekerheid te verkrijgen, dat, wat dit peil betreft, elkeen in de weermacht aan minimum-ten stellen eischen voldoet;

b. uren beschikbaar te stellen voor bijzondere besprekingen door de geestelijke verzorgers (veldpredikers en aalmoezeniers) of andere daartoe geschikte personen;

c. algemeen-ontwikkende film-vertooningen.

Dit alles moet te voren geregeld worden, wil men iets bereiken.

Men schenke echter ruime vrijheid in de wijze, waarop het bereikt wordt.

Beslist noodig is het, dat aan het eind van den eerste-oefeningstijd een onderzoek naar de resultaten wordt ingesteld.

Bijzonder voordeel kan bij dit alles getrokken worden van de uitkomsten van het reeds bij de keuring van de dienstplichtigen ingestelde onderzoek naar het algemeen practisch intellect (A. P.I.), hoewel dit waarschijnlijk eenigszins gewijzigd zal moeten worden om er voor de selectie nut van te kunnen trekken.

ad. a. Waaraan moet dat betrekkelijk klein aantal uren in de eerste plaats besteed worden, wat het z.g. intellectuele gedeelte betreft?

Aan leeren zien, leeren hooren, leeren denken, leeren de gedachten behoorlijk uit te drukken, mondeling en schriftelijk (zie hierboven), aan praktische levenskunst, t.w. eenvoudige warenkennis, eenvoudige voedingsleer, eenvoudige boekhouding, cijferen, waarde van geld, hoe het inkomen te besteden (een gulden is slechts 100 cent en kan maar éénmaal uitgegeven worden!),

aan staatsburgerzin; hoe geregeerd wordt, het staatsinkomen, hoe het verkregen wordt en waaraan het besteed wordt; het economisch leven in Nederland, sociale nooden en maatregelen, de beteekenis van Nederlandsch Oost- en West-Indië.

ad b. Men late de geestelijke verzorgers vrij in de keuze van hun onderwerpen, doch de Regeering bepale wél, welke strekking bijzondere besprekingen moeten hebben buiten het enger begrensde Godsdienstige onderhoud.

ad c. Betreffende de algemeen-ontwikkende filmvertoningen denk ik aan de waardevolle exemplaren van het Kolobiaal Instituut en aan die,

welke andere openbare en semi-openbare instellingen ter beschikking hebben en willen stellen.

Er is machtig veel van dien aard!

Laat ik in dit verband ook wijzen op rond-te-zenden tentoonstellings-materiaal als van de Vereeniging tot aesthetische ontwikkeling bij het voortgezet onderwijs (V. Ae. V. O.).

En nu — wie moet dit onderricht geven? Eisch is, dat de korpscommandant de leiding heeft en verantwoordelijk is. De lessen kunnen gegeven worden door officieren, hogere onderofficieren, ontwikkelde dienstplichtigen en enkele particulieren, terwijl ook voordeel getrokken kan worden van instellingen als instituten voor (schriftelijke) zelfontwikkeling, waarbij voornoemde personen bij de uitwerking van de opdrachten leiding zouden kunnen geven.

De leermiddelen? Het geldt hier een bij uitstek nationaal belang. Dat dan ook de nationaal-gesternde vereenigingen hierbij hun aandeel op-eischen; ik denk aan de Vereeniging tot Nut van 't Algemeen, de Koninklijke Nationale Vereeniging tot steun aan miliciens, het Koloniaal Instituut, de Tucht-unie, Nederland in den vreemde, Nederlandsch Jongeren Verbond, Kunst aan 't Volk, en zoovele andere.

Echter, organisatie is hier noodig, niets redt zich vanzelf!

Hiervoren kwam duidelijk aan het licht, dat hetgeen den Nederlandschen jongeling ontbreekt om te komen op het peil van den geestelijk weerbaren, zich-zelf en anderen respecteerenden, staatsburger, niet ten volle gedurende zijn militairen dienstdtijd bijgebracht kan worden.

Is het mogelijk nog op andere wijze het gestelde doel te bereiken?

Vóór we hierop trachten antwoord te geven, dient overwogen te worden, of het te-kort van dien aard is, dat het noodig is ingrijpende maatregelen te treffen.

Wie zich indenkt in de feitelijk droevige figuur van den Nederlandschen pubermensch — en dit geldt heusch voor alle lagen der samenleving — zal overtuigd zijn, dat zelfs spoedig en krachtig ingrijpen noodig is.

De toestand is inderdaad zóó, dat de mentaliteit van den Nederlandschen jongenman na het verlaten van de lagere school en de middelbare school (gymnasuim hieronder begrepen) met eenparig versnelde beweging helling afwaarts gaat en in haar vaart helaas het jonge meisje — de aan-aanstaande Nederlandsche Moeder — meesleurt.

Wie zich rekenschap geeft van het diep-ingevreten gebrek aan in-spanningslust, aan eerbied voor maatschappelijke orde, aan samenlevings-gevoel, aan vermogen zich zelve beperking op te leggen op moreel en materieel gebied, zal zeggen het kan en mag niet langer zoo.

Aanpakken! Geen commissie! Geen congres! We congresseeren veel te veel! We doen te weinig. De Regeering moet gebruik maken van de organen, waarover zij beschikt. Opdracht geven op korten termijn!

Een der middelen is arbeidsdienstplicht, bij voorkeur onmiddellijk voorafgaande aan den militairen dienstplicht.

Stellen we ons reeds nu de vraag, of de arbeidsdienstplicht de werkloosheid in haar wezen zal te niet doen. Die vraag moet in algemeenen zin ontkennend beantwoord worden. De chronische en de seizoenswerkloosheid zeker niet. Van de crisiswerkloosheid schuilen de oorzaken dieper, dan men oppervlakkig denkt.

Wel echter kunnen de gevolgen van de werkloosheid met meer effect bestreden worden door de betrokkenen een tijdlang aan de invloeden van het onafgebroken niets-doen te onttrekken en bovendien de plaats van hen, die inderdaad werkten en opgeroepen worden, door jongeren te doen innemen.

Laten we het vraagstuk van den „arbeidsdienstplicht“ aan een korte beschouwing onderwerpen.

Wie moeten opgeroepen worden? Allen, met uitzondering van gevallen als kostwinner en persoonlijke onmisbaarheid. Dus niet slechts werklozen.

Moeten de jongelieden gegroepeerd worden en hoe?

Samenbrenging in groote verbanden lijkt mij noodig; anders is de inwerking van de verbetering-brengende maatregelen in een betrekkelijk kort tijdsbestek niet mogelijk. Bovendien belangrijke zaken, die de jongeling zich eigen moet maken, zijn: het treden uit zijn eigen kleine maatschappelijke kringetje, eerbied winnen voor anderer opvattingen, het leeren kennen, wat er omgaat aan vreugde en leed in andere milieus, zijn eigen kennen en kunnen toetsen aan die van anderen.

Hoe te groepeeren? Streeksgewijze, waarbij ik echter de ongeschoolde arbeiders afzonderlijk bijeengebracht zou wenschen.

Een lichamelijke en geestelijke keuring, alsmede een onderzoek naar het algemeen practisch intellect, dient aan de indeeling vooraf te gaan.

Waar toe moet de jongeling opgeleid worden? Opgeleid? Ja! Arbeidsdienstplicht mag nooit ontaarden in „bezig houden“.

Er moet een doelstelling zijn.

Het doel moet zijn:

a. Geestelijk.

de krachten ontwikkelen voor een beter gefundeerd levensplan en daarmee meer levensgeluk voor de volgende jaren.

inzicht geven op de mogelijkheid zelf tegenwicht te vormen tegen het demoraliseerend niets-doen,

nuchteren kijk verschaffen in de levensverhoudingen en levenskansen, versteviging van de overtuiging omtrent de noodzakelijkheid van maatschappelijke orde,

ontwikkeling van de geestelijke krachten tegenover de vermechaniseering van denken, voelen en willen als gevolg van de industrialiseering in het algemeen, het werk als dat aan den loopenden band in het bijzonder,

vermindering van het aantal ongeschoolde arbeiders, op hooger plan brengen van algemeen oeconomisch inzicht, boekhouding, warenkennis, inkoop, verkoop, winstberekening, grondstoffen, afzetgebied,

gevoel aanbrengen voor het schoone en waarachtige, bevordering van het religieus besef.

b. L i c h a m e l i j k.

gewenning aan soberheid en reinheid,

ontwikkeling van spieren en beenderenstelsel,

ontwikkeling van snelheid en uithoudingsvermogen te water en te land, elk arbeidsdienstplichtige moet de training doorloopen voor de vierdaagsche afstandsmarschen en moet het diploma van geoefend zwemmer verwerven.

Uit het voorgaande blijkt, dat ik niet ijver voor een bijzondere vakopleiding. Deze is in algemeenen zin m.i. ook niet mogelijk.

Een oppervlakkige indeeling reeds van het terrein van werkzaamheid in de maatschappelijke bedrijven geeft het volgende beeld waaruit de groote bezwaren blijken:

I Industrie en overig ambacht.

- | | | |
|--|--|---|
| A. ambachtschool gevolgd. | $\left\{ \begin{array}{l} \text{a. geplaatst in een vak,} \\ \text{b. niet geplaatst in} \end{array} \right\}$ | $\left\{ \begin{array}{l} 1. werkt in ander \\ \text{bedrijf.} \\ 2. werkloos. \end{array} \right.$ |
| B. particulier vakonderwijs bij een patroon genoten. | $\left\{ \begin{array}{l} \text{a. geplaatst in een vak.} \\ \text{b. werkloos.} \end{array} \right.$ | |

II Lanbouw en veeteelt.

III Mijnbouw.

IV Scheepvaart. (grootte en kleine).

V Visserij.

VI Vertegenwoordiging en administratie.

VII Studeerenden.

VIII Ongeschoolden. (zie hierna).

Voor vakwerkzaamheden acht ik het raadzaam, zich te bepalen tot hetgeen noodig is voor eigen onderhoud (bakkerij, slagerij, herstelling van kleding en schoeisel).

De overigens te verrichten arbeid zou ik willen aanwenden ter inhaling van achterstand op waterstaatkundig- en defensie-gebied, grensversterkingen, kazematten bouwen, boschaanleg, heideontginning, historisch bodemonderzoek, aanleg vakantieoorden.

Over de ongeschoolden in het kort dit. Het aantal dezer groeit steeds aan; niet alleen dat vele jongeren ongeschoold blijven, maar de ouderen worden ook eerder dan vroeger uit de bedrijven gestooten.

Waar men nu overal de motor de menschen- en paardenkrachten ziet vervangen, acht ik het raadzaam, dat alle ongeschoolden in arbeidsdienstplicht onderricht krijgen in kennis van motoren en opgeleid worden tot automobiellbestuurders. Dit is noodzaak.

Bezien wij ten slotte den arbeidsdienstplicht in verband met den militairdienstplicht.

Welke zijn de voordeelen voor de weermacht?

De volgende:

— betere geestelijke en lichamelijke ontwikkeling bij de intrede in de weermacht, waardoor de militaire vaardigheid spoediger eigen gemaakt kunnen worden,

— tuchtgewinning,

— lichamelijke keuring kan nog nauwgezetter plaats hebben (simulatie en aggraviatie vrijwel uitgesloten, langdurige praktische toetsing en observatie mogelijk),

— onderzoek voor aanwijzing tot opleiding en indeeling bij de verschillende wapens kan zóó uitgebreid plaats hebben, dat teleurstellingen in de toekomst vrijwel uitgesloten zijn,

— het psychotechnisch onderzoek, dat thans geschiedt aansluitende aan de lichamelijke keuring van de ingeschrevenen voor den militairdienstplicht, kan uitgebreider en dieper geschieden; aan dit groepsonderzoek kan een persoonlijk onderzoek toegevoegd worden (noodig voor kaderaanwijzing en indeeling bij bijzondere wapens).

Mag ik nu ten slotte aandacht verzoeken voor de volgende getallen? Het aantal ingeschrevenen voor de lichte 1939 bedroeg ± 75000 . Gemiddeld worden 40% afgekeurd, zoodat 45000 ingelijfd kunnen worden. Niet allen worden ingelijfd; om bijzondere redenen wordt vrijgesteld. Zoo bestaat de lichte 1939 uit 43500 ingelijfden, die minstens 11 maanden moeten dienen. Aannemende voor het overzichtelijke, dat de lichte in

twee helften onder de wapenen komt en dat de arbeidsplicht één jaar duurt, dan zijn gelijktijdig ingedeeld bij den dienstplicht en bij den arbeidsplicht en dus „van de straat” (en uit bioscopen en .. en... en....) genomen $22000 + 75000 = 97000$ jongelieden; bij een half jaar arbeidsplicht wordt dat evenredig minder.

De kosten van den arbeidsdienstplicht kunnen voor een groot deel bestreden worden door overheveling van de werklozen-steungelden.

De school en de lichamelijke opvoeding

Rapport van het Rijkscollege voor de lichamelijke opvoeding.

Dit college eindigt zijn verslag over 1937 met de volgende ontboezeming:

„Diep teleurgesteld is het College dit jaar wederom over de geringe belangstelling, van Overheidszijde voor zijn arbeid en voor de lichamelijke opvoeding in het algemeen betoond, waarvan ook de door den Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen bij de behandeling der begroting voor 1938 op de in dit verband gestelde vragen gegeven antwoorden getuigen. Werkt enerzijds het gebrek aan geldmiddelen, als gevolg van de abnormale tijdsomstandigheden, remmend op het verstrekken van materiële steun voor de lichamelijke opvoeding, anderzijds mag niet uit het oog worden verloren, dat de lichamelijke paraatheid van een volk een landsbelang is, waarvan de behartiging niet geheel aan particuliere activiteit kan en mag worden overgelaten.

Het College handhaaft de stellige overtuiging, dat zijn arbeid en streven gerechtvaardigd is, en baseert zijn vertrouwen op de steeds meer erkende waarde van de lichamelijke opvoeding als volksbelang. Wellicht zal de overweging, dat een behoorlijke defensie zonder een systematische fysieke voorbereiding der dienstplichtigen niet mogelijk is, ten slotte voor deze zaak de belangstelling der Regering wekken, waardoor de meest noodzakelijke maatregelen t.a.v. de schoolgaande jeugd kunnen worden getroffen” ¹⁾.

De verwachting aan het slot uitgesproken heeft een wrange toon, als men bedenkt, dat reeds de voorganger van dit College in zijn rapport van Mei 1921 duidelijk zich kantte tegen de mogelijke opvatting, dat de algemene lichamelijke opvoeding vereenzelvigd zou kunnen worden met de militaire opleiding.

„Het doel van de eerste is immers niet de bereiking van voortreffelijkheid in een bepaalde wijze van lichaamsopvoeding of sport, de vorming van kracht-menschen, van snelle loopers, van zwemmers of fietser maar een algemeene, harmonische ontwikkeling van het lichaam, om flinke, krachtige menschen te kweken, in staat zich in te spannen, vermoeienis te doorstaan, weerstand te bieden aan moeilijkheden, om met kans op succes hun weg in het leven te vinden.” ²⁾

¹⁾ Zie „Het Onderwijs” van 1937 bl. 114.

²⁾ Zie Rapport van het Algemeen College van Advies voor de Lichamelijke Opvoeding, Mei 1921, bl. 4.

Hoewel de defensie-middelen in toenemende mate gemechaniseerd en gemotoriseerd worden lijdt het geen tegenspraak, dat voor een doeltreffende verdediging lichamenlijk goed geoefend menschen-materiaal een hoofdevereiste is. Doch de daartoe te vorderen voorbereiding en training kan in geen enkel opzicht gelden als de lichamenlijke opvoeding, welke een volk in zijn geheel behoeft en die reeds bij het jonge kind behoort te beginnen.

Los van elke defensie-overweging is de overtuiging langzaam groeiende, dat de l.o. een volksbelang is van de eerste grootte, helaas nog niet ter plaatse, waar een overtuiging effect kan sorteren.

Het is wel langzaam gegaan.

Eerst in 1857 werd de gymnastiek als een facultatief leervak in de wet opgenomen. Een poging in 1878 om de verplichting in de wet te doen opnemen faalde en het heeft tot 1889 geduurd, vóór aan alle Scholen het onderwijs in vak j werd voorgeschreven. Het was een onbenullig vak, dat der vrije en ordeoefeningen en bovendien stond de wet in ruime mate het verlenen van vrijstellingen toe.

Eindelijk scheen 1920 de definitieve overwinning te brengen; toen in Art. 42 der nieuwe Onderwijswet werd vastgelegd, dat de lichamenlijke opvoeding een der drie doeleinden van het Schoolonderwijs uitmaakt. Het werkte als een koude douche, dat tegelijk de verplichte invoering op alle scholen werd uitgesteld tot 1 Januari 1936. Dit geschiedde bij bij art. 195 lid 1.

Formeel ging die verplichte invoering voor de openbare school wel dadelijk in, doch in het 2e lid werd de mogelijkheid geopend om vrijstelling te verlenen, waarvan druk gebruik is gemaakt.

Dit lange uitstel, dat diende om de bijzondere school de gelegenheid te bieden „zich tijdig op dit nieuwe onderwijs in te richten" is de prijs geweest om art. 42 te aanvaarden. De grote meerderheid der belanghebbenden heeft zich natuurlijk dadelijk ingesteld op het befaamde: „Wie dan leeft dan zorgt".

En het resultaat? Het rapport vermeldt, dat in 1935 van de 3063 openbare en 4986 bijzondere lagere scholen respectievelijk 1017 met een onvoorwaardelijke vrijstelling en 2478 met een onvoorwaardelijke vrijstelling waren. Het College komt dan ook tot de conclusie, dat van de totale lagere schoolbevolking op 1 Januari 1936 van 1232000 leerlingen ten minste 500000 „verstoken zijn van eenigen vorm van lichamenlijke oefening in een tijd, waarin het kind het meest vraagt naar beweging en de door de school opgelegde dwang van stilzitten juist het grootst is".

Het behoeft geen betoog, dat voor een groot deel van de overige 732000 dit onderwijs nog op volstrekt onvoldoende wijze werd gegeven.

Wel een diep beschamend resultaat, niettegenstaande herhaalde malen

met klem en bijtijds er op gewezen is, dat men in 1936 nog niet gereed zou zijn. Dat werd wel geredelijk erkend, doch het geneesmiddel was een nieuw uitsstel tot 1 Januari 1941 opdat men zich behoorlijk op de invoering van het leervak kan „voorbereiden“.

Met schrijnende humor omschrijft het College dit besluit als de inluiding van een nieuwe periode van vijf jaren van „stilstand“ in de ontwikkeling van de lichamelijke oefening.

Men leze maar de Onderwijsverslagen over 1936 en 1937 om een indruk te krijgen van de buitengewone ijver om te maken, dat men 1 Januari 1941 klaar is om met dit onderwijs te beginnen.

Met waardering mag men uit die verslagen constateren, dat de officiële adviseurs der Regering, de Inspecteurs, niet nalaten op een behoorlijke voorziening aan te dringen, zij 't ook te vergeefs.

In de geschetste verhoudingen ligt het motief voor de verschijning van dit Rapport, wijl alle voorstanders van dit volksbelang, de l.o. zich ook steeds meer teleurgesteld voelen.

„Aan dit rapport ligt ten grondslag de bedoeling alle regeeringsinstanties en ook alle belangstellenden in de opvoeding der jeugd voor te lichten omtrent den werkelijk bestaanden toestand der lichamelijke opvoeding aan de inrichtingen van onderwijs, en omtrent de maatregelen, die naar de meening van het College getroffen dienen te worden, zoowel voor de lichamelijke opvoeding op de lagere, middelbare en nijverheidsscholen als ten aanzien van die opvoeding aan de universiteiten en hogescholen, welke bij de beide laatstgenoemde instellingen nog steeds ontbreekt.“

Aan deze bedoeling beantwoordt dit geschrift ten volle. Het is een voortreffelijk pleidooi voor de stelling dat „het een eminent Staatsbelang is, dat de natie in haar strijd om het bestaan als geheel zoowel beschikt over haar maximum van fysieke als over haar maximum van intellectuele en moreele kracht. De zorg voor de fysieke opleiding der jeugd moet daarom geheel parallel gaan met de zorg voor de geestelijke oefening“.

Het bevat een schat van gegevens over de toestand, tal van argumenten voor de noodzakelijkheid van l.o. der leerlingen bij alle takken van onderwijs van 4 jaar—24 jaar en vermelding van de bepalingen op dit gebied in andere landen, waaruit blijkt dat Nederland tot de zeer achterlijke behoort.

Hoe sterk echter de cijfer-gegevens over de lichamelijke toestand van ons volk ook mogen spreken, erg verontrustend zal de indruk er van op velen niet zijn, omdat dezen de „turner“ kunsten in geen opzicht onontbeerlijk achten. Voor dezulken vooral is de lezing der hoofdstukjes over de hygiënische en paedagogische betekenis zeer aan te bevelen. 't Is juist de algemene lichamelijke en geestelijke gezondheid onzer opgroeiende jeugd en der aankomende arbeidende klassen, die veel meer dan men zich waar maakt, worden bedreigd door het werk in de school, door een te langdurig

„zittend leven" of door de funeste invloed van bijna onafgebroken eenzijdige beroepsarbeid. Het ware inderdaad te wensen, dat allen, die invloed kunnen oefenen op de algemene gang, die onze volksoontwikkeling, in de ruimste zin des woords, nemen zal de inhoud van geschriften als dit ernstig ter harte wilden nemen.

We zijn niet blind voor de moeilijke tijden, waarin we leven en die — 't zij gul erkend — veel van wat nuttig, ja nodig — mag worden geacht, toch voor 't ogenblik onbereikbaar doen zijn.

Maar de roergangers van tegenwoordig schijnen de mening te zijn toegedaan, dat de lichamelijke opvoeding tot de luxe-artikelen behoort, wel aangenaam in 't gebruik, maar die men zich toch niet eerder mag aanschaffen, dan wanneer in al 't nodige is voorzien.

Ettelijke malen is reeds op dit aanbeeld gehamerd ter betere voorlichting. Het vorige rapport van Mei 1921 leverde reeds een sterk overtuigend betoog.

Herhaaldelijk is men in diverse publicaties er op terug gekomen. Zal dit rapport eindelijk nopen tot het minste wat er gebeuren moet: de maatregelen nu reeds treffen om te voorkomen, dat in 1941 een vernieuwd uitstel moet worden toegestaan?

Tot het terrein van ons tijdschrift behoort m.i. bovenal de pedagogische zijde van ons onderwerp, waarover eveneens kostelijke dingen zijn gezegd.

Schrijver dezes heeft eens in 't Feestnummer van het tijdschrift „De Lichamelijke Opvoeding" in 1922 o.a. het volgende geschreven:

„Er is misschien niemand, die meer overtuigd kan zijn van het nut der lichamelijke opvoeding dan wie door allerlei omstandigheden daarvan verstoken is gebleven en van de sport is afgehouden en bovendien voldoende kritisch is aangelegd om zich bewust geworden te zijn, welke nadelige gevolgen dat gemis op zijn karakter en mentaliteit gehad heeft."

Hoe juist zijn deze citaten uit het onderhavige rapport.

„De mensch staat als een lichamelijk-geestelijke eenheid, als individu te midden van de natuur en de cultuur. Hoe hij zich hiertegenover gedraagt, hoe hij de verschillende gebeurtenissen van het leven tegemoet treedt, welke waardeningen hij toekent aan maatschappelijke verhoudingen, aan karaktereigenschappen en deugden en bovenal hoe hij zich zelf zal ervaren en beschouwen, het voortdurend conflict tusschen moeten, willen en kunnen, waarmee het menschelijk bestaan gevuld is, en hoe hij zich zal weten uit te drukken in taal en gebaar, dit alles is niet alleen afhankelijk van de vorming van zijn geest, maar niet minder van die van zijn lichaam."

En dan nog dit:

„Wat wij in een mensch waardeeren als veerkrachtigheid, doorzettingsvermogen, nauwkeurigheid, beslistheid, opgewektheid, rustigheid enz. zijn eigenschappen van lichaam en geest, die beide zoowel door geestelijke als lichamelijke vorming kunnen worden versterkt. Ook de bestrijding van tekortkomingen, die door het milieu sterk in de hand worden gewerkt, zoals lomphheid,

stijfheid, onhandigheid, geremdheid, prikkelbaarheid, kan door een goed geleide, lichamelijke opvoeding belangrijk worden bevorderd.

Ook psychisch is het van groote waarde te weten, dat men een lichaam bezit, dat alle moeilijkheden kan overwinnen, een lichaam, dat aan onze wijsbesluiten geheel en onder alle omstandigheden ten dienste staat en waarop wij, welke omstandigheden de levensloop met of buiten ons toedoen ook moge scheppen, ten volle kunnen vertrouwen. Het zal ons gevoel van zelfvertrouwen vergrooten en het deel van de levensbeslommeringen, dat ons zorg baart of ons zou noodzaken van een taak af te zien, verkleinen."

Wie zou ook niet van harte instemmen met deze uitspraak bij de bespreking van de lich. opv. op de nijverheidsscholen:

„Het is echter niet alleen de algemeene groei-bevorderende en constitutioneel-versterkende waarde der lichamelijke opvoeding, die voor allen geldt, maar ook haar paedagogische waarde — het aankweeken, bevorderen, helpen ontwikkelen van snel leeren waarnemen, besluiten en handelen, zelfvertrouwen, zelfbeheersching, geschiktheid tot samenwerking — die een algemeen vormend karakter moet dragen."

Een bijzondere facet van het geheel der pedagogische betekenis wordt m.i. niet genoeg in ogenschouw genomen en is vooral van belang bij het onderwijs aan de jongelieden in de puberteitstijd.

Daar worstelt men steeds met het probleem van ongelijke geestelijke aanleg bij de kinderen ener zelfde klasse, ook van het zeer ongelijke tempo, waarin de geest werkt en opneemt bij overigens gelijke aanleg, ook van het grote verschil in concentratie-vermogen, waardoor de onderwijzer altijd te vechten heeft met de zeer ongelijke aandacht.

Daardoor komt men steeds tot de voor het gevoel steeds te grote aantallen van achterblijvers en der „zitten blijvers".

Men is al lang wel op het spoor gekomen van het feit, dat al die achterblijvers geenszins steeds geestelijk minderen zijn: Het daltoniseren is een der middelen om tot een juister taxeren te komen van de onderlinge verhoudingen. Van de kant der leerlingen zelfen zal zich het verschil voordoen als een besef van minderwaardigheid, van een niet-kunnen als de „knappen", wat voeren kan of tot onverschilligheid of tot een opgeven van inspanning „omdat men de dingen toch niet goed kan doen of tot innerlijke verbittering in het vage besef van verkeerde beoordeling.

Naar mijn overtuiging komt dit veel meer voor dan men vermoedt. Ik geloof dan ook, dat er veel geestelijke kracht in de jeugd onvoldoende geoefend is gebleven, doordat te vaak het gevoel domineerde van „toch niet te kunnen".

Verwonderlijk is bij jonge mensen de sterkende, de stimulerende kracht van de ervaring in enigerlei taak, van welke aard die zij, iets te kunnen presteren, dat enigszins uitsteekt.

Geschreven jeugdherinneringen moet men, geloof ik, altijd met enige omzichtigheid aanvaarden, maar waarschijnlijk kan ieder de juistheid

van bovenstaande stelling uit eigen ervaring wel bevestigen. Komt het niet vaak voor, dat een kind tot de zwakke broeders of zusters in de klas wordt gerekend, doch dat een geheel ander aspect oplevert op de speelplaats of een wandeltocht.

Is het ondenkbaar, dat, als de lichamelijke opvoeding, in de zin als het rapport aangeeft, de plaats verkrijgt in de school, die ze behoort te hebben, niet alleen de intellectuele resultaten er door zullen winnen wij de lichamelijke toestand bij velen zoveel beter zal zijn, doch dat ook in moreel opzicht het zo schadelijke minderwaardigheidsgevoel met veel beleid kan worden tegengegaan.

Er is geen kind bestand tegen een aansporing om zich op enig gebied in te spannen, als men op zijn vermogen om dat te kunnen doen durft vertrouwen op grond van zijn mooie prestaties op ander gebied.

A. H. GERHARD.

Jeugdleiding

door K. TERPSTRA.

Over de betekenis van de vrije jeugdvorming voor de opvoeding van de jeugd boven de schoolleeftijd.

In dit opstel wordt gesproken over vrije jeugdvorming en niet over „jeugdbeweging“. Hoewel in het spraakgebruik deze woorden doorelkaar gebruikt worden, wil ik onder „jeugdbeweging“ verstaan die vorm van jeugdorganisatie, waarbij de doelstelling en de leiding beide uit de jeugd zelve voortkomen, en waar de verbondenheid met de ouders alleen ideologisch, niet organisatorisch is. Dat deze vorm van zelfstandige jeugdbeweging grote opvoedkundige waarde heeft, spreekt vanzelf. Tot de zelfstandige jeugdbeweging behoort echter slechts een zeer klein deel van de jeugd. Bovendien begint de zelfstandige jeugdbeweging pas op een leeftijd van 18 à 20 jaar, terwijl de vrije jeugdvorming de opvoeding van de jeugd van 13—18 à 20 jaar bedoelt, al valt een deel van de jeugd van 18—25 zeker nog onder het begrip der vrije jeugdvorming, omdat ze niet in staat is voldoende leiding uit eigen kring voort te brengen.

„Onder vrije jeugdvorming verstaat men die algemene vorming, welke beoogd wordt door middel van het verenigings— en clubleven“. „Zij beoogt opvoeding, zowel van jongen als van meisjes tot gemeenschapsmens, tot mensen, die overeenkomstig de in elke richting heersende levensidealen, hun taak in de samenleving, zowel in het gezin als daarbuiten, zullen volbrengen. Deze opvoeding kan echter alleen slagen, indien zij steunt op

en tevens bevordert de ontwikkeling der individualiteit. Daarom beoogt de vrije jeugdvorming niet minder dan de persoonlijkheid te vormen, vooral naar de zijde van het wilsleven, dus het karakter te vormen. Ten aanzien der karaktervorming nemen lichamelijke ontwikkeling en het bijbrengen van kennis of vaardigheid, hoe waardevol ook op zich zelf, de ondergeschikte plaats in van middelen tot doel".

De citaten zijn ontleend aan de stellingen, die in 1922 door de Centrale Jeugdraad zijn gepubliceerd.

De vrije jeugdvorming heeft dus ten doel om de persoonlijkheid van jonge mensen alzijdig te vormen, zowel naar de kant van de individualiteit als naar de kant van de gemeenschapsmens. Als middel gebruikt ze het jeugdverband, waarin de jonge mensen worden opgenomen. De opvoeding vindt dus plaats in een opzettelijk daartoe in 't leven geroepen gemeenschap, om met behulp van de sociaal-psychologische krachten, die in een gemeenschap werken, zowel de individuele als de sociale zijde der persoonlijkheid te vormen. Deze gemeenschap is alleen dan mogelijk als ze een richtinggevend beginsel en bepaalde normbesef bezit en een leiding, die op pædagogisch verantwoorde wijze de vorming vanuit het beginsel en volgens die norm, leidt.

De vraag, welke in ons opstel beantwoord moet worden, is deze: is zulk een vrije jeugdvorming voor de opvoeding van de rijpere jeugd van zulk een betekenis, dat ouderen er hun volle belangstelling, hun tijd en hun inspanning aan geven? M.a.w. dat zij de leiding in het jeugdwerk van even groot belang vinden als de leiding in een beweging van ouderen? Gezien de moeilijkheden, om voor dit jeugdwerk leiding te krijgen, mag verondersteld worden dat het belang er van niet steeds ingezien wordt of althans dat er grote bezwaren bestaan om deze leiding op zich te nemen. Daarom kan in ons verband de vraag ook opkomen, welke instantie's dit werk moeten verrichten (de staat, de kerk, enz.) en op welke wijze er voorzien wordt in de leiding.

Is de vrije jeugdvorming van grote betekenis voor de opvoeding?

De opvoeding geschiedt in verschillende milieu's. Ten eerste is daar natuurlijk het gezin, dat steeds een voorname plaats behoudt. Het tweede milieu is de school. Hier treedt het kind in wijder verband. Hier wordt zijn individualiteit ontwikkeld: intellectueel, aesthetisch, moreel, religieus; maar de school met zijn vele leerlingen met zijn klasverband, vormt hem ook tot gemeenschapsmens. Niet steeds wordt deze vorming als gemeenschapsmens door het onderwijs bevorderd: de leus: „ieder voor zichzelf", inplaats van onderlinge hulpvaardigheid, de speculatie op de eierzucht, het aanwakkeren van de wedijver, het belonings- en strafstelsel zijn vaak meer een afspiegeling van de maatschappij, zoals die is, dan van een gemeenschap, zoals wij die ons zouden wensen. Toch wordt aan de vorming door

middel van het schoolonderwijs grote aandacht besteed; het wordt, volgens de wet op het Lager Onderwijs, onder het aanleren en gepaste en nuttige kundigheden dienstbaar gemaakt aan de ontwikkeling van de christelijke en maatschappelijke deugden. Aan de vorming van de jonge mens tot zijn 13de of 14de jaar werden door de staat vele tientallen miljoenen beschikbaar gesteld en een onderwijzerscorps van vele tienduizenden werkt hier elke dag aan.

Naast het milieu van gezin en school vindt het kind nog een ander milieu, dat van de omgeving, toevallig misschien door de straat, waar het woont, de vriendjes, die het kiest, de gezinnen, waarin de ouders het brengen. Reeds op deze leeftijd kan de opvoeding in gezin, school en omgeving aangevuld worden met die in clubverband, waar bepaalde onderdelen der opvoeding tot gemeenschapsmensen, die in gezin en school niet tot hun recht komen, op de voorgrond treden. Een stad, met weinig speelgelegenheid, met dubieuze keuze van vriendjes, heeft hier veel meer behoefte aan dan het platteland. Dit platteland is als omgeving voor jeugdupvoeding oneindig gunstiger dan de stad. Op het platteland is veel meer ruimte voor de ontwikkeling der phantasie, het vrije spel, terwijl de dorpsgemeenschap als zodanig ook veel gunstiger milieu vormt.

Na de leeftijd van de Lagere School ontvangt het grootste deel der Nederlandse jeugd geen onderwijs meer. Dat wil dus zeggen dat voor dit deel de school als opvoedingsmilieu wegvalt. Het voortgezet onderwijs en de vakopleiding zijn minder opzettelijk op de opvoeding ingesteld dan het Lager Onderwijs, maar toch werkt het, behalve door de leerstof en doordat het een doel stelt in 't leven, in hoge mate opvoedend, omdat het de jonge mensen in een geleide gemeenschap plaatst, hem leert arbeiden op gezette tijden en aan een vastgestelde taak, hem opdrachten verstrekt, leert gehoorzamen aan gestelde normen en hem in geregelde aanraking brengt met jonge mensen van dezelfde leeftijd en dezelfde taak, en hem in contract brengt met leraren, die door hun persoonlijkheid en de plaats, waar ze staan, invloed uitoefenen.

Voor de niet-schoolgaande jeugd treedt de arbeidsgemeenschap in de plaats van de school. In tweeërlei opzicht klinkt deze zin veel te mooi: Een deel der jeugd namelijk geen werk, zodat er in hun leven een grote lacune ontstaat: het tweede milieu, dat van school of arbeid ontbreekt en daarmee de doelstelling in het leven en de toevallige omgeving, in casu de straat, neemt een overmatig groot deel van het jeugdleven in.

Maar ieder, die werk heeft, is ook nog niet in een arbeidsgemeenschap opgenomen. Gemeenschap veronderstelt wederkerige verantwoordelijkheid: van het geheel voor het individu (in zijn volle persoonlijkheid) en van den enkeling voor het geheel. Het wil mij voorkomen, dat er

veel arbeid is, waarbij de leiding van het bedrijf zich niet bekommerd om het leven van de arbeiders, alleen maar vraagt naar de arbeidsprestatie, terwijl omgekeerd de arbeider alleen maar vraagt naar het loon. Toch zal de arbeid altijd opvoedend werken, omdat hij een zinvol en zelfstandig bestaan mogelijk maakt en in aanraking brengt met mede-arbeiders, die kameraden zijn of met hogergeplaatsten, aan wier leiding gehoorzaamd moet worden, niet omdat de willekeur van den leider, maar omdat de noodzaak van het bedrijf dit vraagt. 't Gunstigst is die arbeid, welke in een bedrijf wordt verricht, dat als een groot gezin werkt. Deze toestand lijkt patriarchaal, maar hier is de wederkerige verantwoordelijkheid van gemeenschap en enkeling. Het ik het mis, als ik meen, dat dit in het boerenbedrijf nog het best benaderd wordt?

Toch zal ook naast de arbeidsgemeenschap de behoefte aan een derde opvoedingsmilieu voor de jeugd noodzakelijk zijn. Slechts een zeer sterk gezinsleven van een groot gezin zou het misschien overbodig kunnen maken, hoewel de rijpere jeugd behoefte heeft aan juist ook buiten dit gezinsverband te treden in de tijd, die naast de arbeid over blijft. Om twee redenen is dit derde geleide milieu nodig.

Karakter en wil moeten gevormd worden en binnen de arbeidsgemeenschap geschiedt deze ontwikkeling te eenzijdig. Het arbeidsproces vooral in deze gemechaniseerde wereld, raakt slechts een klein deel der persoonlijkheid. Zich vrijwillig geven aan een gemeenschappelijk doel, zich vrijwillig ordenen onder een zelfgekozen of vrijwillig aanvaarde leiding; het eerlijk uitkomen voor zijn meening zonder de kruiperigheid, die een dienstbaarheid soms kweekt; de spontane hulpvaardigheid, de echte kameraadschap, ze worden gewekt in zulk een verband, waar een juiste verhouding bestaat tussen gepaste zelfstandigheid en noodwendige (en dankbaar aanvaarde) leiding.

En ten tweede: in deze gemeenschapsverbanden wordt de jeugd (de gemiddelde jeugd) alleen toegankelijk voor de geestelijk inhouden van onze cultuur. Normbesef wordt alleen bijgebracht in een gemeenschap, waar gehoorzaamheid aan deze normen geest wordt, niet krachtens uiterlijke dwang, maar krachtens innerlijk gezag. Hulpvaardigheid, vergevingsgezindheid, eerlijkheid, waarheidsliefde, ze zijn de jonge mens van nature gelukkig niet vreemd, hoewel andere neigingen ze dreigen te overwoekeren. Maar niet door de jeugd te „bepreken“, worden deze eigenschappen in hen gewekt, maar door ze te plaatsen in een gemeenschap, waar een goede leiding er op gericht is om ze te „wekken“. Naarmate het traditionele normbesef in onze veranderde samenleving verzwakt, zijn nieuwe gemeenschapsvormen nodig, die dit normbesef weer versterken. Reeds om deze reden is opname in een jeugdverband van zo groot belang.

Maar ook voor intellectuele inhouden, voor aesthetische ontroering,

voor godsdienstige bewogenheid wordt de mens, en vooral de jeugd, toegankelijker in gemeenschapsverband. Voor de rijpere jeugd is het gezin als gemeenschap ontoereikend geworden, de arbeidsgemeenschap is veel te eenzijdig, de toevallige omgeving mist de noodzakelijke leiding, zodat daarin de ongunstige krachten vaak 't sterkst werken. Het d e r d e milieu, de jeugdvereniging, is dus noodzakelijk. Want op deze wijze bereikt de geestelijke inhoud van de cultuur de toekomstige generatie van ons volk. Lukt dit niet, dan staat het er met de democratie slecht voor. De democratie is ons op crediet geleverd. Een bevolking, onvoldoende doordrongen van gemeenschapsbesef, onvoldoend ontwikkeld voor zelfstandig oordeel, kreeg volledige rechten. Het gebruik dezer rechten moest de nodige ontwikkeling meebrengen.

Een jeugd, innerlijk onverschillig voor de geestelijke inhoud onzer cultuur, — voor een deel veroordeeld tot een zinloos bestaan — kan nimmer de draagster dezer democratie worden. Voor de toekomst der democratie is de jeugdropvoeding van primair belang.

Dat de geestelijke inhoud van onze cultuur de jeugd het best bereikt in zulk een gemeenschapsverband, is, onbewust misschien, het eerst begrepen, door die bevolkingsgroepen, voor wie deze geestelijke inhoud vooral de godsdienstige was.

De oudste jeugdverenigingen in ons land zijn de orthodox-protestantse, welker doel oorspronkelijk en nog wel, vooral was 't bijbrengen van bijbel- en geloofskennis. „De geestelijke inhoud van de cultuur" is niet een objectief gegeven, maar is afhankelijk van wereld- en levensbeschouwing.

Heeft de jeugdropvoeding dus niet alleen ten doel karaktervorming, maar wil ze den jongen mens in aanraking brengen met de cultuurinhoud op een leeftijd, dat hij daar toegankelijk voor kan zijn, dan zal ze moeten opvoeden vanuit een wereldbeschouwing.

Alleen karakter-vormend te werk gaan, is geen complete jeugdropvoeding.

Goedgeleide sport is zeer karaktervormend; ze is echter nog geen volledige jeugdvorming, omdat ze de jeugd buiten de geestelijke inhoud van de cultuur laat.

Opvoeding vanuit een wereldbeschouwing behoeft geen dogmatische opvoeding te zijn: ze wordt dit alleen als de wereldbeschouwing zelve dogmatisch is.

Het niet-dogmatisch-kerkelijke volksdeel is in ons land heeft de noodzaak van de vrije jeugdvorming nog lang niet algemeen ingezien. Lange tijd is uit de hoogte neergezien op de jongelingsverenigingen enz., omdat men er in zag middelen om de jeugd in eigen kring te isoleren, om zieltjes te behouden. En inderdaad is moeilijk te scheiden het oprechte verlangen om de jeugd het geestesbezit dat men zelf als hoogste goed beschouwt,

deelachtig te doen worden, en de machtsbegeerte om deze jeugd voor eigen groep te behouden en te gebruiken.

En het is niet te ontkennen, dat de vrije jeugdvorming hier wel eens op dwaalwegen geraakt. Als namelijk niet het doel is om de jonge mens tot een volle persoonlijkheid, deelhebbend aan de geestelijke inhoud van de cultuur, te ontplooiën, maar enkel geldt het verlangen om de jeugd voor eigen groep te bewaren, en daartoe ontwikkeling in vrijheid en ruimheid van blik te belemmeren.

Het niet-kerkelijke volksdeel heeft de betekenis van de vrije jeugdvorming miskend en onderschat, omdat men vertrouwd op de natuurlijke ontwikkeling van den mens, intellectueel en moreel, zodra deze mens van de dogmatische dwang bevrijd was. Hetzij, dat dit optimisme te groot was, hetzij dat de maatschappelijke omstandigheden deze ontwikkeling tegenhielden, het is een feit, dat de jeugd meer dan ooit l e i d i n g nodig heeft, wil ze niet door onverschilligheid en onkunde ongeschikt worden als toekomstige cultuurdraagster.

Het niet-dogmatisch-kerkelijk volksdeel heeft een grote achterstand in te halen. Van het totaal der onder de vrije jeugdvorming vallende personen hoort $\pm 83\%$ tot de Protestants-Christelijke en Rooms-Katholieke organisaties. Dit wil zeggen, dat buiten deze kringen een zeer groot deel van de jeugd in geen gemeenschapsverband bereikt wordt, ook al erkennen we, dat van voortgezet- en vakonderwijs, van sport- en gezelligheidsvereniging toch wel opvoedkundige waarde uitgaat, en mogen we alsnog de betekenis van een paar uurtjes „jeugdclub” in de week of om de veertien dagen niet overschatten. Wij geven hier nog enkele cijfers:

HET TOTAAL DER ONDER DE VRIJE JEUGDVORMING VALLENDE PERSONEN, ONDSCHIEDEN NAAR GRONDSLAG EN DOEL DER ORGANISATIES.

Grondslag	Algemeen doel	Godsdienstige vorming	Staatk. en maatsch. vorming	Anti-alcoholische vorming	Verbreiding v. d. vredesgedachte	Aankweeken van kennis van en liefde v. d. natuur	Jeugherbergwerk en trekken	Totaal
1. Prot.-Christel. vrije jeugdvorming	203.006 ¹⁾	—	9.595	4.012	—	—	—	216.713 ¹⁾
2. Rooms-Kath. vrije jeugdvorming	175.816	173.698	—	5.770	—	—	—	355.284
3. Socialistische vrije jeugdvorming	27.583	—	—	—	—	—	—	27.583
4. Joodsche vrije jeugdvorming	4.684	—	—	—	—	—	—	4.684

5. Overige aan godsd. of staatk. beginselen gebonden vr. jeugdv. .	641	—	14 569	—	—	—	—	15.210
6. Niet aan godsd. of staatk. beginselen gebonden vr. jeugdv. .	56.361	—	—	4.317.1.835	1.931.1.050	72.005		
Totaal . .	464.129	173.698	29.644	14.099	1.835	1.931.1.050	687.517	

¹⁾ w.o. 3.962 padvinders, die eveneens bij 6 zijn opgenomen.

Ontleend aan de Statistiek der Vrije Jeugdvorming 1938.

Welke organen hebben zich met deze vrije jeugdvorming te bemoeien? De Statistiek van Vrije Jeugdvorming kent 178 landelijke organisaties een opmerkelijk Nederlands verschijnsel! We moeten zeggen dat de kerk in de vrije jeugdvorming het meest heeft gedaan en dat in de staat zich het langst afzijdig heeft gehouden. De staat kan dit werk zelf niet doen, tenzij ze een eigen wereldbeschouwing heeft en de jeugd voor zich en voor deze wereldbeschouwing opeist. Dit behoeft niet te betekenen de totalitaire, nationaal-socialistische staat. En andere vraag is of de staat dit werk zal subsidiëren en onder controle stellen en zal bevorderen door 't beschikbaar stellen van gebouwen en terreinen. Vooralsnog blijft de vrije jeugdvorming zaak van verenigingen, die voor een groot deel werken met vrijwillige krachten en daardoor met ongeschoolde leiding. De kerk is hier in een gunstige positie, omdat ze beschikt over gebouwen en in de geestelijkheid over een kern van leiding, die echter ten opzichte van dit werk, bij de Protestanten althans, volkomen ongeschoold van de Universiteit komt. ¹⁾ Lekenleiding is hier, evenals bij culturele organisaties, die dit werk verrichten, noodzakelijk, maar vaak moeilijk te verkrijgen. Eensdeels komt dit voort uit de nog altijd heersende onderschatting van de betekenis van dit werk, dat nog te veel als „bezighouden” der jeugd gezien wordt, wanneer 't argument van ziertjes winnen niet geldt.

Maar er is nog een andere reden dat de leiding voor dit werk moeilijk te vinden is. Jeugdleiding is niet gemakkelijk. Onderwijs geven vraagt een jarenlange opleiding, theoretisch en praktisch, en dan zijn de eerste jaren, met volle dagtaak, nog steeds leerjaren, als iemand geen geboren pädagoog is.

Jeugdleider moet iemand worden, meestal zonder veel voorbereiding, in zijn vrije tijd; hij moet een jeugd, die zonder verplichting komt en in de moeilijkste jaren is om geleid te worden, boeien. Hij moet dit vaak doen met zeer geringe hulpmiddelen, in geïmproviseerde localiteiten. Hij moet

¹⁾ De kerk heeft hier een grote taak, mits het haar niet gaat om „zieltjes winnen”, maar om de jeugd zelf: deze tot volle persoonlijkheid, vanuit een richtinggevend beginsel te ontwikkelen.

een man zijn, die veel weet, die veel kan, omdat jeugdwerk afwisselend moet zijn. Jeugdleiding vraagt oneindige toewijding en grote liefde voor de jeugd.

Is het wonder, dat velen aarzelen, of na een schuchtere poging de moed opgeven? Iedere organisatie, die jeugdwerk doet, moet overtuigd zijn van de grote opvoedende waarde van dit werk, maar ze moet ook alles doen om de leiders zo goed mogelijk tot dit werk toe te rusten.¹⁾ Jeugdleiding is moeilijker dan veel werk in de beweging der ouderen, maar 't is niet minder belangrijk. Integendeel! En 't heeft één groot voordeel: wie het vertrouwen wint, vindt in dit werk ook de grootste voldoening.

¹⁾ Geen enkele landelijke organisatie, die dit werk verricht, mag nalaten, alleen of samen met anderen, een instituut voor jeugdleiding te vormen om aan de leiders mogelijk te maken zich voor dit werk te bekwamen. Zonder grote offers, zowel van persoonlijke toewijding als van financiële bijdragen der beweging, zal dit niet gelukken.

De Vrijzinnig Christelijke Jeugd Centrale opent binnenkort in het Oeigardthuis te Arnhem daartoe haar Leidersinstituut, waar leiders, die aan dit werk hun krachten willen geven, hun vorming kunnen ontvangen.

Het IVIO en de groei van het vervolgonderwijs

door B. H. PERELS en C. J. J. WIEDHAUP

De ontwikkeling van didactiek en onderwijsorganisatie kiest soms grillige wegen. Omstreeks 1800 was het de Mij. tot Nut van 't Algemeen, die de invoering van het klassikale stelsel propageerde, ruim honderd jaar later publiceert dezelfde Maatschappij het „Dalton-rapport" en staat het Nutsseminarium op de bres voor een school met losser klasseverband. En het is thans ook weer het Nut, dat propaganda maakt voor de individualisering van het vervolgonderwijs.

Een tweede merkwaardig feit: Was de opkomst van het klassikale stelsel een gevolg van de ongekennde groei van het bedrijfsleven in de 19e eeuw, de mogelijkheid tot individualisatie van het verv. ond. moest geschapen worden door de diepe economische depressie van de 20e. Eerst daardoor werd het n.l. mogelijk — zij het ook indirect — leermiddelen samen te stellen, geheel gericht op de eisen van het individuele onderwijs. Slechts daardoor kon het individuele onderwijs een kans worden gegeven, want het organisatieprobleem is voor een zeer groot deel een leermiddelen-probleem.

1. Het IVIO en zijn werkzaamheid.

Evenals overal in den lande, werden omstreeks 1934 ook in Amsterdam cursussen georganiseerd voor jongere werklozen. Ook daar deed zich de moeilijkheid gevoelen, dat deze vorm van onderwijs slechts zou kunnen

slagen bij een volledige aanpassing van leerstof en leergang aan de intelligentie, de belangstelling, het werktempo en de vooropleiding van de cursisten. En dit impliceerde de samenstelling van geheel nieuwe leerstof-eenheden met verwerkings-oefeningen („taken“). Het Daltoniserings-instituut nam deze taak op zich ten behoeve van de Amsterdamse cursussen. In 1936 werd het vernoemd in „Instituut voor Individueel Onderwijs“ en werd zijn werkingsfeer uitgebreid tot het gehele land en zelfs tot enkele plaatsen op Java. Deze uitbreiding werd mogelijk doordat het Departement van Sociale Zaken het Instituut een belangrijk subsidie toekende en er ca. 40 werkloze intellectuelen en handarbeiders (het IVIO verzorgt ook het drukken en de verzending) te-werk stelde. Voor de verdere geschiedenis van het IVIO verwijzen wij naar de artikelen in „Volksontwikkeling“ van Aug.-Sept. 1936 en Maart 1937. Thans willen wij aan de hand van enkele recente statistieken een overzicht geven van de omvang, die het ge-individualiseerde vervolgonderwijs aan werklozen en werkenden reeds heeft gekregen. Ons staan slechts cijfers ter beschikking omtrent het aantal door het IVIO afgeleverde taken; aangenomen mag worden dat het aantal doorgewerkte taken aanzienlijk groter is (zie het genoemde artikel van Maart 1937). In de eerste plaats omdat kan worden aangenomen, dat geen enkele organisatie taken bestelt die niet direct nodig zijn (de taken worden gekocht tegen 1 a 1½ ct. per 2 vel druks en de fondsen der organisaties zijn uiteraard zeer beperkt) en ten tweede omdat het aannemelijk is, dat dezelfde taak door een vrij groot aantal leerlingen wordt gebruikt (er zijn lesgroepen van 20 leerlingen, die van de taken No. 20 t/m 50 slechts 2 of 3 exemplaren bezitten: door het verschil in werktempo der il. kan hiermee worden volstaan).

afgeleverde taken over de per.

1 Sept. 1936—1 Jan. 1939.

Engels	ca. 105.000	taken
Nederlands	ca. 82.000	„
Boekhouden/Hand.rek.	ca. 80.000	„
Duits	ca. 55.000	„
Esperanto	ca. 44.000	„
Rekenen	ca. 41.000	„
Frans	ca. 39.000	„
Overige vakken	ca. 162.000	„
Totaal	ca. 608.000	taken

Dat wil zeggen: gedurende ten minste 750.000 uren hebben jeugdigen en volwassenen geestesarbeid verricht van grote vormende waarde, ten

minste 600.000 keer hebben zij het positieve gevoel doorleefd, een taak voltooid en daarmee een prestatie geleverd te hebben.

Gebrek aan plaatsruimte verbiedt ons helaas de verhouding van de cijfers in bovenstaande tabel aan een nadere beschouwing te onderwerpen; terloops willen wij er slechts op wijzen, dat het onderwijs in de moedertaal op de cursussen zijn belangrijke plaats gelukkig handhaaft.

Cursussen, waar met IVIO-taken gewerkt wordt, zijn verspreid over het gehele land en gevestigd in een kleine zoo Nederlandse gemeenten. Interessant en bijzonder verheugend is het, dat een vrij groot aantal oud-cursisten van werklozencursussen als „particulier” taken bij het IVIO blijft bestellen en aldus de studie voortzet; in Groningen hebben zij zelfs een studieclub opgericht! (oud-cursisten van de Volkshogeschool Allardsoog).

Op de lijst van cursussen komen organisaties voor van allerlei richting en overtuiging: Rooms-Katholieke, Prot. Christelijke, Vrijz. Protestantse, Joodse, Socialistische, Neutrale enz. enz. Een eenheid van doelstelling en werkwijze die weldadig aandoet!

2. Didactische groei.

Niet alleen de omvang van het IVIO-werk is groter geworden, ook naar binnen, in didactisch opzicht, is er groei te bespeuren. Met name: de Taak is geworden tot een zuiverder neerslag van de didactische en psychologische principes, welke verwerkelijking het IVIO zich ten doel heeft gesteld. De uiterlijke vorm van de Taak is vrijwel dezelfde gebleven, de veranderingen betreffen vooral de keuze van de stof en de wijze waarop deze wordt aangeboden.

De aanbidding moet in ieder geval zodanig zijn, dat zij verwerking (door de leerlingen) mogelijk maakt; en verwerken is in de eerste plaats: doordenken. Dit impliceert een sterke beperking van alle overbodige geheugenvulling. Een te groot geestelijk bezit aan „weetjes” belemmert het denken. Dan moet de stof zodanig zijn, dat de leerlingen *zelf* gaan denken. Niet het volgen van een formeel-logisch betoog, dat „sluit als een bus”, moet het doel zijn, de leerling moet zelf op het pad, dat in de richting van de waarheid leidt. Ook al zal hij op dat pad maar enkele schreden zetten, wankel en aarzelend. Hij moet zelf doelgerichte denkwerk verrichten, gestuwd door een natuurlijke prikkel, een probleem dat om zijn oplossing (geheel of gedeeltelijk) vraagt. Maar het probleem kan pas een prikkel worden, wanneer het aansluit bij de geestelijke structuur van de leerling en de ontwikkelingsfase, waarin hij verkeert, wanneer het aansluit bij zijn interesse en is afgestemd op zijn instelling tegenover de buitenwereld.

Meer en meer werd het duidelijk, dat de al-maar-vertellende en ook-

wel-eens-vragende leerstof in dit opzicht schromelijk tekort schiet, temeer bij individuele verwerking daarvan. Als „tekst” in een Taak kan deze leerstof dan ook niet dienen. Deze „tekst” vraagt een geheel andere formulering, een geheel andere opbouw, een geheel andere probleemstelling. Bovendien — wij zeiden het reeds — moest deze leerstof veel meer aan de leerlingen worden aangepast. Zo is het in de loop van de afgelopen twee jaar b.v. gebleken, dat wij niet konden volstaan met een serie „Nederlandse Taal” zonder meer, maar dat wij ook hier moesten differentieren. Thans worden de volgende series uitgegeven:

Nederlandse Taal Inleidend — simpel taalgebruik, aansluitend aan het niveau van de 4e of 5e klasse der lagere school.

Nederlandse Taal — aansluitend aan het 6e klasse-niveau.

Nederlandse Taal P.T.T. — behandelt dezelfde moeilijkheden enz. als de oude serie, gaat echter uit van brieven, voorschriften, wetsartikelen enz. — gedeeltelijk samengesteld in samenwerking met de Dienst der Post. Tel. en Tel.

Nederlandse Taal B — nadere beschouwing van de taal op zichzelf; dialecten, woordvorming etc.

Nederlandse Taal C incl. een vervolg op de A-serie, tevens inleiding tot de Handelscorrespondentie.

Nederlandse Taal C. Handelscorrespondentie.

Dit was slechts een voorbeeld, bij vele andere series heeft zich een dergelijke differentiatie voltrokken.

Dit alles en de wetenschap dat een taal geen mecanodoos is, deed ons bij het onderwijs in de vreemde talen meer en meer overgaan naar de directe methode en het vervolg-verhaal. Zo werden de A-series voor de vreemde talen vervangen door de Ar.-series, waarin de teksten een aaneengeschaafd verhaal vormen, dat het familieleven tot centrale stof heeft. Voor Engels-gevoerden geeft het IVIO thans een vervolgserie uit, waarin den leerlingen een roman „The Mysterious Country House”, als taalbron wordt voorgezet en waarbij in iedere Taak het verhaal op een „spannend” moment afbreekt.

Vormen de „teksten” het uitgangspunt, het zwaartepunt van de Taak ligt in de „Opgaven en Werkstukken”, waarbij telkens een — dikwijls o zo simpel — stukje denkwerk van de leerlingen wordt gevraagd. Hoe iemand denken moet, van welke kant men een probleem moet benaderen, laat zich niet in een recept voorschrijven. Het denken verloopt nooit langs rechte lijnen (al zou het keurig geordende betoog, dat achteraf wordt gehouden, het doen vermoeden!) maar is een dwaaltocht, waarop men het terrein aan alle zijden verkent, gebruik makend van talloze verschillende middelen en ordenings-schema's die vorige generaties moeizaam hebben

opgebouwd. Ziehier het programma voor de werkstukken: benaderings-oefeningen geven, denkgewoonten bijbrengen, leren werken met schema's en andere hulpmiddelen. In de loop van de afgelopen twee jaar heeft het IVIO een grote verzameling aangelegd van duizend-en-één verwerkings-en denk-opgaven, die ieder een bepaalde zijde van het denkproces activeren kunnen.

En het geheugen? En de niet-theoretische zijden van de persoonlijkheid? Komen deze daardoor niet in gedrang? Geenszins. Wanneer de leerling denkt, dan betekent zulks niet, dat hij op dat ogenblik uitsluitend voor theoretische waarden toegankelijk zou zijn. Een aesthetische of morele beleving komt niet tot stand zonder het denken, ook niet ondanks het denken, maar mede dóór het denken. En wat het geheugen betreft, ervaring en experiment hebben ons geleerd, dat niet-gememoriseerde zinvolle (d.w.z. voor het bepaalde individu zinvol) stof oneindig veel beter beklijft dan keurig gememoriseerde zinloze en dat de eerste „functioneel“, d.w.z. soepeler en meer bruikbaar is.

Wij noemden slechts enkele algemene didactische problemen die om een oplossing vragen bij de opbouw van de leerstof voor een nieuw vervolgonderwijs, er zijn er nog honderden die niet besproken zijn en misschien nog duizenden die wij nog moeten leren zien, alvorens wij tot een rationele didactiek kunnen komen . . .

3. Vervolgonderwijs voor werkenden.

Werd het IVIO oorspronkelijk opgericht ten behoeve van cursussen voor werklozen, reeds spoedig kwamen ook van andere zijden aanvragen om taken, vooral van de kant van het vervolgonderwijs aan de schoolvrije jeugd. We weten het allen: het vervolgonderwijs is in de crisisjaren vrijwel ter ziele gegaan.

Aantal cursisten bij het vervolgonderwijs in Nederland:

1930 : 23.677	1934 : 11.483
1931 : 25.188	1935 : 9.312
1932 : 24.213	1936 : 8.294
1933 : 16.661	

„In de crisisjaren“, zeiden wij, niet: „door de crisisjaren“. Al zeer lang had men geworsteld met dezelfde, schijnbaar onoplosbare problemen, die ook het vruchtbaar werken op werklozencursussen onmogelijk maakten. Het spreekt dus wel vanzelf, dat instanties, die belangstelling hadden voor het vervolgonderwijs, met grote interesse de pogingen van het IVIO op het aangrenzende terrein gadesloegen. Daarom belegde de Mij. tot Nut

van 't Algemeen in October 1937 ook een conferentie in Utrecht, waar onderzocht werd, in hoeverre een vernieuwing van het vervolgonderwijs mogelijk was. Reeds spoedig daarna werd het werk in een aantal Nutsdepartementen aangepakt; momenteel zijn het de volgende die IVIO-taken gebruiken bij een geheel nieuw opgezet stelsel van vervolgonderwijs: Nijmegen, Oude Tonge, Leeuwarden, Wognum, Midwoud, Groningen, Franeker, Rijnzaterwoude, Arnhem, Eerbeek, Andijk, Andijk-Oost, Wieringermeer. Enkele van deze cursussen werden reeds gedurende het cursusjaar 1937/38 gehouden; de jaarverslagen over deze periode kunnen alleszins hoopvol genoemd worden. In Amsterdam was inmiddels het Daltoninstituut voor Voortgezet Onderwijs tot stand gekomen, dat thans — in het tweede cursusjaar — door niet minder dan 500 leerlingen bezocht wordt. Verder noemen wij nog de cursussen voor de schoolvrije jeugd in Haarlem, de Vervolg cursussen in Leiden, Ons Huis in Amsterdam en het Charloise Volkshuis in Rotterdam, de Dorpshuizen in Eelde, Bergen en Wassenaar, de Volksuniversiteiten in Leiden en Utrecht, avondtekenshulen, Esperantisten-cursussen enz. die alle individueel onderwijs aan jeugdigen en volwassenen geven met IVIO-taken en waar men over het algemeen zeer tevreden is over cursusbezoek en resultaten.

Ruw geschat kan men zeggen, dat ca. 40% van de afgeleverde taken verzonden wordt aan cursussen voor vervolgonderwijs voor werkenden en 60% aan werklozen-cursussen. Men mag wel aannemen dat momenteel 2500 a 3000 jeugdige en volwassen werkende personen individueel onderwijs met IVIO-taken ontvangen.

Op zichzelf betekent dit getal nog niet veel, maar wanneer men in aanmerking neemt dat in ruim een jaar tijd het aantal cursisten van het vervolgonderwijs t.o.v. de officiële statistiek van 1936 gegroeid is met 25%, dan is er reden zich af te vragen, of de IVIO-taken niet het middel bieden, om een eind te maken aan de schrijnende toestand, dat 75% van onze jeugd van ieder verder onderwijs verstoken blijft. Het IVIO is gaarne bereid met ieder, die ten gunste van het vervolgonderwijs in zijn plaats van inwoning iets wil doen, in nader overleg te treden en hem met raad en daad ter zijde te staan, zich aan de andere kant aanbevelen houdend voor alle opmerkingen en aanwijzingen, die de Taken en het gebruik daarvan ten goede kunnen komen.

Boekaankondiging

D. A. R. Mulock Houwer,

Gestichtspaedagogische
hoofdstukken.
Uitgave Drukkerij Heiner —
Eibergen.

De jonge directeur van „Zandbergen“ is een moedig en voortvarend man. Hij heeft een leemte geconstateerd in de gestichtslitteratuur en, waar anderen niet in bestaande behoeften voorzagen, heeft hij maar zelf naar de pen gegrepen. Zo ontstond dit boek, dat bedoelt leiding te geven aan hen, die zich aan de gestichtsopleiding wijden.

Ik heb oprechte bewondering voor dit initiatief. Dat wij echter niet zeggen, dat wij durven constateren, dat de schrijver nu ook reeds een bod op de volmaaktheid heeft gedaan. Het schrijven van een handboek is niet zo gemakkelijk. Het stelt eisen van systematiek en ook van innerlijk evenwicht, welke gewoonlijk slechts een zeer ordelijke en een zeer rijpe geest kan opbrengen. Het is alleen maar jammer, dat degenen, die over de kwaliteiten en de ervaringswijsheid beschikken met het klimmen der jaren zo voorzichtig worden, dat zij niet meer tot de daad komen. Zodoende zijn de jongeren wel genoodzaakt het werk op te nemen, voordat zij zich klaar voelen.

Dat de auteur niet helemaal over zijn werk tevreden was, daarvan getuigt zijn titelkeuze. Hij is ongetwijfeld uitgetogen om een geserreerd handboek te schrijven. Daarvan getuigen ook zijn eerste drie hoofdstukken, die een historische opzet geven. Maar verderop is het bij „hoofdstukken“ gebleven en daarbij is een volgorde ontstaan, die ons uit een oogpunt van systematiek al heel weinig kan bekoren, omdat algemene gezichtspunten en speciale vraagstukken elkaar wat al te bont afwisselen. Ook de bouw der afzonderlijke hoofdstukken is niet altijd gelukkig. Ik denk bv. aan hoofdstuk IV. „Over morele, zedelijke, aesthetische en religieuze opvoeding“. Om te beginnen

is het wat mager aan deze algemeen grondslag slechts een vijftiental bladzijden te wijden. Maar waarom ontbreekt hier de verstandelijke vorming? Is het niet waar, dat veel jeugdige delinquenten op verkeerde wegen geraken, omdat zij de gevolgen van hun daad niet konden overzien? En is hier geen mooie brug te slaan naar de psycho-analyse en de Individual-Psychologie, die de waarde der „Aufklärung“ zo scherp heeft gezien?

In dit hoofdstuk worden „morele“ en „zedelijke“ opvoeding afzonderlijk genoemd. Deze onderscheiding kan diepe zin hebben, als men de „moraal“ definieert als een vrijwel onbewegelijke sociale structuur en in het „ethos“ een persoonlijke spanningsverhouding voelt tussen het zedelijk bewogen individu en een niet-bevredigende werkelijkheid. Op de basis van deze onderscheiding zijn gestichtspaedagogisch stellig belangrijke dingen te zeggen. Wij hebben echter niet gemerkt, dat de schrijver met deze onderscheiding wezenlijk iets doet.

Ook de religieuze opvoeding heeft ons teleurgesteld. Niet, dat wij het met den schrijver niet van harte eens zouden zijn, dat bij deze vaak cynisch geworden jeugd het traditionele cliché weinig uitwerkt, maar wij hadden wel graag eens gehoord, hoe dan wel de veelal verstopte religieuze gemoedsader wederom kan worden aangeboord.

Zo zijn er zeker meer hoofdstukken, die nog wel uitdieping kunnen velen. Maar de critiek mag niet het laatste woord hebben. Wij zijn dankbaar voor het gebodene, hopen alleen, dat elke nieuwe druk van dit boek tot een omwerking zal leiden, die getuigenis aflegt, hoe de auteur in stijgende mate zijn stof gaat beheersen. Totdat uit de „hoofdstukken“ een werkelijk handboek is gegroeid, dat aan zeer velen met rustige en vaste hand leiding zal geven bij een studie, welke niet genoeg kan worden aanbevolen.

G. v. V.

Feiten en Pogingen

JEUGDBEWEGING

STATISTIEK VAN DE VRIJE JEUGDVORMING.

Door het Centraal Bureau voor de Statistiek zijn voor de tweede maal de gegevens die men verzameld heeft betreffende de vrije jeugdvorming, in een statistiek vastgelegd en gepubliceerd¹⁾. Was het het vorig jaar nog een gestencilde publicatie, de statistiek van 1938 is een keurig verzorgd gedrukt boekje.

Men vindt er weer cijfers in over de verschillende soorten van jeugdwerk, die in Nederland voorkomen, en daarnaast gegevens betreffende doelstelling, organisatie enz. Hoewel het, blijkens het voorbericht, ook dit jaar weer zeer moeilijk was de gegevens te krijgen — reden waarom de statistiek zo laat verscheen — is toch het aantal verenigingen waaromtrent mededelingen worden verstrekt, uitgebreid. Zo vinden we er b.v. nu gegevens in betreffende de jeugdgroep van „Landbouw en Maatschappij“, de Tempo-verenigingen enz.

Zeer terecht wijst de Directeur-Generaal van de Statistiek er in het voorwoord op, dat bij de indeling in geen enkel opzicht de bedoeling heeft voorgezet op de organisaties een bepaald stempel te drukken of enige waardering te geven betreffende het door de organisaties verrichte werk.

Dit kan ook niet de taak van een statistiek zijn. Maar juist omdat de statistiek zo zakelijk is samengesteld, besef men des te beter, wanneer men haar doorkijkt, dat men de gegevens van een dergelijke kulturele statistiek voorzichtig dient te gebruiken en alleen op een juiste wijze kan gebruiken, wanneer men over méér gegevens — n.l. door ervaring en kennis van het jeugdwerk — beschikt. Aantallen zeggen niet alles over de

kwaliteit van het werk, en helaas geven ook niet alle doelsomschrijvingen een juist beeld van de verenigingen. Wanneer men b.v. leest, dat de Tempo-verenigingen zich ten doel stellen: „De jongeren te verenigen in vriendschappelijk verband, hun ontwikkeling te bieden, bij hen belangstelling te kweken voor de cultuurwaarden, de vredesgedachte te bevorderen en voort te bouwen aan een gelukkige toekomst“, zou men daar zeker niet uit opmaken, dat deze verenigingen van communistische zijde in het leven worden geroepen, hetgeen toch een feit is.

Deze opmerking bedoelt natuurlijk geenszins een verwijt te zijn aan het adres der statistiek-samenstellers. Zij wil er alleen toe aansporen de gegevens met kennis van zaken te gebruiken. Dat de statistiek van grote dienst kan zijn, heeft ondergetekende in het afgelopen jaar verscheidene malen ondervonden. Deze uitgave zal velen die op het gebied der vrije jeugdvorming werkzaam zijn, veel tijd en moeite besparen, welke anders albij met het bijeen zoeken van gegevens verloren zijn.

Wij zijn de samenstellers zeer dankbaar.

ONTWIKKELINGSCURSUSSEN VAN DE VEREENIGING BUITENBEDRIJF

De Vereeniging Buitenbedrijf en de Vrijzinnig Christelijke Jeugd Centrale organiseren van 13—25 Februari en van 6—18 Maart 1939 twee ontwikkelingscursussen voor telkens ongeveer 25 meisjes en jonge vrouwen, in het bijzonder van het platteland. De cursussen worden gehouden in het rustig en mooi gelegen gebouw „De Vonk“ te Noordwijkerhout; de hoofdleiding is in handen van Mej. W. Bos. Op de grondslag van religieus verlangen en eerbied voor elkaars persoonlijkheid zal getracht worden, een tijd

¹⁾ Uitg. Rijksuitgeverij, 's Gravenhage 1938. Prijs f 0.45.

van hartelijk en vreugdevol samenzijn op te bouwen.

Des morgens wordt, na het ontbijt, de ochtendwijding gehouden. Dan volgt eenvoudige huishoudelijke arbeid en van tien tot elf uur de „ochtendcursus“. Als onderwerp hiervoor is gekozen: De gemeenschappen, waarin wij leven. Achtereenvolgens zal worden gesproken over het gezin, de school, het beroep (ook het werk thuis), de wereld van de vrije tijd, de dorpsgemeenschap, de volksgemeenschap en de kerk. Na de warme maaltijd en anderhalf uur rust wordt handenarbeid verricht, welke zooveel mogelijk zal aansluiten bij het dagelijksch leven der deelnemers: het maken van goede gebruiksvoorwerpen, het bezighouden van kinderen in het gezin, de voorbereiding van feestdagen in het gezin enz.

Des avonds is er te zes uur een broodmaaltijd, vervolgens een uur voor eigen en gezamenlijke „studie“ (uitwerking van de leerstof van de ochtend, vragenbeantwoording). Te half negen wordt thee geschonken, waarna met gezamenlijke gesprekken, voorlezen, muziek en zang, enkele lezingen, de avonden verder worden doorgebracht tot om tien uur de avondwijding wordt gehouden. Natuurlijk wordt deze volgorde niet strak volgehouden: ook wandelingen, sport en spel hebben hun plaats.

De cursusprijs bedraagt / 20.—. Men kan zich met duidelijke vermelding van naam, adres en leeftijd opgeven bij den directeur van „De Vonk“, Mr. R. Baelde te Noordwijkerhout, bij wien men ook circulaire aanvragen kan.

ONTMOETINGSCURSUSSEN V.C.J.C.

De Vrijz. Chr. Jeugd Centrale heeft besloten — aangemoedigd door het succes van de grote Pinksterconferentie 1938 — twee ontmoetingscursussen te

organiseeren, op elk waarvan voor ± 10 leden der verschillende bij de V.C.J.C. aangesloten bonden plaats is.

De eerste cursus, die van 4—14 Jan. 1939 plaats vindt, is speciaal voor vrouwelijke leden bestemd. De tweede van 18—28 Januari speciaal voor mannelijke leden.

Beide cursussen worden gehouden op „De Vonk“ te Noordwijkerhout.

Op de eerste cursus zal o.a. leven en werken worden besproken van enkele belangrijke persoonlijkheden uit legende en geschiedenis. Verder zal er eenvoudige handenarbeid worden verricht ten dienste van bepaalde instellingen, als o.a. het V.C. Werkkamp „De Kuil.“

Op de cursus voor mannelijke leden zullen de hedendaagsche sociale bewegingen het onderwerp van bespreking uitmaken. Het praktische werk zal hier bestaan uit tuinarbeid en verbouwingswerkzaamheden ten behoeve van „De Vonk.“

Wij zien met grote belangstelling deze poging, om meer contact te brengen tussen de leden der verschillende organisaties, tegemoet. Immers hier betekent dit in zekere zin ook: jonge mensen uit verschillende levenskringen. We weten b.v. dat de Rijzende Kerk vooral haar leden op het platteland heeft, terwijl de V.C.J.B. meer in de steden werkt. Bevat de V.C.S.B. uitsluitend studenten, de J.B. telt voornamelijk leden onder de reeds (na een middelbare school afgeloopen te hebben) werkende jeugd.

Merkwaardig is de splitsing naar seks. Een splitsing die in bepaalde opzichten zeker zinvol kan zijn. Dat men de meisjes over mensen laat spreken en de jongens over „stromingen“ is psychologisch zeker juist gezien. Al is het m.i. anderzijds jammer, dat men nu veel eenzijdiger besprekingen krijgt naar aanleiding van het bestudeerde.

W. K.-H

Kent U

Van Gorcum's Jeugdtoneelfonds?

Deze serie biedt frisse voordrachten, samenspraken, toneelstukjes, zangspelletjes en zangstukjes, poppelkastspelen enz. voor jonge mensen van vier tot veertig.

Onder redactie van David Tomkins

In drie groepen

- 8—12 jaar
- 12—16 jaar
- 16 jaar en ouder

Fondselijst D gratis op aanvraag
Zichtzending gratis tegen vergoeding van portokosten

De serie wordt regelmatig voortgezet

**Geen jeugdfeest
zonder een toneelstukje uit:**

Van Gorcum's Toneelfonds

EEN EIGEN TUINTJE! WIE WERKT ER MEE?, door Aafje Fokker.

Een bijzonder prettige en instructieve handleiding voor het inrichten en verzorgen van een eigen tuintje. Een verrijking van onze kinder-literatuur. Een echte „Fokker“. Prijs 90 cent, gebonden 60 cent meer.

Wat een wonder dat boekje wil te geven. Het zou mij niet verwonderen, als het door duizenden gelecht werd voor de kinderen. Het verdient dit, 't is alleraardigst.

(Het Jeugdkerk- en Kampbl.)

Aafje Fokker want de kindertoon te pakken en daardoor is haar boekje zo prettig leesbaar geworden. Een mooi geschenk voor kinderen..... en hun ouders.

(Evang. Zondagsblad.)

Dit is 'n handleiding voor het inrichten en verzorgen van een eigen tuintje, 'n prettige handleiding, die behalve de noodzakelijke en nuttige dingen ook nog aangepast verijs en verhaaltjes geeft. Dierstig en handig is het boekje, het zal niet alleen de kinderen verjoest maken en aansporen om 'n eigen tuintje aan te leggen, maar ook 'n welkome hulp zijn voor de welwillende ouders, die niet al te verlaten van hun spruiten: „'n eigen tuintje' wat verlegen zaten. Dat het verzorgen en onderhouden van planten en bloemen, behalve praktische kennis ook nog tal van deugden aankweekt is klaar! Uitgave en verzorging zijn te klas.

(Onze Gilde.)

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

VAN GORCUM & COMP. N.V. — UITGEVERS — ASSEN

VOLKS 170381 **ONTWIKKELING**

**MAANDBLAD UITGEGEVEN VOOR DE
MAATSCHAPPIJ TOT NUT VAN 'ALGEMEEN
ONDER REDACTIE VAN:**

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT Prof. R. CASIMIR, A. H. GERHARD,
Prof. Dr. J. H. GUNNING Wz., Dr. Ph. J. IDENBURG, Dr. K. F. PROOST,
G. VAN VEEN, J. HOVENS GREVE, Secretaris



Jan Nieuwenhuysen
1784

PER
JAAR
F 8.75

VAN GORCUM & COMP. N.V.
UITGEVERS ===== ASSEN

PER
NUMMER
F 0.75

INHOUD VAN AFLEVERING 5.

Bladz.

De wettelijke bepalingen omtrent het karakter van het
Openbaar Lager Onderwijs, door Philip J. Idenburg 133

Statistiek van het Voorbereidend Hooger en Middelbaar
Onderwijs, 1934/35—1936/37, uitgave van de Rijks-
uitgeverij, 's-Gravenhage 1938, door G. Bolkestein 142

„Statistiek van het Hooger Onderwijs 1934/35—1936/37”
door W. Sleumer Tzn. 146

Naar aanleiding van het „Manifest der Tooneelspelers”,
door Paul Huf 155

Feiten en Pogingen 160



Versehenen:

DE BESTEDING VAN DE VRIJE TIJD DOOR DE NEDERLANDSE ARBEIDERS

uitkomsten van een enquête onder 621 arbeiders

door

Dr. A. BLONK en Dr. J. P. KRUIJT

met medewerking van E. W. HOFSTEE

doctorandus soc. geogr.

Prijs f 1.50

NUTSUITGEVERIJ CENTRAAL STATION, AMSTERDAM

BIBLIOTHEEK RIJSGRONINGEN



0248 4463

De wettelijke bepalingen omtrent het karakter van het Openbaar Lager Onderwijs

door PHILIP J. IDENBURG.

In de reeks artikelen, welke Volksontwikkeling publiceerde over de plaats van de openbare school in ons onderwijsstelsel, is een beschouwing over de wettelijke voorschriften betreffende het karakter van het openbaar onderwijs niet misplaatst. Tot het schrijven van dit artikel was er echter nog een bijzondere aanleiding. De oud-inspecteur van het gymasiaal en middelbaar onderwijs, de heer G. Bolkestein, schonk ons een geschiedkundig overzicht van de wettelijke „neutraliteits“-bepalingen voor het openbaar onderwijs, waarvoor ik gaarne de belangstelling van de lezers van dit maandblad inroep. ¹⁾ Een juist inzicht in den historischen achtergrond der geldende regelen kan tot het goed begrip van de ware strekking daarvan belangrijk bijdragen.

Zooals bekend is, bevat de Lageronderwijswet 1920 in artikel 42 terzake van het karakter van het onderwijs op openbare scholen de navolgende drie bepalingen:

1ste Het schoolonderwijs wordt onder het aanleeren van gepaste en nuttige kundigheden dienstbaar gemaakt aan de ontwikkeling van de verstandelijke vermogens der kinderen, aan hunne lichamelijke oefening en aan hunne opleiding tot alle christelijke en maatschappelijke deugden. (1^{ste} lid)

2de De onderwijzer onthoudt zich van iets te leeren, te doen of toe te laten wat strijdig is met den eerbied, verschuldigd aan de godsdienstige begrippen van andersdenkenden. (2^{de} lid)

3de Het geven van godsdienstonderwijs blijft aan de godsdienstleeraren overgelaten. (4^{de} lid)

Het 3de lid behandelt de sanctie op het in het 2de lid vervatte verbod.

De 1ste bepaling, een positieve, en de 3de bepaling, een negatieve, zijn voortgekomen uit den geest der 18de eeuw en hebben in de eerste periode van schoolwetgeving (de jaren 1796 tot 1806) haar, nadien nog slechts lichtelijk gewijzigden, vorm gekregen. In het midden der 19de eeuw kwam het 2de, eveneens negatieve, voorschrift erbij.

Uit de bepaling omtrent de maatschappelijke en christelijke deugden — want tot 1857 ging „maatschappelijke“ en niet „christelijke“ voorop — en de uitsluiting van het leerstellig godsdienstonderwijs proeft men de gedachten der Aufklärung. Voor de dogmatische verschillen tusschen de kerkgenootschappen koesterden de mannen der Aufklärung slechts geringe belangstelling. Hun godsdienstige belijdenis liet zich in de enkele woorden:

¹⁾ De wettelijke „Neutraliteits“-bepalingen voor het openbaar onderwijs, Groningen, Batavia 1939.

„God, deugd en onsterfelijkheid" samenvatten. Dat was de inhoud van hun „natuurlijken godsdienst". De deugd werd daarbij hoog verheven. Bolkestein wijst eenige sporen van de denkbeelden, welke in de wetgeving werden neergelegd, bij schrijvers uit het laatst der 18de eeuw. Ik zou in dit verband ook gaarne de aandacht willen vestigen op den patriot J. H. Swildens, die bij de voorbereiding van zijn „V a d e r l a n d s c h A. B. - B o e k" verwante gedachten geformuleerd heeft.¹⁾ Het genoemde werkje, waaraan deze geestdriftige voorstander der volksontwikkeling zoo'n groot deel van zijn krachten heeft gewijd, moest aan de volgende eischen voldoen. Het diende „alle de grondzaaden van algemeene en Vaderlandsche kundigheden behelzen" en op het stuk van den godsdienst neutraal zijn, althans „niet dan die algemeene Waarheden van den Godsdienst en de zedekunde behelzen, welke van alle Kerkelijke Gezindheden in ons Land erkend worden."

Het is in dit verband mede van belang even stil te staan bij de eerste formuleering van de onderwijsidealen der Bataafsche omwenteling. Daartoe kwam het in de Commissie uit de Nationale Vergadering, welke op 10 November 1796 haar „Plan van constitutie voor het volk van Nederland" heeft ingediend.

Bij een onderzoek, dat ik eenige jaren geleden op het Rijksarchief heb ingesteld, nam ik afschrift van het gedeelte van de notulen der Commissie voor de Constitutie, dat op het onderwijs betrekking heeft. Het is te vinden in het verslag van de vergadering van 25 Juli 1796 en volgt hier onverkort.

„Voords zijnde overgegaan tot het hooren der consideratien omtrent het bij continuatie aan de ordre van den dag gestelde point rakende de Nationaale scholen Academien en Instituten.

Is nadat alle de presente leden daaromtrent hunne gedachten hadden uitgebracht de Commissie voorgedraagen, dat de opvoeding en het onderwijs der jeugd met het behoud der waare Vrijheid in zoo eene nauwe betrekking staan, dat daarin voornamelijk het sterkste bolwerk tegens dwinglandij zelfs met een geringe magt is te vinden, zijnde de zoo genaamde Bataafsche ongevoeligheid meer aan het verzuim van een goede Phisique en Moreele opvoeding dan wel aan de Lugtgesteldheid en aart des volks in het algemeen te weeten. Waarom het noodzaakelijk wierdt geoordeeld zoo door Nationaale feesten de vrijheids geest aan te moedigen en levendig te houden, als door Nationaale scholen het aanmoedigen van alle kunsten en wetenschappen zoo veel mogelijk de zeden te verbeteren, en ieder Burger een nuttig Lid der Maatschappij te doen zijn. Dan om hier toe te

¹⁾ Zie W. B. S. Boeles, De Patriot J. H. Swildens, Leeuwarden 1884, bl. 83 vlgg. L. C. T. Bigot wijdde een opstel aan Swildens in zijn *Paedagogische Feiten en Beschouwingen*, Amsterdam 1836.

geraaken was het nodig, dat men minvermogene gelegenheid gaf in het lezen, schrijven, cijferen, en beknopt denkbeeld der Vaderlandsche geschiedenis, en de gronden der geometrie zig te oeffenen, dat men d Ouders, zoo veel doelnlijk was, belette hunne kinderen hiertoe de gelegenheid niet te beneemen, en dat aan de onvermogene die in hun plicht op dit stuk nalaatig waaren geene hoegenaamde onderstand uit de arme kaste toestond, dat men om bekwamen schoolmeesters in vervolg van tijd te verkrijgen, kweekscholen voor dezelve moest oprichten, en om hen tot het geven van een behoorlijk onderwijs aan te moedigen dezelve een behoorlijke jaarwedde diende toe te leggen, en die toelaage te vermeerderen, voor die schoolmeesters welke zig op eenig vak van kunde, voor het algemeen nuttig hadden toegelegd, en dat men voords zorge behoorde te draagen, dat de schoolmeesters voor ieder hunner onvermogene scholieren afzonderlijk wierden gesalarieerd, terweil de keuze der schoolboeken aan des kundigen diende te worden aanbevoelen, terweil vele Leden ter bevordering van dit oogmerk nodig oordeelden dat de Maatschappij tot nut van het algemeen door het bestier diende aangemoedigd te worden.

En daar de eerste beginselen der bijzondere godsdienstige begrippen aan de jeugd op de publieke scholen tot nogtoe wordende geleerd, dezelve niet zelden daardoor een haat tegens van hun verschillende ingeboezemd, en daaruit een dweepzucht gebooren wierdt, welke met de vrijheid strijdende en voor de rust der Maatschappij nadelig kunde zijn, zoo waaren veele Leden van begrip, dat men zig op de publieke scholen alleen diende te bepalen om de jeugd tot deugd en algemeene zedekunde op te leiden, terweil anderen zig tot de Christelijke zedekunde bepaalden, dat het onderwijs in bijzondere leerstelsels der Theologie op die publieke scholen diende verboden en zulks alleen aan de publieke Leeraars der bijzondere dogmata diende overgelaaten te worden, welke bovendien vooral ten platten lande met het onderwijs der jeugd in sommige voor den landman nuttige kundigheden konden belast worden."

Gelijk de lezer opmerkt, was het positieve ideaal: burgerkweek¹⁾ als het hechtste bolwerk der vrijheid. Dat is het echt liberale onderwijsideaal, dat ook bij de schrijvers der Fransche revolutie steeds naar voren komt. Men kwam echter nog niet aanstonds tot een formulering van deze gedachte in een wetsbepaling. De uitsluiting van de „bijzondere leerstelsels der Theologie" vond haar vorm in het hierna volgende artikel:

„12. In de(ze) Scholen²⁾ wordt, op den gewoonen Schooltijd, geen

¹⁾ Het woord werd ter vervanging van het leelijke „Staatsburgerlijke opvoeding" door Prof. Van Poelje gevormd.

²⁾ Bedoeld werden alle scholen; een onderscheiding in „openbare" en „bijzondere" scholen werd niet gemaakt.

onderwijs gegeven in de Leerstellige Geloofsbegrippen van eenig bijzonder Kerkelijk Genootschap; ook worden in dezelve geen Boeken gebruikt waar in dergelijke leerstellige begrippen gevonden worden."

Het verheugt mij deze bescheiden bijdrage tot de studie van den heer Bolkestein te kunnen aanbieden, te meer waar deze op blz. 11 van zijn boekje schrijft: „Men zou graag ingelicht zijn, langs welken weg en op grond van welke overwegingen deze bepaling in het Constitutie-concept werd opgenomen; er is echter geen aanwijzing."

Het positieve doel van het openbaar onderwijs kwam voor het eerst tot uitdrukking in het langademige artikel van de Instructie van den Agent van Nationale Opvoeding van 21 December 1798. Beknopter staat zij daarna in de Memorie van den Agent, J. H. van der Palm, van 9 Juni 1800; nog soberder vinden wij haar in de Schoolwet van 1803 terwijl het Reglement A van de Wet van 1806 de klassieke formuleering gaf:

„Alle schoolonderwijs zal zoodanig moeten worden ingericht, dat onder het aanleeren van gepaste en nuttige kundigheden, de verstandelijke vermogens der kinderen ontwikkeld, en zij zelve opgeleid worden tot alle Maatschappelijke en Christelijke deugden."

Wat beteekent deze positieve doelstelling in 1806?

Let men op het spraakgebruik van dien tijd, dan blijkt, dat daarin het begrip „maatschappij" zoowel gebruikt wordt in den zin van ons huidig begrip „staat" als van ons begrip „maatschappij". Het lijdt, dunkt mij, geen twijfel, dat met opleiding tot maatschappelijke deugden bedoeld wordt op die tot de plichten als burger; met de opleiding tot Christelijke deugden op die jegens God en den naaste. Het onderwijs zou in eerste instantie op den burgerkweek zijn gericht. Met de daarenvens gestelde aanduiding van de Christelijke deugden werd aangegeven, dat er op de scholen, zooals het in de missive van 30 Mei 1806 aan de Kerkgenootschappen werd omschreven, zou worden voorzien in een „behoorlijk en welingericht onderwijs in den Christelijken Godsdienst, voor zoo verre deszelfs geschied- en zedekundig gedeelte betreft". Van der Bruggen schreef later: „De vorige wet van 1806 bedoelde, naar de denkbeelden van dien tijd, door opleiding tot christelijke en maatschappelijke deugden, niet de beoefening van praktische zedelijkheid, haren wortel hebbende in het christendom, in de christelijke waarheid, maar het christendom zelve. Het geheele christendom loste zich in haar oog, bij betrekkelijke onverschilligheid van het dogma, op in eene, alleen door grootere zuiverheid of verhevenheid van de blootmenschenlijke onderscheidene moraal. Opleiding tot christelijke en maatschappelijke deugden was, in haar oog, opleiding tot Christendom. De wet van 1806 schreef derhalve inderdaad aan de school een

godsdienstig onderwijs voor, een geneutraliseerd christendom, dat de, op schoolgebied, aan het denkbeeld des christendoms beantwoordende, en, als van alle dogma ontbloote, voor allen genoegzame, voor niemand ergerlijke schoolgodsdienst zoude zijn." ¹⁾

In 1857 werd dit veranderd. Toen werd tevens het, nog niet besproken, 2de lid aan art. 42 toegevoegd. Ik kom hieronder, bij de behandeling van de constellatie, welke daardoor ontstond, op de doelomschrijving terug.

De geschiedenis van het laatste lid, de uitsluiting der leerstelligheid, kan echter aanstonds ten einde worden gevoerd. De betreffende bepaling luidde in 1806:

„Terwijl vastgesteld wordt het nemen van maatregelen, om de schoolkinderen van het onderwijs in het leerstellige van het Kerkgenootschap, waartoe zij behooren, geenszins verstoken te doen blijven, zal het geven van dit onderwijs niet geschieden door den Schoolmeester“.

Het leerstellig gedeelte zou niet door den schoolmeester worden behandeld maar door de Kerken worden verzorgd. De wet van 1857 bepaalde in artikel 23: „Het geven van onderwijs in den godsdienst wordt overgelaten aan de Kerkgenootschappen“. Bij de wet van 1878 werd de boven reeds aangehaalde huidige redactie ingevoerd, waarmede hetzelfde is bedoeld.

Ik verbind aan dit stuk historie tweeerlei gevolgtrekking.

Ten eerste. Ten tijde van de invoering van de „neutraliteit“ is gedacht aan de uitsluiting van „het leerstellige, dat door onderscheidene Kerkgenootschappen verschillend wordt begrepen“. Vanzelfsprekend werd het geacht, dat op de scholen bijbelsche geschiedenis zou worden onderwezen. In hoeverre daarin later iets is gewijzigd zullen wij nog zien.

Ten tweede. De bedoeling van het laatste lid van artikel 42 is vast te stellen, dat de onderwijzers der openbare scholen geen godsdienstonderwijs — welte onderscheiden van de zoo juist genoemde bijbelsche geschiedenis — zullen geven, in noch buiten den gewonen schooltijd. ²⁾ Het is, naar mijn meening, in strijd met de wet, wanneer onderwijzers dit, met toepassing van artikel 26, tóch doen. Ik ben het streven van die onderwijzers alleszins welwillend gezind. Ik weet, dat Minister de Visser het hun mogelijk heeft gemaakt. Maar tenslotte kan een Minister aan de wet niet voorbijgaan. Wil men den onderwijzers gelegenheid bieden tot het geven van godsdienstonderwijs dan moet eerst de wet gewijzigd worden.

* * *

Na verloop van tijd bleek het karakter van het openbaar onderwijs

¹⁾ Bijblad van de Bijbelstudien van Chantepie de la Saussaye. 2, blz. 45 vlg.

²⁾ Ook dat laatste is uit het in deze eerste periode verhandelde met stelligheid af te leiden.

door de positieve omschrijving en de negatieve bepaling, welke ik tot dusver heb besproken, niet voldoende te zijn vastgesteld. Het bleek met name niet genoeg te bepalen, dat de onderwijzers geen godsdienstonderwijs zouden geven. Het eerste spoor van een aanvulling aan de negatieve zijde vinden wij in het Koninklijk besluit van 27 Mei 1830, waarin wordt bepaald, dat men zich in de scholen niet mocht bedienen van een boek, „hetwelk iets bevatte, strijdig met de maatschappelijke orde of de zeden, of wel dat aan de eene of andere der gezindheden, waartoe de kinderen behooren, aanstoot zoude kunnen geven". In 1842 ging men bij Koninklijk besluit van 2 Januari in deze richting door. Artikel 11 van dit besluit bepaalde toen ook, dat het aan de onderwijzers der lagere scholen verboden bleef om „onderwijs te geven in het leerstellige van enig kerkgenootschap, of eenige uitlegging te geven of uitdrukking te bezigen, waardoor aan de eene of andere gezindheid aanstoot zou kunnen worden gegeven". De Grondwet van 1848 zeide hetzelfde met de woorden „eerbiediging van ieders godsdienstige begrippen", daarmee betuigende, dat van de openbare scholen zou worden geweerd „datgene, wat men theologischen twist noemt". In 1857 werd toen ter uitwerking van het grondwettelijk voorschrift ons tepenwoordige 2de lid van artikel 42 vastgesteld. Dit artikel eischt, dat de onderwijzer zich zal onthouden van iets te leeren, te doen of toe te laten wat strijdig is met den eerbied, verschuldigd aan de godsdienstige begrippen van andersdenkenden. Men lette op een verschil in het woordgebruik van Grondwet en wet. De eerste eischt „eerbiediging", de laatste „eerbied". Bolkestein wijst op bl. 35 en vlg. van zijn geschrift op het onderscheid in beteekenis van de beide woorden. „De zin der woorden „e e r b i e d i g i n g van ieders godsdienstige begrippen", zou" — aldus deze schrijver — „duidelijker, dadelijker en algemeener gesproken hebben, indien het verschil met „e e r b i e d, verschuldigd aan de godsdienstige begrippen van andersdenkenden", de uitdrukking van artikel 23 der latere Lageronderwijswet van 1857, voor allen notoir was geweest. Immers, „e e r b i e d i g e n" beteekent ¹⁾: „het recht van bestaan erkennen van, uit achtung of waardeering niet ingaan tegen, uit achtung of waardeering sparen", en e e r b i e d i g i n g is hierbij een nomen actionis. E e r b i e d is echter veel sterker, van meer geestelijken aard, het is een „gevoel van bewondering en hoogachting, gevoel van vereering inzonderheid tegenover een meerdere (vooral op geestelijk gebied) of tegenover eene zaak van hoogere orde" ²⁾. Daarom eischte de Lageronderwijswet van 1857 in dezen m é é r dan de Grondwet voorschreef. Het blijkt echter niet, dat bij de beraadslaging van de wet van 1857 dit

¹⁾ Woordenboek der Nederlandsche Taal. Deel IIIII, kolom 3899.

²⁾ Woordenboek der Nederlandsche Taal. Deel IIIII, kolom 3895.

verschil is ingezien. De sterkere uitdrukking van de wet van 1857 kan, onbedoeld, er toe hebben bijgedragen, met andere krachtige factoren, om de openbare lagere school op het volstrekt neutraal terrein te dringen, waarop zij spoedig, men zegge na 1860, geraakte¹⁾.

Deze volstrekte neutraliteit is, meen ik, in 1857 bepaald niet bedoeld. In verband met de actueele belangstelling voor de vraag over de plaats, welke de bijbelsche geschiedenis bij het openbaar onderwijs zou kunnen innemen, is het van belang erop te letten, wat in dit jaar wél en wat niet is geschied.

Daartoe moeten wij nu ook de verandering van de positieve bepaling betreffende het karakter van het openbaar onderwijs in onze aandacht betrekken.

Wat in 1806 met opleiding tot maatschappelijke en Christelijke deugden werd bedoeld hebben wij gezien.

Wat in 1857 werd veranderd ontvouwt Van der Bruggen ons in het vervolg van den brief, welken wij boven hebben aangehaald. Hier volgt het:

„Maar nu heeft de wet van 1857 aan geheel dit denkbeeld, aan geheel dezen schoolgodsdienst voor goed een einde gemaakt. Want door duidelijk en onbewimpeld te verklaren, dat op de Staatsschool geen godsdienstig onderwijs, in welken zin dan ook, gegeven wordt, heeft de wetgever van 1857, schoon hij dezelfde woorden overnam, daaraan een geheel andere beteekenis gegeven. De opleiding tot Christelijke deugden der wet van 1857, kan, krachtens die verklaring, niet meer zijn, de mededeeling, de inscherping van godsdienstige begrippen omtrent deugd en haar beginsel, die naar deze of gene zienswijze geacht wordt het Christendom uit te maken; zij kan alleen zijn de praktische waardeering, eerbiediging, bewaaring en heilighouding van bloesems of vruchten aan planten gegroeid, die elders door de zorg der ouderlijke liefde, door de zorg der kerk, zijn gezaaid, gekweekt en opgevoed¹⁾.”

Van der Bruggen omschrijft de verandering dus als een verschuiving van een theologische naar een ethische doelstelling.

Dit sluit nu echter geenszins in, dat er voor de bijbelsche geschiedenis op de openbare school geen plaats meer zou zijn.

Elders in den geciteerden brief zegt Van der Bruggen, geheel in de lijn van zijn verklaring van de aangebrachte verandering, dat de Bijbel of de bijbelsche geschiedenis, als middel van godsdienstig onderwijs op de staatsschool niet gebruikt kan worden. In de Tweede Kamer heeft de Minister zich omtrent dit punt duidelijk uitgesproken. „De Bijbel kan op

¹⁾ Bijblad van de Bijbelstudien van Chantepie de la Saussaye. 2, blz. 45 vlg.

de gemengde school in den regel niet toegelaten worden. In den regel mag hij op de gemengde school niet gelezen of gebruikt worden".¹⁾

In deze beschouwingen blijft een deur open. De briefschrijver handelt over den Bijbel en de bijbelsche geschiedenis „als middel van godsdienstig onderwijs"; in de Kamer sprak de Minister over den Bijbel (niet de bijbelsche geschiedenis). Er blijft dus ruimte voor bijbelsche geschiedenis, welke niet met het doel van godsdienstige beïnvloeding wordt gegeven. In dit verband is de uitspraak van Minister Van Rappard van belang, dat onder het vak „geschiedenis" — toen nog niet „vaderlandsche geschiedenis" — gewijde geschiedenis was begrepen. Van der Bruggen spreekt in de Tweede Kamer in beide geciteerde zinnen voorts van „in den regel". Er waren plaatselijk, waar b.v. alle kinderen van gelijke Protestantsch-Christelijke gezindte waren, uitzonderingen mogelijk. „Zou b.v. in eene school van onvermengd Protestantsche kinderen het lezen in den Bijbel, wanneer daarop prijs wordt gesteld, streng moeten worden geweerd?"²⁾ Dit is naar de meening van den Minister niet noodzakelijk.

Ook met de bepaling omtrent den eerbied, verschuldigd aan de godsdienstige begrippen van andersdenkenden, is de absolute neutraliteit, waartoe men later is gekomen, niet bedoeld. Deze bepaling wordt ook thans nog veel misverstaan. De raadpleging van de toelichting van Minister Van der Bruggen kan ons haar waren zin onthullen. „Eerbiediging van ieders godsdienstig gevoelen is het eerbiedigen van eens ieders regt, dat hij, als bestemd tot zelfstandige persoonlijkheid, heeft om een eigen denkbeeld en overtuiging te hebben; het eerbiedigen van zijn regt om ook verkeerde denkbeelden, verkeerde gedachten te hebben. Wanneer ik eens anders godsdienstige gevoelen eerbiedig, dan eerbiedig ik daardoor niet altijd den inhoud van zijn gevoelen, maar dan eerbiedig ik het regt dat hij heeft, even als ik, om op godsdienstig gebied een eigene overtuiging te hebben".³⁾

Van der Bruggen heeft nooit bedoeld, dat de onderwijzer zijn hoogste en diepste overtuigingen zou verbergen. De Wet eischt niet anders dan dat men over godsdienstige begrippen van anderen spreekt „zoo als men wenscht, dat anderen zulks ten aanzien van onze begrippen doen. Dat men ze niet liefdeloos veroordeelt, maar met verschooning bejagent." ⁴⁾

Ik besluit ook dit gedeelte met twee gevolgtrekkingen, welke aansluiten bij de boven geformuleerde.

¹⁾ W. Francken en J. J. van der Kloes, Wet van 13 Augustus 1857 (Stbl. no. 103), Nijmegen 1858, blz. 470.

²⁾ T.a.p. blz. 394.

³⁾ T.a.p. blz. 471. Zie ook blz. 467. De Minister maakt tusschen „eerbied" en „eerbiediging" geen verschil.

⁴⁾ T.a.p. blz. 398.

Ten derde: In 1857 werd als regel aanvaard, dat de Bijbel tot de openbare school niet meer zou worden toegelaten; een uitzondering betrof het geval, dat alle kinderen van gelijke Protestantsch-Christelijke gezindte waren. Bijbelsche geschiedenis, niet als middel van godsdienstig onderwijs, mocht worden gegeven. Zij viel onder het leervak „geschiedenis” (art. 1 sub g). Na 1857 is er principieel in dit opzicht niets veranderd. Op openbare u.l.o.-scholen kan, naar mijn meening, de bijbelsche geschiedenis onder „algemeene geschiedenis” worden behandeld. Voor de gewone lagere scholen viel de bestaande mogelijkheid in 1878 weg, omdat het vak „geschiedenis” in „vaderlandsche geschiedenis” werd omgedoopt. Intusschen is dat niet geschied om leerstof, aan den Bijbel ontleend, van de openbare school uit te sluiten. Onder „lezen” en „Nederlandsche taal” kan men daar bijbelsche leerstof geven zonder in eenig opzicht met de bedoeling, welke de wetgever ten aanzien van het karakter van het openbaar onderwijs heeft gehad, in conflict te geraken.

Ten vierde: De zinsnede betreffende den eerbied voor de godsdienstige begrippen van andersdenkenden is niet bedoeld om den onderwijzer een dorre neutraliteit op te leggen, maar uitsluitend om van hem te verlangen, dat hij het recht van een ander om, evenals hij, op godsdienstig gebied een eigen overtuiging te hebben, erkennen en de godsdienstige begrippen van andersdenkenden dus niet liefdeloos veroordeelen zal.

Er is in den loop der tijden steeds meer aandacht gevallen op wat van de openbare school zou worden g e w e e r d dan op hetgeen ten aanzien van haar karakter positief werd g e ï s c h t. Het is daarom misschien van nut, de laatste woorden van het 1ste lid van artikel 42 der wet nog eens te onderstrepen. Van der Brugghen verweert zich in zijn boven meermalen geciteerden brief reeds tegen de gedachte, dat de woorden „opleiding tot alle Christelijke en maatschappelijke deugden”, van „geene beduidenis” zouden zijn. „Naar mijne overtuiging” — zoo zegt hij — „is dat niet zoo klein te achten”. De waarde van deze woorden springt uiteraard niet sterk naar voren in een tijd, waarin de waardeering der Christelijke overtuigingen op het stuk der zeden algemeen is.

In dit opzicht maken deelen van Europa thans echter een uiterst bedenkelijke ontwikkeling door, waarvan de weerslag ook in ons land wordt ervaren. Een nieuw heidendom heeft het hoofd opgestoken en dit heidendom huldigt eigen opvattingen omtrent goed en kwaad. Vast staat, dat op onze openbare scholen voor deze denkbeelden g e e n plaats is. De verheffing van het belang der natie tot de hoogste wet der zedelijkheid kan op deze scholen niet worden geduld. De verachting en vernedering van menschen van een van de alleen-maar-edele-rasse-variëteit afwijkend ras mag daar niet worden geleerd. Daar moeten de leerlingen worden

opgevoed in de levenshouding, welke in het Christendom met zijn erkenning van Goddelijke levensnormen, met zijn eerbied voor den medemensch als een naar Gods beeld geschapene, met zijn wet der liefde, is geworteld. De beteekenis, welke deze zedelijke belijdenis der openbare school zal hebben, hangt naar mijn overtuiging nauw samen met de beteekenis, welke de godsdienstige belijdenis des Christendoms heeft in het leven van hen, die den geest der openbare school dragen en de gedachten-sfeer der leerlingen in hun huisgezinnen bepalen. Op den duur handhaaft zich de zedeleer niet los van het geloof. Dat leert ons ten overvloed de ervaring daar, waar het heidendom zijn macht tot ontplooiing bracht en de levenshouding van geheele volken werd omgezet met verwerping van alle traditioneele zedelijke overtuigingen. Het geloof is de eenige hechte grondslag der moraliteit. Of, om in het beeld van Van der Bruggen te spreken: als de planten niet meer door de ouderlijke liefde en door de zorg der Kerk in de harten worden gezaaid, gekweekt en opgevoed, mag men in de openbare school niet meer de bloesems en vruchten van die planten verwachten. De genesheeren, geschaard rond het ziekbed der openbare school, deden, meen ik, goed dit onwedersprekelijk feit te onderkennen. De positieve omschrijving van het doel van het openbaar onderwijs, welke onze Lageronderwijswet geeft, is in dezen tijd van verwarring een te waardeeren richtsnoer. Maar de beteekenis dezer woorden in de realiteit van het schoolleven wordt bepaald door de geestelijke krachten, waarin dit schoolleven is geworteld.

Statistiek van het Voorbereidend Hooger en Middelbaar Onderwijs; 1934/35—1936/37

UITGAVE VAN DE RIJKSUITGEVERIJ, 's-GRAVENHAGE 1938.

Voor de derde maal heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek onze kennis van een deel van het Nederlandsche onderwijs verrijkt door bovengenoemde statistiek. Liep de eerste over het jaar 1930/31, de tweede over de jaren 1931/32—1933/34, deze derde omvat de jaren 1934/35 1936/37. Ook nu weer is de inleiding van de hand van Dr Ph. J. Idenburg. De omvangrijkheid van de bewerking der duizenden gegevens maakt noodzakelijk, dat bij de verschijning de jaren, waarover de statistiek loopt, reeds weer geheel achterliggen, en nieuwe veranderingen zich voordeden. Dit is niet te vermijden; maar het algemeene belang ook dezer statistiek wordt er weinig door geschaad.

De statistiek heeft betrekking op: gymnasia, hogere burgerscholen,

lycea, handelsscholen, middelbare scholen voor meisjes, handelsavondscholen.

De bedoeling zit hier niet voor, van dit boekdeel van 230 bladzijden den inhoud verkort weer te geven. Slechts zal op enkele het meest sprekende onderdeelen dezer statistiek worden gewezen. De voornaamste deelen zijn die, welke behandelen: de aantallen scholen en leerlingen, de klassengrootte, de toelating en bevordering der leerlingen, de schoolloopbaan der leerlingen. Het eerst- en het laatstgenoemde onderwerp verdienen in de huidige omstandigheden de meeste aandacht. Daarom omtrent beide eenige getallen.

Op 15 September 1936 waren er 53 gymnasia; het aantal leerlingen daarvan bedroeg op 31 December van dat jaar 9235; het steeg in de drie jaren, waarover deze statistiek loopt met 5.8%. Van deze leerlingen bevonden zich 56.5% op openbare gymnasia, 16.1% op Protestantsch-Christelijke, 27.4% op Roomsch-Katholieke. Het percentage leerlingen der openbare gymnasia daalde, ook in de laatste zes jaren, langzaam, maar geregeld; op dezelfde wijze steeg dat der beide andere groepen.

Op genoemden datum waren er 126 hogere burgerscholen met vijfjarigen cursus; 8 hogere burgerscholen met driejarigen cursus-B bij de vijfjarige waren 9 hogere burgerscholen-A; 41 met een afdeling-A. Het aantal leerlingen der verschillende hogere burgerscholen bedroeg op 31 December 1936 29150. In de jaren, waarvan deze statistiek loopt, nam het aantal leerlingen der hogere burgerscholen met driejarigen cursus met 21.8% af; nam dat der hogere burgerscholen-B met vijfjarigen cursus met 8.5% toe; dat der hogere burgerscholen-A met 2.8% toe.

Van de leerlingen der hogere burgerscholen van alle typen te zamen, bevonden zich 69% op openbare scholen, 13.3% op Protestantsch-Christelijke, 13.8% op Roomsch-Katholieke, 3.9% op overige bijzondere (neutrale) scholen. Ook hier daalde in de laatste zes jaren het percentage leerlingen der openbare hogere burgerscholen langzaam maar geregeld, en steeg dat der confessioneele scholen.

Opvallend is, dat terwijl het percentage leerlingen bij de openbare hogere burgerscholen nog 69% is, dit op de openbare gymnasia slechts 56.5% is; het groote verschil in percentage bij de Katholieke scholen is hiervan de oorzaak: 27.4% bij de gymnasia, 13.8% bij de hogere burgerscholen.

Op 15 September 1938 waren er 54 lycea van de verschillende typen; zij werden op 31 December van dat jaar bezocht door 13427 leerlingen. Het accres was in de jaren, waarover deze statistiek loopt, 28.5%. De verhoudingen der richtingen bij deze schoolsoort was: op de openbare lycea gingen 20.7% der leerlingen, op de Protestantsch-Christelijke 28.8%, op de Roomsch-Katholieke 30.6%, op de overige (neutrale) bijzondere 19.9%. Het bijzonder onderwijs heeft dus bij de lycea sterk de overhand.

In aantal scholen overtreffen de lycea reeds de gymnasia; in aantal leerlingen zeer sterk. De daling der gymnasia tegenover de stijging der lycea gaat door.¹⁾ Er volgt uit, hoe elke toekomstige regeling van het voorbereidend hooger onderwijs tot taak zal hebben de lycea als zelfstandig schooltype te regelen; hieraan doet niet af het feit, dat vele lycea nu nog slechts een vereniging zijn van gymnasium en H.B.S., en niet naar een schoolleenheid streven.

Op 15 September 1938 waren er 39 handelsscholen: 16 gemeentelijke, 16 Roomsch-Katholieke en 7 bijzondere neutrale handelsscholen. Protestantsch-Christelijke handelsscholen waren er niet. Op 31 December van het jaar telden deze scholen 3100 leerlingen; drie jaar tevoren waren er 3271 leerlingen; een achteruitgang dus van 5.2%. De sterkte der richtingen was: op openbare scholen 56.4% der leerlingen, op Roomsch-Katholieke 25.4%; op de overige bijzondere neutrale scholen 18.2%.

Op genoemden datum waren er 19 middelbare scholen van meisjes: 9 gemeentelijke, 7 Roomsch-Katholieke, 3 bijzondere neutrale scholen. Op 31 December 1936 telden deze scholen 2607 leerlingen, in de drie voorgaande jaren met een accres van 215 leerlingen of 9%. De numerieke verhouding van de leerlingen der richtingen was: 75.9% op openbare, 14.6% op Roomsch-Katholieke, 9.5% op bijzondere neutrale scholen. Opvallend is hier de toeneming van het openbaar en de afnemng van het bijzonder onderwijs: openbaar onderwijs in 1930 70.9% der leerlingen, in 1936 75.9%; Roomsch-Katholiek onderwijs in 1930 15.7%, in 1936 14.6%, overig bijzonder neutraal onderwijs resp. 11.5% en 9.5%. Protestantsch-Christelijke middelbaar meisjesonderwijs komt niet meer voor.

De beschouwing van de hierboven genoemde leerlingentallen, leidt tot één merkwaardige uitkomst, wanneer ze onderscheiden wordt naar de geslachten. Van de totale schoolbevolking bij het voorbereidend hooger en middelbaar onderwijs op 31 December 1936, nl. 57519 leerlingen, behoorden 39185 of 68.1% tot het mannelijk, en 18334 of 31.9% tot het vrouwelijk geslacht; in 1933 waren deze percentages 67.7% en 32.3%; een geringe afnemng dus van de meisjes. Het merkwaardige blijkt bij een afzonderlijke beschouwing der schooltypen in dezen: het aantal meisjes bedraagt op de gymnasia 27.2%, op de hogere burgerscholen 23.1%, op de lycea 4.4%, op de handelsscholen 17%. Hier komt wel een bijzondere positie der lycea naar voren. Nam het percentage meisjes bij elke schoolsoort in de jaren, waarover deze statistiek loopt af, bij de lycea nam het toe. Deze voorkeur der meisjes voor een lyceum heeft meer dan één reden.

Men houde verder bij bovengenoemde getallen van schooltypen één ding in het oog: zij zijn niet de gevolgen van een vrijen groei; de „stopwet”, die ver-

¹⁾ Op 15 Sept. 1938: 52 gymnasia en 58 lycea.

dere verlening van Rijkssubsidies tegenhoudt en het feit, dat middelbare meisjesscholen nog altijd vergeefs op eenige Rijkssubsidie wachten, verhinderen een natuurlijke groei. Zonder beide belemmeringen zou ongetwijfeld het aantal bijzondere scholen belangrijk, dat der openbare nauwelijks stijgen. De hierboven aan de statistiek ontleende absolute en relatieve getallen zijn die van een dwangpositie. Maar ook reeds deze getallen behoorren aan het openbaar gymnasiaal en middelbaar de taak op te leggen, na te gaan, welke krachten het bijzondere onderwijs tot bloei brengen en zich te bezinnen, of het deze krachten ook niet tot de zijne kan maken.

Belangrijk is de paragraaf over de „schoolloopbaan der leerlingen“. Gevolgd werd de loopbaan der „generatie“ 1930, d.i. de groep van leerlingen, die in 1930 tot de eerste klasse der scholen werden toegelaten.

Eén greep hieruit:

Van deze generatie doorliep in den daarvoor gestelden tijd:

Gymnasium:	22.7 %	der leerlingen.	
H. B. S. 3 jc:	27.4 %	„	„
H. B. S. 5 jc. B.	21.1 %	„	„
H. B. S. 5 jc. A:	22.3 %	„	„
Lyceum: (afd. H.B.S. 5)	7.2 %	der leerlingen	Deze percentages dus voor het ly- ceum samen te tellen.
(afd. M.M.S. 5)	1.4 %	„	
(afd. H.B.S. 6)	2.9 %	„	
(afd. gymnasium)	8.2 %	„	
Midd. School v. meisjes	18.6 %	„	„

Het spreekt, dat uit de opgemaakte statistiek van de schoolloopbaan eener generatie ook volgt, welke klassen „statistisch“ de moeilijkste klassen zijn. Dit blijken te zijn: bij de gymnasia en de H.B.S. 3 jc. de tweede klasse; bij de overige der derde klasse.

De bovengenoemde percentages der leerlingen, die hun school in den daarvoor gestelden tijd doorliepen, mogen niet bezien worden zonder dat rekening gehouden wordt met hen, die van schoolsoort veranderden en hen, die voor goed het onderwijs verlieten. Maar ook dan geven de percentage-getallen te denken.

In het bovenstaande werden twee onderdeelen dezer groote statistiek naar voren gebracht in enkele saillante punten. Zij behooren tot de onderwerpen van den dag. De percentages van leerlingen, die de door of voor hen gekozen school in den daarvoor aangewezen tijd doorloopen, moeten bij ieder, die de onderdeelen er van in deze statistiek nagaat, de overtuiging wekken, dat er nog veel op het terrein van het gymnasiaal en middelbaar onderwijs te doen valt. Efficiency is daarbij nog verre.

G. BOLKESTEIN.

„Statistiek van het Hooger Onderwijs

1934/35—1936/37”.

„Niets is zo sappig als cijfers”, zeide mijn oudste leermeester Prof. Steinmetz wel eens. Nu kan men discussiëren over al het of niet juiste van het epitheton „sappig”, onomstotelijk vast staat het, dat de cijfers, gelijk die door het Centraal Bureau voor de Statistiek voor verschillende onderwerpen verschaft worden, van onovertreffbaar nut zijn. „Wanneer ik eenzaam op een eiland moest zitten en men stelde mij voor de keuze: een piano of een statistisch werk als gezelschap mee te mogen nemen, dan koos ik het laatste”, zo luidde een ander geveugeld woord. De vergelijking — door een kunstzinnig mens gemaakt — van een piano en een statistisch werk is niet zo vreemd als die op het eerste gezicht wel lijkt. Beide zijn instrumenten, die op zichzelf dood zijn, maar waaraan de meesterhand een schoon geluid kan ontlokken.

De cijfers zijn als een contrôle-apparaat. Het moderne denken, dat zich waanwijs verre boven dat der primitieven meent te kunnen verheffen, laat nog zo vele gevallen van antiek, prelogisch denken toe, dat de cijfers ons tot de orde moeten roepen. Onze vage, weinig omgrensde begrippen en opvattingen worden hierdoor geredresseerd en verhelderd. Als de geesteswetenschappen iets goeds van de natuurwetenschappen hebben overgenomen, dan is het wel het streven naar exactheid, naar cijfermatig vastleggen der grenzen en der gegevens. Toegegeven zij, dat niet elk terrein en elk object der geesteswetenschappen zich voor een dergelijke exacte behandeling leent, dat men vaak een schijn-exacte methode gebruikte door ongelijke objecten samen te tellen ¹⁾. Erkend zij de juistheid van Huizinga's opmerking, dat de vindicatie van de geestes- of cultuurwetenschappen uit den ban van het natuurwetenschappelijk denken één der belangrijkste winsten geweest is, die het geestesleven omstreeks 1900 te boeken heeft gehad ²⁾. Maar eveneens staat vast, dat de maatschappelijke vakken zoals de sociographie en de sociologie, die niet, gelijk Huizinga dit voor de geschiedenis poneert, het eenmalige en bijzondere behandelen, de exacte statistische methode niet kunnen missen. De veelheid van waarnemingen wordt zó geregistreerd en overzichtelijk voorgesteld. En wie de cijfers kan lezen, ziet er maatschappelijke verschijnselen even duidelijk uitgebeeld als de romangestalten het waren in de werken van Zola en De Balzac.

De „Statistiek van het Hooger Onderwijs 1934/35—1936/37”, waarvoor Dr Philip J. Idenburg de uitvoerige inleiding van welhaast 50 pagina's schreef, toont het beeld van het Hoger Onderwijs, van die vaak zo buiten de maatschappij staande gemeenschap, die echter — en de cijfers tonen dit duidelijk — door tal van banden met de andere groepen en gemeenschappen is verbonden. Sociale verhoudingen en structuren vinden hun vervolg in de studentenwereld. Opvattingen der vorige generaties hebben hun functionele invloed op de samenstelling en richting der studiegemeenschappen. Het

onderzoek naar de correlatie der verschijnselen binnen en buiten de Universiteit vindt in deze cijfers zijn grondmateriaal. Uit de overvloed dezer gegevens worden hier enkele groepen weergegeven in het kader van bepaalde probleemstellingen.

Van betekenis is allereerst, dat deze uitgave der statistiek uitvoerige gegevens biedt over het beroep en de academische opleiding van den vader. Hierdoor kan een inzicht verkregen worden, zo schrijft Idenburg, in het sociale organisme van een land, in zijn culturele ontwikkeling en in de economische positie der afzonderlijke bevolkingsklassen. De cijfers kunnen een indruk geven van de sociale structuur der hogere beroepen. Bedoeld wordt natuurlijk, dat men enig idee kan krijgen van de afkomst der a.s. leiders in het geestelijke en sociale leven. Toch zijn de gegevens daarvoor niet voldoende. Men kent niet de positie, die de afgestudeerden in het maatschappelijke leven zullen innemen. En deze is toch ook niet alleen afhankelijk van de academische studie. Bovendien zijn de bezwaren, verbonden aan de rangschikking naar het beroep van den vader — Dr. Idenburg geeft dit volmondig toe — allermintst overwonnen. In de eerste editie van deze statistiek (1930/31, verschenen 1932) erkende hij ook: „De ervaring leert, dat de vaagheid der aanduidingen geen goede classificatie der opgaven toelaat", waarom hij dan ook een nadere economische en sociale aanduiding eischte. De gebruikte indeling naar beroepen in 22 beroepsrubrieken en 2 kolommen, voor hen wier vaders geen beroep hebben of waarvan het beroep onbekend is, geeft uiteraard een fijnere indicatie dan die, welke gebruikt wordt in de Jaarverslagen van de Nederlandsche Handelshoogeschool te Rotterdam en die ook door mij als basis werd genomen bij de indeling van leerlingen van het M. en V.H.O. en van de economische studenten. Er is waarschijnlijk naar gestreefd om bij de indeling ook een economische maatstaf aan te leggen, maar men kan niet zeggen, dat dit pogen met succes bekroond is. In één groep vindt men ingenieurs en architecten. Het laatste beroep is niet wettelijk geregeld. De titel evenmin. Terwijl de economische positie der architecten sterk uiteenloopt. En wat de ingenieurs betreft: zij kunnen als zelfstandig ondernemer optreden, als ambtenaar in overheidsdienst, maar ook als technisch-economisch leider van allerlei handelszaken. De groep landbouwers en kwekers omvat eveneens een sterk gevarieerde ondermassa, terwijl de groep s „kooplieden zonder nadere aanduiding" een heteroog gezelschap tot inhoud heeft. Men zou ook een indeling der ouders naar welstand wensen in de geest van de Amsterdamse indeling in groep C met hogere welstand en groep D met lagere welstand. Men zou dan gebruik moeten maken van de cohiërs der belastingen gelijk Brugmans dat deed in zijn Mededeelingen No. 85³⁾. De omvang van en arbeid voor de uitgave van de Statistiek zouden dan echter buiten proportie toenemen.

Positieve correlatie ziet men tussen het ouderlijk beroep en de studierichting der kinderen bv. bij de predikanten en de medici, al moet overigens erkend, dat de theologische faculteit de grootste spreiding toont wat het milieu der studenten aangaat. Neemt men de beroepen uit handel, nijverheid, scheepvaart, bank- en verzekeringswezen (o t/m l, categorie III) samen, dan blijkt, dat 54.8% der economische studenten aan de Economische Faculteit, 51.4% der studenten in Rotterdam en 64.7% der Tilburgse collega's uit dit milieu komen (p. 30,31). Ziet men naar de beroepsgroepen o t/m l afzonderlijk en naar de faculteiten en hogescholen, waaraan zij hun kinderen afstaan, dan blijken de groepen „Leiders der N.V.'s en Coöperaties” en „Kooplieden zonder nadere aanduiding” het grootste deel van hun bijdrage te zenden naar de medische faculteiten. Aan deze gaven zij resp. 326 en 293 studenten in 1936/37, terwijl uit die groepen naar de economische faculteit slechts gingen 36 en 19 personen. Ook al telt men de studenten van Rotterdam en Tilburg bij de vorige groep, dan blijven de economische studenten in aantal achterstaan bij de medische uit deze groepen o en s (nl. 148 en 110). Merkwaardig is de keuze der ouders uit groep m „Onderwijzend personeel lagere scholen e.d.”. Hun kinderen vormen het grootste percentage der studenten in de wis- en natuurkundige faculteit en die der Letteren en Wijsbegeerte, resp. 10,1 en 11.—% De absolute cijfers zijn 173 en 113, waarbij te bedenken is, dat men de 117 studenten in Delft uit die kringen eigenlijk bij de 173 moet optellen. Is hier het doel, dat de ouders met hun kinderen hebben, gelegen in het M. en V.H.-O.? Dan zou het vaak geringe contact, dat de personen uit groep m met het maatschappelijk leven hebben een zekere verenging van hun blik en concentratie van de aandacht op het onderwijs en de kansen daarin geboden tot gevolg hebben. Het geringe aantal economische studenten uit deze kring (47) zou daar dan mee samenhangen. Men zou het grote percentage der studenten uit de onderwijskringen (5.7% uit M.O.c.s. en 7.4% uit L.O.) in verband kunnen brengen met de kansen tot sociale mobiliteit, die Fritz Giese behandelt in zijn *Die öffentliche Persönlichkeit* ⁴⁾.

Ouders met een academische opleiding gaan met hun kind — als het enigszins mogelijk is — in dezelfde richting. Niet alleen, dat zij een academische opleiding in 't algemeen wensen voor hun kind, ook de studierichting wordt in vrij sterke mate die der vaders. Zo is het percentage der studenten ⁵⁾, wier vader de z e l f d e opleiding genoot, bij de theologische faculteit 69.8, in de juridische 34.9, bij de medische groep 45.6 en bij de veertsenijkunde 57.1%. Zeer laag is deze groep bij de economische studenten, wat voortvloeit uit de jeugd der economische faculteit en hogescholen.

Tegenover de gevallen van constantheid in de keuze der academische studierichting staan, behalve de vaders uit de faculteit der Letteren en

Wijsbegeerte, die een even groot aantal studenten leverden aan de faculteit, waarin de vaders studeerden, als aan die der geneeskunde, de vaders met een economische opleiding, wier kinderen de medische studie kiezen, welke studie eveneens door de kinderen van technisch opgeleide vaders wordt geprefereerd. De oorzaken van deze keuze kan men uit de statistische gegevens zonder meer niet afleiden. Ook zijn de aantallen vaak te klein om uit het feit, dat de ouders met een economische, technisch-wetenschappelijke of landbouwkundige opleiding de meeste studenten naar andere faculteiten sturen (dit in tegenstelling met de theologische en juridische ouders bv.), af te leiden, dat de mentaliteit ten aanzien van de academische studie minder gebonden zou zijn aan traditie, dat er minder stabiliteit, meer poging tot mobiliteit zou zijn. Maar ook zonder dat is de tabel 12 aangaande de academische opleiding der vaders instructief.

Een ander onderwerp, dat hier vermelding verdient, is dat der generatiestatistiek. Mogelijk zal men deze, die voor het eerst over een enigszins bevredigend lange periode gepubliceerd werd, in sommige kringen als de belangrijkste beschouwen. Met bijzondere interesse heb ook ik de tabellen 30 t/m 42 nagegaan. Wie de strijd kent tussen de voorstanders van de verschillende schooltypen in ons land; wie de denigrerende wijze kent, waarop de bezitters van het ene diploma, dat studiebevoegdheid geeft ⁶⁾, spreken over de diploma's van andere onderwijsinrichtingen; wie de Rotterdamse exclamaties aangaande de door enkele hoogleraren gehuldigde opvattingen omtrent de waarde der diploma's voor de academische studie heeft gelezen, zal uit de exacte gegevens een gefundeerde mening willen verkrijgen ⁷⁾. In de genoemde tabellen ⁸⁾ is bijeengebracht het universitaire lot van een studentengeneratie. „Onder een studentengeneratie wordt in dit verband verstaan de groep studenten, die in een bepaald jaar voor het eerst tot het Nederlandsche hooger onderwijs werd toegelaten”. Nagegaan wordt in welk studiejaar zij hun examens gedaan hebben. Wel vindt men dus het studietempo, niet de studiequaliteit. Ook de oorzaak van b.v. een trage studiegang, zoals ziekte, het hebben van een economische functie e.d., is uit deze gegevens niet af te leiden. Gebrek aan inzicht en intellect mag dus niet zonder meer uit een langzame studiegang worden geconcludeerd. Ook moet de opmerking van Dr. Idenburg een plaats vinden, dat het verloop van de eerste studentengeneratie 1930/31 niet altijd representatief is voor de gehele studentenbevolking in de betreffende faculteiten en hogescholen. Men moet ook zien naar de volgende generaties, maar de duur van hun studie is al spoedig beperkt tot enkele jaren. Wordt deze generatiestatistiek voortgezet, dan zal na enkele decennia grondig en uitgebreid materiaal ter beschikking staan.

De diploma's van het α - en β -Gymnasium geven recht tot het afleggen der juridische examens. Het eindpercentage dergenen, die het kandidaats-

of doctoraalexamen doen met het α - of β -diploma, moge ongeveer gelijk zijn, de studenten met het α -diploma komen eerder aan. Wij onderscheiden de studenten in de positieven en de negatieven, naar gelang zij door aanleg, interesse of sociale omstandigheden het éne doel: de juridische studie, de titel, de maatschappelijke arbeid voor ogen hadden of dat zij weifelenden — doordat hun aanleg en omstandigheden in meerdere richtingen wezen — bij de keuze van het studievak, minder geconcentreerd waren op dit éne doel, enz. Men zou dan kunnen vragen: komt het aanvankelijk achterblijven der β - 's op rekening van de negatieve instelling? Verder dan deze veronderstelling kan men hier niet komen. Een uitgebreide enquête zou enige oplossing kunnen geven ⁹⁾.

De studie in de Verenigde Faculteiten der rechten en letteren kan gevolgd worden zowel met een diploma der H.B.S.-A als der H.B.S.-B. De generatie 1930/31 toont een duidelijke achterstand der A-studenten bij hun B-collega's. Ziet men naar de volgende generaties, dan blijken in de generatie 1931/32 de A-candidaten het te winnen, in de generatie 1932/33 de groepen gelijk te staan, evenals in de generatie 1934/35, terwijl in de generatie 1933/34 de B-bevoegden het weer winnen. Allereerst moet opgemerkt worden, dat de aantallen der A- en B-groepen zeer uiteenlopen. Zij zijn in de opeenvolgende generaties: 24-54, 15-62, 5-38, 12-31, 8-32. Kan het „grote" cijfer 24 der minder florissante groep 30/31 niet komen, doordat de crisis den handelslui hun zonen deed aanraden, niet in de zaken te gaan, waar zulke enorme slagen werden geleden, maar het „zekere" ambtenaarsbestaan te kiezen? Dan kwamen zeker niet de rechte lieden op de rechte plaats. Hun studie-motief was verre van „ideaal". Daarnaast moeten bezwaren ingebracht worden tegen de indeling naar de officiële diploma's. Het A-diploma was dat van een „H.B.S. 5-j.c. of afd. H.B.S. van een lyceum", het B-diploma was van een „H.B.S. 5-j.c., afd. H.B.S. van een lyceum of extranei-examen". Dat het diploma van een H.B.S.-B en dat van een H.B.S. B-afdeling van een lyceum gelijkgesteld worden, is volkomen juist. Het lyceum heeft als grootste middengroep een H.B.S.-B. Maar de A-afdeling van een H.B.S.-B of een lyceum speelt in die scholen een ondergeschikte rol. En dat niet alleen naar kwantiteit, ook naar kwaliteit. Het percentage leerlingen, die met een negatieve reden van schoolkeuze in deze afdelingen zit, is aanmerkelijk groter dan dat van hen, die uit negatieve redenen een zelfstandige H.B.S.-A kiezen ¹⁰⁾. Daarom ware het gewenst — maar het betekent alweer uitbreiding van de statistiek — de groep van bezitters met het A-diploma te splitsen in hen, die dit diploma behaalden aan een zelfstandige H.B.S.-A of door het in 1938 ingestelde extranei-examen, en de abiturienten van een A-school, die verbonden is met een H.B.S.-B of die een deel vormt van een lyceum. Nu kan men veronderstellen, dat hier een deel van de oorzaken der

slechtere studieresultaten schuilt, bewezen kan dit niet worden.

Na de strijd, die door mannen als Prof. Burger en Dr. Bos gestreden is, voor de gelijkstelling van het β -diploma van het gymnasium en het eind-diploma der H.B.S.-B, doet het een oogenblik onaangenaam aan te lezen: „De studenten met een Gymnasiale β -opleiding overtreffen (in de medische faculteit) in het algemeen die met een hogere burgerschool B-opleiding" (p. 54). De cijfers in tabel 33a stellen weer even gerust: van de generatie 30/31 komen 86.6% der gymnasiasten, 81% der H.B.S.-ers tot het candidaatsexamen, 65.5% der gymnasiasten komt tot het doctoraal, 64.8% van de andere groep. Groot kan dit verschil niet genoemd worden. Toch is het nodig op te merken, dat in de volgende generaties het verschil eer toe- dan afneemt ten nadele van de H.B.S.-B. Is de opleiding aan het β -Gymnasium geconcentreerder? Enigszins zoekt men de verklaring in de groep der vrouwelijke studenten. 43 kwamen van de H.B.S.-B. Hun resultaten waren ongunstiger dan die der mannelijke studenten (H.B.S.-B). 27 hadden een β -opleiding gehad. Hun eindresultaat was beter dan dat der mannelijke collega's. Enerzijds drukten zij dus de resultaten der H.B.S.-ers, anderzijds droegen zij bij tot de glorie van het Gymnasium. De moeilijkheid is, gegeven deze oplossing, slechts verplaatst. De vraag, die thans beantwoord zou moeten worden, is die naar de oorzaak van de zo contraire studiegang der vrouwelijke studenten van β -Gymnasium en H.B.S.-B.

Men zou dan ook verband moeten zien te leggen met het feit, dat in de wis- en natuurkundige faculteit de vrouwelijke studenten het er slechter af brengen dan de mannelijke. Verschil als gevolg van de opleiding is daar tussen de afstammelingen van het Gymnasium (β) en de H.B.S.-B zo goed als niet te constateren. Hiertegenover staat weer, dat in de litteraire faculteit de studenten met een gymnasiale opleiding betere resultaten boeken dan die met een andere opleiding. Opgemerkt dient, dat die andere opleiding niet simpelweg is de weg van de H.B.S.-A of -B. Men zal staatsexamen hebben gedaan en gezien de opmerkingen van de Commissie voor dat examen in 1938 over de opleidingen daartoe en over het „klaar maken", is het niet zo verwonderlijk, dat deze kandidaten met de studie meer moeite hebben als gevolg van de wankelende basis.

Bij de economische studenten wordt onderscheiden de opleiding via de H.B.S.-A, de H.B.S.-B en de H.H.S. Nog meer klemt hier mijn wens de „A-afdeling"-mensen te scheiden van de „A-school"-studenten¹⁾. In de bekende strijd of de H.B.S.-A meer taalkundig of meer economisch moet zijn — de laatste opvatting is en juridisch en historisch gezien de alleenjuiste — gaan de „A-afdelingen" meest de zijde van het litteraire uit. Met opzet schrijf ik „litterair" in plaats van „taalkundig".

Van de economische faculteit waren de resultaten der studenten reeds bekend. Van 1922-1927 waren zij berekend door J. F. Haccoff, wiens

conclusies die van Prof. Polak niet bevestigden, en van 1925/26—1932/33 door het Bureau voor Statistiek van de Gemeente Amsterdam¹²⁾. Ook de uitkomsten van het laatstgenoemde onderzoek wezen niet in de richting van minderwaardigheid van welk schooltype dan ook voor de opleiding der economische studenten.

Wat leert nu onze statistiek? Dr. Idenburg schrijft over de economische faculteit-Amsterdam: „De studenten met een hogere burgerschool B-opleiding maakten betere vorderingen dan die met een A-opleiding, die echter op hun beurt degenen, die met een hogere handelsschooldiploma de economische studie volgden, overtroffen". Te memoreren valt, a) dat klachten tegen het A-diploma nimmer van de Amsterdamse hoogleraren vernomen zijn, b) dat men hier te maken heeft met één generatie. In de generatie 1931/32 is de volgorde: 1. H.B.S.-A, 2. H.B.S.-B, 3. H.H.S. Wat Rotterdam aangaat, luidt de conclusie: Hier staan, „in afwijking van hetgeen bij de economische faculteit te Amsterdam werd gevonden, de studenten met diploma hogere handelsschool boven aan. Daarna volgen die met het diploma der hogere burgerschool-A, terwijl die met het diploma hogere burgerschool-B achteraan komen". Hier geldt verder weer de restrictie van punt b. Tilburg biedt te weinig gegevens om een bijzondere conclusie te maken. De resultaten van de H.B.S.-ers A en B overtroffen die van de H.H.S.-ers.

Het onderzoek, dat uit wil maken welke opleiding voor een bepaalde universitaire studie de meest juiste is, zal veel gedetailleerder moeten zijn, dan wat wij hier vinden. Tevens zal een correlatie-studie opgezet moeten worden, waarbij de factoren milieu en persoonlijkheid een grote rol zullen moeten spelen. Voordat dit echter geschied is, zou men accoord kunnen gaan met de wens van Prof. Sneller, dat een invitatie-congres eens bijeen zou komen om de zaken tot de bodem toe uit te zoeken. Echter dan niet alleen van rectoren van lycea met de Rotterdamse hoogleraren, zoals het Tijdschrift van het Nationaal Bureau aangeeft in het verslag van de toespraak van Prof. Sneller, maar ook met de personen, die uitvoerige studie van het onderwerp gemaakt hebben, zoals de spreker op den Econ. landdag had gezegd.

Na de vorenstaande behandeling van het sociale milieu en de vooropleiding, benevens de generatiestatistiek, der studenten kunnen nog slechts enkele losse opmerkingen gemaakt worden.

De cijfers van de kerkelijke gezindheid der studenten laten zien, dat het percentage onkerkelijke studenten aan de Hogescholen gezamenlijk aanmerkelijk hoger is dan aan de Universiteiten. Het grootste percentage bereikt de onkerkelijke groep in de Wis- en Natuurkundige faculteit (36.—%) en aan de Technische hogeschool (47.2%). Wanneer Kruyt als één der oorzaken van de grote onkerkelijkheid der intellectuelen noemt het feit, dat

de overheersende arbeid van hen zuiver gericht is op het verstandelijke¹³⁾, moet voor deze groep naar bijzondere oorzaken voor hun extreme onkerkelijkheid worden gezocht. In het milieu zou enige verklaring kunnen liggen, al zie ik het directe verband tussen tabel 10 (kerkelijke gezindte) en 11 (indeling naar het beroep der vaders) nog niet. Ook het feit, dat in Amsterdam 35.7% en in Rotterdam 53.2% der economische studenten Protestants is, kan niet zó maar uit de statistiek worden verklaard. Dat onder alle economische studenten in Nederland een geringer percentage Protestanten is dan in welke faculteit dan ook, kan samenhangen met de „Protestantse mentaliteit“ t.o. van het economische leven¹⁴⁾. Onderzoekingen als die van Weber en Tawney zijn voor ons land slechts occasioneel ingesteld. Het grote percentage der Israelietische studenten in Amsterdam (economische faculteit) zou er op wijzen, dat deze Universiteit sterk lokaal is ingesteld.

Zou het dalende aantal studenten, die werken voor het kandidaats-examen in de wijsbegeerte (1934/35: 18; 35/36: 16; 36/37: 5) samenhangen met de doorbrekende opvatting — onlangs ook door Prof. Dr. J. Clay geuit —, dat een scheiding tussen „zuivere“ en „toegepaste“ wetenschap moeilijk getrokken kan worden; dat de mening het wetenschappelijk onderzoek te kunnen stellen onder een norm, die formeel overeenkomt met het beginsel van het „l'art pour l'art“ op het kunstgebied, een fictie is? ¹⁵⁾

Het zou de moeite waard zijn uit de cijfers der inschrijvingen van 1e-jaars-studenten, uit het verloop van hen, uit het aantallen-jaren-niet-ingeschreven-zijn (in verband met het collegegeld) de invloed van de crisis na te gaan. Ook het in sommige faculteiten grote vertrek der vrouwelijke studenten zou het object van een onderzoekje kunnen zijn. Wat is het doel der vrouwelijke studenten? Is hun intellect oorzaak van het ophouden met studeren? Komen er andere levensinteressen?

Wijst het feit, dat op de gezamenlijke hogescholen 65.4%, op alle universiteiten 29.2% der 1e-jaars-studenten hun studiebevoegdheid ontlenen aan het diploma der H.B.S.-B, terwijl voor de gymnasiasten de situatie omgekeerd is, op een sterke traditie en krachtigwerkend vooroordeel in het gymnasiale milieu? Is een hogeschool naar de opvattingen in die kringen nog iets minderwaardigs in vergelijking met een universiteit? Dient men de universitas daar meer?

Maar genoeg thans. Het aantal problemen, dat schuilt achter de nuchtere cijfers, is legio. Het Bureau voor de Statistiek verdient dank voor het grondige werk. Die dank wordt het best gebracht door een intens gebruiken en het laten steunen van tal van studies op dit materiaal.

W. SLEUMER TZN.

¹⁾ Als voorbeeld vergelijk men de tabellen van natuurvölker in het werk van Dr. T. S. van der Bij: *Ontstaan en eerste ontwikkeling van den oorlog*. Gron. 1929 en die in het artikel van Mr. Dr. S. R. Steinmetz: *De vredelievendheid der laagste volkstammen in Mensch en Maatschappij*, 7e Jrg. 1931, p. 433—456 en 538—563.

Men zie tevens: Dr. T. S. van der Bij: *Methode en classificatie in de ethnologie. Mensch en Maatsch.*, 7e Jrg. 1931, p. 321—335.

²⁾ Dr. J. Huizinga: *De wetenschap der geschiedenis*. Haarlem. 1937. p. 33.

³⁾ Dr. I. J. Brugmans: *De ontwikkeling van het Openbaar en Bijzonder Onderwijs te Amsterdam* (Stat. Meded. no. 85, Amsterdam 1929), p. XXXVII. Men zie de cijfers voor de latere jaren in mijn: *Het economisch onderwijs maatschappelijk beschouwd*. Wolters 1938.

⁴⁾ Fritz Giese: *Die öffentliche Persönlichkeit. Statistische Untersuchungen an geistigen Führern der Gegenwart*. Beiheft 44. Zt. für angewandte Psychologie. Leipzig 1928.

⁵⁾ Nl. van het totaal aantal studenten, wier vader een academische opleiding genoot. Staat 10, p. 35.

⁶⁾ Dat Dr. Idenburg op p. 21 het heeft over de „onderwijsbevoegdheden voor de verschillende universitaire faculteiten afzonderlijk” inplaats van over de studiebevoegdheden zal op een verschrijving berusten.

⁷⁾ Ik ga hier niet in op de bezwaren, die Prof. Sneller heeft tegen het statistisch onderzoek van deze kwestie. Tijdschr. Nat. Bur. 1938. Negende jaarg. p. 406.

⁸⁾ De tabellen 17 t/m 29, die bij de genoemden aansluiten, geven alleen 't feit van de aanwezigheid der studenten als ingeschrevenen.

⁹⁾ Voor leerlingen van scholen voor M. en V.H.O. is deze enquête gehouden. Men zie de bewerking en uitkomsten in: W. Sieumer Tzn.: *Het economisch onderwijs maatschappelijk beschouwd*. Groningen. 1938. p. 252 e.v.

¹⁰⁾ Zie tabel VI, p. 254 in mijn werk. Thans kunnen wij niet meer spreken van een A-afdeling. Art. 15 van de M.O.-wet laat dit niet toe. Er kan wel een combinatie van 2 in origine zelfstandige scholen zijn. Of dit in de praktijk voor de leraren veel verschil uitmaakt, betwijfel ik, gezien de diverse uitslatingen in de organen van het M.O.

¹¹⁾ In de jaarverslagen van de Rotterdamse instelling geeft men de diploma's meer gedetailleerd. De inschrijvingskaarten, waarnaar de hier behandelde statistiek is bewerkt, geven dus ook meer uitsluitel. Echter is het onderscheid tussen „A-afdeling” en „A-school” evenmin gemaakt.

¹²⁾ J. F. Haccou: *Statistische gegevens betreffende de faculteit. Lustrum-Jaarboek van de Faculteit der Handelswetenschappen 1922—1927*; Tijdschrift van het Nationaal Bureau, 1933, p. 456 e.v.; W. Sieumer Tzn.: *Het economisch onderwijs maatschappelijk beschouwd*, p. 279—289.

¹³⁾ Dr. J. P. Kruyt: *De onkerkelijkheid in Nederland*, Gron. 1933, p. 259. Men zie het gehele hoofdstuk: *De invloed der verbreiding van natuurwetenschappelijke begrippen*, p. 242—259.

¹⁴⁾ Men zie de behandeling dier mentaliteit in mijn boek p. 203—218. Tevens de tabellen van de kerkelijke gezindheid der leerlingen aan gymnasia, lycea, H.B.S.-A en -B, p. 266—268.

¹⁵⁾ Lezing over: „Wat de historie ons leert”, Vereniging „Ned. Museum voor Natuurwetenschap en Techniek”, 20 Jan. 1939.

Naar aanleiding van het „Manifest der Tooneelspelers“ door PAUL HUF.

Het tooneel als cultureele factor heeft speciaal in ons land altijd een kleinere plaats ingenomen. Hiervoor zouden verschillende motieven zijn aan te voeren, waarvan wellicht het gemis aan werkelijk spelbare Nederlandsche Klassieken een der gewichtigste is te noemen. Tegenover Engeland's Shakespeare, Frankrijk's Molière, Racine en Corneille, Duitschland's Goethe, Schiller, Hebbel en Lessing, Spanje's Calderon de la Barca, staat ons bezit van Vondel's Drama's, Bredero's en Hooft's slechts weinig gespeelde stukken. Hieruit volgt, dat ook ons onderwijs veel minder op de dramatische kunst gericht is en uit den aard der zaak dus van de school-uit ook veel minder belangstelling voor het tooneel gekweekt wordt. Van een blijvend instituut van het tooneel-uit van jeugdvoorstellingen, zooals dit in het Buitenland altijd heeft bestaan, kan hier dan ook geen sprake zijn. En als een niet minder belangrijk motief zou zijn aan te voeren de religieuze gesteldheid van ons land: voor een zeer belangrijk deel der Christelijke bevolking staat het tooneel „op de zwarte lijst“ en dat van Katholieke zijde officieel nota genomen wordt van het tooneel dateert van misschien amper 'n 25-tal jaren. De Regeerings-désinteresse, waardoor het tooneel als de „officieel verwaarloosde kunst“ beschouwd kan worden speelt hierin ook geen geringe rol.

Hetgeen echter toch niet weg kan nemen, dat het tooneel in elk land, dus ook in het onze zijn taak als cultuur-factor heeft te vervullen, en niet weg te cijferen is of weg gecijferd mag worden.

Wat toch zijn de plichten en functies van het tooneel? Het tooneel dient in de allereerste plaats een spiegel te zijn van — en voor zijn tijd. En bovendien moet het tooneel nog steeds beschouwd worden als het machtigste en krachtigste middel om de algemeene Cultuurwaarden uit te dragen. Bij geen der andere kunsten is zulks mogelijk op directere, plastischer en aanschouwelijker wijze. Wil het tooneel dan ook aan zijn roeping, zijn doel beantwoorden, dan dient er van uit te gaan al wat er leeft aan problemen van het individu en de gemeenschap in alle lagen eener generatie; niet alleen binnen de grenzen van een bepaald land, maar in de geheele wereld.

Wanneer we losweg schetsend een terugblik doen, dan zien we hoe omstreeks de 80-er jaren zich de persoons-ontleding en het cerebralisme van het tooneel gingen meester maken. Het maatschappelijk probleem werd uitsluitend van het individu-uit aan de orde gesteld. (Ibsen, Strindberg, Schnitzler en later Pirandello). Dat dit toen gebeurde, was volkomen in overeenstemming met de stroomingen van dien tijd.

De problemen vanuit het sociaal gezichtspunt bezien, kwamen later aan de orde bij het opkomen eener maatschappelijke beweging, die nu de belangen eener grootere massa tot middelpunt nam. Mistoestanden in socialen

zin werden belicht, sociale idealen werden beleden, maatschappelijke verhoudingen werden gehekel. (Hauptmann, Heijermans, Shaw.)

De wereldbrand deed in de daarbij betrokken landen eene generatie van jongeren en allerjongsten aan het woord komen, die met de felheid en bezetenheid, hun generatie eigen, naar nieuwe vormen zochten om aan de ingewikkeldste problemen waartegenover zij en de menschheid zich plotseling gesteld zagen, uitdrukking te geven. Het toenmalige Duitschland stond daarbij in het brandpunt dezer experimenten. (Het expressionisme) In ons land is het eigenlijk over de geheele linie van alle kunsten merkbaar, dat wij buiten den oorlog gebleven zijn en die geestelijke stroom aan onze directe gemoedsrust voorbij is gegaan. Gelijksvoelenden konden dus uitsluitend reiken naar datgene wat er in de ons omringende landen aan „tooneel” geproduceerd werd.

Ook hier dus weer in de betrokken landen een zich bezighouden van het tooneel-uit met de problemen die alle lagen der bevolking bezighielden.

Hieruit volgt dan ook tevens, dat het meerendeel van bepaalde, in die landen en periode ontstane, werken geen directen weerklank kon vinden bij óns, althans in algemeenen zin.

Dit rustige isolement neemt echter plotseling een einde nu ook onze bevolking zich voor problemen gesteld ziet, die niet meer uitsluitend betrekking hebben op bepaalde landen-alleen, maar waarbij wij ons eveneens en niet minder betrokken voelen. Ieder mensch vibreert thans mede met de geringste gebeurtenis in de verste uithoeken der wereld.

Het is dus begrijpelijk, dat in dezen tijd in landen, wier cultureel-maatschappelijk bestel alsnog met het onze ten nauwste verwant is, tooneelstukken ontstaan, die zich met deze internationale massa-problemen bezighouden en waarin eventueel stelling genomen wordt tegen de tendenties die de angsten, de wanhoop, de ontworteling, kortom de geestelijke en materiele nooden veroorzaken.

Deze schrijvers beoogen dus niets anders dan het tooneel zijn primaire plicht te doen vervullen als sterkst denkbare tribune van wat er aan culturele waarden in 'n samenleving aanwezig is, verdedigd en beschermd dient te worden tegen ondermijning ervan. Hier dus wederom: het tooneel spiegel van zijn tijd.

De tragedie, die ons huidige leven beroert is vrijwel van Klassiek gehalte en kan dus zijn plaats op het tooneel opeischen.

Wat gebeurt er nu op het tooneel in Nederland, dat werkelijk de problemen van dezen tijd raakt en verheugd weergeeft? De vrijwel eenige tooneel-leider, die in deze richting gestreefd heeft en zich nimmer met concessies heeft wenschen in te laten, concessies aan de onvermijdelijke reacties, is Albert van Dalsum geweest.

Doch reeds na de eerste serie voorstellingen van de „begaafde” „B e u l”

die — het zij hier uit persoonlijke ervaring met nadruk verzekerd — in volmaakte rust verliepen, bleken er reeds symptomen aanwezig, waardoor dergelijke probleem-stellingen hevige reacties — als zelfs tot nog toe bij ons niet gekend — zouden ontmoeten. Hoewel ik persoonlijk diezelfde Beul als „Kunstwerk” mislukt acht, was de opvoering ervan in elk geval als afschrikwekkend „tijdsbeeld” volkomen verantwoord.

Het zou mij te ver voeren om in dit artikel de drijfveeren en motieven te ontleden en na te speuren, die in werkelijkheid aanleiding zijn geweest tot de ware „theater-rellen” als die wij tot toen toe alleen maar kenden uit couranten-berichten vanuit temperamentvoller georganiseerde landen. Voor mij staat het vast, dat m i n d e r het stuk „de Beul”, dan wel de p e r s daarvoor aansprakelijk te stellen is.

Met de „Beul” echter treden wij een periode binnen, waarin met alle middelen, pogingen om de waarachtige problemen van onzen tijd op het tooneel te brengen, systematisch worden tegengewerkt en getorpedeerd.

En hiermede kom ik, na deze noodzakelijke vóór-behandeling, tot den kern en het doel van dit artikel in verband met het thans reeds voorloopig door 85 „Menschen-van-het-tooneel” onderteekende Manifest, waarvan men aan het slot den inhoud kan aantreffen.

Tooneelspelers zijn een deel der bevolking en dus raken de problemen van die bevolking ook hén, en misschien zelfs in nog sterkere mate, aangezien zij juist die kunst belijden die zoo bij uitstek tot taak heeft die problemen dramatisch te belichten. Wanneer zij dan waarnemen, dat verboden worden uitgevaardigd juist ten opzichte van stukken, die het kenmerk dragen van wat hén en hun volk in beroering brengt, dan achten zij dit een regelrechte belediging en bedreiging van het tooneel.

Zij herinneren zich het opzienbarende verbod van „Judgement 's Day” van Elmer Rice, door de beide Burgemeesters van den Haag en Amsterdam. Zij weten, dat het oorlogstuk van Robert E. Sherwood: „Idiots Delight” door stedelijke autoriteiten werd „ontraden” (sic.). Het tooneelstuk „The Green Pastures” als film vrijwel unaniem toegejuicht, onderging hetzelfde lot. Zij hebben moeten nota nemen hoe het laatste stuk van den Deen Kaj Munk, „Hij zit bij de smeltkroes”, en waarin stelling genomen wordt tegen de verderfelijke rassen-politiek van onze dagen, door den Amsterdamschen Burgemeester is verboden. Van een opvoering van het in Amerika met zooveel succes gebrachte: „It can't Happen Here” zal nooit iets kunnen komen. Geen Tooneel-Directie zou het aandurven om b.v. „Bury the Dead” van Irwin Shaw in studie te nemen. Een diep-menschelijk Spel van den oorlog als schrikbeeld. Ik doe slechts een greep uit door elke tooneel-directie gemakkelijk aan te vullen materiaal.

Laten wij hierbij vooral niet vergeten den nadruk te leggen op het feit,

dat alle deze stukken in de landen wier cultureel-maatschappelijk bestel aan het onze verwant is, met het grootste succes en zonder eenigerlei orde-verstoring werden opgevoerd en geruimen tijd repertoire hielden.

Ons, tooneelspelers, beangstigt nu vanzelfsprekend de vraag of boven bedoelde verwantschap niet langzamerhand een fictieve wordt voor het land, waar de geestes-vrijheid tot het kostbaarste der Volks-goederen behoort.

Onlangs in Londen de Première bijwonend van Bernard Shaw's laatste toneelstuk: „Genève", waarin onze tijd ten-voeten-uit voor ons wordt uitgebeeld volgens het vanouds bekende Shaw-recept, moest ik het als een schande ondergaan, te moeten vaststellen, dat dit stuk wel nimmer vanaf de planken ons publiek zal „mogen" bereiken.

Zooover heeft de censuur het in Nederland reeds gebracht.

Wij tooneelspelers, moeten dus met schaamte constateeren (en niet minder met vrees) dat het toneel zijn culturele taak, die ten allen tijde gelijken tred hield met het maatschappelijk gebeuren en met hetgeen de gemeenschap beroerde, niet meer kan vervullen. Het is zelfs reeds zoover gekomen, dat toneeldirecties — alvorens de kosten te riskeeren eener instudeering van ca 3 a 4 weken, van décors, aankoop van het stuk-zelf, en alles wat er aan een voorstelling „vast zit" — zich persoonlijk met die autoriteiten in verbinding stellen, van waaruit eenigerlei censuur te verwachten is, en dezen de stukken doen „keuren".

De beantwoording der vraag of — wat het toneel betreft — dan ook tegenwoordig nog gesproken kan worden van het „vrije woord", laat ik gaarne aan anderen over.

Vooropgesteld moet worden, dit vergete men vooral niet! dat geen der hierboven genoemde stukken kwetsend zijn voor de goede zeden en de orde onzer Nederlandsche beschaafde bevolking!

De dramatische belichting, die het toneel geeft — zij het in een emotioneeler gamma — van wat er zich in de wereld rondom ons in de menschheid voltrekt — doet den mensch zich rekenschap geven van zijn plaats in dit leven en zijn plichten ten opzichte eener samenleving. M. i. mag toch geen middel onbenut blijven om het individu zich bewust te doen worden juist van die problemen, welke op een gegeven oogenblik voor hemzelf consequenties kunnen inhouden van verst-rekkende beteekenis. Het toneel vermag zulks te doen op grondiger wijze dan door middel van het gedrukte „één-dags-woord" eener Pers, die op haar beurt veelal de flatteerende spiegel is der achter haar staande eigen-belangen!

Op dit oogenblik wordt den Nederlander systematisch en opzettelijk 'n bepaald repertoire onthouden. Hiertegen dienen wij een protest te laten hooren.

Het genoemde Manifest staat echter niet op zichzelf. Degenen, wien het

toneel ter harte gaat, zullen zich allengs moeten doordringen van het feit, dat juist de geringe plaats, die het toneel in onze volks-gemeenschap inneemt, mede oorzaak is van bovengenoemde zaken. En het is daarom verblijdend, te weten, dat er op het oogenblik onderhandelingen gaande zijn met vooraanstaande cultureele vereenigingen en instituten van elke richting, teneinde te komen tot eene conferentie, die zich zal beraden over de wijze waarop het toneel, de toneelkunst, als een belangrijker cultuurfactor zal worden beschouwd, dan tot nu toe en speciaal in onze dagen het geval is. Het is het Kunstenaars Centrum voor Geestelijke Weerbaarheid, dat deze zaak aan de orde gaat stellen in opdracht van ons, toneelspelers, die ten volle beseffen dat hiermede de geestelijke weerstandskracht van ons Volk gebaat kan zijn en niet minder het toneel.

MANIFEST DER TONEELSPELERS.

Vijf en tachtig personen, allen behorende tot het Toneel, hebben gemeenschappelijk vastgesteld, dat het noodzakelijk is geworden hun mening te doen kennen omtrent tendensen, die de vrijheid van het toneel bedreigen.

Meer en meer wordt opvoering van toneel-stukken van sociale en culturele betekenis, die een uitspraak bevatten over de grote vraagstukken van het geweld en de onderdrukking, van het machtsmisbruik en de rechteloosheid, door bestuurs-instanties en politieke groepen verboden; andere stukken bereiken het publiek niet, omdat men een verbod vreest en geen risico in het toch reeds moeilijke toneelbedrijf kan nemen.

Door deze gang van zaken kan het toneel slechts zeer ten dele zijn functie als spiegel van de tijd en drager van cultuurwaarden, d.w.z. zijn opvoedende taak, vervullen. Tegen deze ontwikkeling protesteren de toneelspelers unaniem. Zij doen een beroep op het publiek hierin naast hen stelling te nemen, om te verhinderen, dat het toneel in zijn vrije ontplooiing wordt verstikt.

Daarnaast protesteren de toneelspelers tegen de toenemende censuur, die op de inhoud der te spelen stukken wordt uitgeoefend, waardoor tal van elementen uit de stukken zonder meer geschrapt worden. Zij herkennen hierin een aantasting van de vrijheid van het woord, die gevaren in zich draagt voor de toekomst van de geestelijke vrijheid in het algemeen. Een volk, dat slechts het toegelaten woord te horen of te lezen mag krijgen, staat onder voorgedij als onmondigen. Het ontvangt niet het vertrouwen, dat ieder mens waard, dus menswaardig, is en ziet zich allengs in de vrije ontwikkeling van zijn mening gestuit. Terwille van hun kunst in het bijzonder en van de waarden der geestelijke vrijheid van het volk in 't algemeen, protesteren hierbij de toneelspelers, in het vertrouwen, dat dit protest weerklank zal vinden.

Aangezien de sociale taak der kunstenaars niet zozeer een politieke dan wel een culturele is, is het van belang hierbij vast te stellen dat dit manifest mede ondersteund en ten dele geïnspireerd is door enige honderden kunstenaars van ander ambacht dan het toneel, welke kunstenaars zich verenigd hebben in en rondom het Kunstenaars-Centrum voor Geestelijke Weerbaarheid.

Het Organisatie Bureau van dit Centrum (Roelofsstraat 84, Den Haag) ontvangt gaarne de bewijzen van instemming met de inhoud van dit Manifest.

Feiten en Pogingen

JEUGDBEWEGING

JONGE JOOD.

Lees jij de krant?
„Volg jij het wereldgebeuren?”

Ben jij je bewust van het feit, dat je tegenwoordig meer dan ooit hoort spreken over

Joden?

Weet je wat dat zijn: Joden? Dat zijn mensen, die nergens vrij kunnen leven, alleen omdat zij geboren zijn als kinderen van Joodse ouders!

Weet je wat het voor jou betekent Jood te zijn? Dat betekent, dat jouw leven verbonden is met het lot van al die verdrukten, waarover je dag in dag uit, 's ochtends en 's avonds in de kranten leest. Zoveel in de kranten leest, dat je 's avonds nog vol bent van de ellende uit het ochtendblad en 's ochtends de krant niet durft opslaan, omdat je het avondblad nog niet vergeten bent.

Maar je móet dit alles lezen, want hun lot kan jouw lot worden. Ook jouw vrijheid is in gevaar. En voor jou is de vraag belangrijk: kan ik mij aan dit gevaar onttrekken? En zo ja, hoe?

Je kunt je aan dit gevaar niet onttrekken door te menen, dat men zal vergeten, dat jij een Jood bent. Men vergeet dat nú niet — nooit! Men weet, dat ook jij een Jood bent en men stelt ook jou aansprakelijk voor dat, wat men den Joden verwijt: dat zij Joden zijn.

Er is een andere weg. Die weg voert naar de fierheid van een eigen Joodse toekomst. Zij wil het Joodse volk een eigen land hergeven. Het is de weg van het Zionisme.

Deze weg betekent veel inspanning, zware arbeid. Maar zij geeft je de mogelijkheid, jezelf te zijn en naar eigen idealen te streven.

Joodse jeugd, ga deze weg met ons! Sluit je aan bij de Joodse Jeugdfederatie. En strijd mee voor ons ideaal:

Voor de Joodse Jeugd een vrije Toekomst!”

Dit is de reactie, de fiere reactie van de Zionistische Jeugdorganisatie in Nederland, op de gebeurtenissen over de Oostgrens. Deze oproep, waarmee het laatste nummer van „Tihwath Jisraëel” opent, wordt gevolgd door uitvoerige uiteenzettingen over noodzakelijkheid en mogelijkheid van het Zionisme. Overtuigdheid spreekt altijd uit de krant van de Joodse Jeugd Federatie, maar de gegrepenheid die dit maal het schrijven bezield is ontroerend. Men kan er dankbaar voor zijn, dat jongeren in maanden als deze zó positief kunnen reageren. Geen gescheld, geen hetze, maar principieele actie voor het Zionisme, dat naar hun diepste overtuiging alleen in staat is het Joodse vraagstuk werkelijk op te lossen. „Als je je niet met het Joodse vraagstuk bemoeit, zal het Joodse vraagstuk zich met jou bemoeien! Blijf niet langer werkeloos toezien, hoe je Volk ten onder gaat, maar stel je in dienst van je Volk en help mee aan zijn bevrijding”.

GAAT HET R. K. JEUGDWERK ACHTERUIT?

In het R.K. Centraal Bureau voor Onderwijs en Opvoeding heeft voor de 16e Maart cijfers gepubliceerd omtrent de stand van het R.K. jeugdwerk in Nederland. Tot nu toe kon elk jaar een vooruitgang in ledental worden geconstateerd. Ditmaal blijkt er echter van een achteruitgang sprake te zijn en wel met niet minder dan ruim 28.000 leden, over de gehele linie.

Rector B. H. de Groot, de redacteur van „Dux” wijdt een belangwekkend artikel aan de vraag, waaraan deze teruggang te wijten is. Na een comparatie met de cijfers betreffende de ledentallen der verschillende bonden, komt de schrijver tot de conclusie dat vooral de verenigingen met algemeen doel grote verliezen hebben geleden (totaal ruim 17000 leden) en met voornamelijk met de mannelijke leden onder de 17 jaar.

De schrijver meent de vraag te moeten stellen, of de achteruitgang niet te wijten is aan het feit, dat men de verkeerde richting is uitgegaan. Schr. acht de vraag gerechtvaardigd of de uiterlijke groei van het jeugdwerk wel inderdaad een gevolg was van uitbreiding van het bestaande werk en niet eerder een gevolg van stichting van nieuwe jeugdcentra, speciaal op het platteland. Inderdaad zijn er in de laatste jaren allerlei moderne vormen van jeugdwerk in R. K. Kring geschapen in de hoop daarmee de jeugd te wekken. Of men echter zo pessimistisch moet zijn als Rector de Groot t.o.v. dit nieuwe jeugdwerk? De cijfers laten n.l. ook zien, dat het verlies van 11000 leden bij de verenigingen met algemeen doel praktisch geheel voor rekening komt van de groep „Patronaten” (de oude vorm jeugdwerk). De kruisvaart, een nieuwe vorm is met 2000 leden achteruit gegaan. De Verkenner en de Jonge Wacht echter — ook beide nieuwe vormen — zijn niet achter-, maar vooruit gegaan. (resp. met 1000 en 3000 leden). Bovendien wordt helaas „de Graal” niet in de vergelijking betrokken, omdat deze vereniging in de statistiek de groep jongeren en ouderen niet onderscheidt.

Zeer zeker is de conclusie van de schrijver juist, dat veel achteruitgang bij de mannelijke jeugd te wijten is aan de overgang van het oude naar het nieuwe werk. Het nieuwe werk dat meer op diepere vorming berekend is dan het oude patronaatswerk, dat vooral de massa bereikte. En het is zeker ook waar, dat men grote aandacht aan de massavorming zal moeten besteden. Maar of er gesproken kan worden van niet in de goede richting gaan, wagen wij te betwijfelen. De achteruitgang van het oude patronaatswerk wijst o.i. op het tegenover gestelde.

HET N. J. V., EN DE POLITIEK.

Zowel in een jaarrede als in een hoofdartikel in „De Trom”, heeft

de voorzitter van het Nationaal Jongeren Verbond nog eens de taak van deze organisatie omschreven, opdat men daarop bij de komende propaganda-actie met nadruk kan wijzen. „De zelfstandigheids-politiek, welke ons land thans uitdrukkelijk voert, en welke door onzen Minister van Buitenlandsche Zaken in September ook te Genève zoo duidelijk is uiteen gezet, brengt ons vanzelf tot de verschillende punten van onze doelstelling. Het is deze zelfstandigheidspolitiek, de strikte neutraliteit van ons Land, die steeds richtsnoer is geweest voor ons verbond. Op deze sterke, zelfbewuste en doelmatige politiek te wijzen en in verband daarmee naar voren te brengen de gezonde nationale gedachte, de propaganda voor de weermacht van voldoende sterkte, de verbreiding der rijkseenheids-gedachte en de noodzaak van een behoorlijke discipline van ons Volk, hetwelk op al deze punten zich één toone, daarin zal onze schoone taak liggen in den loop van den komenden winter”.

Men merkt aan deze doelsomschrijving: het is juist dat het Nat. Jongeren Verbond in de Statistiek van de Vrije Jeugdvorming ingedeeld staat bij de aan godsdienstige of staatkundige beginselen gebonden verenigingen. Maar men vraagt zich af al lezende: geldt dit alles ook voor de jonge leden? Kan men op z'n 15e jaar een dergelijke doelstelling aan?

W. K. H.

CONCENTRATIE IN DE JEUGD-VORMING.

Op Zondag 15 Januari l.l. werd te Amsterdam een jeugdcongres gehouden, waarop in een zestal inleidingen de aandacht is gevestigd op de sociale en kulturele positie van de rijpere jeugd. Het congres was georganiseerd door de Arbeiders Jeugd Centrale, de Jeugdraad van het N.V.V. en de Ned. Arbeiders Sport Bond. Dat deze eerste poging om gezamenlijk als socialistische jongeren-

verenigingen iets dergelijks te ondernemen, gelukt is, is van grote betekenis. Dat concentratie in deze tijd, ook in het jeugdwerk noodzakelijk is, blijkt praktisch uit het feit, dat men er in steeds meerdere kringen toe overgaat.

In alle zes redevoeringen (waarom zo veel?) die op het congres zijn gehouden, werd gewezen op de te weinige aandacht die aan de jeugd werd besteed. Jeugdbescherming, arbeidsbescherming voor jeugdigen, lichamelijke opvoeding, jeugd-werkloosheidsbestrijding, alles schiet te kort.

Wanneer men kennis nam van de inleidingen, dan kwamen onwillekeurig de gedachten op: hoe is het mogelijk uit deze impasse te geraken? Het spreekt vanzelf, dat de overheid hierbij een belangrijke taak heeft. Maar alles kan zij niet doen en alles zou ze ook niet behoren te doen. Samenwerking tussen overheid en particulieren is ook op het gebied der vrije jeugdvorming noodzakelijk. Dat er belangrijk particulier werk geschiedt in de jeugdverenigingen, is bekend. Maar of de overheid dit werk voldoende steunt? Ons inziens zeker niet. In de eerste plaats financieel niet, maar in de tweede plaats — en dit is wellicht nog belangrijker — geeft ze onvoldoende leiding en medewerking. Daarom wordt er van regeringszijde niet het initiatief genomen tot het systematisch bestuderen van het gehele probleem der jeugdvorming en jeugdbescherming in deze tijd met de bedoeling, ook werkelijk tot positieve hervormingsarbeid te komen. Het spreekt vanzelf dat de verschillende volksgroepen een actief aandeel in dit werk zouden moeten hebben, maar de overheid zou kunnen centraliseren en coördineren. Zoals in steeds meer volksgroepen centralisatie ontstaan is t.o.v. de opvoedingspogingen der rijpere jeugd — het besproken congres is er één voorbeeld van, de centrales voor jeugd-werklozenzorg een ander — zo zal op de duur al het opvoedingswerk dat in ons land gebeurt ten behoeve van de rijpere

jeugd in die zin gecentraliseerd moeten worden, dat er voortdurende samenwerking en uitwisseling van gedachten is tussen deskundigen op dit gebied van verschillende overtuiging en de overheid. Zoals er een Economische Raad bestaat, samengesteld uit bekende mensen uit het bedrijfsleven, die de regering adviseert in belangrijke kwesties van economisch beleid, zo zal er een instantie moeten komen, die ditzelfde doet inzake kwesties de opvoeding der rijpere jeugd betreffende. Zeker, er bestaat in Nederland een Centrale Jeugdraad sinds 1922, die eigenlijk met een dergelijk doel is opgericht. Hij is echter helaas een dood lichaam geworden, waar niets van uit gaat.

Verder bestaat het Nederlandsch Jeugdleiders Instituut, dat door particulieren in het leven is geroepen. Dit heeft in de afgelopen 15 jaar belangrijk werk gedaan, vooral in het samenbrengen van leiders van verschillende richting. Maar zijn werkzaamheden zijn steeds meer beperkt door geldgebrek.

Het zou o.i. een goede gedachte zijn, het werk van beide instellingen te combineren en uit te breiden. Dit nieuwe — semi-officieele — orgaan, zou tot taak hebben de paedagogische en sociale belangen van de rijpere jeugd niet alleen te bestuderen, maar ook werkelijk te behartigen. Het zou grondig, maar tegelijkertijd snel moeten kunnen werken.

Kunnen de gezamenlijke jeugdverenigingen zich hier niet eens krachtig voor spannen?

VRIJZ. PROT. JEUGDDAG.

Sinds 1924 wordt elk jaar op de laatste Zondag van Januari door het Vrijzinnig Protestantisme een Jeugddag gevierd. Jongeren en ouderen treffen elkaar in de kerken, waar de jeugd als zodanig meewerkt aan de dienst, b.v. door een lied te zingen of een spreekkoor te zeggen. Men hoopt hierdoor enerzijds het contact

tussen jongeren en ouderen te versterken, anderzijds belangstelling te wekken voor de jeugdbeweging. De Vrijz. Protestantse Jeugdraad stelt van te voren een boodschap op, welke zoveel mogelijk in alle kerken wordt voorgelezen. Dit jaar werd als thema gekozen „Geloof in de toekomst“. De boodschap, waarvan de tekst hieronder volgt, is in verband met wat wij zeiden in het in dit nummer opgenomen artikel over de hedendaagse jeugd, van grote betekenis.

„Op den Jeugddag komen wij als Vrijzinnige Protestanten bijeen om te getuigen van onze verbondenheid. De eenheid van ouderen en jongeren, geschraagd door de kracht van gemeenschappelijke beginselen wordt verdiept door de dankbare zekerheid, dat God ons tezamen roept.

In het licht van Zijn roeping mogen wij op dezen dag getuigen van ons geloof in de toekomst. Onze harten worden overschaduwd door angsten voor de toekomst, door profetiën van ramp en onheil, welke door de wereld klinken.

Maar God richt ons op uit deze angstige verlamming door het geloof in de toekomst als Zijn Heilige tijd. Tenuiddien van vrees en haat, die den bloedigen strijd van het heden voedsel geven, stelt God ons in den dienst der verzoening, waardoor het heden vervuld moet worden. Door dezen dienst worde in en aan ons openbaar, dat wij Gods Koninkrijk verwachten.

Tot dezen dienst willen wij ons opnieuw verbinden om de schuld der wereld te delgen en om den goeden strijd voort te zetten. Aldus bevrijd van vrees en haat zijn wij ons met vreugde bewust van de verantwoordelijkheid, die God ons in het heden oplegt.

In de beslissende ure van het heden staat een toekomst op. God is de Heer der Tijden. Hij vinde ons waakzaam en weerbaar, gehoorzaam aan de opdracht, die Hij in het heden schenkt.

Zóó alleen kunnen wij, door den strijd

en de verwarring van het heden heen, ons geloof bevestigen, dat God regeert.”

DE SOCIALISTISCHE JEUGD INTERNATIONALE.

Dat de S.J.I. nog altijd leeft, ondanks het feit dat ook de socialistische jeugdorganisaties in de diktatuurstaten vernietigd zijn, toont een bericht omtrent vergaderingen van het executief comité te Parijs. Er werd daar n.l. besloten in Augustus 1939 in Noord-Frankrijk (Rijsel) het volgende internationale congres te doen plaats vinden. Aan dit congres zal een internationale jeugddemonstratie worden verbonden.

Verder zal er in 1940 in het voorjaar een internationale leiderskursus worden georganiseerd in Zweden.

DE POSITIE DER JONG-LIBERALEN.

Ter gelegenheid van de algemene vergadering van de Bond van Jong-Liberalen, welke half Januari plaats vond, verscheen het verslag over het afgelopen jaar. Daaruit bleek in de eerste plaats, dat de toestand van de Bond zeer is verbeterd en dat het conferentie- en afdelingswerk met succes is verricht. Van belang is de veranderingen te vermelden die er verder dit jaar kwamen in de betrekkingen met de ouderen-beweging, de Liberale Staatspartij. Werd vroeger het contact tussen ouderen- en jongeren-beweging tot stand gebracht door een contact-commissie, bij de nieuwe wijze van samenstelling van het hoofdbestuur der L.S.P. is bepaald, dat één lid van het H.B. zal worden aangewezen door den Bond van Jong-Liberalen. De volledige onafhankelijkheid van de jongeren-organisatie wordt hierbij gehandhaafd.

W. K.-H.

ONDERWIJSCONGRES

Op 24 en 25 Maart zal te Amsterdam een Onderwijscongres worden gehouden, waarvan het programma luidt als volgt: Vrijdag 24 Maart 11.00—12.30 Openingszitting.

des namiddags De wetenschappelijke grondslagen van moderne didactiek. des avonds Inspectie en moderne didactiek.

Zaterdag 25 Maart

des voormiddags De sociaal-paedagogische betekenis van moderne didactiek.

des namiddags Moderne didactiek en leerplanherziening.

De zaal, waarin het Congres wordt gehouden, zal nader worden bekend gemaakt, terwijl de gelegenheid tot inschrijving spoedig zal worden opengesteld.

De Commissie, welke belast is met de verdere voorbereiding bestaat uit:

Prof. Dr. Ph. Kohstamm — Voorzitter, Mej. J. S. Fanoy, en de Heren J. P. W. van der Sluis, J. Rozeman en P. Tazelaar te Haren (Gron.) Secretaris.

BENTVELD-CURSUSSEN.

Te Bentveld worden in de eerstvolgende maanden onderstaande cursussen gehouden:

Cursus I. Geestelijke herbewapening en wij. 11 en 12 Februari. Leider: dr. P. Kuin. Opening door den cursusleider, Zaterdagmiddag 5 uur; Geestelijke herbewapening naar de godsdienstige zijde door dr. W. Banning, Zaterdagavond 8 uur; Korte religieuze toespraak door dr. P. Kuin, Zondagmorgen 10 uur; Geestelijke herbewapening naar de sociaal-economische zijde door dr. P. Kuin, Zondagmorgen 10.30 uur; Geestelijke herbewapening naar de volksgemeenschap door A. Brink, Zondagavond 7 uur; Sluiting door den cursusleider. Opmerkingen: Aankomst Zaterdagmiddag tussen 4 en 5 uur. Om 6 uur is er een broodmaaltijd. Vertrek Zondagavond pl.m. 9 uur. Cursusprijs / 3.—; Echtparen / 4.50.

Cursus II. Na Munchen. 18 en 19 Fe-

bruari. Leider: D. J. Wansink. Opening door den cursusleider, Zaterdagmiddag 5 uur; De situatie na Munchen door dr. J. S. Bartstra, Zaterdagavond 8 uur; Korte religieuze toespraak door D. J. Wansink, Zondagmorgen 10 uur; De wereldstrijd tegen het fascisme door B. W. Schaper, Zondagmorgen 10.30 uur; De oorlogsdreiging door G. M. Nederhorst, Zondagavond 7 uur; Sluiting door den cursusleider. Opmerkingen: Aankomst Zaterdagmiddag tussen 4 en 5 uur. Om 6 uur is er een broodmaaltijd. Vertrek Zondagavond pl.m. 9 uur. Cursusprijs / 3.—; Echtparen / 4.50.

Cursus III. Jongerenbijeenkomst. 4 en 5 Maart. Leider: dr. W. Banning. Opening door den cursusleider, Zaterdagmiddag 5 uur; Het geloof in God en Christus door dr. W. Banning, Zaterdagavond 8 uur; Korte religieuze toespraak door ds. D. Oosten, Zondagmorgen 10 uur; Is het socialisme een verouderde ideologie? door mr. Jan F. de Jongh, Zondagmorgen 10 uur; Doet het Christendom nog ter zake? door ds. D. Oosten, Zondagavond 7 uur; Sluiting door den cursusleider. Opmerkingen: Aankomst Zaterdagmiddag tussen 4 en 5 uur. Om 6 uur is er een broodmaaltijd. Vertrek Zondagavond pl.m. 9 uur. Cursusprijs / 3.—; Echtparen / 4.50; Groepen van 10: / 2.— per persoon.

Cursus IV. De positie van het Jodendom. 18 en 19 Maart. Leider: J. v. d. Kieft. Deze cursus is speciaal bedoeld voor niet-Joden, al zullen Joden niet worden geweerd. Opening door den cursusleider, Zaterdagmiddag 5 uur; Algehele of gedeeltelijke assimilatie door Ed. van Cleef, Zondagmorgen 10.30 uur; Korte religieuze toespraak door J. van de Kieft, Zondagmorgen 10 uur; Het Zionisme door dr. S. Kleerekoper, Zaterdagavond 8 uur; Wij en het Jodendom door J. van de Kieft, Zondagavond 7 uur; Sluiting door den cursusleider. Opmerkingen: Aankomst Zaterdagmiddag tussen 4 en 5 uur. Om 6 uur is er een broodmaaltijd. Vertrek Zondagavond pl.m. 9 uur. Cursusprijs / 3.—; Echtparen / 4.50.

Zojuist verschenen:

VAN TROUW EN ONTROUW, TROUWEN EN VERTROUWEN.

door J. J. Poortman

Er bestaat een *antinomie* tussen de gevoelde noodzaak ener diepe trouw: aan Koning en vaderland, aan de Moederkerk, aan een geliefde persoon — hier ontwikkelt schr. het begrip van het „*liefs a priori*“ —, vastgelegd in eed en belofte, in de onverbreukelijkheid van het huwelijk enz. en een noodzakelijke ontrouw, een verbreken van gebondenheid in revolutie, hervorming en echtscheiding. Anderszijds rijst de vraag van het *vertrouwen*: in zichzelf, in anderen, in onze kennis, in onze zinnuigen, ten slotte in de Wereldgrond of God. In laatste instantie is alle verandering en opbreking binnen de *weelde* te herleiden tot het stellen van het *andere* in de scheppingsdaad zelf. Op al deze antithesen volgt echter een synthese.

„Vragen van Nu“ nr 29. Prijs 75 cent.

EEN EIGEN TUINTJE! WIE WERKT ER MEE?, door Aafje Fokker.

Een bijzonder prettige en instructieve handleiding voor het inrichten en verzorgen van een eigen tuintje. Een verrijking van onze kinderlitteratuur. Een echte „Fokker“. Prijs 90 cent, gebonden 60 cent meer.

Wat een vondst dit boekje wél te geven. Het zou mij niet verwonderen, als het door duizenden gekocht werd voor de kinderen. Het verdient dít 't is allerwaardigst. (Het Jeugdkerk- en Kampbl.)

Aafje Fokker wist de kindertoon te pakken en daardoor is haar boekje zo prettig leesbaar geworden. Een mooi geschenk voor kinderen..... en hun ouders. (Evang. Zondagblad.)

Dit is 'n handleiding voor het inrichten en verzorgen van een eigen tuintje, 'n prettige handleiding, die behalve de noodzakelijke en nuttige dingen ook nog aangepaste verjes en verhalenjes geeft. Dienstig en handig is het boekje, het zal niet alleen de kinderen wegwijs maken en aanreiken om 'n eigen tuintje aan te leggen, maar ook 'n welkome hulp zijn voor de welwillende ouders, die met dit verlangen van hun spruiten, 'n eigentuintje wel verlegen salen. Dat het verzorgen en onderhouden van planten en bloemen, behalve praktische kennis ook nog tal aan deugden aankweekt is klaar! Uitgave en verzorging zijn te klas. (Onze Gilde.)

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

Lentespelletjes uit Van Gorcum's Toneelfonds

Nr A 21: DE SNEEUWKLOKJES LUIDEN DE LENTE IN Zangspelletje door G. B. O.

Spelers: Zuidenwind, sneeuwman, onbeperkt aantal sneeuwkllokjes.

Geschiedt voor meisjes van 7—12 jaar; de beide eerste personen kunnen ook jongens zijn. Zangspelletje. Aankleding van het toneel zeer eenvoudig. Bij de tekst worden hiervoor duidelijke aanwijzingen gegeven. De liedjes zijn gemakkelijk singbaar en melodius en voorzien van een eenvoudige piano-begeleiding. Het geheel is aantrekkelijk en op geestige wijze bewerkt. Opvoeringsrecht vrij bij aanschaf van 8 boekjes. Prijs per boekje 30 cent.

Nr A 48: LENTE KOMT! Lente-spelletje door C. P. van Asperen van der Velde.

Aan dit Lente-spelletje kunnen wel 40 of meer jongens en meisjes van ongeveer 6 tot 12 jaar meedoen. Het is bedoeld als blijde viering van de nieuwe lente. Nadat Koning Winter het veld heeft moeten ruimen en vrouwje Dool voorjaars-schoonmaak heeft gehouden, komt Lente te voorschijn. De eerste schuchtere eihoeltjes begeleiden haar; achtereenvolgens roept zij al haar trawanten op: bloemen, elpjes, bijtjes, vlinders, kikkers. Dan komen ook de kabouteren haar hun opwachting maken. Als de mensenkinderen naderen, schrikt al het natuurvolkje; maar gelukkig blijken het kinderen te zijn, die óók vrolijk de lente willen viëren en geen kwaad in de zin hebben. Tot besluit dus: algemene verblijding. — Opvoeringsrecht vrij bij aanschaf van 2 boekjes. Prijs per exemplaar 30 cent.

Nr A 49: VOORJAARSWEITJE. Lente-spelletje door C. P. van Asperen van der Velde.

Op te voeren door wel 40 of meer kinderen van ongeveer 6 tot 12 jaar. Het wordt in hoofdzaak gedragen door de „Spreekster“, een groot meisje, dat de alom uitbrekende lentevreugd uit in haar heel eenvoudig en sober te zeggen rol. Haar spreken wordt onderbroken door de uitbeelding van wat zij aankondigt: de geluiden van het vee in de wei; het lentedansje van bloemen en vlinders; de vreugdedans van heel de natuur op de lokkende tonen van de herdersfluit; de zingende kinders; de klepprende jonge rui; de sang van de jonge meisjes zelf leven's lentebloei. — Opvoeringsrecht vrij bij aanschaf van 2 boekjes. Prijs per exemplaar 30 cent.

Nr A 50: KIKKERBALLADE. Lente-spelletje door C. P. van Asperen van der Velde.

Dit spelletje vereist een flink aantal, b.v. 40 of meer meespelende kinderen; jongens en meisjes van ongeveer 6 tot 12 jaar. De bedoeling is: uit te beelden de blijde opleving van heel de natuur bij het weerkomen van de lente. De kikkers ontwaaken uit hun winterslaap en luiden de lente in. Koning Me doet, aangekondigd door zijn heruten, de trompetnarissen, zijn feestelijke intocht met een gevolg van meren, bloemen, knaortertjes, elpjes en mensenkinderen. De feestelijke stemming vindt haar hoogtepunt in een vrolijk dansje van allen met elkaar. — Opvoeringsrecht vrij bij aanschaf van 2 boekjes. Prijs per exemplaar 30 cent.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij

VAN GORCUM & COMP. N.V. — UITGEVERS — ASSEN

VOLKS ONTWIKKELING

17183869

**MAANDBLAD UITGEGEVEN VOOR DE
MAATSCHAPPIJ TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN
ONDER REDACTIE VAN :**

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT Prof. R. CASIMIR, A. H. GERHARD,
Prof. Dr. J. H. GUNNING Wz., Dr. Ph. J. IDENBURG, Dr. K. F. PROOST,
G. VAN VEEN, J. HOVENS GREVE, Secretaris



Jan Nieuwenhuysen
1784

PER
JAAR
F 8.75

**VAN GORCUM & COMP. N.V.
UITGEVERS  ASSEN**

PER
NUMMER
F 0.75

INHOUD VAN AFLEVERING 7.

Bladz.

Geestelijke herbewapening en Openbaar Onderwijs, door Ph. Kohnstamm	187
Het Openbaar Onderwijs, door Th. J. Thijssen	209
„Volksontwikkeling” Beginselen en Practijk, door A. H. Gerhard	214
De Rotterdamsche Vereeniging voor ontwikkeling en ontspanning der vrouwelijke jeugd, door J. L. van den Berg	220
Feiten en Pogingen	228



Het tijdschrift

VOLKSONTWIKKELING

is de beste Nederlandse bron voor ieder, die
zich op het gebied van de problemen der
Volksontwikkeling, van de bewaarschool tot
de universiteit, binnen zowel als buiten de
schoolmuren, op de hoogte wil stellen.



0248 4471

Geestelijke herbewapening en Openbaar Onderwijs

door Ph. KOHNSTAMM.

De roep om Geestelijke Herbewapening is, dank zij vooral de Koninklijke stem, die dien roep heeft opgenomen en in doordringende kracht vermenigvuldigd, doorgedrongen tot het ganse Rijk aan beide zijnde van den evenaar. Met mij zullen zeer velen daarvoor dankbaar zijn en gaarne bereid die roepstem te volgen. Maar het lijdt evenmin twijfel dat velen dier gewilligen zich afvragen: Wat kan ik nu d o e n om aan die roepstem gevolg te geven in de praktijk van mijn leven?

Ik ben ervan overtuigd, dat die vraag onbeantwoordbaar blijft, zolang men haar in haar algemeenheid, dus abstract blijft stellen. Alleen als men haar concretiseert voor nader bepaalde levenskringen laat zij m.i. een antwoord toe, dat in de praktijk houvast kan geven en dus ook overeenkomt met den wens van hen, die ons voor dit vraagstuk hebben gesteld.

De volgende bladzijden moeten beschouwd worden als een proeve om zulk een begin van concretisering te geven, dat dus nog nadere uitwerking behoeft voor het gebied van het Openbaar Onderwijs en van hen, die in den dienst daarvan staan. Wanneer ik zeg Openbaar Onderwijs bedoel ik daarmede in het algemeen eveneens dien tak van het Bijzonder Onderwijs, die zich wat opvoedkundige richting betreft met het openbare wenst gelijk te stellen, dus het zogenaamde „neutrale” bijzondere onderwijs, in 't bijzonder de Nutsscholen. Want het is mij in het volgende te doen om geestelijke grondslagen en richtlijnen, niet om administratieve en organisatorische vragen. Eerst aan het slot van mijn betoog zal ik ten dele een scheiding moeten maken bij het overwegen van de vraag of wat hier als wenselijk wordt bepleit ook jure constituto mogelijk is voor het openbaar onderwijs, terwijl voor het „neutraal” bijzonder onderwijs daaromtrent geen twijfel kan bestaan.

* *

Het Openbaar Onderwijs — in den aangegeven zin, dus incl. het „neutraal” bijzondere — rust in Nederland sedert de wet van 1857 op Van der Brugghen's grondgedachte: opvoeding is niet in dien zin één homogene sfeer, dat iedere mede-drager der opvoeding het gehele gebied tot in zijn diepste diepte mede voor zijn verantwoording moet nemen; er is integendeel differentiatie van opvoedingstaak voor de verschillende dragers der opvoeding. Het is thans niet mijn bedoeling de juistheid dier opvatting te onderzoeken, laat staan uitvoerig te bepleiten; ik wil er slechts op wijzen, dat de bepaling van art. 42 lid 4 over „het godsdienstonderwijs, dat aan de godsdienstleeraren blijft overgelaten”, nog versterkt door die van art. 26, dat aangeeft, hoe dat onderwijs „binnen de schooltijden” maar klaarblijkelijk buiten het leerplan der school om kan worden verstrekt, zonder deze opvatting zineloos zou worden. Dat die opvatting door den wetgever bedoeld is, zullen dus ook de voorstanders der confessionele school moeten

erkennen, al houden zij haar voor onjuist en zelfs noodlottig. Aan die erkenning zouden zij althans alleen kunnen ontkomen, door vol te houden, dat de openbare school alleen een *o n d e r w i j s* — en geen opvoedings-taak heeft, in den zin van het bijbrengen van zuivere technieken, die op de vorming van karakter en wil generlei invloed hebben. Die stelling kunnen nu echter de voorstanders der confessionele school niet voor hun rekening nemen, omdat zij *t e r e c h t* telkens en telkens weer betwist hebben, dat het L.O. tot zulk een bijbrengen van technieken zou kunnen worden gereduceerd.

Op het eerste gezicht is het nu hoogst merkwaardig, dat deze door ons verworpen stelling juist in de argumentatie van de voorstanders van openbaar onderwijs gedurende een vrij lange periode een grote plaats heeft ingenomen. Bij nader inzien is dat echter minder verwonderlijk, want die periode was de hoogtij van het individualisme; met verwaarlozing van het duidelijke voorschrift van art. 42 lid 1 omtrent de opleiding tot alle christelijke en maatschappelijke deugden, kon men in dien tijd er toe komen dat, wat de vorming te boven ging van wil en karakter binnen de nauwste gemeenschaps-sfeer, die van het gezin, als zuivere intellects-vorming, dus als *o n d e r w i j s* in-tegenstelling-tot-opvoeding, aan te zien. In hoge mate verwonderlijk mag het daarom alleen heeten, dat zelfs van socialistische zijde die stelling niet alleen niet steeds met kracht bestreden, maar heel dikwijls in bescherming genomen is, zij het dan ook met de argumentatie dat dit deel der opvoedingstaak nog niet in den kinderleeftijd zou passen.

Voor ons na-oorlogse zoe eeuwers, staat nu echter wel tweeërlei m.i. zo vast, dat het alleen geconstateerd, niet nader bepleit behoeft te worden. Vooreerst, dat de diepste vragen van karakter- en wilsvorming reeds in de kleuterjaren aan de orde komen, zodat het onhoudbaar is te beweren, dat in den schoolplichtigen leeftijd maatschappelijke opvoeding, d.w.z. vorming van karakter en wil in brederen kring dan dien van het gezin, voorbarig zou zijn. Vervolgens dat de eisen van staat en maatschappij aan den enkeling in onzen tijd zó brandend en veelomvattend zijn geworden, dat het volstrekt onverantwoordelijk zou zijn kinderen, die daarvoor toegankelijk zijn, van leiding op dit gebied verstoken te laten. Die leiding kan echter het gezin uit zijn aard niet voldoende geven, want het gaat hier juist in het bijzonder om die vormen van gedrag, die het verkeer buiten de gezinsgrenzen betreffen. Dezen kant der opvoeding zal dus voor den leerplichtigen leeftijd in elk geval de school, (voor de rijpere jeugd waar-schijnlijk deze in taakverdeling met de jeugdbeweging,) moeten verzorgen. En voor de openbare school is het niet twijfelachtig, hoe de wetgever die taak omschreven heeft: het is Van der Brugghen's norm der opleiding tot Christelijke en maatschappelijke deugden, geformuleerd vóór het

veldwinnen van het individualistische tijdperk waarvan ik zoeven sprak, door een man, voor wien die woorden een diepen, maar welbelijnden inhoud hadden.

Nu vrees ik echter geen tegenspraak van deskundige zijde, wanneer ik zeg, dat in de ruim tachtig jaren, die ons van zijn arbeid scheiden, die belijningen zo goed als geheel vervaagd, en die diepten verزند zijn. Gedeeltelijk ligt de oorzaak daarvan in het individualisme, dat ik reeds aanwees, gedeeltelijk in een tijdgeest van secularisatie, van te gemakkelijke afwending van dat, waarop eens de Europese kultuur werd gevestigd. Maar het is voor mijn betoog thans niet nodig, daarop dieper in te gaan; de hoofdzak waarop het aankomt is de constatering, dat Van der Brugghen's woorden thans geen in ruimen kring, laat staan een *al om* erkenden inhoud meer hebben.

Welnu, den eis van geestelijke herbewapening meen ik nader voor de Openbare School aldus te mogen formuleren, dat die woorden zulk een inhoud opnieuw moeten krijgen, en dat daaraan ieder mee moet werken, die zich in dienst der Nederlandse Openbare School wil stellen.

* *

Laat zich nu echter, op grond van Nederlandse traditie in het verleden, van Nederlanden nood in het heden, van Nederlandse roeping voor de toekomst zulk een nadere omlijning van dien inhoud aangeven?

Die vraag te stellen, was eigenlijk het oogmerk van mijn artikel over de geestelijke grondslagen van het openbaar onderwijs in Volksontwikkeling van Mei '38, al kon ik haar toen nog niet zó formuleren als mij thans mogelijk was. Zonder te kort te doen aan de waardevolle opmerkingen van de auteurs, die mede naar aanleiding van dat artikel in ons tijdschrift schreven, meen ik te mogen uitspreken, dat die artikelen voor de grote meerderheid voorbij zijn gegaan aan wat ik als het eigenlijke probleem bedoelde. Alleen dat van den heer Daalder waagde een poging, waarop ik dan ook nog zal terugkomen; die poging wees m.i. in de goede richting, maar wees den weg m.i. nog niet duidelijk genoeg.

Te meer heeft het mij daarom verheugd te anderer plaatse, en wel in het Amsterdamse Gemeentebled een richtlijn te hebben gevonden, die m.i. de volle aandacht verdient van allen die de Nederlandse traditie liefhebben en willen meewerken haar opnieuw in vruchtbare daad en krachtig leven om te zetten, maar onder hen allereerst van de vrienden van het Openbaar Onderwijs. Ik bedoel de rede door Mej. Mr. Tendeloo gehouden bij de Algemeene Beschouwingen over de Onderwijsbegroting, een rede die aanstonds door wethouder Boekman als van grote principiële betekenis werd herkend, en volgens zijn toezegging thans een onderwerp van nadere studie uitmaakt in de Commissie van bijstand voor Onderwijszaken.

Voor hen, die de rede zelf niet hebben gelezen geef ik thans eerst de

tweeledige gedachte weer, die mij de kern ervan schijnt uit te maken. Spr. zegt dan in de eerste plaats, dat het haar is opgevallen, dat in sommige van de ons omringende landen gebruik gemaakt wordt van de mogelijkheid, die de school biedt, om de jeugd te brengen tot een verheerlijking van een bepaalden staatsvorm. Bij ons komt dat niet voor en in zekeren opzicht betreurt zij dat. Immers, onze staatsvorm, de democratische, is evenzeer, zo niet meer waard om voor de schooljeugd uiteengezet en gewaardeerd te worden dan de zoeven bedoelde. Spr. zet dan nader uiteen de hoge innerlijke waarde en de diepe betekenis van het feit, dat wij nu reeds zo lang leven als vrije burgers in een vrij land of om het Koninklijke woord van 27 Jan., dat ik reeds noemde, hier aan te halen van de kracht van de „vrijwillige, en uit eigen overtuiging voortgekomen daad van een vrij volk, dat in de grondslagen waarop zijn staatsbestel rust, het hechte fundament vindt, waarop het zich kan verjongen en vernieuwen." In tegenstelling met dien toestand, waarvoor wij niet dankbaar genoeg kunnen zijn schetst Mej. Tendeloo dan, „hoe men leeft onder een staatsvorm, waarbij er verschillende soorten van wetten zijn voor verschillende groepen der bevolking, waar niet iedereen door de wet is beschermd en waar men dan ook in hechtenis genomen kan worden, zonder dat men precies weet waarvoor en zonder dat men over de middelen beschikt, om zich daartegen te verzetten." Dit eerste deel van haar rede samenvattende zegt spr. dan, dat zij dus gaarne zou zien, dat het onderwijs de leerlingen wat meer trotsch deed zijn op hun Nederlandschap. En dan, komende tot het tweede punt, dat ik op het oog had, gaat zij voort: Daarnaast zou ik den kinderen willen zien bijgebracht een zekeren eerbied voor hun naaste en verantwoordelijkheidsbesef voor het gebruik van al de vrijheden, die hun gegeven zijn. De vrijheid van het gesproken woord en van het geschreven woord moeten wij vooral niet te laag aanslaan. Geleerd moet echter nog worden de vrijheid behoorlijk te gebruiken.

* *

Na het referaat thans de beoordeling, of liever een poging om voort te schrijden in de hier aangegeven richting.

In enkele kleinere R.K. bladen heb ik een kritiek gelezen van dit voorstel, gegrond op het argument, dat „democratie" geen opvoedingsdoel kan zijn, omdat het de aanduiding is van een staatsvorm, niet van een levensbeschouwing. Ik erken, dat de rede van Mej. Tendeloo enige ruimte biedt voor deze misvatting. Vooreerst omdat zij begonnen is over de democratie als staatsvorm te spreken en hoofdzakelijk op de staatsrechtelijke uitwerking daarvan te wijzen, om eerst daarna op haar tweede punt te komen als een daarvan betrekkelijk onafhankelijke zaak. En vervolgens, omdat zij ter adstructie van haar wens wel gewezen heeft op de „ons omringende landen", waar de vrijheid van den geest niet meer bestaat, maar niet ge-

wezen heeft op de ons in geestelijk opzicht zo veel nader liggende landen, waar men die vrijheid daarom nog vindt, omdat men haar te onderscheiden weet van bandeloosheid, d.w.z. omdat men weet, dat vrijheid van menselijke willekeur alleen mogelijk is op den grondslag van de erkenning van een boven-menselijk Gezag.

Ik zou daarom het betoog van Mr. Tendeloo op de volgende vier punten willen aanvullen, resp. amenderen:

1^o. Ten eerste zou ik er op willen wijzen, dat een staatsvorm **nooit** is een staatsvorm zonder meer, maar altijd de uitdrukking van een bepaalde mens-beschouwing en dat juist onze tijd dien samenhang bijzonder duidelijk ons voor ogen stelt.

2^o. Ten tweede zou ik willen betogen, dat de democratie, die Mej. Tendeloo bedoelt, juist geworteld is in, en alleen ontstaan kan op den bodem van een mens-beschouwing, als waarvan haar tweede desideratum getuigt, d.w.z. dat die democratie als haar voorwaarde eist de eerbied voor den naaste, als beperking van eigen vrijheid, omdat hij en wij-zelf staan onder één zelfde, menselijke willekeur te boven gaande, Gezag.

3^o. Ten derde zou ik de aandacht willen vestigen op wat wij voor de uitvoering van deze gedachten kunnen leren van de ons geestelijk meest verwante landen, met name de beide grote Angel-saksische volkeren.

4^o. Ten vierde zal ik pogen aan te tonen, dat zo ergens dan juist in het Openbaar Onderwijs plaats moet worden gemaakt voor de door Mr. Tendeloo uitgesproken wenschen.

* *

Wat het eerste punt betreft mag ik mij veroorloven hier kort te zijn. Immers het is in dit voorjaar juist 25 jaar geleden, dat mijn eerste artikel over dit onderwerp verscheen onder het motto van den groten Engelschen Christen-staatsman William Gladstone: Op den bodem van alle problemen en stelsels ligt de vraag: Wat dunkt U van den mens?" En dit artikel, met de zes andere die ik er in den loop dier jaren op liet volgen om dit hoofdpunt historisch en stelselmatig nader uit te werken, zijn in het vorige najaar met weglating van niet meer actuele bijzonderheden door een herdruk voor ieder belangstellende gemakkelijk toegankelijk geworden. ¹⁾ Daarheen meen ik dus thans te mogen verwijzen.

Een weinig uitvoeriger moet ik zijn ten opzichte van het tweede punt. Wederom om een dubbele reden. Want ik moet ten eerste doen uitkomen, waarom ik sprak van „de democratie, die Mej. Tendeloo bedoelt." Er is nl. ook nog een andere democratie, die van de dictatuur der meerderheid. Dat Mej. Tendeloo die niet op het oog kon hebben, is volkomen duidelijk

¹⁾ Democratie in de Branding. H. Meulenhoff, Amsterdam.

uit haar tweede programpunt, dat immers eerbied vraagt voor iederen medemens en uit haar toelichting van het eerste, waar zij zich met nadruk richt tegen ontrecting van bepaalde volksgroepen en tegen toestanden „waar niet iedereen door de wet is beschermd." Helaas blijft de spraakverwarring op dit punt nog groot; Prof. de Savornin Lohman gaf er dezer dagen nog weer voedsel aan in zijn Eerste Kamerrrede bij de Alg. Beschouwingen over de Begroting ¹⁾. Daarom dient met nadruk gezegd, dat met „democratie" door mij nergens bedoeld wordt de Volks-sovereiniteit, die wij immers althans in Duitschland in al haar demonie voor ons zien, maar óf de Rechts-sovereiniteit, gebaseerd op de mensheidsidee, óf de Souvereiniteit Gods, door den Bijbel geleerd.

En daarmede kom ik aan het tweede, wat ik hier moet zeggen. De democratie, die Mr. Tendeloo en ik bedoelen, is uitdrukking van een beschouwing van den mens, die gevonden wordt en in het humanisme, zodra dit de Idee der mensheid als een boven-menselijken norm voor de gehele mensheid heeft leren zien, en in elke leer die tracht ernst te maken met de Bijbelse uitspraak, dat elke mens ook als zondaar de drager blijft van Gods beeld, waarnaar hij geschapen is.

Het is hier niet de plaats om dieper op de historische ontwikkeling dezer beide gedachtenreeksen en hun onderlinge beïnvloeding in te gaan. Laat mij er slechts op wijzen, dat nog bij Plato en Aristoteles deze erkenning van de principiële eenheid der mensheid niet gevonden wordt, en dat wederkerige beïnvloeding van Stoicijnse en Christelijke opvattingen onmiskenbaar is. Een tijdlang kon het zelfs schijnen alsof — althans in theorie, want een volledige realisering in de levenspraktijk is nog altijd een toekomstideaal geweest — het Europese geestesleven den eerbied voor den naaste, d.w.z. voor elken medemens als onbetwifelbaar goed zou aanvaarden; hetzij op kreaturelijken grondslag, gelijk in den Bijbel, of op humanistischen, gelijk in Goethe's paedagogisch programma. Onze tijd heeft ons de ogen geopend, en laten zien hoe ver wij nog zelfs van een theoretische erkenning zijn verwijderd. Voor de nieuwe ideologieën is de deemoed niet meer een deugd, maar in tegendeel de ontluistering van den heroischen krachtmens. En daarmede is dan principieel tevens vonnis geveld over de democratie in den hier bedoelden zin, en alleen ruimte gelaten voor den een of anderen vorm der dictatuur.

¹⁾ Vermoedelijk speelde hierbij ook mede, dat hij tussen democratie en monarchie nog de tegenstelling ziet die daarin inderdaad lag in de periode van absolute koningsmacht en haar nawerking. Dat is onzen tijd de geestelijke tegenstellingen echter niet meer liggen tussen republieken en monarchieën, maar deze dwars doorkruisen is wel heel duidelijk als wij zien naar de totalitaire staten enerzijds, waaronder „keizerrijken" als Italië en Japan, en de groep der democratische landen met Engeland, de drie Skandinavische rijken, België en het onze.

Dit over het hoofd te hebben gezien schijnt mij het grote tekort van de overigens verdienstelijke poging van den heer Daalder, die ik boven reeds noemde. Hij noemt op p. 302 van zijn artikel de broederschap van alle menschen niet alleen een onwrikbaar, maar ook een „bij rustige bezinning door ieder te aanvaarden" grondprincipe. En daarom acht hij het „op tactische gronden verstandig" in het verband, dat ons bezighoudt „termen als christelijk te vermijden en niet over God noch godsdienst te spreken."

Ik kan niet aannemen, dat men door verdoezeling van onloochenbare feitelijke samenhangen, die de heer Daalder t.a.p. zelf uitdrukkelijk erkent, den roep om de heerschappij van den heroisch-zelfbewusten mens zou kunnen bezweren. Wil men een paedagogisch eenheidsfront van allen die overtuigd zijn, dat het de bestemming is van den mens niet om te heersen over zijn naaste, maar hem te dienen, dan zou het dwaasheid zijn Hem daarbij te willen verzwijgen, die die bestemming met weergaloeze indrukwekkendheid heeft verkondigd, gelijk zo velen erkennen ook onder hen, die zich niet Zijn discipelen noemen. Maar ongetwijfeld is het waar, dat omgekeerd ook die discipelen niet door uitwendig geweld gewetens, die zich niet door Hem overwonnen weten, mogen dwingen. Op die basis, en op die basis alleen, schijnt mij een samengaan mogelijk van allen, die zich niet willen buigen voor „de goden dezer eeuw".

* * *

Van oudsher — althans sedert enige eeuwen — is met name de Angelsaksische kultuur zeer open geweest voor een versmelting van humanistische en Christelijke invloeden, soms op een wijze, die den meer theoretisch gericht geest van Duitsers en ook wel van Nederlanders al te simplistisch en naief voorkwam. Toch dienen wij hier te onderscheiden: grote Nederlandse namen als Erasmus en Hugo de Groot belichamen iets van de waarheid van een humanisme, dat in veel dieperen zin in overeenstemming met den Bijbel wil leven, dan dit voor de grote figuren van het Duitse idealisme geldt.

Onmiskenbaar is het in elk geval, dat Engelsen zowel als Amerikanen niet willen noch kunnen begrijpen, dat men ter bepaling van den grondslag van maatschappelijk en staatkundig handelen tot een volledige scheiding van de Christelijke schering en den humanistischen inslag van het weefsel zou moeten komen. En zowel de Engelse en Amerikaanse paedagogiek als hun politiek gaan uit van de onwrikbare overtuiging, dat men moet streven naar het bewaren dier eenheid. Nog onlangs heeft President Roosevelt met onmiskenbare duidelijkheid daarvan blijk gegeven toen hij, op een theologisch misschien niet geheel verantwoorde wijze, den samenhang betoogde van de grondgedachte der democratie, den eerbied voor het gegeven woord en den dienst van God. En ieder, die iets weet van het

Amerikaanse schoolwezen, zal toegeven dat soortgelijke gedachten het algemeen erkende en aanvaarde richtsnoer zijn van Social Education. Een andere, voor ons belangrijke erkenning van de betekenis van deze trits bracht deze week de plechtigheid te Londen bij de onthulling van de Hugo de Groot-gedenkplaat. In fellen tegenstrijd daarmee is het bericht, dat juist heden de couranten brengen over het vonnis tegen de leiders der belijdeniskerk, omdat zij het gewaagd hebben aan God vergeving te vragen voor de zonden, ook van het Duitse volk.¹⁾ Dat is natuurlijk van nationaal-socialistisch standpunt volledig consequent, want het betekent afwending van den God, dien de „Duitsers” zich gemaakt hebben naar hun eigen beeld, en buigen voor dien gans Anderen, Dien de Bijbel ons te kennen geeft.

Welnu, willen wij meewerken aan Geestelijke Herbewapening, dan dienen wij te breken met een verdoezeling van deze geestelijke kloof. Zelf-vergoding van den mens, en deemoedige erkenning van menselijke kleinheid en boven-menselijke norm kan niet samengaan, in 't bijzonder niet bij de opleiding tot maatschappelijk verkeer, dat ons voortdurend, juist in een land als Nederland, in aanraking brengt met den medemens, die a n d e r s is dan wij. Natuurlijk bepleit ik daarmee allerminst op mijn beurt een verdoezeling van de onuitwisbare verschillen tussen een consequent doorgevoerde humanistische geesteshouding en een, die in gehoorzaamheid aan den God des Bijbels wil leven. Maar ik wil hier ook vragen om ernst te maken met een passage uit het Koninklijke woord, waaruit ik reeds citeerde. Ik bedoel de alinea:

„De verdeeldheid en voortschrijdende splitsing en versnippering, die ons in het dagelijksche leven tegemoet treden met de daarmee gepaard gaande vervreemding onderling, zijn slechte heelmeeesters voor de krankheden van onzen tijd. Waar juist nu het verlangen naar samenwerking en het sluiten der gelederen bij talloos velen opkomt en de noodzaak gevoeld wordt elkander de hand te reiken, moet aller streven er in de eerste plaats op gericht zijn elkander te begrijpen en begrepen te worden.”

Natuurlijk ligt niets verder van mij af, dan deze woorden zó uit te leggen, alsof het aan bereidwillige hoorders dezer boodschap nu mogelijk zou zijn, de verschillen tussen de richtingen in ons onderwijs uit te wissen. Ik weet, dat de aanhangers van het confessionele onderwijs, dat om des gewetens wil, ja wat voor mij nog oneindig meer zegt, om des geloofs wil, niet m o g e n doen, en ik denk er dus ook niet aan de mogelijkheid daarvan ook maar te onderstellen. Te hunnen opzichte wil ik alleen de hoop en

¹⁾ Verg. daarmee dit woord uit de radiorede van 27 Jan. „Laten wij in dit ernstige tijdsgewricht werkelijk eerlijk zijn tegenover ons zelf en ook als volk de oogen niet sluiten voor onze tekortkomingen en leilen als mensch en gemeenschap.”

het vertrouwen uitspreken, dat de nood van dezen tijd zal meewerken, om althans de onderlinge vijandschap te bannen en elkaar over en weer te erkennen als rechtmatige arbeiders aan de Nederlandse volksge-meenschap.

Die verwachting zal echter des te eer vervuld kunnen worden, naarmate het aan de voorstanders van het Openbaar Onderwijs gelukt, alles uit te zuiveren, wat onder hen aan vijandschap tegen, en miskenning van het Christendom nog mocht bestaan. Maar ook afgezien van die verhouding naar buiten is dit laatste nodig, omdat onder de voorstanders van het Openbaar Onderwijs zeker niet alleen overtuigde humanisten zijn, maar integendeel velen, die overtuigde Christenen zijn en nog meerderen, die, schoon zelf weifelend, voor hun kinderen zeker niet tegen het Christendom partij gekozen willen zien. Daarom moeten wij naar mijn vaste overtuiging niet den raad volgen van den heer Daalder om de „Christelijke en maatschappelijke deugden" uit de wet te verwijderen maar integendeel vóór alles beraadslagen hoe wij aan dezen eis een voor onzen benardentijd nieuw omschreven levenden inhoud kunnen geven. Ik meen nu, dat dit kan in de richting, door Mr. Tendeloo aangegeven en in alle met ons geestelijk na-verwante volkeren, maar in 't bijzonder in de Angelsaksische, sinds lang ingeslagen. In stede van de Commissie, door den heer Thyssen aanbevolen, die m.i. allerlei academische heel moeilijk te beslissen en niet veel belang-rijke uitkomsten belovende vragen te onderzoeken zou krijgen, zou ik gaarne zien, dat er een Commissie tot stand kwam, die ons zou laten zien, hoe wij deze gedachten in de leerplannen voor het Openbaar Onderwijs zouden kunnen formuleren en zouden kunnen uitwerken in leerboeken en andere hulpmiddelen voor dat Onderwijs, en wel in 't bijzonder voor de daarvoor in de eerste plaats in aanmerking komende vakken als moedertaalonderwijs en vaderlandsche geschiedenis. Mocht de hoofdstad des lands in dezen voorgaan als gevolg van de boven geciteerde toezegging van wethouder Boekman, dan zou dat van zeer grote betekenis zijn. Wellicht ligt hier ook een taak voor wijdere, het gehele land omvattende samen-werking, waarin de Mij. tot Nut van 't Algemeen, aan haar traditie en wet getrouw, een plaats zou kunnen vervullen.

* *

Nog één punt rest mij thans te bespreken: Kan het Openbaar Onderwijs zonder wettelijke bepalingen te overtreden en zelfs aan zijn grondwettelijke roeping ontrouw te worden, dien weg wel opgaan? Eerst hier scheidt onze probleemstelling zich, en dan nog maar ten dele, voor het openbaar en het „neutraal" bijzonder onderwijs. Dat dit laatste, als bijzonder onder-wijs, elke richting mag inslaan, die het wenst, staat wettelijk immers vast. Het bijzonder onderwijs is aan geen richting gebonden; het mag — althans onder de geldende wetsbepalingen — lijnrecht ingaan tegen alle Christelijke

deugden en uit dien hoofde welbewust den onderwijzer opdragen te handelen „in strijd met den eerbied, verschuldigd aan de godsdienstige begrippen van anders denkkenden” gelijk dat bij onze Oostelijke naburen ten opzichte van het Oude Testament en heel veel uit het Nieuwe Testament door velen geëist en gedaan wordt. Op een bijzondere school kan dus voor onderwijs „in Sinne der national-sozialistischen Weltanschauung” plaats zijn, op een openbare school nooit, zolang de huidige wet geldt.

Maar vraagt deze niet naar haar letter en geest „neutraliteit”, d.w.z. vermijden van alle principiele partijkeuze? En dient het „neutraal” bijzonder onderwijs, zij het dan ook niet door de wet, maar door eigen beginselkeuze gedwongen, daarmee niet mee te gaan?

Mijn antwoord is, dat letter en geest der wet voor het Openbaar Onderwijs juist het tegendeel voorschrijven, en dat het zogenaamd „neutraal” bijzonder onderwijs alleen door een uit misverstand verkozen naam, maar niet uit eigen werkelijk beginsel zich van het voortgaan op den aangegeven weg mag laten afhouden.

Een lang betoog behoeft ik hier daartoe niet te houden, want de lezer van Volksontwikkeling kan dat met alle gewenste helderheid en uitvoerigheid vinden in ons laatste Februarinummers. De schr. van het artikel over De wettelijke bepalingen van het O.L.O. en ik — pas étonnés de se trouver ensemble — verenigen zich in zijn vierde conclusie: „De zinsnede betreffende den eerbied voor de godsdienstige begrippen van andersdenkkenden is niet bedoeld om den onderwijzer een dorre neutraliteit op te leggen, maar uitsluitend om van hem te verlangen, dat hij het recht van een ander om, evenals hij, op godsdienstig gebied een eigen overtuiging te hebben, erkennen en de godsdienstige begrippen van andersdenkkenden dus niet liefdeloos veroordelen zal.”

Slechts twee kanttekeningen wil ik mij hierbij nog veroorloven. De heer Idenburg haalt op p. 138 uit de brochure van den heer Bolkestein de passage aan, waar deze den term der L.O.wet „eerbied verschuldigd aan de godsdienstige begrippen van andersdenkkenden” vergelijkt met den grondwettelijken term „met eerbiediging voor ieders godsdienstige begrippen”, en dan voortgaat: „Daarom eischte de L.O. wet van 1857 in dezen méér dan de Grondwet voorschreef. Het blijkt echter niet, dat bij de beraadslaging van de wet van 1857 dit verschil is ingezien. De sterkere uitdrukking van de wet van 1857 kan, onbedoeld, er toe hebben bijgedragen, met andere krachtige factoren, om de O.L.S. op het volstrekt neutrale terrein te dringen, waarop zij spoedig, men zegge na 1860, geraakte.” Deze redenering berust op dit verschil, dat eerbied veel sterker, van meer geestelijken aard is, dan eerbiedigen en eerbiediging. Terwijl eerbied ten minste insluit een „gevoel van bewondering en hoogachting”, kan eerbiedigen verslauwen tot het negatieve „niet ingaan tegen, uit achting of waardeering sparen”.

Het verschil wordt uitdrukkelijk gemaakt door het Groot Nederlands Woordenboek en schijnt mij — daaromtrent stem ik geheel met den heer Bolkestein in — geheel in overeenstemming met juist taalgebruik. Maar juist daarom kan ik, met al den eerbied voos den heer Bolkestein, die mij oprecht bezielt, zijn verklaring van den invloed der wet Van der Bruggen niet „eerbiedigen”. Ik moet daartegen wel degelijk ingaan, en er op wijzen, dat de uitdrukking van Van der Bruggen, juist terwijl zij de meerdere en diepere geestelijke houding vraagt tevens het meerdere en diepere toelaat, d.w.z. toelaat dat men, mits dit niet zonder eerbied voos den ander, geschiedt, eigen diepste overtuiging niet verdoezelt, noch verhuult. En art. 42 lid 2, verbonden met lid 1, laat dit niet slechts toe, maar schrijft het voor, overal waar Christelijke deugden worden aangetast.

Mijn deskeut opmerking, daaraan vastknopende, is deze. Het orgaan van het R.K. Centraal Bureau voor Opvoeding en Onderwijs, Het Schoolbestuur heeft in zijn Januari-nummer in herinnering gebracht een motie-Schaepman, in Mei 1881 in de Tweede Kamer voorgesteld, verklarende dat het geen schending van de wet is, wanneer een onderwijzer op een Openbare school den schooltijd met gebed opent. Het ging daarbij, let wel, in 't geheel niet over den modus quo, waarop geen aanmerking was gemaakt, maar over het feit zelf. De toenmalige Minister, Six, en de toenmalige liberale Kamermeederheid schijnen ¹⁾ het niet gedurfd en niet gewild te hebben Van der Bruggen's bedoeling te handhaven door die motie over te nemen en te doen aannemen. In elk geval hebben zij de legende niet uit de wereld geholpen, dat dit gedrag wel een schending van de wet zou betekenen. En daarmede hebben zij door dit Kamerdebat de O.S. geestelijk weerloos gemaakt. Van toen af stond het niet meer vast, dat een openbaar onderwijzer een eigen overtuiging mocht hebben, ook al kwam hij daarvoor uit met allen eerbied, verschuldigd aan de godsdienstige overtuigingen van anderen. Aan die geestelijke weerloosheid is ook geen einde gekomen, toen Minister Rink bij de Memorie van Antwoord over hoofdstuk V der Staatsbegroting van 1908 het duidelijke antwoord gaf, dat Minister Six had geweigerd, en de verklaring aflegde, die Schaepman had gevraagd, maar niet verkregen. Want op die opheffing der weerloosheidsverklaring door Minister Rink is destijds geen geestelijke herbewapening gevolgd.

Hoe ik mij die thans denk moet ik op enkele punten nog nader toelichten. Wij moeten allereerst weer weten, voor welke geestelijke waarden de O.S. opkomt! Daartoe behoort, krachtens art. 42 zeker en op voor-

¹⁾ Ik moest bij het schrijven dezer regels afgaan op het bericht in Het Schoolbestuur.

aanstaande plaats de eerbied voor den naaste als gewetens-drager, waarom trent humanistische en Christelijke ethiek overeenstemmen. En dit betekent, dat wij eerbied moeten hebben voor het geweten, ook als het een dwalend geweten is. Wij moeten dus ook erkennen, dat zelfs in de aan Christendom en humanisme vijandige ideologieën van dezen tijd een ernstige en eerlijke bedoeling aanwezig kan zijn. Mej. Tendeloo merkte in haar rede op: „Wanneer het voor een fascistischen leerling een schande is, te spieken, dan moet het dat nog veel meer zijn voor een Nederlandschen, die er zich van bewust kan zijn, dat hij zelf verantwoordelijk is voor het gebruik van zijn vrijheid". Inderdaad, wij moeten ronduit erkennen, dat er iets goeds kan liggen ook in de leuze: Gemeinnutz geht vor Eigennutz. Maar wanneer die leuze zich verder verdicht tot een vergoding van een bepaalde mensengroep, van eigen volk of ras, mag de O.S. haar niet „eerbiedigen", omdat zij dan onttaardt in vijandschap tegen dat Christendom, hetwelk door Van der Bruggen's woorden nog altijd, in zijn ethische uitwerking, tot taak der O.S. wordt gemaakt.

Ik zeg: in zijn ethische uitwerking. Volkomen terecht wijst Idenburg ¹⁾ er op, dat Van der Bruggen de bedoelde woorden zo omschreven heeft, dat zij veranderen van een theologische naar een ethische doelstelling. Dat wil zeggen, dat men ondanks fundamentele theologische verschillen, samen aan deze taak kan werken, als men zij het op andere wegen, tot gemeenschappelijke ethische normen komt. Want hier geldt dan niet het: Wie niet met Mij is, die is tegen Mij, maar dat andere woord: Wie niet tegen Mij is, die is met Mij.

Maar dan dient ook de hand er aan te worden gehouden, dat men weerstaat, wat wel tegen de opleiding tot Christelijke deugden ingaat en zich welbewust gaat bezinnen op wat daartoe behoort en dat bevordert.

Die bezinning kan niet het werk zijn van één man of vrouw, laat staan van één artikel. Maar de nood van den tijd dringt er toe, dat zij wordt ter hand genomen, en dat zij nader wordt geconcretiseerd in leerplannen en leerboeken, met zorgvuldige beschouwing van de vraag, hoe die nog algemene eis zich nader verbijzondert voor de Nederlandsche jeugd in het verband met Nederlandsche traditie, Nederlandsche kultuur en de herinnering aan de grootsten uit Nederlands verleden, wier grootheid zich juist allereerst daarin openbaarde, dat zij den deemoed als een deugd erkenden en daarom bogen voor een meer-dan-menselijk Gezag.

¹⁾ t.a.p. p. 139.

Het Openbaar Onderwijs

door TH. J. THIJSSSEN.

De openbare school verliest nog steeds terrein, dat leert ons de statistiek. Het proces, dat iedereen voorzien kon, toen de Lager Onderwijswet van 1920 in werking was getreden, gaat, tegen alle verwachting en tot veler teleurstelling, nog steeds door, en het is begrijpelijk, dat dit verschijnsel de voorstanders der openbare school tot beraadslaging brengt. Ook in dit tijdschrift is die beraadslaging in volle gang, en al heeft het, dank zij de voorzichtige manier, waarop de wijze Gerhard zijn cijfers presenteerde, zich niet schuldig gemaakt aan de in andere periodieken maar al te vaak vertoonde vorm van privé-tendentieus alarm, toch meen ik, dat er ook in deze kring een fout in de beraadslaging is. Onmiddellijk op kennisname van de statistiek heeft men laten volgen een poging om te komen tot een wending van de gang, welke de statistiek tot heden vertoont. Naar mijn mening is dit voorbarig geweest. Men heeft iets overgeslagen. Men is als het ware reeds aan het zoeken gegaan van de geneesmiddelen, nog vóór men voldoende had onderzocht, waarin de kwaal nu eigenlijk bestaat. Vooraf had dienen te gaan een zorgvuldige analyse van de waargenomen statistische verschijnselen.

Op gevaar af, dat men hetgeen ik nu ga schrijven, zal aanzien voor een poging tot geruststelling, voor een poging om te suggereren, dat het niet zo erg is, als men denkt, — dat er dus geen reden tot beraadslaging is, — op gevaar af, met andere woorden, verdacht te worden van struisvogel-politiek, wil ik een poging doen tot beschrijving van datgene, wat moet geschieden, vóór we aan de orde mogen stellen de vraag: wat te doen, om een wending in de statistiek te verkrijgen. Allerlei vragen, waartoe de tot heden verschenen cijfers aanleiding hadden moeten geven, zijn n.l. overgeslagen doordat men onmiddellijk is overgegaan tot groot alarm — zoals de voorstanders van bijzonder onderwijs onmiddellijk zijn overgegaan tot minstens even voorbarig groot gejuich.

Het totale aantal schoolkinderen loopt achteruit; de geboorte-cijfers der laatste jaren voorspellen nog verdere achteruitgang; nu rijst de vraag: in hoeverre is de daling van het percentage, dat het openbaar onderwijs heeft van de gehele schoolbevolking, te verklaren uit lagere geboortecijfers in de kringen van hen, die hun kinderen naar de openbare school sturen? Waarbij dan komt de tweede vraag: welk verloop is te verwachten in de geboortecijfers der volgende jaren, ook in andere kringen dan van voorstanders der openbare school?

Een volgende vraag is deze: in hoeverre is de vooruitgang van het bijzonder onderwijs meer formeel dan materieel, doordat, met name in de zuidelijke provincies, steeds konsekwenter openbare scholen, die in wezen

reeds katholiek waren, ook naar de vorm tot katholieke, bijzondere scholen zijn gemaakt?

In de derde plaats is analyse nodig van de veroveringen, door het bijzonder onderwijs op het openbaar gemaakt; analyse in deze zin, dat worde uitgezocht: welk aandeel heeft in deze veroveringen, in de loop der laatste jaren, het katholiek, welk aandeel het protestants, welk aandeel het neutraal bijzonder onderwijs gehad? En hoe laat zich, wat deze verhoudingen betreft, in de statistiek de toekomst aanzien?

Verder dient hoognodig onderzocht te worden, in hoeverre er al of niet parallelisme is tussen de verschuiving der verhoudingen bij het onderwijs en die der verschillende politieke partijen in ons land. Reeds nu staat vast, dat in verschillende grote centra op dit punt in plaats van zeker te verwachten parallelisme, een merkwaardige tegenstrijdigheid zal worden gevonden. Op hetzelfde terrein zou ook liggen een onderzoek naar de verhoudingscijfers van de ledentallen onzer grote vakcentralen, in vergelijking met die van de richtingen der scholen. Ook een bestudering van ledentallen van verschillende kerkgenootschappen in verband met leerlingen-aantallen der bij deze kerkgenootschappen behorende scholen, een en ander niet globaal, over het gehele land, maar gedetailleerd, in locale verschijnselen.

Een ander punt, dat onderzoek vraagt, al heeft zulk een onderzoek z'n netelige kanten, is: in hoeverre kiezen zich in ons land de ouders bewust en principieel de school voor hun kinderen? Waarbij dan tevens komt de vraag: in hoeverre hebben op de keuze der ouders invloed: het toeval, de traditie, dwang en pressie, persoonlijke anti- of sympathieën, vergissingen of verkeerde inlichtingen, afstandsbezwaren, standsg gevoel of standsvooroordeel, en andere motieven? Er is hier een terrein, waarop men de stoutste beweringen ontmoet, die geen andere fundering hebben dan praatjesmakerij. Een objectief onderzoek van voldoende afmetingen en zonder vooropgezette meningen is op dit terrein nog nooit ondernomen.

In de statistische verschijnselen moeten we twee elementen onderscheiden, waar Gerhard reeds op wees: de „eerste plaatsingen” op de scholen, en de gevallen van overgang van de ene school naar de andere. Het schijnt mij nodig, ook een onderzoek in te stellen, naar de verhouding van het aandeel, dat deze elementen hebben in de figuur der statistiek. Ik heb bij voorbeeld de indruk, dat het laatste element van weinig betekenis is, en dat bij onderzoek een onbegrijpelijk en onprincipieel heen en weer sturen van leerlingen van openbaar naar bijzonder en vice versa zal worden gekonstateerd; maar alleen een stelselmatig onderzoek zou kunnen uitwijzen, of die indruk juist is.

Buitengewoon belangrijk zou ook de analyse kunnen zijn van het feit, dat de voorkeur der ouders voor bijzonder onderwijs schijnt af te nemen met de leeftijd der kinderen; men kan wel aanvoeren, dat het bijzonder M.O.

nog lang niet de gelijkstelling met het openbaar heeft verkregen, maar de vraag moet toch worden gesteld, of dit wel geheel het met de leeftijd der kinderen afnemen van de voorkeur voor bijzonder onderwijs verklaart; een allermerkwaardigst verschijnsel levert het U.L.O., waar de gelijkstelling volkomen is, en waarbij toch de verschuiving der verhoudingen lang zo sterk niet is als bij het gewoon lager onderwijs. Is het verschijnsel geheel te verklaren, doordat de oudere kinderen geboren zijn in jaren, dat de geboortecijfers nog andere verhoudingen te zien gaven dan in latere jaren?

Ik ben van mening, dat al deze dingen onderzocht, of nader onderzocht moeten worden. Waarbij ook nog — 't is inderdaad een zeer gekompliceerde geschiedenis — gelet moet op het feit, dat onze wetgeving niet rept van richtingsverschillen der scholen, behalve dan in een paar detail-bepalingen, die in de laatste bezuinigingsjaren zijn ontstaan. Onze wetgeving is zo, dat zij nooit enig principe vraagt voor de aanspraak op een bijzondere school; een school, bestemd voor het onderwijzen van uitsluitend blonde kinderen heeft volgens de wet dezelfde aanspraken op Rijks- en Gemeentesubsidie, als een, waar een bepaalde levensbeschouwing of religieuze overtuiging het criterium voor de afzonderlijke groepering der kinderen is. Alleen het aantal leerlingen, dat is: het materiële succes van een school, wat haar trekkracht betreft, beslist over de zekerheid van bestaan; hieruit volgt onverbiddeijk, dat er voor bijzondere scholen telkens momenten kunnen ontstaan van verleiding, om leerlingen te aksepteren, ja te zoeken, die zij principieel zouden moeten afwijzen. Men ziet, ik formuleer de zaken zonder enige hartstocht, want ik wil naar een wetenschappelijke analyse van de statistiek. Maar niemand zal kunnen tegenspreken, dat tengevolge van onze wetgeving de statistiek der leerlingen-verdeling over de verschillende schoolsoorten al te ruw moest blijven, om er konklusies op te bouwen. Vandaar, dat het zeer gewenst zou zijn te weten, welke scholen voor hun onderwijs een bepaalde kerkelijke leer tot grondslag nemen, en welk deel der leerlingen dan komt uit gezinnen, die deze leer aanvaarden blijkens het aangesloten-zijn bij het kerkgenootschap of de kerkelijke gemeente, om welks leer het gaat, — en welk deel uit andere gezinnen komt.

Of deze beschrijving van het onderzoek naar de betekenis der statistische cijfers, dat vooraf moet gaan aan het trekken van praktische konklusies uit die cijfers, compleet is, weet ik niet; wanneer zulk een onderzoek ter hand zou worden genomen, kan het best zijn, dat nog meer punten werden ontdekt. Maar dat is geen motief, om niet tot het onderzoek over te gaan.

En nu weet ik precies, ik zei het eigenlijk al in het begin van dit stuk, met welke kriegele gevoelens dit voorstel zal worden ontvangen: „Hij gelooft het nog niet, dat de openbare school naar de kelder gaat, hij zal het niet

eerder geloven, dan als de ondergang een voldongen feit zal zijn, tengevolge van de blindheid harer voorstanders'.

Daar tegenover stel ik, dat men van mij, en van een groot aantal onverdachte voorstanders van de openbare school, het eenvoudig niet gedaan zal krijgen, mee te doen aan alarmistische handelingen op grond van de gegevens, waarover we tot heden beschikken. Ik heb bij voorbeeld het artikel van Prof. Gunning op veel plaatsen met instemming gelezen, maar bij sommige gedeelten me toch ook verwonderd over de argeloosheid, waarmee de schrijver animeert tot een generaliseren, dat de mogelijkheid van de meest onjuiste konklusies wagenwijd open laat. Die ongeruste ouders, die hun kinderen van een school afnemen, omdat ze een onderwijzer in een Meistoet hebben zien meelopen, of omdat er een jonge onderwijzer brutaal tegen zijn hoofd is geweest, of omdat de Bond van Ned. Onderw. „zonder stemming" — waar haalt men de fantasieën vandaan — voor de openbare school het leervak Bijbelsche Geschiedenis heeft afgewezen, die ouders wil ik eerst wel eens in *de statistiek* zien, eer ik me er druk om maak, als *elementen van die statistiek*. Allerlei mensen hebben al jarenlange verklaringen en voorspellingen over de openbare school gegeven, die in wezen niets anders waren, dan het luchten van privé-grievens tegen, hun onwelgevallige, meningen of overtuigingen van anderen, of proeven van strijdmethoden van verdacht gehalte. Ach, men is er altijd zo vlug mee, z'n tegenstanders het zwijgen op te leggen „in het belang der openbare school"! Wanneer iemand opkomt voor de onmisbare zelfstandigheid van de man voor de klas, en het lukt niet op normale wijze tegen hem te argumenteren en ook niet, een parodiale legende in de plaats te stellen van wat hij in werkelijkheid bepleit, ach dan weeklaagt men zo graag over de schade, door zoveel radicaliteit aan de dierbare — ze verkrijgt dan vaak een plotselinge dierbaarheid — de dierbare openbare school toegebracht. Ik gun ieder de vrijheid, eigen strijdmethode en taktiek te kiezen, en ik weet wel, dat ik altijd wantrouwig heb te staan tegenover mijn kijk op de methode mijner tegenstanders. Maar strijd is strijd, en ik geloof niet, dat we met alle methoden er in slagen te komen tot die hoge vorm van strijd, welke ergens bóven de geschillen weer een gezamenlijke eenheid aanneemt. Want wat gebeurt er, wanneer men zijn persoonlijke interpretatie der feiten of zijn persoonlijke vóór-onderstellingen, of zijn persoonlijke fantasieën, hanteert als strijd-materiaal? Eenvoudig dit, dat van de andere zijde hetzelfde geschiedt. Dan krijgt Prof. Gunning weer op z'n kop, om het maar even zo te zeggen, en die verdorven Bond moet het weer ontgelden, en de mensen van het bijzonder onderwijs zijn dankbaar, dat hun rijen zo zuiver zijn, totdat daar de „Unie" op een dag roet in 't eten gooit, of een christelijk schoolhoofd ontaktisch ongerustheid uitsprekt over de kringen, waaruit zijn school tegenwoordig leerlingen betreft. Men kan de strijd precies krijgen, zoals

men die uitlokt; en daarna weer klagen over elkanders blindheid, maar ik vraag: wat schieten we er mee op? Het is eenvoudig zo, dat ieder uit de statistiek haalt, wat hem lijkt. Wanneer iemand mij de cijfers naar m'n hoofd gooit, en zegt: daar heb je nu de gevolgen van . . . (en waarvan het de gevolgen zijn; dat varieert naar de punten, waarin de man met mij van mening verschilt), dan laat mij dat koud, wanneer geen poging is gedaan om de statistiek te analyseren. Zolang niet het onderzoek is verricht, dat ik vraag, komt men niet verder dan tot *gesol* met de statistiek. Onderstel eens, — en laat men nu toch niet dadelijk z'n wetenschappelijke kalnte verliezen en weer aan 't schelden gaan van struisvogelpolitiek — onderstel eens, dat een nauwgezet onderzoek zou leren, dat we met niets anders te maken hebben, dan met een geheel voltrokken discipline der Katholieken, en met een imperialisme der Protestanten, dat een gevolg is van de bestaansstrijd, waartoe de wettelijke bepalingen menige school dwingen, en dat we deze grondoorzaken in de statistiek vergroot zien door de verschillende geboortecijfers in verschillende kringen, zou dat niet tot andere beraadslagingen voeren, dan nu blijkbaar zijn begonnen?

Ik stel dus voor: eenvoudig een kommissie in te stellen, die de beschikbare cijfers wetenschappelijk onderzoekt, en verder alle gelijkhebbrij en alle 't-al-drommels-goed-weten uit te stellen, totdat deze kommissie met haar konklusies uit de cijfers komt. Natuurlijk kan men zeggen: deze kommissie krijgt een onmogelijke taak. Ik weet niet, in hoever dat juist is. Maar als het juist is, laat men dan óók erkennen, hoe voos nu nog het materiaal is, waar men beraadslagingen op wil baseren.

* * *

Naschrift.

Door verschillende omstandigheden heeft de Bond van Ned. Onderwijzers dit jaar geen kongres gehouden. Was het wel gehouden, dan zou er een voorstel van een der afdelingen zijn behandeld, dat bedoelde een onderzoek, als ik hierboven bepleitte, in te stellen. Het preadvies, door het H.B. op dit voorstel uitgebracht, was gunstig, en in overeenstemming daarmede besloot het H.B. te trachten, een kommissie in het leven te roepen, welke een onderzoek zal instellen naar de oorzaken van de achteruitgang van het aantal leerlingen bij het openbare onderwijs. Ik twijfel niet, of het H.B. van de Bond zal bereid zijn, er toe mede te werken, dat zulk een kommissie wordt samengesteld uit alle kringen van voorstanders van openbaar onderwijs, en eindig daarom, met de hoop uit te spreken, dat dit artikel plus naschrift de aanleiding moge zijn tot een brede samenwerking in een veelzijdig samengestelde onderzoekingskommissie.

„Volksontwikkeling“ Beginselen en Practijk

door Dr K. F. Proost, W. C. Bijl, J. W. Hoekstra en G. J. Lindemans.

door A. H. GERHARD.

Men kan de verschijning van dit boek gevoelig beschouwen als een feit van betekenis, als een gebeurtenis in de geschiedenis der volksontwikkeling, die de stoot zal geven tot een nieuwe fase in de methode van werken. Ik geloof ook, dat men dit oordeel beaamt zal, als we een 25-tal jaren verder zijn en dat men dan ook niet zuinig zal zijn met kritiek op grond der ervaring, waarover men dan zal beschikken.

In het historisch overzicht, waarmede het boek opent, wordt niet alleen aangetoond, dat het probleem der volksontwikkeling pas vrij laat acuut is geworden, doch ook waarom en waardoor dit het geval was. Zonder overdrijving kan men zeggen, dat de idee der volksontwikkeling geboren is uit een gevoel van schuld bij de „betere“ klassen jegens de arbeiders, het proletariaat, dat door de formidabele vlucht op technisch-industrieel terrein en de meedogenloze toepassing van het principieel der vrije concurrentie in een toestand van algemene ontbering, van steeds dieper wegzinken in het moeras der ongebreidelde kapitalistische uitbuiting was gekomen.

Op de grond van dit schuldgevoel lag enerzijds de erkenning van stijgend sociaal onrecht, anderzijds evenwel ook de vrees voor de mogelijke gevaren van een aangroeiende arbeidende klasse zonder enige formele ontwikkeling, waardoor hevige spanningen ontstonden, die tot vertwijfelings-uitbarstingen konden voeren.

Daarnaast speelden ook ethische overwegingen een rol. Immers, al was het geloof in de alleen zaligmakende „Aufklärung“ reeds duchtig aan het tanen, de aanschouwing van het bijna totale gemis aan kennis van en aan helder inzicht in de betekenis der verschijnselen op allerlei gebied van wetenschap bij de overtalrijke arbeidende bevolking bracht er velen toe om in dat gemis een bron van ellende en een hinderpaal van sociale verbetering te zien, dat de plicht impliceerde tot verspreiding dier kennis.

Bovendien kwamen velen uit de arbeiders zelf in en door de maatschappelijke druk tot het inzicht van dat gemis en streefden dus naar een ontwikkeling, die hun en hun lotgenoten stelselmatig door de heersende klasse werd onthouden.

Eigenlijk was dit geen „onthouden“. Juister is te zeggen, dat niemand uit die klasse aan de mogelijkheid of wenselijkheid van zulke ontwikkeling ook maar een ogenblik dacht.

Het is nog pas sedert een goede tachtig jaar, dat er enkele zeer verspreide en zeer bescheiden pogingen werden gedaan om wat kennis te brengen aan anderen, die nooit verder konden komen, dan het zeer luttel onderricht, dat op de lagere school te verwerven viel. Bovendien gingen deze pogingen steeds uit van particulieren: de overheid deed en doet nooit aan ethiek.

In bovenbedoeld overzicht vinden we het lezenswaard relaas van de talrijke zeer uiteenlopende, niet zelden elkander tegenwerkende pogingen, gemeenlijk luk-raak op touw gezet, terwijl de aard dier pogingen veelal bepaald werd door de bijzondere inzichten of liefhebberijen dergenen die de zaak ter hand namen.

Van een onderling verband dier pogingen was in de regel geen sprake, al kwam er wel eens een federatieve samenwerking tussen hen, die naar dezelfde opvattingen werkten.

Kenmerkend voor alle pogingen was de overtuiging, dat 't vooral aankwam op verspreiding van kennis over allerlei onderwerpen van maatschappelijke waarde en (of) op smaak te doen krijgen in goede ontspanning en in het nuttig gebruik van vrije tijd.

Een ander kenmerk is het filantropisch karakter

„... de ontwikkeling bestaat in het ontvangen van cultuurgooederen. De ontwikkelingsorganisatie is dan inderdaad het distribueerende intermediair, dat kennis en schoonheid overhevelt van de plaatsen waar zij overvloedig aanwezig zijn naar daar waar er gebrek aan is. Ter illustratie diene de uitdrukking waarmee in geschriften en statuten het doel der ontwikkelingsorganisaties beschreven wordt als te bestaan in „het brengen van ontwikkeling aan ...“

Dit karakter was het gevolg van de oorsprong. Het begrip „volk“ in de gebruikte termen was — wat nog vaak het geval is — feitelijk synoniem met arbeidende klasse, de „vierde stand“, na de franse revolutie als zodanig verstaan. De hogere standen bezaten iets wat aan de lagere klasse ontbrak, n.l. de ontwikkeling, begrepen in kennis, in een graad van intellectuele scholing en uit die overvloed werd nu iets aan den arbeider gebracht; iets geschonken, zij 't ook met nobele, ethische bedoelingen. De gedachte, dat die hogere standen ook ontwikkeling behoeften, dat ook hun iets gebracht kon worden, behalve dan voldoening over een vervulde ethische plicht, kwam bij de grote meerderheid zelfs niet in de gedachte.

Eén gevolg had het alvast.

Zodra de arbeider zelf de behoefte aan ontwikkeling begon te voelen, over de waarde er van ging nadenken, vooral over wat ze voor goeds in zijn leven en in dat zijner klasse kon brengen, kwam hij afwijzend te staan tegenover wat hem filantropisch, met ietwat neerbuigende welwillendheid werd aangeboden.

Hij streefde naar de soort van ontwikkeling, die hem dienstig kon zijn in zijn worsteling naar algemene lotsverbetering. Zo ontstonden de organisaties ter zogenoemde arbeiders-ontwikkeling, die een uiteraard politieke strekking hadden.

Daar is in spijt van deze ogenschijnlijk afbrekende beschouwing, al zoekende, toch zeer veel goeds tot stand gekomen. Een aandachtige beschouwing van wat er alzoo is beproefd, doet een steeds dieper gravende

bezinning uitkomen op het eigenlijke doel der ontwikkeling, op haar al of niet overwegend intellectueel karakter, op de vraag niet alleen aan wie, maar ook door wie ze verspreid moet worden en vooral op het probleem hoe het werk moet opgevat worden opdat er een werkelijke verheffing van ontwikkelingspeil wordt bereikt bij een zo groot mogelijk aantal mensen.

Bijna alle geschriften geven blijk van deze groeiende bezinning, onder de prikkel van de algemeen erkende onvoldaanheid met de resultaten. Hoe men 't wendt of keert, het individuele resultaat is zelden zeer bevredigend en hoeveel inspanning er toenemend aan 't werk is en wordt besteed, 't deel van het volk, dat er door wordt bereikt is nog verbluffend klein, al is 't niet nodig om daaruit reeds tot een mislukking te concluderen. Allerm minst.

Doch wel blijkt de tijd te zijn aangebroken om zich rekenschap te geven van de wijsgerige grondslag, waarop al dit werk behoort te rusten en van de vorm of vormen van dit werk, die daaraan kan of kunnen beantwoorden.

Dit hebben de samenstellers beproefd. Hun impresario omschrijft hun arbeid terecht aldus:

„Dit werk is hier te lande een eerste proeve van een theorie der vrije volksontwikkeling. Het is de vrucht van bezinning, na ruim een kwart eeuw van ervaring in een praktijk, welke in de vereniging „Ons Huis" te Rotterdam allengs een groote verscheidenheid van vormen ontstaan deed."

Eigenlijk zijn het twee boeken. Het eene is de neerslag der bezinning op de theoretische grondslag. De schrijvers vinden zelf dit boek „misschien wat zwaar voor wie de zuiver theoretische behandeling wat machtig is".

Deze zelf-kritiek is niet ongegrond en recensent heeft 't enige keren moeten lezen en zal 't nog wel een paar maal moeten bestuderen, te liever omdat het hem telken male beter aanstond. Trouwens dit deel, met hoeveel talent ook samengesteld, doet zo 'n overvloed van vragen rijzen, die het aanvaarden der vele conclusies buitengemeen bemoeilijken, dat, naar mijn oordeel, niet zonder schuchterheid uitgesproken, menig lezer er misschien door ontmoedigd zal worden.

Daarentegen is de uitwerking der toepassing van de theorie in de „Opbouw" en de „Organisatie" zeer suggestief en verhelderend. De twijfel is dan ook bij mij gerezen, of 't niet wenselijk ware geweest om er twee zelfstandige boeken van te maken. Onmiddellijk erken ik, dat het onderhavige geschrift niet zonder meer in tweeën is te knippen, want wat betrekking heeft op de praktijk is zoodanig doordrenkt van de bewijsvoeringen in de theorie, dat een splitsing een gehele omwerking zou vorderen.

't Zou mij niettemin toch niet onmogelijk toegeschenen hebben om aan een beschrijving der gewenste praktijk enige karakteristieke beginselen uit de theorie met algemene motivering vooraf te doen gaan en dan geheel afzonderlijk de theorie te behandelen. De praktijk hoofdstukken bevatten

n.l. een overvloed van kostelijke en waardevolle aanwijzingen, die aan-nemelijk zijn ook zonder dat men zich in de gegeven theorie verdiept heeft.

Ik zou 't daarom jammer vinden, als ze niet ernstig werden overwogen door alle n, die actief aan 't ontwikkelingswerk willen deelnemen. Het zou mij niet bevreemden, als veel latere beoordelaars van dit werk soort-gelijke kritische opmerkingen zullen maken.

Intussen het geschrift is er en misschien zal de ervaring aantonen, dat de schrijvers toch gelijk hebben gehad met hun opvatting omtrent de doeltreffendheid der gevolgde inrichting.

Een uitvoerige bespreking der theorie zou een veel te grote plaatsruimte vorderen; op menige plaats zou mij bovendien de twijfel bevangen of ik er voldoende bevoegdheid toe zou hebben. Dat belet mij niet te verklaren, dat ik ze met grote belangstelling gelezen heb, op talrijke plaatsen met ge-hele instemming, doch ook vaak met de opkomende neiging om er met de auteurs eens over te praten.

Wel meen ik een drietal leidende beginselen, zoals ik ze versta en die mij aldus juist lijken, te mogen noemen. Het gewichtigste schijnt mij toe, vervat in deze aanhalingen:

„... de ontwikkeling van den mensch te bevorderen is niet mogelijk zonder van een bepaalde levens- en wereldbeschouwing uit te gaan. Dit spreekt van zelf voor hem, die gedragen door zijn godsdienst de volksontwikkeling mede een middel ziet tot be-houd of uitbreiding van het geloof der vaders. Maar ook voor de zgn. „vrije” volks-ontwikkeling mag een dergelijke fundeering van het werk niet ontbreken. Het is een welbekend feit dat in de 19e eeuw in vele kringen, waar de bijbel zijn autoriteit verloren had, een nieuwe gezocht werd in de wetenschap. Het bijbrengen van kennis werd het voornaamste doel en het „vrije” van deze volksontwikkeling bestond maar al te vaak in het angstvallig vermijden van de diepere vragen omtrent den mensch. Wil de vrije volksontwikkeling, — vrij in dien zin, dat zij dit wil zijn als een zich zelf bepalende schep-pende eenheid, die als zoodanig aan geen enkele voorgedij onderworpen kan zijn — niet verloopen in een onvruchtbare poging tot het bijbrengen van min of meer nuttige kennis en het beleven van aesthetische genoegens, dan dient zij er van uit te gaan, dat de grondslagen van alle cultuur in den mensch zelf gelegen zijn. Het is haar taak m.a.w. den mensch zich van zijn plaats in de natuur, het leven en de maatschappij bewust te doen worden, hem tot ontdekking van zijn eigen wezen te brengen en hem dat innerlijke houvast te helpen verwerven, dat hem in staat stelt uit eigen kracht te bepalen wat voor den opbouw van zijn leven dienen kan.

Het is daarom, dat zij haar doel en haar uitgangspunt in een gefundeerde beschou-wing van leven en wereld moet vinden”.

Het lijdt geen twijfel of deze opvatting is in de loop der jaren door meer-deren gedeeld en steunt op veelvuldige ervaring, doch is in dit boek duide-lijk geformuleerd en grondig toegelicht in een suggestief betoog. Persoon-lijk heb ik er wel wat anders tegenover gestaan, el moest ik niets van z.g.n. neutraliteit hebben; maar ik zag er veel meer in, dat men volkomen vrije uitwisseling van verschillende opvattingen omtrent wereld en leven moest hebben in een instituut voor volksontwikkeling. Feitelijk maakte ik mij

lange tijd nooit terecht duidelijk, dat ik in al mijn werk eigenlijk steeds van mijn eigen levensbeschouwing uitging en dat het daaraan alleen zijn mogelijke waarde ontleende.

Het is een vooruitgang dit klaar te zien.

Ik kan niet verhelen, dat mij in de betogen der schrijvers niet bijzonder smaakt het voortdurend gebruik van het woord religie, dat bij hen over 't algemeen niet gedekt wordt door de gewone betekenis van „godsdienst". Mij althans kwam 't op menige plaats voor, dat de indruk, die bij den lezer opgewekt wordt niet gelijk is aan wat de schrijvers er m.i. mee bedoelen.

Nu een ander punt. Het „kennis is macht" heeft reeds lang zijn absolute betekenis, als de voorwaarde voor het geluk der maatschappij verloren.

De wereld heeft helaas te goed ervaren, dat het grootste deel van het verworven exacte kennen en kunnen, hoe heilzame gevolgen het had kunnen hebben, voornamelijk gediend heeft tot verderf der mensheid. Het „kennis is macht" is nog wel altijd waar, doch met de restrictie: „mits in handen van den goede mens." We weten evenwel ook, dat veel onheil door toepassing van nieuwe kennis is gebrouwen niet rechtstreeks door wie haar vond, doch omdat de maatschappij, als geheel, nog steeds volhardt in 't behouden van reeds lang verouderende vormen van productie en samenleving, zodat zij nog meer dan ooit verscheurd wordt door op elkaar botsende driften en hartstochten, waardoor mogelijk heilzame kennis in dienst wordt gesteld van verderf en vernieling. Het zedelijk niveau der mensheid is ontzettend ver achtergebleven bij 't steeds rijzende kennispeil.

Het dwingende vraagstuk is dus geworden, hoe de morele gezindheid — heel iets anders dan het overmatig etaleren van zedelijke leuzen — versterkt kan worden. Dit is niet mogelijk dan via het individu, hoe benauwend lang de weg ons ook moge schijnen. De vraag is er dus een van opvoeding, die in waarheid is zelf-opvoeding. Het ideaal is de groei van elk individu tot een persoonlijkheid, tot een karakter, doch dat tevens diep beseft een deel van een geheel te zijn, van een gemeenschap, welker zedelijke waarde in laatster instantie mede bepaald wordt door de eigen waarde der individuen.

Daaruit volgt de medeverantwoordelijkheid van ieder voor de morele hoogte van 't geheel en hoe beter men dat inziet, des te zwaarder de plicht om mede te werken tot verheffing van 't geheel, wat uiteindelijk betekent dat ieder steeds passief of actief, deel heeft aan de opvoeding van allen. En daarop passen volkomen deze aanhalingen:

„Opvoeden kan alleen maar helpen zijn. Helpen door den nadruk op de zelfopvoeding te leggen, door te toonen, dat hij die zelf ontwikkelt de grenzen van zijn bewustzijn verbreedt, de psychische atmosfeer van zijn omgeving zuivert, de werkelijke eenzaamheid ontvlucht en tot een hooger en inniger contact met zijn medemenschen komen kan."

En dan de andere:

„Alleen de mensch, die begonnen is aan zich zelf te werken is vatbaar voor een welbewuste poging van ontwikkelingsinstituten om het door hem begonnen proces te verhaasten of te leiden. Want de mensch van alle tijden staat ieder moment van zijn leven aan het begin van een weg, die omhoog voert”.

Volksontwikkeling betekent dus wel verspreiden van kennis maar bovenal, door eigen voorbeeld en met behulp van kennis direct en indirect de groei tot mens bevorderen en 't ware alles slecht begrepen, indien men 't niet onmiddellijk las als „wederzijds bevorderen”.

Het tweede beginsel is derhalve het prijsgeven van het filantropisch karakter en een zodanige inrichting der zaak, dat ze voor iedere deelnemer, leider of leerling, geveer of ontvanger een weg is naar morele groei.

Het derde punt kondigt zich aan in deze aanhaling:

„Er is een tijd geweest dat men instellingen voor volksontwikkeling dacht als instituten, die het geheele volk zouden omvatten, waar ieder die binnenkomt zich op zijn plaats zou gevoelen. In de practijk is het anders gelooopen. Iedere inrichting van dezen aard zag als resultaat van een aantal jaren van activiteit, dat zij haar leden kreeg uit een bepaalde laag: Ook thans wordt dit nog wel als een verwijt gericht aan organisaties, die hun niveau betrekkelijk hoog hebben gehouden. Ten onrechte echter, omdat alle kernvorming een natuurlijke werkzaamheid is”.

Inderdaad in het wel gebleken, dat elke groep van volksontwikkeling gelijkgezinden met een gelijk belangstelling-complex en van vrij wel gelijk intellectueel peil tot zich trok. Met het principe der vrijwilligheid als motor kan het onmogelijk anders. Daar volgt dan uit de noodzakelijkheid tot het bevorderen der vestiging van verschillende groepen met verschillende belangstelling en ook verschil in vorm van ontwikkeling, want ontwikkeling kan op velerlei manieren worden verkregen, terwijl toch tussen die zeer onderscheidene groepen een zeker verband kan bestaan.

Op de basis van de gestelde hoofdlijnen worde de volksontwikkeling dus gedacht als de arbeid van een veelledige organisatie met verschillende arbeidsgroepen of kringen, die zich bezighouden met onderscheidene vormen van ontwikkeling naar eigen voorkeur op intellectueel, aesthetisch of technisch gebied met afwisseling van inspanning en gezonde ontspanning, alles onder leiding van een kernorganisatie met toepassing zoveel uitvoerbaar mogelijk van de idee der zelf-regering.

Haar arbeidsveld is uiteraard door niets beperkt. Het omvat zowel de jeugd als de ouderen, vrouwen als mannen, hoofd- als handarbeiders, uit alle maatschappelijke kringen, die er zich toe aangetrokken voelen, kortom allen, wier neigingen er toe leiden aan eigen en anderer geestelijke en morele groei te arbeiden.

Dan heeft het woord „volk” ook zijn echte betekenis, die van de gehele gemeenschap.

Wel een werk der toekomst!

Tot een bespreking der ontwikkelde praktijk ga ik niet over, hoe rijk

de inhoud der betreffende hoofdstukken zij en hoe aanlokkelijk de velerlei suggesties, die de auteurs uit hun theorie getrokken hebben. Men moet alles zelf lezen en van harte hoop ik, dat zeer velen dit zullen doen. De auteurs mogen verwachten, dat velen zich dan vertrouwd zullen pogen te maken met de gehele gedachtengang om dan, waar maar enigszins mogelijk, op het nog zeer gebrekkige bestaande in toepassing te brengen, wat er zich toe lenen kan in de geest van de grote beginselen.

Moge tenminste het eerstkomende tiental jaren reeds de gelegenheid bieden voor de vuurproef.

De Rotterdamsche Vereeniging voor ontwikkeling en ontspanning der vrouwelijke jeugd

door J. L. VAN DEN BERG.

Mij is gevraagd iets te vertellen over het werken en streven van de Vereeniging, hier ter stede, die zich in het bijzonder bezighoudt met het vrije tijdsprobleem van die groepen arbeidende meisjes, die voor een overgroot gedeelte werkzaam zijn in fabriek of atelier. Gaarne wil ik aan dat verzoek voldoen.

Ik zal in hoofdzaak mij bepalen, tot de tijd, die volgt op de opening van het Clubhuis „De Zeemeeuw" in October 1937.

Hieraan zijn echter belangrijke jaren vooraf gegaan.

De Rotterdamsche Vereeniging voor ontwikkeling en ontspanning der Vrouwelijke jeugd is opgericht in 1926. Het initiatief hiertoe werd genomen door Mevrouw de Bussy, en de toenmalige inspectrice van de arbeid Mejuffrouw E. Kleerekoper. Haar beiden heeft in de allereerste plaats getroffen, dat meisjes, die van jongsaf werkzaam waren in de industrieën, geheel huishoudelijk onvoorbereid, haar taak als vrouw en moeder in het gezin op zich moesten nemen, en de ellendige toestanden die daarvan het gevolg waren.

Zij hebben met al haar krachten er voor gewerkt, (en wij realiseeren ons moeilijk, hoeveel overtuigingskracht en energie, hieraan ten grondslag ligt), dat voor deze meisjes, in nauwe samenwerking met en met groote steun van vele fabrikanten, cursussen georganiseerd zijn aan de verschillende scholen van Vrouwen-arbeid en industrie-scholen, cursussen (zooveel mogelijk onschoolsche cursussen) in naaien en koken.

En tegelijkertijd werd aan velen, die den geheelen dag zittend of staand werk deden, de gelegenheid geboden om gymnastieklessen te volgen,

welke voor haar, onder toezicht en met steun van de Rotterdamsche Bond voor Lichamelijke Opvoeding gegeven werden.

Deze cursussen, die door den fabrikant voor eigen personeel betaald worden, verheugen zich nog altijd in een groote belangstelling. Ruim 400 meisjes zijn dit jaar in de gelegenheid gesteld eraan deel te nemen. Deze getallen zijn in de jaren vóór de crisis nog grooter geweest. Ergens komt het getal van 990 inschrijvingen voor. Maar de economische toestand en de vele teleurstellingen, die een werk als dit altijd te wachten staan, hebben groote invloed gehad. Het is deprimeerend voor den werkgever, wanneer zijnerzijds de meisjes de kans geboden wordt om onder-richt te ontvangen, zij harerzijds vele malen deze kans vergooien.

Toch, en dit is het verblijdende, worden de resultaten daar, waar men mogelijkheid heeft en geeft, om door te zetten aanmerkelijk beter. Volgden in de eerste jaren slechts 40% van de meisjes, die zich vrijwillig voor deze lessen aanmeldden, geregeld de cursus, in de laatste jaren is dit percentage dank zij veel huisbezoek en beter begrip van de bedoeling der lessen, tot 80, zelfs tot 90% gestegen.

In 1931, doordrongen van het feit, dat behalve huishoudelijke kennis nog andere dingen in het leven dezer meisjes ontbraken, werd gezocht naar een hechter verband dan het cursus-werk kon geven; en op kleine schaal is toen reeds begonnen met het clubhuiswerk. Gebrek aan geld en daardoor gebrek aan eigen geschikt tehuis en aan voldoende leidende krachten, noodzaakten in dit kleine verband te blijven doorgaan tot October 1937. Toen werd geldelijke steun van buiten af, voor dit werk toegezegd.

Het is vanaf dien tijd, dat het clubhuis „De Zeemeeuw” in zijn tegenwoordige vorm, zooals we het nu zien, in het gebouw van de vroegere zuigelingenkliniek aan de Goudschesingel, te vinden is.

Wanneer ik U nu vertellen wil van het werken en streven van de vereeniging sinds haar oprichting, dan zou ik niet graag de indruk wekken, dat hiermee uiteindelijk verwezenlijkt is, wat de R.V.v.O. en O. der Vr. J. zich ten doel heeft gesteld, maar dit willen zien als een aanvankelijk projecteeren van datgene, wat zij in het belang van het arbeidende meisje in het bijzonder en van Rotterdam, waar deze meisjes straks de moeders zullen zijn van onze arbeidersgezinnen in het algemeen, hoopt te kunnen en te mogen doen.

Ik bedoel hiermee dit, dat het werken en streven onzer Vereeniging veel wijder gaat, veel dieper, dan tot oprichting van één, misschien later meerdere clubhuizen, — dat het open wil staan, voor alle wegen, die kunnen leiden tot aanvulling van het groote tekort, dat het leven van onze fabrieks- en ateliermeisjes en van de vele meisje

uit de zgn. kleine dagdiensten en andere, die met haar gelijk gesteld kunnen worden, kenmerkt.

Wat deze meisjes noodig hebben is niet het medelijden van haar medemenschen, een medelijden, dat vernedert en is evenmin een oordeel over haar gedrag, haar handelwijze, haar gebrek aan dit en dat — het is vóór alles een begripen van de levensomstandigheden, van de oorzaken, die er toe geleid hebben, dat haar leven zoo gegroeid is, dat men spreken kan met een speciale intonatie over „fabrieksmeisjes”. Dit heeft onderbewust immers een ongekend sterk, deprimeerende invloed op de gedragingen, van wie zich zoo gebrandmerkt weten. En dit begripen alleen (hoezeer belangrijk ook) is nog niet genoeg. Haar moeten kansen geboden worden, die haar ontbreken.

Het vraagstuk van het arbeidende meisje, dat bij haar huwelijk geen andere opleiding genoten heeft, dan de opleiding in het bedrijf: knopen leggen, etiketten plakken, grammen wegen; dat sinds haar 14e jaar geen andere opvoeding kreeg, dan die opvoeding, die er uitgaat van de directe baas of de jufvrouw van de afdeling, waar zij werkt, is in zijn groote omvang, niet een probleem van lange jaren nog. Het is een vraagstuk dat de laatste 20 jaar urgent geworden is. Maar de nood, die hier uit ontstaan is, vervult hen, die er van dichtbij kennis van hebben genomen (woning-inspectie, Maatsch. hulpbetoon) met ontzetting.

Langs vele wegen trachten men een oplossing te vinden. Ik noemde U reeds de losse cursussen, voornamelijk kook- en naai-cursussen. Maar deze, behalve dat ze tegemoet komen aan het gebrek aan huishoudelijke kennis, voorzien niet in de groote leemten in het leven van het arbeiderskind, dat behoefte heeft aan gezelligheid, aan een milieu, waar het begrepen wordt, waar belangstelling is en plaats, waar het zich bewegen kan.

Deze kinderen, na het veelal eentonige werk overdag, vinden dit alles niet thuis. De kleine ruimte benauwt haar; spelen op straat, zooals ze dat als kinderen deden, kan niet meer. Ze hunkeren naar afwisseling, naar bezigheid voor haar geest, die vele uren door het automatisch werk, dat ze deden, waaraan ze toch niet lange tijd ongestraft haar volle aandacht onttrekken kunnen, slechts zeer ten deele voedsel heeft gevonden.

En zij zoeken de sensatie van de straat.

Vele bestaande jeugdvereeningen en groepen hebben geprobeerd zich 't lot van deze meisjes aan te trekken. En hier en daar met een enkele, met de beste van deze meisjes, lukt het ook. Meestal groeien hieruit de bewuste arbeidersvrouwen. Als regel echter ligt dit verenigingsleven met zijn vast programma en omschreven bedoelingen voor de meeste onzer meisjes toch te ver weg. Het vraagt een stap omhoog. Een kleine tijd brengen zij de inspanning hiertoe op, maar in de grond voelen ze zich er niet bij thuis, en men ziet ze, de één na de ander afvallen; ze zoeken de weg van de minste weerstand en komen ook hierbij weer op straat terecht.

Sommige fabrieken hebben eigen jeugdwerk opgericht en doen hiermee voor hun personeel ontzaglijk veel goeds.

De meesten echter wordt dit begrijpelijker wijze niet geboden.

En dan blijft er over het clubhuis, dat open staat, voor alle werkende meisjes, zooals dan het clubhuis „de Zeemeeuw" bedoelt te zijn, waar het in hoofdzaak gaat om meisjes, werkende in fabriek of atelier en wie zich hierbij verder willen aansluiten. Zij moeten zich thuisvoelen in de sfeer van dit, op juist deze meisjes ingestelde en afgestemde clubhuis.

Tot nog toe, is het getal van clubhuizen als deze in Nederland zeer klein. De hooge onkosten, de kosten van opzet, onderhoud, salariering zijn hiervan de oorzaken. En toch is de noodzaak, het dwingende van dit werk, zoo groot, dat men wenschen mag, dat oogen er voor open gaan en wegen gevonden zullen worden, opdat wij straks niet voor een nog veel grooter ellende staan en de destructie in deze onderste lagen van onze bevolking hand over hand toeneemt.

Van deze noodzaak zou ik U graag met voorbeelden uit de praktijk van ons clubhuis één en ander vertellen.

Ik kan mij voorstellen, wanneer U een avond als buitenstaander bij ons zoudt doorbrengen U op zijn minst genomen zeer verwonderd zoudt zijn en U zoudt afvragen, wat gebeurt hier eigenlijk. Van regelmatig, op tijd en ordelijk komen is op vele avonden geen spoor te bekennen.

Het is een roezige, elkaar duwende en elkaar stootende groep kinderen, zoo van 14—24 jaar, die met schelle stemmen en graaiende bewegingen, als om half acht de deuren open gaan, bezit van het clubhuis neemt; die lawaai maken en heen en weer loopen, 20 maal wat komen vragen, die uitgebreid haar haar kammen, nog even een kijkje nemen, dan hier en dan daar, die water moeten drinken, snoepje en zakdoek halen, voor ze eindelijk aangeland zijn in het lokaal, de kamer, die voor haar leeftijd op een bepaalde dag en uur open staat.

En al hebben ze nu 3 maanden hetzelfde programma en weten ze wat haar Maandag en wat haar Dinsdag en alle andere dagen van de week te wachten staat, ze vragen iedere dag even vroolijk weer: „Juf, waar moet ik naar toe", omdat ze niet komen om wat er gedaan wordt, al heeft het eene veel meer haar belangstelling dan het andere, maar om het clubhuis, het zijn en werken met elkaar, om de sfeer, die er heerscht en omdat ze er zich thuisvoelen. Zoo nemen ze alle bezigheid op de koop toe.

En wat U als één van de eerste dingen op zal vallen, is, dat er in deze warrelige troep nauwelijks verboden wordt, ook daar waar de buitenstaander graag een bevel zou doen hooren en niet begrijpt, dat er niet even ingegrepen wordt. Het bevel en het verbod in het leven van deze meisjes is, wat ze de geheele dag bedreigt, thuis, als in haar werk. Daar bestaat om zoo te zeggen haar leven uit. Het wekt dan ook, of heftige reactie met al het

ellendige wat daarmee naar boven komt of het vindt gedweeë gehoorzaamheid, omdat het nu éénmaal zoo moet, maar zoo aan de buiten-kant, dat innerlijk hiermee niets gewonnen is. De rustige omgeving, de houding van de leidsters, vriendelijkheid, en het feit, dat ze zelf geacht worden de verantwoordelijkheid te dragen van haar doen en laten, werkt veel ingrijpender, wekt geen verzet en doet na eenige tijd, als het kind oog krijgt voor wat in deze nieuwe omgeving geldt, die schaamte ontstaan, die haar met eigen kracht en nu niet gedwongen van buiten af, leert zichzelf de baas te zijn.

Het meisje, dat bij ons komt, voelt deze avond als haar vrije tijd, en wil het clubhuis aan zijn doel beantwoorden, dan zal ze niet één avond in de week hier doorbrengen en de rest op straat, maar alle avonden. Het clubhuis staat, behalve de Vrijdag-avond altijd voor haar open.

Dit gevoel van „vrije tijd” te hebben, zullen we haar zoo min mogelijk moeten afnemen. Voor haar bestaat dit, in het begin, in vrijheid van zich te mogen bewegen en lawaai te maken. Thuis kan dit niet. In het bedrijf heeft ze haar eigen toegewezen plaats en kan er, om het lawaai van de machines of mag er, omdat het de aandacht afleidt niet gesproken worden. Op straat, geeft ze er aanstoot mee en het meerendeel van deze meisjes wil toch deze openlijke aanstoot niet geven. Op het clubhuis kan het wel.

Daarom probeeren we niet de meisjes op een stoel te zetten en haar daar een avond te houden, haar te laten luisteren of zelfs maar te vragen, dat ze rustig zijn. Nee, een meisje, dat voor het eerst komt en dat alleen maar hollen wil van de ééne kamer naar de andere en van de ééne leidster naar de andere, dat in geen enkele groep rust heeft en telkens iets anders verzint, is een gewoon verschijnsel.

Of zij zoeken, om nu een ander type te nemen, een eigen hoek in het lokaal en spelen daar, haar eigen gevonden spelletjes. Vreemd, zult U misschien zeggen voor deze leeftijd. Maar niet zoo vreemd, als we bedenken, dat dit een „speeldrift” is, die in haar leven niet bevredigd was.

Anderen kunnen dagenlang bezig zijn, met onbeduidende gezelschapsspelletjes; omdat ze hier met elkaar zitten en er een leidster is, die er notitie van neemt, terwijl als ze een handwerkje doen of een boek nemen de directe belangstelling niet naar haar uitgaat en ze juist hunkeren om mee te tellen. Het individuele werken komt pas als ze een heel stuk verder zijn.

Toch is het niet zoo, dat alle meisjes op „de Zeemeeuw” door elkaar hollen en onder tafels kruipen. Gelukkig niet. Dit zou niet vol te houden zijn, als er zoo elke avond 100 meisjes het clubhuis bezoeken. Er zijn groepen voor volksdans, handenarbeid, naaien, gymnastiek, tooneel, ontwikkeling enz., groepen, waarbij ze allen zijn ingedeeld en geacht worden mee te doen. En voor heel wat pas verschijnende kinderen kunnen we de drang naar

beweging en afleiding alleen zóó bevredigen, dat we haar iedere 10 minuten er op uit sturen, nu eens om een muziekboek te halen, dan weer om een sleutel op te zoeken, daarna om de deur open te doen, als er gebeld wordt.

En langzamerhand zullen deze meisjes, die niet geleerd hebben zich bezig te houden, die zich niet kunnen inspannen uit vrije wil, er toe komen actief deel te nemen aan de groepen, in plaats van alleen maar wat rond te loopen, af te kijken, te doen waar ze zin in hebben. Ze zullen gaan merken, dat volksdans prettig is, vooral als je luistert naar muziek en leiding en niet wegholt voor iets anders, wat de oogenblikkelijke aandacht vraagt. Ze zullen merken, dat handenarbeid niet is, weer stil zitten en bewegingen uitvoeren zooals overdag, maar iets moois maken, dat afkomt en dat je bovendien zelfs voor enkele centen mag koopen en mee naar huis nemen. Ze zullen zien, dat tooneelspelen is, je uitleven, dat zijn wat je nog nooit hebt kunnen zijn. En als ze 18 jaren tellen, zullen ze met even veel plezier de prinses uit het sprookje voorstellen, als kinderen uit een ander milieu op hun 12e jaar.

De vreugde van het meedoen. En de dwang, innerlijke dwang om deze vreugde voor anderen niet te verstoren. Want hoe weinig deze kinderen geleerd hebben, te bedenken dat er ook anderen zijn, dan zij zelf, blijkt telkens weer.

Onlangs voerden we 4 tooneelstukken op, de oogst van vele uren inspanning in de afgelopen maanden. De ouders mochten komen kijken. En dan bij het eerste het beste stuk vergist zich een meisje van 17 jaar. Ze is te zenuwachtig (heel goed te begrijpen) om te luisteren wat haar gesouffleerd wordt en als de zaal even lacht om de langzamerhand voor ieder duidelijk verstaanbare stem van de souffleur, die haar op niet andere wijze uit de benauwenis weet te helpen, holt ze weg en is met geen macht er toe te bewegen weer op te komen, hiermee alle anderen, die met haar maanden lang het stuk hebben ingestudeerd dupeerend.

Het besef, dat je samen voor de dingen staat en het denken om een ander, is een van de eerste dingen, die haar moeten worden bijgebracht.

En zoo heeft het clubhuisleven veel dieper, veel ingrijpender beteekenis dan dat het alleen meisjes bezigheid geeft en haar van de straat houdt. Het geeft de vreugde van het voltooide werk, het geeft aan haar bewegingsdrang, die zich vroeger uitte in stoeien en hollen en duwen, de gecontroleerde bewegingen, zoodat de meisjes in haar vrije oogenblikken volksdansen en gymnastische — of rythmische oefeningen uitvoeren.

En bovendien beteekent dit clubhuisleven elken dag voor eenige uren onttrokken zijn aan de sfeer van verbittering, depressie en wanbegrip, die er in zoo vele gezinnen heerscht. Wij kunnen ons in dit opzicht de toestand niet somber genoeg voorstellen. De werkloosheid met de fysieke en morele ellende hier aan verbonden, drukt een stempel op vele gezinnen.

Dan brengt het Clubhuis deze meisjes tezamen in een gezellige lichte kamer, geeft haar ontspanning, tracht haar minder heftig te doen spreken en te doen reageeren, haar wat onbezorgheid en vroolijkheid en lach mee te geven. Hiervan toch moet het kind, en vooral dit kind, dat 8½ uur zijn eentonig, soms geestdoodend en dikwijls zenuwachtig werk moet doen, zijn weerstand voor het leven krijgen.

En daarom kunnen wij in dit werk nooit genoeg waardeeren de menschen die een avond van hun vrije tijd afstaan en die de gave hebben, de innerlijke weerstand om met deze altijd zich verongelijkt voelende en gauw geraakte kinderen (die heftiger en veel langer, dikwijls tot hun 21, 22e jaar, onder de puberteitsverschijnselen lijden, dan anderen) met groote vroolijkheid en onweerstaanbaarheid te werken. Een uur van hartelijk lachen, van groot en uitbundig plezier geeft moed om veel te verzetten en er niet onder te raken. Wat ons werk zijn moet, is weerstand geven, weerstand voor hun leven van nu en later.

Hoe groot wel de verschillen zijn in toon, die thuis heerscht en bij ons mag ik misschien met het volgende voorbeeld duidelijk maken.

We zaten op een koude, heel stormachtige avond met een kleine groep bij elkaar. Er komt later dan de anderen een meisje binnen, dat met eenige zeer krachtige termen te kennen geeft, dat het buiten ellendig weer is en zij natte voeten heeft. Dan zegt een klein ding, dat op haar buik op de grond ligt en plaatjes kijkt: „Vloek jij? Dat doe ik nooit op het Clubhuis. Hier is het net alsof je in de kerk komt”. Dit is een van de dingen geweest, die mij het schrikst getroffen hebben, om het geweldige verschil in atmosfeer thuis en hier, dat er uit spreekt. Dit maakt dat een kind de clubhuistoon, die allesbehalve kerkisch is, zoo aanvoelt dat ze de afstand alleen kan definiëeren met de woorden: „alsof je in de kerk komt”, — de kerk, die ze van binnen nooit gezien zal hebben, maar die alleen een gevoelsfeer bij haar aangeeft.

Op een zangles zingen we een lentelied, „De linde bloeit, de linde geurt”. En een van de meisjes zit er zoo tusschen door te praten en hindert zoo, dat ze tenslotte weggestuurd wordt.

Als ik dan vraag, waarom ze zoo doet, zegt ze: „Ik zing geen godsdienstige liedjes, daarvoor vloek ik veel te erg, en die andere meiden ook”. Dat is de armoede van het leven van deze kinderen, waar het wringt tusschen een gewoon natuurliedje en hun levensuiting. En het is het zelfde kind, dat op de hygiëne les niet stil kan zijn, maar het heele uur rare geluiden maakt en opmerkingen ten beste geeft, niet omdat ze niet luisteren wil, dolgraag zelfs, maar omdat ze de stilte en ernst, waarmee de dingen hier besproken worden niet aankan.

Clubhuiswerk, voor al deze meisjes een noodzaak. Maar zien we ook en dat wordt altijd weer gevraagd, alsof noodzaak alleen niet voldoende zou

zijn om het te doen, resultaten? Het zal U misschien vreemd klinken als ik U zeg, dat in de eerste plaats als resultaten enorme conflicten zich voordoen. Want voor een kind, in wier 15 jarig leven niemand tijd had zich speciaal met haar te bemoeien (ze heeft nooit ergens meegedeld of aandacht gehad) voor zoo'n kind is daar op eens een clubhuis met meisjes van haar eigen leeftijd en van haar eigen omstandigheden, zijn daar leidsters, die het belangrijk vinden, wat er gebeurt op de fabriek en die luisteren naar ieder verhaal. Wat vindt je dan plotseling jezelf en je leven en al de dingen waarmee je te maken hebt en die je voordien niet zag, gewichtig en wat is er logischer dan, wanneer op een oogenblik de belangstelling er is voor je buurvrouw en niet voor jou, je probeert de aandacht te trekken, en hoe kun je dat beter doen dan door eens flink hard te gillen of iets te doen waarvan je zeker weet, dat het niet mag. Wat is er logischer dan dat je vindt dat jouw dingen uit jouw leven in de allereerste plaats komen.

Het gevolg?

Meisjes, die het van elkaar zien en elkaar de waarheid zeggen, eindelijk ruzietjes en leidsters, die zich wel eens afvragen, wat ze nu eigenlijk bereiken.

Hoe sterk de behoefte is om gekend te worden?

Toen onze koffiekamer het vorige jaar niet zooals nu 160 meisjes, maar 40 meisjes telde, hadden we de gewoonte, als er een jarig was, iets feestelijks te doen. Er is wel eens een broodpudding gemaakt en we hebben ook wel eens een appel gegeven, de grootste aan de jarige.

En terwijl dit 's morgens op de fabriek niet gebeurd was, kwamen alle meisjes op voorbeeld van de leidster de jarige feliciteeren. Dit is ter oore gekomen aan een zusje van een van onze meisjes, dat nooit had behoeven te werken en ook nooit had willen werken, en dat nu 3 dagen voor haar verjaardag zich ging opgeven aan de fabriek, waarmee ze de mogelijkheid kreeg 's middags op de koffiekamer te komen, opdat dit feest van één appel en de algemeene felicitatie, het „éénmaal in het middelpunt staan" ook haar ten deel zou vallen.

Dan begrijpen, dat er in het leven van deze meisjes iets gekomen is, dat de moeite waard is, iets wat als een blijheid staat in haar leven van elken dag, — haar eigen huis, haar eigen vriendinnen, samen werken, samen spelen, samen feestvieren, samen uitgaan, „een mensch zijn".

Brengt dit nu met zich mee een totaal veranderde groep meisjes, die zich beheerschen kan, beleefd is, niet gilt en niet schreeuwt? Nee, zeker niet.

Misschien heeft het kind alleen nog maar geleerd een stoel, die ze achter zich omgooide op te rapen en de deur niet op zijn allerhardst dicht te slaan. Maar het zal toch er ook iets van begrijpen, dat het leven verder gaat, dan huis en fabriek. Dat er dingen zijn, die de moeite waard zijn en die er ook voor haar zijn.

Ik heb niet dan met een enkel woord gesproken over de vrije tijd van het fabrieksmeisje en hoe zij deze, over het algemeen en b u i t e n het clubhuis doorbrengt.

Ik geloof, dat ik dit in een stad als Rotterdam wel als bekend mag veronderstellen.

Ik heb getracht iets te vertellen, hoe onze vereeniging het leven van deze meisjes ziet en wat zij heel in het klein gemeend heeft hiervoor te kunnen en te moeten doen. Het is nog niet veel anders dan pionierswerk en het zal nog heel wat phase's moeten doormaken voor het is, waar het wezen moet.

Onze stad kent 21000 fabrieksmeisjes, en Nederland kent er 200.000.

Toen ik twee jaar geleden vele fabrikanten bezocht, werd mij gezegd, „Was U maar 10 jaar geleden begonnen, toen was er nog iets te doen, nu is het hopeloos; de meisjes willen niet meer, het is alles de laatste jaren zoo hollend achteruit gegaan”.

Dit was geen bemoedigend begin. Maar tegenover dit uitzichtslooze — te staan met nog wèl moed, — te doen wat onze hand vindt om te doen en dit met heel ons hart, niet te achten op teleurstellingen, niet te vragen naar de groote en zichtbare resultaten, dat zal onze taak zijn in de eerstvolgende jaren.

Het zal in dit werk niet gaan om iets geweldigs, om iets allesverzettends, dat de wereld zal kunnen zien. Het zal gaan om groote trouw en doorzetting, en heel veel geduld, het zal gaan om het begrip en medewerking van een kleine keur van menschen, die de nood in deze ziet. Het zal gaan om h e t reiken van de beker koud water aan hen, die e r om v r a g e n.

Feiten en Pogingen

JEUGDBEWEGING

JONGEREN-WEEKENDS.

Sinds een zestal jaren organiseert de religieus-socialistische Arbeiders-gemeenschap der Woodbrookers regelmatig z.g. jongeren-weekends. Op deze cursussen komen gemiddeld tussen 70 en 100 jongeren boven de 18 jaar uit verschillende organisaties. De laatste twee jaren wordt van te voren overleg gepleegd met enkele jeugdverenigingen. Het is merkwaardig te zien hoe de be-

langtelling voor deze bijeenkomsten voortdurend toeneemt. Aan geestelijke verdieping en onderling contact — het doel dat de A. G. zich met dit werk stelt — is blijkbaar grote behoefte. Vooral natuurlijk bij jongeren uit die kringen die men godsdienstig zowel als staatkundig met de naam „vrijzinnig” kan aanduiden. V.C.J.C., N.B.A.S., J.V.O., V.D.J.O., maar ook A.J.C. zijn steeds vertegenwoordigd. De week-ends hadden tot nu toe alleen in Bentveld plaats. In Februari echter

is geprobeerd ook in het nieuwe huis der A.G., te Korte Hemmen (Fr.), een dergelijke bijeenkomst te organiseren, speciaal voor jongeren uit het Noorden. De deelname overtrof alle verwachtingen. Niet minder dan 128 jonge mannen en vrouwen bezochten dit eerste Noordelijke weekend, waar speciaal jongeren — en jeugdleidingsproblemen aan de orde kwamen. Zeer duidelijk bleek daar weer de bereidheid tot samenwerken, maar ook de noodzakelijkheid van veel onderling contact. Men merkt juist op dergelijke conferenties, hoe weinig men van elkaar weet, hoe moeilijk het is elkaars taal te verstaan, maar anderzijds hoe ontzaglijk veel men als democratische jongeren aan geestelijk bezit én aan problemen gemeen heeft.

Begin Maart is te Bentveld weer een dergelijke week-end cursus gehouden waarvoor zich eveneens ver over de 100 deelnemers opgaven. Er werd gesproken over „Het geloof in God en Christus“; „Is het socialisme een verouderde ideologie“ en „Doet het Christendom nog ter zake“.

DE VREDESGEDACHTEN IN DE V.C.J.B.

Op 25 en 26 Februari i.l. werd de winterconferentie van de Vrijzinnig Christelijke Jongeren Bond gehouden, die ditmaal gewijd was aan het vraagstuk van de internationale rechtsorde. Naar aanleiding hiervan schreef een der secretarissen in „Groeï“ een interessant historisch artikel over „De vredesgedachten in de V.C.J.B., 1919—1939“. Schrijver deelt deze 20 jaren in vier perioden in. De eerste is a.h.w. een voorbereidingsperiode; de tweede zet in met het organiseren door V.C.J.B. en S.B. van een Centrale Vredes Meeting, waarvan het gevolg was de oprichting van de Jongeren Vredes Actie in 1924.

Deze periode duurt tot 1929, de J.V.A. wordt een krachtige beweging onder de

jeugd. Op den duur krijgt de radicaal-antimilitaristische stroming daar de overhand, dan neemt in '29 de V.C.J.B. het initiatief tot oprichting van de Jongeren Vredes Federatie, die groepen tot lid heeft. Van deze is de J.V.A. er een, de V.C.J.B. een ander. Deze derde periode kan gekarakteriseerd worden door „Ontwapening“. Men heeft groot vertrouwen in de Volkenbond. In 1931 bereikt de vredesbeweging in de V.C.J.B. haar hoogtepunt in een Vredes conferentie. Daarna komt er een inzinking, eerst veroorzaakt door de economische crisis, later zeer verergerd door de politieke toestand. De titel van een reeks artikelen in 1937 in „Groeï“ verschenen was juist: De vredesbeweging in de kiem. Hoewel het vredesverlangen bij de V.C.J.B.-ers niet verminderd is, is de zekerheid er niet meer langs welke weg men een internationale rechtsorde kan bereiken. Misschien is het juist daarom goed, dat men een conferentie heeft gewijd aan de houding van de V.C.J.B. inzake het vredesvraagstuk. Twee honderd vijftig deelnemers bezochten deze bijeenkomst op 18 en 19 Februari, waar men tot de conclusie kwam, dat een internationale rechtsorde alleen op den duur den vrede kan waarborgen. Maar deze rechtsorde kan slechts ontstaan door de ontwikkeling van het rechtsbewustzijn, en hieraan kunnen ook de jongeren meehelpen.

LICHAMELIJKE OPVOEDING VOOR DE RIJPERE JEUGD.

Min of meer plotseling is het laatste jaar de lichamelijke opvoeding weer in het middelpunt van de belangstelling komen te staan. Men herinnert zich de mededelingen omtrent de slechte lichamelijke conditie der dienstplichtige jonge mannen, welke velen een mede argumentatie vinden voor een arbeidsdienst.

Ongetwijfeld heeft men ook de aankondiging gelezen van het op 13, 14 en 15

April te A'dam te houden congres voor lichamelijke opvoeding.

Ook in Rooms-Katholieke kring toont men op het ogenblik grote belangstelling voor deze vorm van opvoeding. In het Maartnummer van „Dux” staat er een uitvoerig artikel over van rector Bannenberg, secretaris van de Interdiocesane Jeugdcommissie. Schrijver laat daarin tot uitdrukking komen hoezeer ook de lichamelijke opvoeding past in een christelijke opvoeding, die immers de gehele omvang van het menselijk leven omvat.

Anderzijds waarschuwt schr. tegen het overschrijden van de grenzen „door het militariseren van de zogenaamde lichamelijke opvoeding”.

Juist de jeugdverenigingen hebben volgens rector Bannenberg een taak, een belangrijke taak op het gebied der lichamelijke opvoeding. Maar men moet niet vergeten, dat er altijd nog meer jongeren buiten de jeugdorganisaties blijven dan er toe toetreden. Vandaar dat de vraag onder ogen gezien moet worden, wat er dient te geschieden met die jeugd. „Indien de mogelijkheid tot subsidiëring van de lichamelijke opvoeding werkelijkheid zou worden, dan ware ook voor deze massa ongeorganiseerden op dit punt wel wat te doen”.

Van dezelfde gedachte gaat het request uit, dat door de Interdiocesane Jeugdcommissie aan H.M. de Koningin is gezonden en waarvan wij de tekst hieronder laten volgen.

„Met instemming werd door de Interdiocesane Jeugdcommissie, de centrale van het katholieke jeugdwerk in Nederland, kennis genomen van de oproep, door Uwe Majesteit zo krachtig ondersteund, tot morele en geestelijke herbewapening.

De Interdiocesane Jeugdcommissie meent echter niet slechts adhaesie en volledige instemming te moeten betuigen aan de boodschap van Uwe Majesteit, maar ook een weg te moeten zoeken, hoe onder de jeugd de idee van geestelijke en zedelijke herbewapening kan worden

uitgevoerd; herbewapening, niet slechts van de georganiseerden, met wier geestelijke opbouw de Katholieke Vrije Jeugdvorming zich reeds ettelijke jaren bezighoudt, maar ook van de vele niet-georganiseerden, de massa-jeugd, die behoort te worden gevoeld in het gebruik van geestelijke en zedelijke wapenen, om het eigen zedelijk goed en de hoogste idealen van cultuur en christendom te verdedigen.

Reeds aanstonds werden door de Interdiocesane Jeugdcommissie de middelen onder de ogen gezien, waardoor die morele en geestelijke herbewapening in de opvoeding zowel van de georganiseerde als ongeorganiseerde schoolvrije jeugd kan worden doorgevoerd en verwerkt. In dienst van die morele en geestelijke herbewapening is naar de mening van de Interdiocesane Jeugdcommissie de lichamelijke opvoeding een factor van groot belang, daar zij overtuigd is, dat het juiste gebruik van de scherpe wapenen van geestelijk en zedelijk inzicht en van een door het geloof en de normen der rechte rede gevormd geweten, moeilijker kan worden aangeleerd, indien ontbreekt een gezonde en op geestelijke waarden ingestelde lichamelijke opvoeding en sportbeoefening.

Zij is overtuigd, dat ook lichamelijke oefening, lichamelijke opvoeding en sport, beoefend volgens de normen van het gezond verstand en de christelijke leer, en ieder systematisch spel der jeugd een paedagogische betekenis behoren te hebben, die ver uitgaat boven de idee van lichaams oefening alléén en dat zij niet een laatste doel mag zijn, doch een middel tot algehele opvoeding in de meest ruime zin (opvoeding tot gehardheid, soberheid, trouw, kameraadschap en verdraagzaamheid, tot vaderlandsliefde, eerlijkheid, beleid en tucht). Zij is overtuigd, dat tenslotte door lichamelijke oefening ons volk kan en moet worden opgevoerd tot meer geschiktheid in dienst van Uwe Majesteit, het Hoofd van onze Staat, en

uiteindelijk in dienst van de mensheid en van den Schepper.

Van ganser harte wenst de Interdiocesane Jeugdcommissie mede te helpen, het opgroeiende geslacht uit te rusten met de wapenrusting van geestelijke en zedelijke geschiktheid om individuele staatsburgerlijke, menselijke en godsdienstige plichten te vervullen, om aldus levensvreugde voor ieder afzonderlijk en allen te veroveren in aller gemeenschap.

Daarom meende zij een concreet plan te moeten uitwerken, waarin omschreven is de wijze, waarop lichamelijke opvoeding en sport in dienst kunnen worden gesteld van geestelijke en zedelijke herbewapening. Tot dat doel werd een comité gevormd en daar de Interdiocesane Jeugdcommissie hoopt, dat de Rijksoverheid toch niet onverschillig zal staan voor wat de jeugdorganisaties zullen presteren, verwacht zij van Uwer Majesteit's Regering bepaalde hulp en steun en hoopt zij, dat, als later een beroep op de Overheid zal worden gedaan, de Overheid blijk zal geven van medeleven en medewerken met wat door de jeugdorganisaties onder grote moeilijkheden en zelfs met gebrek aan zeer noodzakelijke middelen, wordt tot stand gebracht."

OCUMENISCHE JEUGD COMITE.

Een zoveelste uiting van de groeiende behoefte aan contact, aan geestelijk contact, is de conferentie van het Oecumenisch Jeugd Comité (afd. Nederland) geweest, de 4 en 5 Februari i.l. te Woudschoten werd gehouden. Deze vijfde conferentie was geheel ingesteld op de wereldbijeenkomst der Christelijke jeugd, welke deze zomer in Amsterdam plaats zal vinden. Voor het eerst waren alle aangesloten verenigingen vertegenwoordigd in de meer dan 160 deelnemers.

De wereldconferentie 1939 wil in de eerste plaats, aldus Jkvr. C. M. van Asch van Wijk in haar inleiding, de Christe-

lijke Jeugd in aanraking brengen met de resultaten van de conferenties te Oxford, Edinburgh en Tambaram. Immers de jongeren zullen later de leiding dienen over te nemen en daarom is het nodig dat ze het oecumenisch werk kennen en steeds meer meemaken. Bovendien wil men op de wereldconferentie 1939 de christelijke jeugd van allerlei schakering, laten getuigen. Laten getuigen van hun geloof juist nu er zoveel anti-christelijke invloeden werken.

Niet de eenheid scheppen, wil de oecumenische beweging, maar de eenheid vinden die er is. En behalve dit wil hij uitgaan in de wereld om te getuigen dat Christus Koning is op alle levenstereinen, ook dus op het maatschappelijke.

JEUGD HELPT JEUGD.

Op 29 Maart i.l. werd de derde landelijke vergadering gehouden van de „Jeugdactie hulp aan jeugdige noodlijdenden“, waarover wij reeds eerder berichtten. Naar aanleiding van een internationaal Jeugdcongres dat 11 en 12 Maart te Reims is gehouden en waarop de mogelijkheden van hulpverlening besproken werden aan vluchtelingen en jeugdige oorlogsslachtoffers, is voor gesteld in Nederland een congres te organiseren, dat ten doel heeft alle humanitair werk, dat hier door de jeugd, ten bate van de jeugd wordt verricht te leren kennen en eventueel te verenigen.

HET FILTER.

DE. N. J. F. (NED. JEUGD FEDERATIE.)

Onlangs verscheen, het tweede nummer van „Het Filter“, het orgaan van de Nederl. Jongeren Perscommissie, dat zich tot taak stelt de waarheid te verspreiden omtrent extremistische jeugdstromingen in ons land en elders.

In het tweede nummer wordt een en ander medegedeeld over de kort geleden opgerichte „Nederlandsche Jeugd Federatie". Hoewel deze zich voordoet als een neutrale organisatie, moet men er op bedacht zijn, aldus „Het Filter", dat men hier te doen heeft met een communistische vereniging. Met de oprichting van deze N.J.F. is men de derde periode ingegaan in de ontwikkeling van de Communistische actie onder de jeugd, die men het best de „gecamoufleerde eenheidsfrontactie" kan noemen. Vele bewijzen daarvoor worden in: „Het Filter" aangevoerd.

DE N.J.S.

Ook worden er mededelingen gedaan omtrent de Nationale Jeugd Storm, welke zich eveneens neutraal noemt en het volgens „Het Filter" geenszins is.

Blijkens de mededelingen zijn zeer vele N.J.S.-leiders lid van de N.S.B. Dat de N.J.S. ook officieel als mantelorganisatie van de N.S.B. wordt beschouwd toont de uitbreiding aan van het bekende ambtenaren-verbod ook tot de N.J.S.

JEUGD ZORGT VOOR JEUGD.

Onder deze naam is een actie begonnen voor hulp aan jeugdige Duitse vluchtelingen. Hoewel er reeds veel van particuliere zijde voor vluchtelingen in het algemeen wordt gedaan, werd vooral voor jongeren, die tot de niet-politieke Duitse jeugdbeweging behoren (padvindes, Wandervögel, e.a. verenigingen die verboden zijn in het Derde Rijk) niet gezorgd. Het bovengenoemde comité wil deze zorg ter hand nemen, die zal bestaan uit verzorging voor beperkte tijd en bevordering der emigratie.

Men kan geld storten op gironummer 341200 t.n.v. G. de Jongh, Herman Gorterstr. 33 Amsterdam (Z.); of het kleren-depot voor jonge mannen aanvullen, dat gevestigd is Herman Gorterstraat 29 Amsterdam-Z., p.a. Mevr. Kranenburg-Royaards.

W. K.-H.

VAN GORCUM'S MEDISCHE BIBLIOTHEEK

9. De lichaampjes van guariet, door Dr A. W. Pot.	rechtlijng werkende krachten en door constante centrifugalekrachten door Dr A. A. M. Nijssen.	bij den mensch, door Dr P. J. V. van Weezem.
10. Over de bacteriologische typhusdiagnostiek, door Dr J. G. Sijndrop.	26. Prostaathyperthrophie en nierfunctie, door Dr I. van der Hal.	42. Biometrische bijdrage tot de kennis van de ontogenetische ontwikkeling van het menscheijk beken, door Dr J. Arima Kappers.
11. Actieve onvatbaarmaking tegen tetanus, door Dr S. J. P. Batens.	27. Commotio cerebri, door Dr W. Kat.	43. Asporogonoklonen van bacillus anthracis door Dr J. H. Bekker.
12. Over carotine en zijn quantitative bepaling in plantaardige voedingsmiddelen ter beoordeeling hunner waarde als vitamine-A bron, door Dr P. G. F. H. M. A. Vermaas.	28. Het röntgenbeeld van de hand bij chronisch rheumatische gewrichtsaandoeningen. Door Dr G. van Dam.	44. Complementbindingsreactie volgens Witebsky, Klingenstein en Kuhn bij tuberculose, door Dr W. H. Bechhuis.
13. Over functie en bouw van het acetum, door Dr P. H. Esser.	29. Anatomie en kliniek van traumatisch glaucoom, door Dr A. Tillema.	46. Een onderzoek naar de klinische betekenis van de Haematologische veranderingen bij de gepoligeoerde behandeling met barbituurzuurderivaten, door Dr H. Kuipers.
14. Over den invloed van 1-, 2- en 3-waardige ionen op de spreiding van eiwitten, door Dr F. J. P. Dom.	30. Malaria-behandeling bij dementia paralytica (Resultaten der Neur. Klinik van de Universiteit van Amsterdam, Wilhelmina-Gasthuis), door Dr R. J. Tolma.	47. Over het maagklimaat bij ulcus en bij carcinoom, door Dr C. J. van Kerkwijk.
15. Over cylindera en elwit in urine, door Dr L. Meyer.	31. Over de anatomie en histologische diagnostiek van glomerulonephritis, door Dr E. Kitz van Waaren.	48. Klinische en experimentele waarnemingen over alcoholtolerantie, door Dr J. I. Erentman.
16. Klinisch-anatomisch onderzoek over neurologische ademhalingsstoornissen, door Dr J. W. G. ter Braak.	32. Psychogalvanische reflex en harnestans, door Dr H. Hirschfeld.	49. Schets van de strijd over de Generatio Spontanea. en van de betekenis van deze strijd voor de ontwikkeling van de microbiologie, door Dr J. D. Edens.
17. Proefondervindelijk onderzoek betreffende de invloed van menformen op de baarmoeder, door Dr A. W. M. Pompe.	33. Onderzoekingen over de veranderlijkheid van vibrionen, mede in verband met het eltor-vraagstuk, door Dr T. P. J. Botman.	50. Bijdrage tot de kennis der endometriosen, door Dr L. J. Torringa.
18. Over de lymfatie van de halmlagaderen, door Dr H. Rijnders.	34. De sociale betekenis van rheumatiek, tevens bijdrage tot de Ziektewetstatistiek, door Dr P. Muntendam.	51. Bijdrage tot de kennis der typen van het corynebacterium diphtheriae, door Dr B. W. L. Sumner.
19. Waarnemingen bij organische aandoeningen van extremiteiten-arterien, door Dr P. Formys.	35. Het glomus caroucum, door Dr J. Gosses.	52. Over elektrische prikkelbaarheid en haar verandering door hyperventilatie, door Dr B. Dykstra.
20. Emotie, bloedsuiker en hersenslam. Een experimenteel onderzoek naar den invloed van de emotie op het bloedsuikergehalte door Dr A. L. C. Pallas.	36. Cataracta myotonica, door Dr T. A. Vos.	53. Over de diagnostische betekenis van de goudsolreactie van Lange, door Dr H. K. G. Barltus.
21. Beschouwingen over retinitis septica, door Dr R. G. Poshumus.	37. De verandering het urineum- en chloridegehalte van het bloed na operatie, door Dr J. A. Brons.	54. Vorming en afbraak van mannelijk hormoon door overlevende organen, door Marguerite Doubey.
22. Onderzoekingen over de locale passieve peilenoevergevoeligheid door Dr J. de Graaf.	38. De oestro-synthese volgens Smith-Petersen-Johansson-Eralto. Een bijdrage tot de kennis van de operatieve behandeling van de dijals-tractuur, door Dr A. H. Smook.	55. Vingerletsels van hlyvenden aad in verband met de male van arbeidsongeschiktheid voor het melken, door Dr H. A. Vogelerang.
23. Aanteekeningen omtrent operatiën van den steen door Dr C. van Sijsteren.	39. Haemophilus influenzae (Pleif-) als Ubiquitaire verwekker van Acute en Chronische Etterige Bronchitis, door Dr J. Mulder.	56. Het lymphoblastoma folliculare, door Dr R. Salin.
24. De Hirschauer behandelingsmethode van het postencephalisch parkinsonisme. Een klinisch en experimenteel psychologisch onderzoek door Dr J. Wille.	40. De carcinogene werking van kleine doses r : : : 5 : 6 dibenzanthracen, door Dr Tj. W. Lettinga.	57. Bijdrage tot de kennis van het Electrocnogram, door Dr J. J. Sluiter.
25. Labrynthitacties op oogen en ledematen, opgewekt door	41. Over uithreiding en voorkomen van de klieren van Brunner	

De omvattende nummers zijn uitverkoet.

Prijzen:

Nrs 13, 21, 22, 29, 30, 35, 36, 37, 40, 41, 43, 44, 45, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 54, 56, 57	/2.90
Nrs 9, 12, 18, 19, 23, 24, 26, 27, 31, 32, 33, 34, 38, 39, 42, 46, 53, 55	/3.90
Nr 25	/4.50

Zojuist verschenen de derde ongewerkte druk van de

GIDS VOOR OUDERCOMMISSIËN EN OUDERRADEN,

bij het Openbaar Lager Onderwijs in Nederland.
Samengesteld door W. Nieuwhoff Sr., Secretaris
Ned. Ouderraad b. h. O.L.O.

De wijziging en aanvulling van artikel 20 der Lageronderwijs-wet 1920 en het op dat artikel verschenen Kon. Besluit van 24 October 1938, hebben een belangrijke herziening van deze Gids nodig gemaakt. Zij is van grote waarde voor allen, die met de praktijk van de L.O. Wet speciaal met genoemd artikel te maken hebben.

Een overzicht van de inhoud:

Inleiding; Ontstaan van Oudercommissiën en Ouderraden in Nederland; Artikel 20 der L.O.-wet van 1920; Tekst van het Kon. Besluit van 24 Oct. 1938, Stbl. nr 374 (Met toelichting); Reglementen voor O.C. en O.R.; De maatregelen door burgemeesters en wethouders te nemen, uit hoofde van het K.B.; Taak en bevoegdheden van O.C. en O.R.; Ouderavonden; School- of Ouderfondsen; Kosten van O.C. en O.R.; Organisatie van O.C. en O.R.; Ned. Ouderraad voor het O.L.O.; Ouderbladen; Een rijlpaal bereikt.

Een aantal bijlagen, welke aan de tekst zijn toegevoegd verhogen nog de waarde: Voorbeeld voor een huish. regl. voor een O.C.; idem voor een Ouderraad; idem voor een School- of Ouderfonds; Lijst van in Ouderavonden behandelde onderwerpen; Voorbeeld voor een agenda van een Ouderavond; Lijst van de namen en adressen van de leden van het Rijk- en van Gemeentelijk Schooltoezicht.

Prijs 30 cent, bij 20 ex. 25 cent.

Zojuist verschenen:

VROEG TOT GOD,

door Hilbrandt Boschma. „Religieuze Vorming" nr 4.

Vele ouders, onderwijzers, Zondagschoolonderwijzers, ja zelfs ook wel predikanten, die zich aan de godsdienstige opvoeding der jeugd toewijden, zullen wel dikwijls overvallen worden door twijfel, of ze daarbij wel op de goede weg zijn. „Want het geven van godsd. ond. is als het hanteren van een tweesnijdend zwaard: het kan net zo goed de verkeerde kant uitsnijden als de goede."

De schr. wil niet, dat het godsd.ond. uitsluitend zal uitgaan van de bijb.e.l., en het daarin geschetste verleden; met kracht komt hij er voor op, dat het onderwijs ook hierin aansluiting zal zoeken bij het om de leerling heenliggende levende h.e.d.e.n. Wat echter niet wegneemt, dat ook bij hem de bijbel de hoofschoel blijft.

Maar nu wijst hij de Moeder, die hem daarbij raad gevraagd heeft, op verschillende grote moeilijkheden, die zich naarmate voordoen, moeruheden „van opvoedkundige, van natuurkundige, van geschiedkundige en van zedekundige aard". Hij wijst aan, hoe ontzaglijk veel er in dit opzicht door de opvoeder kan worden bedorven; hoe men de beste bedoelingen kan hebben om de kinderen „vroeg tot God" te leiden, terwijl men toch metterdaad het gevoel voor godsdienst en voor waarheid in de ziel der kinderen vermoordt.

Mochten allen, die zich met godsd.ond. bezighouden, van de eenvoudige boeren-zondagschoolonderwijzers af tot de knapste predikant toe, dit boekje eens ter hand nemen, om zich ernstig af te vragen: Ben ik soms, met al mijn toewijding, ook bezig de zielen der kinderen van God en van de Waarheid te vervreemden? Prijs 50 ct., bij 20 ex. 4 75 ct.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij

VAN GORCUM & COMP. N.V. — — UITGEVERS ASSEN

VOLKS ONTWIKKELING

17163867

**MAANDBLAD UITGEGEVEN VOOR DE
MAATSCHAPPIJ TOT NUT VAN 'ALGEMEEN
ONDER REDACTIE VAN:**

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT Prof. R. CASIMIR, A. H. GERHARD,
Prof. Dr. J. H. GUNNING Wz., Dr. Ph. J. IDENBURG, Dr. K. F. PROOST,
G. VAN VEEN, J. HOVENS GREVE, *Secretaris*



Jan Nieuwenhuysen
1784

PER
JAAR
F 8.75

VAN GORCUM & COMP. N.V.
UITGEVERS ===== ASSEN

PER
NUMMER
F 0.75

INHOUD VAN AFLEVERING 8.

	Bladz.
Grepn uit het rassenvraagstuk bij den mensch, door Dr P. J. Waardenburg	233
De leidende taak der onderwijs-inspectie, door A. H. v. d. Goeve	242
De doofstomme en het maatschappelijk leven, door A. v. d. Veen	249
Onderwijs-Vernieuwing, door A. H. Gerhard	260
De Beginselverklaring der Openbare School, door D. L. Daadler	262
Feiten en Pogingen	263



Het tijdschrift

VOLKSONTWIKKELING

is de beste Nederlandse bron voor ieder, die zich op het gebied van de problemen der Volksontwikkeling, van de bewaarschool tot de universiteit, binnen zowel als buiten de schoolmuren, op de hoogte wil stellen.

BIBLIOTHEEK RIJSGRONINGEN



0248 4489

Grepen uit het rassenvraagstuk bij den mensch

door Dr P. J. WAARDENBURG.

Het rassenvraagstuk, dat oorspronkelijk van de lichamelijke zijde door deskundigen bestudeerd werd, is pas sinds het midden der vorige eeuw indruk gaan maken op het groote publiek.

Als reactie op de gelijkheidsgedachte der Fransche revolutie, verdedigde de Gobineau, gezant van dat land, de opvatting, dat rasverschillen niet door het milieu werden opgewekt, maar dat zij, zoowel op lichamelijk als geestelijk gebied aangeboren waren. Tusschen 1853 en heden traden, met tusschenpoozen, zoowel in West-Europa als in Amerika verschillende schrijvers op het tapijt, die er met de Gobineau den nadruk op legden, dat het ras de drijfkracht der geschiedenis is en dat de oorsprong en verspreiding van alle belangrijke cultuur practisch aan het hoogst bevoorrechtte slanke, blonde Noorderras te danken was. Deze leer heeft vooral daarom in Duitschland zulk een opgang gemaakt, omdat dit land, wat nationale consolideering betreft, bij de andere West-Europeesche volken geheel achteraan kwam en dus zocht naar een eenheidsgedachte. Door het waandenkbeeld, dat de Duitschers overwegend Germanen zouden zijn en dat deze de kern vormden van het zoo edele noorderras werden zij tenzerste gestreeld. Het vage rasbegrip beantwoordde ook geheel aan het romantisch idealisme, waarin zij sedert eenige geslachten — denk bijv. aan het werk van Richard Wagner — waren opgevoed. Uit het ras, dat de Duitse natie tot een eenheid maakte, ontwikkelde zich het Pan-Germanisme, dat nog rasgenooten buiten de rijksgrenzen ontdekte. Met dezen wil de neo-Germaan ook broederschap onderhouden en samen met dezen wil het gaarne de wereld beheerschen en zoo een — voor velen wel wrange — „vrede" op aarde stichten. Er werden zeer sterke geestelijke tegenstellingen uitgedacht tusschen het noorderras en de andere blanke rassen. Deze werden letterlijk in alles gezocht, ook in het belangrijkste: de religie. Langzamerhand nl. gedrenkt met materialistische en monistische voorstellingen, werd de kunstmatige tegenstelling geschapen tusschen de vroomheid, geboren uit het indogermaansche wezen, dus voortbrengsel van de ziel van het noorderras en die, geboren uit het semitische wezen, in de ziel van het oriëntaalsche en vooraziatische ras. Deze werd in het joodsche monotheïsme en profetisme tot uitdrukking gebracht, waaruit tenslotte het Christendom werd geboren. Men sprak ook van aardse (diesseitige), vrije, zelfbewuste, meer pantheïstisch getinte, germaansche vroomheid, die niet door angst of zondebesef gestoord wordt en van hiernamaalsche (jenseitige); semitische, meer slaafsche vroomheid, die op verlossing van het aardse en onderwerping van het vleesch aanstuurde en in 't geheel niet bij de germaansche ziel zou passen! Men begrijpt, dat dit nog het verhevenste argument is, waarmede men het antisemitisme en nu zelfs den strijd tegen het Christendom verdedigde. Verder was het een kleine kunst

om van de Ariërs — een zijtak van het noorderras ± 1200—800 v. Chr. in Perzië en Voor Indië — deugden en van de niet-Ariërs hoofdzakelijk schaduwzijden te vermelden. Daar dit alles in de laatste jaren zeer op de spits gedreven is en aanleiding gegeven heeft tot zoogenaamde rasbeschermende maatregelen en sterke antisemitische uitpattingen in Duitschland, is het te begrijpen, dat het rassenvraagstuk aller aandacht heeft wakker geroepen.

Het ongelukkige is, dat de politiek zich uiterst voorbarig heeft meester gemaakt van een wetenschap, die nog stik vol vragen steekt, waarop een afdoend antwoord voorloopig nog lang niet te geven is. In een tijdschrift-artikel kan ik eenige dier vragen slechts noemen, zonder er dieper op in te gaan. Hoogstens hier en daar een kleine toelichting.

De vraag of rassen in het algemeen en menschenrassen in het bijzonder als zoodanig geschapen zijn wordt verschillend beantwoord. Er is veel voor te zeggen, dat dit niet het geval is, maar dat rassen naderhand zijn gevormd uit menschengroepen, wier leden uit verschillende erfelijke typen bestonden.

Wij zullen straks zien, dat selectie van aan nieuwe omstandigheden aangepaste individuen een der voornaamste middelen tot rasvorming geweest is. Nu rijst de vraag of deze selectie zich even sterk op geestelijke als op lichamelijke eigenschappen gericht heeft. Waarschijnlijk is dit niet het geval, omdat iedere maatschappij, ook de primitievere, behoefte had aan arbeidsverdeling, dus aan verschillende gaven. Het is wel waar, dat aan jagers, die van de hand in de tand leven, andere geestelijke eischen gesteld worden, dan aan gezeten landbouwers, ook lichamelijk zelfs. Maar na de oude steentijdperken, waarin het slanke noorderras zich zou hebben gevormd, zijn klimaat en levenseischen voortdurend aan dusdanige wijzigingen onderhevig geweest, dat het niet aangaat het huidige noorderras alleen te voorzien van de dappere, vastberaden, speurende, op zwijgen, stilte en eenzaamheid aangelegde eigenschappen, kortom op die van zelfbeheersching, onafhankelijkheidszin en pioniersdrang en bijv. aan het kortere massievere donkere alpine ras van Midden-Europa vlijt, geduld, arbeidzaamheid, bekrompenheid, saaiheid, conservatisme, onderworpenheid toe te kennen. Deze rassen worden dan op willekeurige wijze als aangeboren heer- en knechtrassen tegenover elkaar gesteld. Een dergelijke ruwe wijze van doen heeft slechts politieken, geen eerlijk wetenschappelijken zin, al kunnen er enkele korrels waarheid in achtergebleven zijn. Rustige onvooroordeelde onderzoekers zijn dan ook tot de slotsom gekomen, dat van het bovengenoemde verband tusschen ras en religie niets blijkt, dat bij de verbreiding van de belangrijke wereldgodsdiensten de rasgrenzen telkens overschreden zijn en dat het ras hoogstens een stempel kan drukken op ondergeschikte vormen van godsdienstig leven. De critiek heeft zich verder

vooral sterk gericht op alle rassenwaan — zij het van Noorderlingen, Japanners, Joden en wie ook — en aangetoond, dat de geniale cultuurscheppers in alle rassen persoonlijke uitzonderingen vormden.

Ook is gebleken, dat velen het anders zijn der Joden antithetisch waardeeren, omdat zij aan een instinctieven tegenzin, aan vrees en afgunst gehoor geven en hun affectieve gevoelens niet aan de censuur onderwerpen van wat den mensch het meeste siert en kenmerkt: zijn zedelijk bewustzijn en geweten. Er bestaan geen deugzame en ondeugzame rassen. De heden-daagsche strijdwijze van den Arier tegen den Jood bedient zich telkens van dezelfde zoogenaamde „karakter“fouten, die het antisemitisme aan de Joden verwijt. Wel een bewijs, hoezeer deze deugden en ondeugden algemeen-menschelijk en niet aan een ras gebonden zijn; en hoe men zich voor rassenhoogmoed diende te schamen. Hoogstens zou men zekere als voorrechten gevoelde gaven in nut voor de minder bevoorrechten moeten omzetten.

Twee zeer belangrijke rasvraagstukken vragen de aandacht der geleerden. Ten eerste die naar de verdere lotgevallen van eenmaal gevormde menschen-rassen, en ten tweede — nauw daarmee samenhangend — die naar de gevolgen van hernieuwde kruisingen van rassen en van hare eventuele beteekenis voor het ontstaan van cultuur.

Volken of cultureele eenheden door taal, zede en andere traditie en naties of historisch-politieke eenheden omvatten vaak meer dan één ras en bezitten doorgaans veel voorbeelden van rasvermenging. In hoeverre doet deze goed of kwaad aan een volk? Dit is een afzonderlijk probleem. Men hoort vaak de meening verkondigen, dat oorlogen op rassenbotsing zouden hebben berust. Dit is historisch nagenoeg niet aan te toonen, wel een bewijs hoe volkeren — ook al geeft men den invloed van ras op cultuur toe — aan veel sterkere geestelijke botsingen bloot staan, dan die welke uitsluitend uit het rasverschil voortkomen. Wel zal men in de toekomst groot gevaar loopen, dat het op de spits drijven van de rasgedachte en het verder toepassen van rasonderdrukking, een nieuw element aan de oorzaken van den rampzaligen menschenstrijd zal toevoegen. Het gele of zwarte gevaar, dat dreigt, is door den blanken wereldoverheerscher in het leven geroepen.

Wie het voornemen heeft den ontwikkelden leek duidelijk te maken waarom het uit biologisch oogpunt gaat bij het rasenvraagstuk bij den mensch, zal goed doen eenige algemeen erkende ervaringsfeiten tot uitgangspunt van zijn betoog te nemen.

Zoo weten wij dan, dat negers, indianen, mongolen, blanken enz. enz. als groepen van elkaar te onderscheiden zijn. Alle groeps- of rasgenoten kenmerken zich door een gemeenschappelijk bezit, dat zij daarom zoo geregeld — men zou haast zeggen hardnekkig — vertoonen, omdat zij het van geslacht tot geslacht van hun beide ouders erfdien. Negers uit den

tijd der egyptische pharaönen en pygmaëen ten tijde van Herodotus zagen er evenzoo uit als de huidige. Dit is het eerste, voornaamste ervaringsfeit. Een gezin van Eskimo's, van Lappen, van Samoeden, van Hottentotten of Vuurlanders vertoont hoofd voor hoofd alle trekken, die de genoemde rassen typeeren, omdat ieder kind het geheele stel van eigenschappen dubbel ontving, zoowel van vaders als van moeders zijde.

Vragen wij hoe lang een negerfamilie er negersch zal uitzien, dan is er slechts één antwoord. Het zal net zoo lang duren als deze lieden onder elkander huwen. Het zal afgeloopen zijn, zoodra een neger een blanke, een indiaan, chinees of hindoe trouwt, waartoe bijv. in Suriname gelegenheid bestaat. Dit is het tweede belangrijke ervaringsfeit.

Wat gebeurt in dit laatste geval? Hier huwen twee mensen, wij mogen dus zeggen, dat hun niets menschelijks vreemd is. De algemeen-menschelijke lichamelijke en geestelijke karaktertrekken worden in ieder huwelijk door beide ouders op elk der kinderen overgebracht. In een huwelijk van blanken wordt aan dit algemeen-menschelijke nog iets toegevoegd, nl. al datgene wat den blanke typeert en hem onderscheidt van den niet-blanke. In het huwelijk van negers geschiedt iets soortgelijks. Alleen is het stel eigenschappen van den neger anders dan dat van den blanke.

Huwen neger en blanke samen, in andere termen: kruisen zij, dan ontvangt elk hunner kinderen wederom van beide ouders de algemeen-menschelijke trekken, maar op het punt der specifiek-blanke en negerkenmerken geven de ouders aan elk kind een tegengestelde erfenis. Op grond van deze laatste zijn de kinderen bastaard of onzuiver.

De homogeniteit der ouders, wat betreft hun specifieke raskenmerken is opgeheven: de kinderen werden heterogeen in deze opzichten. Wanneer zulke bastarden onderling huwen, blijkt het, dat zij de raskenmerken hunner ouders op vrij willekeurige wijze door elkaar schudden en omgroepeeren. In de volgende geslachten zijn de bastarden zeer veelvormig geworden: de een combineert niet dezelfde trekken der uitgangsrassen met elkaar als de ander. Het zijn allen mensen, er zijn er bij die er weer overwegend blank en anderen, die er overwegend negerachtig uitzien, maar de meerderheid vormt een allegaartje van eigenschappen.

Hiermee komen wij tot een derde ervaringsfeit. Geen enkele groep van menschen blijkt homogeen te zijn, noch fysiek, noch geestelijk, ook al wonen zij op nog zoo'n kleine ruimte bijeen. Dit doet in het verband met het voorafgaande terstond de vraag opkomen of dan soms iedere groep van menschen in meerdere of mindere mate gebastardeerd is en of ieder huwelijk een kruising voorstelt?

Daarvoor is inderdaad zeer veel te zeggen. In onze omgeving wordt geen huwelijk gesloten, waarbij de ouders en kinderen volkomen aan elkander

gelijk zijn. Vader en moeder verschillen in vrij veel erfelijke opzichten en nu combineeren zij datgene, waarin zij zich onderscheiden op een telkens andere wijze in ieder hunner kinderen. Ieder kind is een eigen individualiteit, die anders is dan ieder zijner ouders — hoewel het met deze een erfelijke kern gemeen heeft. Het is anders, omdat het een eigen combinatie van bijkomstige erfactoren bezit.

Deze erfelijke verscheidenheid, alreede aanwezig in ieder gezin, betitelt de bioloog met diversiteit, en het omgroepeeren der erfactoren met variabiliteit.

Slechts in het theoretisch denkbare geval, dat een vader en een moeder, op het sexeverschil na, al hun erfactoren gelijk zouden hebben en deze ook van ieder hunner ouders zouden hebben ontvangen, zou men mogen verwachten dat de kinderen volkomen aan ieder der ouders gelijk zouden zijn: de jongens aan den vader, de meisjes aan de moeder.

Zoolang menschenheugenis reikt, is er nooit zulk een gezin beschreven en heeft het ook nooit bestaan. Slechts in de plantenwereld is deze mogelijkheid verwerkelijkt door bijzondere inrichtingen van zelfbestuiving e.a. Iedere groep en ieder zoogenaamd ras van dieren of menschen is gekenmerkt door individueele erfelijke verschillen, die de variabiliteit harer leden verklaren. Het was een goede gedachte van Hagedoorn om het begrip potentieele variabiliteit in te voeren voor de som der erfactoren, waarin de leden van een groep verschillen. Stel dat bijv. 250 rasgenoten tezamen in x erfactoren verschillen, dan wordt het latere aantal daarvan en de verdeling daarvan over de typen hunner nakomelingen bepaald door de verdere gebeurtenissen.

Worden b.v. nogal wat huwelijken gesloten buiten het groepsverband dan worden nieuwe erfactoren door deze kruising in de groep binnengebracht en neemt de potentieele variabiliteit dus toe. Omgekeerd neemt de potentieele variabiliteit, wanneer men binnen de groep huwt, af en wel automatisch, doordat een aantal huwelijken kinderloos blijft, en doordat telkens kinderen van bastaarden volgens de bekende wetten van Mendel weer zuiver kunnen worden voor erfactoren, waarin de ouders verschilden. Ook is het denkbaar dat om bepaalde reden een deel van de groep wegtrekt en zich van de rest isoleert. Deze groep bevat natuurlijk ook een kleiner aantal erfelijke verschilpunten dan de groote groep, zoodat ook hier de potentieele variabiliteit verminderd wordt.

Voor raskenmerken, die alle leden dubbel, d.i. zuiver bezitten bestaat deze variabiliteit niet meer. Rossig is haar niet zulk een kenmerk. Het zou alleen een raskenmerk kunnen worden, wanneer roodharigen zich van de rest isoleerden en in opeenvolgende geslachten huwelijken onderling sloten, en wanneer afstammelingen van roodharigen herhaaldelijk bloedverwante

huwelijken bleven sluiten. Van rood haar is niet bekend, dat het eenige aanpassingswaarde heeft voor den mensch, die het bezit. Misschien is dit wel de reden, dat het nooit een raskenmerk geworden is, want vele raskenmerken bezitten wel aanpassingswaarde, b.v. de huidkleur en waarschijnlijk ook de neusvorm van tropische rassen. Men neemt aan, dat de personen met aan hun omgeving aangepaste raskenmerken selectief zijn overgebleven uit een groote groep. Die leden, die zich daarbij aan klimaat en andere levensvoorwaarden niet konden aanpassen gingen te gronde. Het blijkt verder, dat tot de raskenmerken ook een aantal behooren, waarvan men het directe nut ter plaatse niet kan inzien. Zulke kenmerken kan men in *different* noemen. Het is b.v. de langwerpige schedel van de negerachtige rassen, van het middellandsche en van het noorderras, de lichte oogkleur van het noorder en oost-baltische ras, verschillende jukboogvormen enz. Men moet aannemen dat deze op een of andere wijze met de voor de individuen wel belangrijke kenmerken zijn medegeselecteerd, omdat ze in een bepaald onderdeel van de kernen der kiemcellen aan elkander verbonden waren. Kweekers en fokkers gaan bij het maken van nieuwe rassen aldus te werk dat zij eerst een kruising tusschen uiteenlopende typen tot stand brengen en nu uit dit materiaal met zijn vermeerderde variabiliteit selecteren en in volgende geslachten telkens opnieuw selecteren. Zij bevorderen het raszuiveringsproces door isolatie en inteelt.

Wij moeten aannemen, dat in de natuur en ook bij den mensch dezelfde beginselen voor rasvorming zijn werkzaam geweest. In ieder geval bevorderen isolatie, inteelt en selectie de raszuiverheid en doet kruising het bereikte resultaat gedeeltelijk teniet. Het is wel een ironie van 's menschen levenslot, dat kruising van voorhistorische tijden af voortdurend heeft plaats gehad, zoodat het dan ook in West- en Midden-Europa wemelt van oogkleuren, schedelvormen, haarvormen en -kleuren enz. enz.

Dit alles gold voor de lichamelijke kenmerken. Maar ieder geneticus is er tegenwoordig van overtuigd, dat het ook voor psychische kenmerken geldt. De instincten bij dieren worden volgens dezelfde mendelistische wetten overgeërfd als hun lichamelijke trekken. Het familie- en tweelingen-onderzoek bij den mensch heeft uitgewezen, dat geestelijke eigenschappen van begaafdheid en karakter, al zijn de laatste niet zoo gemakkelijk te omschrijven, eveneens erfelijk op het nageslacht overgaan. Hoe is het nu met de rassen op geestelijk gebied gesteld? Krijgt men daar den indruk, dat deze gemeengoed zijn van alle rasgenoten en dat ze voor die bepaalde rassen aanpassingswaarde hebben of zijn ze misschien als indifferente kenmerken medegeselecteerd?

Het eigenaardige is, dat men op deze vragen nog geen afdoend antwoord kan geven. Verschillende geleerden hebben een poging gedaan om geeste-

lijke raskenmerken te typeeren, zij spraken daarbij zelfs van een rassenstijl en een rassenziel. Maar tot nu toe hebben deze pogingen weinig positiefs opgeleverd. Meestal kreeg men niet zoozeer iets over de rassenziel te hooren als wel over de volksziel, wat een heel ander begrip is.

Een volk is n.l. heel vaak een rassenmengsel, maar door de vele gemeenschappelijke lotgevallen binnen de politieke grenzen en door allerlei sociaal-oeconomische en klimatologische verhoudingen, door verkeersmogelijkheden met het buitenland of wel door verkeersbarrières, door voorspoed of onderdrukking, is er gelijdelijk een soort geestelijk stempel op het volk gedrukt, waarbij het buitengewoon moeilijk te ontwarren is, wat aan erfelijken aanleg en wat aan modificeerende omstandigheden te danken is. Bovendien heeft zeker niet iedere volksgenoot deel aan deze volksziel, laat staan iedere rasgenoot. Het is voorloopig nog toekomstmuziek om het kenmerkende van de rassenpsyche objectief te beschrijven, zoodat ieder denkend mensch het er mee eens kan zijn.

Eén ding is zeker, dat die elementen van het karakter en die graden van begaafdheid, die voor het geestelijk en cultureel leven van belang zijn, geen algemeen bezit zijn van alle rasgenoten en dus niet tot de rassenpsyche mogen worden gerekend. Dit beteekent niet, dat wij niet aan een rassenziel gelooven, want alleen reeds op grond van de ons in de constitutietypen geopenbaarde samenhangen of correlaties van lichamelijke en geestelijke kenmerken moeten wij aannemen, dat ook sommige lichamelijke raskenmerken aan geestelijke verbonden zullen zijn. Maar het beteekent wel, dat wanneer het zoo buitengewoon moeilijk blijkt te zijn op deze geestelijke raskarakteristica beslag te leggen en ze te formuleeren, hun beteekenis practisch enorm wordt overschat.

Van veel meer waarde blijken de algemeen menschelijke geestelijke trekken, die men tenslotte bij alle rassen aantreft en waarop o.a. het feit berust, dat er tusschen menschen van allerlei ras geestelijk contact kan ontstaan. Eveneens zijn van veel meer beteekenis de individuele geestelijke gaven waardoor sommigen tot leiders, anderen tot geleiden worden. Natuurlijk bezaten alle cultuurscheppers bijzondere geestelijke kwaliteiten, maar in ieder ras waren zij uitzonderingen. Ook nu nog worden zelfs onder primitievere rassen zooals b.v. de pygmeeën en de Indianen personen met bijzondere talenten gewaardeerd en tot leidslieden gekozen. Moge bij deze rassen de diversiteit iets enger zijn dan bij de cultureel hooger staande rassen, het feit der erfelijke verscheidenheid op geestelijk gebied blijft bestaan, zelfs in het meest geïsoleerde dal of eiland.

Zouden wij de vrijmoedigheid houden om van cultuurscheppende rassen te spreken dan kan dit hoogstens beteekenen, dat deze rassen een grooter aantal begaafden herbergen dan andere. Het gaat dus meer om frequentieverschillen, dan om wezensverschillen tusschen de rassen. En gewoonlijk

komen bij deze cultuurwaardeeringsoordeelen de voor de menschheid belangrijkste gezichtspunten n.l. die van het moreel besef, het rechtsgevoel en de waarheidsliefde nauwelijks in het geding!

Uit de expansiedrang en de vroege aanwezigheid van het noorderras in andere gebieden hebben sommigen — ondanks het feit, dat N. Duitschland in het verleden cultureel niet bovenaan stond — toch afgeleid, dat alle belangrijke historische culturen, zelfs die van Egypte, Mesopotamië en China aan het geniale noorderras te danken zouden zijn. Nog volkomen onbewezen! Nu zijn wij bereid onderscheid te maken tusschen cultureel hoog- en laagstaande rassen op grond van de opgedane ervaring. Bepaalde graden van scheppende begaafdheid schijnen in primitievere rassen niet aanwezig te zijn of slechts bij zulke uitzonderingsindividuen, dat deze geen kans krijgen, omdat de omgeving geen geestelijke voedingsbodem biedt en er ook verder geen behoefte aan eventuele uitzonderingsprestaties bestaat. Het bereikte gemiddelde cultuurniveau van een ras of volk is van beslissende betekenis voor het ontstaan van concrete artistieke, wetenschappelijke en technische vindingen. Ik verklaar mij de langzame vorderingen in de voorhistorische tijdperken niet zoozeer uit afwezigheid aan cultureel vermogen als wel uit de afwezigheid van de benodigde traditie en andere voorwaarden. Bij de beoordeling van de potentieele mogelijkheden van rassen blijft voorzichtigheid geboden. Het feit b.v. van de in onze generaties meegemaakte emancipatie van de negers in Amerika, de Joden, de vrouw en van de geweldige opkomst van de Japanners geven in deze heel wat te denken.

Hoe het zij, in ieder geval zijn de verheerlijkers van het noorderras verplicht te bewijzen, dat dit ras zeer veel meer cultuurscheppers en cultuurdragers herbergt en geherbergd heeft dan de andere europide rassen: de oostbalten in Zweden, Finland en andere deelen van Oost-Europa, de alpinen in Midden-Europa, de middellanders in Zuidwest- en de dinariërs in Zuidoost-Europa, ook dan de vooraziaten in Klein-Azië, en de oriëntalen in Noord-Afrika en het nabije Oosten.

Het zal wel ondoenlijk zijn dit bewijs te leveren. Niemand weet precies wie de eerste uitvinders en de scheppers der belangrijke culturen der oudheid geweest zijn en hoe zij er uitgezien hebben.

Wil men in dezen eenigszins verder komen, dan is het aangewezen de ervaring van heden te baat te nemen, en dan blijkt het, dat het meerendeel der West-Europeesche belangrijke persoonlijkheden uit vroegere bloeitijdperken en uit het heden niet aan het lichamelijk rastype beantwoordt, dat door de anthropologen is opgesteld. Ook zijn, voor zoover wij kunnen nagaan, niet die gebieden het meest productief, waar de rassen, in casu het noorderras het zuiverst vertegenwoordigd zijn, zooals b.v. in Scandinavië. Daaruit blijkt al direct dat deze begaafdheden niet, evenals oog- en haar-

kleur raskenmerken zijn, die van beide ouders zijn geërfd. Ook daar blijken zij uitzonderingen te zijn.

Velen onbevangen onderzoekers is het opgevallen, dat culturen speciaal daar ontstonden, waar verschillende rassen op elkander stieten. Diegenen, die alle verband tusschen ras en cultuur ontkennen, omdat zij nauwelijks aan de erfelijkheid van geestelijke eigenschappen willen gelooven, verklaren dit feit niet uit ras-, dus uit biologische vermenging, maar uit geestelijke bevruchting. De afzonderlijke culturen zijn onafhankelijk van elkaar, tengevolge van allerlei specifieke omstandigheden ontstaan op de basis van een algemeen menselijke geestesaanleg. Zij kwamen nu in ontmoetingsgebieden, die meestal aan zeeën gelegen waren, met elkaar in contact. Dit kan echter niet de verklaring zijn, dat juist zoovele culturele leiders er „gemengd” uitzien. Het ligt veel meer voor de hand, dat door werkelijke biologische rasmening de bovengenoemde potentiële variabiliteit ook op geestelijk gebied verhoogd wordt.

Op lichamelijk gebied ontstaan op deze wijze wellicht athletische en anderszins sportief aangelegde typen, waarvoor een belangrijk onderzoek van Jiri Malý bij de zeer gemengde szokols van Tsjecho-slowakije pleit. Sven Hedin gebruikte liever Argonen, d.z. bastaarden uit Oost-turksche vaders en tibethaansche moeders, van wege hun geestelijke en lichamelijke kwaliteiten, dan de zuivere rasvertegenwoordigers. Mamelukken uit blanken en Indianen hebben in Z.-Amerika ook een goeden naam.

Op geestelijk gebied kan men zoo het ontstaan van geniale persoonlijkheden verklaarbaar maken. Het is b.v. aan den psychiater Kretschmer opgevallen, dat in Midden-Europa vele bijzondere persoonlijkheden geboren zijn in de grenszonen waar de alpen en noordelingen het meest gemengd zijn, en veel minder in de voor deze rassen zuiverder gebieden. Maar aan rasvermenging kleven ook schaduwzijden, die men niet voorbij mag zien. Evenzoo goed als er maximumvarianten kunnen ontstaan door samenvoeging van gunstige varianten, kunnen er minimumvarianten door vereeniging van ongunstige varianten optreden. Hierop berust waarschijnlijk ook het veelvuldig voorkomen van onevenwichtigheid bij genieën of van geestelijke afwijking in hun familie. Wij moeten dus stellig met propaganda voor rassenkruising in het wilde weg oppassen!

Alle cultuurvolken vormden, reeds in de oudheid, rassensmengsels, vooral bijv. in Mesopotamië en Egypte. Of men daaronder ook noordelingen heeft aangetroffen, doet weinig ter zake en bewijst niet, dat zij voortreffelijker waren dan de anderen. Het is niet waarschijnlijk, omdat zij in de gebieden, waar zij het zuiverst waren, het cultureel het minst ver brachten. In ieder geval behoeft niemand meewarig in een voorbijflitsenden noordsch uitzienenden bakkers- of slaggersbediende ten onzent een gemankeerden

cultuurschepper te zien. Tot nog toe is het niet mogelijk geweest eenig oorzakelijk verband tusschen blauwe oogen, blonde haren, lange smalle schedels en geestesgaven te ontdekken. Zoolang Bijlmer bij breedkoppige bergpapoea's opvallende weetgierigheid en een diepen geest aantrof, zoolang vele goede leerlingen en vele van onze bekende geleerden en kunstenaars eer breed, dan smal van schedel waren, zullen we ons niet over onzen schedelvorm verontrusten, als deze afwijkt van het noordsch model.

De rassenwaan heeft over onze grenzen al aanleiding gegeven tot minderwaardigheidsgevoelens, die men daarna weer moest ontzenuwen.

Wij hebben elkaar in solidariteit allen noodig. Alle rassen hebben hun deugden en gevaren. Laten wij waken tegen zelfoverschatting en bedenken, dat onze belangrijkste inzichten, waardeeringen, beslissingen en belevenissen niet afhankelijk zijn van een bepaald rasstype, maar te danken zijn aan het geestelijk bezit der geheele menschheid.

De leidende taak der onderwijs-inspectie

door A. H. v. d. HOEVE.

Tot recht inzicht van wat onder leidende taak is verstaan, willen wij allereerst den inhoud van het begrip „leiden” vaststellen.

Leiden is richting geven.

Wij spreken van een paard bij den toom leiden, d.i. den gang van het paard regelen; een boom leiden (leiboom), den groei van den boom, speciaal van de takken, bepaalde richting geven; een vergadering leiden, het doel van de vergadering in het oog houden en zoodanig handelen, dat zoo mogelijk het beoogde doel wordt bereikt.

Leiden veronderstelt leven. Een machine-leiden is een contradictio in terminis. Haar „handelingen” worden uitsluitend bepaald door haar constructie, die zóó is en niet anders, terwijl in al wat leeft, vele, althans méér dan één uitings-mogelijkheid aanwezig is.

In het algemeen is leiden dus het oefenen van zoodanigen invloed op het levende, dat bepaalde door den leider gewilde levensuitingen te voorschijn worden geroepen.

Dat leiden steeds groote voorzichtigheid eischt, spreekt vanzelf. Leven toch laat zich niet dwingen. Ja, waar leiden in dwingen ontaardt, loopt het leven zelfs gevaar.

Dit geldt voor den kweeker, voor den voorzitter van een vergadering, voor ouders-opvoeders enz.

Leven is nu eenmaal teer.

Tot het gebied voor het levende behoort ongetwijfeld ook het onderwijs, waaruit onmiddellijk volgt, dat hier niet de vraag behoeft te worden gesteld of op dit terrein leiding-geven mogelijk is, alleen maar of leiding-geven noodzakelijk is.

Om de quaestie zoo zuiver mogelijk te stellen, willen wij aan de vraag wat onderwijs-leiding is, een andere laten voorafgaan, welke er wel aan verwant is, maar nochtans scherp van onze vraag moet worden onderscheiden, n.l. de vraag, wat onderwijzers-leiding is.

Dus eerst: wat is onderwijzers-leiding?

Zooals ieder weet, wordt in elke school gewerkt volgens een vast programma, leerplan geheeten. Dit leerplan geeft den omvang van het onderwijs aan en de verdeling van de leerstof over de klassen. Voorts wijst het het aantal uren aan, dat aan elk vak besteed moet worden en bevat het de lijst der bij het onderwijs te gebruiken boeken. Dit laatste is voor het wezen van het onderwijs tot op zekere hoogte althans beslissend, want met de boeken (denkt b.v. aan de rekenboeken van Bouman en van Zelm) is dikwijls tevens de wijze van behandeling der leerstof, de methode gegeven.

Alles is in de huidige school min of meer in onderdeelen geregeld. De onderwijzer weet eigenlijk voor elken dag „dit“ en „zoo“. Aldus beschouwd zouden wij kunnen zeggen, dat onderwijs-geven een mechanisch bedrijf is, Ik heb eens iemand hooren zeggen: „De tegenwoordige onderwijzer vindt alles klaar liggen: leerstof, indeeling der stof, wijze van behandeling, ja, wat niet al. Hij kan om zoo te zeggen volstaan met het boekje in de hand tot de klasse te zeggen: „de volgende bladzijde“. En die iemand staat in dit zijn oordeel geenzins alleen. Het spreekt van zelf, dat ik tegen deze beweringen ernstig heb geprotesteerd. Er moge een element van waarheid in schuilen, men doet het onderwijzers-corps toch wel groot onrecht, als men zoo iets zegt.

Zulke onderwijzers zijn er misschien, vermethodiek, vermechaniseerd, maar zoo zijn de onderwijzers niet. Het meerendeel weet zeer wel, dat onderwijzen levend materiaal bewerken is, leerlingen. En ook weet iedereen, dat leerlingen werkelijk zich alleen dan iets toeëigenen, als het opgenomen is in een stroom van belangstelling, welke, indien deze niet voldoende wordt gewekt door de leerstof zelf, door den onderwijzer moet worden op gang gebracht.

De onderwijzer moet een levend mensch zijn, geestdriftig, van kinderen houden en slag hebben zijn leerlingen de leerstof bij te brengen.

En nu het antwoord op de vraag, wat onderwijzers-leiding is.

Onderwijzers-leiding is de persoon van den onderwijzer beïnvloeden, b.v. waar het plichtsbef te wenschen laat, deze versterken; waar de geestdrift te kort schiet, deze aanwakken; waar de „slag“ er nog niet is, hem de kunst van onderwijzen bijbrengen.

En zie, dit is een belangrijk deel van de taak der onderwijs-inspectie.

Nu is eigenlijk 't woord inspectie hier niet gelukkig gekozen, want de taak van de onderwijs-inspectie omvat méér dan inspecteeren. Immers inspecteeren beteekent niet anders dan toezicht houden, controleeren, monstereen. Wij zeggen: De Generaal inspecteert de troepen, d.w.z. controleert, monstert of alles in orde is: kleeding, bewapening, houding der manschappen enz.

Er zijn inspecteurs van allerlei aard. Er zijn inspecteurs van politie, van den arbeid, van den geneeskundigen dienst, welke alleen hebben na te gaan of hun ondergeschikten handelen volgens wet, verordening en instructie.

Zoo heeft de inspecteur van het onderwijs ook na te gaan, of de onderwijzers hun plicht doen, zich houden aan wat het leerplan aangeeft, de lesrooster voorschrijft; maar op hem rust óók nog een taak, welke boven het inspecteeren zonder meer verre uitgaat. Hij moet op de leerkrachten, zoals wij boven reeds aanduiden, waar noodig, zoodanigen invloed oefenen, dat zij beter geschikt worden voor hun werk.

De taak van den inspecteur is (althans tot zoover) twee-ledig: controleerend en opvoedend.

Aan dit laatste is speciaal te denken, als wij spreken van onderwijzers-leiding.

* * *

En nu onderwijs-leiding. Wat hebben wij hieronder te verstaan?

Wij geven boven in 't kort aan, hoe alles in de school (dit geldt althans voor het merendeel der scholen) is aangegeven: de leerstof, de methode enz. „Dit” en „zóó”. En zie zoolang de inspecteur overtuigd is, dat het met dit alles in orde is, heeft hij uiteraard geen andere dan de zooeven genoemde controleerende en opvoedende taak.

Maar wat moet de inspecteur, als er twijfel bij hem rijst; meer nog als hij overtuigd geraakt, dat het huidige systeem niet deugt; nog meer, als hij een beteren weg ziet. En ook: wat kan hij? —

Dit laatste nu is de vraag, waar het in dit opstel om gaat. Een vraag, van welke niemand zal ontkennen, dat zij urgent is. De klachten over het onderwijs zijn legio. Het is nog geen twee maanden geleden, dat het Hoofdbestuur van de Maatschappij van Handel en Nijverheid schreef: Het is onze overtuiging, dat het hoog tijd wordt het systeem, de basis van ons onderwijs, aan een principiële herziening te onderwerpen, opdat het het soort menschen zal kunnen vormen, die onze maatschappij thans meer dan ooit noodig heeft.

Deze klacht betreft wel uitsluitend het Middelbaar onderwijs, evenals wat het 1ste Kamer-lid, de heer Heldring bij de behandeling van de laatste begroting van Onderwijs, heeft opgemerkt, dat de jeugd thans niet slag-

vaardig genoeg de maatschappij binnentreedt, en wat Professor Barge zei dat er aan 't onderwijs in de moedertaal zooveel hapert, wat gepaard gaat met slordig spreken en slordig denken, gebrek aan exactheid in het denken, maar al deze klachten kunnen zonder meer ook op het Lager Onderwijs betrokken worden.

En dan wordt behalve deze, die het karakter, het wezen, de basis, de beginselen betreffen, telkens ook de klacht vernomen, dat het lager onderwijs te weinig aansluit bij het leven. Daarom eischt men handen-arbeid, veel handen-arbeid en voor de meisjes huishoudonderwijs, onderwijs in koken, kinderverzorging, natuurlijk speciaal in het hoogste leerjaar en voortgezet handwerk-onderwijs.

Typeerend te dezen is de volgende uitspraak van Gedeputeerde Staten van Limburg (Januari 1939) naar aanleiding van de weigering van den Gemeenteraad van Klimmen om gelden uit de gemeentekas beschikbaar te stellen voor het aanschaffen van eenige naaimachines aan het bestuur van een R.K. Lagere school, n.l. „dat deze aanvraag de normale eischen niet te boven gaat”, want, „bedoelde aanschaffing dient om het onderwijs in het nuttige handwerken meer dan voorheen te richten op de praktijk van het dagelijksch leven”.

En omgekeerd komt op het leerprogramma heel wat voor, dat voor die praktijk weinig of geen waarde heeft en dan ook door de leerlingen zoo spoedig mogelijk over boord wordt gegooid.

Om eens één ding te noemen, hoevelen zijn er, die eenige jaren na het verlaten van de school de sommen nog kunnen maken, welke ze na veel moeizame training in het hoogste leerjaar vermochten te maken?

Er zijn dus klachten van tweeërlei aard. Er zijn er die betrekking hebben op het systeem, de basis. Er zijn er, die over den inhoud van het onderwijs, de leerstof gaan.

De eerste zijn de ernstigste. Zij raken het wezen der zaak.

* * *

Het wezen van het onderwijs wordt omschreven in art. 42 van de Wet op het Lager Onderwijs. Daar staat: „Het schoolonderwijs wordt onder het aanleeren van gepaste en nuttige kundigheden dienstbaar gemaakt aan de ontwikkeling van de verstandelijke vermogens der kinderen. . . .”¹⁾

Dit is de beste formulering, die ik ken.

Scherp wordt onderscheiden tusschen doel en middelen.

Doel is: de ontwikkeling van de verstandelijke vermogens, d.i. leeren denken, zelfstandig leeren denken.

Middel: het aanleeren van gepaste en nuttige kundigheden.

¹⁾ Dit artikel omvat meer, maar voor ons onderwerp is deze aanhaling genoeg.

Wat alleen ontbreekt is de opmerking, dat men niet moet meenen, dat het er niet op aan komt, hoe men dit middel aanwendt.

Wie dit denkt, vergist zich schromelijk.

Als men b.v. meent, dat, als men de in de wet bedoelde kundigheden (lezen, schrijven, rekenen, Nederlandsche taal, aardrijkskunde, geschiedenis enz.) den kinderen maar vlijtig bijbrengt, het proces der verstandelijke ontwikkeling zich van zelf voltrekt, dan weet men maar weinig van de werkelijkheid.

Dr. F. van Eeden zegt in zijn „Lied van Schijn en Wezen”: Veelheid van kennis is nog wijsheid niet. En wij kennen de figuur van Wagner (uit Goethe's Faust), die steeds hartstochtelijk kennis op kennis stapelt:

„Mit Eifer hab' ich mich der Studiën beflissen;

„Zwar weisz ich viel, doch mocht' ich alles wissen”.

en toch het type van den dommen veelweter is geworden.

't Gaat om de vraag hoe de middelen moeten worden aangewend om het in art. 42 gestelde doel te bereiken. Niet alle wegen leiden naar Rome.

Om een enkel voorbeeld te noemen.

Zeven jaren lang ontvangen de leerlingen der Lagere School onderwijs in lezen. Nochtans wordt nog zeer dikwijls en dan nog wel uit de mond van de onderwijzers zelf de klacht gehoord, dat ze niet kunnen lezen.

Dit is uiteraard voor den buitenstaander iets raadselachtigs. Voor den ingewijde in het onderwijsbedrijf evenwel niet. Deze weet n.l., dat er lezen en lezen is.

Er is een lezen als mechanisch bedrijf, waaraan heel veel tijd wordt besteed (denkt maar aan de honderd en één zoogenaamde doorrenboekjes), — en er is een lezen, waarbij de onderwijzer poogt de leerlingen tot denken te brengen, wat bij het lezen dan moet bestaan in het zelfstandig leeren nadenken van de gedachtengang door den schrijver gegeven. Dit laatste nu wordt in veel scholen schromelijk verwaarloosd. Niet, dat de onderwijzer de leerlingen zoo maar domweg laat lezen! O, neen, hij doet pogingen genoeg om zijn leerlingen het begrijpen bij te brengen, of door het stellen van eenige meestal sterk suggestieve vragen, die echter vrij geregeld alleen door de intelligentste leerlingen worden beantwoord of waar ook deze hem in de steek laten, door eigen uitleg, — maar, en dit kan niet uitdrukkelijk genoeg worden gezegd, zoo wordt het denken niet ontwikkeld. 't Proces der verstandelijke ontwikkeling voltrekt zich alleen dan zooals het behoort, als de leerling zelfstandig pogingen aanwendt de logische lijn te vinden, die door het gelezene loopt, waarbij het ten slotte niet het voornaamste is, of hij heelemaal slaagt, maar dat hij poogt.

„Men rekent de uitslag niet, men telt het doel alleen”.

De onderwijzer, die zijn leerlingen, nadat ze ten naaste bij 7 jaren onderwijs in lezen hebben genoten, nog wie weet hoe vaak moet ver-

wijten, dat ze nog niet kunnen lezen, dient te begrijpen, dat hiermee het leerproces is veroordeeld.

Hierover in den breede uit te weiden, laat dit artikel niet toe. Wie over deze dingen meer wil weten, leze b.v. de nummers 23 en 24 van de Mededeelingen van het Nutsseminarium voor Paedagogiek aan de Universiteit van Amsterdam en het lees-leerboekje voor het vierde leerjaar „Stil-lezen en Zelf-doen", mede een uitgave van het Seminarium.

Maar dit in het voorbijgaan. Wij hebben dit slechts als voorbeeld gegeven, dat het er ten slotte om gaat, hoe het aanbrengen van de gepaste en nuttige kundigheden geschiedt.

Wij hadden ook het vak rekenen kunnen nemen en op het feit wijzen, dat de meeste leerlingen door de school zóó getraind kunnen worden, dat zij sommen leeren maken, zoo ingewikkeld, dat 99 % van de volwassenen er geen raad meer mee weet — maar geeft men sommen op, waar het slechts gaat om ordening van zeer eenvoudige gegevens, dan vangt men maar al te dikwijls bij deze „aarts-rekenaars" bot. (Zie Mededeeling 31).

De school leert de kinderen uit den treure lezen en rekenen, maar met de ontwikkeling der verstandelijke vermogens blijkt het vaak dreevig gesteld, en wij zijn overtuigd, dat het niet kan liggen aan een eventueel algemeen tekort aan intelligentie. Integendeel.

Het gaat om het hoe.

„Voor de ontwikkeling van de denkdynamiek is zelfwerkzaamheid eerste eisch en wil deze zich vruchtbaar, d.w.z. in organisch verband met het werkelijke leven ontwikkelen, dan moet „beleving" het wachtwoord zijn. Zonder deze beleving worden de verstandelijke vermogens onzer leerlingen niet geactiveerd, kunnen zij niet tot werkelijk denken komen.

„Wordt er aan deze scholen niets „beleefd"? Het zou een grove miskenning zijn van zoo menig enthousiast lesgever, die de subtiële kunst verstaat een heele klasse aan zijn lippen te laten hangen.

„Maar het einddoel van het onderwijs kan toch niet zijn, „medebeleving", resonantie, goeddeels op suggestie gebaseerd. Einddoel moet zijn: zelfstandige beleving en tot een redelijk niveau opgeheven werklust. Deze werklust kan zich slechts in vrijheid ontwikkelen. Zoo min als de mensch die slechts aan de leiband heeft geloopt, een geestdriftig wandelaar kan zijn, of iemand, die slechts in groepsverband gemarcheerd heeft, een spoorzoeker, — zoo min mag men verwachten, dat iemand, wien geen initiatief gegund wordt, de vrije werkdrijf zal kennen. En tot een redelijk niveau laat zich deze werkdrijf pas opheffen, als men op zijn tijd de verstandelijke vermogens van den leerling onder diens eigen verantwoordelijkheid activeert". (Uit Mededeeling 23).

Wij kunnen dan ook volledig instemmen met de uitspraak van het

Hoofdbestuur van de Maatschappij van Handel en Nijverheid, dat het hoog tijd wordt het systeem, de basis van ons onderwijs aan een principieële herziening te onderwerpen.

Het onderwijs moet in nieuwe banen geleid worden en dank zij de jongste psychologische onderzoekingen betreffende de denkprocessen bij kinderen zijn wij hiertoe in staat.

* * *

En nu de vraag, wat de door de overheid aangestelde inspecteurs, gezien de wetsartikelen, welke hun werkzaamheden regelen, in dezen kunnen doen. Het meerendeel dezer artikelen behandelt hun controleerende taak, d.w.z. het houden van toezicht op het bestaande. Zie art. 172, 2de lid, art. 178 en art. 181, 1ste lid gedeeltelijk.

Van anderen aard is evenwel art. 180 (gedeeltelijk): „De hoofdinspecteurs trachten, zoo door schoolbezoek als door mondeling en schriftelijk overleg met de inspecteurs, de schoolopzieners, de gemeentebesturen en de commissiën, de verbetering en den bloei van het lager schoolwezen te bevorderen”, — althans als *s c h o o l w e z e n* hier is op te vatten als het wezen van het onderwijs. Dan toch opent dit artikel voor de hoofdinspecteurs in overleg met de inspecteurs de deur het wezen, het karakter, d.w.z. het systeem van het onderwijs zoo noodig aan een herziening te onderwerpen. En wij meenen het artikel zoo te mogen opvatten, omdat in art. 25 5de lid de mogelijkheid wordt gegeven nieuwe denkbeelden op paedagogisch (didactisch) gebied aan de practijk te toetsen, door het op richten van experimenteer-scholen: Montessori-scholen, Dalton-scholen, scholen voor persoonlijkheidsonderwijs enz.

Indien deze onze interpretatie van art. 180 juist is, dan is de inspectie niet alleen gemachtigd ons onderwijs een nieuwe basis onder te schuiven, maar ook verplicht (althans als zij overtuigd is dat vernieuwing noodzakelijk is) nieuwe wegen uit te bakenen.

Art. 180 wijst de inspectie dus een taak aan, welke verre boven de controleerende en opvoedende uitgaat.

In verband hiermede is het van belang na te gaan, welke macht de inspectie wordt toegekend bij het vaststellen van het leerplan, de lijst der bij het onderwijs te gebruiken boeken, verdeeling der school in klassen enz. Zooals men weet zendt het hoofd der school zijn voorstellen in dezen bij het gemeentebestuur in, maar dit kan, in overeenstemming met den inspecteur, wijzigingen aanbrengen, en zooals wij boven reeds aan duiden in dit juist van groote beteekenis waar het de boekenlijst betreft, want met de leerboeken is dikwijls ook de methode gegeven.

In het kort: de inspecteur kan grooten invloed oefenen op het wezen, het karakter van het onderwijs. Hij is meer dan controleur. De wet be-

schouwt hem als de levende kracht, zoo noodig de nieuw-leven wekkende kracht.

Daarom is het ambt van inspecteur zoo aantrekkelijk; vooral in dezen onzen tijd, waarin alles naar vernieuwing dringt.

Maar het is even moeilijk als aantrekkelijk. Vernieuwing van het onderwijs toch eischt zeer veel tact, want het is met het voorschrijven van nieuwe methoden niet klaar. De leerkrachten moeten in de nieuwe didactische inzichten worden ingeleid. En dit is meer dan een zaak van onderrichting. Het is dikwijls een zaak van een geheel nieuwe instelling; het aannemen van een nieuwe levenshouding. En dat is voor de oudere leerkrachten niet gemakkelijk. Wie veel jaren heeft geloofd in de juistheid van een bepaalde didactiek, en uit dat geloof zijn arbeidskracht en arbeidslust ontving, aanvaardt maar niet zoo gemakkelijk een ander geloof. Het is een zaak van „bekeering”. En ouderen bekeeren eischt veel liefde en geduld.

Daarom is het van zoo groot belang, dat aan de kweekscholen de nieuwe denkbeelden op didactisch gebied grondig worden behandeld en liefst door „nieuw-lichters”, want het onderwijs-systeem moet anders worden. Er is *periculum in mora*.

Om nog even terug te komen op het moeilijke van het ambt van den inspecteur.

Van „gelijk-schakelen”, om een tegenwoordig zeer bekende uitdrukking te bezigen, mag, kan zelfs geen sprake zijn. Gelijk-schakelen kan men alleen levenloze dingen. En levende wezens als dingen behandelen wekt of heftige reacties of leidt tot geestelijken dood.

Leiding geven aan het onderwijs is een taak, die enkel door wijze mannen en vrouwen kan worden verricht.

De doofstomme en het maatschappelijk leven

door A. v. d. VEEN.

Wanneer we als taak van de sociale paedagogiek zien, het individu geschikt te maken voor het meeleven in de gemeenschap en afzien van het meebouwen aan de gemeenschap — gesteld, dat die twee dingen scheidbaar zijn —, dan kunnen t.a.v. de doofstommen drie vragen oprijzen.

1. Is de invoeging van deze onvolwaardigen wenselijk?
2. Is zij mogelijk? En zo ja,
3. hoe kan of moet dat geschikt maken voor de maatschappij bij hen plaats vinden?

Over de wenselijkheid wil ik niet spreken; ik neem aan, dat een ieder

het belang, dat de individuen en de gemeenschap bij deze zaak hebben, erkent. Maar om in een bepaalde gemeenschap te kunnen worden opgenomen, dient men enigermate deel te hebben aan de cultuur van die gemeenschap. En dat raakt mijn tweede vraag: Is de doofstomme voor ontwikkeling vatbaar en in voldoende mate? Ook dit is voor ons geen probleem meer, doch dat is nog niet lang het geval. Men zag vroeger in doofstommen onopvoedbare wezens en sloot ze veelal op in krankzinnigengestichten. Oorzaak hiervan was, dat men niet de psychologische samenhang zag, die tussen de doofheid en de stomheid bestaat. Men zocht het gebrek te verhelpen met het doorknippen van tongriempjes e.d., wat natuurlijk niet het minste resultaat opleverde en wat de mening, dat doofstommen niet waren op te voeden, versterkte. In het begin der 16-eeuw wijzigde zich deze gedachte en vanaf die tijd kwamen losse gevallen voor van onderwezen doofstommen. Doch speciale scholen werden pas veel later opgericht. De eerste in Frankrijk door Abbé de l'Epée (omstr. 1770), naar welk voorbeeld Guyot in 1790 te Groningen zijn arbeid begon. Zo opende zich een betere toekomst voor vele doofstommen.

Laten we nu eerst eens zien, wat het begrip doofstomheid inhoudt. Volgens de definitie van Prof. Burger is het een ziektebeeld, gekenmerkt door een aangeboren of in de eerste levensjaren ontstane doofheid van zodanige graad, dat het normale spreken niet tot ontwikkeling kon komen, of de reeds aangeleerde spraak weer is verloren gegaan. — Hieruit blijkt:

1. dat de doofheid primair is en de stomheid een gevolg ervan;
2. dat niet elke graad van doofheid stomheid tengevolge behoeft te hebben;
3. dat er doofstommen zijn met enig gehoor, dat echter niet meer oplevert dan hoogstens een gebrekkige taal- en spreekontwikkeling, hetgeen niet voldoende is, hen uit de klasse der doofstommen te brengen;
4. leren we, dat een kind, dat doof wordt beneden een zekere leeftijd, welke, zoals de praktijk heeft geleerd, op ongeveer 10 jaar kan worden gesteld, de spraak spoedig verliest, als er geen deskundige hulp wordt ingeroepen.

Wat de definitie niet duidelijk uitspreekt, en wat toch van het grootste gewicht is, is het feit, dat de doofstomme niet onze woordentaal verwerft; hoe zou hij ook? En juist de taal is nodig voor de geestelijke ontwikkeling, die niet gemist kan worden, wil men in de maatschappij worden opgenomen. Daarbij komt de gehele abnormale sociale verhouding, die voor het kind tegenover zijn omgeving ontstaat. De kleuter wil zich uiten, maar mist het contactmiddel daartoe. Ook geen begrijpen is er van wat de hem omringende mensen tot hem zeggen. Dat geeft begrijpelijkerwijs een botsen, een wijken van elkaar in plaats van een tot elkaar komen en een ingroei van het kind in wat dan nog de maatschappij voor hem uitmaakt. Driftbuien zijn in die tijd niet zeldzaam en een machtig middel daartegen, de

menselijke stem, heeft geen vat op het gehoorloze kind. Verwenning, begrijpelijk, maar niet te verdedigen, komt daar nog al te vaak bij. De horende medemensen, die de doofstommen beschouwen als „ongelukkige stakkers" en daarmee in overeenstemming handelen, bewijzen hun hiermee geen dienst.

Van groot belang is het daarom, dat de kleine doofstomme reeds op 3-jarige leeftijd op school komt. Hier komt hij in een omgeving, waar ieder gelijk is voor de wet, waar hij wordt begrepen en waar zijn geest zich kan ontplooiën. Ons eerste doel op de doofstommenschool is dan ook, door taal-onderwijs het nodige contact tot stand te brengen. Daarvoor wordt geen kunstmatige gebarentaal gebruikt, zoals nog dikwijls wordt gemeend, maar de woordentaal der horenden, doch in schriftelijke en later ook in mondelijke vorm. Tevens trachten we onze leerlingen op hoger sociaal plan te brengen, door hen te leren spreken. Door gemis aan zelfcontrole zal dit spreken nooit als dat van een horende kunnen worden, doch vele doofstommen leren, zich duidelijk door middel van de klankspraak te uiten. Dat dit van betekenis is voor de handhaving van hun zelfgevoel is duidelijk; ook, dat daardoor hun houding tegenover de gemeenschap een betere zal zijn.

Enkele punten, die bij de doofstommenopleiding van belang zijn, mogen hier volgen:

1. De kwestie internaat-externaat;
2. de vakopleiding;
3. de nazorg;
4. sport, jeugdbeweging, verenigingen van doofstommen.

Internaat-externaat.

Dat de twee oudste scholen van ons land beide internaten zijn, is geen toevalligheid. Het aantal doofstommen is zo klein, dat het oprichten van veel plaatselijke scholen niet mogelijk is. En in de tijd, voordat er gemakkelijke en snelle verbindingen bestonden, was men wel aangewezen op grote inrichtingen, waar de scholieren dag en nacht konden blijven. Nu nóg is het voor vele ouders bezwaarlijk, 's morgens het kind op school te brengen, dan naar huis te gaan en 's middags het weer te komen halen. Als we van de tramkosten afzien, dan blijft het duidelijk, wat dat halen en brengen betekent voor een moeder, die thuis nog een paar kleine kinderen heeft, die ze alleen moet laten. Dit is een praktisch bezwaar, dat tegen het externaat, de dagschool, kan worden aangevoerd. En toch blijkt het steeds te kunnen worden overwonnen.

Tal van voor- en nadelen zowel van internaat als dagschool zijn aan te voeren; ik zal er slechts enkele noemen.

In het internaat hebben de kinderen een geregeld leven, goede voeding,

zaakkundige leiding en toezicht, ook buiten de schooluren; allemaal zaken, die voor de dagschool wel kunnen, doch niet steeds zullen gelden. Niet alle ouders leven onder omstandigheden, die een goede lichamelijke en geestelijke verzorging van hun kinderen waarborgen. Inderdaad komt het voor, dat een doofstom kind niet de voeding, kleding, enz., alsook de opvoeding krijgt, welke het behoeft. Voor zulke kinderen zou een internaat een uitkomst kunnen zijn. Maar een reden om alle doofstommen in een gesloten instituut onder te brengen kan dat toch niet zijn.

En de kosthuizen? Zijn er daarvan een voldoende aantal te vinden, die aan redelijke eisen voldoen? In plaatsen als Amsterdam en Rotterdam, waar de dagscholen zijn gevestigd, is dat zeker het geval. Is de doofstomme bij eigen ouders of in een kosthuis, dan bestaat meer kans op een vrije verhouding tot de maatschappij, op een betere houding tegenover die maatschappij tevens. Ik mag hier een deel overnemen van het prae-advies, dat Dr. Nanninga-Boon uitbracht op het in Oct. 1938 gehouden kleutercongres. Zie: Tijdschrift voor sociale geneeskunde van Dec. '38.

„Het spreekt welhaast vanzelf, dat de daardoor aangerichte schade (n.l. door het kind op jonge leeftijd uit het eigen gezin te halen. v.d.V.) des te kleiner zal zijn, naarmate men ook na de verplaatsing de verhoudingen van het natuurlijk milieu zo dicht mogelijk benadert en dat zal zijn, wanneer men het kind kan plaatsen in een gezin met horende kinderen. Dat is de meest ideale vervanging. Er kan m.i. niet genoeg op worden gewezen, hoe noodzakelijk het is, dat het kind blijft in de horende maatschappij, d.w.z. in zijn maatschappij: tussen horende kinderen. . . . De meeste volwassenen zijn geremd in hun uitingen ten opzichte van het dove kind door het besef, dat het kind hen toch niet kan horen. Horende kinderen worden hierdoor niet gedeerd. Zij kwetteren als vogels om zich zelf te uiten en vormen daardoor de natuurlijke bron voor vergelijking en studie, die het dove kind nodig heeft om met begrip en kennis zijn plaats in de maatschappij in te nemen en te handhaven.”

In de familie is het kind geplaast in een bipolair veld van invloeden, waarvan de vader en de moeder de twee polen zijn. De moeder zet de gevoeligheid aan, de verbeelding, de intuïtie; zij levert het fundament voor de moraal, opent de toegang tot het religieuze leven. De vader bevordert de zin voor waarneming van de buitenwereld, hij wekt allerlei energien op, hij symboliseert de autoriteit, die verdedigt en onderdrukt. Onder invloed hiervan wordt het wilsleven gesterkt, de intelligentie gevormd en de weg voorbereid naar natuur, maatschappij en staat. Stoornissen in deze verhoudingen zullen een sterke invloed op de karakterontwikkeling hebben.

Kort gezegd heeft het kind dus nodig een man en een vrouw, waarmee het zich verbonden weet en waarnaar het zich vormt. In dit opzicht moet

het internaat, waar toch altijd massaopvoeding bestaat, achter staan bij een gezin, zij het ook een ander dan het ouderlijke.

Voor de kwestie coeducatie geldt hetzelfde. De sexen zijn op elkaar aangewezen en leren elkaar kennen, waarderen en respecteren in de natuurlijke en dagelijkse omgang met elkaar. Hun onderlinge verhouding zal daardoor sterk in gunstige zin worden beïnvloed en wie betwijfelt nog de waarde daarvan voor het zedelijke en maatschappelijke leven? Dat ook hier het externaat een pré heeft, valt dunkt mij moeilijk te ontkennen.

Maar ook niet te loochenen is het feit, dat de instituten al het mogelijke doen, om zich aan te passen aan de eisen, die moderne inzichten stellen. De sport, om maar iets te noemen, biedt mogelijkheden tot contact met horende leeftijdsgenoten, die niet ongebruikt worden gelaten. Maar nog eens, de dagschool verkeert in dit opzicht nu eenmaal in gunstiger omstandigheden.

Kort samengevat dus: Evenals alle mensen moeten de doofstommen een juiste sociale houding leren aan de gemeenschap zelf, zoals men zwemmen slechts in het water leert.

De vakopleiding.

Het doel van de doofstommenscholen reikt verder, dan dat der lagere school. Wij mogen niet tevreden zijn met het geven van onderwijs aan onze leerlingen, maar we moeten ervoor zorgen, dat zij dadelijk na het verlaten der school, of na een korte speciale opleiding in hun onderhoud kunnen voorzien. Wij zullen ons dus met de kwestie der vakopleiding bezig moeten houden. Dan zal een der eerste vragen, die we moeten beantwoorden, de volgende zijn: Voor welke beroepen is de doofstomme geschikt en voor welke niet? Want het is duidelijk, dat de keuze voor hem beperkter is, dan voor het volzinnige kind. Het ontbrekende gehoor is oorzaak, dat vakken en beroepen, die geheel op het gehoor berusten, niet kunnen worden uitgeoefend: musicus, pianostemmer of telefonist kan de doofstomme nooit worden. Maar ook als het horen minder betekenis heeft bij de uitoefening van een beroep, zijn er moeilijkheden. Denk b.v. aan het vak van timmerman. Het werk zelf kan de doofstomme natuurlijk verrichten, doch de baas kan hem niet voor een karweitje naar een klant sturen. Zijn omgang daarmee is niet zo vlot als die van zijn horende collega en dat roept bij velen een stemming op, die de klandizie van den patroon niet ten goede komt. U begrijpt het wel: „Nee, ga maar niet naar Die en Die, want dan komt zijn doofstomme knecht weer en dat is zo lastig”.

Bij het bouwen van een huis kan de dove knecht niet even vanaf de steiger worden toegeroepen, maar men moet naar hem toe gaan en hem de boodschap of opdracht schriftelijk dan wel mondeling medelen. En dat kost tijd, zodat de baas de doofstomme een te dure knecht vindt en hem niet

aanneemt of hem het eerst ontslaat. Verder zijn er ook gevaren voor de doofstommen zelf. Ze zullen b.v. een dakpan, die met geraas naar beneden komt, niet horen en hem niet kunnen ontwijken, terwijl ze evenmin het waarschuwend geroep van hun medearbeiders vernemen.

Het is dus hier niet zo zeer de te verrichten arbeid zelf, die een doofstomme voor een beroep ongeschikt maakt als wel de omstandigheden, waaronder ze moet worden gedaan. Voor de meisjes is in dit opzicht het dienstbode-zijn weinig aan te bevelen. Ze horen niet de bel, niet de fluiten- de ketel, waarin het water staat te koken en waaronder gas en geld wordt vermorst. Ze horen ook niet mevrouw, die vanuit een andere kamer belt of roept.

Echter dient hier ook voor overdrijving worden gewaakt. De dove kan toch dikwijls door zijn meerdere opmerkzaamheid en zijn scherper ontwikkelde tast- en vibratiezin het ontbreken van het gehoor voor een belangrijk deel vervangen. Zo vertelt de heer Sluizer van zijn pogingen om doofstomme jongens bij het diamantvak geplaatst te krijgen. Enkele directeurs van slijperijen maakten bezwaar, omdat ze beweerden, dat de electrisch gedreven machines een gevaar opleverden voor dove. Als er een storing in de stroom of een gebrek in de motor zou komen, zouden de horenden door het ongewone lawaai worden gewaarschuwd en het naderende gevaar bemerken. Doch bij een tiental elders werkzame doofstomme slijpers bleek echter, dat die gevaren denkbeeldig waren, omdat ze steeds elke afwijking van het gewone onmiddellijk bemerkten door de gewijzigde trillingen.

Hetzelfde werd in het confectie-bedrijf ondervonden. Op de Amsterdamse school werden toen twee electrisch gedreven naaimachines in gebruik genomen en van ongelukken is nooit sprake geweest evenmin als bij de electrische zaag-, schuur- en draaibank in het handenarbeidlokaal.

Wel moet men er rekening mee houden, dat vele doofstommen geen normaal functionerend evenwichtsorgaan bezitten. Dit orgaan zetelt in het inwendig oor, zodat bij gehele of gedeeltelijke verwoesting daarvan, ook het evenwichtszintuig is aangetast. Bij vakken, waarbij moet worden geklommen, ik denk aan metselaar, leidekker, enz., kan dat gevaar opleveren, niet slechts voor den doofstomme zelf, ook voor zijn medearbeiders en het passerend publiek.

Verder mag men in het algemeen geen vakken kiezen, waarbij koopmans talent of veel wetenschappelijke kennis nodig is. Bij het koopmanspelen is een mondelinge slagvaardigheid en snel begrijpen nodig, wat ook voor den knapsten doofstomme technisch onbereikbaar is. En al kennen we voorbeelden van uitzonderlijk begaafde en ontwikkelde doofstommen, gewoonlijk gaat hun ontwikkeling die van het lagere-school-kind niet te boven.

Ik noemde u beroepen, waarvoor een doofstomme minder geschikt is. U zult met recht vragen, waartoe hij dan wel kan worden opgeleid en hoe dat geschiedt. Welnu, vakken, waarbij in belangrijke mate sprake is van routinewerk, waarbij lange uitleggingen dus kunnen worden vermeden, die zijn zeer geschikt voor een doofstomme. En daarin behoeft hij helemaal niet onvolwaardig te zijn. Integendeel gebeurt het meermalen, dat de dove, omdat hij niet wordt afgeleid door gesprekken e.d., met veel aandacht en energie z'n werk doet en daarin zeer wordt gewaardeerd. Van het grootste belang is dus, dat zorgvuldig wordt gezocht naar geschikte arbeid.

Vakken als kleermaker, meubelmaker, letterzetter, boekbinder, zeilmaker, mandenmaker, tuinder, e.d. zijn voor de mannelijke doofstommen zeer aan te bevelen. En ook op fabrieken van verschillende aard is voor hen wel werk, dat ze baas kunnen. Daarover straks meer.

Voor de meisjes is een eerste vereiste, dat ze, met het oog op een eventueel later huwelijk, voor de huishouding worden opgeleid. Dat gebeurt dan ook in meerdere of mindere mate aan alle vijf Nederlandse scholen. Bovendien wordt er rekening mee gehouden, dat, wanneer ze een beroep zullen uitoefenen, dit meestal vaardigheid in het handwerken vereist. Het aantal uren, aan dit onderwijs besteed, varieert in de Amsterdamse school, waarover ik het best kan oordelen, van twee uur per week in de eerste klas, tot vijf in de hoogste leerjaren. Bovendien ontvangen de leerlingen vanaf hun komst op school, dat is grotendeels op 3 à 4 jarige leeftijd, handenarbeidlessen van allerlei soort: naaien, prikken, knippen, rietvlechten, papier-klei-kartonarbeid. Tevens krijgen de oudere meisjes des Zaterdagsochtends les in koken, wasbehandeling e.d. aan een huishoudschool. Aan de andere doofstommenscholen bestaat een dergelijke opleiding.

En dan? Wel, bij het verlaten der school, op 15 à 16-jarige leeftijd — de cursus duurt 10 jaar — gaan de meisjes natuurlijk verschillende kanten op. Sommigen volgen nog lessen aan een industrieschool voor opleiding tot costuumnaaister o.i.d., anderen gaan op een particulier atelier, om reeds wat te verdienen en toch zich verder te bekwamen. Er komen er terecht op grote ateliers als Gerzon, C. en A., waar ze mee aan de band werken. Een ander deel komt thuis in de huishouding en nog een andere groep vindt een plaatsje in de linnenkamers van gestichten en ziekenhuizen. Als regel bevallen ze daar uitstekend met hun flinke basis van op school genoten handwerkopleiding. Dan gingen enige jaren geleden, toen er meer geld voor luxe werd uitgegeven dan tegenwoordig, nog wel meisjes via kunstnijverheidsscholen „in de kunst”. Op het ogenblik levert dat niet veel meer op.

Voor de jongens is de vakopleiding aan de Nederlandse doofstommenscholen geheel verschillend. De internaten houden de vakopleiding voor

een groot deel binnen de school. De vakken, die er worden onderwezen zijn meestal: kleermaker, schoenmaker, meubelmaker, letterzetter en boekbinder. Het spreekt vanzelf, dat het aantal onderwezen vakken daar beperkt moet zijn. Want voor elk vak moeten er opleiders en werkplaatsen zijn.

Dit heeft aan de ene kant bezwaren. Meer nog dan voor de horenden dient de beroepskeus voor de doofstommen zo goe' mogelijk te zijn. Het mag niet voorkomen, dat van beroep moet worden veranderd, omdat de keuze verkeerd was, want bij een doofstomme is het overgaan in een ander beroep veel lastiger, daar het zoveel moeilijker is, voor hem opnieuw een geschikt leermeester te vinden. Daarbij komt, dat hij gewoonlijk later dan de normale in het beroep treedt en hij dus bij beroepsverandering op te late leeftijd tot geld verdienen komt. Vooral dient ervoor te worden gewaakt, dat de beroepsverandering niet het gevolg is van lichamelijke ongeschiktheid voor het gekozen vak. Bij een vroeger gehouden enquête bleek, dat van de kleermakers in 25% der gevallen als oorzaak van beroepsverandering werd opgegeven: gezichtszwakte. Dat moet worden voorkomen, want de dove moet zuinig zijn op zijn ogen; zij zijn immers meten z'n oren! — Door de grote beperking van het aantal vakken in het internaat, komt beroepsverandering daar veel voor. Nu is dit voor een deel schijn. Want jongens, die voorbestemd zijn, om later bij vader in het boerenbedrijf b.v. te komen, leren toch een vak op school, zodat het lijkt, dat ze van beroep zijn veranderd. Maar integendeel kunnen ze een vak als meubelmaken op een boerderij wat goed toepassen; en bovendien hebben ze leren werken, arbeid leren waarderen en verschillende inzichten verregen. Verder is men op de internaten ook overgegaan tot opleiding buiten de school; in Groningen bij de rijwielfabriek van Fongers b.v.

Te Amsterdam volgt men het volgende systeem: Op school worden veel handenarbeidlessen gegeven, ook lijntekenen. Na de schooljaren volgt vakopleiding in een bedrijf of op een vakschool voor horenden. Een bezwaar kan zijn, de leeftijd, waarop de jongens dan in het vak werkzaam worden: bij het verlaten van het internaat zijn ze al halfwas! Niet te onderschatten voordelen zijn: 1. de grotere keus van beroepen, 2. de opleiding tussen horenden, tussen hun latere medearbeiders dus, die hen eerst moeten leren waarderen. En daarvoor bestaat op de vakscholen wel gelegenheid. Want door hun iets oudere leeftijd (hun daardoor meerdere kracht dwingt ook respect af) en hun grote vooroefening, slaan ze dikwijls een goed figuur. Rotterdam laat het vakonderwijs geven bij patroons in de stad, terwijl de jongens nog op school gaan. Die opleiders krijgen daarvoor een vergoeding van de school. Op de A.V.O.-film kan men doofstomme banketbakkers, enz. in opleiding zien.

N a z o r g.

Maar, al zijn onze doofstommen onder de hand meesters in hun vak geworden, een plaats in de maatschappij hebben ze nog niet. En het veroveren ervan gaat niet zo eenvoudig ook. „Wordt gevraagd een kleermakersknecht". Aanmelding volgt. „Wat? doofstom? Nee hoor, mij te lastig". Dat is nog een veel voorkomend geval, gevolg van onbekendheid met de capaciteiten van de doofstommen of van gemakzucht.

Men zal zich afvragen, of er niet een algemeen lichaam bestaat, dat zich met de nazorg bemoeit. En men denkt misschien aan de landen, die na de wereldoorlog hun invaliden te hulp kwamen door het uitvaardigen van wetten, waarbij de industriëlen werden gedwongen, een zeker percentage van deze ongelukkigen te plaatsen bij voorkomende vacatures. In Duitsland werd in 1924 een wettelijke verordening aangenomen, inzake „Fürsorgepflicht" voor de doofstommen, waardoor dezen ook konden profiteren van de regeling voor de oorlogsinvaliden. Hier te lande bestaat zoiets niet. Zelfs worden onze leerlingen bij rijk en gemeente veelal afgekeurd om hun doofzijn, terwijl er toch afdelingen zijn, waar voor hun wel geschikt werk voorhanden is; ik noem slechts de meubelmakers en de tuinders. Naar mij ter ore kwam, bestaat het voornemen, hier en daar een proef te nemen.

De nazorg was en is nog gedeeltelijk in handen van de scholen zelf, waar de directeuren ermee zijn belast. Ook zorgen natuurlijk sommige ouders zelf voor werk, hetzij in eigen bedrijf of ergens anders. Meer georganiseerd geschiedt het op het ogenblik door een daartoe aangesteld ambtenaar in samenwerking met A.V.O. en het Arbeidsbureau voor doofstommen, dat sinds 1934 bestaat. Aan het overzicht over het eerste jaar (van de hand van den heer Detiger) ontleen ik het volgende:

„Evenals voor de blinden is ook ten aanzien van de doofstommen de eerste poging gedaan bij de N.V. Philips, omdat de Directie tegenover het Bestuur der A.V.O. een algemene bereidverklaring had afgelegd, om een proef te nemen met het tewerkstellen van onvolwaardigen. Het is bij nader onderzoek gebleken, dat zonder eenig bezwaar doofstommen bij de fabricatie van massaonderdelen werkzaam kunnen zijn.

In Januari 1934 werd met 2 doofstommen, resp. 19 en 25 jaar oud, een proef genomen. Aanvankelijk opperden de volwaardige medearbeiders, eenige bezwaren, omdat doofstommen in ploegverband werkend, wegens hun ongeschooldheid niet in staat blijken met het gewenste tempo mede te komen. Bovendien zou het hun moeilijk vallen, de juiste werkmethode te vatten, ook al omdat de volwaardige werkman niet zou weten op welke wijze de doofstommen moeten worden onderricht. Eenige weken proef hebben aangetoond

dat deze twee doofstommen vlugge en goede werkers zijn, die aan de boor- en fraismachine in prestaties niet onder doen voor een volwaardige. Hun productie bedraagt zelfs meer, zoodat zij thans worden beschouwd als volwaardige stukwerkers die in groepsverband met de volwaardigen dezen eerder tot steun, dan tot last zijn. Hun loon is gelijk aan dat der volwaardigen. Hun stukpremie is continu 35%, dit is 7% hooger dan die van den volwaardigen werkmán".

Dit was een bemoedigend begin en het werk werd voortgezet in contact o.a. met de Bata fabrieken, Wiltons Machinefabriek, Karel I-, Willem II-sigarenfabrieken, textielfabrieken, enz. Bij de scheepsbouw worden ze bij voorkeur tewerk gesteld daar, waar horenden als beroepsziekte doofheid oplopen, dit is als klinker, bikker en koker.

Er is nog een kant van het doofstommenwezen, die besproken moet worden. Een doofstomme wordt door zijn gebrek, ik wil niet zeggen verhinderd, maar toch zeer zeker belemmerd, in zijn normale ontwikkeling tot gave persoonlijkheid. Komt zo'n afwijkende persoonlijkheid na zijn schooljaren op een dorp, dan moet hij zich daar, met minder aanpassingsvermogen gewapend, invoegen in een voor hem grotendeels onbekend milieu. Hij kent zijn kornuiten niet vanaf de schoolbanken, zoals de anderen; de normalen kennen niet zijn moeilijkheden en hebben ook geen behoefte aan zijn gezelschap. Wordt hij wel in de kring opgenomen, dan ontgaat hem zoveel, dat wordt gezegd, — naast hem, achter hem, met het gezicht van hem afgewend — zodat hij niet kan aflezen, hetgeen bij donker worden helemaal onmogelijk is. Zang en muziek, hij staat er buiten. Het is duidelijk, hoeveel gevaar voor vereenzaming hier bestaat. Geen wonder dan ook, dat de doofstommen het liefst in de steden wonen en zich daar hebben aaneengesloten tot diverse verenigingen. Een centraal orgaan „Andor" bestaat naast verschillende blaadjes, die van de scholen uitgaan en die het contact met oud-leerlingen onderhouden.

Behalve die „gezelligheidsverenigingen" zijn er andere, die ten doel hebben ondersteuning van behoeftige doofstommen. Het „Guyotfonds" is daarvan de bekendste en belangrijkste.

Ook vindt men allerwegen sportverenigingen voor doofstommen. Ze voetballen, zwemmen, schaken en houden zelfs internationale Dovensportspelen in elk Olympiadejaar. Alle voor- en nadelen aan het sportwezen verbonden, gelden voor ook de doofstommen. Maar voor hen is het van groot belang een bezigheid te hebben, die hen zeker ook voor geestelijke afstomping behoedt; dat zij iets hebben, waarmee hun gedachten bezig kunnen zijn en dat zij, die gauwer dan horenden zijn geneigd tot het botvieren van lusten, van de straat en uit het café worden gehouden.

Mede daarom wordt er reeds op de scholen aan padvinderij gedaan.

Bij voorkeur zouden wij onze leerlingen tussen de horenden plaatsen en dat gebeurt ook wel. Niet altijd houden onze kinderen dat vol. Van een mijner oud-leerlingen bemerkte ik, dat hij niet meer bij een jeugdgroep voor horenden was. Toen naar de reden van zijn bedanken werd gevraagd, was het antwoord; dat er altijd werd gezongen en dat hij dat niet prettig vond. Nu is hij al jaren bij de Doven-sportvereniging en daar voelt hij zich thuis.

Genoemd moeten worden de bijeenkomsten voor oud-leerlingen, die op gezette tijden aan de scholen worden gehouden en waaraan door een belangrijk deel van hen, van heinde en ver, wordt deelgenomen. En ten slotte het asyl voor volwassen doofstommen te St. Mich. Gestel. In dat instituut wonen enige tientallen oudere doofstommen, die grotendeels zich in de maatschappij niet zouden kunnen handhaven. Ze voelen zich in de inrichting thuis en vinden er voor hen geschikt werk. Dat dit mogelijk is, zult u inzien, als ge weet, dat het hele internaat herbergt de meisjesschool, de jongensschool met hun werkplaatsen en al het personeel, dat er voor nodig is; verder het asyl, tezamen 5 à 600 inwoners. Dat hier heel wat werk, ook eenvoudig, is te doen, spreekt vanzelf. En is het niet een sociaal belang — en dat niet alléén — dat juist deze mensen nu ook in hun eigen onderhoud kunnen voorzien? Het zou wenselijk zijn, dat ook voor de niet-Katholieken een dergelijke inrichting er kwam, maar

S a m e n v a t t i n g:

1. Doofstomme kinderen behoren op 3-jarige leeftijd naar een speciaal voor hen ingerichte school te worden gezonden.
 2. Daar wordt door doelmatig onderwijs gezorgd voor geestelijke ontplooiing, die een eerste vereiste is voor het ingroeien in de gemeenschap.
 3. Beroepskeuze en vakopleiding dienen met bijzondere zorg te geschieden.
 4. Nazorg is nodig voor het plaatsen van doofstommen in een werkkring.
 5. Bij doelmatige tewerkstelling kan de doofstomme volwaardige arbeidsprestaties leveren.
 6. Zorg voor niet-maatschappij-rijpe oudere doofstommen is mede een sociaal belang.
-

Onderwijs-Vernieuwing

door A. H. GERHARD.

Dit onderwerp, waaraan een tweedaags Congres was gewijd en dateen der hoofdpunten vormde van het Congres voor Kinderbescherming, trok beide kernen de belangstelling van een verrassend groot gehoor en lokte telkens een levendige discussie uit. De grote betekenis, die m.i. aan het feit dier belangstelling mag gehecht worden, noopte mij tot het maken van enige kanttekeningen nopens opzet en werkmethoden dezer congressen.

Eigenlijk kan ik ze samenvatten in deze ene, onvriendelijk klinkende opmerking, dat de behandeling van dit onderwerp op een algemeen Congres mij veel te vroeg toescheen.

Reeds de term onderwijs-vernieuwing werkt verwarrend.

Zo ergens en ooit dan ware 't hier nodig een nauwkeurige uiteenzetting van de inhoud van het begrip aan een behandeling vooraf te laten gaan: een uiteenzetting, die men pas in de rust van het eigen studeervertrek goed op zich kan laten inwerken.

Daarna kunnen referenten en hoorders elkander in een Congres op een beiderzijds bekend denkerrein ontmoeten, waar alleen een goede discussie te verwachten is. De noodzakelijkheid van verhelderende toelichting geldt zowel het woord onderwijs als het woord vernieuwing.

Het eerste staat misschien niet zo sterk meer als vroeger tegenover opvoeding, toch doet het, vooral in dit verband, nog te veel denken aan het befaamde „aanleren van gepaste en nuttige kundigheden" en de daarvoor te volgen methoden en er bij te gebruiken leermiddelen. Daarentegen bleek uit alle beschouwingen, die, men mag wel zeggen, ex Kathedra werden gehouden, dat overwegend het opvoedend karakter van alle onderwijs op de voorgrond is gesteld.

Als men nu bij het woord „onderwijs" nog voornamelijk aan het leerproces denkt, dan wekt de eis tot vernieuwing gemakkelijk de indruk van de verplichting tot een totale verandering, alsof men, ten einde te komen tot een afdoende „vernieuwing", beginnen moet met „tabula rasa" te maken met alles wat men tot nu toe gewend was in de school te doen.

Is het te verwonderen, dat deze indruk, al is hij naar de bedoelingen der wetenschappelijke „vernieuwers" onjuist, weerstand wekt in den practicus, die immers overtuigd is steeds er naar te streven zijn onderricht zo doeltreffend mogelijk te doen zijn en daarom altijd openstond voor wat hem als een duidelijke verbetering kon worden aangetoond?

Doch nu wordt ons voorgehouden, dat we veel meer aandacht moeten schenken aan de pedagogische betekenis van het werk in de school, niet alleen de karaktervorming der leerlingen doch ook ter bereiking van een goede gang in het leerproces.

We moeten de leerlingen leren zien en onderkennen in de grote verscheidenheid hunner psychische geaardheid en aanleg en de invloed welke

die hebben kan en moet op inhoud en methode van het door ons te geven onderricht.

Congresbehandeling dunkt mij daarom dus te vroeg, wijl men eerst in geschrift klaar en sterk gedetailleerd in concrete voorbeelden had moeten aangeven wat men vernieuwen wil ten aanzien van alle werkzaamheden en gedragingen in de school en waaróm men deze vernieuwing noodzakelijk vindt, d.w.z. op grond van welke psychologische-didactische overwegingen de als „verouderd" aan te zien handelingen niet voldoen.

Bovendien is uit de discussies wel gebleken welke grote rol uiterlijke omstandigheden spelen bij de beoordeling der mogelijkheid dan wel van de onmogelijkheid van gewenste vernieuwingen. In het laatste geval behoort men zelfs na te gaan of er een vruchtbaar streven denkbaar is „to make the best of it".

M.i. is het dus te hopen, dat een levendige schriftelijke gedachtenwisseling moge volgen, die verhelderend kan werken ten behoeve van de onmisbare volgende congressen.

Daarbij sluit zich een tweede opmerking aan. Het program leek mij veel te overladen. Er was stof voor ten minste drie Congressen, waardoor de bijeenkomst wel heel sterke overeenkomst kreeg met de ijverig bestreden „luisterschool".

Van een eigenlijk debat kon dan ook geen sprake zijn.

Ik ben wel is waar geenszins van mening, dat er op een redevoering al tijd een debat behoort te volgen. Zeker niet bijv. als zij slechts de erkende strekking heeft om licht te verspreiden over moeilijke onderwerpen en zij dus stof biedt voor en de weg wijst tot verdere studie.

Maar 't wordt een ander geval, als men beproeven wil een groot gehoor tot de erkenning der deugdelijkheid van bepaalde inzichten te brengen, als men dus propaganda beoogt. Dan is ruime gelegenheid tot debat onmisbaar.

Niet in 't minst in het belang der verkondigers zelf van nieuwe ideeën. Laat mij een vergelijking wagen met een ons vertrouwd beeld: de referenten als onderwijzers, het gehoor als de klasse-leerlingen.

Dan zijn we het er stellig over eens, dat de onderwijzer, die uiteraard gelooft volkomen duidelijk te hebben uiteengezet wat hij van zijn onderwerp weet en denkt, voor alles nodig heeft te ervaren, hoe de leerlingen het gehoorde hebben verwerkt, wat blijken kan uit de wijze, waarop zij er op reageren.

Juist zij, die we gaarne als onze voorlichters zien en erkennen, kunnen uit een zo min mogelijk belemmerd debat afleiden in hoeverre ze in hun docentschap geslaagd zijn of wat er nog aan ontbreekt. Zo alleen geloof ik, kan men gaandeweg komen tot de vervulling der spreekwoordelijke voorwaarde pour bien discuter.

De Beginselverklaring der Openbare School

door D. L. DAALDER.

Mag ik, om misverstanden te voorkomen, nog een klein gedeelte der I kolommen van „Volksontwikkeling” opeisen naar aanleiding van de beschouwingen, door Prof. Kohnstamm in No. 7 gepubliceerd? Mijn opmerkingen zijn bedoeld als toelichting en niet als bestrijding.

Op pag. 205 trekt de schrijver uit mijn artikel „Wezen en toekomst der openbare school” de conclusie, dat ik „de Christelijke en maatschappelijke deugden” uit de onderwijswet verwijderd zou willen zien. Niets is minder waar dan dat. Met nadruk heb ik in dat artikel vastgesteld, dat de „beginselverklaring der openbare school in wezen „christelijk” dient te zijn „omdat een belangrijk deel van haar ouders een of andere schakering van het christendom aanhangt, terwijl de meeste anderen, vaak zonder het zelf te vermoeden, nog sterk door de christelijke traditie worden beheerst”. En er is mij alles aan gelegen, dat dit in de onderwijswet zeer duidelijk wordt geconstateerd met handhaving van de term „christelijke deugden”. Dit sluit echter niet in, dat de „beginselverklaring”, die bedoeld is voor dagelijks gebruik bij de propaganda voor het openbaar (d.i. „neutraal” = objectief) onderwijs, met even grote stelligheid deze term als vlag dient te voeren. Het is nl. voor ieder, die geen vreemde is in de kringen van bepaalde voorstanders der openbare school en met name in die van de meeste „bewuste arbeiders”, volkomen duidelijk, dat men er geladen is met een „anti-christelijk” complex. De oorzaak daarvan ligt voor de hand: enerzijds is men er sterk beïnvloed door vulgair-marxistische, materialistische of positivistische ideeën, anderzijds constateert men, dat in de loop der historie en tot op deze dag de term „christelijk” maar al te vaak gevoerd wordt als vlag, die de lading niet dekt — van „broederschap” komt in de sociale verhoudingen praktisch niet veel terecht, ook niet in een samenleving, die zich op Christus beroept.

Vaak is men daardoor zó verbitterd, dat de termen „christendom” en „huichelarij” worden geïdentificeerd. Men wijst er niet af „de ethische uitwerking” van het christendom, waarover Prof. Kohnstamm spreekt op blz. 208. Men aanvaardt er zonder schroom „de broederschap aller mensen, onafhankelijk van ras, natie, geloof, ontwikkeling, rang of stand”, men is er niet bang voor „kameraadschap, verantwoordelijkheidsgevoel, verdraagzaamheid en zelfbeheersing bij het dienen der gemeenschap”, maar men wantrouwt er ieder, die dit alles uit „het christendom” afleidt of er het etiket „christelijk” aan hecht, zelfs dan, als men bereid is, de majesteit van Christus te erkennen. Het is aan de „christenen”, te onderzoeken, in hoeverre zij zich schuldig voelen aan dit „gruwelijk misverstand”.

Maar hij, die zich tot taak stelt, deze lagen der bevolking voor het christendom te winnen, heeft met dit feit rekening te houden. Hij kan tot

de conclusie komen, dat het alleen mogelijk is het evangelie aan alle creaturen te prediken met (voorlopige) vermindering van alle termen, die tot afweer kunnen leiden. Deze overweging bracht mij er toe, een „beginselverklaring” voor de openbare school op te stellen, waarin de woorden „christelijk” en „christendom” niet voorkomen en waarin noch over God, noch over godsdienst wordt gesproken. Niet omdat deze begrippen voor mijzelf geen inhoud hebben en ik mij wens te baseren op de levensbeschouwing der Franse revolutie, zoals een „christelijk” dagblad meende te mogen vaststellen, maar uitsluitend omdat ik geen andere mogelijkheden zie om de wankelende bruggen niet te doen breken, die „de grote ontmoeting” vooronderstelt.

Mogelijk is dit een dwaling mijnerzijds. Tot nu toe ben ik niet van de onjuistheid van mijn „taktiek” overtuigd.

Feiten en Pogingen

JEUGDBEWEGING

EEN PLEIDOOI VOOR DE JEUGDBEWEGING ALS MAATSCHAPPELIJK INSTITUUT.

Onder de titel „De Nieuwe Jeugd en de Nieuwe Jeugdbeweging” is in het R.K.-leidersorgaan een interessant artikel opgenomen.

Nadat de schrijver er van geconstateerd heeft, dat de jeugd van nu zich voor een goed deel heeft overgegeven aan de stemming van volkomen indifferentisme, pleit hij voor verandering in de vrije jeugdvorming. Verandering die reeds ten dele vanuit de jeugd zelf is gekomen, en waarvan de noodzaak door vele jeugdleiders wordt ingezien, maar die nog niet over de gehele linie is doorgevoerd.

Omdat de „nieuwe” jeugd over het algemeen haar eigen gebrekkigheid kent, wil ze bewust stemmen op een werkelijk leidende instantie. Ze wil volgbaar zijn, maar dan ook werkelijk geleid worden. Op dit moment nu, zegt de schrijver, krijgen de jeugdleiders de toekomst in handen, op dit moment kan de jeugdbeweging (wij zouden liever van vrije

jeugdvorming spreken W.K.-H.), een grootste vernieuwing ondergaan.

Deze vernieuwing kan echter eerst dan werkelijk kans van slagen hebben, als de vrije jeugdvorming geen dilettantisme meer is, maar een maatschappelijk instituut wordt, „minstens even onafwendbaar als de school.” „Een volk zonder scholen is voor ons begrip ondenkbaar. Een volk zonder jeugdbeweging zal het binnenkort ook worden, indien de jeugdbeweging haar tijd verstaat en zich weet in te schakelen in de structuurveranderingen van onze samenleving. Symptomen zijn er genoeg; allerwege groeit de belangstelling voor de vrije jeugdvorming, men gaat er mogelijkheden in vermoeden, die er ook ongetwijfeld in verborgen zijn, maar die nog maar niet voor de dag treden, zolang de „organisaties” niet buiten de „eigen” veilig — afgesloten lokaliteiten treden. Er is behoefte aan een nieuw sociaal werk- en vormingsplan voor de jeugd. Zal het nog zover komen, dat de regering noodgedwongen zelf de uitvoering van de plannen ter hand gaat nemen, omdat de organisaties, pratend en elkaar niets

gunnend, de tijd voorbij laten gaan?"

Schrijver noemt dan allerlei maatregelen op, die nu nodig zijn en gedaan zouden kunnen worden.

Juist het komen tot de daad zou de vrije jeugdvorming brengen in de nieuwe phase, zou haar de inschakeling geven in het volle werkelijke leven. Het initiatief zal het best van de jeugdverenigingen zelf uit kunnen gaan.

Jammer dat schr. daarop niet méér laat volgen dan dat het nu meer dan ooit tijd is om tot één nationale katholieke jeugdbeweging te komen. De vrije jeugdvorming geldt immers het gehele Nederlandse volk en dat is voor de grootste helft niet-katholiek! Als de vrije jeugdvorming in de „volle werkelijkheid" wil staan — en wij zijn het er mee eens dat dit noodzakelijk is geworden — dan zullen alle volksgroepen zich ook daarin moeten vinden. Katholieken zullen dan voortdurend con amore met Protestanten en andere anders-denkenenden moeten willen samenwerken. Vanzelfsprekend zal iedere groep zijn eigen geestelijk karakter dienen te bewaren, maar in die verscheidenheid zullen ze een werkelijke eenheid moeten vormen.

DE TAAK VAN DE VRIJZINNIGE JEUGDBEWEGING.

Naar aanleiding van een brief die bij de redactie van Groei (het V.C.J.B.-orgaan) is binnengekomen na de winterconferentie over het vredesvraagstuk, waarover wij in het vorige nummer van Volksontwikkeling iets opnamen, geeft een der secretarissen der V.C.J.C. in het Groei-nummer van 21 April een uitvoerige uiteenzetting over de taak der vrijzinnige jeugdbeweging inzake het vredesvraagstuk. Wij laten de kern der uiteenzetting, die o.i. duidelijk de principes der vrijz. prot. vrije jeugdvorming weergeeft, hier volgen.

„Wat is de taak der V.C.J.B. inzake het vredesvraagstuk?

Voor de Bond heb ik deze vraag be-

antwoord in mijn lezing op de conferentie. Kort samengevat luidde dat antwoord: werk binnen de mogelijkheden die je hebt mede aan de tot standkoming van de internationale rechtsorde. Vooral, versterk in eigen gelederen maar ook daarbuiten de zuiverheid van het rechtsbewustzijn. Als praktische weg wees ik de oprichting van een vredesinstituut binnen de V.C.J.B. (C?) aan.

Indien de bond deze taak niet aanvat en tot een redelijke ontplooiing heeft gebracht in de komende jaren mag hem eerst wat verweten worden.

Maar ik wil de vraag ook anders stellen: Wat is de taak van de V.C.J.B. inzake het vredesvraagstuk t.o.v. zijn leden?

Hij heeft zijn leden te helpen bij het vinden van een houding inzake de vragen van oorlog en vrede, hij heeft te zien van zijn leden dat zij aan deze vragen niet voorbij gaan en te zorgen, dat zij er niet aan kunnen voorbijgaan.

Hij heeft er voor te zorgen, dat de V.C.J.B.-er naar kracht en inzicht de vrede kan dienen en hij heeft een eerlijk verworven overtuiging te eerbiedigen en te steunen. Indien de V.C.J.B. in deze taak te kort schiet mag hem een verwijt gemaakt worden. Verwijten maken is echter makkelijker dan een moeilijke omvangrijke taak volbrengen. Laten we daarom maar in het midden laten of de V.C.J.B. hier te weinig gedaan heeft. Werk V.C.J.B.! Vervul deze taak met inspanning van alle krachten van leden, kringpatroons, besturen en H.B. Voor God zal het altijd te weinig zijn, wees daarom niet tevreden, maar verwijt elkaar niet.

De Bond mag echter nooit één houding als de V.C.J.B. houding opleggen, want het woord Vrijzinnig betekent nog altijd dat wij zoekende naar onze houding in het leven op grondslag van het Evangelie erkennen moeten, dat er verscheidenheid mogelijk is. En vooral als Jongeren Bond moet de V.C.J.B. weten dat een overtuiging groeien moet en dat niets zozeer de groei belemmert dan het stellen van een: zo is het en niet anders." W.K.-H.

EEN EIGEN TUINTJE! WIE WERKT ER MEE?

Een handleiding voor het inrichten en verzorgen van een eigen tuintje, door Aafje Fokker.

Voor velen kinderen is het bezit van een tuintje een grote wens. Niet altijd is het mogelijk, daaraan te voldoen, maar vaak ook wordt deze wens niet vervuld, omdat de ouders niet weten, hoe ze de kinderen zullen helpen bij dit ook voor hen onbekende werk. „Een eigen Tuintje" biedt uitkomst. Aan de hand van de vele raadgevingen en het kalendertje achterin met werkzaamheden voor elke maand van het jaar kan het kind zelf aan de slag gaan.

Het werk in zijn tuintje zal het leren, dat er dagelijkse zorg en veel geduld nodig is, om het wonder van het zaad dat tot een bloeiende plant wordt, te aanschouwen. Eigenschappen als geduld, zin voor orde en regamaat, oorzakenvermoeden, zuilen van het kind worden gevraagd, en zullen er door worden versterkt. Een feit van niet te onderschatten betekenis! Prijs 50 ct, in linnen band 60 ct meer.

HANDWERKMODELLEN,

verzameld door Jo Boer en Willy Kuin-Harttorff, met tekeningen van Marie de Haas.

Dit boekje bevat een omschrijving van een aantal aardige, eenvoudige handwerkmodellen; op de linker-bladzijden de plaatjes en rechts daarnaast de tekst. Prijs 35 ct.

NIEUWE SPELEN,

verzameld door E. M. van Duffelen.

Een reeks spelletjes om binnenshuis of in de open lucht te worden uitgevoerd. Prijs 35 ct.

LEERWERK,

door J. Sonnehorn, met vele illustraties.

Een handleiding voor het bewerken van leder, met een aantal tekeningen van instrumenten, versieringen en enkele eenvoudige voorwerpen. Prijs 35 ct.

VROEG TOT GOD,

door Hilbrandt Boschma. „Religieuze Vorming" nr 4.

Vele ouders, onderwijzers, Zondagschoolonderwijzers, ja zelfs ook wel predikanten, die zich aan de godsdienstige opvoeding der jeugd toewijden, zullen wel dikwijls overvallen worden door twijfel, of ze daarbij wel op de goede weg zijn. „Want het geven van godsdienst-onderwijs is als het hanteren van een tweesnijdend zwaard: het kan net zo goed de verkeerde kant afsnijden als de goede."

De schr. wil niet, dat het godsdienst-onderwijs uitsluitend zal uitgaan van de bijbel, en het daarin geschetste verleden; met kracht komt hij er voor op, dat het onderwijs ook hierin aansluiting zal zoeken bij het om de leerling heenliggende levende heden. Wat echter niet wegneemt, dat ook bij hem de bijbel de hoofdschotel blijft.

Maar nu wijst hij de Moeder, die hem daarbij raad gevraagd heeft, op verschillende grote moeilijkheden, die zich daarbij voordoen, moeilijkheden „van opvoedkundige, van natuurkundige, van geschiedkundige en van wetenschappelijke aard". Hij wijst aan, hoe ontzettend veel er in dit opzicht door de opvoeder kan worden bedorven; hoe men de beste bedoelingen kan hebben om de kinderen „vroeg tot God" te leiden, terwijl men toch metterdaad het gevoel voor godsdienst en voor waarheid in de ziel der kinderen vermoordt.

Mochten allen, die zich met godsdienst-onderwijs bezigheuden, van de eenvoudige boeren-zondagschoolonderwijzers af tot de knapste predikant toe, dit boekje eens ter hand nemen, om zich ernstig af te vragen: Ben ik soms, met al mijn toewijding, ook bezig de zielen der kinderen van God en van de Waarheid te vervreemden? Prijs 50 ct, bij 50 en. 6 75 ct.

Vertrijgbaar in de boekhandel en bij:

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

PLANMATIGE LEIDING IN ONDERWIJS EN VOLKSONTWIKKELING en WERKLOOSHEID EN VOLKSOPVOEDING, door Prof. Dr. Ph. Kohnstamm.

„Sociaal-Paedagogische Voordrachten" nr 1-2

In de eerste voordracht zet de schrijver uiteen — in aansluiting aan gedachten door Prof. Karl Mannheim ontwikkeld — dat onze maatschappij in haar organisatie op allerlei gebied het stadium van het alleen op routine en traditie berustende handelen verlaten heeft; het stadium van het uitvindende denken is bereikt en op sommige terreinen begint het planmatige denken, d.w.z. het denken, waarbij het geheel wordt overzien, tot zijn recht te komen. In deze ontwikkeling komt het onderwijs nog zeer achteraan.

Schrijver illustreert dit aan een aantal didaktische problemen.

De tweede voordracht stelt zich een dubbel doel. Zij tracht vooreerst duidelijk te maken dat de huidige werkloosheid niet een voorbijgaand crisis-verschijnsel is, maar het symptoom van een structurele verandering in onze maatschappij, waardoor de vraag naar andere bezigheid den gedwongen manuele prestaties in een geheel ander licht komt te staan, dan waarin de arbeidsethiek der laatste eeuwen het gesteld heeft. Maar zelfs al bestond ons huidige werkloosheidsvraagstuk niet, dan heeft toch de arbeider er aan de lopende band — zoals schrijver met proeven van Wunderlich illustreert — een grote behoefte aan geestelijke vorming, omdat zijn arbeid zijn geest niet kan vallen. Schrijver laat nu zien hoe juist uit de behoeften van de werklozen cursussen het Instituut voor Individueel Onderwijs is geboren als een centraal lichaam dat de hulpmiddelen verzamelt, die dit probleem kunnen oplossen. Hij geeft een beschrijving van de werkwijze en de snelle opbloei van dit Instituut.

De prijs van dit deeltje is 90 cent.

Ter perse:

DE SOCIALE WAARDE VAN GEESTELIJKE VOLKSGEZONDHEID,

door Prof. Dr. E. A. D. E. Carp.

„Sociaal-Paedagogische Voordrachten" nr 3

PLEIDOOI VOOR EEN CHRISTELIJKE VOLKS-SCHOOL,

door J. Mulder, oud-hoofd ener openbare school.

„Vragen van Nu" nr 27.

In deze brochure houdt de schrijver, oud-hoofd ener school te 's-Gravenhage, een pleidooi voor een christelijke volkschool. De schrijver verwierpt de neutrale opvoeding. Hij is van mening, dat alleen een krachtige doorwerking van de christelijke beginselen de maatschappij kan redden. Zo sterk mogelijk moet bij het kind het egoïsme worden bestreden en dat kan alleen door 't meegevoel voor anderen zo krachtig mogelijk te ontwikkelen, door de daad. Prijs 25 cents.

KLEUTERWERKJES.

Werkjes voor kinderen van 3—9 jaar in het huisgezin, kinderclubjes, kleuterklasjes e.d., door A. A. Fokker en H. Piebenga, met tekeningen van M. Richter Uitdenbogaardt-Schouwenaar en A. A. Fokker. Voorwoord van S. van der Hoop, directrice van het Museum voor Ouders en Opvoeders te Rotterdam.

De bedoeling van dit boekje is, voorbeelden te geven met duidelijke beschrijvingen van eenvoudige en fleurige werkjes voor kleuters, die vooral ook thuis en vrijwel zelfstandig door de kinderen gemaakt kunnen worden. Het maken van de voorwerkjes kost niet te veel inspanning, zodat het werken eraan steeds een plezier blijft. Prijs ing. f 0.75, geb. f 1.25.

Abonnementen ook via de boekhandel

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

VOLKS ONTWIKKELING

176 3867

**MAANDBLAD UITGEGEVEN VOOR DE
MAATSCHAPPIJ TOT NUT VAN 'ALGEMEEN
ONDER REDACTIE VAN :**

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT Prof. R. CASIMIR, A. H. GERHARD,
Prof. Dr. J. H. GUNNING Wz., Dr. Ph. J. IDENBURG, Dr. K. F. PROOST,
G. VAN VEEN, J. HOVENS GREVE, Secretaris



Jan Nieuwenhuysen
1784

PER
JAAR
F 8.75

VAN GORCUM & COMP. N.V.
UITGEVERS ===== ASSEN

PER
NUMMER
F 0.75

INHOUD VAN AFLEVERING 9.

	Blds.
Volksontwikkeling en weerbaarheid, door J. W. Hoekstra	265
Wat de arbeiders in Amerika voor eigen ontwikkeling tot stand brengen, door E. C. Knappert	272
De spanning tussen oud en jong, door Hermien van der Heide	278
Is de jeugd de hoop of het gevaar der toekomst?, door W. H. Kuin-Harttorff	285
Het volk en zijn lectuur, door Th. Wink	288
Feiten en Pogingen	294
Jeugdbeweging	295



Het tijdschrift

VOLKSONTWIKKELING

is de beste Nederlandse bron voor ieder, die zich op het gebied van de problemen der Volksontwikkeling, van de bewaarschool tot de universiteit, binnen zowel als buiten de schoolmuren, op de hoogte wil stellen.



0248 4497

Volksontwikkeling en weerbaarheid

door J. W. HOEKSTRA.

Een der opmerkelijke verschijnselen die onder den drang der gebeurtenissen hebben plaats gegrepen, is de verplaatsing der belangstelling bij het krantenlezend publiek. Indien een enquête, bijv. voor 5 jaar gehouden over de vraag wat men in de krant leest, thans herhaald werd, zouden verscheidene rubrieken — wij noemen kamer- en gemeenteraadsverslagen, sociale wetgeving, waarschijnlijk ook kunst en zelfs loonkwesties — haar aantrekkingskracht grootendeels blijken verloren te hebben. De verklaring is dat het groote wereldgebeuren, dat zich in deze jaren meer en meer ontwikkeld heeft naar een erop of eronder, de aandacht heeft opgeëischt, hetgeen bij het onderzoek dan ook zou uitkomen in een veel vermeerderde belangstelling voor rubrieken als buitenlandsch nieuws en defensie. De omkeer voltrok zich zonder veel gerucht, maar is in vele gevallen verrassend geweest, niet het minst voor de betrokkenen zelf. Zoo kunnen met name de Nederlandsche pacifisten zich verbazen over de snelheid, waarmede het vraagstuk der weerbaarheid hun gezichtskring heeft doorbroken en over de grondigheid waarmede velen hun inzichten dienaangaande hebben gewijzigd. Uit een oogpunt van weerbaarheid is dit feit ongetwijfeld van groote beteekenis. Het is dit echter nog meer, wanneer men het in verband brengt met de beweging die tegelijkertijd van tegen-gestelde zijde, uit het kamp der overtuigde bewapenaars, is waar te nemen om de weerbaarheidsgedachte van het materiele tot het geestelijke leven uit te breiden. Aan de volksontwikkeling, als hoedster van de geestelijke ontplooiing van het volksleven, kan de beteekenis van dit samentreffen niet ontgaan. Zij vooral heeft zich bewust te zijn van de zeldzame gebeurtenis, die aldus onder den druk der tijden plaats heeft: dat de twee polen der ontwikkelingsgedachte, uitgedrukt in materiele en geestelijke weerbaarheid, zich naar elkaar toegebogen hebben en zich over elkaar gaan uitstrekken. De vraag die hierbij vanzelf rijst, of zij elkaar zullen ontmoeten en of duurzame vereeniging mogelijk is, wagen wij niet te beantwoorden. Van meer gewicht is het, dat ieder die den drang naar eenheid in zich voelt, er thans van overtuigd is dat alle krachten moeten worden ingespannen om het ingrijpen dezer werelden over en weer te vergemakkelijken. Behalve goede wil om elkaar te begrijpen is hiertoe noodig een meer dan oppervlakkige kennis van elkaars wezen, zoowel om misverstanden uit den weg te ruimen als om illusies tegen te gaan. Wij hopen dat de volgende opmerkingen in dit opzicht nuttig kunnen zijn.

De meesten kennen het weerbaarheidsbegrip slechts van de materiele zijde. Wie zich, uitgaande van dit standpunt, in het geestesleven begeeft, bemerkt spoedig dat hij zich op een gebied bevindt, waar zijn voorstellingen vaag worden en zich ook voor anderen moeilijker in woorden laten uit-

drukken. Welk een belemmering dit voor de propaganda beteekent, bewijzen de talrijke ingezonden stukken in de dagbladen, waarin gevraagd werd den oproep voor geestelijke en moreele herbewapening te verduidelijken. Niet dat men de dingen waar het om gaat niet aanvoelt. Voor ieder is het duidelijk, dat in dagen van ophooping en ontlading der internationale spanningen de materiele paraatheid versterking noodig heeft van „het moreel", en men is zelfs bereid aan dezen factor overwegende betekenis te geven. Eveneens wordt erkend, dat de geestelijke waarden waarvan hier dan sprake is, ook zonder dat gevaar van buitenaf dreigt, een belangrijke rol hebben te spelen in het dagelijksche leven, en men laat dus met zekere instemming een beroep doen op zijn gevoel van naastenliefde en zijn verantwoordelijkheidsbesef. In al deze aanbevelingen blijft voor de meesten echter iets onwezenlijks. Is het omdat zij zich niet laten uitdrukken in leuzen, die de hartstochten prikkelen? Of is het, omdat men ze niet in een systeem van overtuigingen weet op te nemen, ze niet tot zijn eigendom kan verwerken? Velen geven zich van deze vragen in het geheel geen rekenschap. Een vaag besef, dat zij hiermee tegenover zichzelf geplaatst worden, doet hen ervan terugschrikken, en zij stellen zich gerust met in woord en daad achter de beweging te gaan staan. Het dringt niet tot hen door, dat dit slechts een „achter" is, niet anders dan een meedeinen met den stroom. Slechts weinigen vinden in het gevoel van onbevredigdheid een aansporing om onder elke vraag een nieuwe te zoeken en zoo, met zichzelf als leider, tot een gesloten levensbeschouwing te komen. Geestelijke weerbaarheid nu heeft alleen betekenis wanneer zij wortelt in de diepte; zoolang zij aangeplakt is, vervliegt zij met den storm. Verre van een onderwerp voor „algemeene dienstplicht" te zijn, moet zij dus gezocht worden bij een minderheid.

Dezelfde conclusie dringt zich op wanneer wij een ander uitgangspunt kiezen en ons afvragen welke houding de mensch aanneemt tegenover den druk der gebeurtenissen. Velen staan er onverschillig tegenover en laten ze langs zich heen glijden. Anderen laten zich er door terneer slaan. In deze uiterste gevallen is van een houding, van weerbaarheid eigenlijk geen sprake. Daartusschen beweegt zich de ernstige mensch, die de gebeurtenissen tracht te verwerken, teneinde er een werkzame factor in te zijn. In zijn houding verenigt hij dus, naar vermogen, deze uitersten, m.a.w. hij kiest welbewust het conflict en tracht het op zijn manier tot oplossing te brengen. Hij weet dat niemand hem hiervoor een programma of recept kan geven, maar dat hij het met zichzelf moet uitvechten. En wanneer hij niet reeds ervaring heeft opgedaan, zal het hem duidelijk worden, dat hij aldus den weg zijner ontwikkeling gevonden heeft, het moeizame proces, dat bij velen na de kinderjaren is blijven steken maar dat thans, nu alle posities bedreigd worden, uit zijn verstijving losgemaakt

en voortgezet moet worden. Wederom kan geconstateerd worden dat de geestelijke weerbaarheid dun gezaaid is. Hier komt nog bij, dat dikwijls schijn is, wat er hardnekkig voor door gaat. De houding tegenover de gebeurtenissen wordt vaak ingegeven door een gevoel van verontwaardiging, dat altijd bij de hand is en gereed om te ontploffen. Aan dit impulsieve verweer is slechts negatieve waarde toe te kennen. Het is kortzichtig, schadelijk voor een goed begrip en daardoor voor de zaak die het voorgeeft te dienen; aan dengeen die het hanteert geeft het weliswaar bescherming en misschien de illusie van een eigen houding, maar ook aan de persoonlijke ontwikkeling is het niet bevorderlijk, want het berooft hem van zijn uitzicht en perkt zijn activiteit in binnen nauwe grenzen; hij doet m.a.w. het tegen-gestelde van wat hem door zijn ontwikkelingsgebod voorgeschreven wordt. Positief tegenover de gebeurtenissen staat hij, wanneer hij ze aanvaardt en zich in haar brandpunt plaatst terwille van de waarheid. Hij neemt dan geen stelling in den gewonen zin en het heeft inderdaad den schijn dat hij zich „in de ruimte" beweegt. Geen wonder, dat dit beeld van den conscientieuzen, tastenden mensch weinig aantrekkingskracht uitoefent: het beantwoordt niet aan de voorstelling die de groote meerderheid heeft van den man-van-vandaag, die immers voor alles een krachtfiguur moet zijn waaraan men zich kan vastklampen. Niettemin komt het ons voor, dat alleen een houding als hier bedoeld waarborg biedt dat men met zichzelf in het reine blijft, en tevens dat alleen het aldus verkregen onpartijdige — immers in dienst der gemeenschap gewonnen — oordeel een bijdrage ten goede kan vormen in de schaal der gebeurtenissen. Heeft niet alle opbouw van gemeenschap, van menselijke, sociale en internationale verhoudingen te geschieden door zuivering van binnen uit?

In deze dagen lijden in het bijzonder de betrekkingen tusschen volken en staten aan vertroebeling. Van hooger hand en o.a. van de zijde van pers en onderwijs zou hierin veel verbeterd kunnen worden, indien meer dan thans gebeurt, vermeden werd de feiten te plaatsen in een sfeer van eenzijdigheid, angstaanjaging en verdachtmaking en eenvoudig getracht werd ze te doen begrijpen. Wij denken in het bijzonder aan organisaties, die de ontwikkeling voor volwassenen in hun programma hebben opgenomen, d.w.z. met gevestigde meeningen te maken hebben. Het losweken en omvormen van het starre, negatieve oordeel tot een van begrip en zuivere kracht achten wij de belangrijkste bijdrage, die deze organisaties tot de internationale toenadering kunnen leveren.

Uit het voorgaande moge zijn gebleken, dat de volksontwikkeling ten opzichte van de beweging voor geestelijke en morele herbewapening een standpunt inneemt. Wij kunnen dit nog verduidelijken. Strikt genomen beteekent deze beweging voor de volksontwikkeling geen toevoeging

van een nieuw hoofdstuk, aangezien de weerbaarheidsgedachte in alle gezonde ontwikkeling besloten ligt. Wie zijn lichaam tot harmonische ontwikkeling brengt en houdt in overeenstemming met de wetten der natuur, behoeft, afgezien van technische scholing, geen speciale oefening om weerbaar te zijn: hij verkeert doorlopend in ideale conditie. Voor het geestelijk aspect der weerbaarheid geldt hetzelfde. De werkelijk levende mensch, d.i. de mensch die in het levensverband opgaat, is zoozeer vervuld van de levenssubstantie, dat een opzettelijke bescherming of bewapening overbodig is. Daar het de volksontwikkeling om de vorming van dezen mensch te doen is, bestaat er voor haar in beginsel geen aanleiding, in een tijd als deze haar werkwijze te herzien.

Een andere vraag is, of zij zich altijd bewust geweest is van het verband dat, zooals opgemerkt werd, tusschen haar en de wereld der weerbaarheid bestaat. Het lijdt geen twijfel of deze vraag moet ontkennend beantwoord worden juist voor de kringen, waar het beginsel der volksontwikkeling ernstig beleiden werd. Het is waarschijnlijk niet te veel gezegd wanneer wij hier aan toevoegen, dat een innige samenhang evenmin is gezien door de vertegenwoordigers van de weerbaarheidsgedachte. In een tijd van gebrokenheid zooals achter ons ligt, waarin de aspecten van éénzelfde begrip zich afzonderden tot zelfgenoegzame en elkaar vijandige ismen, was niet anders te verwachten. Zoolang de voorstellingen omtrent weerbaarheid enerzijds, volksontwikkeling anderzijds de kloof hadden te passeeren die gaapt tusschen extreem materialisme (militairisme) en extreem idealisme (pacifisme), was het zelfs niet te verwonderen dat men van elkaar geen goed woord kon hooren. Wij herinneren slechts aan het ontwapeningsdebat Van Embden-Snijders. Nu is een kentering ingetreden. Overal wordt de noodzakelijkheid van synthese ingezien en het verlangen er naar is eveneens merkbaar. Het is dan nu de tijd ook tot het ondeelbare begrip van de weerbaarheid te komen of terug te keeren en wij zullen daarin voortaan geen onverzoenlijke tegenstellingen, maar slechts aspecten moeten trachten te onderkennen. Geestelijke en materiele weerbaarheid, hoe moeilijk zij elkaar ook dikwijls verdragen, dekken tenslotte een en dezelfde zaak, nl. de onbelemmerde ontwikkeling van individu en gemeenschap. Dat de nadruk hier op het materiele, daar op het geestelijke aspect valt, zullen wij moeten zien als verschil van ontwikkelingsgraad. In een geordende samenleving treedt het belang van de persoonlijke materiele weerbaarheid naar den achtergrond; in zoonver nog voorzieningen noodig zijn neemt de gemeenschap zelf deze op zich door een systeem van recht. Zooals bekend is dit ideaal in de samenleving van volkeren en staten nog niet voor verwezenlijking vatbaar. Wij hebben dit feit te constateeren en er de consequenties van te aanvaarden. Voor dengeen wiens levenshouding bepaald wordt door dienst aan de gemeenschap, beteekent dit dat hij,

zoo noodig, zijn gebondenheid en plicht jegens de gemeenschap moet stellen boven de inzichten die hij als individu zou willen volgen. Wij denken hier aan het gewetensconflict der dienstweigering, het gruwelijkste waaraan een edel denkend mensch onderworpen kan zijn. Zonder te willen generaliseeren meenen wij dat een oplossing nabij is, zoodra tot het besef doordringt dat het zich plaatsen buiten de gemeenschap grooter zonde kan beteekenen dan het aanvaarden van haar onvolmaaktheid. Deze conclusie kan overigens samengaan met de erkenning, dat bij de bezetting der functies in den weerbaarheidsdienst het bereikte ontwikkelingspeil van invloed moet zijn, onder voorwaarde natuurlijk dat tenslotte van allen gelijkwaardige offers en in laatste instantie dezelfde prijs (het leven) gevraagd worden.

De dienst aan de onvolmaakte gemeenschap leidt niet altijd tot innerlijke conflicten! Indien wij overtuigd zijn dat het gemeenschapsleven nog in een aanvangsstadium van ontwikkeling verkeert, zullen wij zijn uitingen en gedragingen moeten accepteren en er ons niet over verbazen dat deze van minder gehalte zijn dan wij wenschen. Onbillijk is het dan bijvoorbeeld, de politieke methodes in het internationale verkeer dezelfde maatstaf aan te leggen die geldt in het individueele verkeer en dwaas, zich door het lage peil dezer methodes te laten verontrusten. De vraag is nu: staat het gemeenschapsleven inderdaad zooveel lager dan het individueele? De praktijk van het vereenigingsleven geeft in dit opzicht wel eenige aanwijzing. Het zuivere streven lijdt daar altijd onder een groei van de organisatie. Hoe grootter de aanwas, des te meer verwatering. De divergentie is nog sterker, wanneer men vergelijkt een kleine gemeenschap die uit de spontane medewerking der leden groeit en een groote, die den leden door de omstandigheden opgelegd wordt, als hoedanig bijv. de militaire en ook de volksgemeenschap hier te lande langen tijd door velen beschouwd zijn ¹⁾. Wie in militairen dienst geweest is, heeft kunnen constateeren, dat het algemeene peil snel en onverbiddelijk zakt tot dat der minst ontwikkelde enkelingen. Deze wet van de massa moet in het oog gehouden worden wanneer wij grootere collectiviteiten naar haar zedelijke waarde beoordeelen. Het is dan niet te verwonderen dat zij overwegend materialistisch zijn ingesteld en dat het onderlinge verkeer, vooral wanneer tegen-

¹⁾ Onder den druk der omstandigheden zet zich in de niet-militaristische landen, het schampere Nederland inluis, een wijziging door die ten opzichte van de militaire krachtsverhoudingen verstrekkende gevolgen moet hebben. Van onverschilligheid tot schuchtere bereidheid lijkt maar een kleine verschuiving, maar in werkelijkheid is zij een omkeer. Als juist is, dat in een oorlog het „moreele” gehalte van den soldaat den doorslag geeft, zullen de militaire strategen er goed aan doen met de gewijzigde stemming in de verschillende landen sinds de laatste jaren en sinds 1914 terdege rekening te houden.

gestelde belangen in het spel zijn, zelfs niet aan bescheiden verwachtingen voldoet. Wij achten het een bewijs van geestelijke weerbaarheid, wanneer men zich door dergelijke verschijnselen niet van streek laat brengen, maar ze hier als overal in het licht hunner ontwikkeling tracht te zien. Zooals reeds betoogd werd, is deze begripende houding tegenover de gebeurtenissen voorwaarde voor onze medewerking aan de zuivering van het internationale verkeer (terloops worde opgemerkt dat hierbij het historische gezichtspunt van groote waarde is).

Wie het niet bij de vervulling van een voorwaarde wil laten en meer activiteit zou willen ontwikkelen, bedenke voorts dat de zuivering van binnen uit, d.i. bij hemzelf, moet beginnen. Al deze redeneeringen komen tenslotte op hetzelfde neer: in laatste instantie is de mensch zelf verantwoordelijk voor wat er in de wereld gebeurt. Van de staatslieden mag geëischt worden dat zij het uiterste doen om goede betrekkingen met andere landen te onderhouden, maar de eisch is ijdel zoolang wij zelf onzen duurstun plicht verzaken en nalaten de sfeer te scheppen, waarin goede betrekkingen kunnen gedijen.

Geen mensch, die ontwikkeld genoemd wil worden, mag zich aan deze verantwoordelijkheid onttrekken. In critieke dagen als wij thans beleven drukt zij dubbel zwaar, ja wij aarzelen niet als onze overtuiging uit te spreken, dat zij in ieders leven de centrale plaats behoort in te nemen, van waar uit alle handelingen worden beheerscht. Met minder kan zij het niet doen. Men kan trachten aan het goede doel mee te werken en intusschen voortleven zooals men deed, maar met een girostorting of een cursus koopt men zich niet vrij. Ook het praten en schrijven over geestelijke herbewapening heeft geen zin, wanneer niet het geheele leven er van doordrongen is. Zelfs heeft men er zich voor te hoeden dat aan dat leven door mooie woorden een bedriegelijke schijn gegeven wordt. Welke „eigenaardige“ verhoudingen ontstaan wanneer op deze wijze in leidende kringen van twee wallen gegeten wordt, leeren de voorbeelden van de ministers van buitenlandsche zaken, die geïnteresseerd zijn in de wapen-industrie¹⁾. Noblesse oblige! Dan geven de ingezonden stukken, waarin over de vaagheid van de bedoelingen der morele herbewapenaars werd geklaagd, méér reden tot vertrouwen, want met dit niet-begrijpen toonden de schrijvers tenminste den ernst te bezitten waaraan het de bedoelde leiders ontbreekt. Meer ernst ook dan de groote schare die blindelings beaamt wat door de leiders gezegd wordt. Wij vestigen met nadruk de aandacht op de verderfelijke opvatting, als zou een geestelijke „wapening“ zich even gemakkelijk laten omhangen als de materiele. Dringt het in ons land wel door, dat deze opvatting de nivelleering in de hand werkt en

¹⁾ In verschillende publicaties aangehaald; vgl. o.a. „Tijd en Taak“ van 27 Mei.

het land rijp maakt voor afdoende organisatie, d.i. gelijkschakeling? De zaak is minder eenvoudig. Was zij zoo eenvoudig, dan zouden de instituten voor volkswontwikkeling die haar taak ernstig opnemen, niet zooveel moeite hebben haar leden te vereenigen onder den steeds herhaalden eisch, zelfstandig te zijn, op eigen beenen te staan, eigen inzicht te verwerven. Inderdaad, geestelijke weerbaarheid is een kwestie van ontwikkeling, van het leven. Maar zij eischt daarvan dan ook ieder uur en behoort niet alleen beoefend te worden onder bepaalde bedreigingen in een critieken tijd. Zij vertegenwoordigt de drijvende en revolteerende kracht in ieder leven, onder alle omstandigheden.

Eveneens vertegenwoordigt zij de beschuttende kracht onder alle omstandigheden, de huidige niet uitgezonderd. Want de mensch staat dan sterk, wanneer hij zijn wil tot vreedzame ontwikkeling tot uitdrukking brengt, d.i. tot een ontwikkeling die zich ondergeschikt maakt aan een grooter geheel. Uit dit geheel waarin hij opgaat, ontvangt hij de kracht die hem onvatbaar doet zijn voor psychosen als waaronder velen reeds lijden. De geest beschermt zichzelf en zijn voortbrengselen, maar ook zijn dragers. Zelfs in het geval dat ons land in het oorlogsgeweld zou worden betrokken en wij genoodzaakt waren in onze ontwikkeling terug te treden terwille van het geheel, zullen wij op dit geloof blijven bouwen. Weliswaar zal dan het onpartijdig-historische gezichtspunt naar den achtergrond gedrongen worden — wij zullen eenvoudig genoodzaakt zijn stelling te nemen om te verdedigen wat ons dierbaar is — maar in wezen geldt deze uitzonderlijke houding toch weer de voorwaarden voor dezelfde vreedzame ontwikkeling, wanneer zij later hervat moet worden. Immers bij al hetgeen wij persoonlijk zouden willen verdedigen, hetzij onze materiele positie, het leven en geluk van onszelf en onze nabestaanden, geestelijke verworvenheden of de toekomst der menschheid, geldt ons verweer maar ten deele het behoud van wat wij bezitten, veel meer de voorwaarden voor wederopbouw en ontwikkeling. Het is deze vrijheid der ontwikkeling, waarvoor ieder mensch zich schrap zet en die hij niet laat vernietigen. Indien het er werkelijk om gaat dit hoogste goed te verdedigen, kan geen offer hem te zwaar zijn. Bij voorkeur zal hij zich daarbij bedienen van de middelen waarover hij krachtens zijn ontwikkeling beschikt, maar hij zal de middelen die de gemeenschap bij den lagen stand háár ontwikkeling hem in handen geeft, niet mogen weigeren. Voor sommigen is dit wellicht het zwaarste offer, dat de enkeling aan de totaliteit kan brengen. Door aldus onder alle omstandigheden hun gebondenheid aan de gebrekkige gemeenschap te handhaven, werken zij echter naar vermogen mede aan de wording der Gemeenschap, die meer is dan zij. Hoe moeilijk het hun ook mag vallen deze consequentie te dragen, zij is onontkoombaar indien zij hun ideaal ongeschonden willen overgeven aan degenen, die na hen de wereld zullen hebben te torsen.

Wat de arbeiders in Amerika voor eigen ontwikkeling tot stand brengen.

door E. C. KNAPPERT.

Er is iets hachelijks in om over toestanden te schrijven in een land, dat men nooit betreden heeft, waarvan men alleen weet uit verhalen, van sociale werkers, uit cultuurproducten, en uit beschrijvingen van bezoekers. Wat dit laatste betreft, zou een lezer van Duhamel's indrukken tot een gansch ander inzicht komen dan wie — om een anderen Franschman te noemen — met Dubreuil's geschriften vertrouwd is ¹⁾).

Dat men over de meest betrouwbare gegevens beschikt, is een waarborg voor nauwkeurigheid en voor juistheid. Maar in een tijd, waarin een nieuw levensinzicht zich doet gelden dat uit den aard der zaak tot uitdrukkingsmiddel, niet anders heeft dan de gangbare taal, is men niet beveiligd voor ingrijpende vergissingen. Een nat-soc. vult het woord „gemeenschap” en „staat” en „rijk” en „ras” met een anderen inhoud dan u of ik. Dit alles neemt intusschen niet weg, dat feiten ook tot ons iets kunnen zeggen, ook waar wij ter plaatse zouden moeten zijn om aan een verschijnsel zijn volle waarde toe te kennen. Verheugen wij ons b.v. niet allen hartgrondig over wat voor enkele weken aan ondergeteekende werd medegedeeld? In Hull House breidt zich onder Charlotte Carr, de opvolgster van Jane Addams, het arbeidsterrein steeds uit: belangrijk en bezielend werk wordt daar ter hand genomen. „Een nieuwe afdeling van volkswontwikkeling werkt daar samen met de vakverenigingen en schept daar werk voor de ongeorganiseerde, slechtst betaalde arbeiders: Mexicanen, Negers en Blanken”. Tot staving van het in den aanvang gezegde: Is het u duidelijk waarom hier de Mexicanen apart genoemd worden?

Doch ter zake.

Het ligt voor de hand dat vakverenigingen de eerste geweest zijn, die voor hunne leden mogelijkheden tot lichamelijke en geestelijke ontwikkeling in het leven riepen. Vanzelf ging dit niet: integendeel, uitzonderlijke moeilijkheden kwamen naar voren. Hoe dit werk zich heeft gehandhaafd en uitgebreid zal later blijken. Vóór mij ligt een geschrift getiteld „Inleiding tot het Amerikaansch Vakverenigingswezen”.

Voor ons doel is het natuurlijk niet noodig ons te verdiepen in politieke verhoudingen, zoo verschillend van de onze, in toestanden, waarin wij zelfs met de levendigste verbeelding ons niet kunnen verplaatsen. Alleen wat direct ons onderwerp raakt, gaat ons aan.

¹⁾ Duhamel: Scènes de la vie future.

Dubreuil: La république industrielle,
Standards,
Nouveaux Standards.

Overbodig is het intusschen niet eraan te herinneren dat het vakvereenigingswezen in de Vereenigde Staten betrekkelijk jong is. Dat arbeiders zich ertoe zetten om een duurzame organisatie te scheppen, die arbeiders in verschillende bedrijven te zamen bond, is eerst veertig jaar geleden. Wantrouwen en vijandschap ontmoetten deze pogingen. Het is niet on aardig hiervan een sterk bewijs te geven in het volgende. Een predikant had gedurende de groote staking in de kolenmijnen van 1902 een werkgever geschreven ten gunste van de stakende arbeiders; hij kreeg ten antwoord:

„De rechten en belangen van den arbeider zullen beschermd en verzorgd worden — niet door de agitatoren uit hun midden, maar door de Christelijke mannen aan wie God die controle heeft gegeven over de eigendomsrechten van het land“. En dit in het in ons oog het meest vooruitstrevende land!

Het is waar dat dit antwoord in wijden kring verontwaardiging wekte. Maar het groote publiek was er toen nog lang niet aan toe de vakvereenigingsbeweging te zien als iets, dat de gemeenschap in haar geheel ten goede komt.

Dat nu de vakvereenigingen bij de Wet erkend worden als het juiste middel ter bescherming van de rechten der arbeiders, mag bekend ondersteld worden. Weet men ook dat dit gebeurde drie maanden nadat Roosevelt president was geworden?

Het is geen geheim hoeveel moeite Roosevelt zich op ditzelfde oogenblik geeft om de twee groote groepen van arbeidersorganisaties tot overeenstemming en samenwerking te brengen in het belang der gemeenschap. ¹⁾

Uit wat volgt in direct verband met ons onderwerp, zal blijken hoe de vakvereeniging in een land van kleurlingen en blanken, van immigranten uit een paar dozijn verschillende landen, met moeilijkheden te kampen heeft, die voor een buitenstaander onoverkomelijk lijken. Waar nog iets bijkomt. Tot ongeveer 1890 was in de Vereenigde Staten altijd „vrij“ land beschikbaar. En nu spreekt het van zelf dat arbeiders in de groot-industrie in de steden aan de Oostkust, wanneer de arbeidsvoorwaarden slecht waren, niet aarzelden om westwaarts te trekken en in Ohio of Illinois een nieuw bestaan te zoeken. Waren zij niet de directe afstammelingen van pioniers en revolutionnair en lokte hen niet het avontuur? De meesten hunner waren bovendien vakmensen: timmerlieden, schoenmakers, kleermakers. En zij vonden hun weg, ondanks of ten gevolge van hun onbeholpen individualisme. Men vergete vooral niet dat, terwijl de industrie-arbeider uit West-Europa zich arbeider wist, droomde van en werkte voor

¹⁾ De A.F.L.: American Federation of Labor en de C.I.O.: Committee for industrial Organisation.

betere arbeidsvoorwaarden, deze Amerikanen zichzelf zagen als kapitalisten in den dop, hetzij als landbouwers, hetzij als kooplui. Zoo trokken bv. de textielarbeidsters na haar dapperen verloren strijd in het midden der vorige eeuw, naar het Westen en werden daar onderwijskrachten en huwden de eigenaars van boerderijen. Maatschappelijk en op politiek terrein, gevoelde de arbeider zich de gelijke van den koopman, den landbouwer, den fabrikant.

Men vergeve ons dat wij bij deze dingen stilstaan. Zij helpen ons om minder gemakkelijk dan gewoonlijk bij de beoordeeling van toestanden en van menscheeljk doen en laten, den rechtstreekschen samenhang met concrete maatschappelijke krachten te vergeten. Wanneer Dubreuil in de automobielenfabriek in de Ver. Staten door de chefs wordt aangesproken met „mijnheer” terwijl hij in Frankrijk, zijn vaderland, op zijn schoonst als „mon brave” betiteld werd, wanneer de ingenieur die bij het uitgaan der fabriek achter hem staat in de rij om zijn handen te wasschen en weigert op het aanbod van den arbeider, vóór te gaan, dan is deze levenshouding niet het gevolg van persoonlijk rechtsgevoel maar van de doorwerking van maatschappelijke toestanden. Wat nog niet zeggen wil dat, onder andere omstandigheden, deze houding zich zou handhaven.

Het is zoo begrijpelijk dat, na den burgeroorlog, toen het grootbedrijf begon op te komen, de Amerikaanse arbeiders het verlies hunner onafhankelijkheid diep gevoelden en dat in verband daarmee, niet alleen de verbruiks- maar ook de voortbrengingscoöperatie tot grooten bloei kwam. Ook hiermede hadden, uit den aard der zaak, de Vakverenigingen te worstelen. Na 1870 brengt de landverhuizing op groote schaal nieuwe moeilijkheden. De Europeesche arbeiders en hunne leiders, gaven een krachtigen stoot tot de ontwikkeling der vakverenigingen, wat aanleiding gaf arbeidersorganisaties als vreemde import te beschouwen. Wat deze uit den aard der zaak niet ten goede kwam. De grootste moeilijkheid echter was een andere, eene die wij ons zelfs moeilijk kunnen indenken. De eerste voorwaarde tot vruchtbare organisatie die dus meer is dan een naam of een vlag, is toch zeker saamhoorigheidsbesef. Hoe langzaam dit groeit weten wij maar al te goed, men denke slechts aan den rampzaligen factor standverschil, te kwaadaardiger naar mate deze ouder is. In één enkele fabriekstad nu in Amerika, kan het gebeuren dat men meer dan vijftientwintig verschillende nationaliteiten vindt. De arbeiders, allen met hunne eigen taal en de eigen leiders, vormden op zich zelf staande groepen, ieder met den eigen achtergrond, de eigen gewoonten; voor allen was bovendien de gekleurde arbeider de minderwaardige. Onnoodig erop te wijzen hoe de werkgevers profiteerden van deze hulpeloze vreemdelingen die, althans voorloopig, eenheid onder de arbeiders en hechte organisaties welhaast tot een hersenschim maakten.

Verbaast men zich nu nog over de aanvankelijke zwakheid en het tekort aan weerstands-vermogen van de organisatie die in 1881 tot stand kwam en vijf jaar later voor het voetlicht trad als de A.F.L. de Amerikaansche federatie van den Arbeid?

Als overgang tot ons eigenlijke onderwerp kan niets beters dienst doen dan enkele opmerkingen uit het voorwoord tot het reeds genoemde geschrift over de geschiedenis van het Amerikaansche Vakvereenigingswezen.

„Kenniss” zoo heet het „moge niet de voornaamste bron van macht zijn, zij verhoogt de kracht van machtsgebruik. Vandaar dat opvoeding een fundamenteele voorwaarde is tot een geslaagde regeling van het menschelijk bedrijf. Algemeene ontwikkeling is echter onvoldoende; zij moet een duidelijk, wel omschreven doel hebben. Met het oog vooral op de vermeerdering van vrijen tijd en de voortdurende dreiging van economische onzekerheid, is de arbeidersbeweging gehouden, hare opvoedkundige en organisatorische werkzaamheden uit te breiden. Doet zij dit niet, dan zullen de arbeiders nog meer dan tot nu toe de prooi worden van duistere en anti-maatschappelijke krachten en groepen. Inderdaad worden groei en bestemming der arbeidersbeweging bedreigd door het gemis van een arbeids-cultuur zooals die zich zou moeten openbaren in een bezielend arbeiders-besef. Het bijbrengen van gevoel voor en toewijding aan de zaak van den arbeid, zal het zekerst leiden tot een arbeidscultuur. Zulk een houding kan alleen voorbereid en aangekweekt worden door opvoeding en organisatie der arbeiders.

Waar nog bijkomt, dat de arbeider geen sterke verbondenheid voor de arbeidersbeweging voelen kan, er ook niet welbewust deel aan hebben kan, tenzij hij een bondig inzicht heeft in hare geschiedenis, beginselen, beleid en tactiek.”

Hier spreekt wel zeer duidelijk de nuchtere, zakelijke, op de levens-practijk ingestelde Amerikaan.

Tegenover de dwaasheid onverteerbare kennis bij te brengen heeft hij gelijk, en zijn uitgangspunt kan juist zijn. Maar — maar — Intusschen — hierbij is het niet gebleven.

Men heeft zich echter grondig rekenschap gegeven van wat verstaan moet worden onder volksopvoeding en volksontwikkeling en van meet af aan zijn vragen gesteld over de verhouding van leerling en docent, over het wat en het hoe gedoceerd zou worden. Daartoe wordt de beweging voor arbeidersontwikkeling (Worker's educational Movement) vergeleken met die voor ontwikkeling van volwassenen (Adultschool movement). „De opvoeding van volwassenen richt zich met haar programma dat velerlei gebied bestrijkt, tot al diegenen, die wenschen te leeren hetzij tot eigen ontwikkeling, tot vermeerdering van vakkennis, of enkel en alleen als vulling van den vrijen tijd, zonder eenig bepaald doel.

Noch in omvang, noch in methode, noch in doelstelling, is zulk een programma echter gericht op de bepaalde behoeften der arbeiders. Wil men aan dier behoeften werkelijk tegemoetkomen, dan is een speciaal ingericht programma geboden. Allereerst moet dit erop gericht zijn werkzame belangstelling te wekken voor de economische problemen van het oogenblik, en het besef van mede-verantwoordelijkheid voor hunne oplossing. Dat waar dit bereikt wordt, de leerlingen tot actiever en verstandiger staatsburgers zullen uitgroeien, ligt voor de hand. Bovendien geven de vakverenigingen bij haar opvoedend werk zich er ten volle rekenschap van, dat zij te doen hebben met nadenkende, gerijpte mensen die door gemis aan behoorlijk elementair onderwijs belemmerd worden. Al hebben zij jaren achter zich van praktische ervaring, zijn zij toch niet voldoende uitgerust om cursussen te volgen of stof in zich op te nemen, die hun op de gangbare schoolsche wijze wordt voorgezet. Wat de arbeider die om voortgezet onderwijs vraagt kenmerkt, is een weetgierigheid die opweegt tegen den gebrekkigen achtergrond en de onbedrevenheid in het gebruik der leermiddelen.

Deze leergierigen bedoelen niet in de wereld vooruit te komen door dit onderwijs, zij begeeren het ook niet voor hun plezier. Maar zij zijn zich ten volle bewust, dat zij deel uitmaken van een maatschappelijk geheel, voor welks welzijn zij mede verantwoordelijk zijn en waartoe zij te beter zullen kunnen bijdragen, naarmate hun inzicht in het maatschappelijk samenstel juist is.

Het is waarlijk niet overbodig wanneer aan deze uiteenzetting wordt toegevoegd, dat dit doel niet onderstelt een bekrompen programma van onderricht in economie. Het moet beteekenen een opvoedingsplan wijs als het leven zelf; het moet vervat zijn in bewoordingen uit het dagelijksch leven van den arbeider en het moet getoetst worden aan openbare maatregelen, naar den wensch en het belang van het individu. Het arbeidsleven wordt zodoende het leven zelf en het levensonderhoud.

Aan de juiste verhouding tusschen leeraar en leerling wordt bijzondere aandacht geschonken. De leerling zij medewerker, de leeraar omvatte in zijn leerling den ganschen mensch: van het begin tot het eind komt het aan op samenwerking. Er werd opgemerkt dat, al naar het standpunt, een klasse van dertig arbeiders en een docent, kan gezien worden als eenendertig leerlingen of als eenendertig leeraren. Plaatsgebrek verbiedt ons u een beeld te geven van het publiek, waaruit zoo'n klasse van volwassen arbeiders is samengesteld. Maar denk u naast den Russischen boer uit de steppe, den Spanjaard uit zijn armoedige woning op het terrein van een grootgrondbezitter, hetzij Kerk of Adel, den Zwitser uit zijn bergdorp, den Noorsche visscher en Oost-Europeeschen Jood, den neger uit de zuidelijke staten.

Zijn al deze immigranten als kind in de Vereenigde Staten gekomen dan heeft de lagere school ze binnen het bereik gebracht van het nieuwe vaderland, door ze de taal bij te brengen, die voortaan in hun werk, in het openbare leven, hun voertuig zal moeten zijn.

Twee dingen staan wel vast, massaopvoeding kan zich alleen richten tot wat deze genaturaliseerde vreemdelingen als Amerikanen tot hun recht doet komen, waarbij de volle nadruk vallen moet op al wat ieder mensch met den ander gemeen heeft. De vakvereenigingen staan hier voor even noodzakelijk als ingewikkeld werk. Wat van de docenten gevraagd wordt? „De onderwijzers moeten zich op een bepaald gebied blijven specialiseeren, maar, en dit beslist over hunne bruikbaarheid, zij moeten ook in staat en bereid zijn, om telkens hunne vakkennis op zij te zetten, want vóór alles gaat wat de leerling van noode heeft.

Waarop dit alles neerkomt? Dat de docent, hij moge over nog zoo uitgebreide kennis beschikken, zijn wezenlijke kracht vindt in zijn harts-tocht om een gemeenschap op te bouwen. „Hij wordt eerst een onderwijzer van volwassenen, wanneer het hem gelukt zijn vakkennis geheel en al te doordringen van een maatschappelijk ideaal". Hoe beschamend klinkt dit alles voor ons, voor wie saamhoorigheid toch zooveel gemakkelijker is te bereiken.

Ervaring met onderwijs aan volwassen arbeiders en verzoeken van arbeidersgroepen hebben ertoe geleid de volgende leerstof vast te stellen:

1. Bespreking van actueele sociale en economische problemen als basis voor verstandig handelen.
2. Het opbouwen van een achtergrond voor deze problemen met materiaal uit het gebied van economie, geschiedenis, wijsbegeerte, ethiek, letterkunde, sociale psychologie en wetenschap.
3. Het bereiken van een groter vaardigheid in het gebruik van het Engelsch, immers het werktuig om denkbeelden en gedachten nauwkeurig en duidelijk uit te drukken.
4. Inzicht in en waardeering van een rijker leven door middel van schepend handwerk.
5. Onderricht in de grondbeginselen van geestelijke en lichamelijke gezondheid in nauw verband met arbeidsproblemen.

Hoe gaarne zouden wij vertellen van wat in deze bereikt is. Dat dit niet weinig is, geloven wij gaarne, waar tot motto van het onderwijs gekozen zijn:

„Not profit grows where is no pleasure taken

„In brief, sir, study what you most affect"

The Taming of the Shrew, Act. 1.

En waar een arbeidster-leerling getuigt: „In such moments hearts and minds of men live. And their souls are liberated."

In 1933 werd, in verband met maatregelen om het werkloosheidsprobleem aan te vatten, door den staat een afzonderlijke afdeling in het leven geroepen, belast met het toezicht op de arbeiders-opvoeding. In de verschillende staten berustte het beheer bij het Rijksdepartement van onderwijs en de Rijkssteun-administratie. Aan deze lichamen danken wij een zeer overzichtelijk rapport over het jaar 1934-1935, waaraan wij, behalve de hier volgende cijfers, ook enkele andere belangrijke gegevens ontleenen. Wat de cijfers aangaat, bedenke men dat het hier wel alleen gaat om onderwijs aan volwassen arbeiders, maar dat dit onderwijs ook uitgaat van andere organisaties dan vakverenigingen en dergelijke.

De F.E.B.A. = Federal Emergency Workers Education, wees de docenten aan. Hilda W. Smith, de specialist in arbeidersontwikkeling van het Bonds-bureau, had een raadgevende stem waar het gold methode, studiemateriaal, samenwerking met andere groepen, en de algemeene duiding en uitvoering van het programma zonder extra staatscontrole. Uit de rapporten der staatsambtenaren blijkt dat ongeveer 45000 mannen en vrouwen, over 1863 klassen verdeeld, in 570 gemeenten verspreid over 28 staten, cursussen volgden, geleid door 580 docenten. Als regel telden de klassen 25 leerlingen, eenmaal per week kwam men gedurende twee uur of langer bijeen. De plaats van bijeenkomst was in den regel een openbare school of een zaal in een verenigingsgebouw. De leerlingen bestonden uit industrie-arbeiders, kantoorbedienden, landbouwers, huispersoneel. Met een enkele uitzondering hadden allen slechts de lagere school doorlopen. Een derde gedeelte bestond uit vrouwen, 28% waren industriearbeiders, 12% landbouwers, 8% kantoor- en handelsbedienden. De overige 44% hadden van allerlei om handen gehad of hadden nooit gewerkt. Op het platteland onder landbouwers, groeit het aantal deelnemers het sterkst. Dat niet alleen leden van vakbonden, maar ook ongeorganiseerden deel uitmaken van deze klassen, ligt voor de hand. Of het toe te juichen is dat op verscheidene plaatsen groepen van werklozen voor de hunne afzonderlijke klassen hebben tot stand gebracht?

De regering der Vereenigde Staten adviseerde, dat een klasse uit niet meer dan twintig leerlingen zou bestaan, opdat aan het individu behoorlijke gelegenheid tot ontwikkeling kon gegeven worden en discussie mogelijk zou zijn. Natuurlijk zijn er ook grootere bijeenkomsten voor lezingen enz. maar het zwaartepunt ligt in de kleine groep. Er zijn:

200	klassen	van	10	leerlingen
275	"	"	20	"
125	"	"	50	"
1	"	"	meer dan 50	leerlingen.

Het grootste struikelblok bij dit alles is gebrek aan geschikte onderwijzers, d.w.z. onderwijzers die al datgene in zich vereenigen wat, zooals

wij hierboven zagen vereischt wordt om vruchtbaar, dus levend onderwijs te geven aan volwassen arbeiders zonder voldoende achtergrond.

Hoe men trachtte dit groote bezwaar te ondervangen?

Er werden voor werklooze onderwijzers achttien gelegenheden geopend, meest in verband met de staatsuniversiteiten, waar zij een zesweekse stoomcursus volgden in de techniek van onderwijs geven, in staathuishoudkunde en maatschappelijke problemen. Door comité's uit Universiteitskringen werd hierbij op allerlei wijze krachtadige hulp verleend.

Van de meer dan 500 onderwijzers die hieraan deelnamen, werden er 146 aangesteld bij het onderwijs aan volwassen arbeiders. In den zomer van 1934 namen 150 onderwijzers deel aan deze stoomcursussen tegen 435 die zich onthielden. In den regel duurden de lessen twee uur of langer. Men denkt er namelijk niet aan een les af te breken bij klokslag; van een belangrijke bespreking die ieders aandacht had, zou daardoor weinig terecht komen. Wat de onderwerpen betreft neemt, juist zooals bv. in den aanvang in Engeland, maatschappijleer de voornaamste plaats in. Tegenover 280 cursussen in staathuishoudkunde, economische geschiedenis, de geschiedenis van de Arbeidersbeweging, bedrijfs- en arbeidsproblemen enz. staan er 80 in Engelsch, 20 in leekenspel en kunstnijverheid, en 20 in gezondheidsleer. Onderwerpen als spreken in het openbaar, het leiden van een vergadering, ontbreken natuurlijk niet. —

Past ons Nederlanders na deze uiteenzetting van wat in Amerika arbeiders-organisaties met staatshulp tot stand brengen, iets anders dan vol schaamte het hoofd te buigen? En met ernst en geestkracht te blijven strijden voor Volksontwikkeling?

De spanning tussen oud en jong.

door HERMIEN VAN DER HEIDE.

In het wezen van jeugd en ouderdom liggen eigenschappen verankerd, waardoor de vorige generatie zich tegen de volgende keert, waardoor jong, in opstandigheid tegenover oud, zich tracht te stellen en te handhaven.

De jeugd is „pasgeboren“, geladen met onverbruikte energie, los van traditie en historische gebondenheid, verwachtingsvol, met een sterke drang tot daden, niet belemmerd door gedachten aan grenzen, die aan die dadendrang gesteld kunnen worden. Zij raakte nog nergens de grenzen van het bereikbare aan.

De ouderen daarentegen maakten hun levenservaring, zij botsten tegen

bepkeringen, gesteld aan hun willen en kunnen. Zij boetten van hun krachten in, zonder dat in dezelfde mate andere toevloeden. De nieuwe krachten, die ontstonden, zijn van anderen aard, dan die, welke hen eertijds in het strijdpark der wereld dreeven. Er groeide een zekere resignatie, de erkenning, dat er in wezen toch niet zoveel te veranderen valt, daar goed en kwaad in alle levensvormen toch in een vaste verhouding aanwezig blijven.

Zij kregen bepaalde levensgewoonten, waaraan ze gehecht raakten, ook al wisten ze, dat deze gewoonten verre van volmaakt zijn. Ze leerden zich te verstaan met het onvolmaakte en ze richtten zich meer op behoud dan op hervorming.

Door deze zo geheel verschillende instelling op het leven ontstaat een spanning tussen oud en jong, die nog vergroot wordt, doordat beide partijen door hun speciale geaardheid een belemmering ondervinden bij de juiste beoordeling van de tegenpartij.

De jeugd gebruikt haar vermogen tot oordelen met de eenzijdige felheid van hen, die een juist veroverd bezit hanteren.

Als de critische zin is ontwaakt, ontsluit ze onbarmhartig de onvolmaaktheden der volwassenen, die voorheen voor het kind verborgen waren gebleven.

De jeugd kan de teleurstelling over deze ontdekking nog niet op eigen rekening boeken. Ze is nog te onrijp, om de oorzaak van deze deceptie bij zichzelf te zoeken en te kunnen zeggen: „mijn vroegere kijk was onwerkelijk”, daarom beschuldigt ze de volwassenen er van oorzaak van haar teleurstelling te zijn.

En de ouderen? Voor hen is het al even moeilijk de jeugd te verstaan. Zij zijn geneigd in de herinnering aan eigen jeugd slechts die eigenschappen te projecteren, die zij in de huidige staat bij zichzelf nog kunnen waarnemen en daardoor het verleden te idealiseren ten koste van het heden.

In dit verwrongen herinneringsbeeld ligt dan het uitgangspunt voor de beoordeling der jeugd en deze blijft, gemeten met deze verlengde maat, noodzakelijkerwijze beneden peil.

Zo wordt het begrip van elkander bemoeilijkt en oud en jong nemen stelling tegenover elkaar.

De natuurvölker kennen deze strijd der generaties niet in die mate, waarin wij er mee in aanraking komen. Bij hen is een continuïteit tussen het leven der jongeren en dat der volwassenen door de „initiatie”, de inwijding, die het kind bij het betreden der drempel tot de volwassenheid ondergaat.

Voordat de spanning tussen oud en jong ontstond, was ze opgevangen en geleid.

Maar, naarmate de cultuur verderschreed, groeide de kloof tussen vorige

en volgende generatie en toen de jeugd zich in het begin van deze eeuw individualiseerde, nam ze nog meer dan voorheen stelling tegenover de ouderen. Haar oppositie tegen de wereld der volwassenen was sterker, naarmate haar lot maatschappelijk minder aan dat der ouderen gebonden was.

De jonge plattelanders, die hun weg door het leven van meet af aan uitgestippeld zien, die voortgaan in de tred der vaders en de jonge arbeiders, door gemeenschappelijke sociale belangen met de vorige generatie sterk daarmee verbonden, staan dicht bij de ouderen dan de intellectuele jeugd. Deze heeft de gelegenheid in haar eigen wereld te leven. Zij blijft een kwart of een derde deel van haar leven buiten het productieproces om aan haar eigen vorming te kunnen werken. Zij maakt een geestelijke puberteit door, waarvan de secessie, de drang tot afscheiding, een belangrijk kenmerk is. Geestelijk noch maatschappelijk is zij direct verbonden aan de wereld der volwassenen en het is dan ook uit deze groep, dat de jeugdbeweging ontstond, waarin eens, vlak na haar ontstaan, de spanning tussen oud en jong een hoogtepunt bereikte.

De verhoogde spanning tussen oud en jong, die we in den loop der eeuwen kunnen waarnemen, is dus een verschijnsel, samenhangend met de voortschrijding der cultuur.

Haar werking is op drievoudige wijze vruchtbaar.

Zij verhindert de ouderen, ontijdig in te slapen en zelfgenoegzaam te worden, want de jeugd dwingt hen zichzelf te herzien.

Zij noodzaakt de jeugd haar voortvarendheid te breidelen en zich te bezinnen bij wat ze onderneemt.

En zij brengt een werking in het leven, waardoor het nieuwe wordt bevorderd, en tevens geleid.

Zij is dus te beschouwen als een kostbaar goed in de persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling.

De vraag rijst, in welke mate dit kostbare goed ons in onzen tijd deelachtig is. Dit probleem is te ingewikkeld, om volledig opgelost te kunnen worden, maar bij de beschouwing daarvan springen toch enkele punten naar voren en dan wordt het daarbij duidelijk, dat vergeleken bij een voorafgaande tijdperiode de spanning tussen oud en jong nu niet zeer groot is.

Misschien is er bij de plattelandsjongeren hier en daar een groeiproces gaande, dat het evenwicht tussen oud en jong meer dan voorheen aan het wankelen brengt. De meerdere ontwikkelingsmogelijkheid van de jongere generatie verscherpte de tegenstelling, maar deze uit zich weinig agressief. En zij wordt anderzijds ook weer opgeheven door het ontwakend zelfbewustzijn, dat in het platteland doorbreekt en oud en jong op geheel nieuwe wijze samenbrengt in eenzelfde streven.

Door dit gezamenlijke strijden voor rechten en erkenning in de volksgemeenschap, wordt de spanning tussen de generaties, die door de meerdere

ontwikkeling der jongste generatie zou kunnen worden verscherpt, verminderd. En dat wordt zij ook nog door een andere factor. Het is zeker niet zonder invloed op de ontwikkeling van het platteland, dat talrijke vrouwenorganisaties ontstonden, die de horizon der vrouwen verruimden. De vrouwen speelden in de strijd der generaties immers heel vaak een zeer behoudende rol. Nu zij in haar eigen leven groter mogelijkheden kregen, werd haar houding tegenover het opkomend geslacht anders.

Ook in de stad heeft meerdere ontwikkeling, verruiming van geest, bijgedragen tot beter wederzijds begrip, zodat ook daar een groter toenadering tussen oud en jong te constateren valt.

De jeugdbeweging, die hier en daar de rechten der jeugd fel verdedigde, al was zij minder agressief dan haar Duitse voorbeeld, kreeg bij ons direct een andere gedaante. Behoudens een enkele uitzondering, was ze in ons land een speciale vorm, waarin de jeugd dezelfde godsdienstige, politieke of maatschappelijke idealen nastreefde, die ook volwassenen beleden.

Aanvankelijk bracht deze speciale jeugdvorm echter toch nog wel eens verwijdering tussen de generaties, maar in onzen tijd valt steeds meer toenadering te bespeuren.

Typend is b.v. een opmerking in „Kerk en Wereld“ n.a.v. de jeugddag der vrijzinnige protestanten, die begint met de volgende woorden: „Tussen jeugdbeweging en kerk bestaat niet meer de tegenstelling, waarvoor de jeugddag nodig is, om die te overbruggen“.

In de gezamenlijke ongerustheid t.a.v. de toekomst voor ouderen zowel als voor jongeren ligt wel een der belangrijkste oorzaken voor deze verandering.

Ook in de totalitaire staten is een verminderde spanning tussen oud en jong te bespeuren, al liggen de oorzaken daarvan op heel ander terrein.

In Duitsland en steeds meer, ook in Italië, tracht men de jeugd systematisch in de staatsleer op te voeden en men tracht van meet af aan verzet te buigen en te breken, dat er altijd geweest is tussen een vorige en een volgende generatie. Nooit is zo systematisch getracht de kiemen van mogelijke opstandingheid te vernietigen, als daar, waar men door geweld het leven tracht te dwingen naar een leer.

Het hele systeem van opvoeding der jeugd doet onwillekeurig denken aan de initiatie der primitieven. Hier geschiedt echter bewust en doordacht, wat vroeger organisch was gegroeid.

Van psychologische beschouwingen over de jeugd heeft men daar genoeg. Een artikel van Dr. Hans Wencke in „Die Erziehung“, het maandblad, dat onder redactie van Eduard Spranger staat, zegt, dat op het hoogtepunt van de belangstelling in het leven der opgroeiende jeugd, de gedachte opkwam, dat een dergelijke beschouwing in zijn individualiserende tendens, de bovenpersoonlijke substantie van den geest, van de cultuur en van het

leven, die onontbeerlijk is voor elke planmatige cultuur en doelbewuste opvoeding, op een gevaarlijke wijze was gaan vervangen.

Zeker is het waar, dat de psychologie in het leven nooit het laatste woord kan en mag hebben en dat zij zelfs, waar ze zuiver verstandelijk en analyserend werkt, waardevolle levenskiemen kan doden.

Maar, waar zij zich beperkt tot het aangeven van algemene wetmatigheden in den mensengeest, zal geen systeem van opvoeding aan haar uitkomst voorbij kunnen gaan. Wetmatigheden laten zich verbreken — maar altijd slechts tijdelijk. Grote spanningen verteren de ongelijkheid, maar slechts zolang de spankracht hevig blijft. En elke generatie die op nieuw geboren wordt, is, ondanks de systematische scholing der ouders, weer vol kiemen van het algemeen menselijke dat eeuwig is en eeuwig zal blijven.

Door de allesdoordringende, meeslepende overtuiging der huidige bewindvoerders en hun verdoorgevoerde techniek, ook ten aanzien van de vorming der mensengeest, gelukt het hun vooralsnog de generatiestrijd te verschuiven.

Dit wordt hen nog vergemakkelijkt, omdat de cultuur van hun landen jong is en de jeugd zichzelf, in haar wezenlijke eigenschappen, volkomen kan invoegen in deze cultuur. Komt er verzet van de kant der ouderen, dan raakt dit de jongeren niet, want de rollen zijn nu omgekeerd. Nu zijn het eens niet de ouderen, die de vorm der maatschappij aangeven en behoeven. De vroede vaders hebben afgedaan. Het is de jeugd, die de lijnen uitstippelt en die de nieuwe cultuur heeft te verdedigen, de cultuur der puberteit!

In Rusland, na de revolutie klonk het herhaaldelijk, dat de puberteitsmoeilijkheden, waaraan de West-Europese jeugd sukkelde, een cultuurziekte zijn. „Laat de jeugd door arbeid verantwoording dragen voor het welzijn van het land en hun moeilijkheden zijn opgelost”, sprak men daar. En zeker is het waar, dat de jeugd in jonge cultuurstaten een andere plaats inneemt en met minder bezwaren te kampen heeft dan in landen met een oudere cultuur. En even waar is het, dat de eenzijdige intellectuele vorming van de jeugd in de puberteitsjaren, ook ten onzent, meer moeilijkheden voor haar meebrengt dan gewent is.

Een vergelijk met de toestand in de totalitaire landen, toont ons, dus dat ook daar de spanning tussen oud en jong verzwakt is. Hoe ook onze waardering moge zijn van de methoden, daartoe gebruikt, we kunnen toch niet ontkennen, dat in de totalitaire staten de vermindering van die spanning uit positieve oorzaken ontstond, terwijl zij bij ons voor een groot deel in negatieve factoren haar oorsprong heeft.

Bij ons komen oud en jong samen, zoeken aaneensluiting als verdwaalde schapen, daar gemeenschappelijke bedreiging op geestelijke en maat-

schappelijk gebied, als elk onheil, de verschillen doorbreekt. In hun angst voor de toekomst, vinden de generaties elkaar.

Bij dit alles doet zich een onrustwekkend verschijnsel voor. De jeugd ontbeert de voor een harmonische ontwikkeling noodzakelijke tegenpool. Want in deze tijd is er bij de ouderwordende mens een opgezweepte drang tot vlucht in de jeugd.

Het is, alsof het leven in de oudere mens niet meer tot kristallisatie wil komen. Een onrust dringt hem weg uit die gebieden, die hem, krachtens zijn leeftijd, toebehoren, en als een verdwaasde blijft hij ronddolen, daar, waar hij afscheid had behoren te nemen.

Talrijke verschijnselen wijzen in deze richting. We beperken ons bij de opsomming daarvan tot de run naar de schoonheidsinstituten en volstaan met de weergave van een ontleding van wat daar geschiedt, vanuit de gezichtshoek van een psycholoog. De „make up“ van de moderne vrouw vertoont een sterke trek tot infantilisme. In al haar onderdelen tracht zij het aangezicht van een kind te benaderen. Want des kinds zijn het gladde vel, de rode wangen, de volle rode lippen, de hoge wenkbrauwlijn, de grote wimpers, de wijde pupillen en de gekrulde haren!

Bij de jacht naar jeugd, openbaart zich een hiaat in het leven der volwassenen, een hiaat in de aanvaarding van de levensvormen, haar leeftijd eigen, een hiaat in het winnen van die waarden, die de vrucht kunnen zijn van den ouderdom.

Het is zeker een geluk te noemen, dat het lichaam door sport en zonder leefwijze jarenlang fit kan blijven. Maar het is alleen maar verlies wanneer de speciale winst van den ouden dag verloren gaat in een krampachtige poging om jong te blijven „schijnen“. Want een jeugdige voorgevel betekent nog geen innerlijke frisheid. En achter het gerimpelde vel, kan evengoed die geest huizen, die fris bleef, omdat de ervaringen uit de jeugd niet vergeten zijn, maar zo levend bleven, dat de oudere de jongere weet te verstaan.

De schijnjongere is voor de ontwikkeling van de jeugd niets waard, hij weet niets te geven dan een min of meer gelukte karikatuur, een na-aping van haar eigen uitdrukkingvormen.

Het leven is natuurlijk en vruchtbaar, waar oud en jong polair zijn, waar zij een eigen vorm dragen, die botst met die van de andere, waar zij beide eigen waarden vertegenwoordigen en het leven rijk maken door de tegenstelling van die waarden. Gezond en natuurlijk is het leven van ouderen en jongeren, waar de eersten de anderen remmen in hun te groot élan en waar deze op hun beurt de ouderen noodzaken hun geest lenig te houden. Gezond is de toestand, waarbij de jonge generatie tracht te verworvelijken, wat de ouderen vrijwillig of onvrijwillig onderdrukten of verwaarloosden. Gezond is het groeiend wederzijds begrip van elkanders karakter.

Ongezond is de toestand, waarin een nivellering ontstond in de eeuwige spanning tussen oud en jong. Maar het leven gaat verder en het zal zich niet gedurende generaties laten onderdrukken. En de tijd van hernieuwde, voor het leven vruchtbare spanning tussen oud en jong, zal zeker weer eens aanbreken!

Is de jeugd de hoop of het gevaar der toekomst?

door W. H. KUIN-HARTTORFF.

Wanneer „de“ jeugd alles las, wat er over haar geschreven wordt, zou ze beslist verward raken in zichzelf. Ze had dan zeer onlangs in „De Groene“ kunnen lezen dat ze wel eens een gevaar voor de toekomst zou kunnen worden en dat de oudere generatie dan de plicht zou hebben, terwille van het behoud der essentiële waarden tegen haar in het strijdperk te treden.

En kort daarna had zij in „Het Hollandsche Weekblad“ een niet veel vleiender uitspraak kunnen aantreffen van de hand van Dr. D. Bartling. Deze formuleert het mens-ideaal van een bepaald type der moderne jeugd als volgt: de mens als roofdier ons ideaal, de mens als machine ons materiaal“. Hoewel de schrijver wel weet, dat dit type niet talrijker is dan het type „dat nog aan het humanistisch cultuur-ideaal bleef geloven“, meent hij toch, dat het bestaan ervan karakteristiek is voor de principieele levenshouding van de huidige jeugd. De jeugd van heden mist naar schrijvers oordeel — in tegenstelling tot de jeugd van vóór 25 jaar — „de zelfverantwoording tegenover een zin, die dit bestaan de betekenis van mens-te-zijn verleent en daardoor aan gedrag en streven een richtpunt schenkt“.

Wie beide artikelen met diepe belangstelling gelezen heeft, is zeker enigszins onder de indruk gekomen. Wanneer hij bezield is van geloof aan de jeugd, heeft hij zich even afgevraagd: is het niet zo? Is mijn geloof niet ongemotiveerd optimisme?

Maar dan — merkwaardige samenloop van omstandigheden — verschijnt er 2 dagen later een boodschap in de kranten van de gezamenlijke Nederlandsche jeugdverenigingen. Een boodschap ter gelegenheid van de eerste verjaardag van Prinses Beatrix, waaruit duidelijk blijkt dat de democratische jeugdorganisaties dankbaar waren, een gelegenheid te hebben zich te kunnen uitspreken omtrent enkele wezenlijke waarden onzer cultuur. Deze boodschap, waartoe het Ned. Jeugdleiders Instituut het initiatief nam, luidde:

„Op dezen dag, waarop het geheele Nederlandsche volk vol vreugde

den eersten verjaardag van H.K.H. Prinses Beatrix mag vieren, willen de onderstaande jeugdverenigingen gezamenlijk op deze wijze hun gevoelens tot uitdrukking brengen.

In de eerste plaats bieden wij onze Prinses, de Hoop van ons Vaderland, hare koninklijke ouders en hare koninklijke grootmoeder, onze eerbiedige gelukwenschen aan bij het ingaan van haar tweede levensjaar.

Mogen ook in komende jaren, evenals tot dusver, voorspoed en gezondheid haar deel zijn; zoodat wij haar in ongestoord geluk mogen zien opgroeien, als draagster van de groote tradities van haar Huis.

Op dezen vreugdedag, willen wij bovendien, als zonen en dochteren van een klein volk, onze stemmen verheffen en in donkere tijden getuigen van onze vastberadenheid om de tradities van vrijheid en verdraagzaamheid waardoor ons volk de eeuwen door geteerd werd, naar ons beste vermogen mee te helpen hooghouden. Diep onder den indruk van de dreigende vernietiging van eeuwenoude waarden willen wij ons aangorden om ter wille van gerechtigheid en trouw moedig te blijven streven naar broederschap en naastenliefde.

H.M. de Koningin, de grootmoeder van onze jarige Prinses, sprak op 31 Aug. i.l. in het bijzonder tot de jongeren, dat zij vertrouwen had in de bereidwilligheid, den ernst en toewijding, die het jongere geslacht bezielen voor de groote taak die het wacht. Deze woorden willen wij in ons hart schrijven. Getrouw aan dezen oproep — die opnieuw tot ons allen kwam in de woorden door Hare Majesteit op 27 Januari j.l. gesproken — willen wij vasthouden aan de hoogste en heiligste goederen, die door de eeuwen heen het onvervreemdbaar eigendom van ons volk zijn geweest en een hechten bodem vormen waarop een betere toekomst kan verrijzen. Wij willen, met onze jarige Prinses, deze goederen als ons erfdeel aanvaarden!"

Ondertekend door:

Amsterdamse Maatschappij voor Jongemannen, Arbeiders-Jeugdcentrale, Bond voor Gereformeerde Jeugdorganisatie, Centraal Instituut voor Christelijk-Sociale Arbeid, Federatie van Christelijke Jeugdcentrales, Federatie van Christelijke Verenigingen van en voor Vrouwen en Meisjes, Federatie van Christelijk-Historische Jongerengroepen, Jeugd-luchtvaartorganisatie van de K.N.V.V.L. Jongelieden Christen Geheelonthoudersbond, Leger des Heils (Jeugddepartement), Nationaal Jongerenverbond, N.C.J.G.O.V. „De Schakel", Nederl. Christen-Studentenvereniging, Nederlandse Kinderbond, Nederlands Lutherse Jongelingsbond, Nederlands Lutherse Meisjesbond, Het Nederlandse Padvindstersgilde (afdeling Amsterdam), Nederlandse Unie van Speeltuinorganisaties, „Ons Huis" Reinildastichting, School voor Maatschappelijk Werk, Vereniging „Beis Jisroel", Vereniging „Ernst, Nut, Ontspanning" en Vrijzinnig-Christelijke Jeugdcentrale.

Is onze twijfel nu weer opgeheven? Is de jeugd dus toch de hoop der toekomst?

Gelukkig dat er gelegenheden zijn, waarbij ons eens duidelijk blijkt, hoe simplistisch het is om van de jeugd te spreken. Want de jeugd bestaat niet. Of tot de jeugd behoren zowel de jongeren die onze kultuurwaarden verdedigen, als zij die ze niet meer kennen. Met andere woorden de jeugd is zowel de hoop, als het gevaar der toekomst. Naar welke kant de weegschaal zal overslaan wanneer deze generatie tot de volwassenheid toetreedt, hangt van de ouderen af. Als een deel van de huidige jonge generatie de cultuurwaarden niet meer kent, als zij zich niet meer in de kulturele wereld voelt als een vis in het water (Dr Bartling), dan is dat niet aan haar te wijten, maar aan de volwassenen, die de jeugd een voorbeeld en een gids behoren te zijn.

We weten, dat er ook in ons land wel volwassenen zijn, die de kulturele en menselijke traditie van ons volk bewust wensen te verzaken. Maar zij zijn goddank verre in de minderheid. Erger is, dat zovelen onze cultuur niet kennen, niet deel hebben aan ons kulturele leven, zonder dat het hun schuld is. Immers om deel te kunnen krijgen aan de cultuur, moet men er kennis van hebben; kennis van de huidige stand van de cultuur en van haar geschiedenis. Een kleine, zeer kleine groep jongeren wordt in dit wondere en waardevolle land binnen geleid op middelbare en voorbereidend hogere scholen (is het niet 5% van alle jongeren van die leeftijd?). De aller-allergrootste meerderheid, weet van dit kulturele leven niets werkelijk af.

Goddank verzeilen enkele duizenden in de jeugdverenigingen, waar zij gemeenschap beleven en cultuurwaarden leren kennen. Maar de rest? Is het wonder dat zij van de sport en van de bioscoop afgoden maakt? Waar zijn de gidsen, die haar begrijpen en voorgaan? Die haar door voorbeeld en voorlichting de hoogste waarden der mensheid naderbij brengen?

Zeker, er worden hier en daar met de grootste overgave en met het grootst mogelijke doorzettings-vermogen pogingen gedaan. Maar als volk, als gemeenschap laten wij de rijpere jeugd aan haar lot over. En als ze ons dan te lastig wordt, of als we haar als een gevaar gaan zien, dan komen er stemmen op de „lanterfanter" te dwingen tot discipline, onproductieve arbeid en ontwikkeling in een tijd waarin ze óf aan schoolopvoeding óf werkelijke arbeid toe is. De jeugd moet zo onze schuld betalen. Dat is niet in overeenstemming met onze veelgeroemde en terecht verdedigde maatstaven van zedelijkheid en recht.

Als de cultuur ons iets waard is en als we werkelijke verantwoordelijkheid kennen voor het jonge geslacht, dan moet er ons alles aan gelegen zijn de jeugd op normale wijze en in voldoende mate met die cultuur in aanraking te brengen.

Verzaken wij deze plicht, dan is het onze schuld wanneer de jeugd een gevaar in plaats van een hoop voor de toekomst wordt.

Het volk en zijn lectuur

door TH. WINK.

Wanneer wij spreken over volkslectuur, kunnen wij ons omtrent het begrip lectuur een duidelijker voorstelling maken, dan omtrent het begrip volk in dit verband. Zeker is wel, dat men er niet mee bedoelt het totale Nederlandsche volk, maar zeer bepaald een deel ervan. Men kan dat deel nader omschrijven als die arbeiders, boeren, bedienden, kleine middenstanders, wier ontwikkeling niet boven een bepaald niveau komt, of wier inkomen beneden een bepaald bedrag blijft.

Wat het eerste criterium betreft, kan men in aanmerking nemen, dat nagenoeg alle Nederlanders lager onderwijs genoten hebben of genieten. Terwijl in 1938 het aantal leerplichtige kinderen 1.144.000 bedroeg, volgden ongeveer 250.000 jongelui instellingen van middelbaar-, nijverheids- en ander voortgezet onderwijs. 75 à 80% der Nederlanders kan dus geacht worden, geen ander dan lager onderwijs genoten te hebben.

Het tweede criterium, dat van het inkomen, blijkt uit de belastingstatistiek, die uitwijst, dat van de 1.284.000 aangeslagenen in de inkomstenbelasting er 47% een inkomen van 800—1400 gulden hebben en 27% een inkomen van 1400—2000 gulden, zoodat, / 2000.— als grens aangenomen, 74% der aangeslagenen en derhalve ook wel ongeveer dit percentage van de Nederlandsche bevolking tot het volk kan worden gerekend. Van de totale Nederlandsche bevolking (8.639.000) hebben er 2.431.000 den leeftijd van 15 jaar nog niet bereikt. Beschouwen wij volgens de bovengenoemde criteria drie-vierden der Nederlanders als behoorende tot „het volk” dan kan men het getal der „kleine lieden”, de kinderen buiten beschouwing gelaten, stellen op $\frac{3}{4}$ van 6.208.000 of op ruim $4\frac{1}{2}$ miljoen. De bedoeling van deze berekening is niet in de eerste plaats om te komen tot een juist cijfer, dan wel om aan te toonen, dat met „het volk” een aantal Nederlanders bedoeld moet zijn, dat veel en veel grooter is, dan menigeen zich voorstelt.

Dat de aard van de lectuur dezer miljoenen een zaak van het grootste cultureel belang is, zullen de lezers van „Volksontwikkeling” mij niet betwisten. Aan de vraag naar den aard der lectuur gaat echter vooraf die, welk deel van het volk inderdaad leest.

Als eerste lectuur-behoefte wordt door het volk de courant gevoeld. De bladen van De Arbeiderspers hebben 210.000 betalende abonné's, De Courant 275.000. Telt men daarbij (wij moeten er hier een slag naar slaan) nog eens 500.000 als oplage van de gezamenlijke kleinere volkskranten, plaatselijke bladen, advertentieblaadjes enz., dan komt men op één miljoen abonné's en een aantal lezers van b.v. drie miljoen. Men kan hieruit afleiden, dat het meerendeel der kleine lieden gebruik maakt van het genoten leesonderwijs, en nog iets: dat het grootste deel van het volk via de courant te bereiken is.

Met volkslectuur bedoelt men echter iets anders. Men heeft hierbij in het bijzonder op het oog de belletteristische en populair-wetenschappelijke lectuur, die door het volk wordt gelezen, of die men wenscht, dat door het volk wordt gelezen. Wat, zooals ik nader hoop aan te toonen, niet hetzelfde is. Wij moeten ons dus thans wenden naar het terrein van de Nederlandsche boekproductie en als eerste punt willen we daarbij onder oogen zien het verband tusschen de financiële draagkracht van den kleinen man en het bedrag, dat hij aan zijn lectuur besteedt. Dit bedrag is natuurlijk zeer variabel, afhankelijk van de levensomstandigheden van den betrokkene (grootte van het gezin, ziekte e.d.) en van de subjectieve behoefte aan lectuur. Hierbij vergete men niet, dat de uitleenbibliotheken, openbare zoowel als particuliere nagenoeg ieder boek van de twee genoemde categorieën voor een luttel bedrag beschikbaar stellen. Al zal ik de laatste zijn om te beweren, dat het bezit van het boek niet te stellen zou zijn boven het leenen ervan — als men spreekt over den cultureelen invloed van lectuur op het volk, dan behoeft de lectuur van het geleende boek niet veronachtzaamd te worden. Dank zij de verspreiding van bibliotheken over het geheele land en den luttelen leesprijs is het overgrootste deel van het volk financieel gesproken in staat alle boeken te lezen, die het wil lezen.

Niettegenstaande de van boekhandelaars- en uitgevers-standpunt bekeken soms mooie successen, waarover ik nader zal spreken, is het met de lust tot lezen van boeken bij het volk nog niet bijster opwekkend gesteld. De grootste oplage, die in de afgelopen jaren gedrukt is van een boek, heeft 100.000 bedragen (Remarque: Westelijk front, een boek dat „iedereen” gelezen heeft.) Wanneer wij aannemen, dat van die 100.000 er 75.000 door het volk gekocht werden (een kleiner aantal is waarschijnlijker) en dat ieder exemplaar gemiddeld door 10 personen is gelezen (dit is natuurlijk een slag in de lucht), dan komen wij op $3\frac{3}{4}$ miljoen lezers op de $4\frac{1}{2}$ miljoen. Zelfs bij verdubbeling van het aantal lezers is het resultaat nog verre van bevredigend. Natuurlijk is dit niettemin een zeer onvoldoend voorbeeld, maar ook de ervaring leert, dat het volk nog maar weinig „book-minded” is.

Wij kunnen veilig beweren, dat eenige miljoenen kleine lieden geen boeken lezen (de z.g. „boekheidenen”), dat zeer velen hunner geen of weinig boeken bezitten, maar gebruik maken van bibliotheken, en dat het aantal hunner dat boeken koopt, beneden de 100.000 blijft.

Gaan wij nu na, waaraan die boekenkoopende kleine lieden hun geld besteden, dan wordt onze aandacht allereerst getrokken door het zeer

goedkoop boek, waarvan de prijs uitdrukt, dat het bedoeld is voor de menschen met smalle beurzen (al profiteeren soms ook de rijkere er ruimelijk van).

Het totaal aantal nieuwe Nederlandsche uitgaven bedraagt de laatste jaren ongeveer 6000 per jaar. Oplagen zijn meestal niet bekend. Van die 6000 nieuwe uitgaven kosten er een kleine 4000 / 2.— of minder. Van de 975 in 1938 uitgegeven romans en novellen kosten er 140 twee kwartjes of minder, 40 van / 0.51 tot / 1.—, 170 van / 1.01 — / 2.—.

De zeer goedkope roman staat niet in de gunst bij den boekhandel. Het is duidelijk, dat de onkosten van een boekwinkel niet lager drukken op het goedkoop boek, dan op het dure. De administratieve- en bedienings-handelingen, noodig voor het verkoopen van een Winkler Prins Encyclopaedie of voor het verkoopen van een deeltje der A.B.C.-romans à / 0.35 (Andries Blitz te Amsterdam), zijn nagenoeg gelijk. Deze laatste serie is dan ook de eerste en eenige reeks van zeer goedkope romans, die (behalve en na de buitenlandsche Sixpenny-novels e.d.) den boekhandel binnengedrongen is. Andere goedkope roman-series worden vrijwel uitsluitend door agenten en de kleinste boekwinkeltjes aan den man gebracht. Ik noem er eenige:

„Roman voor allen“ (omvang pl.m. 200 blz., / 0.15, ongeveer 150 nummers verschenen, Uitgeverij Helmond te Helmond);

„Speciaal-serie“ (omvang pl.m. 200 blz., / 0.25, ongeveer 50 nummers verschenen, Uitgeverij Helmond te Helmond);

„Kennemer-serie“ (omvang pl.m. 300 blz., / 0.35, ongeveer 10 nummers verschenen, De Spaarnestad te Haarlem).

Bovenstaande drie series zijn uitgaven van Katholieke uitgeverijen. Het zijn meest uit het Engelsch vertaalde onbeduidende romannetjes, zorgvuldig ontdaan van alles wat naar erotisch zweemt — een enkelen keer loopt er een goed boek tusschendoor.

„Edecea-editie“ (omvang pl.m. 150 blz., / 0.25, 25 deeltjes verschenen, Drukkerij Edecea te Hoorn), die men het beste kan betitelen als Zondags-schoollectuur voor volwassenen.

„Libellen-serie“ (omvang pl.m. 40 blz., / 0.45, 300 nummers verschenen, Bosch en Keuning te Baarn). De uitvoering van deze boekjes is uitstekend, de onderwerpen zijn zeer verscheiden, het peil aanmerkelijk hooger dan dat van de eerder genoemde series.

Behalve de A.B.C.-romans en de Libellen-serie, die zich tot een algemeen publiek wenden, vinden deze series uitsluitend haar debiet onder het volk en wel dat deel van het volk, dat critiekloos tegenover alle lectuur staat, dat de kennis en het inzicht mist om te keuren en te kiezen en niet teleurgesteld wordt, wanneer het deze lectuur vergelijkt met het feuilleton van de volkscurant.

Uit het bovenstaande valt echter af te leiden, dat ook het bezit van lectuur binnen het financieel bereik zelfs van de minst kapitaalcrachtigen valt. Als de beteekenis van die lectuur niet groot is, vindt dat — naar ik vrees — zijn oorzaak in de beperkte intelligentie dier koopers, waarbij als schrale troost gewezen kan worden op het feit, dat de meeste dezer boeken uit het Engelsch vertaald zijn.

Als wij iets meer willen weten omtrent het boekenbezit van het volk is het echter gewenscht, dat wij ons niet beperken tot het door zijn zeer lagen prijs voor het volk bestemde boek, maar dat wij ook kennis nemen van de resultaten eener organisatie, die zich in het bijzonder ten doel stelt het volk van lectuur te voorzien. Ik bedoel De (sociaal-democratische) Arbeiderspers, welker boekenbedrijf zijn debiet zoekt en vindt onder het volk en daar propaganda maakt deels voor de eigen uitgaven, deels voor die uitgaven van anderen, die men er, door jarenlange ervaring geleerd, voor het volk geschikt acht, en waarbij de objecten bewust niet alleen uit commerciële overwegingen, maar ook op grond van ideële motieven gekozen worden.

Een apparaat van 15 over het land verspreide boekwinkels, 800 agenten van de dagbladen der Arbeiderspers, die tevens voor den boekenverkoop werken, gesteund door reclame in deze dagbladen, is voortdurend bezig met de propaganda voor het boek. Wat wordt nu op deze wijze aan het volk verkocht? Goede en goedkope lectuur? Goed wel, maar goedkoop? Ik noem U wat titels gevolgd door de getallen, die door De Arbeiderspers aan den man werden gebracht. Encyclopaedie voor Iedereen / 2.95, 5500 ex.; De Jong, Merijntje, dundruk-editie / 5.90, 6000 ex.; Brehm, Het leven der dieren, / 5.90, 500 ex.; Kunstgeschiedenis van Nederland (uitgave De Haan), / 4.85, 500 ex.; Pelgrimstocht der Menschheid (De Haan), / 4.95, 1000 ex. Van een eigen uitgave der Arbeiderspers, Het Boek voor de Jeugd, werden niet minder dan 75000 exemplaren verkocht, waarvan 60.000 in „eigen kring“.

Voorts geeft De Arbeiderspers een romanserie uit, de Arbo (Algemeene Roman-Bibliotheek Ontwikkeling), die niet minder dan 15000 abonné's heeft, welke dan toch / 7.50 per jaar neertellen, waarvoor zij 6 romans ontvangen.

Hoe betalen de arbeiders deze vrij hooge bedragen voor hun lectuur? Meestal in paymenten van / 1.— tot / 1.50, soms ook met bedragjes als / 0.20 per week. Deels door sparen, deels op afbetaling komt de kleine man in het bezit van boeken, welker prijs, moest het bedrag in eens betaald worden, boven zijn draagkracht zou gaan.

De firma G. F. Callenbach te Nijkerk, die de bekende Nobel-reeks uitgeeft en daarmee een groot succes heeft, stelt de abonné's (die vier romans per jaar ontvangen) in staat om den abonnementsprijs met / 1.40 per

kwartaal te voldoen en bereikt hierdoor ook ongetwijfeld een groot aantal kleine lieden. De firma Bosch en Keuning te Baarn stelt abonné's op de Opgang-serie in staat een jaar-abonnement op een maandblad en vier romans te verwerven voor / 1.65 per kwartaal. De abonné's op de V.C.L.-reeks van J. H. Kok te Kampen ontvangen vijf romans en een „gratis-keuze-boek" en betalen daarvoor / 1.50 per kwartaal (/ 2.25 gebonden). Deze en dergelijke series worden met een soms ontroerende trots en toewijding door het volk verzameld en zeker ook gelezen. Want dit mag wel vastgesteld worden: wanneer de kleine man zich boeken koopt, dan koestert hij dit bezit met een sentimentele, ruige liefde en trouw, dezelfde liefde en trouw, die ook tot uiting komen b.v. in zijn toewijding voor het harmonie-corps, waarin hij meeblaast of voor de postzegelverzameling, die hij heeft aangelegd.

De genoemde titels en series hebben, wat de keuze der lectuur betreft, al eenig licht kunnen geven. Ik kan hier nog een aardig voorbeeld aan toevoegen. In een „boeken-grossierderij", waar een 50.000 titels van den meest uiteenlopenden aard voorradig zijn, kan het personeel lectuur leenen. De boeken moeten genoteerd worden, overigens staat het iedereen vrij te lezen wat hij of zij begeert. Uit een onderzoek naar de zoo uitgeleende lectuur over een jaar blijkt, dat in een geenszins ongunstige verhouding naast detective- en wild-west-stories gelezen worden: de succesboeken, zooals Katrina, Madame Curie, De Citadel, zelfs Van Schendel, Scharten-Antink, A.M. de Jong, Coolen — ja, ik vond onder de titels Sjestow: Crisis der zekerheden en Vloemans: Spinoza. De lezers behooren én wat schoolopleiding én wat maatschappelijke positie betreft, zeker tot „het volk".

Ik ben er dan ook stellig van overtuigd, dat alleen de persoonlijkheid van het individu, en geenszins de stand, waartoe iemand behoort, uitmaakt of iemand leest of niet leest, en wat hij leest.

„Het volk" is geenszins de grauwe, gelijksoortige massa, die door een vreemde gedachten-associatie aan dat woord verbonden is, maar een deel van de levende, strevende menschenwereld. Er zijn onbeduidende, geboren, domme individuen onder, maar ook sterke persoonlijkheden, intelligenten figuren en kranige autodidacten. De grens daartusschen ligt geenszins bij een inkomen van / 2.000.— of de zesjarige school-opleiding.

Wanneer men dit inzicht deelt, zal men het met mij eens zijn, dat „volkslectuur" in den zin van: door een hooger stand voor het volk bestemde lectuur, een verouderd en ietwat arrogant begrip is. Het volk, voor zoover het leest, zoekt zijn eigen weg en vindt dien ook wel. Het is wantrouwig tegenover alles, wat een hoogere stand als voor het volk

bestemd aanbiedt. Dat heeft de knappe idealist L. Simons ondervonden, toen hij zich de eerste jaren van deze eeuw bezig hield met het produceeren van de allergeedkoopste volkslectuur en daarmee een deel van het hem verstrekte kapitaal zijner onderneming opat. Dat heeft het Nut ervaren met zijn in 1918/19 uitgegeven Volksboekkerij.

Vraagt men mij: wat denkt gij van de verbreiding van goede en goedkope volkslectuur?, dan zeg ik in volle overtuiging: dat is niet noodig, dat is een verflctst ideaal uit de vorige eeuw, toen welwillende dames en heeren iets voor „het volk” wilden doen, toen naast het maatschappelijk hulpbetoon een „geestelijke bedeeling” kwam.

Het volk is ten opzichte van het boek geen aparte stand met aparte behoeften. De rijke (soms wat al te rijke) Nederlandsche boekenproductie biedt in haar verscheidenheid ook voor het volk een groote keuze. Financiële bezwaren zijn er niet, evenmin als er financiële bezwaren zijn, wanneer het volk voetbalwedstrijden of wielervedstrijden wil bijwonen.

De vraag is alleen: wil het volk boeken lezen?, dus: hoe brengt men het volk tot lezen? Sinds eenige jaren maakt de Boekenweek-Commissie van de Vereeniging ter bevordering van de belangen des Boekhandels een week lang propaganda voor het boek. Dat deze propaganda ook tot het volk doordringt, blijkt o.a. uit het groote aantal Geschenken, dat De Arbeiderspers in de Boekenweek noodig heeft. (Het Geschenk is een novellen-bundel die in die week gratis verstrekt wordt aan wie voor ten minste een rijksdaalder boeken koopen).

Het produceeren van nog meer lectuur is geen taak meer — daarvoor in de plaats is gekomen de taak om het volk den weg te wijzen in de overstelpende hoeveelheid boeken.

Er is hier voor een instelling als het Nut zeer zeker wat te doen. Er is behoefte aan voorlichting, aan eenvoudige geschreven, enthousiaste aanbeveling. De aangewezen organen voor die propaganda zijn de radio en de volks-courant. Als een mogelijkheid noem ik de talloze advertentie-blaadjes, die zeker bereid zouden zijn, wekelijks goedgestelde en gratis verstrekte boekbesprekingen op te nemen.

Hierbij doet het er niet toe of de besproken boeken nieuw zijn — „elk boek is nieuw, dat gij nog niet gelezen hebt”, luidde de Boekenweek-slagzin van eenige jaren geleden. De hoofdzaak is, dat met zorg uitgezochte en liefst niet te hoog geprijsde boeken (ook andere dan romans) op een oorspronkelijke, persoonlijke, eenvoudige en enthousiaste wijze aan het volk bekend worden gemaakt. Zou het Nut dit terrein willen ontginnen, zou het de zending onder de boekheidenen ter hand willen nemen, dan zou het daarmee een prachtige bijdrage leveren ter „bevordering van het algemeen volksgeluk”.

Feiten en Pogingen

PINKSTERREUNIE VOLKSHOOGESCHOOL.

Op den Pinksterzaterdag vond op de Volkshoogeschool „Allardsoog“ bij Bakkeveen (Fr.) de Algemeene Vergadering plaats der Vereeniging tot Stichting van Volkshoogescholen. Uit het jaarverslag van den secretaris bleek, dat de groei dezer Vereeniging, welke op uiterst bescheiden wijze in 1931 werd opgericht, blijft voortduren. Het ledental is sinds Aug. 1938 thans reeds bijna verdubbeld. Naast „Allardsoog“ is een tweede Volkshoogeschool opgericht, met name de Volkshoogeschool „Diependaal“ bij Markelo in Twente, terwijl in Gelderland en in Noord Holland de voorbereidende comité's reeds druk aan het werk zijn (secretariaat resp. G. A. van der Ley, de Sterg en Mevr. A. C. Visser-Ven, Vincent van Goghweg 2, Bergen). Er werd vastgesteld, dat de volgende jaarvergadering in Markelo gehouden zou worden. Bovendien werd besloten om den bestaanden eersten vleugel van het Volkshoogeschoolgebouw te Bakkeveen uit te breiden met een deel van het hoofdgebouw en daartoe een renteloze obligatieleening uit te schrijven, groot f 10.000.— in aandelen van f 10.—, f 25.— en f 100.—.

De Pinksterreunie, bestemd voor de leden der Vereeniging en vooral voor de oud-cursisten, sloot hier onmiddellijk op aan. Tegen de 250 menschen verbleven de stralende Pinksterdagen op het Allardsoog.

De Pinksterreunie vormt de afsluiting, ja de feestelijke afsluiting van een jaar van Volkshoogeschoolarbeid en als zodanig is zij in de eerste plaats bestemd voor den vriendenkring der oud-cursisten en voor de meest belangstellende leden, niet voor hen, die voor het eerst met de Volkshoogeschool willen kennis maken. Daarom bestaat er ook geen behoefte aan een uitvoerig verslag.

De feestelijkheid kwam tot uiting in de prachtige muziekkavond, gegeven door den Heer H. Geraedts en Mevrouw van Erven

Dorens-Buys, besloten met veel gemeenschappelijken zang onder leiding van den Heer Geraedts, in de fleurige tentoonstelling van schilderstukken van den schilder van de Scheene D. K. Koopmans, in de afscheidsmiddag verzorgd door de menschen van het Allardsoog met zang, dans en spel.

De bezinning bleek uit de uiteenzetting van Dr. H. G. W. van der Wielen op den eersten avond over de moeilijkheden en de toekomst van het Volkshoogeschoolwerk, uit het ochtendwoord van Drs. J. Haveman, uit de rede van Ir. L. J. A. de Jonge over Platteland en Volk en bovenal uit de prachtige toespraak van den Vlaamschen socioloog Victor Leemans over den achtergrond van het Volkshoogeschoolwerk, waarvan de tekst t.z.t. in dit blad zal worden opgenomen.

Het weer werkte in alle opzichten mee en het landschap in Mei-tooi kon men bewonderen bij de gemeenschappelijke wandeling naar „de Haren“, het landbouwbedrijf der Volkshoogeschool met natuurmonument.

Voor de Volkshoogeschool te Bakkeveen breekt thans weer een tijd aan, om op adem te komen: 10 Juni eindigen 2 kampen en 19 Juni begint slechts één kamp (voor een 50-tal werkloze jongeren uit het geheele land voor den duur van 3 maanden). Maar vanaf eind Juni komt alles weer op volle kracht: 28 Juni—12 Juli meisjescursus, 12—14 Juli B. v. O. L. dagen, 1—4 Juli ontvangst van een 30-tal Scandinafsche Volkshoogeschoolleeraren, 17—31 Juli kamp van studenten, boeren, onderwijzers en arbeiders (onderwerp „De arbeid in Nederland“), 3—17 Augustus idem (onderwerp „Nederland in de wereld“) 22—29 Augustus idem (onderwerp „Zuid-Afrika“). Verder zullen weer geregeld pionierskampen gehouden worden van 24 Juli—5 Augustus (seniores van 16—18 jaar) en 7—14 Augustus en 14—21 Augustus (juniores van 13—15 jaar) en een universiteitskamp voor hen, die het volgend jaar in Groningen willen

gaan studeeren van 24 Augustus tot 2 September, terwijl het kampcentrum „t Oude Huis" bovendien van 24 Juli—7 Augustus gebruikt zal worden voor de jeugskampen van 't Nut.

In Markelo zal van 17—24 Juli een meisjescursus gehouden worden en van 1—15 Augustus een kamp voor studenten,

boeren, onderwijzers en arbeiders (onderwerp: „opvoeding tot gemeenschap").

Werk genoeg dus aan den winkel voor de medewerkers aan het Volkshoogschoolwerk en gelegenheid genoeg voor allen, die dat willen, om met het Volkshoogschoolwerk kennis te maken en er nieuwe ervaringen op te doen! O. G.

JEUGDBEWEGING

DE J.V.O. TWINTIG JAAR.

Het twintigjarig bestaan van de Jeugdbond voor Onthouding wordt o.a. herdacht met een beschouwend artikel in De Jonge Onthouder over de ontwikkeling van de organisatie, waarin ontwikkelingsgang van de vrije jeugdbeweging in het algemeen weer wordt gegeven. Eerst de nieuwlichterstijd, waarin men inging tegen de openbare mening. Dan het zich langzaam aan daaruit ontwikkelen tot een eigen stijl. De zeer radicale principiële periode ontstaat, waarin de beweging haar hoogtepunt vindt. Wat de J.V.O. betreft is het de tijd van een eigen bureau, een eigen verkoopcentrale, een eigen jeugdherbergzels.

En dan volgt de onzekere tijd van de langdurige crisis, die ook de jeugdbeweging onzeker heeft gemaakt. De vrije jeugdbeweging heeft een historische taak verricht. Maar hoe haar toekomst zal zijn? „Vroeger spraken we over kameraadschap met een hoofdletter, thans hebben we meer dan ooit behoefte aan werkelijke vriendschap, desnoods zonder het woord".

N.J.S. EN N.S.B.

In onze vorige mededelingen be-richten wij de uitbreiding van het bekende ambtenaren-verbod tot de Nationale Jeugd Storm. Naar aanleiding van dit verbod is de „hoofdstormer" van de N.J.S., de heer C. van Geelkerken afgetreden. Zijn lidmaatschap van de N.S.B. en dat van een aantal andere personen was aanleiding geweest tot het verbod. Dit bleek op twee audiënties die

minister Colijn heeft verleend aan het bestuur van de N.J.S., waarbij de minister volgens „de Stormnieuw" meedeelde, geen enkel bezwaar te hebben tegen grondslag, doel en werkwijze van de N.J.S.

Men heeft daarna een algemene vergadering uitgeschreven waarop een statutenwijziging is voorgesteld en aanvaard, waarbij het aan alle leden van de Nat. Jeugd. Storm in het vervolg verboden is lid te zijn van enige politieke partij of beweging. Tevens is het de N.J.S. verboden steun van enige politieke partij of beweging te ontvangen.

Verder heeft men een brief aan den minister-president gericht met het verzoek het „onterende" ambtenaren-verbod opgeheven te krijgen nu in alle opzichten aan de voorwaarden is voldaan, die de minister heeft gesteld.

JAARVERGADERINGEN.

De maanden Mei en Juni staan voor vele jeugdorganisaties in het teken van de jaarvergadering. Deze biedt doorgaans een goede gelegenheid tot het geven van een beschouwing over het werk.

Bij het Nederlandsch Jongelings Verbond vormde op Hemelvaartsdag de rede van den Bondsvoorzitter over de verhouding tot de kerk de hoofdschotel. Er waren in het Verbond stemmen opgegaan om de vereniging, die vanaf haar oprichting in de 2e helft der 19e eeuw tot nu toe op interkerkelijk standpunt heeft gestaan, meer speciaal te binden aan de Hervormde kerk.

Dit voorstel werd zowel door de leden in een stemming als door den voorzitter in een rede, afgewezen.

Het N.J.V. wil geenszins onkerkelijk zijn, integendeel: men tracht de jonge mensen juist vrijwillig tot de kerk te brengen. Maar het wil zich niet binden aan één bepaald kerkengehoor en zich daardoor afsluiten voor velen — het wil openstaan voor ieder. „Het gaat er ons om de gehele vaderlandse jeugd van Jezus Christus te doen horen.” „Uit den kerkelijken nood werd onze organisatie geboren. We hopen hartelijk nog eens te zien, dat deze nood, die alle kerken tezamen drukt, en waarvan ook de gedeeldheid onder onze Jongerenbonden een smartelijk gevolg is, een einde neemt. Tot zolang moeten we noodgedwongen interkerkelijk zijn.”

Het is merkwaardig om te zien voor hoe geheel andere problemen de padvindorsorganisatie staat. Het Nederlandsche Padvindstersgilde hield op 29 April haar jaarvergadering, waar geen grote vooruitgang in ledental kon worden geconstateerd, maar wel in innerlijke verdieping. De voorzitter kon getuigen van een merkbaar streven bij de jeugd om zich de geestelijke achtergrond van de padvinderij meer bewust te maken.

Om het werk steeds weer op de juiste wijze te kunnen aanpassen aan de veranderende mentaliteit der jeugd, heeft men een jaar geleden, op verzoek van het wereldcomité, een enquête ingesteld over „Wat zijn de wensen en verlangens van de tegenwoordige jeugd”. Uit de zeer vele antwoorden die binnen kwamen bleek, dat men algemeen meer sport en lichamelijke oefening wenschte, terwijl de middenstandsjeugd speciaal op meer algemene ontwikkeling aandringt.

Beide wensen zullen het Gildebestuur doen zoeken naar allerlei nieuwe mogelijkheden van werk.

Ook buitenstaanders mogen ze echter te denken geven, wanneer zij zich praktisch of organisatorisch bezig houden met de opvoeding der rijpere jeugd van deze tijd

OPVOEDERSCENTRUM VOOR GEESTELIJKE WEERBAARHEID GESTICHT.

Op initiatief van het kunstenaarscentrum voor geestelijke weerbaarheid werd 13 Mei i.l. te Amsterdam een paedagogencongres georganiseerd met de bedoeling na afloop over te gaan tot stichting van een opvoederscentrum. Een nieuwe organisatievorm, die geen vereniging wil zijn in de gewone zin van het woord, maar een concentratie van opvoeders, die waar en wanneer het nodig is, bereid zijn te getuigen voor de waarden van recht, goede trouw, waarheid en gerechtigheid.

In de rede die Dr C. P. Gunning op het congres hield, deed spr. duidelijk uitkomen welk een grote waarde juist in deze tijd van prestatie, getuigen kan hebben. Niet protesteren tegen, maar getuigen voor bepaalde dingen, kan grote invloed uitoefenen op jeugd zowel als op volwassenen.

Het organisatiebureau van het centrum stelt zich voor in eerste instantie regionale conferenties voor te bereiden, waar de bedoeling van het centrum zal worden uiteengezet. Daarna kan begonnen worden met het instellen van een onderzoek naar de invloeden ten goede en ten kwade, die radio, pers, film en reclame uitoelen in verband met de geestelijke weerbaarheid.

Verder stelt men zich voor jongerenbijeenkomsten te organiseren in verschillende plaatsen van het land, in samenwerking met leden van het kunstenaarscentrum.

Tenslotte zal men trachten meer contact tussen opvoeders en kunstenaars tot stand te brengen.

Waarschijnlijk zal in het najaar een manifest worden uitgegeven waarin de grondslag van het centrum-werk nader wordt omschreven.

Het kunstenaarscentrum heeft in de enkele jaren van zijn bestaan veel en goed cultureel werk verricht. We hopen dat het Opvoederscentrum niet achter zal blijven.

W. K.-H.

Zojuist verschenen:

EENHEIDSNUMMER

VAN

„DE OPBOUW”

Democratisch Tijdschrift voor Nederland
en Indië.

Dit Eenheidsnummer van het maandblad „De Opbouw” bedoelt uiting te geven aan het wezenlijke saamhorigheidsgevoel van het Nederlandse volk, een saamhorigheid, die gecrasst behoelt te worden afgedwongen, maar integendeel steeds aanwezig blijkt wanneer men zich de moeite geeft er naar te zoeken. Zelfs zal men tal van gebieden vinden waar onze eenheid zich bewust en krachtig uit.

De Redactie heeft enkele deskundigen gevraagd om in te leiden in de Eenheid van ons volk op verschillend gebied. Niet dat wij het nodig achten deze Eenheid te bewijzen, doch wij gelooven, dat het velen met ons zal bevredigen het eenheidsgevoel op veelom gebied geformuleerd te zien. Wij wenschen ons gelukkig, dat de wettende medewerkers zich bereid verklaard hebben over verschillende onderwerpen te schrijven, t.w.: Mr P. J. Oud, over Vorst en Volk.

K. E. Oudendijk, over de betekenis van het leger voor de nationale eenheid.

Mr A. M. Joekes, over Nederland en Nederlands Indië.

Prof. R. Casimir, over de psychische eenheid van het Nederl. volk. Jan Schiltuis, over de economische samenhang van Nederland, terwijl het nummer bovendien nog bevat:

Dr J. H. van Zanten: De Financiële toestand der gemeenten.

G. Bolkestein: Buitenlandse Kroniek.

W. L. M. E. van Leeuwen: Literaire beschouwingen.

Boekbesprekingen.

Wij bevelen dit nummer warm in Uw aandacht aan en hopen het beaaf van de levende eenheid van ons volk enigzins te kunnen bevorderen.

Prijs 10.00.

Speciale nummers:

Nationaal Socialisme-nummer.

Inhoud: Prof. Mr R. Kranenburg: De corporatieve gedachte en de centralisatie van wetgeving. Prof. Dr Ph. Kolnstamm: De geestelijke getuigen van het nationaal-socialisme. Prof. R. Casimir: Ons volkskarakter en tegenwoordige stromingen. Dr J. H. van Zanten: Enige economische cijfers over Duitsland.

Democratie-nummer.

Inhoud: Prof. Dr J. B. Kers O.P.: Katholicisme en Democratie. Prof. Mr R. Kranenburg: Humanitaire overgang der Democratie. Prof. Dr Ph. Kolnstamm: Democratie in Nederlandsen sin. Mr J. J. R. Schmal: Calvinisme en Democratie. (Enige Groenjaansche beschouwingen). Dr H. Brugmans: De Democratie en het Socialisme. Prof. R. Casimir: De psychische structuur der Democratie. Dr J. H. van Zanten: De vooruitgang in Nederland in de laatste 60 jaar, in getallen. Dr E. van Raalte: Democratie en internationaal beleid.

Antithese-nummer.

Inhoud: Mr P. J. Oud: De geschiedenis der antithetische partij-groepering. Prof. Mr R. Kranenburg: Andere partij-indelingen. Prof. R. Casimir: Antithese in denken en handelen. Dr C. van den Berg: Antithese en het onderwijs. Dr J. H. van Zanten: De invloed van de antithese op het onderwijs. J. C. Deering: Kentening van de geest. Dr E. van Raalte: Buitenlandse kroniek.

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

PLANMATIGE LEIDING IN ONDERWIJS EN VOLKSONTWIKKELING en WERKLOOSHEID EN VOLKSOPVOEDING, door Prof. Dr. Ph. Kohnstamm.

„Sociaal-Paedagogische Voordrachten" nr 1-2

In de eerste voordracht zet de schrijver uiteen — in aansluiting aan gedachten door Prof. Karl Mannheim ontwikkeld — dat onze maatschappij in haar organisatie op allerlei gebied het stadium van het alleen op routine en traditie berustende handelen verlaten heeft; het stadium van het uitvinden en de denken is bereikt en op sommige terreinen begint het planmatige denken, d.w.z. het denken, waarbij het geheel wordt overzien, tot zijn recht te komen. In deze ontwikkeling komt het onderwijs nog zeer achteraan.

Schrijver illustreert dit aan een aantal didactische problemen.

De tweede voordracht stelt zich een dubbel doel. Zij tracht vooreerst duidelijk te maken dat de huidige werkloosheid niet een voorbijaand crisis-verschijnsel is, maar het symptoom van een structurele verandering in onze maatschappij, waardoor de vraag naar andere bezigheid dan gedwongen manuele prestaties in een geheel ander licht komt te staan, dan waarin de arbeidsethiek der laatste eeuwen het gesteld heeft. Maar zelfs al bestond ons huidige werkloosheidsvraagstuk niet, dan heeft toch de arbeider er aan de lopende band — zoals schrijver met proeven van Wunderlich illustreert — een grote behoefte aan geestelijke vorming, omdat zijn arbeid zijn geest niet kan vullen. Schrijver laat nu zien hoe juist uit de behoeften van de werklozen kunnen het Instituut voor Individueel Onderwijs is geboren als een centraal lichaam dat de hulpmiddelen verschaft, die dit probleem kunnen oplossen. Hij geeft een beschrijving van de werkwijze en de snelle opbloei van dit Instituut.

De prijs van dit deeltje is 90 cent.

Ter perse:

DE SOCIALE WAARDE VAN GEESTELIJKE VOLKSGEZONDHEID,

door Prof. Dr. E. A. D. E. Carp.

„Sociaal-Paedagogische Voordrachten" nr 3

HET HUWELIJKSVRAAGSTUK,

door Dr. R. Riphaagen, met een inleidend woord
van Dr. D. A. Vorster („In de Branding" nr 3).

Het boek wil slechts op bevattelijke wijze in het onderwerp inleiden. Het bespreekt achtereenvolgens de werken van vooraanstaande persoonlijk-
heden op dit gebied: Fannius Hallé, Lindberg, de Wilschut. Het vraagt
der bewaarde gezondheid, het driehoekshuwelijk en de vrije verlov-
ing, de revue, terwijl tenslotte de grondslagen van het gezonde
huwelijk genoemd worden waarmede tevens getracht wordt een oplossing
van het probleem te geven. In het laatste hoofdstuk worden nog de
echtscheiding en de opvoeding tot het huwelijk behandeld. Prijs f 2.25.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

VOLKS *7B3867* **ONTWIKKELING**

**MAANDBLAD UITGEGEVEN VOOR DE
MAATSCHAPPIJ TOT NUT VAN 'ALGEMEEN
ONDER REDACTIE VAN :**

Prof. Dr. PH. KOHNSTAMM, L. C. T. BIGOT Prof. R. CASIMIR, A. H. GERHARD,
Prof. Dr. J. H. GUNNING Wz., Dr. Ph. J. IDENBURG, Dr. K. F. PROOST,
G. VAN VEEN, J. HOVENS GREVE, Secretaris



Jan Nieuwenhuysen
1784

PER
JAAR
F 8.75

VAN GORCUM & COMP. N.V.
UITGEVERS ===== ASSEN

PER
NUMMER
F 0.75

INHOUD VAN AFLEVERING 10.

	Bldz.
Terwille van het toneel, door G. Stuiveling	297
Is de jeugdwerkloosheid nog ernstig? door O. V. L. Guermontprez	303
De achtergrond van het Volkshoogeschoolwerk, door Victor Leemans	312
Het Landbouwhuishoudonderwijs, door A. van der Burg	316
Feiten en Pogingen	327
Jeugdbeweging	327
Boekaankondiging	328



Het tijdschrift

VOLKSONTWIKKELING

is de beste Nederlandse bron voor ieder, die zich op het gebied van de problemen der Volksontwikkeling, van de bewaarschool tot de universiteit, binnen zowel als buiten de schoolmuren, op de hoogte wil stellen.

BIBLIOTHEEK RU GRONINGEN



0248 4505

Terwille van het toneel

door G. STUIVELING.

Het is een gemeenplaats geworden, te spreken van de crisis van ons toneel. Toch is het allerminst zeker, dat iedereen aan dit woord een gelijke of zelfs maar gelijksoortige gedachte verbindt. Steeds weer kan men bij hen, die protest aantekenen tegen de klachten, als argument aantreffen de mededeling, dat gedurende een bepaalde periode de zalen minder leeg waren dan velen schijnen te denken, en de recettes minder laag. Dit echter betreft alleen de commerciële kant, en hoe zeer ook van belang — nóg belangrijker is voorshands de culturele zijde. Indien de crisis van de dramatische kunst uitsluitend bestond in de hoeveelheid bezoekers, zou er stellig een eenvoudige oplossing te vinden zijn; ja, men zou reeds de weg naar die oplossing hebben ingeslagen, toen men in Amsterdam de reorganisatie van het hoofdstedelijk toneel tot stand bracht met als eerste bedoeling: de volle zaal. Een volle zaal echter betekent: een populair succes; en zonder nu een populair succes een onomstotelijk bewijs te achten voor een tekort aan artistieke waarde, dient men toch minstens het gevaar te vermijden, succes en waarde identiek te stellen. In de literatuur zien wij de succesboeken komen — en gaan; zij komen, tegen het vrijwel unanieme oordeel van alle bevoegde critici in; en waarlijk niet dank zij hún banvloek, eenvoudig door gebrek aan wezenlijk duurzaam gehalte verdwijnen zij even snel, om plaats te maken voor nieuwe overbodige boeken van kortstondige glorie.

Het zal zeer waarschijnlijk mogelijk wezen, aan het toneel de even genoeglijke als geldelijk noodzakelijke volheid der zalen te verschaffen: doch zodra dit gebeurt ten koste van de waarde van stuk en van spel, is de crisis van ons toneel eerst waarlijk in een acuut stadium getreden.

Wanneer wij hopen, dat het Nederlandse volk een bloeiende dramatische kunst zal bezitten, bedoelen wij daarmee iets anders dan het einde der lege zalen. Onder bloei dient men te verstaan, dat het toneel leeft in de aandacht van ons volk; dat het bijdraagt tot de gedachtenvorming van ons volk; dat het invloed heeft op de levensstijl van ons volk; en dat het dit alles doet op een onvervangbare, „toneelmatige” wijze. Het toneel is tegenwoordig voor bijna niemand een levensbehoefte, en slechts voor een vrij kleine groep een gewenst amusement. Verschillende belangwekkende pogingen, om te voldoen aan de primaire eisen die men mag stellen, zijn grotendeels op commerciële klippen gestrand; maar de pogingen om de commerciële klip te omzeilen door koers te zetten naar het amusement, zijn niet anders dan een dramatische zelfmoord uit vrees voor een tragische dood.

Wellicht is het waar, dat bioscoop en radio de mensen uit de schouwburgen hebben weggelokt, en misschien lokt een of andere taktiek hen weer terug. Maar de crisis ligt, cultureel gesproken, niet daar, althans niet

in eerste instantie. De geringe plaats die de dramatische kunst in ons volksleven inneemt, heeft andere en diepere oorzaken. De sterke Calvinistische inslag, sedert ongeveer vier eeuwen door ons nationale bestel heen gewoven, maakt dat een belangrijk deel van de kleinsteedse burgerijen ontoegankelijk was en is voor het toneel. Mogelijk in verband hiermee, maar tevens werkend als afzonderlijke factor, hebben wij geen toneelschrijvers van wereldformaat. De Bijbelse drama's van Vondel en de kluchten van Breero vormen in treurspel en blijspel de top; het aardige werk van Langendijk, navolging van het Franse theater maar met een goed-Hollandse moralisatie, verbleekt bij vergelijking met Molières grandioze comédie; en het naturalistische en tendentieuze van Heyermans' toneelspeken, die het enige hoogtepunt van speelbaar werk vormen in de moderne tijd, toont reeds na een kwart eeuw de tekenen van een vroege ouderdom. Onze belangrijke dramatische literatuur is beperkt, onbetwistbaar. Maar datgene wat er is, die weinige stukken, die er dan zijn, blijven stoffig in de kasten staan en komen niet of zelden ten tonele. Langendijk ziet, gelukkig, af en toe zijn kansen hernieuwd; maar waar is, behalve de traditionele Nieuwjaarstractatie van Gysbrecht en Roosje, ons vaste Vondel-repertoire? Welk gezelschap speelt geregeld, zij het slechts een enkele maal per jaar, de Palamedes, de Maria Stuart, de Lucifer, of dat levendigste van al: de Joseph in Dothan? Waar kunnen wij Hoofts Granida zien, en waar zijn Warenar? Wanneer werd voor het laatst Breero's Spaanse Brabander gespeeld, en Asselijns Jan Klaassen? Een nieuwe Vondel-editie is in onvolprezen verzorging tot stand gekomen — maar een nieuwe Vondel-traditie is niet ontstaan. Een even verheugend als onverwacht succes is te beurt gevallen aan het honderd-delen-plan van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde — doch een initiatief om even systematisch ons klassieke toneel te bevestigen in de aandacht van ons volk, blijft achterwege. Waarom? Het antwoord is even simpel als afdoende: omdat de intekenaars op de boekenreeksen verspreid wonen zonder dat dit een bezwaar vormt voor een gemeenschappelijke materiële steun, terwijl het verspreid-zijn van de waarachtige toneelminnaars het gezamenlijk-steunen van een opvoering onmogelijk maakt. De weinigen, voor wie de moderne poëzie een levensbehoefte is, brengen tenslotte uit Deventer en Domburg, uit Den Helder en Hengelo de uitgave van A. Roland Holst's gedichten te Maastricht tot stand — maar hoe moet men hun geestverwante personen, voor wie het moderne toneel een levensbehoefte . . . zou kunnen betekenen, bijeenbrengen terwille van de enkele opvoeringen van een thans ongespeeld gebleven spel? En niettemin: onze literatuur bestaat bij de gratie van dichters als Roland Holst, al pleit de schijn van tijd tot tijd voor Tollensen en Ten Kates; zo ook bestaat ons toneel, als cultuurfactor, bij de gratie van het superieure dat géén kasstuk is, alle Boefjes en society-draakjes ten spijt.

Indien het toneel innerlijk leeg is, niets anders dan een vlotte tijdpassering, of erger nog: een klatergouden schijn, kan men het succes eerder een gevaar dan een winst achten — zoals inderdaad den voorstander van volksontwikkeling de angst om het hart slaat, als hij ziet dat de pogingen van vroegere geslachten om het volk meer tot lezen te brengen, goeddeels zijn uitgelopen op het meer lezen van slechte lectuur.

De functie van het toneel ligt niet in het amusement: geen enkele kunst is alleen maar genotmiddel. Indien het toneel geen onvervangbare eigen waarde bezat, zou het gedoemd zijn te verdwijnen, en kon het verdwijnen zonder schade. Maar zowel naar de vorm als naar de inhoud is die onvervangbare waarde aanwezig. Naar de inhoud, omdat het toneel door middel van het gesproken woord en het gespeelde karakter het menselijke leven uitbeeldt; naar de vorm, omdat het dit doet op gestileerde wijze. Een illusie van werkelijkheid, gecomprimeerd, verhevigd en daardoor werkzaam en ontroerend, vindt z'n vorm in een adequate speelstijl, die door het gehalte aan stijl van vormende kracht is voor de levensstijl der toeschouwers. Het is niet de werkelijkheid zelf, die op de planken wordt vertoont, maar een zinrijk geïnterpreteerde werkelijkheid (taak van de schrijver); en evenmin is het alleen die zinrijk geïnterpreteerde werkelijkheid, aangezien het óók is: een stijlvol uitgebeelde werkelijkheid (taak van de speler). Door middel van deze zinrijk geïnterpreteerde en stijlvol uitgebeelde werkelijkheid keert de innerlijke en uiterlijke, de psychische en sociale realiteit in duidelijker en werkzamer vorm terug tot de toeschouwers: de grote ideeën, die de zin van ons leven vormen, worden op onvervangbare wijze aldus tot het bewustzijn van individu en gemeenschap gebracht.

Aan een directe tijdskritiek ontbreekt veelal de artistieke voldragenheid om te kunnen gelden als grote kunst. Maar anderzijds is alle grote toneelkunst steeds tijdskritiek geweest, omdat steeds het zinrijke en stijlvolle van de kunst als tegenstelling het zinloze en stijlloze van het contemporaine leven deed gevoelen. Deze taak is inhaerent aan alle toneelkunst: in dit opzicht zijn de Bijbelse spelen van Vondel niet minder tijdstoneel dan de romantische drama's van Shakespeare: zij zijn spiegel van de tijd, doordat zij de tijdelijke verwarring confronteren met een boventijdelijke harmonie, en in de tijd ruimte vragen voor het ontijdelijke of het „un-zeit-gemasze“.

Het is daarom onjuist, in de stijgende mate van censuur de enige of ook maar de eerste factor te zien, die het huidige toneelleven verhindert tot bloei te komen. Deze censuur, hoe bedenkelijk ook als uiting van een anti-culturele gezindheid bij talloze stedelijke machthebbers, die eenvoudig het hun onwelgevallige woord trachten te doden met een verbod, — deze censuur zou niet dan bij uitzondering iets van klassieke betekenis treffen, zonder dat het ridicule den censor-zelf onmogelijk maakte. Het is waar, dat

de plaatselijke censuur verlamdend moet werken op het verantwoordelijkheidsgevoel van de toneeldirecteuren en regisseurs, verlamdend vooral ook op hun drang tot vernieuwing en hun durf om te experimenteren. Alleen in de sfeer van vrijheid en vertrouwen kan de kunst gedijen, nooit in de sfeer van dwang en achterdochtige controle. Naarmate de neiging tot censuur toeneemt, neemt niet enkel de betekenis van het toneel, maar de betekenis van geheel ons culturele leven af: het verschijnsel van de censuur is een ziekteverschijnsel: een symptoom van gespletenheid, een bewijs van een culturele wanverhouding tussen de staatkundig machtigen en de geestelijk scheppenden. Censuur treedt altijd op namens het gemiddelde, dat is namens de middelmaat — en treft altijd het uitzonderlijke, óók het uitzonderlijk goede en vruchtbare. Maar zelfs de beangstigende mate van censuur, die in de laatste tien jaren plaats vindt binnen onze landsgrenzen en vooral gemeentelijke grenzen, is niet aansprakelijk voor enkele feiten, waaraan men niet stilzwijgend kan voorbijgaan.

Sinds jaren lijdt onze dramatische kunst aan het „ster-systeem": de begaafde krachten, waarover ons toneel kan beschikken, zijn verspreid over te veel gezelschappen, die elk het tableau de la troupe aanvullen met minder waardige of soms ronduit minderwaardige acteurs en actrices. Een voorstelling, waarin alle rollen bezet zijn met de beste talenten, behoort sinds een halve eeuw tot de onmogelijkheden. Een voorstelling, waarbij alles is afgestemd op de hoofdrol, en de rest in de letterlijkste zin des woords entourage en figuratie is, blijkt een gewoon verschijnsel. Als ieder beroep kent het toneel z'n jalousie de métier, als ieder bedrijf kent het z'n concurrentie, ook in déloyale vorm; maar het gevaar is hier, dat de onderlinge concurrentie het afzonderlijke prestatievermogen niet verhoogt maar verlaagt, en dat de versnippering der krachten afbreuk doet aan het gezag niet van een of ander gezelschap, maar van de dramatische kunst zelf.

Alle kunsten, die geen blijvende, gefixeerde waarden scheppen, maar schoonheid voortbrengen die vergankelijk is met het moment waarop zij ontstaat, lijden aan een al te zwakke traditie. Vondel is voor ons anders dan hij voor zijn tijdgenoten moet zijn geweest; maar wij hebben reden te geloven, dat het essentiële gebleven is. Het essentiële echter van acteurs en actrices, van dansers en danseressen, van uitvoerende musici en voordrachtskunstenaars vervluchtigt: de herinnering aan Louis Bouwmeester duurt ten hoogste totdat de laatste mens, die hem heeft zien spelen, gestorven is; wat er daarna bestaan blijft, is een lege naam. In tijdperken van geringe dichtelijke bezieling of weinig belangrijke schilderkunst blijft het prestige van de poëzie en het picturale gehandhaafd door het gezag der grootsten uit het verleden. Altijd weer zijn het de erkende meesterwerken uit de wereldliteratuur, die in de aandacht der besten de reputatie

der letteren herstellen, indien de land- en tijdgenoten deze hebben geschaad. Altijd weer zijn het Rembrandt en El Greco, Goya en Van Gogh, die de glorieuze kunst van het penseel behoeden voor iedere veroordeling. Wat hier het voorgeslacht heeft gepresteerd moge enerzijds een vonnis zijn over de armzaligheid der lateren: het is tevens een zegening, die de kunst redt, ook waar de kunstenaars gewogen worden en te licht bevonden.

Niets van dit alles kent het toneel: de kunst van het zeventiende-eeuwse toneel is verdwenen, de kunst van Talma, van Mevrouw Kleine-Gartman, van de Bouwmeesters is vervaagd. Hun roem maakt niets goed, hun herinnering is niet mededeelbaar. Het toneel moet het altijd hebben van het ogenblik, en het aanzien van de dramatische kunst wordt niet vergroot door de hoogste prestaties, waartoe in vergane perioden de beoefenaars heten te zijn in staat geweest. Het prestige, dat het toneel geniet, moet het zelfs afdwingen, en indien dit prestige ontbreekt, ligt er met méér dan waarschijnlijkheid een belangrijk deel der schuld bij het toneel zelf.

Zo is het aan dit prestige stellig niet ten goede gekomen, dat de pioniers-arbeid van velerlei experiment bijna uitsluitend door leken is gepresteerd. Voor de studentenspel, meestal onder de kundige leiding van beroepstoneelisten ingestudeerd, heeft terecht een belangstelling bestaan, zoals aan weinig officiële voorstellingen is te beurt gevallen. Bijna iedere academiestad heeft één of twee vertoningen op z'n naam staan, waarbij iets werd gewaagd, iets van massale speltechniek, van expressionistische toneelbouw, van symbolische uitbeelding of actuele strekking. Kunstenaars als Nijhoff en Van Vriesland, Engelman en Dekker hebben teksten geschreven, speciaal voor dit studententoneel; en ook op deze manier is het eerste der leken spelen van Henriëtte Roland Holst ontstaan: Kinderen van dezen Tijd. Studenten zijn het geweest, die Ter Braaks Pantserkrant, mijn Erasmus-spel, Bordewijks spel van Olie „Sumbo“, Verweys Johan van Oldenbarnevelt de éنية uitvoering hebben geschonken, die er totnut toe aan ten deel viel. In al deze gevallen — en er zijn er vele — is de publieke aandacht groot geweest, en waarlijk niet alleen omdat het studenten betrof. Er is aldus een ongezonde, doch helaas geenszins ongegronde tegenstelling ontstaan tussen het beroepstoneel en het lektentoneel: aan het laatste komt de eer toe van veelzijdige experimenten, waardoor de indruk wordt gewekt, alsof de belangrijkste dramatische gebeurtenissen buiten het beroepstoneel zijn omgegaan. Niemand behoeft mij te antwoorden, dat de studenten rijk, en de acteurs arm zijn, en dat men voor de Corps-eer over heeft, wat men stellig niet aan een zuivere toneel daad zou schenken. Dit alles is juist, doch het feit maakt men daarmee niet ongedaan en dit feit is ernstig.

Die ernst wordt geaccentueerd door de bijzondere aandacht, welke de grote pers aan dergelijke experimenten schenkt. In omvang en in degelijk-

heid overtreft die bijzondere beoordeling de normale meestal zichtbaar. Nu is een gezonde toneelkritiek, evenals trouwens iedere kritiek, een *conditio sine qua non* voor de moderne kunst. Doch dan een bevoegde kritiek, principieel en verantwoord. Het lijkt mij echter onmogelijk zich te onttrekken aan de indruk, dat de meeste toneelrecensies op onverantwoordelijke wijze tot stand komen, en in hun waardeloosheid slechts te vergelijken zijn met de talloze boekbesprekingen, die eveneens een overbodige mening over een overbodig geschrift bevatten. De waarlijk deskundige en belangrijke critici — zó zeldzaam, dat de heren van de pers er wel wat voorzichtiger mee om mochten springen, dan blijktens recente gebeurtenissen geschiedt! — gunnen zich royaal de tijd en de aandacht, om nauwgezet te overwegen hoe hun oordeel behoort te zijn. En indien een eerste lezing hun niet tot een beslissend inzicht brengt, verkiezen zij uiteraard gehele of gedeeltelijke herlezing boven onbetrouwbaarheid. Bij het toneel echter gaat alles even haastig. Liefst moet in het ochtendblad al het verslag van de première zijn opgenomen, die de vorige avond tot omstreeks half twaalf duurde. Dat wil dus zeggen, dat de kunstredacteur dit verslag moet hebben geschreven na middernacht, vermoeid, slaperig en onder de dwang van een korte termijn. Hij heeft niets kunnen laten bezinken, hij heeft geen tijd en denkelijk ook geen lust tot een rustige weloverwogen beoordeling, hij kan niet het spel geheel of gedeeltelijk nog eens gaan zien om bepaalde passages dieper te beleven: hij moet het doen met het gegeven van één impressie, en schrijft dus vlotweg op wat hij ervan vindt. Wellicht troost hij zich met de gedachte, dat het er niet zo erg op aan komt, omdat zijn recensie niet langer leeft dan het gehele ochtendblad, dat immers reeds vergeten is voordat het avondblad van de pers en is gekomen. Het eist nauwelijks méér verklaring, waarom in ons land geen toneelkritiek bestaat, die vergelijkbaar is met het beste van de huidige literaire kritiek. Wie een afdoend bewijs verlangt, legge uit het Vaderland de vrijwel overbodige toneelrecensies van M.t.B. naast de meesterlijke zondagse literatuur-beschouwingen van Menno ter Braak. . . .

Een verbetering, die ik zo al niet beslissend dan toch werkzaam acht, zou dus hierin liggen, dat men in de pers de toneelaankondigingen beperkte tot korte, onkritische beschrijvingen, en daarnaast, bijvoorbeeld eens per week, aan een volstrekt deskundige de ruimte gaf tot het publiceren van een principieële beschouwing, waarin het belangrijkste verschijnsel op dramatisch gebied grondig en verantwoord werd geanalyseerd. Dat een enkel weekblad dit ongeveer doet, is onvoldoende. In de tegenwoordige situatie schijnt algemeen te worden vergeten, dat de taak van geen enkele kritiek kan bestaan in het afkraken; het minste wat men mag eisen is een gemotiveerd afkraken, zó dat bij de lezer tegelijk met het negatieve oordeel de principieële positieve waarden worden bevestigd.

Het is nodig, dringend nodig, ons volk het inzicht in de onvervangbare kwaliteiten van de dramatische kunst bij te brengen. Daartoe dient de pers mee te werken, meer en anders dan tot op heden; daartoe kan ook de Radio bijdragen, indien er zendtijd beschikbaar wordt gesteld voor zij het slechts een maandelijks halfuurtje, te verzorgen door een expert, die de grote lijnen weet te handhaven ook temidden van de wisselende veelvuldigheid van verschijnselen op toneelgebied. Daartoe kan ook het Schooltoneel z'n dienst verlenen, en iedere andere vorm waardoor de jeugd het toneel leert kennen. Nadrukkelijk echter moet men dan zich ervan bewust zijn, dat het niet gaat om een incidenteel genoegen, maar om een principieel inzicht; niet om het bereiden van een gezellige middag, maar om het wekken van een kritische liefde.

Deze kritische liefde ontbreekt — en niet slechts bij de jeugd. Indien in ons volk waarlijk had bestaan een levende toneeltraditie, een innig begrip voor het dramatische, een algemene erkenning van de toneelkunst als eersterangs cultuurfactor, zou het onmogelijk zijn geweest, zó zeer in de impasse te geraken als thans is gebeurd. Alleen als men door het bijeenbrengen van de verspreide leden der toneelgemeente een vaste kern weet te vormen, en door het systematisch verstrekken van belangrijke gegevens de gewenste verheldering en verdieping weet te bereiken, zijn er nog mogelijkheden, die, tot heden ongebruikt, wellicht in een nabije toekomst de aspecten van ons toneel kunnen wijzigen. Maar dan is vóór alles nodig het besef, dat het hier gaat om een stuk cultuurverdediging, niet minder waardevol dan de strijd die men ter bescherming van andere bedreigde punten voert — niet minder waardevol en in wezen ermee één: omdat de kunst een organisch deel is van onze cultuur, en het toneel een organisch deel van onze kunst.

Is de jeugdwerkloosheid nog ernstig?

door O. V. L. GUERMONPREZ.

Tot nu toe hadden de jeugdwerkloosheid en de middelen tot bestrijding ervan nog niet vaak een onderwerp van politieke strijd uitgemaakt. Iedere groep legde den nadruk op het groote kwaad der jeugdwerkloosheid en zocht naar middelen ter bestrijding van de gevolgen.

Alle richtingen hadden hun eigen centrales voor het kampwerk voor jeugdige werkloozen, en de particulieren brachten jaarlijks enkele honderdduizenden guldens bijeen om deze kampen in stand te houden.

Vele gemeenten richtten cursussen en centrale werkplaatsen, in en de

Regering breidde haar dienst voor het culturele jeugdwerkloozenwerk regelmatig uit en stelde zelfs, in den herfst van 1938, een afzonderlijke „Sociale Jeugddienst" in. Alle nieuwe plannen werden besproken met de „Rijkscommissie van Advies", samengesteld uit zooveel mogelijk deskundige vertegenwoordigers van alle verschillende groepen. Met name de laatste plannen, die tot invoering van de jeugdregistratie en uitbreiding van het kampwerk — waren nog door deze zeer algemeene commissie met algemeene stemmen aanvaard (met uitzondering van een onderdeel van het Meisjeswerk, waartegen een drietal Inspectrices bezwaren had).

Er bleek dus wel een behoorlijke eensgezindheid te bestaan, versterkt door de financiële medewerking van tienduizenden particulieren van alle richting.

En thans — nu er eindelijk een plan was, hetwelk een goede grondslag gaf voor al dit verspreide werk en hetwelk er voor het eerst naar streefde, het vraagstuk in zijn geheel aan te pakken — nu blijkt deze algemeene instemming bij meerderen in een vrij scherpe tegenstand veranderd te zijn. Er is, op straffe van een Ministercrisis, geëischt, dat een aantal sociale plannen, — waaronder zeer waarschijnlijk dat van den jeugddienst een belangrijke rol vervulde —, zouden worden ingetrokken . . . Zij zijn niet ingetrokken en de Ministercrisis is uitgebroken. Ter wille van de militaire maatregelen zouden al deze plannen moeten wijken. Is dit juist?

Naar mijne meening niet, daar ik ervan overtuigd ben, dat onze werkelijke weerbaarheid uiteindelijk méér versterkt zou worden door een goede jeugddienst dan door louter militaire maatregelen. Wij willen ons hier echter niet verder op het gebied der militaire en der financiële politiek begeven, doch er is nog een andere en zeer belangrijke vraag:

Is deze beslissing van Minister Colijn c.s. genomen vanuit een werkelijk begrip voor den toestand ten aanzien der jeugdwerkloosheid? Ik meen, dat dit niét het geval is geweest. Ik vrees, dat deze beslissing genomen is, en wellicht ook hier en daar aanvaard wordt, op grond van de gedachte „die jeugdwerkloosheid is niet ernstig meer." En daarom stelt zich thans de vraag, en is het goed, die in dit tijdschrift eens onder oogen te zien: *is de jeugdwerkloosheid nog ernstig?*

Hoe is de omvang en hoe is de aard der jeugdwerkloosheid op dit oogenblik? Volledige gegevens zijn er niet, maar er zijn aanwijzingen, om een vrij objectief beeld te kunnen vormen.

Allereerst moet natuurlijk geconstateerd worden dat de geheele werkloosheid op dit oogenblik dalende is. Voor een overeenkomstige verslagweek in Februari bedroeg het werkloosheidspercentage achtereenvolgens:

1932: 30.0

1933: 36.3

1934: 30.2

1935: 35.2

1936: 35.9

1937: 31.2

1938: 28.8

1939: 27.0

en op 1 Januari bedroeg het aantal manlijke werkloozen ingeschreven bij de arbeidsbeurzen, achtereenvolgens:

	1 Jan. 1936	1 Jan. 1937	1 Jan. 1938	1 Jan. 1939
jonger dan 18 jaar	18.812	15.812	15.058	12.499
18 t/m 24 jaar	71.667	63.427	57.078	52.372
25 t/m 30 jaar	88.894	84.221	78.185	76.092
31 jaar en ouder	274.059	273.502	270.957	277.426
	453.432	436.962	421.278	418.389

Wij zien dus een daling der werkloosheid in het totaal met 7.7% en zien tegelijkertijd, dat deze daling zich geheel voltrokken heeft in de jongere leeftijdsklassen, daar immers in de groep van 31 jaar en ouder de werkloosheid juist gestegen is (met 1.2%)! Dit verschijnsel van verschuiving der werkloosheid heeft zich ook in den loop van 1939 verder doorgezet. Wanneer wij de cijfers der manlijke werkloozen (met inbegrip der tewerkgestelden) vergelijken van 1 Jan. 1939 — 1 April 1939, dan zien wij dat de daling (voor een groot deel het gevolg van het seizoen) zich eveneens in veel grotere mate in de jongere dan in de oudere leeftijdsklassen voltrekt:

	1 Jan. 1939	1 April 1939	daling in procenten
jonger dan 18 jaar	12.499	7.579	39.4
18 t/m 24 jaar	52.372	35.746	31.7
25 t/m 30 jaar	76.092	57.566	24.3
31 jaar en ouder	277.426	227.184	18.1
	418.389	328.075	

Dr H. M. H. A. van der Valk heeft in de Economisch Statistische Berichten van 28 Juni 1939 voor de gemiddelde aantallen van Juli 1938 en Januari en April 1939 het percentage werkloozen berekend op het totaal aantal manlijke personen in een drietal leeftijdsgroepen:

	gem. aantal werkloozen in Juli 1938 en Jan. en April 1939	aantal manlijke personen	percentage
14 tot en met 24 jaar	49.767	865.000	5.8
25 tot en met 40 jaar	159.110	1.000.000	15.9
41 tot en met 60 jaar	116.403	875.000	13.3

Nu dient bij deze cijfers het een en ander te worden opgemerkt. In de eerste plaats dit: ten aanzien van de *jongeren* zijn deze cijfers, welke alle afkomstig zijn van den Rijksdienst der arbeidsbemiddeling, z e e r o n v o l l e d i g, in het bijzonder voor het platteland. Zeer vele jongeren, die er niet, in verband met steunverleening, toe verplicht zijn, laten zich niet bij de arbeidsbeurzen inschrijven. ¹⁾ Ieder, die in het jeugdwerkloozenwerk eenige ervaring heeft, kan dit bevestigen. Ten aanzien van de jongeren worden alleen door de jeugdregistratiebureaux j u i s t e cijfers verstrekt, aangezien daar vrijwel alle jongens ingeschreven staan en daar regelmatig bijgehouden wordt, of zij werk hebben dan wel werkloos zijn. Er zijn op deze jeugdregistratiebureaux, welke als proef in een 23-tal plaatsen zijn ingevoerd, enkele aanvallen gedaan. Met name is door het Secretariaat van het verbond van Nederlandsche Werkgevers betoogd, dat de gegevens van het jeugdregistratiebureau te Gouda onjuist zouden zijn gebleken.

Door het Tweede Kamerlid, den Heer Dr I. H. J. Vos, zijn hieromtrent aan den Minister vragen gesteld, zoodat binnenkort de officieele verklaring verwacht kan worden. Wij zijn overtuigd dat daarin genoemd betoog geheel ontzenuwd zal worden. De voorlichting van De Nederlandsche Werkgever is in dit opzicht immers onvolledig en daardoor onjuist geweest. Door het secretariaat van het Ned. Werkgevers Verbond is namelijk een vergelijking getroffen tusschen de opgave van het jeugdregistratiebureau over den toestand op 28 Februari met een onderzoek half April! Juist in dien tusschentijd hadden, zooals begrijpelijk is, gezien het eindigen van de seizoenswerkloosheid en de toenemende werkgelegenheid tengevolge der militaire maatregelen, vele jongens werk gevonden, hetgeen bij het jeugdregistratiebureau ook zeer goed en vrijwel nauwkeurig bekend was. Bij nader onderzoek is juist gebleken, dat het bureau goed op de hoogte was en dat bovendien de leider zeer goed bekend was met de persoonlijke omstandigheden van ieder der ingeschrevenen. Het feit, dat van de jongens, die werkloos waren, velen het hen aangeboden werk op een bekende Goudsche fabriek niet aanvaardden, werd door den directeur van de arbeidsbeurs gerechtvaardigd, aangezien het hier voornamelijk jongens gold, die een vak geleerd hadden, terwijl in het aangeboden werk geen enkele vakontwikkeling viel op te doen, terwijl het bovendien werk was, hetgeen geen enkel vooruitzicht voor later bood, daar de jongens op iets ouderen leeftijd steeds ontslagen worden. Ziehier dus wat er overblijft van deze tendentieuze berichtgeving, welk zooveel opzien heeft gebaard!

Wij mogen dus met Dr H. M. H. A. van der Valk in de Economisch-Statistische Berichten van 28 Juni jl. rustig aannemen, dat de cijfers van de

¹⁾ Hier ligt voor een groot deel de zg. onzichtbare werkloosheid, door de commissie v. d. Waerden op 80.000 geschat!

jeugdregistratiebureaux wel juist zijn. Helaas bestaan deze bureaux echter nog slechts op 23 plaatsen, zoodat zij slechts één zevende deel van onze bevolking bewerken. Cijfers over het geheele land moeten dus ook hier g e s c h a t worden door de cijfers der gemeenten, waar een bureau gevestigd is, als gemiddelde voor het geheele land aan te nemen. Zekerheid bestaat hier dus niet, wel een vrij groote mate van waarschijnlijkheid.

Die cijfers geven aan, dat er op 31 Dec. 1938 in het door de jeugdregistratiebureaux bestreken gebied 8361 jongens van 14 tot en met 21 jaar werkloos waren, hetgeen voor het geheele land een aantal van ± 61000 zou betekenen. Hier komen dan nog bij de werklozen van de leeftijds-groep 22 tot en met 24 jaar, op welke leeftijd de werkloosheid juist sterk toeneemt.

Tevens blijkt uit de beschikbare cijfers, dat van 31 Dec. 1937 tot 31 Dec. 1938 in die plaatsen, waar ook in 1937 reeds een jeugdregistratiebureau gevestigd was, het werkloosheidspercentage voor de leeftijd van 14 tot en met 21 jaar gedaald is van 19.4% tot 14.8%.

Aangenomen mag worden, dat voor deze leeftijdsgroepen deze daling sindsdien nog verder heeft doorgewerkt. Ten eerste is er reeds de normale opleving in het voorjaar en in den zomer (de opheffing der seizoenswerkloosheid, welke door de Commissie van der Waerden geschat wordt op 1/6 van het aantal werklozen in den winter).

Ten tweede heeft de militaire dienst veel meer jongens opgeroepen.

Ten derde is er blijkbaar een opleving in de industrie, althans in bepaalde takken ervan.

En wat is nu het merkwaardige? Dat voor al dit nieuwe werk j o n g e n s (of meisjes!) gevraagd worden. Het is inderdaad op dit oogenblik zoo, dat ongeschoolde jongens beneden de 18 jaren in vele plaatsen veel meer gevraagd worden dan er zelfs zijn, dat er dus hier en daar een tekort aan zeer jonge arbeidskrachten bestaat. Maar is dit zoo bijzonder verheugend? Voor het platteland is dit werk voor een zeer groot deel zuiver s e i z o e n - w e r k, zoodat reeds in den komende winter de werkloosheid terug zal keeren. In de stad zal dit werk vaak eenige jaren duren, zooals leiders van het bedrijfsleven zelf bevestigen, maar vrijwel niet voor langer dan tot ongeveer het 20ste jaar. Dit beteekent dus, dat van al deze jongens, die thans werk hebben gevonden, zeer vele straks weer werkloos zullen zijn, zooals ook op dit oogenblik tusschen 20 en 30 jaar met velen het geval is. En hoe staan deze jongens er dan voor? Zij hebben enkele jaren gewerkt. Inderdaad. Maar in machinaal fabriekswerk, in loopjongenswerk of in eenvoudig administratief werk, waarmee onder de huidige omstandigheden nooit het loon voor een volwassene verdient kan worden. En iets anders hebben zij niet geleerd!

Of deze gegevens juist zijn? Voor de geheele groep van jongeren — die

minstens tot 24 jaar gerekend moet worden — bestaan, zooals gezegd, geen juiste cijfers. Maar ik wil er op wijzen, dat deze zelfde beschrijving van den toestand gegeven wordt door het Departement Zaanstreek der Maatschappij voor Nijverheid en Handel onder voorzitterschap van den Heer Bruynzeel (zie Maatschappij-Belangen van Mei 1939 blz. 69/70), terwijl dit verschijnsel mij bevestigd werd door deskundigen uit het bedrijfsleven en uit het sociale werk ten aanzien van Rotterdam en van de groote steden in het algemeen.

Wij zien dus, dat wanneer wij het hebben over de jeugdwerkloosheid (welke altijd gerekend is tot en met 24 jaar, terwijl alle publicaties, welke het bestaan van jeugdwerkloosheid ontkennen, thans slechts tot 18 of 20 jaar rekenen!), wij een splitsing naar leeftijd moeten maken en tusschen stad en land.

Voor de jongens tot en met 18 jaar is de jeugdwerkloosheid in de stad zeer sterk verminderd (natuurlijk nog niet geheel verdwenen), op het land eveneens, doch voor een zeer groot deel uitsluitend voor de zomermaanden. Voor de jongens van 21 tot en met 24 jaar (tusschen 19 en 21 ligt de periode van den militairen dienst) bestaat nog een jeugdwerkloosheid van verminderden, maar toch nog aanzienlijken omvang en van zeer ernstigen aard.

In deze jaren zal namelijk vaak de beslissing vallen, of men weer in het bedrijfsleven wordt opgenomen of niet. De jaren, waarin gewerkt is, hebben heel weinig leering gebracht. Wel zullen zij er velen aan gewend hebben, om op jongen leeftijd over een bedrag te beschikken, dat als loon misschien niet hoog was, maar als zakgeld wel, zoodat bioscoop, dancing, sigaret en automaat al hun verslappende werking zullen hebben kunnen laten gelden.

De jeugdwerkloosheid is dus verminderd en veranderd, maar niet verdwenen en in zekeren zin niet minder ernstig geworden.

De oorzaken van deze verandering liggen, behalve in den militairen dienst, in de bedrijfsorganisatie, welke verhoudingsgewijs steeds meer jongeren gebruikt tegenover het aantal ouderen. En het ongelukkige is, dat onze bevolkingsopbouw juist in tegengestelde richting wijst! Van 1920 tot 1930 zien wij de volgende stijging van het aantal mannen in de verschillende leeftijdsgroepen:

	1920	1930	stijging in percenten
14—24 jaar	708.985	799.881	11.37
25—49 jaar	1.076.331	1.282.114	18.00
50—64 jaar	370.793	483.782	20.05
	2.156.109	2.545.777	15.31

De oudere jaarklassen, welke dus in ons land het sterkste toenemen, blijken in de huidige bedrijfsorganisatie het minste gevraagd te worden. Daardoor loopen degenen, die in den leeftijd tusschen de 20 en 30 jaar werkloos worden, zoo groote kans, niet meer aan het werk te komen! Daarom moet er zulk een groote zorg aan besteed worden en moet ieder zoo goed mogelijk voorbereid worden, om inderdaad weer aan den slag te kunnen komen.

Hebben nu, door deze veranderingen, de maatregelen, welke Minister Romme heeft voorgesteld, hun waarde verloren? Het is duidelijk, dat de maatregelen welke dit vraagstuk geheel zouden willen oplossen, verder zouden moeten gaan en meer op het economisch terrein zouden moeten liggen. Maar daarnaast zouden vele der voorgestelde maatregelen zeer nuttig blijven.

De jeug d r e g i s t r a t i e, welke de gelegenheid geeft, een volledig overzicht te krijgen, maar vooral ook om met iederen jongen persoonlijk contact te hebben en zodoende te kunnen zoeken naar den besten uitweg.

De k a m p e n, welke niet weer in de eerste plaats op het massale zouden moeten worden ingesteld, maar die zich meer en meer op scholing en herscholing zouden moeten richten. Dit is ook de weg, welke — na jaren slechts door enkele kampen te zijn voorgestaan —, thans door de Regeering zelf aanvaard was. Het is duidelijk, dat deze kampen hun aantrekkingskracht op de jongeren n i e t kwijt zijn. Terwijl zeer vele kampen, welke uitsluitend op „werk" waren ingesteld, thans moeten sluiten wegens een tekort aan deelnemers, hebben de kampen, welke werkelijk op scholing en op ontwikkeling gericht zijn, nog een zeer goede bezetting. Het uitstekend geleide kamp te Ossendrecht (bij de Roomsche Katholieke Centrale aangesloten) heeft thans aanmerkelijk méér deelnemers dan den vorigen zomer (bijna negentig); de schipperskampen van Nederlands Volkskracht zijn vol en ook voor de volgende periodes zijn zij reeds volteekend, terwijl ook voor het algemeene scholingskamp te Bakkeveen meer opgaven aanwezig zijn dan menschen geplaatst kunnen worden! En de landarbeiderskampen, welke zeer sterk het element van scholing in zich dragen, behouden natuurlijk hun groote waarde voor de wintermaanden.

Gezien juist de bovengeschetste ontwikkeling, is het wenschelijk, dat alle tijden van werkloosheid door de jongeren zoo goed mogelijk besteed worden, om zooveel mogelijk te leeren. Daartoe moet de gelegenheid bestaan.

Scholing en herscholing dus, berustend enerzijds op een goed overzicht van de beschikbare krachten (jeugdregistratie) en op een persoonlijk contact met ieder (jeugdregistratie), en, zoo mogelijk, op een goed

medisch en psychotechnisch onderzoek ¹⁾, en anderzijds op een goed overzicht van datgene wat gevraagd wordt, waarvoor de opgaven verstrekt zouden moeten worden door het bedrijfsleven en door de economisch technologische organisaties (het blijkt immers, dat aan bepaalde v a k l i e d e n reeds een t e k o r t bestaat). Verder: meer beweeglijkheid (mogelijkheid van plaatsing in alle deelen van ons land) en goed geleide emigratie. Wanneer men vooropstelt, dat hierbij een nadere samenwerking met het bedrijfsleven gewenscht is, dan zijn dit nog steeds de waardevolle richtlijnen voor een sociale jeugdzorg in ons land ²⁾, en het zou te betreuren zijn, wanneer de oppervlakkige en onjuiste verklaring, dat er geen jeugdwerkloosheid meer zou zijn, dit alles zou doen vergeten, waardoor een groote groep van jongeren boven de 20 jaar voor goed aan haar lot zou worden overgelaten.

Indien het juist mocht zijn, dat de plannen van minister Romme bestreden zijn door andere ministers, welke de jeugdwerkloosheid minder ernstig zouden achten, dan menen wij op grond van eigen ervaring, zowel als van betrouwbare gegevens te moeten constateeren, dat deze bestrijders een optimistische kijk op de jeugdwerkloosheid hebben, die niet in overeenstemming is met de werkelijkheid.

Wij hopen dan ook, dat een nieuwe Regeering die plannen van minister Romme, zij het eventueel met enkele wijzigingen, weer zal opnemen!

N a s c h r i f t.

Het is misschien de moeite waard, een korte vergelijking te maken met datgene wat op dit gebied in Frankrijk gebeurt. De werkloosheid daar is in het totaal niet grooter dan bij ons, eerder kleiner, verhoudingsgewijs is zij ginds dus aanzienlijk minder belangrijk. Maar toch, de werkloosheid van enkele honderdduizenden menschen, zelfs op een bevolking van ruim 40 millioen, vraagt natuurlijk bestrijding. En deze werkloosheid in Frankrijk is daarom des te merkwaardiger, omdat tegelijkertijd in bepaalde vakken een t e k o r t aan geschikte arbeidskrachten bestaat.

Het is begrijpelijk, dat men onder deze omstandigheden voor de werkloosheidszorg in de allereerste plaats gaat denken aan h e r s c h o l i n g. Verschillende herscholingscentra zijn geopend. Ik ben niet in de gelegen-

¹⁾ In Parijs werd dezer dagen een prachtig instituut hiervoor geopend (het Centre Scientifique de la Main d'Oeuvre).

²⁾ Daarnaast zullen natuurlijk blijvende maatregelen gezocht moeten worden, om het verbroken evenwicht te herstellen — door de bepaalde verhouding tusschen jongere en oudere arbeidskrachten voor ieder bedrijf voor te schrijven. Misschien ook een vervroegde pensioenregeling ter vermindering van het aantal o u d e r e n. Misschien ook verlenging der leerplicht, wanneer behoorlijke waarborgen bestaan, dat het onderwijs s o e p e l genoeg zal kunnen zijn.

heid geweest, deze persoonlijk te bezoeken, zoodat ik daarover geen oordeel kan uitspreken. Wel kwam ik echter in een instituut, waarmede men ons plotseling een stap vooruit is: het „centre scientifique de la Main d'Oeuvre", gevestigd 13 Rue Paul Chautard te Prijs.

Men heeft namelijk bij dit herscholingswerk gemerkt, dat meerdere mislukkingen veroorzaakt werden, doordat men menschen voor een vak opleidde, waarvoor zij ten eenenmale niet geschikt waren. Zoo ontstond de behoefte aan een behoorlijk onderzoek; een medisch en psycho-technisch onderzoek. Men wilde dit bovendien graag doorvoeren, om ook op medisch en psychologisch gebied een wetenschappelijke documenteering te krijgen ten aanzien van de werkloosheid, en hare gevolgen. Om dit nu te bereiken heeft men bovengenoemd instituut opgericht. Half Februari is het in dienst gesteld, en eind Juni waren ruim 2000 werkloozen onderzocht, terwijl bij de huidige personeelsbezetting in totaal 8 a 10.000 menschen per jaar onderzocht zullen kunnen worden.

Het onderzoek is in twee deelen gesplitst: een medisch en een psycho-technisch onderzoek.

Het medisch onderzoek is vooral negatief-selectief, het dient er toe, om die menschen eruit te halen, die veel meer voor een geneeskundige behandeling dan voor een herscholing in aanmerking komen, terwijl het tevens diegenen moet uitzoeken, die een afwijking hebben, welke hen niet geheel ongeschikt maakt, maar wel voor bepaalde beroepen uitsluit. Hierop sluit nog aan een grondig onderzoek van de oogen en in het algemeen van de fysieke kracht.

Op het medische onderzoek volgt het psychotechnische, verdeeld in een algemeen t.a.v. intelligentie, geheugen, en aandacht, en een test welke individueel wordt afgenomen met behulp van een tiental, elk in een afzonderlijk vertrekje opgestelde toestellen, en gericht o.a. op: reactietijd, het juist uitvoeren van een eenvoudige beweging, vaardigheid, handigheid, het gelijktijdig uitvoeren van twee tegengestelde handbewegingen, rangschikken van voorwerpen, technisch verstand, verdeelde aandacht.

Dit onderzoek is positief selectief, moet dus die eigenschappen naar voren halen, welke iemand voor een bepaald beroep wel geschikt maken.

Het geheel wordt verzorgd door enkele doktoren (Courmétou en Grumbach) in nader overleg met een tweetal professoren (Laugier en Lahy). Persoonlijk kan ik dit alles technisch niet beoordeelen, als leek. Het leek mij echter zeer degelijk van opzet en ik kan mij voorstellen dat de Minister van Arbeid oprecht verheugd was, toen het hem op 29 Juni officieel werd overgedragen. Merkwaardig was nog wel dat deze als Fransche minister, en op dit oogenblik, er voor waarschuwde, de herscholing niet alleen te richten op de oorlogsindustrie, maar in de eerste

plaats op de vredesbedrijven, omdat hij er toch op vertrouwde, dat de hausse in de oorlogsindustrie toch niet meer van al te langen duur zou zijn! Laten wij het met hem hopen!

In ons eigen land kan op dit zelfde gebied verwezen worden naar het werk van het psychotechnisch bureau van Drs Ph. M. van der Heyden te Amsterdam. In de N.R.Ct. van Donderdag- en Vrijdagavond 9 en 10 Maart stond hierover een interessant verslag. Dit werk blijft echter incidenteel. Het mist bovendien het uitvoerige medische onderzoek.

In dit opzicht zouden wij dus toch van Frankrijk wel iets kunnen overnemen.

De achtergrond van het Volkshoogeschoolwerk ⁽¹⁾. door VICTOR LEEMANS.

Willen wij ons een idee vormen over den achtergrond van het Volkshoogeschoolwerk, dan kunnen we best beginnen met dit werk te plaatsen tegenover dat der Volksuniversiteiten.

De werking der „volksuniversiteiten" blijft binnen het kader van de liberaal-kapitalistische levenshouding.

Zij streeft naar de veralgemeening van de kennis, of beter van de „kennissen". Zij wil het volk deelachtig maken aan de ontwikkeling van de wetenschap en aldus van den vooruitgang.

Want „kennis is macht" en „weten is vrijheid".

De volksuniversiteiten zijn de omzetting van het „rationalistisch humanisme" in een opvoedingsbeweging.

Zij zijn herkomstig uit de centra van het snel ontwikkelend industrialisme. De volksuniversiteit is aldus een instrument in dienst van den heerschenden liberaal-kapitalistischen tijd — dit woord niet gebruikt met een pejoratieve betekenis.

Onder den invloed van Grundtvig en het werk gepresteerd door de Deensche Volkshoogescholen, verspreidde zich een ander werk van volksopvoeding, dit der volkshoogescholen.

Grundtvig gaf van den beginne af aan dit werk een niet-rationalistischen grondslag en verplaatste het in de atmosfeer van het landelijk, ongebroken leven, onberoerd door de verwetenschappelijking van onzen tijd.

In plaats van door wetenschap en geleerdheid, wilden de volkshoogescholen vooral werken door het gesproken woord en het persoonlijk contact.

Bekommerd om de „kennis" staan de V.U. in de „maatschappij", begaan met het „leven" en de ontwikkeling der gemeenschap, wortelen de volkshoogescholen in het „Volk".

Zij zijn van den beginne af een vechtpoest geweest ter verdediging van het „volk” tegen de indringing van de industriële maatschappij.

Voor al in Duitschland van onmiddellijk na den oorlog, werd door het volkshoogeschoolwerk, deze strijd bewust op den voorgrond geplaatst onder de leiding van voortreffelijke mannen als Rob. Van Erdborg, Werner Picht, Eug. Rosenstock, Fr. Klatt en zooveel anderen.

Niet het verwerven van encyclopedische kennis werd door deze mannen met hun volkshoogeschoolcursussen nagestreefd, doch in de eerste plaats het vrij-maken van den mensch uit zijn stadsatmosfeer, uit de rusteloze gejaagdheid van het beroepsleven („Die schöpferische Pause”), uit de ophitsing van het partijleven en uit de ontzettende vervreemding van het volksgeheele, waarin de „moderne” mensch, niet-tegenstaande nog zooveel socialistische leuzen geraakt is.

Niet het voorbijgaand contact van een voordracht, brengt hier de menschen bij mekaar, maar een cursus, terwijl er in gemeenschap gezongen, gedanst, gespeeld, en later ook gewerkt, wordt.

En dit geschiedt doorgaans in een andere atmosfeer dan die waarin de mensch gewoonlijk leeft: waar het leven rustig is en ontdaan van den opsmuk van onze moderne beschaving, waar allen weer als mensch zonder meer, tegenover mekaar komen te staan.

Hier kan de mensch weer tot het besef komen van het relatieve van zijn sociale en politieke dogma's, tot bezinning over zijn eigen positie in de maatschappij, over de samenstelling en de eigenlijke elementen van onzen tijd.

Aldus werd ook het Volkshoogeschoolwerk in Nederland opgevat.

Het volkshoogeschoolwerk is, zooals blijkt uit bovenstaande uiteenzetting, een strijd voor een andere orde, voor een andere waardeering van het leven, van deze die opgeld maakt in deze verindustrialiseerden tijd.

Het is in dezen zin, ten aanzien van de heerschende toestanden en opvattingen, een revolutionair werk.

Anderzijds is het echter ook een werk van herstel: het wil in een hooger en breeder vorm de volkseenheid weer op den voorgrond plaatsen. En gaat hierbij uit van de gedachte dat die eenheid niet alleen door politieke macht kan aaneengesmeed worden, doch dat zij in de eerste plaats aangewezen is op een andere vorming: opvoeding der volwassenen en der aantredende generaties.

Uit dit werk blijkt het besef voor de noodzakelijkheid van een aangepaste vorming van den mensch voor elk levensstadium.

Er is geen paedagogisch recept waarmee de mensch zijn geheele leven door vooruitkan, zoomin als iemand met „algemeenheden”, met allerlei ideeën zich kan handhaven en het leven begrijpen.

Voor al in een tijd van grootere sociale en politieke wanorde, van scherpe tegenstellingen, van teleurgang van allerlei oude en nieuwe programma's, is het noodig te streven naar de vorming van een *g e w e t e n* dat werkelijk openstaat voor de vragen van den tijd, dat niet gevangen zit in slagwoorden en in allerlei veeten, maar dat open en frisch, uit persoonlijke verantwoordelijkheid, stelling neemt tegenover de vragen die het aankan.

Wij zeggen wel het *g e w e t e n*, en spreken over vragen die het geweten „aankan", omdat het volkshoogeschoolwerk zich niet mag laten afglijden op een gebied waar over alles en nog wat wordt gefazeld en gekletst, waar partij-leuzen worden in het midden gebracht.

Het volkshoogeschoolwerk is gericht op persoonlijk denkende en aanvoelende, op menschen die uit het persoonlijk contact met anderen, die tot nog toe voor hen ook vreemden waren, stelling nemen, die van een persoonlijke bejegening uit en omvangen door een hooger gemeenschapsbesef, het gesprek en het wederzijdsch begripen herstellen.

Het samen-leven en samen-werken met den „andere", met den „vreemde" doet de scheidsismuren vallen en stelt de menschen voor mekaar in vormen en voorwaarden, waarin men anders mekaar niet ontmoet. Het „wij" der gemeenschap domineert op het hoogeschoolwerk over het „ik", en wel het concrete „wij" en niet het abstracte, niet het algemeene en tot niets verplichtende. Het „wij" op onze gezamenlijke slaap- en werkplaatsen, het „wij" aan tafel, het „wij" in den persoonlijken omgang, het „wij" bij de voordrachten en de besprekingen.

In het Volkshoogeschoolwerk is iedereen welkom, de communist en de N.S.B'er, de katholiek en de calvinist, de Godgeloovige en de vrijdenker.

Deze ruimheid beteekent echter niet dat, zooals genoegzaam blijkt uit wat reeds werd gezegd, iedereen in de volkshoogeschool zijn partijstandpunt zou komen voordragen en de volkshoogeschool benutten voor partij-propaganda. Zoodat de volkshoogeschool ten slotte een centrum zou worden van twisten, van politieke propaganda- en tegenpropaganda.

De volkshoogeschool ligt aan de overzijde van de tweespalt, aan de overzijde ook van den strijd waar de mensch in de eerste plaats op zijn standpunt uit is. Zij is het werkgebied der gemeenschap, en wel van een gemeenschap die door vorming en van den grond uit, door een persoonlijk anders worden zich hernieuwen wil.

De ruimheid waarmee de volkshoogeschool derhalve staat tegenover belijdenissen, meeningen en partijen, beteekent niet dat zij geen eigen meening zou hebben, evenmin echter dat zij zelf een nieuwe kerk of een nieuwe secte of een nieuwe partij zou willen stichten.

Haar taak is het allen tot een beter begrip te brengen, zelf geleid door een oecumenische houding en vervuld van een hogere volksgemeenschappelijke verbondenheid.

Hoezeer zij ook de noodzakelijkheid inziet van een verandering der instellingen voor een nieuwe sociale orde, en hoezeer zij ook overtuigd is dat de mensch den weldoenden invloed ondergaat van betere instellingen, toch is zij de meening toegedaan dat deze tijd ook behoefte heeft aan den anderen, den beteren mensch.

Behoeft aan den mensch die de conclusie getrokken heeft uit dezen tijd der volksgemeenschap, en die voor zich zelf al de verplichtingen er van wil opnemen. Zij wil van den mensch uit vernieuwen, en gelooft in de persoonlijke verantwoordelijkheid. Zij stelt zich tegen de naamloosheid der planmakerij, tegen de „vermassing” waarop alle zgn. oplossingen van de crisis gebouwd zijn, tegen de verorganiseering van den mensch van de geboorte tot het graf, en treedt beslist op voor een orde waarin de menschenlijke „persoon” weer een drager zal kunnen zijn en waarin Paulus' „vrijheid van den christen mensch” geen ijdel woord zal blijken te zijn.

Deze positie van de volkshoogeschool laat het ook niet toe haar te verstopen achter democratische of fascistische slagwoorden. Hoe weinig zij ook in den strijd voor- of tegen deze ideologieën, agressief op den voorgrond treedt, toch lijdt het geen twijfel dat zij de problematiek van dit leven, breder en dieper ziet dan in de parolen van deze tegenover elkaar opgestelde fronten tot uitdrukking komt, dat zij getuigenis dient af te leggen van een houding die de beschouwingswijze van het leven ontleent aan meer objectieve criteria en aan minder op den tijd en op het belang afgestemde begrippen.

Een sprekend bewijs voor den dieperen sozialen zin van het volkshoogeschoolwerk, is de integratie van de werkloozenzorg in het volkshoogeschoolleven.

Deze zorg voor het meest lijdende deel van de bevolking, voor het meest in gevaar verkeerende bevolkingsdeel, als een essentieel deel van het opvoedingswerk der volkshoogeschool, toont ons hoever wij hier verwijderd zijn van de atmosfeer der burgerlijke zelfvoldaanheid, der „Schöngesteier”, verwijderd van alle vormings-dillettantisme.

En dat dit Volkshoogeschoolwerk (nl. Bakkeveen), inzake werkloozenzorg resultaten mocht boeken, die gerust „voorbeeldig” kunnen geheeten worden, zegt ons hoe voortreffelijk zij haar taak als crisis-opvoeding, als hulp-aan-den-mensch-in-gevaar, begrijpt.

Het volkshoogeschoolwerk wijst ten slotte op het geloof in de macht van de vorming, van de geestelijke factoren. Het is in Goethe's zin overtuigd van de groote beteekenis die de „Lehr-und Wanderjahre” voor den mensch hebben en weet hoeveel in het leven van enkeling en volk van een aangepaste vorming afhangt. Aldus strijdt de volkshoogeschool ook voor een menschentype dat zich niet geheel laat verbruiken door de twisten van

den dag, dat zich niet hals over kop gooit in heerschende stroomingen, doch dat de waarde kent van het afstandnemen en van die levenshouding die weet wat geduld, inzicht en menscheijkheid betekenen.

Zoo is de Volkshoogeschool van aard om op een bijzondere manier de positie van de „neutralen" te verduidelijken en te verstevigen. Zij is het werk dat die gedragingen schept en mogelijk maakt die thans voor ons kleine volkeren bijzonder aangewezen zijn en waarop Anton Brouwer in Aflevering 8 van Het Gemeenebest voortreffelijk de aandacht heeft gevestigd.

¹⁾ Referaat van een lezing gehouden voor de Pinksterreunie van de „Vereeniging tot stichting van Volkshoogescholen" te Bakkeveen 1939.

Het Landbouwhuishoudonderwijs

door A. VAN DER BURG

Landbouwhuishoudonderwijs is onderwijs in huishoudelijke vakken, naaldvakken en land- en tuinbouwkunde, wat aan plattelandsmeisjes gegeven wordt.

Dit onderwijs is in ons land voortgekomen uit het landbouwonderwijs voor jongens. Toen nl. 30 jaar geleden dit jongensonderwijs al overal in ons land vasten voet had gekregen en men de goede resultaten ervan zag, stuitte men in landbouwkringen op een achterstand in de ontwikkeling van de boerin.

Voor het boerenmeisje ontbrak toen bijna elke mogelijkheid, om zich na de lagere school verder te kunnen ontwikkelen. Wel waren er in dien tijd in de grote steden al huishoudscholen, waar enkele boerendochters van goeiden huize van konden profiteren, maar 't merendeel der vrouwelijke plattelandsjeugd ontving geen vakkundige opleiding.

In vooraanstaande landbouwkringen gingen toen stemmen op, om naast het landbouwonderwijs voor jongens, ook te zorgen voor verdere ontwikkeling der meisjes, daar enerzijds de boerin door haar minder goede ontwikkeling vaak een rem bleek te zijn voor de vooruitgang, anderzijds door verkeerd gerichte ontwikkeling van het platteland vervreemd werd.

Hier en daar werden toen door zuivelconsulenten en land- en tuinbouwonderwijzers aan meisjes uit den boerenstand cursussen gegeven in zuivelbereiding en land- en tuinbouw, om haar meer belangstelling voor het bedrijf bij te brengen.

Van het Nationale bureau voor Vrouwenarbeid kwam in 1908 een

schrijven in bij de landbouworganisaties, om ter verbetering van de huiselijke hygiëne op het platteland, iets te doen voor meerdere ontwikkeling van de vrouwelijke plattelandsbevolking, hierbij verwijzende naar België, waar het landbouwhuishoudonderwijs reeds door de landbouworganisaties ter hand was genomen.

Op initiatief van Dr P. van Hoek, destijds inspecteur bij het landbouwonderwijs, begon men toen aan enkele landbouwwinterscholen in ons land met zomercursussen aan boerenmeisjes in landbouwhuishoudkunde. Het personeel van deze scholen gaf land- en tuinbouwlessen, terwijl huishoudonderwijs gegeven werd door leraressen bij het huishoudonderwijs, die afkomstig waren van het platteland en dus geheel rekening konden houden met plattelandstoestanden en mogelijkheden in haar lessen.

Toen bleek, dat de belangstelling voor dit onderwijs groot was — men was inmiddels in veel provincies begonnen met cursussen —, gaf ook de Regering haar medewerking.

Daar men ondervond, dat voor het slagen van dit onderwijs zeer veel afhang van de mentaliteit van de lesgeefster en er bovendien door de vele aanvragen een tekort aan geschikte leraressen dreigde te komen, voelde men behoefte aan een opleidingsschool, die zich bij het onderwijs geheel op het platteland kon instellen.

In September 1913 werd de eerste opleidingsschool voor leraressen bij het l.h.o. geopend te den Hulst a/d Dedemsvaart bij het landgoed „de Rollocate“, welke naam later op deze school is overgegaan, — onder de naam „Nieuw Rollocate“ is zij nu in Deventer gevestigd.

Om een juist inzicht in dit onderwijs te geven, neem ik de doelstelling voor de te vormen lerares over uit het werkplan, dat Mejuffrouw Mansholt, de Directrice van de Rollocate, destijds met haar leerkrachten opmaakte.

- a. De vrouw op het platteland die kennis bij te brengen, die nodig is voor het in toepassing brengen van juiste begrippen omtrent huiselijke hygiëne, dus op het gebied van voeding, kleding, woning, de leefwijze in het algemeen;
- b. haar leerlingen de ogen te openen voor het vele goede, dat het wonen buiten heeft en haar leren van dit goede zoveel mogelijk partij te trekken, ook door haar de producten van eigen bedrijf — beter dan veelal het geval is — te leren gebruiken;
- c. de lessen in land- en tuinbouw te ondersteunen door het tonen van het juiste begrip van de grote betekenis van het landbouwbedrijf voor individu en gemeenschap;
- d. de liefde voor de huisvrouwelijke taak te bevorderen, door haar leerlingen met begrip te leren werken, dus haar meer het „waarom“ der handelingen te leren begrijpen en zo een dam op te werpen tegen sleurwerk.

Volgens deze doelstelling wordt nog steeds op de opleidingsscholen — er zijn er nu drie — les gegeven, hoewel het onderwijs steeds meer uitgebreid werd.

Omdat dit werk veelal bestaan zou uit het geven van ambulante cursussen, moesten de leraressen zo klaar gemaakt worden, dat zij alle huishoudvakken konden geven, in tegenstelling met het stedelijk onderwijs, waar de opleidingen meer gespecialiseerd waren.

Het terrein van de leerstof werd hierdoor wel wat groot, maar het voordeel was, dat de lerares de huishouding meer in haar geheel leert zien. Ook zal door meer vakken, de groep leerlingen waaraan de lerares les geeft kleiner zijn, waardoor het contact groter kan zijn.

Naast de huishoudelijke vakken: koken, voedingsleer, warenkennis, huishoudkunde, wasbehandeling, hygiëne, werd aan de a.s. leraressen lesgegeven in algemene landbouwkunde, tuinbouw, schei- en natuurkunde, algemene hygiëne, landbouwhuishoudkunde en opvoedkunde, tevens konden de leerlingen zich oefenen in lesgeven aan een paar cursussen, die in de omgeving van de school waren georganiseerd.

De eerste 8 leerlingen kwamen in 1915 klaar en werden als Rijksleraresen, direct op verschillende plaatsen in het land te werk gesteld.

Dit onderwijs ressorteerde in het begin onder het Departement van landbouw evenals het landbouwonderwijs, in 1920 is het bij het Nijverheids- onderwijs ingedeeld en is de regeling vastgelegd in de Nijverheidswet. (akte N XIX).

Om zoveel mogelijk leerlingen te bereiken werd op de meest afgelegen plaatsen begonnen met ambulante cursussen. Door huisbezoek stelden de leraressen zich op de hoogte van verschillende streekgewoonten en pasten zich hierbij aan met het onderwijs. Zo moest op de ene plaats meer de nadruk gelegd worden op woning en kledinghygiëne, terwijl in een andere streek meer tijd moest worden besteed aan de kooklessen en voedingsleer, om de vrouwen en meisjes beter begrip omtrent een goede voeding bij te brengen. Waar goede oude tradities bestonden, moedigde men die zoveel mogelijk aan.

Het leerplan was dan ook lang niet overal gelijk. Op sommige plaatsen begon men met korte cursussen, die dan later als het onderwijs wat meer bekendheid had gekregen, werden omgezet in cursussen van langeren duur. Want al was aan de ene kant de belangstelling groot, aan de andere kant moest er nog veel tegenstand worden overwonnen, men zag niet zo het directe voordeel van dit meisjesonderwijs, in tegenstelling met het landbouwonderwijs voor jongens. De moeders waren er soms minder voor te vinden, dan de vaders om hun dochters naar de cursus te sturen.

Er moest dan ook vaak eerst een propaganda-lezing gehouden worden, voor er voldoende deelnemers waren, deze propaganda werd later veelal

door de oud-leerlingen gemaakt en nu is het op veel plaatsen zover, dat men vindt, dat het er bij hoort, om een landbouwhuishoudcursus te volgen.

In het begin werd vaak in zeer primitieve lokalen lesgegeven, een leegstaande school of woning, soms was er geen ander lokaal beschikbaar, dan een school op Woensdagmiddag of na 4 uur. Daar men bovendien over weinig inventaris beschikte, werden de praktijkvakken als demonstratielessen gegeven. De lerares kookte een menu voor, maakte in, of waste een kledingstuk, terwijl de leerlingen toekeken en luisterden naar de bespreking, die de lerares al voorwerkende hield. Dit was toen een goede methode, daar men meest oudere leerlingen had, die al veel praktisch werk hadden verricht en, vol belangstelling waren.

Ook nu wordt bij de huishoudelijke voorlichting aan getrouwde vrouwen weer op deze manier lesgegeven.

Voor jongere leerlingen zijn zelfwerklessen beter, om de belangstelling gaande te houden tijdens de lessen.

Naast de Rollocate, die op algemene grondslag gebaseerd is, kwam in 1920 een R.K. opleidingsschool te Posterholt (L.) en in 1931 werd te Zetten (G) een dergelijke school geopend met een Protestants Christelijk karakter. Tussen deze scholen is veel samenwerking, men werkt volgens een gemeenschappelijk opgemaakt leerplan, bij de confessionele scholen is godsdienstonderwijs in het leerplan opgenomen, terwijl de leerlingen van Deventer buiten de lessen in de gelegenheid zijn catechisatie te volgen in eigen richting.

In iedere Provincie is door de landbouworganisatie(s) een commissie voor landbouwhuishoudonderwijs in het leven geroepen, in sommige provincies bestaat zoo'n commissie uit leden van de confessionele en de algemene organisatie en werkt men heel goed samen, jammer genoeg kan dit niet van alle provincies gezegd worden.

Op vele plaatsen zijn nu goed ingerichte schooltjes, waardoor het onderwijs beter tot zijn recht kan komen, ook op de ambulante cursussen zijn de inventarissen meer aan de zelfwerklessen aangepast.

Naast boerendochters volgen ook andere plattelandsmeisjes dit onderwijs.

Het onderwijs is al naar de plaatselijke behoefte en mogelijkheid in verschillende soorten van cursussen ondergebracht, welke ik hieronder achtereenvolgens zal behandelen.

a. Het meest worden tweejarige cursussen gegeven voor meisjes van 16 jaar en ouder, die twee dagen per week $\pm$ 10 uur les ontvangen. Ik zal dit leerplan enigszins uitvoerig beschrijven, en de betekenis van de vakken in het kort aangeven.

Van de l.h.-lerares krijgen de meisjes onderwijs in koken, receptenleer, warenkennis, voedingsleer, huishoudkunde, wasbehandeling, toegepaste hygiëne en huishoudelijk beheer. Bij de kooklessen wordt zo veel

mogelijk rekening gehouden met producten uit het eigen bedrijf, of met die, welke in de streek heel goed te krijgen zijn. Eenvoudige smakelijke gerechten leert men op doelmatige manier klaar maken en verzorgd opdoen. Op veel plaatsen moet de nadruk gelegd worden op het verzorgen van ziekenvoeding. Verder worden huisslacht en inmaak behandeld, soms moet gewaarschuwd worden tegen de neiging, te veel in te maken, daar hierdoor de voedingswaarde in het gedrang komt en dit te veel kostbare tijd in het drukste jaargetijde van de huisvrouwen in beslag neemt. Door de recepten-leer wordt inzicht en systeem in het koken bijgebracht.

H u i s h o u d e l i j k w e r k. In deze lessen leren de meisjes het op de juiste manier schoon maken van huis en bedrijf, huisraad, werkmateriaal, vooral op het hygiënisch verzorgen van het melkgereedschap wordt de aandacht gevestigd, verder worden eenvoudige reparaties geleerd, terwijl als er tijd beschikbaar is, ook iets aan handenarbeid wordt gedaan, — tegen St.-Nicolaas worden hieraan meestal een paar lessen besteed.

W a s b e h a n d e l i n g. Hieronder valt het wassen en opmaken van huishoudgoed, onder- en bovenkleding, bedrijfskleding, het ontsmetten van wasgoed van zieken, het verwijderen van vlekken uit verschillende stoffen. — Bij alle praktijkvakken wordt gelet op een goede lichaams-houding, een goede manier van werken en een zuinig omgaan met het materiaal. Dit is wel zeer belangrijk, vooral voor de boerenhuisvrouw, die vaak veel werk heeft te doen en die door een betere arbeidsmethode de beschikking kan krijgen over meer tijd en kracht en daardoor over meer opgewektheid voor de verdere verzorging van het gezin. —

Doordat de leerlingen tevens thuis meewerken, is er goede gelegenheid, het op de cursus geleerde te toetsen aan de praktijk thuis en omgekeerd. De meeste praktijkscholen zijn ingericht volgens „Deens systeem", d.w.z. iedere leerlinge heeft voldoende materiaal bij de hand om alleen te werken, terwijl de werktafels in hoefijzervorm om de plaats der leraren staan, zodat deze vanaf haar iets verhoogd podium een goed overzicht heeft.

Na de kooklessen volgt een gezamenlijke maaltijd, het voordeel hiervan is, dat de leerlingen direct de resultaten van hun werk kunnen beoordelen, verder kan het contact tussen leraren en leerlingen versterkt worden — het is even een samenzijn buiten de les. —

In de warenkennislessen bespreekt de lerares o.a. het inkopen, het keuren, het bewaren en gebruik van verschillende levensmiddelen, de warenwet en haar uitvoering, voor zover de huisvrouw hier mee te maken heeft.

Verder leren de meisjes van verschillende houtsoorten, metalen, glas en aardewerk, leer, textielproducten, de eigenschappen, kenmerken en afwerkingen en hiermee in verband hun geschiktheid voor het gebruik kennen. Een goede kennis van waren brengt zowel hygiënische als economische voordelen met zich mee.

Voedingsleer. Hieronder wordt behandeld de kennis van het menselijk lichaam, doel van het voedsel, voedingsstoffen en voedingsmiddelen, verband tussen voeding en verschillende ziekten, aan de hand van een voedingskaartje worden maaltijden berekend. Gewezen wordt op het grote belang van afwisseling in de voeding, op de invloed van de bereiding op de voedingsmiddelen, tevens wordt de voeding voor verschillende leeftijden en omstandigheden besproken. — Het komt nog al eens voor, dat schoolkinderen, die 's middags door de grote afstand over moeten blijven op school, vaak opgewarmd eten krijgen. Dergelijke voedingsfouten kan de lerares door huisbezoek te weten komen, maar ook doordat zij contact heeft met een wijkverpleegster, daar deze in veel gezinnen komt.

Zijn er veel leerlingen, dan wordt huisbezoek moeilijk, het vraagt dan te veel tijd.

Toegepaste hygiëne: Goede lichaamsverzorging wordt hierbij besproken, de aandacht wordt gevestigd op het belang van baden en zwemmen. Verder doelmatige kleding in verband met leeftijd, arbeid en weersgesteldheid, na eerst de eigenschappen van verschillende kledingsstoffen tenopzichte van warmtegeleiding, veerkracht en doorlaatbaarheid te hebben nagegaan.

Ook aan de woning worden nogal wat lessen besteed, besproken wordt o.a. ligging, ruimte-indeling, ventilatie, bestrijding van veel vocht in huis, verlichting, verwarming, watervoorziening — vooral op de hygiënische betekenis van centrale watervoorziening wordt gewezen, verwijdering van afvalstoffen uit huis en bedrijf, bestrijding van vliegen en muggen.

Goede inrichting van de woning wordt ook behandeld, naast de hygiënische eisen aan de meubilering gesteld, tracht de lerares de goede smaak van haar leerlingen meer te ontwikkelen, zij wijst op het karakterloze van vele bazaarmeubelen, die nu vaak op de boerderijen de mooie, eenvoudige solide meubels hebben vervangen, het spreekt vanzelf, dat dit met veel tact moet gebeuren, zodat de leerlingen niet in haar thuis gekwetst worden.

Huishoudelijk beheer. In de uren hiervoor uitgetrokken — het zijn er vaak nog veel te weinig — leren de meisjes inzicht te krijgen in de taak van de huisvrouw ten opzichte van gezin en samenleving.

Het begrip „rationalisatie” als besparing van arbeid, tijd en geld, naast goede resultaten, wordt voor de huishouding uitgewerkt, maar tevens wordt de waarde van goede sfeer en gezelligheid niet vergeten, want een goed huishoudelijk beheer moet de gezinsleden ten goede komen.

Verder worden behandeld verenigingsleven en enkele wetten als de huwelijkswetgeving, de kindervetten en de wet op het arbeidscontract.

De lerares in de n a a l d v a k k e n moet in het bezit zijn van de

akte Na. Zij geeft les in verstellen, het maken van eenvoudige kinderkleding, onder- en bovenkleding, goede bedrijfskleding. Ook deze lerares dient natuurlijk goed op de hoogte te zijn van bepaalde gewoonten en gebruiken in de streek, waar zij werkt.

In sommige provincies, nog lang niet overal, wordt door een lerares K. en O. les gegeven in de verzorging en opvoeding van het jonge kind. Het is te wensen, dat aan deze zeer nuttige lessen spoedig meerdere uitbreiding kan worden gegeven.

De land- en of tuinbouw-onderwijzer, — tegenwoordig is dit ook wel een lerares N XIX, die een aantekening voor tuinbouw op haar akte gehaald heeft —, geeft les in eenvoudige natuurkunde, om bepaalde huishoudelijke begrippen te verduidelijken, verder in plantkunde, bemestingsleer, jongveeverzorging en pluimveeteelt. Ook wordt goede stalinrichting en hygiënische melkwinning onder de aandacht gebracht. — Het spreekt vanzelf, dat bij deze lessen rekening met de streek en de soort leerlingen moet worden gehouden. — Groenten en bloementeel worden bijna overal praktisch gegeven, daar ook bij de ambulante cursussen een stuk tuin wordt gehuurd.

b. Acht maandelijks cursussen.

Deze cursussen zijn nu in veel Provincies gegeven, omdat bleek, dat een grote groep meisjes niet in de gelegenheid was om de tweejarige cursussen te volgen. Deze meisjes, die meest in betrekking zijn, komen 2 middagen of avonden per week en krijgen dan meest praktijklessen met een voorbespreking.

c. Tweejarige cursussen voor meisjes in aansluiting met de lagere school, (zelfs worden helaas wel leerlingen aangenomen, die nog leerplichtig zijn).

In het eerste jaar wordt dan 18 uur per week les gegeven, waaronder vaak maar 4 uur lager onderwijs, in het tweede jaar worden deze uren dan wel vervangen door tuinbouwlessen. Ik zou dit graag voorbereidend landbouwhuishoudonderwijs willen noemen. Naar mijn mening moesten deze leerlingen nog meer algemeen ontwikkelend onderwijs ontvangen en moet men trachten deze meisjes op lateren leeftijd nog eens voor een vervolgcursus op te wekken, daar op jongere leeftijd heel goed routine en vaardigheid bijgebracht kan worden, maar geen inzicht, hetgeen m.i. veel belangrijker is.

Oudere meisjes zijn al meer in de belangstellingssfeer voor de huishouding, waardoor dit onderwijs voor haar meer vruchtdragend is. —

Bij het jongenslandbouwonderwijs is men ook tot de conclusie gekomen, dat het onderwijs aan oudere leerlingen beter ten goede komt, dan aan te jonge. —

d. Vervolgcursussen in kinderverzorging en opvoeding, costuum naaien,

stofversieren, ziekenverzorging, eerste hulp bij ongelukken, deze laatste meestal in overleg met een kruisvereniging.

e. In R.K. streken heeft men naast de ambulante cursussen, z.g.n. boerinnenscholen. Men heeft hier naar Belgisch voorbeeld vroegere meisjespensionaten omgezet in scholen, die meer gericht zijn op het leven van de boerin. Aan deze scholen, waar de meisjes twee jaar intern zijn onder religieuze leiding, is een boerderij verbonden, zodat alle voorkomende werkzaamheden van het boerenbedrijf praktisch verricht kunnen worden. De leerlingen, die alleen de lagere school doorlopen hebben, ontvangen tevens nog voortgezet lager onderwijs.

j. Ten slotte heeft men nog op enkele plaatsen in ons land een opleiding voor huishoudkundige ten plattelande. De toelatingseis hiervoor is M.U.L.O.-diploma-B, indien de leerlinge door wil gaan voor lerares, want deze opleiding is tevens de voorbereiding voor de leraresopleiding. Deze meisjes ontvangen gedurende twee jaar $\pm$ 26 uur les per week. Alle bovengenoemde vakken worden onderwezen, door de meerdere voor ontwikkeling en het groter aantal lesuren, kan alles grondiger behandeld worden, bovendien worden nog scheikunde, staathuishoudkunde en algemene landbouwkunde gegeven, terwijl naast tuinbouw ook pluimveeteelt in de praktijk onderwezen wordt.

Bij de lessen in plant- en dierkunde, schei- en natuurkunde en economie wordt er rekening mee gehouden, dat de leerlingen in de opleiding in deze steungevende vakken al na één jaar examen mogen afleggen.

Zij, die niet doorgaan voor lerares hebben na twee jaar toch een afgerond geheel gekregen door het concentrische leerplan. Degenen, die wel doorgaan, moeten eerst nog 150 dagen praktisch werken in landbouwersgezinnen in verschillende streken van het land. De leerlingen moeten minstens 6 weken in één gezin doorbrengen en van elke praktijkperiode een goed verslag opmaken, waarin zij de werkmethoden, werkgereedschap, de woninginrichting, de aard van het bedrijf moet vermelden en tevens iets over het dorpsleven. Veel praktikanten werken ook op de volkshogeschool, het is van belang, dat zij dit werk, wat voor het platteland van zo'n grote invloed kan worden, leren kennen.

— Aan de volkshogeschool werken ook landbouwhuishoudleressen mee voor het meisjeswerk, zo werd kort geleden in Bakkeveen een cursus gehouden voor huisverzorgsters, voor oudleerlingen van het landbouwhuishoudonderwijs. Deze cursus ontving subsidie van het Departement van Sociale Zaken en had de medewerking van de boerinnenbond en het Groene Kruis in Drente. —

Dat deze praktijktijd de leerlingen goed heeft gedaan is in de opleiding te merken, ze zijn zelfstandiger geworden, hebben meer een eigen oordeel en staan kritischer tegenover het geleerde, zodat dit niet alleen ingegoten

theorie wordt maar meer levend voor haar is, doordat zij de achtergrond van het onderwijs beter hebben leren begrijpen.

Na twee jaar de opleiding — het leerplan is verkrijgbaar aan de algemene landsdrukkerij — te hebben gevolgd, kan de Nijverheidsakte N XIX, met hierop een aantekening voor lesgeven worden gehaald. Zij, die nog verder willen studeren, kunnen nog een aantekening voor tuinbouw halen, of om later aan de opleidingsscholen les te kunnen geven, hiervoor nog extra lessen volgen in koken, voedingsleer, warenkennis of huishoudkunde, was-behandeling, warenkennis en hygiëne, naast de praktijk van het lesgeven. Ook kunnen zij, die voor kinderverzorging en opvoeding voelen, na één jaar studie, dan de akte N XX halen, waardoor zij bovengenoemde lessen, aan landbouwhuishoudscholen mogen geven.

De taak als lerares is zeer verantwoordelijk, gewaakt moet worden tegen verkeerde beschaving.

Daar waar eigen taal, goede oude zeden en gebruiken zijn, dient de lerares hier niet vreemd tegenover te staan, maar integendeel bij haar leerlingen trachten de juiste waardering hiervoor op te wekken.

Het zou gewenst zijn, bij het onderwijs extra lessen in cultuurgeschiedenis te geven, daar niet alleen de boerin technisch gevormd moet worden, maar vooral de eigen plattelandscultuur naar waarde leert schatten.

Sedert 1935 is er nieuw werk bij gekomen, in dat jaar ontstond nl. de Stichting voor huishoudelijke voorlichting ten plattelande, met het doel om voorlichting te geven aan de vrouwen van gezinnen, die het sterkst door de economische crisis zijn getroffen.

L.H.-leraressen en Na-leraressen geven korte cursussen aan getrouwde vrouwen of verzorgsters van gezinnen, bijv. in wintervoeding, zomer-voeding, voeding voor zieken, verstellen en naaien, het maken van beddegoed, terwijl ook lessen in tuinbouw worden gegeven, bijv. het verzorgen van de groentetuin enz.

Elke cursus bestaat uit 6 lessen, terwijl tussen 2 cursussen een ruime tussenperiode valt.

Dit onderwijs gaat uit van het Departement van Sociale Zaken, het Departement van Onderwijs werkt er in zoverre aan mee, dat de Directeur-Generaal Prof. Dr G. A. van Poelje, voorzitter is van „de Stichting” en Mevrouw Gr. G. Smit, inspectrice bij het L.H.O., als adviserend lid leiding geeft aan dit werk.

Door de „Stichting” zijn met steun van het Dep. van Economische Zaken nu in alle provincies landbouwhuishoudleraressen als consulente aangesteld bij de dienst tot steun voor de kleine boerenbedrijven.

Met dit nieuwe werk van de lerares wordt nu ook op de opleidingsscholen rekening gehouden.

Verenigingsleven.

Uit het landbouwhuishoudonderwijs zijn verenigingen van oud-leerlingen ontstaan, doordat de cursisten graag de hand, gevormd op de cursus, wilden houden en hierin tevens een mogelijkheid zagen om op het daar geleerde verder te bouwen.

Hoewel niet overal deze verenigingen direct aan het doel beantwoorden — soms waren de vergaderingen gezellige onderonsjes zonder meer en was de opkomst groot als er bijv. een demonstratie was, waar wat bij uitgedeeld werd — toch hebben zij zich langzamerhand ontwikkeld tot belangrijke plattelandsvrouwenverenigingen, die meewerken aan de opbouw van het platteland. Zo lees ik in de statuten van een dezer verenigingen: „De vereniging stelt zich tot doel: bevordering van gemeenschapszin en ontwikkeling van vrouwen en meisjes ten plattelande”.

Een goed voorbeeld van het eerste is bijv. een comité, dat opgericht werd tot steun aan plattelandsgezinnen, die door de economische crisis het meest hadden geleden; er is door dit comité actief gewerkt en er is getracht waar het kon de nood enigszins te verzachten.

Een ander voorbeeld van samenwerking is een bureau voor tijdelijke hulp in de huishouding, dat door sommige verenigingen werd opgericht. Is een van de leden ziek en kan daardoor geen leiding aan de huishouding worden gegeven, dan kan zij door bemiddeling van dit bureau een oud-leerlinge van een landbouwhuishoudcursus, die minstens 20 jaar is, krijgen tot hulp.

Ontwikkeling en verdieping ontstaat door het houden van tentoonstellingen, lezingen en cursussen, het laten circuleren van een portefeuille met goede boeken en tijdschriften.

Om enige indruk van het werk te geven volgt hier een winterprogramma van een afdeling.

October: een lezing door één van de leden over het leven op een Deense boerderij;

November: een korte cursus „kleine reparaties in de huishouding”.

December: een kerstvertelling door een der leden en het maken van kerstversiering in huis en een boekbespreking;

Januari: een cursus over omgang met mensen;

Februari: een lezing over de Volkshogeschool;

Maart: een lezing over plattelandscultuur en woningbouw;

April: een lezing over goede woninginrichting;

Mei: een boekbespreking „Katrina”.

In den zomer zijn vanwege het drukke werk weinig bijeenkomsten, wel wordt dan een excursie gemaakt.

Meermalen hebben deze verenigingen het hare er toe bijgedragen tot het oprichten en in stand houden van nuttige dorpsinstellingen als con-

sultatiebureaux voor zuigelingen, kleuterscholen e.d., terwijl zij er aan meewerken het landbouwhuishoudonderwijs meer uit te breiden.

Plaatselijke verenigingen hebben zich aaneengesloten tot Provinciale bonden, waardoor intensiever gewerkt kon worden, de minder goede afdelingen ontvingen steun van de meer actieve, terwijl nu ook op Provinciale belangen meer invloed kan worden uitgeoefend. Jaarlijks zijn in het centrum van de provincie een paar algemene vergaderingen, waar dan tevens een lezing of soms een tentoonstelling wordt gehouden. Toen de Nederlandse bond van boerinnen en andere plattelandsvrouwen werd opgericht, hebben vele Provinciale bonden en plaatselijke verenigingen zich hierbij aangesloten ter verkrijging van een meer landelijk contact. Een enkele vereniging aarzelde uit vrees voor splitsing, die zich jammer genoeg ook hier begint af te tekenen.

Het driejaarlijks congres van de wereldbond van vrouwen van het land, dat dit jaar te Londen werd gehouden en waar 54 landen vertegenwoordigd waren, werden door 7 vertegenwoordigsters van ons land bezocht, die daar hebben kunnen beluisteren, hoe de plattelandstoestanden in andere landen zijn en omgekeerd ook verslag gaven van ons land. Misschien, dat dit internationale contact er iets toe kan bijdragen tot beter begrijpen en meer waardering van andere landen, wat zo hoog nodig is.

In Brabant en Limburg heeft men boerinnen-organisaties, die evenals de landbouworganisaties daar, op R.K. grondslag staan.

In streken met gemengde bevolking kunnen naar mijn mening deze verenigingen het best algemeen zijn, ook de praktijk van menige plaatselijke vereniging heeft dit aangetoond. Immers al zijn er godsdienstige verschillen er is zoveel wat alle plattelandsvrouwen gemeen hebben en er is ook zoveel algemeen dorpsbelang, dat alleen door samenwerking kan bereikt worden.

Zonder vervlakking van eigen principes, kan men andere inzichten respecteren, wanneer er nog een terrein is, waar men elkaar kan vinden, afzondering kan leiden tot beperktheid en onverdraagzaamheid.

Te veel splitsing zal het dorpsleven uit elkaar doen vallen en leiden tot culturele verarming. Moge dit verenigingsleven er toe bijdragen dat de plattelandsvrouw zich meer bewust wordt van de plaats, die zij in de samenleving heeft in te nemen.

Feiten en Pogingen

ONDERWIJS IN HET FRIES.

In het jaar 1937 is na het 2de lid van artikel 2 der Lageronderwijs-wet 1920 een nieuw lid ingevoegd, luidende: „Daar, waar naast de Nederlandsche taal een streektaal in levend gebruik is, kan onder lezen en Nederlandsche taal eenige kennis van die streektaal begrepen zijn". Deze bepaling werd speciaal ten behoeve van het sinds lang begeerde onderwijs in het Fries ingevoegd.

De afdeling Culturele Statistiek van het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft onderzocht aan hoeveel scholen

Fries wordt onderwezen. Op 31 December 1938 bleek dit het geval te zijn aan 109 scholen voor gewoon lager onderwijs, welke alle in de provincie Friesland gelegen waren. In totaal zijn er in Friesland 538 scholen voor gewoon lager onderwijs. Men vindt het leervak aan 24 van 261 openbare scholen, 82 van de 241 Protestants-Christelijke scholen en 3 van de 33 Rooms Katholieke scholen; op de 3 neutraal bijzondere scholen der provincie Friesland werd geen Fries gegeven.

Aan de scholen voor uitgebreid lager onderwijs komt het vak niet voor.

JEUGDBEWEGING

JEUGDLEIDERSCONFERENTIE N.J.I.

Op 17 en 18 Juni i.l. organiseerde het herleefde Nederlandsch Jeugdleiders Instituut een conferentie op de Ernst Sillemhoeve. Op deze conferentie, waaraan een honderdtal jeugdleiders van allerlei richting deelnamen, kwamen twee onderwerpen aan de orde, n.l. De Jeugdwerkloosheid en De Jeugd en de Kerk.

Over het eerste onderwerp werd het woord gevoerd door Ir. S. A. Posthumus, die de jeugdwerkloosheid van theoretische zijde belichtte, en door den heer G. W. F. van Hoesen, die over de overheidsmaatregelen ten behoeve der jeugdige werklozen sprak. Daar wij over deze maatregelen hier elders eenen ander medelen, gaan we er niet verder op in.

De referaten over „De Jeugd en de Kerk" werden gehouden door Prof. J. H. Nickel, directeur van het R.K. Philosophicum te Warmond en door den Heer H. Gordeau, sekretaris van het Ned. Jongelings Verbond.

De R.K. spreker ging uit van het standpunt dat de ouders het recht en de plicht tot opvoeding toekomt. Noch de staat noch de kerk komt dit recht toe. De opvoeding echter moet natuurlijk en bovennatuurlijk zijn. Inzake de bovennatuurlijke opvoeding dienen de ouders zich

door de R.K. overheid te doen voorlichten. Eén van de instituten die deze voorlichting geeft is het jeugdwerk, dat door de R. katholieken dan ook als zielszorg wordt opgevat, en dat daarom naar sexe en naar standen wordt gescheiden, gezien het verschil in behoefte dat er in verband daarmee bestaat.

De Heer Gordeau besprak als protestant hetzelfde probleem. De lezer vindt zijn rede elders in dit nummer afgedrukt.

Het spreekt wel van zelf dat vooral op deze rede een belangrijke discussie volgde, vooral van sociaal-democratische zijde. Eén spreker hiervan accepteerde geheel het credo van den Heer Gordeau en sprak de verwachting uit dat op den duur de ontmoeting tussen de socialistische jeugd en de kerk zou plaats vinden. Een ander echter bekende openlijk niet in te zien, waarom de ontwikkeling terug zou moeten leiden tot de kerk.

Juist in een dergelijke gedachtenwisseling komt duidelijk de betekenis van zulke jeugdleidersconferenties aan het licht. Het blijkt dan n.l. steeds van hoe onschatbare waarde en van hoe grote noodzakelijkheid het voor opvoeders van verschillende levensovertuiging is, elkaar en elkaars diepste beginselen te leren kennen.

CENTRALE KADERCURSUS NAT.
JONGEREN VERBOND.

Het N.J.V. hield onlangs een centrale kadercursus op de Ernst Sillemhoeve. De eerste inleider was Prof. Dr. G. A. Ph. Weyer over „Het imperiaal vermogen der Nederlanders“.

De tweede spreker, Prof. Jhr. Dr. G. D. Rengers Mora Siccama behandelde „De plaats der Grondwet in de Nederlandsche rechtsgeschiedenis“.

Verder stond er op 't program een inleiding van Dr J. Smit over „Jeugdwerkloosheid“. Spr. herinnerde aan het feit dat er nog altijd in 1938 140.000 jongemensen gemiddeld 4½ maand werkloos zijn geweest. Krachtige maatregelen ter bestrijding zijn dus nog altijd nodig.

Het meest effectieve middel acht spr. verlenging van de leerplicht tot 16 jaar. Daarnaast kan verplichte deelname aan werkkampen (arbeidsdienstplicht) heilzaam zijn voor de geestelijke gezondheid der jeugd.

De laatste spreker op de kadercursus was Prof. Jhr. Mr. B. C. de Savornin Lohman, die „Onze buitenlandsche politiek“ inleidde. Sprekers conclusie was: Onze houding zij neutraal (gelijk voor 1914), al zijn wij volkenrechtelijk natuurlijk niet tot neutraliteit verplicht. Onze taak is in de allereerste plaats onze weer-macht te versterken. Daarnaast is bevordering van de nationale eenheid dringend nodig; deze te versterken ziet spr. als een schonetaak van het Nat. Jongeren Verbond.

Boekaankondiging

STATISTIEK VAN DE ONDERWIJ-
ZERSOPLEIDING 1938/39.

Dezer dagen is bij de Rijksuitgeverij te D's-Gravenhage de nieuwe editie verschenen van de Statistiek der Onderwijzersopleiding. Dit is de zesde afzonderlijke uitgave, welke aan dezen tak van onderwijs wordt gewijd. Evenals de voorafgaande publicaties bevat ook deze uitgave een reeks van wetenswaardigheden voor een ieder, die zich voor deze materie interesseert. Dit blijkt o.a. uit den navolgenden greep uit den inhoud.

Naast de gegevens, welke inlichtigden geven over de verschillende richtingen en de constructie der scholen, vindt de lezer in deze uitgave uitgebreid materiaal betreffende de vakken, welke er boven de verplichte vakken aan de diverse scholen gegeven worden, de les- en vaklokalen en de terreinen voor lichamelijke oefening.

Een uitvoerig overzicht van de leerlingen licht den lezer in omtrent de verdeling der mannelijke en vrouwelijke leerlingen over de kweekscholen en normaallessen naar richting, provincie en gemeentegroep, opleiding voor onderwijzer of hoofdonderwijzer, enz. De belangwekkende gegevens betreffende de kweekelingen, die in den cursus 1938/39

voor het eerst tot de scholen werden toegelaten, vermelden o.a. de opleiding, welke deze leerlingen vóór hun toelating hadden genoten.

Een aantal tabellen bevat gegevens o.m. omtrent de bevordering der leerlingen en hun leeftijd, mede in verband met het leerjaar, waarin zij zijn geplaatst.

De personeelsstatistiek brengt o.a. gegevens betreffende de diploma's, waarover het onderwijzend personeel beschikt.

Aan de publicatie is een nieuwe paragraaf toegevoegd aangaande de jaarlijkse behoefte aan onderwijzers.

Aan het slot van de uitgave zijn gedetailleerde examenstatistieken opgenomen omtrent de bij school- en staatsexamens bereikte resultaten en de uitkomsten van de examens voor de hoofdkate en de lagere vakakten.

Gelijk bij alle onderwijsstatistieken het geval is, is ook in deze uitgave het grootste gedeelte van het statistisch materiaal in een inleiding besproken en toegelicht. Voor nauwkeuriger studie kan men dan het tabellenwerk raadplegen.

Ook de lijst van kweekscholen en normaallessen met de aantallen mannelijke en vrouwelijke leerlingen voor elke opleiding alzonderlijk is weer opgenomen.

Julst verschenen:

FRYSK SEGEBOEK

fen S. J. van der Molen, mei ynlieding fen
Prof. Dr J. M. N. Kapteyn, en printsjes fen
J. Mulders.

Diel I: Mythologyske sâgen omliemet sa'n 350 sâgen
cangeande de kweageasten fen de fjouwer eleminten: Ierdgeasten
(skiften: reuzen, ierdmantjes, basiliscus); Wettergeasten (d.o. bonze-
babbert, mearminnen en -mannen); Fûrgeasten (d.o. glâne man, wylde
lamfakken, glâne skiep, spûklichtjes, glâne wyn, stiel); Loftgeasten.
Njirby wurde bûnnele: pleachbisten, wite en swarte juffers, âlthjst net
meikommen, farballe gessten, spûken sûnder holte, spûkerijen (misdied,
spûkhuzen, pleatbelike spûkerijen, persoanlike spûkerijen), spûkbisten
(fôle, keal, houn, kat), syktimen en fergetarsgeasten.

It is de skriuwer slagge om fen de yn de bijkende Hollânske samling
fen Waiing Dykstra opnommen sâgen fer-90%, de nearynnezelke boarnen
op te jaen. Dizze krekte boarne-opjefte ferheget de waarde fen dit werk
for de wittenskip net in bûtje.

De trije folgjende dielen stâl bûnnele resp.: Divelsâgen, Leginden
ef Kristlike sâgen, Histoaryske sâgen.

Priis fen elke diel f.1.50 ynnasid, ynbound f.2.50.

Njirneist in lûx-edytje op wyt perg Ald-Hollânsk fen Van Gelder
fen f.2.50 it diel. By it fjirde diel stâl de lezere bân levere wurde, dêr't
de dielen den meienast yn kout wurde kinne. For de noch net ôtkommen
dielen stiet yntekening noch iepen â f.1.50 ynnasid, f.2.10 ynbound,
lûx-edytje f.3.—.

To krijen by de boekhandel en by

VAN GORCUM & COMP. N.V. — UITJOWERS TO ASSEN

Zojuist verschenen de derde omgewerkte druk van de

GIDS VOOR OUDERCOMMISSIËN EN OUDERRADEN,

bij het Openbaar Lager Onderwijs in Nederland.
Samengesteld door W. Nieuwhoff Sr., Secretaris
Ned. Ouderraad b. h. O.L.O.

De wijziging en aanvulling van artikel 20 der Lageronderwijs-wet 1920
en het op dat artikel verschenen Kon. Besluit van 24 October 1938,
hebben een belangrijke herziening van deze Gids nodig gemaakt. Zij is
van grote waarde voor allen, die met de praktijk van de L.O. Wet speciaal
met genoemd artikel te maken hebben.

Een overzicht van de inhoud:

Inleiding; Ontstaan van Oudercommissiën en Ouderraden in Nederland;
Artikel 20 der L.O.-wet van 1920; Tekst van het Kon. Besluit van 24 Oct.
1938, Stbl. nr 374 (Met toelichting); Reglementen voor O.C. en O.R.;
De maatregelen door burgemeesters en wethouders te nemen, uit hoofde
van het K.B.; Taak en bevoegdheden van O.C. en O.R.; Ouderavonden;
School- of Ouderfondsen; Kosten van O.C. en O.R.; Organisatie van O.C.
en O.R.; Ned. Ouderraad voor het O.L.O.; Ouderbladen; Een mijlpaal
bericht.

Een aantal bijlagen, welke aan de tekst zijn toegevoegd verhogen nog
de waarde: Voorbeeld voor een huish. regl. voor een O.C.; idem voor een
Ouderraad; idem voor een School- of Ouderfonds; Lijst van in Ouder-
vonden behandelde onderwerpen; Voorbeeld voor een agenda van een
Ouderavond; Lijst van de namen en adressen van de leden van het Rijk-
s- en Gemeentelijke Schoolbesicht.

Prijs 30 cent, bij 20 ex. 25 omt.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij

VAN GORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN

PLANMATIGE LEIDING IN ONDERWIJS EN VOLKSONTWIKKELING en WERKLOOSHEID EN VOLKSOPVOEDING, door Prof. Dr. Ph. Kohnstamm.

„Sociaal-Paedagogische Voordrachten" nr 1-2

In de eerste voordracht zet de schrijver uiteen — in aansluiting aan gedachten door Prof. Karl Mannheim ontwikkeld — dat onze maatschappij in haar organisatie op allerlei gebied het stadium van het alleen op routine en traditie berustende handelen verlaten heeft; het stadium van het uitvinden en de denken is bereikt en op sommige terreinen begint het planmatige denken, d.w.z. het denken, waarbij het geheel wordt overzien, tot zijn recht te komen. In deze ontwikkeling komt het onderwijs nog zeer achteraan.

Schrijver illustreert dit aan een aantal didactische problemen.

De tweede voordracht stelt zich een dubbel doel. Zij tracht vooreerst duidelijk te maken dat de huidige werkloosheid niet een voorbijgaand crisis-verschijnsel is, maar het symptoom van een structurele verandering in onze maatschappij, waardoor de vraag naar andere bezigheid dan gedwongen manuele prestaties in een geheel ander licht komt te staan, dan waarin de arbeidsethiek der laatste eeuwen het gesteld heeft. Maar zelfs al bestond ons huidige werkloosheidsvraagstuk niet, dan heeft toch de arbeider er aan de lopende band — zoals schrijver met proven van Wunderlich illustreert — een grote behoefte aan geestelijke vorming, omdat zijn arbeid zijn geest niet kan vullen. Schrijver leest nu mee hoe juist uit de behoeften van de werklozen voortvloeit het Instituut voor Individueel Onderwijs is geboren als een centraal lichaam dat de hulpmiddelen verschaft, die dit probleem kunnen oplossen. Hij geeft een beschrijving van de werkwijze en de snelle oplossing van dit Instituut.

De prijs van dit deeltje is 90 cent.

Interi. uit:

DE SOCIALE WAARDE VAN GEESTELIJKE VOLKSGEZONDHEID,

door Prof. Dr E. A. D. E. Carp. Prijs 75 cent.

„Sociaal-Paedagogische Voordrachten" nr 3

HANDWERKMODELLEN,

verzameld door Jo Boer en Willy Kuin-Harttorff, met tekeningen van Marie de Haas.

Dit boekje bevat een omschrijving van een aantal aardige, eenvoudige handwerkmodellen; op de linker-bladzijden de plaatjes en rechts daarnaast de tekst. Prijs 35 ct.

NIEUWE SPELEN,

verzameld door E. M. van Diffeien.

Een reeks spelletjes om binnenhuis of in de open lucht te worden uitgevoerd. Prijs 35 ct.

LEERWERK,

door J. Sonneborn, met vele illustraties.

Een handleiding voor het bewerken van leder, met een aantal tekeningen van instrumenten, versieringen en enkele eenvoudige voorwerpen. Prijs 35 ct.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en bij

VANGORCUM & COMP. N.V. - UITGEVERS - ASSEN